BRIGITTE HAMANN

VIENA LUI HITLER

ANII DE UCENICIE AI UNUI DICTATOR

EDITURA VIVALDI

Brigitte Hamann

Viena Lui Hitler

Brigitte Hamann
VIENA LUI HITLER
Anii de ucenicie ai unui dictator

în romaneşte de SANDA MUNTEANU
Editura Vivaldi Bucureşti, 2000
Ilustraţia copertei: THEODORPETROŞANU

Ediţia de faţă a apărut graţie
dlui doctor VIOREL BUCUR (GERMANIA)

HITLERS WIEN - Lehrjahre eines Diktators
von BRIGITTE HAMANN c Piper Verlag GmbH, Miinchen 1996

Toate drepturile asupra versiunii in limba romană aparţin
EDITURII VIVALDI

CUPRINS:

CUVÂNT ÎNAINTE….....6
1. DIN PROVINCIE SPRE CAPITALĂ….....12
Himera despre Linz….....12
Relaţii familiale complicate….....18
Politica în şcoală….....29
Evreii şi cehii din Linz….....36
Moartea tatălui….....42
Lupte de partid la Linz….....48
Entuziasmul pentru Schiller şi Wagner….....53
Prima călătorie la Viena….....58
Primul examen de admitere la Academie.....67
Moartea mamei.....76
Ultimele săptămâni petrecute la Linz.....81
Excurs: Strămoşii lui Hitler din ţinutul Waldviertel….....90
Excurs: Kubizek şi Jetzinger ca surse de informaţie.....110
2. VIENA DIN TIMPUL CURENTULUI MODERNIST..... 124
Opera imperială cezaro-crâiască după era Mahler…..... 124
Arhitectura Ring-ului….....140
Artele plastice….....147
Literatura….....153
„Curentul modernist iudaic”….....162
Excurs: Conceptul „degenerat”….....173
3. CAPITALA IMPERIALĂ….....181
Metropola imperiului multinaţional….....181
Împăratul….....184
Omagiile aduse împăratului de către principii germani….....197
Procesiunea jubiliară ca frescă a epocii….....203
Anexarea Bosniei şi Herţegovinei.....219
Cum apreciază Hitler casa de Habsburg….....227
Excurs: Zilele din martie şi piaţa „Heldenplatz”.....234
4. ÎN PARLAMENT….....245
Parlamentul Austriei începând cu anul 1907….....245
Hitler ca spectator la Parlament….....252
Adepţii lui Schonerer şi Parlamentul poporului.....269

Exemplul ţiganilor.....275
5. PROBLEMA SOCIALĂ.....281
Despărţirea de Kubizek.....281
Marele val de scumpiri.....284
Criza de locuinţe.....292
Legenda despre muncitorul din domeniul construcţiilor.....298
Asistenţa acordată oamenilor săraci din Viena..... 305
Viena subterană.....311
Xenofobia crescândă.....317
Hitler.în azilul de noapte din Meidling.....320
6. CA PICTOR LA CĂMINUL PENTRU NEFAMILIŞTI.....330
Un aşezământ model.....330
Producţia de poze.....338
Discuţii în sala de lectură.....341
Programe colective.....350
Conflictul cu Hanisch.....353
Campania electorală din 1911, în cartierul Brigittenau.....363
Demonstraţii contra valului de scumpiri.....368
Clişee despre liderii muncitoreşti din Viena.....372
Opiniile lui Hitler despre muncitori.....377
Excurs: Sursele de informaţie „referitoare la perioada petrecută la căminul de nefamilişti..... 382
Frontul de muncă german 399
Legende ţesute în jurul lui Hitler… 408
7. TEORETICIENI RASIALI ŞI FILOSOFI.....414
Studii particulare.....414
Guido von List.....427
Svastica.....434
Hitler şi Guido von List.....437
Invincibilul.....443
Lanz von Liebenfels.....448
Hans Goldzier.....464
Hanns Horbiger şi teoria genezei glaciare a cosmosului.....468
Otto Weininger.....474
Arthur Trebitsch.....480
Contribuţii vieneze la formarea concepţiei despre viaţă a lui Hitler.486

8. MODELELE CĂLĂUZITOARE ÎN POLITICĂ….....492
Georg Schonerer – Führer-ul….....492
Antisemitism rasial….....501
Mişcarea şi comunitatea religioasă…506
Acţiuni împotriva „presei evreieşti”…513
La luptă împotriva Romei!… 518
Onoruri postume…525
Franz Stein şi mişcarea muncitorească pangermanistă…529
Karl Hermann Wolf – radicalul german….....546
Criza guvernului Badeni…551
Întemeierea Partidului Radical German…55
Lupta contra slavilor” dusă de Wolf.....560
Lupta din cadrul universităţilor…563
Dr. Karl Lueger – tribunul poporului…573
Viena, metropola modernă…577
Date despre Lueger.....…582
Lueger, tribunul poporului…490
Antisemitismul lui Lueger…497
Ajutorul dat de biserică în campania electorală…..... 607
Carnetul de partid adecvat…615
Germanizarea Vienei…620
Moartea lui Lueger….....625
9. CEHII DIN VIENA….....632
Valul de imigraţie din jurul anului 1900…..... 632
Lupta pentru ţinutul Nibelungilor….....645
Lupta pentru şcolile „Komensky”….....650
Încercări de mediere.....…659
Hitler despre cehi….....666
10. EVREII DIN VIENA….....672
Istoric.....…672
Antisemitismul….....680
Migraţia în masă a evreilor din răsărit….....681
Dezbateri parlamentare.....…690
Evreii occidentali şi evreii orientali….....694
Spectrul dominaţiei mondiale evreieşti….....703
Tânărul Hitler a fost antisemit?….....713

Excurs: Două exemple….....724
– Familia Jahoda….....724
– Soţii Morgenstern….....729
11. TÂNĂRUL HITLER ŞI FEMEILE.....737
Inhibiţii şi eschivări….....737
Morala dublă….....745
Cast pentru poporul german….....749
Mişcarea feministă….....753
Dreptul la studii şi dreptul la vot al femeilor….....757
Cultul mamei germane….....765
12. ÎNAINTEA IZBUCNIRII MARELUI RĂZBOI….....773
Ultimul an petrecut la căminul de nefamilişti.....…773
Karl May la Viena….....777
Pacifism şi cursa înarmărilor….....783
Avionul ca armă de luptă….....689
Tulburările din Balcani….....693
Planuri pentru un război preventiv….....797
încercarea de a se sustrage serviciului militar….....805
Rudolf Häusler….....810
O carieră politică considerată imposibilă….....821
ANEXE…..... 829
Note explicative….....829
Lista prescurtărilor….....891
Lista Arhivelor….....892
Lista celor mai frecvent utilizate surse şi materiale bibliografice….893

CUVÂNT ÎNAINTE

Această carte îşi propune să schiţeze istoria socială şi culturală a Vienei din anii premergători primului război mondial, văzută din perspectiva unui tânăr muncitor ocazional însingurat, venit din provincie: Adolf Hitler. În acelaşi timp, ea prezintă biografia acestui tânăr până în momentul când el pleacă la München, după ce împlinise 24 de ani.

Am stabilit o legătură între aceste două teme pentru a ilustra cât de puternică a fost pecetea imprimată de Viena asupra lui Hitler. În special „concepţia sa despre viaţă", care va deveni mai târziu punctul de plecare şi esenţa politicii sale, îşi are rădăcinile în capitala – detestată de el – a imperiului habsburgic.

Nu este câtuşi de puţin acea Vienă artistică şi intelectualizată de „fin de siecle", deci acea Vienă devenită deja un clişeu şi reprezentată de Sigmund Freud, Gustav Mahler, Arthur Schnitzler sau Ludwig Wittgenstein – acesta din urmă fiind, în orice caz, un fost coleg de şcoală al lui Hitler, la Linz. Se situează la polul opus faţă de această strălucită metropolă a artei. Ea este Viena oamenilor „mărunţi" care nu manifestau nici un pic de înţelegere pentru modernismul vienez, respingându-l ca „degenerat", ca prea puţin legat de popor, ca prea internaţionalist, ca Prea „iudaic" şi prea libertin. Este Viena imigranţilor, a perdanţilor, a locatarilor căminelor de

nefamilişti, a oamenilor anxioşi, receptivi psntru orice teorii obscurantiste, în primul rând pentru acelea care le dădeau sentimentul că ei ar fi, în ciuda mizeriei, o „elită", „ceva rnai bun". Ei vedeau această superioritate în faptul că în „babilonia rasială reprezentată de statul multinaţional, ei aparţineau „poporului nobil german", deci că nu erau nici slavi şi nici evrei.

Pentru a mijloci o imagine cât mai sugestivă a acestei Viene, m-am oprit la acele momente care sunt evocate mereu atât în cartea „Mein Kampf" a lui Hitler cât şi în Monologurile şi istorioarele sale despre Viena. Astfel, faptul că, în primul an petrecut la Viena, el a participat adeseori, ca spectator, la dezbaterile parlamentare, mi-a dat prilejul să descriu în mod amănunţit acest unicat care era Parlamentul multinaţional din Viena. Personalităţile vieneze amintite de Hitler au fost, pe cât posibil, identificate şi caracterizate; am pus un accent deosebit pe prezentarea multiplelor legături ale tânărului Hitler cu evreii. Ţinând cont de mania lui Hitler de a citi ziare, am citat mai ales modul în care anumite evenimente petrecute la Viena s-au reflectat în acele ziare care au exercitat o influenţă asupra lui; deci nu m-am referit la publicaţiile intelectuale renumite, ci la cele scoase de adepţii lui Schonerer, de radicalii germani şi de creştin-sociali, dând întâietate ziarelor apărute în arondis-mentele în care locuia Hitler – şi am procedat aşa tocmai pentru a face cunoscut modul de exprimare specific al acestor publicaţii rămase până acum inedite în studiile asupra lui Hitler.

Principala dificultate întâmpinată de cel ce alcătuieşte o biografie a tânărului Hitler constă în situaţia dezolantă a surselor de informaţie. Deficitul de surse se datorează faptului că Hitler a făcut tot posibilul să şteargă toate urmele perioadei petrecute de el la Linz şi la Viena. Din ordinul lui, documentele care vizau aceşti ani au fost sistematic confiscate, şi a fost interzisă publicarea oricăror date referitoare la tinereţea şi la familia sa. Unica sursă a biografiei sale urma să fie cartea „Mein Kampf", deci o biografie construită şi ajustată de Hitler retroactiv. Multe anecdote foarte răspândite, care îl au ca erou pe Hitler, se dovedesc a fi doar legende. Puţinele depoziţii păstrate, ale martorilor oculari, sunt foarte problematice. Nu te poţi încumeta să te apuci de o biografie a lui Hitler decât după o decantare critică a surselor de informaţie, lată de ce prezentarea critică detaliată a surselor reprezintă unul dintre centrele de greutate ale acestei cărţi.

Am recurs cu bună ştiinţă la metoda descriptivă, din dorinţa de a crea o bază tactică solidă pentru cercetările viitoare. Numeroasele citate din surse urmăresc şi să sugereze „spiritul timpului" de care era dominată Viena înainte de primul război mondial.

Fireşte că încercarea de a te concentra asupra tânărului Hitler şi de a-l privi din perspectiva ambianţei istorice ascunde o dilemă. Căci Hitler, aşa cum a evoluat el mai târziu – adică dictatorul, politicianul şi criminalul – nu poate fi încă intuit în anii de tinereţe. Absolut nimic, nici un talent deosebit şi nici o înclinaţie spre criminalitate nu-l

face pe tânărul Hitler să se evidenţieze în masa locatarilor căminului de nefamilişti din Viena. Dimpotrivă: chiar şi în acest colectiv el face parte dintre cei lipsiţi de orice destoinicie. El se lasă târât de evenimente şi reuşeşte cu greu să-şi mobilizeze energiile şi forţa de muncă necesară pentru a se menţine pe linie de plutire cu ajutorul picturilor sale – necum să se mai şi califice în vederea atingerii obiectivului său central de a deveni arhitect.

Că cei şase ani petrecuţi de Hitler la Viena au reprezentat, cu toate acestea, anii de ucenicie ai politicianului Hitler se va vedea mai târziu. Căci în 1919, când îşi face debutul în viaţa publică, în Germania, el recurge la parolele însuşite la Viena şi la metodele preluate de la modelele sale politice din Viena.

În decursul îndelungatei mele perioade de cercetare am beneficiat de ajutorul multor persoane cărora vreau să le exprim pe această cale mulţumirile mele profunde, în primul rând colaboratorilor de la diferite arhive şi colecţii consultate. Aş vrea să-l nominalizez în mod deosebit pe domnul Hermann Weiss, care mi-a dat multe sugestii utile ajutându-mă să-mi croiesc un drum prin jungla falsurilor lui Kujau. Domnul consilier Herbert Koch de la Arhivele de Stat din Viena a depus eforturi susţinute în căutarea datelor – atât de importante pentru lucrarea de faţă – din arhiva Biroului de Evidenţă a Populaţiei.

Aş mai vrea să-mi exprim recunoştinţa faţă de două martore oculare: astfel, îi mulţumesc doamnei profesor dr. Marie Jahoda din Sussex pentru relatările legate de casa

unchiului ei, Rudolf Jahoda, pe care a vizitat-o şi tânărul Hitler; precum şi doamnei Marianne Koppler, fiica prietenului lui Hitler, Rudolf Häusler, pentru faptul că mi-a dat posibilitatea să-l introduc în acest sudiu pe tatăl ei, până acum total necunoscut în literatura de specialitate.

Şi, nu în ultimul rând, le mulţumesc acelor prieteni care şi-au luat oboseala de a citi şi a face aprecieri critice pe marginea manuscrisului în devenire. Le sunt recunoscătoare pentru sugestiile constructive survenite în diferite faze ale cercetării: domnului profesor dr. Hans Mommsen, domnului profesor dr. Günter Kahle, doamnei dr. Gertrud Lutgemeier şi fiicei mele Sibylle. Domnul Uwe Steffen, zeţarul, a avut mult de furcă cu culegerea acestui manuscris aflat în continuă schimbare, dar şi-a îndeplinit obligaţiile cu multă răbdare şi o minuţiozitate constantă.

Pentru a preîntâmpina orice răstălmăciri politice în Austria ţin să subliniez un lucru de la sine înţeles: cititorul este rugat să nu uite că în această carte nu este vorba despre Austria zilelor noastre - preponderent germanofonă – ci despre un imperiu multinaţional în care germanii nu erau majoritari. Conform legii, în acest stat apartenenţa naţională era determinată de limba uzuală. Când vorbim despre cehi, sloveni, italieni, germani etc. Ne referim la cetăţenii monarhiei cezaro-crăieşti, vorbitori de diferite limbi. Deci, conceptul „german” nu are nimic de-a face cu o profesiune de credinţă politică pentru imperiul german. Căci germanii cezaro-crăieşti erau, în marea lor majoritate, cetăţeni leali ai monarhiei multinaţionale -

fireşte, cu excepţia minusculului partid al lui Schonerer (panger-maniştii) spre care se îndreptau şi simpatiile lui Hitler.

Viena, vara anului 1996

1. DIN PROVINCIE SPRE CAPITALĂ

Himera despre Linz.

Una dintre ultimele sale fotografii ni-l arată pe Hitler în pivniţa Cancelariatului Reichului, cu puţin înainte de a se sinucide. În timp ce Armata Roşie înaintează în Berlinul distrus, el priveşte îngândurat macheta impunătoare a oraşului Linz, capitala provinciei Austria Superioară; clădirile grandioase, care urmau să fie construite, sunt luminate, cu mult rafinament, de reflectoare: oraşul Linz în lumina dimineţii, a amiezii, a serii, precum şi în timpul nopţii. „Indiferent de oră, indiferent dacă era zi sau noapte, el se aşeza în aceste săptămâni în faţa machetei ori de câte ori avea posibilitatea să o facă", relatează arhitectul Hermann Giesler. El stătea cu ochii aţintiţi asupra machetei, uitându-se la ea ca la „un pământ al făgăduinţei la care vom ajunge cândva."[1]

Vizitatorii, cărora această machetă le este prezentată adeseori la cele mai neobişnuite ore ale nopţii, rămân contrariaţi şi îngroziţi văzând cât de desprins de realitate este acest om care a distrus complet Europa, dar nu îşi dă seama câţi oameni îşi mai găsesc în aceste ultime săptămâni. Moartea, în numele său şi la ordinul său. Căci el refuză în continuare să capituleze şi să pună, astfel, capăt grozăviei.

Hitler preconizează evoluţia oraşului Linz – oraşul său natal, pe care l-a denumit „oraşul-naş al Führerului”, pe care a vrut să-l înalţe la rangul de capitală culturală a Marelui Reich German, pe care îl consideră „cel mai frumos oraş de pe Dunăre”, „metropolă mondială”, imortalizare a persoanei şi a politicii sale: Oraşul Linz datorează Reichuiui tot ce are şi tot ce va mai primi. De aceea, oraşul acesta trebuie să devină o întruchipare a ideii Reichuiui. Pe fiecare clădire din Linz ar trebui să figureze inscripţia „ Un dar al Reichuiui German”.[2]

Pe malul stâng al Dunării, în Urfahr, vizavi de oraşul vechi, urma să se înalţe un centru administrativ şi un sediu al Partidului cu o piaţă pe care să se poată aduna 100.000 de oameni şi o sală de festivităţi pentru 30.000 de persoane, un spaţiu expoziţional cu monumentul lui Bismarck şi o Universitate Tehnică. „Complexul regional” – cu o primărie nouă, palatul guvernatorului, sediul regional al Partidului, Casa Comunală – urma să fie amplasat în jurul unui sanctuar naţional: monumentul funerar al părinţilor lui Hitler, cu un turn vizibil de la mare distanţă şi un carilon care să interpreteze - fireşte, nu în fiecare zi un motiv din „Simfonia romantică a lui Anton Bruckner.[3] Acest turn îl va întrece în înălţime pe cel al catedralei Stephansdom din Viena. În acest fel, declara Hitler, el voia să repare o veche nedreptate, căci, spre marea supărare a locuitorilor oraşului, înălţimea turnurilor domului neogotic din Linz fusese redusă, la ordinul Vienei, pentru ca turnul catedralei Stephansdom să rămână cel

mai înalt din întreaga ţară.[4] Şi urma să mai fie ridicat şi un monument „în onoarea întemeierii Marelui Reich German”, lângă un stadion mare. Hitler îi spune gauleiterului [a] ţinutului „Dunărea superioară”, August Eigruber: Piatra necesară ne-o va furniza lagărul de concentrare din Mauthausen.[5]

Pe celălalt mal al Dunării, în oraşul vechi, urma să se construiască o magistrală somptuoasă, străjuită de arcade: „Führerul a ajuns la concluzia că magistrala din Linz trebuie să fie neapărat mai lată decât Ring-ul din Viena”.[6] Se va clădi un hotel cu peste 2000 de locuri, legat direct de gară printr-o linie de metrou, apoi spitale ultramoderne şi şcoli, printre acestea o „Şcoală Adolf Hitler”, o Şcoală regională de muzică şi o Şcoală de zbor cu motor pentru aviaţia naţional-socialistă. Sunt preconizate şi colonii-model cu locuinţe pentru muncitori şi pentru oamenii de artă – şi două cămine pentru invalizii SS-uiui şi ai SA-ului [b]. În plus, fireşte, străzi noi, şi o şosea de acces la autostradă.

Pentru a ridica standardul de viaţă a oraşului, Hitler promovează industrializarea, transferând la Linz uzine chimice şi de oţel. Această restructurare a oraşului agrar într-un oraş industrial este aproape singurul obiectiv

[a] Gauleiter = conducător al unei regiuni (termen fascist).

[b] SS = Schutzstaffel, un fel de poliţie militară în perioada naţionalsocialistâ.

SA = Sturmabteilung, trupe politice militarizate în perioada naţional-socialistă.

realizat. „Uzinele Hermann Goring” există încă şi astăzi sub denumirea de Uzinele VOEST.[7]

Centrul cultural proiectat urma să atingă proporţii metropolitane; conform jurnalului intim al lui Joseph Goebbels, el era imaginat „ca o contrapondere faţă de Viena, care trebuia să fie încetul cu încetul trecută pe linie moartă.”[8] Proiectul preferat al lui Hitler este Muzeul de Artă din Linz pe care îl aminteşte în Testamentul său chiar şi cu o zi înainte de moarte: Nu am adunat niciodată în interes personal tablourile din colecţiile achiziţionate în decursul anilor, ci pentru amenajarea unei Galerii de Artă în oraşul meu natal Linz, de pe Dunăre. Ar fi una din cele mai fierbinţi dorinţe ale mele ca această dispoziţie testamentară să fie respectată. [9]

Într-adevăr, pentru acest proiect se găsesc totdeauna banii necesari, chiar şi în timpul războiului şi al crizei de valută. Din aprilie 1943 până în martie 1944 sunt achiziţionate 881 de opere de artă, printre ele 395 pânze ale unor pictori olandezi din secolele al 17-lea şi al 18-lea. Până la finele lunii iunie 1944 sumele cheltuite pentru Muzeu se ridică la 92,6 milioane mărci.[10] Goebbels: „Linz ne costă mulţi bani. Dar Führerul pune mare preţ pe asta. Şi este probabil foarte corect să sprijinim oraşul Linz ca o concurenţă culturală faţă de Viena.”[11] Iar Hitler declară foarte hotărât: Vienei nu-i aloc nici un Pfenig şi nici Reich-ul nu-i va aloca nimic. [12]

Cele mai valoroase piese din Galeriile de Artă particulare, din muzeele şi bisericile ţărilor europene

ocupate de trupele hitleriste sunt confiscate şi duse în Muzeul din Linz, de exemplu: altarul lui Veit Stoss din catedrala din Cracovia sau altarul lui Van Eyck din catedrala din Gand… Hitler transferă cu mare satisfacţie la Linz exponate din Viena, precum şi piese din marile colecţii vieneze „negermane”, cum ar fi cea a baronului Nathaniel Rothschild sau a contelui polonez Karl Lanckororiski; în orice caz, acesta posedă două pânze de Rembrandt, printre care Mireasa evreică şi, în calitatea sa de protector al lui Hans Makart, cea mai valoroasă colecţie de tablouri a acestui pictor atât de apreciat de Hitler. Chiar şi fostul Muzeu Imperial de Artă trebuie să cedeze oraşului Linz o serie de piese, ceea ce nu a fost câtuşi de puţin pe placul dragilor săi vienezi, spune Hitler în 1942; dragii săi vienezi, pe care îi cunoaşte prea bine, sunt atât de hapsâni, încât atunci când au trecut în revistă câteva pânze de Rembrandt confiscate, ei au încercat să-i explice, în maniera lor sentimentală, că toate piesele originale trebuie să rămână la Viena; în schimb cele aparţinând unor maeştri necunoscuţi vor fi cedate bucuros galeriilor din Linz sau Innsbruck. Vienezii căscaseră ochii cât cepele când el luase o altă decizie.[13]

Hitler intenţionează să-şi construiască o reşedinţă de bătrâneţe pe înălţimea Freinberg situată mai sus de oraşul vechi, şi anume în stilul gospodăriilor tetraedrice atât de frecvent întâlnite în Austria Superioară: Pe aceşti versanţi stâncoşi mă căţăram în tinereţe. De pe acest vârf îmi roteam, furat de gânduri, privirile spre Dunăre. Aici aş vrea

să-mi petrec ultimii ani ai vieţii”. [14] Și nu voi lua pe nimeni cu mine în afară de domnişoara Braun; de domnişoara Braun şi de câinele meu. [15]

Având în vedere aceste perspective, primarul din Linz declară, în noiembrie 1943, că „Führerul” îşi iubeşte patria mai mult „decât şi-ar iubi un alt german locurile natale”, intenţionând să facă din Linz „cel mai frumos oraş de pe Dunăre. El se arată preocupat de fiecare detaliu, el se arată preocupat de toate amănuntele chiar şi în timpul războiului, el se arată preocupat de orice tranşee, de orice dispozitiv extinctor, precum şi de manifestările culturale. În timpul nopţii sosesc telegrame în care el interzice ca anumite manifestări să aibă loc în parcul orăşenesc deoarece acesta ar avea o acustică proastă; iată de ce artiştii foarte cunoscuţi trebuie să se producă în sediul asociaţiei”. După care primarul adaugă: „Auto-administrarea oraşului este mult îngrădită”.[16] În aceeaşi măsură în care Hitler iubeşte oraşul Linz, el îşi arată şi aversiunea faţă de Viena, vechea capitală, pe care ar vrea să o deposedeze de supremaţia ei. Viena emană un fluid extraordinar, cu adevărat colosal. Din care cauză este o sarcină uriaşă să aboleşti supremaţia culturală a Vienei în ţinuturile dunărene şi ale Alpiior.[17]

Albert Speer ironizează – dar, fireşte, de-abia după 1945 – dragostea exagerată a lui Hitler pentru oraşul Linz, etichetând-o drept „mentalitate provincială” şi susţinând că „în realitate, Hitler a rămas tot timpul un provincial care se simţea înstrăinat şi nesigur în orice metropolă. În timp ce

pe plan politic avea proiecte gigantice, el se simţea cu adevărat acasă doar într-un oraş de dimensiuni modice, ca Linz, unde el frecventase şcoala". Această dragoste reprezentase o „evaziune".[18]

Dar în realitate nu este vorba doar despre opoziţia dintre provincie şi capitală, ci de mult mai mult. Căci Linz-ul „german", omogen din punct de vedere naţional, este confruntat cu Viena multinaţională. În plus, caracterul rural al oraşului de provincie este resimţit ca ceva onest-autohtonist în comparaţie cu metropola rafinată, intelectualizată şi conştientă de valoarea ei. În calitatea sa de portavoce a stăpânului, Goebbels spune, după o vizită la Linz: „Oameni germani autentici. Nu şmecheri vienezi".[19] Din punct de vedere biografic, oraşul Linz reprezintă pentru Hitler mediul în care a petrecut o tinereţe ordonată, disciplinată, mic-burgheză, alături de mult iubita sa mamă; în schimb Viena este scena unei perioade de însingurare, de eşecuri, a unor ani meschini. De importanţă politică este însă în primul rând intenţia lui Hitler de a deposeda de putere vechea capitală a imperiului habsburgic şi de a o subordona capitalei Berlin.

Relaţii familiale complicate.

Linz, capitala provinciei Austria Superioară, reşedinţă episcopală, un oraş cu multe instituţii de învăţământ, situat într-un peisaj natural variat de pe malul drept al Dunării, are doar 68.000 de locuitori în tinereţea lui Hitler, fiind –

după Viena, Praga, Triest, Lemberg, Graz, Brunn, Cracovia, Pilsen şi Cernăuţi – al zecelea oraş ca mărime în Cisleithania[a], după cum se numeşe pe atunci partea vestică a monarhiei dualiste.[20]

Lipsit de ziduri, oraşul se angrenează în mod armonios în ţinutul deluros, fiind totuşi uşor de cuprins cu vederea: Strada principală lungă („Landstrasse") străbate tot oraşul terminându-se într-o piaţă barocă, „Piaţa Franz Joseph" – numită între 1938 şi 1945 „Piaţa Adolf Hitler" – în mijlocul căreia se înalţă vechea catedrală şi coloana barocă a Sfintei Treimi.

Oraşul Linz, care reprezintă încă din epoca romană o răscruce a căilor comerciale, dobândeşte o importanţă şi mai mare în secolul al XIX-lea în urma introducerii căii ferate – „linia ferată vestică împărăteasa Elisabeta" – care face legătura între Viena şi München, patria împărătesei. Pe lângă vechiul şantier naval oraşul Linz a mai fost înzestrat şi cu o fabrică de locomotive, iar Academia de Comerţ completată cu o Şcoală tehnică de căi ferate. Calea ferată aduce puţină viaţă în oraşul Linz. De trei ori pe săptămână trece pe aici Orient-express-ul Paris-Constantinopol. Afluxul de muncitori feroviari are ca urmare şi pătrunderea ideilor socialiste în acest orăşel.

Hitler petrece o perioadă destul de scurtă în „oraşul său natal", şi anume de la vârsta de 16 până la cea de 18 ani, adică din 1905 până în februarie 1908. Înainte de această dată viaţa fiului funcţionarului vamal cezaro-crăiesc Alois

[a] Dincoace de râul Leitha, adică partea de nord vestică a imperiului

Hitler fusese mai puţin stabilă. Localitatea de graniţă Braunau de pe râul Inn, unde el s-a născut la 20 aprilie 1889 și pe care o părăseşte la vârsta de trei ani, dobândeşte importanţă de-abia mai târziu, când Hitler îi atribuie în cartea sa „Mein Kampf” un destin fericit: Acest orăşel este aşezat la graniţa dintre cele două state germane, a căror unificare ne apărea nouă, tinerilor, ca o misiune vitală ce trebuia dusă la îndeplinire cu orice mijloace.

Situaţia familială este complicată: Adolf este rodul celei de a treia căsnicii a tatălui cu Klara, născută Polzl, cu 23 de ani mai tânără ca soţul ei. El este al patrulea copil al mamei sale, dar singurul rămas în viaţă. Împreună cu el mai trăiesc în casa părintească doi fraţi vitregi, din a doua căsătorie a tatălui, şi anume Alois junior, născut în 1882, şi Angela, născută în 1883, precum şi mătuşa, Hani-tante” – Johanna Polzl – sora cocoşată şi probabil debilă mintal a mamei, care dă o mână de ajutor în gospodărie.[22]

Viaţa familială nu este armonioasă: Tatăl, un om impulsiv, îşi maltratează fiul mai vârstnic, pe Alois, stâlcindu-l în bătăi. Acesta, la rândul său, este gelos pe Adolf pe care tânăra mamă îl cocoloşeşte, lată ce spune fratele vitreg în legătură cu Adolf: „El era alintat din zori şi până noaptea târziu, iar fraţii vitregi trebuiau să audă la nesfârşit că Adolf era un copil minunat.” Dar şi Adolf primeşte bătaie de la tatăl său. La un moment dat acesta se teme chiar că şi-a omorât băiatul.[23]

Din 1892 până în 1895 tatăl lucrează la Passau, pe partea germană a graniţei. În această perioadă, băiatul – în vârstă de trei până la şase ani – îşi însuşeşte intonaţia specific bavareză: Germana vorbită de mine în tinereţe era dialectul caracteristic Bavariei Inferioare; nu am reuşit să-l uit, după cum nu am reuşit nici să-mi însuşesc jargonul vienez.[24] În 1895 Alois Hitler se pensionează la vârsta de 58 de ani, după 40 de ani de serviciu. El îşi cumpără o mică fermă în localitatea minusculă Hafeid din comuna Fischiham de lângă Lambach, în Austria Superioară, pentru a-şi încerca norocul ca agricultor şi apicultor. În 1942 fiul său face următoarea observaţie: împunsăturile de albine erau un lucru obişnuit la noi în casă. Mama mea îi extrăgea bătrânului până la 45, 50 de ace după ce el scotea fagurii din stupi.[25] Tatăl se apără de albine fumând. În perioada petrecută la Hafeld, Alois junior, în vârstă de 14 ani, părăseşte casa părintească în urma unui conflict violent cu tatăl şi este dezmoştenit. Acasă rămân Angela, în vârstă de 13 ani, Adolf şi Edmund născut în 1894. În 1896 se naşte Paula, mezina familiei.

Căsniciile lui Alois Hitler, născut Schicklgrüber 1837-1903 [26]

1. 1873 Anna Glassl 1823-1883
2. 1880-1884 Franziska Matzelsberger
3. 1885-1903 Klara Polzl 1860-1907

a) Gustav 1885-1887

b) Angelika Raubal 1908 Linz-1931 München (sinucidere)
c) Otto decedat la naştere
d) Adolf 1889-1945
e) Edmund 1894-1900
f) Paula 1896-1960 necăsătorită - nu are urmaşi

În 1895, la vârsta de şase ani, Hitler este înscris la şcoala formată dintr-o singură clasă, din satul Fischlham; şcoala constă dintr-o încăpere de vreo 60 metri pătraţi şi un mic vestibul. ,,În timp ce frecventam clasa întâi, auzeam ceea ce spuneau elevii din clasa a doua, iar mai târziu cei din a treia şi a patra. Har Domnului, am plecat în curând de acolo. În caz contrar, ar fi trebuit să rămân doi, trei ani în ultima clasă.” [27]

Deoarece ferma ruinată nu poate fi redresată cu ajutorul pensiei de funcţionar a tatălui şi deoarece nici talentele de agricultor ale acestuia nu corespund cerinţelor, el o vinde în 1897. Familia se mută temporar într-o locuinţă din Lambach. La vârsta de opt ani Hitler ajunge la şcoala primară din Lambach şi frecventează scurt timp şi Şcoala de canto pentru băieţi de pe lângă mănăstirea benedictină. Acolo are adeseori ocazia să savureze somptuozitatea sărbătorilor bisericeşti, pline de strălucire În ciuda criticilor aduse bisericii, el admite că aceasta a exploatat într-un mod admirabil… dorinţa firească a omului să se apropie de supranatural, pricepându-se să fascineze oamenii cu cultul ei mistic, cu catedralele pline de măreţie, cu muzica festivă, riturile solemne şi cu tămâia ei. [28]

Familia Hitler nu este deloc evlavioasă. Doar mama se duce, în mod regulat, duminica la biserică. Tatăl este anti-clerical, el îşi însoţeşte familia cel mult cu ocazia sărbătorilor mari şi de ziua de naştere a împăratului, la 18 august. Căci este unica împrejurare când îşi poate îmbrăca uniforma de funcţionar de stat, în restul anului aceasta rămânând, neutilizată, în dulap.[29]

La finele anului 1898 familia se mută în satul Leonding, la sud de Linz, unde Alois Hitler cumpără cu 7700 coroane o căsuţă în apropierea cimitirului.[30] După ce vizitează acest „lăcaş de onoare al întregului popor german", Goebbels scrie în 1938: „Mică de tot şi primitivă. Am fost condus în camera care fusese imperiul său. Micuţă şi scundă. Aici şi-a făurit planurile şi visurile despre viitor. Mai încolo bucătăria în care buna sa mamă prepara mâncarea. În spate grădina în care micul Adolf culegea, în timpul nopţii, mere şi pere… Deci aici s-a format un geniu. Mă simt copleşit de un sentiment de măreţie şi solemnitate."[31]

La vârsta de nouă ani băiatul ajunge la şcoala sătească din Leonding şi petrece în mijlocul flăcăilor de la ţară o perioadă senină, de golănie[32], etichetându-se mai târziu, cu mândrie, drept un mic zurbagiu: încă de la vârsta aceea eram orice altceva, dar nu un „pacifist" şi toate tentativele de a mă educa în acest sens au eşuat.[33] Unul dintre colegii de şcoală din Leonding, viitorul abate Balduin von Wilhering, remarcă mai târziu, dar nu cu duşmănie: „Se juca de-a războiul, tot mereu de-a războiul;

pe noi, ceilalţi, acest joc ne plictisea deja; el însă găsea de fiecare dată pe câte unii, mai ales mai mici decât noi, care i se alăturau."[34] În rest, tânărul Hitler se dedă sportului său preferat şi anume el vânează, la cimitirul de lângă casa părintească, şobolani, cu o armă Flobert.[35]

În jurul anului 1900 opinia publică se agita din cauza războiului Burilor, după ce republicile Burilor din sudul Africii se opun tendinţelor de cucerire ale Angliei. „Lupta lui David contra lui Goliath", „lupta de eliberare a bieţilor Buri" de sub dominaţia imperialismului britanic se bucură mai ales de aprobarea naţionaliştilor germani, trezind chiar entuziasm. Se organizează acţiuni de strângere de semnături, colecte de bani pentru a-i sprijini pe Buri. Se compun marşuri şi cântece pentru Buri. Apare moda pălăriilor ca la Buri, a heringilor ca la Buri şi a cârnaţilor ca la Buri – care se bucură şi în ziua de astăzi de popularitate la Viena.[36]

Pentru tânărul Hitler războiul Burilor reprezintă o adevărată furtună: Pândeam în fiecare zi apariţia ziarelor şi devoram cu nesaţ depeşele şi ştirile simţindu-mă fericit că pot fi, chiar şi numai de la distanţă, un martor al acestei lupte eroice. [37] Băieţii se joacă acum mai ales de-a „Burii şi englezii", fiecare dorind să fie Bur, în timp ce nimeni nu voia să fie englez. Hitler declară până şi în 1923: De partea Burilor: o dorinţă justificată de a-şi apăra libertatea; de partea englezilor: sete de bani şi de diamante! [38]

În 1900, când fratele Edmund moare la Leonding, la vârsta de şase ani, ca victimă a unei epidemii de pojar,

Adolf rămâne, cu cei unsprezece ani ai săi, unicul băiat în familie.

Greutăţile create de tatăl său se înmulţesc. Colegii lui Hitler îl descriu pe Alois Hitler ca pe un om „dezagreabil, atât prin aspectul exterior cât şi prin felul său de a fi”.[39] „Bătrânul Alois Hitler pretindea supunere oarbă. El îşi băga de multe ori două degete în gură fluierând strident, iar Adolf alerga repede la tatăl său, indiferent unde s-ar fi aflat… Tatăl îl ocăra foarte des, iar Adolf suferea profund din cauza severităţii tatălui său. Lui Adolf îi plăcea să citească, dar tatăl era strâns la pungă şi nu-i dădea bani pentru cărţi”. Singura carte a lui Alois Hitler este una despre războiul franco-german din 1870/71: „Adolf se uită cu plăcere la pozele din această carte, entuziasmându-se pentru Bismarck.”[40] Fireşte, însă, că în cartea sa „Mein Kampf” Hitler vorbeşte despre biblioteca tatălui. [41]

Pe Klara Hitler toţi martorii o prezintă ca pe o mamă liniştită, iubitoare şi ca pe o bună gospodină. O elevă din Leonding, care trecea zilnic prin faţa casei familiei Hitler, descrie – nota bene, după 1945 – următoarea scenă: Când micuţa Paula pleca la şcoală, mama ei „o însoţea totdeauna până la portiţa grădinii, unde o săruta; nu am uitat acest amănunt fiindcă nu era ceva obişnuit în mediul nostru rural; dar mi-a plăcut şi aproape că o invidiam pe Paula.”[42]

Tatăl decide ca fiul să urmeze o carieră de funcţionar, aşa că, după cinci clase primare, adică în toamna anului 1900, îl înscrie la Liceul Real din Linz; ca să ajungă acolo,

băiatul trebuie să meargă cam o oră pe jos. Adolescentul de unsprezece ani, obligat să facă în fiecare zi saltul din mediul mai dur al vieţii rurale în cel auster al unei şcoli provinciale, nu reuşeşte să se adapteze şi să ţină pasul cu obligaţiile şcolare. El rămâne, din primul an, corigent la matematică şi ştiinţele naturale. În plus, – conform proceselor verbale încheiate la consiliile profesorale – el primeşte în fiecare an o mustrare, când la „purtare" când la „sârguinţă". Cu toate acestea, în 1902/1903 el este singurul elev din clasă scutit de taxe şcolare, ceea ce ne arată că starea materială a familiei este destul de precară.[43]

Profesorul de franceză, Dr. Huemer, un om bine intenţionat, spune în 1924 despre fostul său elev: „Categoric că era dotat, chiar dacă unilateral, dar nu se putea controla; el trecea drept recalcitrant, autoritar, încăpăţânat şi impulsiv; era clar că îi era greu să se adapteze disciplinei şcolare". El pretindea „subordonare necondiţionată din partea colegilor", se complăcea „în rolul de conducător" şi era în mod evident „contaminat de poveştile lui Karl May şi de cele cu indieni."[44]

Hitler vorbeşte, mai târziu, cu plăcere şi foarte des despre autorul său preferat Karl May: L-am citit la lumina lumânării şi la lumina lunii, cu ajutorul unei lupe mari… Primul roman de Karl May pe care l-am citit a fost „Străbătând, călare, deşertul". Am fost încântat! Apoi m-am năpustit asupra cărţilor lui. Ceea ce a avut drept urmare imediată înrăutăţirea rezultatelor la învăţătură! El

susţine că îi datorează lui Karl May primele cunoştinţe de geografie. În 1943 el le arată însoţitorilor săi, plin de mândrie, hotelul „Racul roşu" din Linz unde scriitorul mult admirat a locuit mai multă vreme în anul 1901. [46]

Tânărul Hitler nu depune nici un efort ca să obţină rezultate mai bune la şcoală. Conform declaraţiilor unui coleg, mama sa trebuie să vină de multe ori la şcoală ca „să se intereseze".[47] În „Mein Kampf" Hitler declară că atitudinea sa de delăsare a fost intenţionată pentru a nu fi obligat să devină funcţionar de stat. El îi critică, mai târziu, pe părinţii care decid prematur ce profesie trebuie să-şi aleagă copiii lor, iar dacă lucrurile nu merg, ei încep imediat să vorbească despre fiul pierdut sau nereuşit. La vârsta de 13 ani, el a fost dus de tatăl său la Biroul Vamal Central din Linz: o adevărată cuşcă de Stat, unde bătrânii domni şedeau aproape unul peste altul, înghesuiţi ca maimuţele. În felul acesta îi trecuse pentru totdeauna cheful de a deveni funcţionar de stat.[48]

Relaţia lui Hitler cu tatăl său se înrăutăţeşte. Sora sa Paula îşi aminteşte: „Adolf… îşi primea în fiecare seară porţia de bătaie fiindcă nu se întorcea acasă la ora fixată."[49] Hitler spune despre această perioadă: Am fost împins, pentru prima dată în viaţă… în opoziţie. Pe cât era tatăl de rezolut şi decis când voia să-şi pună în aplicare hotărârile luate, pe atât de îndărătnic şi recalcitrant era şi fiul său.[50] În cercuri intime Hitler prezintă mai târziu o imagine negativă a tatălui său. Goebbels notează în jurnalul său: „Hitler a avut parte de aproape acelaşi gen

de tinereţe ca mine. Tatăl era un tiran, mama o întruchipare a bunătăţii şi dragostei”.[51]

Cică lui Hans Frank[a], avocatul său de mai târziu, Hitler i-ar fi spus că încă de la vârsta de zece, doisprezece ani, el trebuise să-l care de la cârciumă acasă pe tatăl băut: A fost cea mai mare ruşine pe care am resimţit-o vreodată. Ah, Frank, ştiu foarte bine ce diabolic este alcoolul. De fapt, acesta a fost – datorită tatălui meu – cel mai mare duşman al tinereţii mele.[52]

Pensionarul Alois Hitler nu are nici o ocupaţie, aşa că îşi trece timpul frecventând zilnic bodegile. El se întâlneşte de multe ori cu ţăranul Josef Mayrhofer pentru a activa, împreună cu acesta, în folosul naţionaliştilor germani. S-ar putea să fie vorba despre aşa numitele „întruniri ale comesenilor”, adică nişte grupe de partid foarte mici care se întruneau în cercul familiei sau al prietenilor intimi; naţionaliştii germani organizau de multe ori asemenea întâlniri.[53] Mayrhofer despre Hitler senior: „El era un bătrân posac, scump la vorbă, un liberal convins şi, ca toţi liberalii din acea vreme, un naţionalist german, un pangermanist, dar – în mod ciudat – cu toate acestea monarhist.” [54]

Liberal, naţionalist german şi monarhist este pe vremea aceea partidul de guvernământ din Austria Superioară: „Partidul popular german”. Născut din gruparea formată în

[a] Hans Frank a fost guvernatorul general al Poloniei – responsabil de asasinarea a milioane de evrei, polonezi ...- condamnat la moarte și executat în 1946 la Nürenberg.

jurul naţionalistului extremist Georg Schonerer, el reprezintă o orientare naţionalist germană moderată, acceptând şi membri evrei. Nu avem nici un motiv să ne îndoim de veridicitatea declaraţiilor lui Hitler care afirmă în „Mein Kampf" că tatăl său văzuse în antisemitism dovada unei înapoieri culturale şi că el avusese concepţii mai mult sau mai puţin cosmopolite… în ciuda unor convingeri naţionale radicale. [55]

Politica în şcoală.

Fără îndoială că la Liceul Real din Linz domneşte o atmosferă foarte agitată din punct de vedere politic. „Clericalii" şi susţinătorii monarhiei habsburgice luptă cot la cot împotriva liberalilor şi a naţionaliştilor germani, filogermanii şi filoslavii au mereu altercaţii. Colectele de tot felul şi profesiunile de credinţă pline de zel sunt foarte frecvente. În timp ce elevii „monarhişti" adună panglici şi insigne cu culorile galben şi negru precum şi poze ale familiei imperiale şi ceşti cu efigia împărătesei Elisabeta şi a împăratului Franz Joseph, „naţionaliştii germani" colecţionează obiecte cum ar fi capul lui Bismarck în gips, căni de bere cu versete eroice, şi în primul rând panglici, creioane, broşe cu culorile „Germaniei Mari" din 1848, adică negru-roşu-auriu. Şi el participase în tinereţea sa la lupta dintre naţionalităţile vechii Austrii, scrie Hitler în „Mein Kampf": Se făceau colecte pentru Deutsche Volkspartei (DVP), Marca Sudică şi pentru „Asociaţia

pentru Şcolile Germane", simpatiile se afişau cu ajutorul albăstrelei şi a culorilor negru-roşu-auriu, formula de salut era Heil" [a] şi, în ciuda avertismentelor şi a pedepselor, se cânta de preferinţă „Deutschland uber alles" [b] în loc de imnul imperial.[56]

Asociaţiile naţionalist-germane, „Asociaţia pentru Şcolile Germane" şi „Marca Sudică" pun în vânzare timbre speciale pentru a finanţa din încasări „lupta contra cehizării" şi „menţinerea şi popularizarea specificului german". Cu sumele de bani considerabile obţinute prin aceste colecte se finanţează grădiniţe şi şcoli germane în ţinuturile cu populaţie mixtă. „Marca Sudică" îi sprijină în special pe ţăranii germani din enclavele lingvistice şi cumpără şi terenuri pentru noi aşezări. Aceste colecte care implică întreaga populaţie dobândesc mare popularitate – şi s-ar putea să fi servit drept model acţiunilor de „ajutor de iarnă" de mai târziu.

Albăstrelele, salutul „Heil' şi culorile negru-roşu-auriu îi definesc fără îndoială pe pangermanişti – acea aripă ultra-naţionalistă şi extremistă, condusă de Schonerer, care urmăreşte alipirea Austriei germane la imperiul german şi este antihabsburgică, spre deosebire de „Partidul Popular German". Vedem deci că elevii liceului sunt mai radicali în

[a] Slavă ţie! Sau Sănătate! – Devine mai târziu formula de salut a naziştilor.

[b] „Deutschland, Deutschland uber alles" – poezie scrisă în 1841 de Hoffmann von Fallersleben (1798-1874). Devine mai târziu imnul naţional al Germaniei.

naţionalismul lor decât profesorii care – ca funcţionari de stat – trebuie să rămână leali împăratului.

Cei mai mulţi profesori de la Liceul Real sunt naţionalişti germani. Ei sădesc în tineret entuziasmul „luptei pentru glia germană de la graniţa cu Boemia”, urmărind în felul acesta – după spusele unui elev – şi „intenţii pedagogice: Trebuie să învăţaţi bine, pentru ca să nu ne pierdem rolul conducător în Austria şi pentru ca să vă ridicaţi la înălţimea aşteptărilor în lupta noastră naţională.”[57]

Lucruri similare relatează şi Hitler despre profesorul său preferat, dr. Leopold Poetsch: El se servea de micul nostru fanatism naţional în scopuri educative; căci nu o dată apelând la sentimentul de onoare naţională a reuşit să ne disciplineze pe noi, ştrengarii, în mai mare măsură decât ar fi putut-o face recurgând la alte metode.[58]

Poetsch este, din clasa întâi până în a treia (din 1901 până în 1904) profesorul de geografie al lui Hitler, iar în clasa a doua şi a treia predă şi istoria. El are în gestiune şi biblioteca şcolii, din care îşi împrumută Hitler cărţile de lectură. Profesorul îl evidenţiază pe Hitler dându-i misiunea să-i aducă în clasă hărţile geografice, aşa încât relaţiile dintre ei sunt mai apropiate.[59]

Poetsch este nu numai profesor, ci şi un orator foarte apreciat cu ocazia diferitelor festivităţi. El ţine discursuri la „Asociaţia pentru cultura poporului din Austria Superioară”, la „Asociaţia funcţionarilor de stat”, la „Clubul de gimnastică Jahn”, la asociaţia defensivă „Marca Sudică” a organizaţiei de bază locale din Linz, unde este

şi vicepreşedinte – dar şi în 1908, cu ocazia aniversării jubiliare a împăratului [60]. Prin urmare, este şi el, întocmai ca tatăl lui Hitler, naţionalist german şi în acelaşi timp monarhist, ceea ce corespunde vederilor partidului său: în 1905 el este ales în consiliul municipal din Linz ca reprezentant al Partidului Popular German. Ernst Koref, primarul de mai târziu al oraşului Linz, spune despre Poetsch: „El avea convingeri naţionaliste, dar era şi un bun austriac, o personalitate foarte respectabilă.”[61]

De o mare popularitate se bucură şi conferinţele cu proiecţii la epidiascop ţinute de Poetsch în cadrul seriei ,,Imagini din istoria Germaniei”. El pune accentul pe perioada germanică şi pe perioada imperială timpurie, deci pe perioada anterioară Habsburgilor, iar apoi se axează pe procesul de „deşteptare naţională” a germanilor dinaintea războiului din 1870/71: „începând cu zilele pline de măreţie ale admirabilelor victorii germane din anii 1870/71 am devenit tot mai conştienţi de germanitatea noastră şi răsfoim acum cu mai multă dragoste lucrările despre miturile, legendele şi: istoria germană.”[62]

Fireşte, însă, că „festivităţile Sedanului”, în amintirea victoriei Prusiei asupra Franţei, sunt interzise oficial în monarhia habsburgică. Elevii sărbătoresc aceste zile festive pe ascuns, încheindu-le de fiecare dată cu cântecul de luptă prusaco-german contra „duşmanului de moarte” Franţa, şi anume cu „Die Wacht am Rhein” (Straja

la Rin)[a] care devenise imnul naţionaliştilor germani.

Hitler aminteşte, în martie 1938, în cuvântarea ţinută după „Anschluss”[b], încă un cântec naţionalist din tinereţea sa: Când au intrat oştenii, au auzit alt cântec din tinereţea mea. Îl cântasem şi eu de atâtea ori, din tot sufletul, acest mândru cântec de luptă: „Se scoală poporul, se dezlănţuie furtuna”. [63] Şi era, într-adevăr, vorba despre ridicarea unui popor şi despre dezlănţuirea unei furtuni lată un citat din acest cântec scris de Theodor Korner în 1813, cu ocazia războaielor anti-napoleoniene; „Iar dacă ne bate ceasul în toiul bătăliei, /Fii binevenită tu, înălţătoare moarte de soldat!” Refrenul referitor la „laşul” care rămâne acasă este: „Mori ca un ticălos lipsit de onoare, /Nu te sărută o fată germană, /Nu te delectează un cântec german, /Nu te întremează un vin german…!”[c]

De orientare pangermanistă sunt, fără doar şi poate, şi acţiunile întreprinse de elevi împotriva profesorului de religie Schwarz, care avea convingeri „negru-galbene”. Hitler povesteşte cu mândrie nedisimulată cum punea el pe bancă, în timpul orei, creioane cu culorile Germaniei Mari, adică negru-roşu-auriu. Profesorul spunea: îndepărtează imediat creioanele acestea cu culorile lor abominabile!„Huu!” exclama întreaga clasă: „Sunt

[a] Poezie scrisă în 1840 de Max Schneckenburger (1819-1849). Devine foarte populară mai ales în timpul războiului franco-german din 1870/71.

[b] „Alipirea” Austriei la Germania hitleristă.

[c] „Das Volk steht auf, der Sturm bricht los” – poezie scrisă de Theodor Korner (1791-1813).

idealurile naţionale!”. „ Voi nu trebuie să aveţi idealuri naţionale; în inima voastră trebuie să sălăşluiască un singur ideal, şi anume patria noastră şi dinastia noastră de Habsburg. Cel ce nu ţine cu casa domnitoare, nu ţine cu biserica; iar cel ce nu ţine cu biserica, nu ţine cu Dumnezeu! Stai jos, Hitler!” La şcoală, spune Hitler, domnea o atmosferă revoluţionară vădită, fapt confirmat de elevii din acea vreme. [64]

Negru-roşu-auriu sunt culorile susţinătorilor „Germaniei Mari” din anul 1848, care urmăriseră unificarea Germaniei sub sceptrul habsburgic. După întemeierea imperiului german din 1871, pangermaniştii din Austria îşi însuşesc aceste culori, făcându-şi, în felul acesta, cunoscut obiectivul politic – considerat, în aceste împrejurări, înaltă trădare – şi anume alipirea ţinuturilor germane ale Austriei la imperiul Hohenzollernilor, deci divizarea statului multinaţional.

Alt exemplu: Când tineretul şcolar din Linz urmează să-l ovaţioneze pe împăratul Franz Joseph, care trece în fiecare an prin oraş în drum spre Ischl unde îşi făcea vilegiatura, unul dintre profesori crede că este cazul să le atragă elevilor atenţia: „Dar vă rog să strigaţi Hoch!, nu cumva să vă prind că strigaţi Heil ! [65]. „Heil” este formula de salut a naţionaliştilor germani, iar cu „Hoch” este aclamată casa domnitoare.

Hitler afirmă mai târziu că, datorită experienţelor lor din statul multinaţional, germanii din Austria afişau o atitudine

naţionalistă mult mai radicală şi mai implacabilă decât „germanii din imperiu”, şi anume încă din timpul şcolii tânărul este educat politic într-o perioadă în care cetăţeanul unui aşa-zis stat naţional nu cunoaşte despre naţiunea sa mult mai multe decât limba… În scurt timp devenisem un „naţionalist german” fanatic. El înţelesese de la vârsta de 15 ani care este deosebirea dintre „patriotismul” dinastic şi „naţionalismul poporan” [66]. În orice caz, el este deja din timpul şcolii un adept declarat al „naţionalismului poporan” radical şi respinge statul multinaţional, întocmai ca toţi ceilalţi partizani ai lui Schonerer, distanţându-se, în felul acesta, într-un punct esenţial de tatăl său şi de profesorul său preferat Poetsch.

Este, deci, uşor de înţeles supărarea lui Poetsch, patriotul austriac, care trebuie să constate că, în „Mein Kampf”, el este lăudat ca profesor, dar etichetat drept un prezumtiv duşman al Austriei: Cum să poţi studia istoria Germaniei cu un asemenea profesor fără a deveni un duşman al statului, care prin dinastia domnitoare a influenţat într-un mod atât de nefast destinele naţiunii? Cum să-i rămâi leal unei dinastii care… A trădat tot mereu interesele poporului german de dragul unor avantaje proprii meschine? [67]

Se pare că, mânios, Poetsch a donat mănăstirii Wühering ambele exemplare ale cărţii dedicate lui de către Hitler [68]. În 1936 câţiva profesori din Linz încearcă să-l facă pe fostul lor elev, acum renumit, să-şi amintească de ei, trimiţându-i nişte fotografii; ei îl invită şi pe Poetsch să li

se alăture, dar acesta refuză argumentând „că el nu poate fi de acord cu Hitler care defăimase Austria, atâta vreme cât el, personal, depusese un jurământ de credinţă faţă de Austria.”[69] Dar, fireşte că, la moartea sa, „iubitul profesor al Führerului” nu a putut refuza funeraliile naţionale.

Evreii şi cehii din Linz

Se pare că Liceul Real din Linz se bucură de un nume bun, căci aproape o treime dintre elevi provin din afară. 50 de elevi vin din Austria Inferioară şi Viena, 21 din Salzburg, Tirol, Stiria, Carinthia, 21 din Boemia, Moravia, Silezia, câte doi din Galiţia şi Ungaria, şapte din Germania şi câte unul din Italia, Franţa şi Bosnia.

Unul dintre elevii veniţi din Viena este – din 1903 până în 1906, la bacalaureat – Ludwig Wittgenstein, fiul industriaşului Karl Wittgenstein. El este doar cu câteva zile mai tânăr decât Hitler, dar cu două clase înaintea lui. Viitorul filozof-care studiase până acum acasă, cu profesori particulari – frecventează în anul 1903/1904 clasa a cincea, în timp ce viitorul politician este de-abia într-a treia. Hitler trebuie să-l fi cunoscut pe Wittgenstein cel puţin din vedere, căci acesta este un personaj excentric care atrage atenţia asupra sa: El vorbeşte o germană literară neobişnuit de îngrijită, cu o uşoară tendinţă spre bâlbâială, se îmbracă foarte elegant şi este extrem de sensibil dar şi necomunicativ. Una dintre marotele sale este să li se adreseze colegilor cu

„dumneavoastră” şi să pretindă de la aceştia – cu excepţia unui singur prieten – să îi spună „domnul Ludwig” şi „dumneavoastră”. El nu agreează şcoala – prima sa impresie, aşa cum reiese din caietul de notiţe: „Prostii” – absentează de multe ori şi este un elev mediocru. Ortografia sa nu este aproape cu nimic mai corectă ca cea a lui Hitler, în 1906, când pleacă la Berlin ca să-şi continue studiile [70].

Elevii de origine iudaică – cum este Wittgenstein – nu au, conform declaraţiilor de mai târziu ale colegilor lui Hitler[71], probleme la Liceul Real din Linz, cu atât mai puţin dacă participă, ca de ex. Wittgenstein, la orele de religie, fiind de confesiune catolică. Statisticile arată că Liceul Real din Linz este frecventat în acea perioadă de doar 17 evrei, în comparaţie cu 323 catolici, 19 protestanţi şi un elev bosniac de religie greco-ortodoxă. [72]

Se pare că antisemitismul nu se află, pe atunci, în centrul preocupărilor sale, aşa că s-ar putea ca observaţia lui Hitler din „Mein Kampf” să fie corectă: La Liceul Real am cunoscut un băiat evreu, cu care ne purtam cu toţii cu multă grijă… Nici mie nici celorlalţi nu ne-a trecut prin minte altceva. De-abia la vârsta de 14/15 ani începuse să audă mai des cuvântul „evreu”, în parte în legătură cu discuţii politice.[73] În jurul anului 1900, trăiau în toată Austria Superioară doar 1102 evrei, dintre care la Linz 587, deci mai puţin de un procent din populaţie, iar la Urfahr 184. Datele pentru 1910 sunt: 1215 în Austria Superioară, 601 la Linz, 172 la Urfahr.[74] Evreii din Linz

erau, în cele mai multe cazuri, originari din Furth (Bavaria) sau din Boemia, fiind asimilaţi. Cei 224 capi de familie evrei care locuiau pe atunci la Linz aveau următoarele meserii: 63 erau negustori, 23 comis-voiajori, 15 fabricanţi de lichior, 11 ingineri, câte zece confecţioneri, funcţionari şi angajaţi în domeniul comercial, câte şase funcţionari la fabrică, negustori de vechituri şi contabili, cinci fabricanţi, câte patru medici, avocaţi, agenţi, proprietari de marochinărie şi de agenţii, trei funcţionari la Oficiul de Impozitare a Consumului, câte doi fabricanţi de spirt şi funcţionari la bancă, şi apoi câte un judecător, director de bancă, redactor, fotograf, proprietar al unei instalaţii de hidroterapie, tapiţer, manipulant, brutar, procurist, tutungiu, funcţionar la Societatea de Asigurări, fabricant de produse zaharoase, croitor, modistă.[75]

Unii dintre ei erau apreciaţi ca sponsori şi ocupau funcţii onorifice în aparatul de stat. Astfel, ia 7 aprilie 1907, guvernatorul Austriei Superioare conferă rabinului Moritz Friedmann, în incinta templului iudaic, „Ordinul Franz Joseph” , pentru meritele dobândite timp de 25 de ani în calitate de membru al Inspectoratului Şcolar cezaro-crăiesc.[76]

Numărul evreilor din Linz rămâne deci aproximativ constant, neînregistrându-se o imigraţie din ţinuturile estice; în schimb în oraş se stabilesc tot mai mulţi cehi. Majoritatea sunt muncitori sezonieri nefigurând în statistici. În orice caz, „lupta contra slavizării”, deci contra cehilor, îi preocupă pe locuitorii oraşului – aproape în

întregime germanofoni – mult mai mult decât antisemitismul îndreptat contra evreilor germanofoni. În ultimele două decenii dinaintea lui 1914 „problema” cehilor ocupă un loc de frunte atât în consiliul municipal cât şi în ziarele din Linz – dar şi în şcoli. Municipalitatea Linz sponsorizează cu generozitate asociaţiile naţionalist germane.[77]

Ziarele din Linz dau apă la moară îngrijorării localnicilor că elementele străine vor câştiga preponderenţă, că ei îşi vor pierde locurile de muncă din cauza concurenţei mai ieftine, că pământul strămoşesc va fi „vândut” iar criminalitatea va creşte. Piaţa din centrul oraşului Linz ar fi deja de multă vreme un „loc fie întâlnire” a „tinerilor cehi”, scrie ziarul pangermanist Linzer Fliegende: „Poţi vedea în fiecare seară, în piaţă, un număr de cehi care vorbesc cu voce tare în limba cehă şi se plimbă în sus şi în jos în grupuri compacte. Ei vor să demonstreze în felul acesta că au cucerit deja centrul oraşului.”[78] „Lupta contra slavizării progresive” este „o temă centrală” printre elevi, relatează un fost coleg de-al lui Hitler: „Ce-i drept, noi nu-i consideram pe slavi un popor inferior, dar ne apăram, pentru ca drepturile noastre să nu fie restrânse.”[79] Deseori au loc şi încăierări între tineri „slavi” şi ,,germani”. Un alt coleg declară: „Conflictele lingvistice, frecuşurile din Parlament produceau o impresie profundă asupra elevilor. Aveam o atitudine radicală împotriva cehilor şi a babiloniei etnice.”[80] Politicienii care susţin cauza germană în Parlament, în primul rând Georg Schonerer şi Karl

Hermann Wolf, sunt veneraţi ca eroi naţionali.

Declaraţiile de mai târziu ale lui Hitler coincid cu cele ale foştilor săi colegi. El îi spune lui Speer că problema naţionalităţilor a devenit pentru el o realitate în timpul şcolii, şi că aproape toţi colegii din Linz fuseseră împotriva „imigrării cehilor în Austria germană". În schimb, de „pericolul evreiesc" şi-a dat seama de-abia la Viena.[81] Iar în 1929 declară, la München: Tinereţea mi-a fost marcată de lupta pentru limba, cultura şi simţirea germană – o luptă despre care marea masă a poporului german nu a avut habar în timpul păcii. Această luptă a început să ia forme tot mai concrete când eram de 13 ani; ea a fost dusă în fiecare clasă de liceu.[82] În realitate, însă, Liceul Real din Linz nu este confruntat cu o problemă propriu-zisă a naţionalităţilor: Din cei 359 elevi înscrişi în anul şcolar 1902/1903, 357 indică limba germană ca limbă maternă, şi doar doi limba cehă.[83] Nici în celelalte licee din Linz situaţia nu este cu mult diferită. Căci cehii care trăiesc în Linz sunt aproape în totalitate muncitori feroviari şi nu îşi trimit copiii la şcoli superioare, sau muncitori sezonieri ai căror copii rămăseseră în Boemia.

Hitler are 14 ani când în Linz izbucneşte un conflict lingvistic. Deoarece episcopul îşi dă aprobarea ca într-o biserică din Linz să fie ţinută o predică în limba cehă, consiliul municipal îl somează, la unison, printr-o moţiune de urgenţă, „să sisteze serviciul religios în limba cehă, transformat în mod abuziv în demonstraţie pro-cehă"; în acelaşi timp, comercianţii din Linz sunt sfătuiţi să angajeze

„în viitor numai ucenici şi calfe germane”.[84] Episcopul face referire la o tradiţie: arhiducele Maximilian d'Este, general şi mare maestru al ordinului teuton, permisese cu 70 de ani în urmă, ca la Linz să se ţină predici în limba cehă pentru muncitorii săi constructori. Iată că Habsburgii şi biserica se opun din nou naţionaliştilor germani, erijându-se în protectori ai cehilor.

În martie 1904 un grup de elevi şi studenţi naţionalişti germani împrăştie cu forţa un concert dat de violonistul ceh Jan Kubelik. Urmează o serie de şicane făcute asociaţiilor cehe. De exemplu, conducerea batalionului al doilea de pionieri, cantonat în Linz, depune la prefectură un denunţ împotriva unei mici asociaţii cehe din Urfahr, acuzând-o că ar face propagandă antimilitaristă. Percheziţia nu confirmă aceste acuze, iar Ministerul de Interne din Viena ia sub protecţia sa asociaţia respectivă.[85] Dar scopul acestei acţiuni şi a altora asemănătoare este atins: Cehii sunt intimidaţi prin măsuri poliţieneşti, iar populaţia este incitată împotriva aşa-zisei politici „pro-cehe” a guvernului din Viena. În felul acesta problema naţională este exacerbată în continuare.

Întrebarea dacă cineva este „german” sau „slav” prezintă importanţă şi pentru elevii Liceului Real din Linz. Conform declaraţiilor colegului Josef Keplinger, Hitler este intens preocupat de prezumtivele deosebiri rasiale. Cică i-ar fi spus odată lui Keplinger: „Tu nu eşti german, ai ochii negri şi părul negru!”. Iar cu altă ocazie el i-ar fi împărţit pe colegi, la intrarea în sala de clasă, în două grupe pornind

de la caracteristici pur exterioare, şi anume în „arieni şi nearieni”.[86] Nu se ştie în care grupă s-a trecut Hitler însuşi, care avea, şi el, părul negru.

Moartea tatălui

La vârsta de 65 de ani, Alois Hitler moare pe neaşteptate, în dimineaţa zilei de 3 ianuarie 1903, la ora 10, în bodegă, în urma unei hemoragii pulmonare.[87]

În necrologul apărut în ziarul Tagespost din Linz el este prezentat drept „un om cu vederi sută la sută progresiste” şi „un adept convins al şcolii libere” – o aluzie la convingerile anticlericale ale răposatului, la activitatea sa din cadrul asociaţiei „Şcoala liberă” şi la un conflict cu preotul local. În societate – adică la bodegă – el fusese totdeauna „bine dispus, ba chiar de o voioşie juvenilă”, în plus, „un iubitor de cântece”, și: „Chiar dacă din când în când rostea şi o vorbă mai dură, învelişul aspru ascundea o inimă bună.”[88] Aceste formulări prevăzătoare indică un comportament voios la bodegă, dar un ton dur acasă. Fapt confirmat şi de tutorele de mai târziu al lui Hitler, Josef Mayrhofer: „La un pahar de bere, el era foarte autoritar şi se înfuria uşor… Acasă era sever, lipsit de delicateţe, soţia sa nu a avut o viaţă uşoară alături de el”.[89]

Moartea tatălui tiranic trebuie să fi fost resimţită ca o uşurare de către fiul care are atunci treisprezece ani. Hitler îi povesteşte, mai târziu, secretarei sale multe

despre „dragostea mamei”, de care el era foarte ataşat. „Pe tatăl meu nu l-am iubit niciodată”, obişnuieşte el să spună, „în schimb m-am temut de el. El era impulsiv şi mă lovea imediat. Biata mea mamă suferea în asemenea momente foarte mult din cauza mea.”[90]

Dar succesele de la şcoală întârzie să se arate. Din cauza rezultatelor proaste la învăţătură, în 1904 Hitler trebuie să părăsească Liceul Real. Mama nu depune încă armele şi îl înscrie la Liceul Real din Steyr, un orăşel industrial din apropiere, cu 17.600 locuitori; Hitler locuieşte cu casă şi masă la o gazdă. Asta înseamnă un sacrificiu material considerabil pentru văduva unui funcţionar de stat. Ea vinde casa din Leonding şi se mută la Linz, într-o locuinţă din strada Humboldt numărul 31, etajul trei.

Despărţirea de mama sa este greu suportată de băiatul de 15 ani. Goebbels spune mai târziu: „Führerul povesteşte despre copilăria sa… Cât de mult l-a chinuit dorul şi cât s-a consumat când mama sa l-a trimis la Steyr. Aproape că s-a îmbolnăvit… Şi cât de mult urăşte încă şi astăzi oraşul Steyr.”[91] În timpul şederii sale la Steyr izbucneşte războiul ruso-japonez. Clasa lui se împarte în două tabere, relatează Hitler mai târziu; „Slavii” ţin cu Rusia, iar ceilalţi cu Japonia; Când au sosit veştile despre înfrângerea Rusiei în războiul ruso-japonez, băieţii cehi din clasa mea au plâns, în timp ce noi, ceilalţi, jubilam.[92] Întocmai ca naţionaliştii germani din Linz, Hitler îi suspectează pe elevii de şcoală de convingeri panslaviste.

De sărbătorile Rusaliilor din anul 1904 adolescentul

Hitler – încă recalcitrant la învăţătură – primeşte prima cuminecătură în catedrala din Linz. Naşul său declară mai târziu: „Niciunul dintre candidaţii pregătiţi de mine pentru prima cuminecătură nu a fost atât de ursuz şi îndărătnic ca acesta; trebuia să scoţi cu cangea din el fiecare cuvânt." Băiatul nu se bucură deloc de cadoul primit la cuminecătură, şi anume, o carte de rugăciuni. Nici plimbarea costisitoare, cu trăsura cu doi cai, de la Linz la Leonding, nu-l entuziasmează: „Aveam impresia că îi era silă de întreaga ceremonie a cuminecăturii." La Leonding îl aşteaptă deja „o haită de băieţi" şi el „se evaporă rapid" împreună cu aceştia. Soţia naşului completă: „S-au comportat ca nişte indieni sălbatici."[93]

Bineînţeles că un asemenea comportament nu reprezintă ceva neobişnuit pentru un băiat de 15 ani. Hitler îşi aminteşte în 1942: La vârsta de treisprezece, patrusprezece, cincisprezece ani nu mai credeam în nimic; niciunul dintre camarazii mei nu credea în aşa numita cuminecătură, doar câţiva tâmpiţi de elevi excepţionali! Eu eram pe atunci de părere că totul ar trebui aruncat în aer. [94]

Având trei calificative de „insuficient" – la germană, matematică şi stenografie – Hitler nu reuşeşte nici acum să promoveze clasa: Acest idiot de profesor m-a făcut să-mi fie lehamite de limba germană, acest cârpaci, acest pigmeu: Cică nu voi fi niciodată în stare să redactez o scrisoare! Imaginaţi-vă aşa ceva! Cu un cinci dat de acest imbecil nu aş fi putut deveni niciodată tehnician.[95] În

această situaţie o boală îi aduce dintr-o dată salvarea: boala mea gravă de plămâni care rezolvă eterna problemă litigioasă din familie.[96] El primeşte permisiunea să renunţe la şcoală şi să revină la mama sa.

În vara următoare, petrecută în ţinutul Waldviertel, fiul bolnav se lasă – conform declaraţiilor rudelor – cocoloşit de mama sa care îi aduce în fiecare dimineaţă, la pat, o cană mare cu lapte cald. El duce o viaţă retrasă şi aproape că nu are nici un contact cu verii şi verişoarele sale. [97]

Prezumtiva boală grea trebuie să fi fost o indispoziţie trecătoare, căci, în caz contrar, noul medic de familie din Linz, dr. Eduard Bloch, ar fi ştiut ceva despre ea. Dar el ne asigură mai târziu, bazându-se pe fişele medicale, că băiatul a fost în tratamentul său doar pentru probleme minore, cum ar fi răceli sau amigdalite, şi că el nu era, ce-i drept, robust dar nici bolnăvicios. O boală gravă sau chiar o boală de plămâni era exclusă. [98]

Dr. Bloch este evreu, născut în anul 1872 la Frauenburg în sudul Boemiei. După studiile făcute la Praga, el este medic militar cantonat din 1899 la Linz unde a şi rămas după terminarea anilor de serviciu. În 1901 el îşi deschide un cabinet în clădirea barocă din Landstrasse 12, unde domiciliază împreună cu familia; şi anume, cu soţia Emilia, născută Kafka, şi cu fiica Trude, născută în 1903. Conform dedaraţiilor lui Ernst Koref, primarul de mai târziu al oraşului Linz, Bloch se bucură „de apreciere generală, dar mai ales în păturile mai modeste şi în cele sărace ale

populaţiei. Se ştie că el este dispus să facă vizite la domiciliu la orice oră a nopţii. De obicei, se deplasa într-o trăsură cu un cal şi cu o pălărie cu boruri foarte late pe cap.” [99]

La bătrâneţe, doctorul Bloch îşi publică, în exilul american, memoriile, în care îl prezintă pe tânărul Hitler într-o lumină foarte favorabilă. Acesta nu fusese nici bătăuş şi nici nedisciplinat sau obraznic: „Pur şi simplu nu este adevărat. Ca băiat era liniştit, bine crescut şi curat îmbrăcat.” El aştepta totdeauna cu răbdare în sala de aşteptare, până îi venea rândul, făcea o plecăciune ca orice băiat bine crescut, în vârstă de 14 sau 15 ani, iar la sfârşit îi mulţumea foarte politicos medicului. El purta pantaloni scurţi, din piele, întocmai ca ceilalţi băieţi din Linz, iar pe cap avea o pălărie verde cu pană, era de talie înaltă, cu tegumentele palide şi părea mai în vârstă decât era. „Ochii săi erau ochii mamei, mari, melancolici şi meditativi. Băiatul acesta era foarte interiorizat. Nu ştiu ce gânduri îi treceau prin minte.”

Izbitoare este dragostea băiatului pentru mama sa: „Deşi nu era „puiul mamei„ în adevăratul sens al cuvântului, nu am văzut niciodată o apropiere sufletească atât de profundă.” Aceasta este reciprocă: „Klara Hitler îşi idolatriza fiul… Ea îi permitea să-şi urmeze drumul său, ori de câte ori era posibil.” Astfel, ea îi admira acuarelele şi desenele, sprijinindu-i ambiţiile artistice, împotriva dorinţei tatălui: „se poate bănui, cu ce preţ.” Această observaţie ar putea avea şi un subînţeles, indicând o căsnicie nu prea

fericită. Dar medicul respinge teoria că ar fi fost vorba despre o dragoste patologică din partea mamei.

Situaţia financiară a familiei este, după spusele doctorului Bloch, foarte precară. Klara Hitler nu-şi permite „nici cea mai mică extravaganţă", ducând o viaţă foarte modestă şi trăind cu economie.[100] Dispunem de o serie de date legate de bugetul familiei Hitler: pensia de văduvă a Klarei Hitler se ridică la 100 coroane lunar, plus un ajutor de 40 coroane pentru educaţia lui Adolf şi a Paulei. Vânzarea casei din Leonding i-a adus 10.000 coroane, din care s-au scăzut ipoteca, impozitele, taxele şi cotele de moştenire – blocate până la vârsta de 24 de ani – ale celor doi copii, Adolf şi Paula, de câte 652 coroane pentru fiecare.[101]

Cele 5500 coroane rămase pot aduce cam 220 coroane anual dacă sunt depuse„ cu o dobândă de 4%. În afară de aceasta, mama gestionează şi dobânzile aduse de cotele de moştenire ale celor doi copii până ce aceştia împlinesc 18 ani; de acolo mai încasează 52 coroane anual. Dar suma acestor dobânzi se ridică la cel mult 23 de coroane pe lună, ceea ce nu acoperă chiria pentru locuinţă. Familia, compusă din patru persoane, care nu mai dispune acum nici de legumele şi fructele din grădina casei din Leonding, trebuie să ducă o viaţă foarte modestă, cu atât mai mult cu cât prin 1905 începe să se facă simţit valul de scumpiri, iar mama este suferindă. Chiar dacă şi „Hanitante" contribuie la cheltuieli, Klara Hitler se vede nevoită să recurgă de acum înainte la

capitalul ei. Deşi locuinţa ei este foarte mică, ea oferă pensiune unui copil, şi anume lui Wilhelm Hagmüller, fiul brutarului din Leonding; în zilele săptămânii, acesta ia masa de prânz împreună cu familia Hitler.

Adolf are 16 ani, el este acum „singurul bărbat" din familie şi se comportă aşa de parcă ar proveni dintr-o familie mai înstărită. El îşi are camera proprie, biroul – ceea ce înseamnă că celelalte trei femei dispun doar de a doua cameră şi de bucătărie. Adolf îşi petrece timpul plimbându-se, distrându-se seara, citind şi desenând. În „Mein Kampf" el numeşte următorii doi ani petrecuţi la Linz cele mai fericite zile ale mele care îmi apar aproape ca un vis frumos. El trăieşte ca puiul mamei, în sterilitatea unei vieţi tihnite, în perne şi puf.[102] După perioada neplăcută din Steyr, el savurează toate punctele de atracţie ale capitalei provinciei. La vârsta de 15 sau 16 ani, spune Hitler în 1942, el vizitase toate panopticele şi toate locurile unde se putea citi inscripţia: Numai pentru adulţi [103]

Lupte de partid la Linz

În această perioadă, adolescentul începe să citească cu mult interes ziarele. În orăşelul Linz apar multe ziare, printre ele şi câteva anexe ale marilor ziare de partid vieneze care fac cunoscută şi la Linz o serie de teme disputate la Viena, de exemplu, antisemitismul. Ziarul creştin-social LINZER POST propovăduieşe: „Nu vă faceţi cumpărăturile la evrei", adăugând: „dacă evreilor li se taie

accesul la bani, ei vor trebui să plece şi în felul acesta Austria va fi izbăvită de calamitatea dezgustătoare a acestor păduchi." „Evreii" sunt prezentaţi ca nişte corupători de fete, ca un pericol pentru stat, ca socialişti, căci „reprezentanţii acestor hingheri care trag pielea de pe muncitori sunt, peste tot, lideri verificaţi ai social-democraţiei."[104] În schimb ziarul Linzer Fliegende, cu subtitlul „Foaie umoristică poporană", promovează antisemitismul rasial, în stilul pangermaniştilor. El este anticlerical, respinge statul multinaţional şi duce o polemică împotriva ungurilor („Hunii"), cehilor şi evreilor. Se face multă reclamă pentru ziarul Alldeutches Tagblattdin Viena, autorii ei fiind foarte des citaţi, de exemplu Guido von List şi Jorg Lanz von Liebenfels. În acest ziar îşi publică anunţurile şi „un oficiu german-poporan pentru mijlocirea gratuită a locurilor de înfiinţat de către Uniunea „Fierul„ din cadrul Federaţiei muncitorilor germani „Germania" – o organizaţie întemeiată de liderul muncitoresc pangermanist Franz Stein.

Ziarul popularizează broşuri pangermaniste, discursurile lui Schonerer şi „mărci pentru evrei" – adică nişte coli cu câte 40 de etichete de forma unui timbru, în valoare de zece parale, pe care sunt tipărite declaraţii antisemite mai mult sau mai puţin manipulate, făcute de personalităţi celebre, de exemplu de contele Helmuth von Moltke: „Evreii reprezintă un stat în stat; ei se supun propriilor lor legi şi se pricep să le ignore pe cele ale ţării"; sau chiar de Tacit: „Evreii sunt o oroare a neamului omenesc. Ei

dispreţuiesc tot ce pentru noi este sfânt; lor li se permite tot ceea ce nouă ne pare nelegiuit. Ei sunt cel mai josnic popor (deterrima gens)”.[105]

Când aceste sentinţe încep să apară pe uşile şi ferestrele prăvăliilor evreieşti din Linz, „Uniunea Israelită din Austria” reacţionează la 16 octombrie 1907 depunând un denunţ penal.[106]

Se pare că unul dintre cititorii ziarului Linzer Fliegende este tânărul Hitler.[107] El intră astfel în sfera de influenţă a pangermaniştilor care modelează în mod mult mai pregnant imaginea sa despre lume decât o făcuseră profesorii săi mai degrabă naţional-liberali.

În primăvara anului 1905 au loc la Linz alegeri comunale. Cele trei mari grupări politice care se înfruntă în cadrul unei campanii electorale acerbe sunt: „Naţionaliştii”, „Clericalii” şi „Roşii”. Arhivarul din Linz, Ferdinand Krackowizer, reţine o serie de amănunte în jurnalul său: „Afişe încadrate de culorile naţionale germane, apeluri la colţurile străzilor. Viaţă stradală plină de agitaţie: oameni de serviciu cu panouri, caii trăsurilor şi birjelor împodobiţi cu panglici tricolore. Naţionaliştii cu tricolorul, social-creştinii cu banderola negru-galbenă, social-democraţii cu garoafa roşie la butonieră. Un autobuz cu draperie roşie şi fanioane în roşu și alb îi transportă pe „feroviari” la localul de vot. În timpul nopţii socialiştii au impregnat cu vopsele de ulei, pe pavaj, sloganuri electorale: Măturătorii mătură în zadar. Proprietarii de cafenele şi birturi zâmbesc pe sub mustaţă!

Când poporul are alegeri, au de lucru birjele, trăsurile şi oamenii de serviciu; în tipografii cerneala curge în valuri."[108]

Se votează la patru centre, în primul rând în funcţie de nivelul impozitelor, ceea ce exclude aproape complet populaţia mai săracă. Social-democraţii, defavorizaţi în acest fel, dar care luptă pentru sufragiul universal şi egal, dau buletinele de vot albe.[109] Alegerile sunt câştigate de Partidul Popular German, deci de naţionaliştii moderaţi; Dr. Poetsch intră în consiliul municipal ca reprezentant al lor.

Viaţa publică a acestui oraş de provincie este marcată de lupta dintre cei trei adversari politici care îşi demonstrează unul altuia în fel şi chip puterea lor politică, chiar şi cu ocazia unor ceremonii de anvergură: festivităţile religioase la aniversarea a cincizeci de ani de la introducerea dogmei „Zămislirii fără de prihană" durează patru zile. Cronicarul Krackowizer notează la 30 aprilie 1905: „Turnul catedralei este iluminat feeric seara între 9 şi 10; cel al palatului guvernamental de asemenea. Ţăranii mişună, agitaţie în birturi." Iar la 1 mai: „Procesiune mare: 14 episcopi (1 cardinal), 22 prelaţi… Mulţi străini în Linz."

Ca răspuns la festivităţile organizate de „clericali", „naţionaliştii" aniversează, la 10 iunie 1905, 25 de ani de la întemeierea „Asociaţiei pentru Şcolile Germane". Krackowizer notează: „Linzul este plin de drapele. La ora 5 seara soseşte Ansamblul Coral Academic din Viena

care dă la ora 7 o serenadă în faţa Primăriei. Domnişoare de onoare în costum naţional străbat străzile, radioase, voioase.” La 24 iunie naţionaliştii germani îşi organizează sărbătoarea anuală a solstiţiului. La 1 octombrie are loc în Grădina Publică din Linz dezvelirea monumentului lui Jahn.[110]

Social-democraţii îşi manifestă siguranţa crescândă organizând greve de protest contra valului de scumpiri, după cum notează Krackowizer la 5 noiembrie: „Muncitorii de la triajul gării din Linz declară rezistenţă pasivă, adică ei aplică atât de exact, literă cu literă, dispoziţiile învechite, inutilizabile în prezent, încât circulaţia este paralizată. O varietate de grevă preluată din Italia.” La 6 noiembrie social-democraţii scot în stradă, în faţa palatului guvernamental, 10.000 de oameni la o demonstraţie pentru sufragiul universal şi egal.

Frecuşurile politice sunt la ordinea zilei. Krackowizer notează la 28 decembrie 1905: „în decursul dimineţii membrii Asociaţiei Vieneze Kurnberger, de nuanţă clericală, dau o raită prin oraş; bucuria lor este scurtă căci raita se transformă într-o încăierare cu naţionaliştii germani provocaţi de ei; intervenţia poliţiei pune capăt conflictului. Sute de curioşi.” „Naţionaliştii” şi „clericalii”, care se duşmănesc de moarte, fac front comun contra social-democraţilor. Această luptă începe încă din incinta şcolilor. Într-un discurs ţinut în 1929 Hitler se laudă că a luptat din tinereţe contra „Roşilor”: Ca adolescent am purtat cocarda cu culorile negru-roşu-auriu şi am primit din

cauza aceasta bătăi zdravene de la marxişti, întocmai ca mulţi alţi colegi de-ai mei. Ei rupeau în bucăţi drapelul negru-roşu-auriu şi îl călcau în picioare, în noroi).[111]

Entuziasmul pentru Schiller şi Wagner

În perioada petrecută la Linz, tânărul Hitler îşi descoperă pasiunea pentru teatru. Teatrul de Stat din Linz pune în scenă opere, operete şi piese de teatru, parcurgând tot repertoriul obişnuit – de la „Flautul Fermecat" al lui Mozart până la operele lui Strauss şi la mici piese pline de spirit. Turneul teatrului din Viena cu „Domnişoara Julie" a lui August Strindberg, la 10 mai 1905, se bucură de o „audienţă mai mică", notează Krackowizer în însemnările sale. Un loc în picioare la galeria a treia costă doar 50 de parale, deci cu puţin mai mult decât biletul la un concert dat de fanfara militară sau la un spectacol de la cinematograful atât de îndrăgit.[112] În 1905, cu ocazia centenarului morţii lui Schiller, naţionaliştii germani îşi sărbătoresc poetul luptător pentru libertate. Un loc de frunte în repertoriul Teatrului de Stat îl ocupă dramele lui Schiller, mai ales „Wilhelm Tell". Krackowizer notează la 4 mai 1905: „Comemorarea lui Schiller peste tot unde bat inimi germane." Cel mai iubit orator este Poetsch.

Şi opera lui Richard Wagner figurează în repertoriu, căci August Gollerich, directorul muzical din Linz, îl cunoscuse personal pe maestru. Teatrul de Stat pune în scenă

„Lohengrin” iar, din 3 ianuarie 1905, şi opera de tinereţe „Rienzi”. Aceasta este foarte apreciată, deoarece la executarea renumitului „dans al săbiilor” îşi dă concursul şi clubul de gimnastică din Linz.[113]

Băiatul Hagmüller , luat în pensiune de Klara Hitler, povesteşte mai târziu că tânărul Hitler frecventa deseori teatrul schiţând şi nişte proiecte pentru reconstrucţia clădirii. Hitler avea o preferinţă pentru operele lui Wagner şi dramele lui Schiller şi, în timp ce se plimba prin cameră, obişnuia să fredoneze aria „Pleacă, lebădă”, din „Lohengrin”.[114] În 1938, un delegat care lucra pentru Arhivele Partidului Naţional-Socialist vine la Linz să culeagă date biografice despre „Führer”; spre uimirea sa el află cu această ocazie că actorii preferaţi ai lui Hitler, deci eroii din Wagner şi Schiller, erau „foarte nostim… aproape cu toţii evrei”.[115]

La galeria cu locuri în picioare a Teatrului de Stat, Hitler face, în 1905, cunoştinţă cu August (Gustl) Kubizek, care este aproape de aceeaşi vârstă cu el şi cu care se împrieteneşte. Kubizek este ucenic tapiţer în prăvălia tatălui său; acesta agrează prietenia fiului său cu Hitler, un băiat atât de bine crescut şi de politicos.[116] Hitler profită de cultura muzicală a lui Kubizek. Amândoi sunt admiratori entuziaşti ai lui Wagner.

În amintirile sale, Kubizek descrie în mod amănunţit impresia colosală pe care a făcut-o asupra tânărului Hitler opera „Rienzi, ultimul tribun.”[117] Opera aceasta fastuoasă, pe care Wagner a denumit-o mai târziu „gălăgioasă”

repudiind-o, are o orchestră mare, cu multe instrumente de suflat şi de percuţie, scene de masă palpitante şi momente pline de efect la finalul actelor; în plus, ea mai este străbătută şi de strigăte de „Heil”!

Istoria lui Cola di Rienzi, fiul unui cârciumar din Roma care a ajuns, în secolul al 14-lea, tribun al poporului şi a unificat Italia dezbinată punând bazele unei republici puternice, fiind însă apoi dat jos de masele populare şi găsindu-şi moartea în timpul unei răscoale, este transfigurată în mod romantic în secolul al XIX-lea – perioada mişcărilor de unitate naţională - în romanul de mare succes al lui Edward George Bulwer-Lytton. Unul dintre numeroşii tineri care au prelucrat tema a fost Friedrich Engels (în 1840, la vârsta de 20 de ani) care a încercat să scrie libretul unei opere despre Rienzi.[118] În anii premergători revoluţiei din 1848 tema naţională îl preocupă şi pe tânărul Richard Wagner. Pentru el, Rienzi este eroul care a eliberat şi izbăvit poporul, un „visător entuziast”, după părerea lui Wagner, „care a apărut ca un fulger strălucitor în mijlocul unui popor decăzut, degenerat, simţindu-se chemat să-l lumineze şi să-l ridice.”[119]

După vizionarea operei, scrie Kubizek, tânărul Hitler, pe atunci în vârstă de 16 ani, parcursese, împreună cu el, într-o „stare de extaz total”, drumul care ducea spre înălţimea Freinberg unde ajunseseră în zorii zilei: „El îmi înfăţişă viitorul poporului german în imagini măreţe, entuziaste. Kubizek citează mai ales versurile care îi

impresionaseră pe amândoi până în adâncul sufletului, de exemplu, pasajul unde Rienzi cântă:„…Dar dacă mă alegeţi pe mine să fiu apărătorul /drepturilor care îi revin poporului, /uitaţi-vă înapoi la strămoşii voştri /şi numiţi-mă tribunul poporului!„ Masele răspund: „Rienzi, slavă ţie! Slavă ţie, tribun al poporului!”

Hitler ţine, mai târziu, foarte mult să fie considerat o reîncarnare a lui Rienzi. Familia Kubizek îşi aminteşte chiar şi de o declaraţie pe care cică ar fi făcut-o la un moment dat: „Vreau să ajung un tribun al poporului!”[120] Uvertura plină de vervă la opera „Rienzi” va deveni imnul nedeclarat al celui de-al treilea Reich, cu care se deschideau Congresele de Partid de la Nürnberg. Dar, în cele din urmă, ambii tribuni se dezic, decepţionaţi, de poporul lor. În faţa morţii, Rienzi defăimează Roma „mizerabilă” care s-a dovedit „nedemnă de acest om”: „Blestemat, distrus să fie acest oraş! /Să putrezeşti şi să te usuci, Romă! /Aşa doreşte poporul tău degenerat!”.

Conform declaraţiilor lui Kubizek, Hitler este pe atunci, adică la vârsta de 16 ani, un băiat slăbuţ, palid, serios, îmbrăcat simplu dar decent şi curat: „Adolf pune mare preţ pe un comportament manierat şi pe un exterior ordonat şi curăţel”[121] Hitler are un singur costum de haine cenuşiu (cu ţesătura sare-şi-piper); la pantalonii cu o dungă impecabilă, el poartă cămăşi albe călcate de mama lui şi mănuşi negre de glace[122], iar, ca notă distinctivă, un baston de lemn negru de abanos, al cărui mâner are forma unui pantof delicat de fildeş; uneori poartă şi un

joben pe cap. El arată ca un student. Kubizek: „Având în vedere că la Linz nu exista universitate, tinerii de toate condiţiile sociale imitau cu atât mai vârtos moravurile studenţeşti.”[123]

Limbajul lui Hitler este „foarte ales”. Asta înseamnă că, spre deosebire de ambianţa sa, el vorbeşte în germana literară, nu în dialect. Se adaugă, în plus, „o tendinţă pronunţată spre egocentrism”, care se manifestă în mania tânărului de a vorbi mult şi stăruitor, de preferinţă în monologuri. Nu suportă să fie contrazis. „Câteodată, când se pierdea prea rău în fanteziile sale, încolţea în mine bănuiala că tot ce spunea era doar un exerciţiu de retorică.”[124]

Kubizek se miră că prietenul său evită orice contact cu foştii colegi de şcoală. Ei întâlniseră odată, pe promenada din Linz, un fost coleg de şcoală al lui Hitler. Întrebat de acesta ce mai face, Hitler răspunsese scurt „că asta nu-l priveşte, după cum nici lui, adică lui Adolf, nu-i păsa de ceea ce făcea celălalt.”[125]

Se pare că în primăvara anului 1906 tânărul în vârstă de 17 ani se îndrăgosteşte. Fireşte că blonda frumuseţe locală, cu doi ani mai în vârstă ca el şi provenind dintr-o pătură socială superioară, nici nu-l observă pe admiratorul ei timid, care o urmăreşte cu privirile atunci când ea iese la plimbare pe strada principală, însoţită de mama ei. Stefanie şi-a dat deja bacalaureatul, a urmat apoi nişte cursuri de calificare la München şi Geneva, iar acum a revenit în oraşul ei natal, Linz.[126] Ea are mulţi admiratori,

fapt înregistrat cu gelozie de Hitler, mai ales când este vorba despre ofiţeri. El îi consideră pe toţi nişte „pierde-vară” fiind foarte pornit contra statutului lor social, „dar mai ales contra succeselor pe care le au aceste capete seci la femei.” După Kubizek, Hitler „trăieşte acum numai pentru această femeie… care trezise în el atâta pasiune fără să aibă habar de asta.„ Şi apoi: „El vede în Stefanie pe viitoarea sa soţie, el construieşte în gând casa în care vor locui împreună, înconjurând-o cu un parc minunat„ şi aşa mai departe.[127] Dar el nu schimbă un cuvânt cu „fiinţa care îi însufleţeşte visele”, continuă Kubizek.

Prima călătorie la Viena

În ciuda insistenţelor tutorelui său, Josef Mayrhofer, să contribuie şi el cu ceva la întreţinerea familiei, tânărul Hitler nu se angajează nicăieri şi nici nu încearcă să se califice într-o meserie. În schimb, declară că vrea să se dedice carierei artistice, bucurându-se şi de încurajare din partea mamei sale. Ea îi dă chiar posibilitatea să facă o călătorie la Viena pentru a vizita Muzeul Imperial de Artă – un lucru destul de neobişnuit şi de costisitor pentru fiul văduvei unui funcţionar de stat.

În vederea acestei călătorii, Hitler necesită o legitimaţie, un „certificat de indigenat”, care atestă dreptul său de cetăţenie în Linz şi îi garantează, în caz de nevoie, dreptul la asistenţă socială în Linz. Acest „certificat de indigenat” este eliberat la 21 februarie 1906, la Linz.

În felul acesta, în mai 1906 tânărul de 17 ani soseşte, după o călătorie de şase ore, pentru prima dată, ca turist, în capitala imperiului, Viena.

Întinderea, circulaţia şi luminile metropolei impresionau şi zăpăceau pe atunci pe orice om care descindea aici venind din provincie. Circulaţia nu este în nici un alt oraş din monarhie atât de intensă ca la Viena. În anul 1907 în capitală există 1458 de automobile, mai mult de jumătate din numărul total înregistrat în întreaga monarhie cezaro-crăiască. La o viteză maximă de 25 kilometri pe oră, ele cauzează 354 de accidente în fiecare an. Mai importante sunt însă şi acum vehiculele trase de cai; există 997 birje cu doi cai, 1754 birje cu un cal şi 1101 căruţe de transport, care cauzează, la un loc, 982 accidente anual.[128]

Toate cele zece arondismente interioare sunt deja electrificate. Nu mai vezi pe străzi felinare cu gaze de iluminat. Şi gara de vest, unde soseau trenurile de la Linz, este iluminată electric. Electrificarea locuinţelor progresează rapid: în clădirile particulare există în 1908 deja 176 lămpi cu arc voltaic şi 657.625 becuri electrice.[129] Deci un bec pe tot al treilea cap de locuitor. În schimb, la Linz există, din 1905, doar şase lămpi cu arc voitaic în piaţa din centrul oraşului şi una pe podul care lega oraşul Linz de Urfahr, în rest iluminatul public se face cu gaz şi petrol.[130]

Nu se ştie unde a locuit Hitler la Viena. Este greu de crezut că ar fi găsit adăpost la naşul său, Johann Prinz, aşa cum s-a afirmat de multe ori. Căci soţii Prinz, care

sunt amintiţi într-un document din 1885 ca „Băiaşul de la băile publice Sofie din Viena, şi soţia sa”, cu domiciliul în arondismentul 3, strada Lowengasse 28,[131] nu mai figurează în 1906 la această adresă şi lipsesc şi alte informaţii despre ei. După Kubizek, Hitler nu s-a interesat niciodată de rudele sale, „nici mai târziu nu a fost vorba despre aşa ceva.”[132]

Cu ocazia acestei vizite se trezeşte entuziasmul său pentru arhitectura Ring-ului[a] , relatează Hitler mai târziu în „Mein Kampf”: M-am dus să vizitez galeria de pictură din Muzeu, dar atenţia mi-a fost acaparată de clădirea muzeului. Alergam în fiecare zi, de dimineaţa până noaptea târziu, de la un obiectiv cultural la altul, dar de fiecare dată edificiile mă fascinau cel mai mult. Eram în stare să stau ore întregi în faţa Operei, să admir ore întregi clădirea Parlamentului – întreaga stradă a Ring-ului îmi părea ca un miracol din o mie şi una de nopţi. [133]

Singurele surse de informaţie pentru această primă călătorie la Viena sunt patru ilustrate trimise lui Kubizek. Ele reprezintă cele mai vechi autografe ale lui Hitler cunoscute până acum.[134]

Durata călătoriei nu reiese foarte clar din ştampilele poştei. Una dintre ilustrate – ştampilată pe 7 mai 1906 – este o vedere, cu trei compartimente, a pieţei Karlsplatz, pe care Hitler marchează cu o cruciuliţă clădirea „Musikverein” (Uniunea Muzicienilor) , căci acolo funcţiona pe atunci Academia de Muzică, unde Kubizek spera să

[a] Arteră circulară care înconjoară centrul vechi al Vienei.

studieze mai târziu. Textul: Trimiţându-ţi această ilustrată, trebuie în acelaşi timp să mă scuz că nu am dat atâta timp nici un semn de viaţă. Deci, am sosit cu bine şi mă plimb peste tot. Mâine merg la Operă, la „Tristan”, poimâine la „Olandezul zburător” ş.a.m.d. Deşi totul mi se pare foarte frumos, mi-e dor de Linz. Astăzi merg la Teatrul Municipal. Multe salutări de la prietenul tău Adolf Hitler. Băiatul, pe care mama sa l-a învăţat să fie politicos, nu uită să transmită salutări şi părinţilor lui Kubizek.

Aceste precizări corespund întru totul repertoriului Operei în acele zile; Marţi, în 8 mai 1906, s-a prezentat „Tristan”, de la ora 7 până la 11 şi jumătate, cu Erik Schmedes în rolul lui Tristan, Anna von Mildenburg în cel al Isoldei şi Richard Mayrän cel al regelui Marke. Miercuri, 9 mai, figurează în program „Olandezul zburător”. Teatrul Municipal are, în 7 mai 1906, în program comedia rustică „Viermele conştiinţei” (Der Gwissenswurm), de L Anzengruber.[135]

A doua ilustrată înfăţişează scena Operei, având următorul text: Interiorul Palatului nu este înălţător. Dacă exteriorul denotă o majestate copleşitoare, care conferă clădirii gravitatea unui monument de artă, interiorul inspiră mai degrabă admiraţie decât demnitate. Doar atunci când efluviile sonore puternice străbat încăperea, iar foşnetul vântului este acoperit de vuietul sunetelor – doar atunci ai un sentiment de măreţie şi uiţi de aurul şi catifeaua cu care este supraîncărcat interiorul. Adolf H.

A treia ilustrată, cu exteriorul Operei, are următorul text: Astăzi de la 7 la 11 jumătate Tristan (ceea ce ne permite să o datăm: 8 mai). Apoi: Mi-e dor de iubitul meu Linz şi de Urfar. Vreau, mai bine zis trebuie să-l revăd pe Benkieser: Oare ce face; deci sosesc la Linz joi la ora 3,55. Dacă ai timp şi ai voie, vino la gară să mă iei. Prietenul tău Adolf Hitler. În ce priveşte „Benkieser", mai mult ca sigur că este vorba despre un nume conspirativ. Kubizek crede că este vorba de Stefanie care locuia în Urfahr.[136] În orice caz, tânărul Hitler are parte, cel puţin în două seri, de spectacole de excepţie ale operelor lui Wagner din acea vreme: „opera integrală„ wagneriană, modernizată şi „curăţată„ de elementele tradiţionaliste, în varianta lui Gustav Mahler, directorul Operei, şi a lui Alfred Roller, scenograful său. Dar, în primul rând: a fost unica ocazie când Hitler l-a apucat pe Mahler dirijând o operă de Wagner, şi anume „Tristan" la 8 mai.[137]

O altă ilustrată, cu Parlamentul, nu cuprinde nici un indiciu asupra datei: Ţie şi iubiţilor tăi părinţi vă transmit cele mai sincere felicitări cu ocazia sărbătorilor, cu multe salutări şi tot respectul Adolf Hitler. Rămâne deschisă întrebarea dacă sărbătorile amintite reprezintă Paștele sau Rusaliile, deci dacă este vorba despre începutul sau despre sfârşitul şederii sale la Viena[a]. În „Mein Kampf" Hitler notează că ea ar fi durat două săptămâni. [138]

[a] Specificăm că textul ilustratelor cuprinde, în germană, câteva greşeli de ortografie (N. Trad.).

După această primă călătorie la Viena, capitala îl atrage pe tânărul Hitler ca un magnet. Kubizek: „în gând, el nu mai era la Linz, ci în mijlocul Vienei”.[139]

Dar chiar dacă oraşul de provincie devenise prea mic pentru Hitler, el are încă multe puncte de atracţie: la 26 mai 1906 circul american „Buffalo Bill” prezintă un spectacol numit „Wild-West”, în care se desfăşoară 800 de personaje costumate, printre ele 100 indieni şi, în plus, 500 de cai. La 7 iulie tineretul poate admira 150 de automobile de lux şi pe participanţii la raliu, care îşi întrerupseseră cursa la Linz. La 5 august este inaugurat, pe înălţimea Postling de lângă Urfahr, trenul electric care duce la grote (existent până în ziua de astăzi). La 28 august un circ de liliputani dă spectacole în piaţa din Urfahr. La 28 septembrie încep în Sala de festivităţi a oraşului reprezentaţiile trupei de cinema americane „The Royal Vio”; după spusele lui Krackowizer sala „este luată în fiecare zi cu asalt, încasările sunt formidabile.”[140]

La 13 octombrie Teatrul Municipal prezintă pentru prima dată un spectacol muzical de cel mai mare succes în acele timpuri şi anume opereta „Văduva veselă” de Franz Lehar. Ariile ei – „M-aş duce la Maxim”, „Greu este să studiezi femeile”, „Buzele tac, viorile şoptesc: iubeşte-mă” – răsună, până la a-ţi produce lehamite, la toate gramofoanele din cafenele şi restaurante. Hitler rămâne până la sfârşitul vieţii un admirator al acestei operete: în 1943/44 – când se află în fortificaţia „Wolfsschanze” din Prusia Orientală, el nu ascultă muzică de Wagner ci „tot

mereu Văduva Veselă” după cum relatează, oftând, o martoră.[141]

La 18 octombrie mult admiratul interpret al lui Wagner, Leo Slezak, dă un concert într-o sală arhiplină. În schimb, concertul orchestrei dirijate, la 20 ianuarie 1907, de Gustav Mahler, directorul Operei din Viena, se soldează cu un deficit de 1700 de coroane, conform însemnărilor lui Krackowizer.

Începând cu luna octombrie 1906 Hitler ia lecţii de pian – cu cinci coroane pe lună – de la profesorul lui Kubizek. Dar nu ajunge prea departe. Profesorul încearcă să se eschiveze în 1938, când este rugat să-şi împărtăşească amintirile despre „Führer” ca să fie consemnate în Arhivele Partidului Naţional-Socialist: „în ceea ce priveşte lecţiile, el se arăta foarte interesat, dar rămânea rezervat pentru alte discuţii, înainte sau după lecţie… Pe scurt, nici nu mi-ar fi putut trece prin minte că dădeam lecţii de pian unui om de stat atât de important.”[142] În orice caz, în ianuarie 1907 Hitler renunţă la lecţii deoarece viaţa sa înregistrează un punct de cotitură: La 14 ianuarie 1907 Klara Hitler, chinuită de dureri atroce, îi solicită o consultaţie medicului de familie dr. Bloch. Acesta diagnostichează o tumoare la sân şi recomandă operaţia, care este efectuată peste patru zile în Spitalul Surorilor de Caritate din Linz.

În lipsa asigurărilor de sănătate, o asemenea spitalizare înseamnă o cheltuială considerabilă, cu atât mai mult cu cât familia alege pentru Klara Hitler categoria de cinci

coroane pe zi în locul celei obişnuite, de două coroane. Se mai adaugă şi alte cheltuieli, de exemplu onorariul chirurgului. Aşa încât, pentru 20 de zile (17 ianuarie-5 februarie) spitalul prezintă o notă de plată de 100 de coroane pe care – după cum reiese din chitanţă – le plăteşte Adolf, atunci în vârstă de 17 ani.[143] În plus, este necesar şi un tratament post-operator tot mai costisitor, asigurat de doctorul Bloch.

Se pare că Hitler ia singur toate deciziile. Sora lui, Paula, are doar 11 ani, fiind deci prea micuţă, Angela Raubal este deja căsătorită, nu mai locuieşte împreună cu ei şi este doar fiica vitregă a Klarei. „Hanitante" nu reuşeşte să facă faţă situaţiei rămânând în asemenea măsură pe planul al doilea încât dr. Bloch şi Kubizek nici nu o amintesc.

Ne aflăm în primăvara primelor alegeri parlamentare de după introducerea votului universal, direct şi egal pentru bărbaţi. Krackowizer scrie la 2 mai 1907: „Alegerile parlamentare agită spiritele celor interesaţi: manifeste, întruniri etc. cu duiumul." Dreptul la vot le dă curaj social-democraţilor care le fac acum o concurenţă redutabilă naţionaliştilor şi clericalilor. Ei câştigă toate trei mandatele de deputat din partea oraşului Linz. Ar fi foarte posibil ca ura lui Hitler faţă de „Roşii" să-şi aibă originea şi în această campanie electorală înverşunată, dar până la urmă lipsită de succes, a partidelor care deţinuseră până acum rolul conducător la Linz - în primul rând a Partidului Popular German.

După o scurtă perioadă de remisiune, Klara Hitler, în vârstă de doar 46 ani, începe să nu mai poată urca scările până la etajul al treilea. La începutul lui mai 1907, familia se mută în localitatea mai mică Urfahr, de pe malul celălalt al Dunării, ocupând o locuinţă pe strada principală (Hauptstrasse) la numărul 46. S-ar putea ca şi motive financiare să fi determinat această mutare. În orice caz, Urfahr - care este integrat în oraşul Linz de-abia în 1917 – este considerat o localitate foarte ieftină, în primul rând din cauza pieţelor agrare, dar şi fiindcă aici nu se aplică impozitul pe consum care, la Linz, scumpeşte toate produsele. Şi până acum Hitler făcea în Urfahr cumpărăturile mai mari pentru familie, conform declaraţiilor lui Kubizek.

Deja după două săptămâni familia se mai mută o dată, în strada apropiată Blutenstrasse 9 din Urfarh. Chiria pentru locuinţa de la etajul întâi al acestei case luminoase, chiar elegante, se ridică la 50 de coroane şi este considerată foarte mare în comparaţie cu preţurile din Linz. [144] Ea reprezintă aproape jumătate din pensia de văduvă a Klarei Hitler, depăşind cu siguranţă posibilităţile ei financiare. Aşa încât trebuie să se recurgă din nou la micul capital realizat în urma vânzării casei. Grav bolnavă, Klara Hitler mai petrece în această casă câteva luni tihnite.

Conform spuselor doctorului Bloch, locuinţa constă din trei cămăruţe. De la ferestre aveai o vedere superbă spre muntele Postling. „Prima impresie pe care mi-a făcut-o

locuinţa simplu mobilată a fost curăţenia ei. Totul strălucea: nici un fir de praf pe scaune sau pe mese, nici o singură pată pe duşumeaua bine frecată, nici o murdărie pe geamurile de la ferestre. Doamna Hitler era o excelentă gospodină."

Casa îi aparţine văduvei unui judecător, Magdalena Hanisch, care locuieşte tot la etajul întâi, în apartamentul alăturat, şi este profund impresionată de destinul Klarei Hitler. În afară de ea, mai locuiesc în casă un diriginte de poştă pensionat, cu soţia sa, un profesor pensionat şi (probabil la subsol) doi muncitori zilieri.[145]

Conform registrului doctorului Bloch[146], Klara Hitler vine la o consultaţie, la cabinetul său, la 3 iulie şi apoi de-abia la 2 septembrie. Nu reiese dacă doctorul nu consulta în timpul verii – dar în acest caz cabinetul ar fi fost preluat de înlocuitorul său, doctorul Kren, ceea ce nu rezultă – sau dacă nu cumva bolnava a mai fost odată plecată, împreună cu familia, în ţinutul Waldviertel, ca să se refacă acolo. Călătoria este uşoară chiar şi pentru condiţiile de atunci: există un tren direct pe ruta Linz-Budweis-Gmund, iar de acolo familia este transportată cu o căruţă trasă de boi până la casa părintească a Klarei, din satul Spital de lângă Weitra.

Primul examen de admitere la Academie

În ciuda obiecţiilor tutorelui, Hitler o convinge pe mama sa să-i permită ca în toamna anului 1907 să-şi înceapă

studiile la Academia de Bele-Arte din Viena. El părăseşte Linzul la începutul lui septembrie; Având mereu în faţa ochilor imaginea tatălui, fostul ucenic cizmar de la ţară care reuşise să ajungă funcţionar de stat.[147]

Înainte de plecare el îşi ia rămas bun de la Stefanie care îşi aminteşte mai târzia foarte vag: „Am primit la un moment dat o scrisoare în care cineva îmi făcea cunoscut că pleacă la Academia de Bele-Arte, dar mă ruga să-l aştept, căci el va reveni şi se va căsători cu mine. Nu mai ştiu ce altceva scria şi nici dacă scrisoarea era semnată şi cu ce nume. Doar că habar nu aveam pe atunci cui să-i atribui această scrisoare."[148] Stefanie Rabatsch se logodeşte în 1908 cu un căpitan de la regimentul cantonat la Linz.[149] Ea află doar peste câteva decenii cine fusese admiratorul ei necunoscut.

Ajuns la Viena, Hitler îşi caută o cameră în subchirie ceea ce nu era greu: în cartierele mai sărace aproape fiecare chiriaş principal subînchiriază camere şi paturi, pentru a-şi finanţa propria chirie. Pe foarte multe porţi sunt lipite bilete care oferă camere libere de închiriat.

În curtea din spate a casei din Stumpergasse 31, cartierul Mariahilf, scara a doua, subsol, uşa numărul 17,[150] Hitler închiriază, pentru suma de zece coroane pe lună, o cămăruţă de aproximativ zece metri pătraţi.[151] Gazda este o croitoreasă necăsătorită, Maria Zakreys, o reprezentantă tipică a „babiloniei etnice" din Viena. Ea este o imigrantă cehoaică, provine din localitatea Policka din Boemia şi vorbeşte prost limba germană. La 17 august

1908 Hitler îi scrie lui Kubizek: Doamna Zakreys are probabil greutăţi cu scrisul (vorbeşte atât de prost nemţeşte).

Afirmaţia eronată că Maria Zakreys ar fi fost poloneză o face Kubizek care deduce din accentul ei că ea s-ar trage „din Stanislau sau Neutitschein”; în acelaşi timp, însă, el numeşte acest accent „boemizant”, admiţând că este vorba despre o germană de coloratură cehă, şi pomeneşte şi nişte rude care se trăgeau din Moravia. Pentru precizare: Neutitschein se află în Moravia, Stanislau însă în Galiţia; dar doamna Zakreys nu era originară din niciuna dintre aceste

Două localităţi, iar numele ei are o etimologie cehă foarte clară: „Zakreys” reprezintă imperativul verbului „zakryt se” - a se acoperi, a se înveli.[152] La vârsta de doar 49 ani, Maria Zakreys pare – conform spuselor lui Kubizek – „o bătrânică stafidită.”[153] Deoarece ea personal trebuie să plătească, conform statisticii, o chirie între 320 şi 491 coroane pe an pentru locuinţa ei micuţă, formată din cameră, bucătărie şi cămăruţa subînchiriată[154], putem spune că suma plătită de Hitler este foarte mică.

Cartierul Mariahilf este plin de blocuri mari, cu locuinţe de închiriat, construite pe la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, deci în perioada de industrializare masivă şi de imigraţie masivă. Casa din Stumpergasse 31 constă, întocmai ca majoritatea celorlalte, dintr-un corp de clădire impunător, cu faţada la stradă, şi unul întunecat, foarte îngust, care se întindea în

spate, cu locuinţe mici, formate, toate, din cameră, bucătărie şi o cămăruţă, şi totalizând doar puţin mai mult de 30 metri pătraţi; ele sunt înşirate, una lângă alta, pe un coridor lung, pe care se găsesc surse de apă comune – numite „Bassena” şi toalete comune.

În corpul de clădire din faţă se află biblioteca Clubului de lectură St. Vincenz. Cu cele peste 11.000 de volume ale sale, ea este aproximativ la fel de mare ca Biblioteca Centrală din arondismentul al şaselea, dar mult mai puţin frecventată, având o rată de împrumuturi de 18.000 cărţi pe an, în timp ce rata Bibliotecii Centrale este de 107.000 cărţi. Taxa de împrumut se ridică la două coroane pe an, sau două parale de carte.[155]

Cu câteva case mai departe, pe Stumpergasse 17, se găseşte redacţia gazetei pangermaniste Alldeutsches Tagblatt. Aceasta stă în slujba programului lui Schoherer şi luptă pentru: alipirea Austriei germanofone la Imperiul German, introducerea limbii germane ca limbă oficială în Cisleithania, „desprinderea de Roma”, şi sprijinirea tuturor germanilor din ţinuturile negermane, în primul rând a germanilor din Boemia. Ştirile şi relatările sunt interpretate exclusiv din perspectivă pangermanistă, aşa încât valoarea lor informativă este redusă. Gazeta serveşte mai ales ca punct de plecare pentru discuţiile politice purtate de simpatizanţii pangermanismului. Tipografia gazetei, Kalmus & Co., se găseşte pe Stumpergasse Nr. 7. În vitrinele ei sunt expuse ultimele ediţii ale gazetei. Alldeutsches Tagblatt pare să fie primul ziar pe care Hitler

îl citeşte în fiecare zi.

Nu se ştie exact dacă Hitler s-a stabilit întâmplător sau intenţionat în apropierea acestei citadele a adepţilor lui Schonerer. N-ar fi însă exclus ca relaţiile sale cu gazeta pangermanistă din Linz, Linzer Fliegende, să-i fi uşurat alegerea acestui cartier şi a acestei străzi, căci serviciile prestate de pangermanişti cuprind şi mijlocirea unei locuinţe, a unui post şi altele asemănătoare.

În cartierul comercial Mariahilf se pot face, repede şi la un preţ accesibil, cumpărături de orice fel, restaurantele şi cafenelele se găsesc în vecinătate imediată, de asemenea şi o serie de instituţii cu caracter social, începând cu cantina populară din strada Liniengasse 9 – unde cu 30 de parale se putea mânca un prânz format din trei feluri – şi terminând cu „localurile de încălzire” şi cu Spitalul Surorilor de Caritate din Stumpergasse 13, considerat pe atunci foarte modern şi în care oamenilor lipsiţi li se distribuia zilnic, pe gratis, un fel de mâncare caldă. După colţ, în strada Gumpendorf 59, se găseşte o baie publică, pe care orice om obişnuit cu curăţenia şi care mai dispune şi de venituri suficiente o frecventează săptămânal. O baie la cadă costă acolo, în funcţie de confortul adiacent, între 0,60 şi 1,20 coroane – o cheltuială pe care oamenii mai săraci şi-o pot permite doar la ocazii mai deosebite.

Pe strada Mariahilf, aflată în apropiere, circulă tramvaiul electric care duce spre centrul oraşului. Deoarece un bilet costă, totuşi, 12 parale – din 1909, 14 parale – tânărul

Hitler merge pe jos, ajungând în zece minute la Academia din Piaţa Schiller. De pe strada Stumpergasse, el coteşte pe strada Gumpendorf, în dreptul casei cu numărul 100 şi merge spre centru de-a lungul a 50 de case, trecând pe lângă cafenelele în care obişnuiesc să se întâlnească studenţii şi profesorii Academiei de Bele-Arte.

Edificiul pompos, în stil istoricizant, al Academiei de Bele-Arte, una dintre realizările principale ale lui Theophil Hansen, a fost inaugurat în 1877. Imediat după ce intri, treci printr-o aulă somptuoasă care, cu statuile sale antice şi cu galeria sa de coloane, îţi dă senzaţia că te afli într-un templu antic. Fresca de pe tavan este opera lui Anselm Feuerbach, pentru care Hitler are o mare admiraţie, chiar şi după ce ajunge cancelar al Reichului.

Întocmai ca edificiul, şi colegiul profesoral este încă marcat de gustul epocii Ring-ului cu o singură mare excepţie: şcoala de arhitectură condusă de Otto Wagner. În schimb, în şcoala de pictură domină încă tematica istorică. Participarea feminină este interzisă, cu motivaţia că, prin diletantismul lor, femeile ar prejudicia realizările globale.

Academia este citadela conservatorilor; după spusele lui Oskar Kokoschka, ea este frecventată doar pentru „ca să fii privit drept artist, cu haină de catifea şi baretă pe cap.”[156] „Sălbaticul” de Kokoschka, cu trei ani mai în vârstă decât Hitler, studiază la polul modern opus al Academiei, adică la Şcoala de Arte şi Meserii. Modernişţii de aici, care colaborau strâns cu „Atelierul vienez”, se

consideră, cu toată mândria, nişte meşteşugari. Faptul că Hitler vrea să frecventeze Academia şi nu Şcoala de Arte şi Meserii, are valoarea unei profesiuni de credinţă pentru conservatorism.

Componenţa naţională a studenţimii este neobişnuit de unitară dacă ţinem cont de situaţia din imperiul cezaro-crăiesc: 245 din cei 274 de studenţi care frecventează semestrul de iarnă al anului 1907/1908 sunt vorbitori de limbă germană. Doar nouă indică slovaca sau ceha ca limba maternă, doi poloneza, unul ruteana, trei slava de sud, unsprezece italiana şi trei maghiara.[157]

Metoda de examinare nu se prea deosebeşte de cea de astăzi: Comisia decide dacă un candidat va fi admis şi la proba următoare după ce evaluează o serie de lucrări făcute acasă. Hitler se prezintă la examenul de admitere, la începutul lui septembrie 1907, fiind unul dintre cei 112 candidaţi: înarmat cu un teanc de desene şi convins că voi lua fără probleme examenul. Spre deosebire de 33 de candidaţi mai puţin norocoşi, Hitler reuşeşte la această primă fază şi este admis la proba de desen.

În perioada premergătoare probei decisive Hitler urmează – întocmai ca alţi candidaţi – cursuri de pregătire la şcoala particulară, foarte costisitoare, de desen şi pictură „Rudolf Panholzer" din Hietzing. Şcoala există din 1906, are doi profesori şi cam 20 de elevi permanenţi, printre ei şi câteva fete. Se dau şi meditaţii individuale în vederea examenelor.[159]

Proba de desen are loc la Academie, în două grupe, în

zilele de 1 şi 2 octombrie şi durează câte 3 ore dimineaţa şi după masă. Trebuie rezolvate opt „probleme de compoziţie" din fiecare grupă tematică, de exemplu: „1. Alungarea din Paradis. 2. Vânătoarea. 3. Primăvara. 4. Muncitori constructori. 5. Moartea. 6. Ploaie."[160]

De data aceasta performanţele lui Hitler nu satisfac cerinţele. Pe „Lista cu rezultatele examenului la Şcoala Generală de Pictură 1905-1911" figurează următoarea specificare: „Adolf Hitler, nasc. În Braunau/Inn, Austria Superioară, la 20 aprilie 1889, de naţionalitate germană, catolic, funcţionar superior cezaro-crăiesc (tatăl), puţine capete" cu rezultatul: „Proba de desen: insuficient."[161] Din cei 113 candidaţi prezentaţi sunt admişi la Şcoala de Pictură doar 28, ceea ce corespunde procentului din ziua de astăzi.

Factorul de decizie este colegiul profesoral din care fac parte: Rudolf Bacher, Franz Rumpler, Heinrich Lefler şi Kasimir Pochwalski, dar în primul rând directorii celor două Şcoli de Pictură: Christian Griepenkerl şi Alois Delug şi, ca reprezentant al colegiului: Rectorul Siegmund l'Allemand. Cei mai mulţi dintre ei se evidenţiaseră cu ocazia executării de decoruri interioare pentru clădirile de pe Ring. Doar directorul celei de-a doua Şcoli de pictură, Delug, originar din Tirolul de Sud, face parte dintre modernişti, fiind – alături de Gustav Klimt şi Alfred Roller – membru fondator al Uniunii de Artişti „Secession". Delug se află într-un conflict permanent cu colegii săi şi nu se implică în mod special în problemele Institutului. El lipseşe

din Viena atât în perioada examenelor din 1907 cât şi în cea din 1908. După ce declarase că nu poate accepta pe nimeni în clasa sa, el se retrăsese în ţinuturile natale din Tirolul de Sud pentru a-şi petrece acolo concediul.[162] În felul acesta, cuvântul hotărâtor îi revine celuilalt director, Griepenkerl, un om în vârstă, orginar din Oldenburg. El şi nu unul dintre „moderniştii" atât de dispreţuiţi de către Hitler îşi dă, în cele din urmă, verdictul asupra rezultatului examenului. Speculaţiile că motivul antisemitismului lui Hitler ar trebui căutat în faptul că el a fost respins la Academie de către profesori evrei, [163] sunt lipsite de orice temei. Niciunul dintre profesorii care au avut de spus un cuvânt decisiv la examen nu era evreu. L'Allemand, al cărui nume ar putea trezi suspiciuni în acest sens, provenea dintr-o familie protestantă - probabil hughenotă – din Hanau (Hessen).[164]

Am părăsit, învins, clădirea somptuoasă, construită de Hansen în piaţa Schiller, fiind pentru prima dată, în scurta mea viaţă, în dezacord cu mine însumi.[165] Fireşte că mulţi s-au impus ca artişti şi fără studii academice; de exemplu Robin Christian Andersen, care fusese şi el respins la proba de desen, întocmai ca Hitler, este din 1946 până în 1948 chiar Rector al Academiei.[166] Hitler se referă mai târziu şi la mult admiratul Feuerbach pe care aceeaşi Academie din Viena, ce îl respinsese odinioară ca lipsit de talent, l-a ovaţionat şi evidenţiat cu zece ani mai târziu. [167]

Hitler a dus în tot restul vieţii sale o polemică vie împotriva profesorilor („Profax"), a universităţilor şi mai

ales a academiilor de artă, căci profesorii care îşi desfăşurau activitatea acolo erau fie artişti care nu se puteau descurca în hăţişul vieţii de zi cu zi, fie artişti de înaltă clasă care nu-şi puteau însă sacrifica mai mult de două ore pe zi pentru activitatea de la Academie, sau o considerau pe aceasta doar ca o preocupare pentru anii de bătrâneţe.[168]

Moartea mamei

La scurt timp după eşecul său, Hitler revine la Linz, deoarece – după spusele Paulei Hitler – starea sănătăţii mamei se înrăutăţise în mod dramatic şi ea dorea să-şi vadă fiul „acasă".[169] Kubizek despre bolnavă: „Bucuria provocată de reîntoarcerea fiului şi de solicitudinea şi devotamentul pe care acesta i le arăta, au transfigurat faţa ei gravă şi chinuită." La 22 octombrie 1907 are loc o discuţie în cabinetul de consultaţii a doctorului Bloch. Familia află că starea mamei nu lasă loc nici unei speranţe. La 28 octombrie Klara Hitler cade la pat.[170]

Conform declaraţiilor lui Kubizek tânărul Hitler, în vârstă de 18 ani, o îngrijeşte „cu toată dragostea" pe mama sa. „Nu observasem încă niciodată atâta tandreţe şi sensibilitate la el." „Între mamă şi fiu exista o armonie sufletească rar întâlnită."[171] Patul bolnavei se află în singura încăpere care poate fi încălzită, şi anume în bucătărie; fiul împinge mobilele la o parte, ca să aibă loc şi o canapea pe care să doarmă el. În felul acesta, el poate

fi zi şi noapte alături de mama sa. Kubizek: „Muribunda era înconjurată de o atmosferă de mulţumire relaxată, aproape voioasă.”

Impresiile lui Kubizek coincid cu cele ale doctorului Bloch, care, începând cu 6 noiembrie, îi face zilnic o vizită bolnavei. În ziua de 6 noiembrie i se administrează Klarei Hitler prima injecţie cu morfină şi primul tratament cu iodoform.[172] Această metodă de tratament, practicată în acea vreme, constă în aplicarea, direct pe rana deschisă, a unor comprese cu iodoform, care să „cauterizeze” plaga, ceea ce cauzează o senzaţie chinuitoare de sete concomitent cu incapacitatea de a înghiţi. În timp ce mama suportă durerile fără să se vaite, ele par să-l „tortureze” pe fiul ei, conform spuselor doctorului Bloch. Băiatul îi mulţumeşte doctorului pentru faptul că acesta calmează cu morfină durerile mamei sale.

Klara Hitler este împovărată de griji: Paula are de-abia 11 ani, fiica vitregă, Angela, mai are puţin până să-l nască pe cel de-al doilea copil. Dar în primul rând: „Toate gândurile ei se concentrează asupra fiului”, scrie doctorul Bloch. Şi, independent de ei, Kubizek notează de asemenea: „Adolf nu urmărea nici un ţel. Această constatare o chinuia fără încetare pe mama sa.”[174]

Klara Hitler moare la 21 decembrie 1907, dimineaţa la ora 2, în vârstă de 47 de ani.[175] Dr. Bloch, care completează în ziua următoare certificatul de deces, relatează: „Adolf şedea lângă mama sa, faţa sa era marcată de extenuarea nopţii nedormite. Pentru a eterniza

ultima impresie, el o desenase pe mamă aşa cum zăcea pe patul morţii."

Catafalcul este aşezat în locuinţă, iar la 23 decembrie, într-o zi foarte umedă şi ceţoasă[176] , are loc la biserică prohodul, în prezenţa familiei şi a câtorva cunoscuţi. Carul mortuar care transportă sicriul la Leonding este urmat doar de două trăsuri cu un cal. În prima se găsesc Paula şi Adolf, care – conform declaraţiilor lui Kubizek – poartă la hainele de doliu şi mănuşi negre şi un joben pe cap, iar în a doua Angela Raubal, aflată în ultima fază a sarcinii, împreună cu soţul ei.[177] Klara Hitler este înmormântată alături de Alois Hitler în cimitirul din Leonding, care este lipit de fosta lor casă.[178] Hitler subliniază în „Mein Kampf" importanţa pe care o are pentru el această zi, comparând-o cu zdruncinarea sufletească resimţită în 1918, la capitularea Germaniei: Nu mai plânsesem din ziua în care o înmormântasem pe mama mea.

S-au păstrat nişte note de plată de la înmormântare: Suma încasată de Pompele Funebre, incluzând atât transportul cât şi înmormântarea propriu-zisă, se ridică la 369,90 coroane[180] , din care doar sicriul masiv, lustruit, cu bordură metalică, a costat 110 coroane – o sumă uriaşă pentru condiţiile de viaţă modeste ale Klarei Hitler. Dar fiul alesese şi de data aceasta varianta cea mai costisitoare, întocmai ca în cazul internării mamei la spital.

La 24 decembrie familia îi face o vizită doctorului Bloch, ca să-i mulţumească; acesta îşi aminteşte: „Nu am văzut în decursul activităţii mele de aproape 40 de ani încă

niciodată un tânăr atât de frânt de durere, atât de marcat de suferinţă, cum era Adolf Hitler atunci când a venit la mine să-mi mulţumească, cu o voce sugrumată de lacrimi, pentru eforturile pe care le-am depus ca medic."

Fiul îi achită doctorului Bloch suma de 300 de coroane. Deoarece aceasta este, fără îndoială, o sumă pauşală, nu reiese din registrele doctorului Bloch cât din ea reprezintă onorariul şi cât costurile pentru medicamente şi pansamente. De la ultimul avans plătit în noiembrie 1907 sunt înregistrate 46 de vizite la domiciliu, când s-a aplicat aproape de fiecare dată şi tratamentul costisitor cu iodoform. În felul acesta, fiecare vizită la domiciliu ar costa, împreună cu medicamentele şi pansamentele, cam şapte coroane – o sumă foarte mică dacă ţinem cont de faptul că medicul de circumscripţie care supraveghează la Urfahr plumbuirea sicriului îşi pune la socoteală 20 de coroane pentru aceasta operaţie de scurtă durată, iar colegul său din Leonding chiar 28 de coroane.[181]

Tânărul Hitler îşi manifestă clar recunoştinţa şi respectul pe care i le poartă doctorului Bloch, dăruindu-i obiecte făcute de mâna sa, de exemplu un tablou mare, care, după spusele fiicei doctorului, Trude Kren, „a dispărut în decursul timpului. Mamei mele nu-i plăcea."[183] De Anul Nou 1908 doctorul primeşte o ilustrată în acuarelă, reprezentând pe un călugăr capucin, în stilul lui Eduard von Grutzner, pictorul preferat al lui Hitler, şi cu textul: Cele mai bune urări pentru Noul An de la al dumneavoastră recunoscător Adolf Hitler.[184] Contrar

obiceiului său, doctorul păstrează atât această ilustrată cât şi pe cea primită în septembrie 1907 cu textul: Călduroase salutări din călătoria la Viena, al dumneavoastră/oacient recunoscător Adolf Hitler[185] şi anume în „amintirea unui fiu bun, exemplar, care fusese atât de ataşat de mama sa , pe care o îngrijise cu atâta abnegaţie… și dragoste.”.[186] Se pare că doctorul Bloch avusese o simpatie deosebită pentru familia Hitler.

Intrarea trupelor germane, în 1938, schimbă radical viaţa doctorului, acum în vârstă de 66 de ani. La 1 octombrie 1938 cabinetul său este închis. Fiica şi ginerele, adică tânărul coleg dr. Franz Kren, fug peste ocean. Doctorul Bloch se bazează pe vechiul ataşament manifestat de Hitler. Căci în 1938 Hitler se interesase de soarta lui la colegii săi de partid din Linz, şi îl numise un „evreu nobil”. Medicul încearcă, prin mai mulţi mijlocitori, să-i trimită fostului său pacient scrisori cu rugămintea de a-l ajuta; astfel, la 16 noiembrie 1938, îi scrie că este convins că Hitler „nu l-a uitat pe medicul curant al mamei sale, a cărui activitate a fost ghidată totdeauna de considerente etice, nu materiale; am de asemenea convingerea că mii de coreligionari de-ai mei sunt conduşi de aceleaşi principii, deşi ei sunt supuşi la atâtea suferinţe sufleteşti, întocmai ca mine!”. [187]

Hitler reacţionează imediat la apelul doctorului punându-l – ca unic evreu din Linz – sub protecţia Gestapoului.[a]

[a] Gestapo = prescurtare pentru „Geheime Staatspolizei” (Poliţia Secretă de Stat).

Soţii Bloch rămân nederanjaţi în casa lor până la perfectarea formalităţilor de emigrare. Ei îşi păstrează averea putând chiar să-şi caute un cumpărător pentru casa minunată pe care o aveau.

În ciuda acestui tratament de excepţie, „alipirea" a însemnat o mare nenorocire pentru doctorul Bloch. După o viaţă foarte onorabilă şi tihnită la Linz, el şi-a pierdut sensul existenţei, prietenii, casa, patria. El emigrează în 1940 în Statele Unite. Deoarece studiile sale de medicină nu sunt recunoscute, el nu-şi mai poate exercita meseria. În 1945 el moare în cartierul Bronx din New York, ca un om frânt.

Ultimele săptămâni petrecute la Linz

Dispunem de câteva date în legătură cu evenimentele săptămânilor care trec de la înmormântarea mamei până în februarie, când Hitler părăseşe oraşul Linz. La 4 ianuarie 1908

Se naşte fiica lui Angela Raubal, care primeşte numele de Angelika. La 7 ianuarie 1908 Hitler devine membru al Uniunii Muzeale din Linz contra unei taxe anuale de 8,40 coroane – o sumă mare pe atunci; în felul acesta, el îşi face intrarea în societatea cultivată a oraşului Linz, şi are acces gratuit la Muzeul Naţional şi la biblioteca sa. Muzeul se bucură tocmai în această perioadă de cel mai mare număr de vizitatori de când există: sute de persoane admiră zilnic „descoperirea de la Schwanenstadt", şi

anume exponatele provenite din gospodăria unui burghez înstărit din secolul al XVII-lea, cu toate hainele sale şi o mulţime de alte obiecte de uz zilnic.

La 18 ianuarie 1908 are loc la Urfahr „înregistrarea declaraţiei de deces”. Nu este amintită nici o avere[188] ceea ce denotă că banii existenţi au fost împărţiţi între membrii familiei. O soluţie extrajudiciară este importantă fiindcă numai în felul acesta poate fi împiedicată o blocare judiciară a părţii de moştenire care le revine celor doi copii încă minori, adică Adolf şi Paula. Cota de moştenire din partea tatălui, de câte 652 coroane, este oricum oficial blocată până ce copiii împlinesc 24 de ani. Cei doi copii au însă urgent nevoie de bani pentru viaţa de toate zilele, deoarece pensia de stat la care au dreptul ca orfani este de doar 25 coroane, nefiind suficientă.

Cuantumul moştenirii poate fi evaluat doar cu aproximaţie. Cu siguranţă că suma de 5500 coroane, obţinută în 1905 în urma vânzării casei din Leonding, s-a împuţinat între timp: şi anume din cauza zestrei date Angelei, a cheltuielilor mari din perioada când Adolf frecventase şcoala din Steyr, a celor două călătorii ale sale la Viena, a celor trei mutări şi, în primul rând, a bolii îndelungate şi a înmormântării mamei.

În ultimul an de viaţă al Klarei valul de scumpiri diminuase considerabil valoarea pensiei lunare de 100 de coroane. Situaţia micilor funcţionari şi a văduvelor de funcţionari era deosebit de precară deoarece veniturile lor, oricum mici, nu crescuseră. Krackowizer notează la 1

decembrie 1907: „Mari scumpiri în ultimele săptămâni. Peste tot demonstraţii, dezbateri în corporaţii precum şi în Parlament. Situaţie disperată pentru oamenii „mărunţi”. La 10 decembrie el adaugă: „Peste tot adunări de protest contra valului de scumpiri”; la 14 decembrie „rezistenţă pasivă a funcţionarilor de la Poştă din toată Austria”; la 19 ianuarie 1908: „Greva cosaşilor din Austria” şi aşa mai departe.[189]

O evaluare precaută ne arată că moştenirea s-ar putea ridica la cel mult 2000 de coroane, câte o mie pentru Adolf şi Paula.

Moştenirea din partea mamei şi pensia de orfan luate la un loc i-ar fi permis poate lui Hitler să trăiască în Viena cea costisitoare un an de zile fără să muncească. Că întreaga sumă de care dispunea Hitler când am plecat la Viena, se ridica la doar 80 de coroane, cum se plânge el în 1921, nu corespunde, fără doar şi poate, realităţii.[190] Dar nici că în 1907, în urma diferitelor moşteniri, tânărul Hitler „ar fi devenit un om cu adevărat bogat”.[191]

Mulţi oameni îi arată în aceste săptămâni simpatie „studentului de la Academia de Bele-Arte”, adică orfanului Hitler. Vecinul său, fostul funcţionar de la Poştă Presemayer, se oferă să-i caute un post la Poştă. Dar băiatul de 18 ani îl refuză: El voia să devină „un mare artist”. „Şi când i-am spus că pentru asta sunt necesare mijloace băneşti şi relaţii personale, el mi-a răspuns scurt: Şi Makart şi Rubens au luat-o de jos, fiind la început oameni nevoiaşi!”.[192]

Mai multă înţelegere pentru ambiţiile tânărului arată proprietara din strada Blutengasse, Magdalena Hanisch. La 4 februarie 1908 ea îi scrie o scrisoare lungă prietenei sale din Viena, Johanna Motloch, numită „Muki”, cerându-i o recomandare către Alfred Roller, proeminentul scenograf şi creator de costume de la Operă, colaborator apropiat al lui Gustav Mahler şi profesor la Şcoala de Arte şi Meserii: „Fiul unui chiriaş de-al meu vrea să devină pictor, el studiază din toamnă la Viena; voise să intre la Academia cezaro-crăiască de Bele-Arte, dar nu a fost admis, şi s-a înscris la un institut particular (cred că la Panholzer). El este un tânăr serios, ambiţios, de 19 ani, matur, mai sobru decât ar fi normal pentru vârsta sa, simpatic, chibzuit, dintr-o familie foarte cumsecade. Mama lui a murit înainte de Crăciun de cancer la sân, în vârstă de doar 46 ani; ea era văduva unui funcţionar superior de la Vama Centrală de aici; ţineam foarte mult la femeia aceasta; locuia alături de mine, la etajul întâi; sora ei şi fiica ei, elevă la liceu, păstrează pentru moment locuinţa. Familia se numeşte Hitler; băiatul pentru care intervin se numeşte Adolf Hitler.”

Tânărul Hitler îl venerează pe Roller, pe atunci în vârstă de 44 de ani, de când văzuse, în 1906, la Viena, două din înscenările operelor lui Wagner, şi anume „Tristan” şi „Olandezul”. Doamna Hanisch către prietena ei din Viena: „Am discutat cu el, întâmplător, despre artă şi artişti şi el mi-a spus, printre altele, că profesorul Roller ar fi un artist renumit nu numai la Viena; s-ar putea spune că se bucură

de renume mondial, iar el, băiatul, îi admiră lucrările. Hitler habar nu avea că mie numele Roller îmi este cunoscut; şi când i-am spus că l-am cunoscut personal pe unul dintre fraţii lui Roller şi l-am întrebat dacă crede că i-ar putea fi de folos, pentru cariera sa viitoare, o scrisoare de recomandare către directorul departamentului pentru scenografie al Operei, ochii tânărului s-au aprins de bucurie; el a roşit şi a spus că ar fi cea mai mare fericire a vieţii sale dacă ar putea să-l cunoască pe omul acesta şi dacă ar primi o scrisoare de recomandare pentru el! Aş fi bucuroasă să-l pot ajuta pe acest băiat; nu mai are pe nimeni care să-i dea o mână de ajutor sau cu care să se poată sfătui; a sosit singur la Viena, fiind străin acolo, a trebuit să meargă singur peste tot, fără nici o îndrumare, încercând să fie primit. El are intenţia fermă de a învăţa ceva! În măsura în care îl cunosc până acum, nu cred că o să umble teleleu, deoarece urmăreşte un obiectiv foarte bine conturat; sper că nu te vei implica pentru cineva care nu o merită! Poate că faci o faptă bună.„ Tânărul este încă la Linz, „dar pleacă peste câteva zile iarăşi la Viena. El aşteaptă doar o decizie de la Forul Tutelar referitor la pensia sa şi a surorii sale.”[193] „Draga Muki”, adică Johanna Motloch, îi scrie imediat o scrisoare lui Roller. Iar acest om renumit, care se află în toiul preparativelor pentru premiera operei „Tiefland” de Eugen d'Albert, răspunde şi el imediat, la 6 februarie 1908, cu o scrisoare de trei pagini: „Stimată şi dragă doamnă, vin cu plăcere în întâmpinarea dorinţei dumneavoastră. Tânărul Hitler să

vină la mine şi să aducă lucrări de-ale sale ca să-mi pot da seama cum stau lucrurile. Voi încerca să-i dau cele mai bune îndrumări de care sunt în stare. Mă găseşte zilnic în biroul meu de la Operă, intrarea din Kärnthnerstrasse, scara care duce la Direcţie, la ora douăsprezece şi jumătate şi şase şi jumătate. Dacă s-ar întâmpla să lipsesc tocmai atunci din birou, omul de serviciu va telefona să mă caute. Se întâmplă rareori ca la orele acestea să nu fiu acolo. Dacă Hitler are ghinionul să nimerească un asemenea moment, să nu-şi piardă curajul, ci să revină în ziua următoare." „Muki" îi trimite imediat doamnei Hanisch din Linz scrisoarea atât de binevoitoare a lui Roller, iar aceasta îi mulţumeşte deja la 8 februarie 1908 „pentru îndeplinirea atât de promptă a rugăminţii mele", relatând şi despre reacţia din Linz: „Efortul tău ar fi fost răsplătit dacă ai fi văzut expresia de fericire de pe faţa tânărului, atunci când l-am chemat la mine şi i-am spus că tu ai fost atât de generoasă să-l recomanzi directorului Roller şi că el poate merge să i se prezinte! I-am înmânat cartea ta de vizită şi i-am dat scrisoarea directorului Roller să o citească! Ar fi trebuit să-l vezi pe băiat. El a citit scrisoarea încet, cuvânt cu cuvânt, de parcă ar fi vrut să o înveţe pe dinafară, cu evlavie şi cu un surâs fericit întipărit pe faţă. Apoi mi-a înapoiat-o mulţumindu-mi din tot sufletul. M-a întrebat dacă ar putea să-ţi scrie pentru a-şi exprima personal recunoştinţa; i-am spus că da!… Deşi decizia Forului Tutelar nu a sosit încă, Hitler s-a hotărât să nu o mai aştepte aici ci să plece peste

o săptămână la Viena. Tutorele este un om simplu, proprietarul unei ospătarii, un om foarte cumsecade, dar am avut impresia că nu pricepe prea mult din toată povestea. El nu locuieşte aici, ci la Leonding. Băiatul este obligat să facă el toate demersurile pe care, în mod normal, ar trebui să le facă un tutore. Îţi restitui scrisoarea lui Roller. Dacă îl vezi ocazional, transmite-i mulţumirile mele cele mai calde pentru amabilitatea sa, pentru faptul că, în ciuda numeroaselor sale activităţi, este totuşi dispus să-l primească şi să-l îndrume pe tânărul Hitler. Nu orice tânăr are parte de o asemenea şansă, iar Hitler o va aprecia la justa ei valoare!”

La 10 februarie 1908 tânărul de 18 ani redactează cu o „caligrafie” frumoasă şi o ortografie aproape ireproşabilă, pe o foaie de hârtie cu chenar negru, o scrisoare de mulţumire către Johanna Motloch din Viena:

Prea onorată şi stimată Doamnă!

Vă exprim mulţumirile mele cele mai călduroase, prea stimată Doamnă, pentru străduinţele Dumneavoastră de a-mi uşura accesul la marele maestru al scenografiei, profesorul Roller. A fost probabil o impertinenţă din partea mea să uzez în asemenea măsură de bunătatea Dumneavoastră, prea stimată Doamnă, mai ales că V-aţi implicat pentru un om care Vă este cu totul străin… Cu atât mai mult Vă rog să primiţi mulţumirile mele cele mai sincere pentru paşii întreprinşi de Dumneavoastră, încununaţi de atâta succes, precum şi pentru cartea de vizită pe care, stimată doamnă, mi-aţi pus-o la dispoziţie

cu atâta bunăvoinţa. Voi face cât mai curând uz de fericita şansă.

Deci, încă o dată, mulţumirile mele cele mai profunde, şi semnez cu sărutări respectuoase de mâini

Adolf Hitler Urfahr, la 10. Ll.09[194]

Adolf şi Paula Hitler înaintează în aceeaşi zi, la Direcţia Financiară din Linz, o cerere prin care solicită o pensie de orfan. Conform legii, orfanii de ambii părinţi, lipsiţi de mijloace materiale, au dreptul, până la vârsta de 24 de ani, la jumătate din pensia de văduvă a mamei, deci în cazul de faţă la 50 de coroane pentru ambii copii, adică 25 coroane lunar pentru fiecare – dar numai dacă frecventează o şcoală sau o instituţie de învăţământ superior. Cererea este aprobată iar Hitler încasează prima sumă la Viena.[195]

Tutorele insistă iarăşi ca băiatul, care are aproape 19 ani, să intre undeva în serviciu sau să-şi înceapă ucenicia la un meseriaş, pentru ca sora lui să poată beneficia de pensia lunară integrală de 50 de coroane. Ei ajung la conflict pe această temă, iar Hitler părăseşte, în februarie 1908, Linzul într-o atmosferă de discordie. El îi spune mamei lui Kubizek că „s-a săturat de şicanele acestea şi încearcă să scape de ele plecând la Viena. El dispune de o sumă de bani peşin cu ajutorul căreia va putea supravieţui câtva timp; voia să devină artist şi să le demonstreze filistinelor sale de rude că el este cel care are dreptate şi nu ele.”[196]

Hitler îl convinge pe prietenul său să vină şi el cât mai

curând la Viena ca să studieze muzica la Conservator. După Kubizek, el a trebuit să „recurgă la cele mai puternice argumente” pentru „a-i determina pe părinţii mei să fie de acord ca unicul lor fiu să plece la Viena”, căci – în afară de sacrificiile materiale – ei trebuiau să aibă în vedere şi faptul că „o dată cu mine dispărea pentru totdeauna ajutorul pe care s-ar fi putut baza, în prăvălie, tatăl meu care era deja în vârstă de 61 de ani.”[197]

În ce priveşte ziua plecării din Linz, registrul cheltuielilor gospodăreşti ne oferă un indiciu: spre deosebire de ordinea ireproşabilă care domneşte mai târziu în caiet – înregistrările începând cu prima zi a lunii şi terminându-se cu ultima - în februarie 1908 ele încep de-abia cu ziua de 12. Probabil că paginile anterioare fuseseră smulse. Acest fapt ne face să presupunem că tânărul „cap al familiei” a părăsit în această zi – sau imediat după aceea – casa, luând cu el toate socotelile, chiar şi acelea trecute de mama sa în registrul de cheltuieli al familiei. Nici alte documente familiale, cum ar fi scrisori de-ale părinţilor sau scrisori de-ale lui Hitler însuşi nu mai pot fi regăsite vreodată. Când îşi conduce prietenul la gară, Kubizek îl ajută să care patru geamantane grele.

La 18 februarie Hitler îi scrie lui Kubizek o carte poştală din Viena: Aştept cu nerăbdare veşti despre sosirea ta. Scrie-mi cât mai repede şi precizează-mi data, ca să pot pregăti totul în vederea întâmpinării tale festive. Întreaga Vienă aşteaptă deja. Deci, după cum am spus, deocamdată stai la mine. Pe urmă, vom mai vedea. Piane

se pot lua de la aşa-numitul „Dorotheum” [casa de amanet, de stat] chiar şi pentru 50-60 fiorini. Postscriptum: Te rog încă o dată, vino cât mai repede.

„Hanitante” rămâne deocamdată cu Paula în locuinţa din strada Blutengasse. Dar având în vedere că ea este tot atât de puţin în stare să conducă o gospodărie ca fata de 12 ani, sora vitregă, Angela Raubal, este cea care preia grija cumpărăturilor trecând, foarte conştiincios, totul în registrul de cheltuieli.[199]

Despre fratele lor ele nu mai aud multă vreme nimic. În 1945, când este anchetată de americani, Paula declară: „După moartea mamei, Adolf n-a mai trecut pe acasă.” Ea crezuse deja că el nu mai era în viaţă. În 1921, când el bătuse pe neaşteptate ia uşa locuinţei ei din Viena, ea nici nu îl mai recunoscuse.[200]

Excurs: Strămoşii lui Hitler din ţinutul Waldviertel

Rădăcinile familiei lui Hitler, atât din partea tatălui cât şi din partea mamei, ajung până în ţinutul Waldviertel, situat la nord de Linz; de acolo se trag toţi strămoşii care au putut fi depistaţi. Klara Hitler întreţine relaţii strânse cu casa ei părintească din mica localitate Spital de lângă Weitra, unde îşi petrece toate verile împreună cu copiii.

Ţinutul Waldviertel de la graniţa cu Boemia are o climă

aspră, un sol neroditor şi un peisaj însingurat, cu păduri înalte de brad pe care Adalbert Stifter le-a transformat în poezie; el trece până în zilele noastre drept „azilul pentru săraci" al Austriei. Cetăţi nobiliare provenite din Evul Mediu, ca Rasenburg, Rastenberg, Rapottenstein, Heidenreichstein, şi mănăstiri bogate ca Zwettl, Altenburg, Geras dau o notă distinctivă acestui peisaj auster, foarte romantic.

Deoarece frontiera spre Boemia este deschisă deja de secole, populaţia este mixtă din punct de vedere etnic. Multe nume de localităţi şi de familie din Waldviertel sunt de origine slavă. Este foarte posibil ca şi numele Hitler – a cărui grafie alternează cu Hiedler, Hittler, Huttler – să provină din cehă, Deşi ipoteza este vehement respinsă de către admiratorii lui Hitler.[1] Cea mai plauzibilă explicaţie este că numele se trage de la cuvântul „Hutte"[a], deci că înseamnă „Häusler"[b] sau „Bergmann"[c]. Printre strămoşii lui Hitler, depistaţi până acum, nu se găseşte niciunul care să fi fost identificat ca ceh.

Ţăranii săraci, muncitorii agricoli şi forestieri, meseriaşii care lucrau ca zilieri în satele nevoiaşe, depindeau din punct de vedere economic de cler şi de aristocraţie şi duceau o viaţă foarte grea. Familia Hitler, din care descindea şi bunica din partea mamei, domicilia deja de generaţii întregi în ţinutul stăpânit de contele Fürstenberg,

[a] Colibă
[b] Ţăran sărac
[c] Miner

a cărui familie îşi avea reşedinţa în cetatea medievală din Weitra şi se ocupa cu exploatarea întinderilor împădurite din jur.

Ambii părinţi ai lui Hitler au crescut în satul Spital de lângă Weitra, şi anume în case învecinate: Tatăl, Alois, născut în 1837 ca fiu nelegitim al Mariei Anna Schicklgrüber din Strones (lângă Dollersheim), pe atunci în vârstă de 41 de ani, este adoptat, la vârsta de cinci ani, de ţăranul Johann Nepomuk Hiedler, după ce fratele mai în vârstă al acestuia, Johann Georg, se căsătoreşte cu mama lui Alois. Johann Georg Hiedler era calfă de morar, nu avea de lucru şi nu-l adoptă pe copilul soţiei sale născut în afara căsătoriei. [2]

Maria Anna Schicklgrüber moare în 1847, la vârsta de 50 de ani – când copilul avea doar 10 ani – în micul cătun Klein-Motten de lângă Dollersheim; cauza decesului: „epuizare fizică în urma unui revărsat pleural.”[3] Soţul ei, despre care se ştiu foarte puţine, a murit cu zece ani mai târziu, la vârsta de 65 de ani, în urma unei apoplexii, ca „locuitor” al satului său natal Spital, dar nu în casa fratelui său.

Alois Schicklgrüber creşte împreună cu cele trei fiice ale lui Johann Nepomuk Hiedler, care erau cam de aceeaşi vârstă cu el. El părăseşte la 13 ani ţinutul Waldviertel pentru a-şi încerca norocul în capitală, întocmai ca mulţi alţi tineri săraci. La Viena el învaţă mai întâi meseria de cizmar, dar are ambiţia să ajungă mai sus, iar năzuinţele sale sunt încununate de succes, în ciuda faptului că nu

este prea instruit: în 1855 el intră în miliţia economică cezaro-crăiască, devenind mai întâi inspector financiar de frontieră, şi urmează o carieră ascendentă, fiind scutit de serviciul militar datorită activităţii sale: în 1864 devine funcţionar, în 1875 (după ce trece prin mai multe trepte intermediare) funcţionar vamal la Braunau pe Inn, în 1892 funcţionar vamal superior interimar la Passau, în 1894 funcţionar vamal superior la Linz. În 1895 se pensionează după cei 40 de ani de serviciu obligatorii.[4]

Alois Schicklgrüber îşi ia numele de Hitler de-abia în 1876, adică la vârsta de 39 de ani. Această schimbare de nume este trecută în registrul de botezuri al parohiei din Dollersheim, ca o anexă la certificatul de botez din 1837. Ca tată figurează Georg Hiedler, decedat cu 19 ani înainte şi, în felul acesta, copilul nelegitim Alois Schicklgrüber devine copilul legitim Alois Hitler – la 29 de ani după moartea mamei sale. Acest eveniment neobişnuit a fost pregătit şi organizat cu grijă de tatăl adoptiv Johann Nepomuk Hiedler, văduv, în vârstă de 69 de ani.

Preotul Zahnschirm din Dollersheim este acoperit din punct de vedere juridic. El dispune de un protocol de legalizare semnat, la 6 iulie 1876, de trei martori, în faţa notarului din oraşul Weitra.[5] în acest act cei trei martori, care proveneau cu toţii din Spital, declară sub jurământ că „Georg Hitler… Decedat la 5/6 ianuarie 1857, afirmase, înainte de a muri, de repetate ori, în prezenţa lor, că ultima sa dorinţă fermă este ca fiul său Aloys, conceput de către el, cu viitoarea lui soţie, pe atunci necăsătorită, fiica

de ţăran M. A. Schicklgrüber, să fie recunoscut ca fiul său legitim şi ca moştenitor cu drepturi depline al numelui şi al întregii sale averi şi ca acesta să fie legitimat după toate formele de drept."[6] Cei trei martori se prezintă la Dollersheim împreună cu Johann Nepomuk Hiedler şi îşi întăresc declaraţiile şi în faţa preotului. Ca urmare, acesta schimbă datele din registrul de botezuri – şi anume cu grafia „Hitler".

Procedura oficială de schimbare a numelui este după aceea verificată de autorităţile guvernamentale austriece care constată că ea fusese corectă şi respectase prevederile legale. Conform unor expertize juridice ulterioare, legitimarea ar fi putut fi contestată doar dacă cineva ar fi dovedit „că Aloys Hitler nu fusese conceput de Georg Hitler" – ceea ce era foarte dificil şi, în plus, nu era necesar nici din motive financiare: Căci tatăl copilului nu lăsase nimic ca moştenire.[7]

Adolf, care se născuse la 13 ani după această schimbare de nume, este foarte mulţumit de ea, după cum spune şi Kubizek: „Nici o altă măsură luată de bătrânul său" nu îl satisfăcea în asemenea grad ca aceasta; căci Schicklgrüber îi suna prea dur, prea rustic şi prea complicat, nepractic. „Hiedler" era prea anost, prea moale. În schimb „Hitler" avea o rezonanţă bună şi era uşor de reţinut."[8]

Motivele care au determinat această procedură complicată nu sunt clare. În orice caz, însă, actualul Alois Hitler îşi cumpără în martie 1889, la şase luni după

moartea tatălui său adoptiv, cu suma de 4000 până la 5000 de guldeni - deci 8.000 până la 10.000 de coroane – o casă cu gospodărie aferentă în comuna Wornharts (la numărul 9) din ţinutul Waldvieel, în apropiere de localitatea natală Spital.[9] Dacă banii proveneau într-adevăr din moştenirea lăsată de Johann Nepomuk, după cum se presupune, aceasta nu a ajuns doar în mâinile lui Alois: căci, între timp, Alois se căsătorise (a treia oară) cu nepoata lui Johann Nepomuk, şi anume cu Klara Polzl, atunci în vârstă de 28 de ani. La momentul achiziţionării casei ea era gravidă, în ultima lună, cu fiul ei Adolf.

Nu se ştie dacă Hitler era la curent cu toate aceste poveşti de familie. Bunicii lui muriseră, cu toţii, înainte de naşterea sa. Alois Hitler a murit când Adolf avea 13 ani. Aşa că este credibilă declaraţia surorii lui Hitler, Paula; „Nu am aflat nimic despre familia tatălui meu. Istoria familiei nu era un lucru la ordinea zilei.” Şi: „Noi consideram doar rudele din partea mamei drept rude adevărate… Nu am cunoscut nici o rudă de-a tatălui meu, aşa încât sora mea Angela şi cu mine am spus de multe ori: Noi nu ştim, dar şi tatăl nostru trebuie să fi avut rude.”[10]

Probabil că Hitler s-a văzut constrâns să se intereseze de relaţiile complicate din familia sa din ţinutul Waldviertel, de-abia după ce a devenit politician, şi anume mai ales în timpul campaniei electorale din 1932, când acestea au fost întrebuinţate ca o armă periculoasă împotriva lui. Adversarii lui recurg la argumentul foarte plauzibil că un

politician, care acordă atâta importanţă originii unui om, trebuie să fie de acord ca şi propria sa origine să fie verificată.

Imediat după apariţia în presă a primelor aluzii, încă vagi, la unele puncte compromiţătoare din arborele genealogic al lui Hitler, renumitul şi priceputul genealogist Karl Friedrich von Frank îşi oferă, la 8 februarie 1932, serviciile. El alcătuise deja un arbore genealogic complet al familiei Hitler până la a patra generaţie şi „contra sumei de 300 de mărci, se declară dispus să facă unul şi mai amănunţit. Ca post-scriptum el adaugă: „Cred că nu este lipsit de interes pentru dumneavoastră să aflaţi că, în timp ce îmi făceam, recent, investigaţiile, am descoperit că şi autorităţile politice austriece au întreprins cercetări asupra ascendenţei dumneavoastră."[11]

Hitler îşi dă încuviinţarea la 29 februarie. Frank îşi expediază lucrarea deja la 8 aprilie 1932, şi anume în aceeaşi zi în care ediţii speciale ale unor ziare din Viena anunţă pe prima pagină cu litere de o şchioapă: „Hitler se numeşte Schicklgrüber." Tânărul reporter Hans Bekessi, care şi-a luat mai târziu numele de Hans Habe, dezvăluie povestea, până atunci necunoscută, despre schimbarea târzie a numelui tatălui lui Hitler – şi are un succes nemaipomenit.[12] Zeci de mii de exemplare sunt expediate în Germania pentru a influenţa cu ele campania electorală.

În arborele său genealogic Frank amintise, în mod foarte corect, episodul Schicklgrüber, aşa că el nu

înţelegea motivul agitaţiei, având în vedere că naşterile în afara căsătoriei nu erau un eveniment neobişnuit în mediul rural, şi nici nu aveau un efect discriminatoriu. După părerea sa, tatăl lui Hitler este, oricum, legitimat în urma căsătoriei de mai târziu a Annei Maria Schicklgrüber cu Georg Hiedler. Frank îşi tipăreşte lucrarea în luna mai.[13] Hitler îi mulţumeşte printr-o scrisoare datată: 25 iunie 1932.

Dar în vara anului 1932 se dezlănţuie o furtună de presă mult mai puternică. Primul care intră în arenă este ziarul Neue Zürcher Zeitung, care publică, la 16 iunie, scrisoarea unui cititor pe tema „Strămoşii lui Hitler". Autorul scrisorii contestă afirmaţia lui Frank că arborele genealogic „arată numai nume germane, cu excepţia numelui Wallj" şi susţine că „numele de familie Salomon, care apare de repetate ori", nu poate „fi considerat în mod automat un nume german… În orice caz, pentru Adolf Hitler şi adepţii săi acest nume nu este, fără doar şi poate, un nume german."[15] În arborele genealogic publicat de Frank apare, la numărul 45, o străstrăbunică de religie catolică, Katharina Salomon din Nieder-Plottbach, parohia Dollersheim, fiică a ţăranului catolic Johann Salomon din Nieder-Plottbach. Apariţia acestui nume cu rezonanţă evreiască declanşează speculaţiile despre o prezumtivă ascendenţă evreiască a lui Hitler.

Dar exact la acest punct în lucrarea genealogistului se strecoară o greşeală: în realitate, la nr. 45 din arborele genealogic nu este vorba de Katharina Salomon ci de

Maria Hamberger din Nieder-Plottbach (1709-1761), fiica lui Paul Hamberger din Nieder-Plottbach. La 30 august 1932 Frank îşi corectează greşeala. Dar ediţia specială apucase deja să fie difuzată cu greşeala ei cu tot.[16]

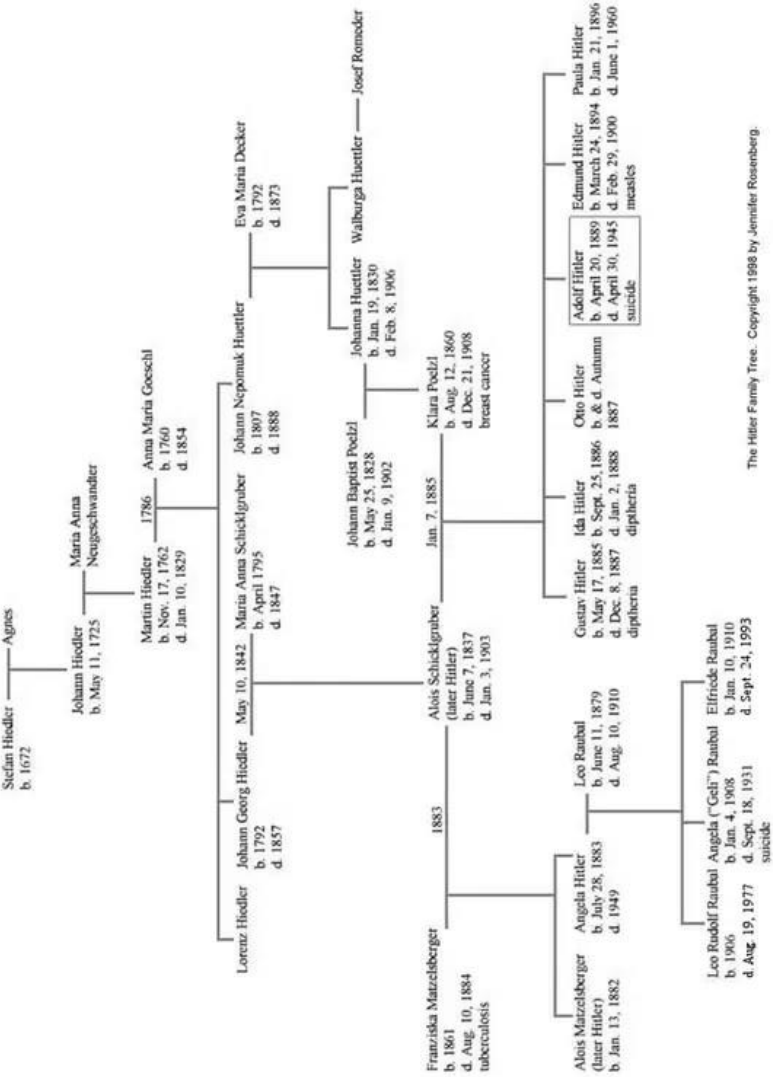

Arborele genealogic al lui Adolf Hitler

Armate întregi de reporteri pornesc acum în căutarea prezumtivilor înaintaşi de origine evreiască ai lui Hitler. Numele Hitler este găsit la unele familii evreieşti din orăşelul morav Polna, apoi în Polonia, şi la un negustor evreu din Leopoldstadt, care susţine că este înrudit cu Hitler prin Polna. Câteva familii de evrei din Varşovia, care purtau numele de Hitler, cer schimbarea oficială a numelui, nevrând să aibă acelaşi nume ca politicianul german antisemit.

Presa aduce în vara anului 1933 noi titluri senzaţionale. Ziarul Lidove Noviny din Praga, la 6 iulie: La Polna, un Abraham Hitler din secolul al 18-lea poate fi considerat un strămoş al lui Hitler. Deutsche Freiheit din Saarbrucken, la 6 iulie: „Familia iudaică Hitler – pe bază de documente." Osterreichisches Morgenblatt la 13 iulie: „Hitler cel brun cu pata galbenă."[a]

Vorrarlberger Wacht: „El a avut totuşi o bunică evreică – acest domn Hitler."[17]

Bekessi devenise între timp redactor la Osterreichisches Abendblatt şi, începând cu 12 iulie, publică aici noi dezvăluiri, de exemplu, la 14 iulie 1933: „Dovezi senzaţionale despre evreii din Viena care se numeau Hitler", cu fotografii din secţia iudaică a Cimitirului Central din Viena unde pot fi văzute morminte inscripţionate cu acest nume şi reproducerea unei cărţi de reţete culinare, scrise în limba ebraică de către o anume

[a] Se referă la uniforma brună a SA-ului („cămăşile brune"). Se referă la „steaua lui David' (de culoare galbenă) care îi marca pe evrei.

Rosalie Hitler. La 19 iulie ziarul lui Bekessi apare chiar cigitlul de senzaţie: „Originea evreiască a lui Hitler confirmată notarial!” De data aceasta se publică arborele genealogic al unei familii Hiedler din Polna, cu o Klara Hitler născută în 1821 şi căsătorită Polzl la Braunau în Austria. Se anexează o declaraţie cică „oficială”: „Aproape că nu există evrei care să aibă un arbore genealogic iudaic atât de frumos ca Adolf Hitler.” [18]

În orice caz, această Klara evreică ar fi trebuit să aibă deja vârsta de 78 de ani când l-a născut pe Hitler; datele nu s-ar fi potrivit nici dacă ea ar fi fost bunica lui Hitler. Într-un pasaj tipărit cu caractere petit, ziarul îşi restrânge afirmaţiile, spunând că evreica numită Klara nu era nici mama şi nici bunica lui Hitler, ci o rudă apropiată a bunicii – dar nici asta nu corespunde realităţii.

Ziarul vienez antisemit concurent, Neue Abend-Zeitung, nu-şi face probleme şi supralicitează la 20 iulie: „Vagonetul venit direct din Polna”. Ziarul promite să prezinte „Adevărul despre originea lui Hitler” şi o dezminţire a „Fantasmagoriilor lui Şloim din Polna”: „Ar fi fost un mare succes, un adevărat triumf pentru evreii din lumea întreagă, dacă ar fi reuşit să-l lichideze pe omul al cărui exemplu şi învăţătură a devenit cel mai mare pericol în calea dominaţiei lor mondiale”. Este vorba despre „cea mai gogonată răstălmăcire talmudisto-chiţibuşară a secolului.” În 1933, când apare în fine arborele genealogic corectat şi adăugit al lui Frank – fără numele Salomon – acesta nu face decât să întărească bănuielile că se trece

intenţionat ceva sub tăcere. Curând după aceea scriitorul Konrad Heiden preia în biografia lui Hitler, scrisă de el şi publicată la Zürich în 1936[19], povestea despre prezumtiva bunică evreică din Polna. Legenda pătrunde şi în literatura ştiinţifică. Dar deşi atât reporterii cât şi genealogiştii îşi încep căutările, acestea nu dovedesc decât identitatea de nume cu câteva familii evreieşti.

Hitler recurge la alt genealogist. În ciuda protestelor vehemente ale lui Frank, în 1937 apare la Leipzig un tabel genealogic mare, ilustrat, alcătuit de Rudolf Koppensteiner. Acest genealogist provine din ţinutul Waldviertel, este încuscrit cu familia Hitler şi are, din această cauză, mai uşor acces la documentele devenite explozive. Numele Salomon nu figurează nici în tabelul său. Şi porneşte şi el de la convingerea că tatăl copilului nelegitim Alois Schicklgrüber este soţul de mai târziu al mamei sale, deci că tatăl este calfa de morar Georg Hiedler. Prin urmare, arborele genealogic „arian" este impecabil.[20] În mod surprinzător, nici un genealogist şi nici un ziarist nu exploatează punctul cu adevărat vulnerabil al arborelui genealogic al lui Hitler, şi anume faptul că tatăl său, Alois Schicklgrüber, este născut în afara căsătoriei, deci are un tată incert.

După „alipire", ţinutul Waldviertel este declarat „regiune a strămoşilor Führer-ului", omagiindu-l pe renumitul descendent al familiei Schicklgrüber cu stejari şi cetăţenii de onoare. Sunt veneraţi şi strămoşii: piaţa din Dollersheim, în care se află biserica, primeşte numele de

„Piaţa Alois Hitler”. Prezumtivele case natale – deja greu identificabile – ale tatălui lui Hitler şi ale bunicii din Strones devin loc de pelerinaj. Deoarece în cimitirul din Dollersheim nu există morminte ale strămoşilor lui Hitler, „bunica Führer-ului”, deci Maria Anna Schicklgrüber, obţine un mormânt onorific la atâţia ani după moarte.[21]

Cete întregi de ziarişti pornesc în căutarea unor episoade emoţionante din viaţa strămoşilor Führer-ului. Când locuitorii din Waldviertel încep să se întreacă, în cele din urmă, care mai de care să-şi dovedească relaţia de rudenie cu „Führer-ul şi cancelarul Reich-ului”, popularizând peste tot, mai ales în cârciumi, arbori genealogici mai mult sau mai puţin fantasmagorici, Hitler intervine în noiembrie 1938: „Führer-ul nu doreşte să fie popularizaţi arbori genealogici care fac referire la persoana sa. De aceea, arborii genealogici difuzaţi până acum vor fi retraşi imediat din circulaţie. În continuare vă atrag atenţia” îi comunică conducerea de partid a ţinutului Dunărea de Jos guvernatorului provinciei, „că, în conformitate cu dispoziţia Führer-ului, orice dezvelire a unei plăci comemorative în amintirea strămoşilor Führer-ului sau a unor locuri unde a poposit Fuührer-ul însuşi, este interzisă.”[22]

Spre deosebire de modul cum procedează cu iubitul său oraş Linz, Hitler nu acordă nici un privilegiu ţinutului Waldviertel. În septembrie 1938 el chiar interzice oraşului Dollersheim să scoată o ştampilă pe care scrie „Oraşul natal al Führer-ului.”[23] Îîn regiunea din jurul localităţilor

Dollersheim, Zwettl, Allensteig se amenajează în august 1938 un câmp de instrucţie militară – cel mai mare din Europa Occidentală, pe o suprafaţă de 162,5 kilometri pătraţi.[24] Satele decad, populaţia acestui ţinut este strămutată – inclusiv cea din Strones (39 case) şi Klein-Motten (zece case) unde murise Maria Anna Hiedler născută Schicklgrüber; iar în 1942 este strămutată chiar şi cea din Dollersheim (120 case). Toate aceste decizii nu dau dovadă de prea multă pietate din partea lui Hitler faţă de „ţinutul său de baştină", alimentând, în schimb, zvonurile că el s-ar ruşina de strămoşii săi şi ar vrea să le piardă urma.

Registrele de botezuri din Dollersheim, singura sursă de informaţii a celor ce studiază istoria familiei Schicklgrüber, sunt date în păstrare parohiei învecinate, din Rastenfeld, şi există nevătămate până în ziua de astăzi.[25]

Hitler nu mai vrea să ştie de rude: Nu am habar de istoria familiei mele. Sunt foarte neştiutor în această privinţă. N-am ştiut nici mai demult că am rude. Am aflat acest lucru de-abia după ce am ajuns cancelar al Reich-ului. Sunt o fiinţă total lipsită de simţul pentru familie, instinctul tribal îmi lipseşte cu desăvârşire. Nu mi se potriveşte. Aparţin doar comunităţii poporului meu.[26]

Avocatul personal al lui Hitler, Hans Frank, fost guvernator general în Polonia, publică – dar de-abia după 1945 - un material cu adevărat exploziv. Cu puţin timp înainte de a fi fost executat el îşi scrie memoriile – „În faţa spânzurătorii" (Im Angesicht des Galgens) – iar în ele

relatează următoarea istorie cu totul inedită: La finele anului 1930 Hitler i-ar fi arătat o scrisoare, menţionând că ar fi vorba despre „un şantaj ordinar al uneia dintre cele mai abominabile rude de-ale sale, referitor la ascendenţa sa, a lui Hitler.” Ruda aceasta sugerase că, „având în vedere anumite declaraţii din presă, ar exista interesul de a nu da în vileag anumite detalii din istoria familiei noastre.” Şi anume era vorba despre faptul că „Hitler ar fi avut şi sânge evreiesc în vine, deci că nu ar fi fost foarte îndreptăţit să fie un antisemit.”[27]

Hitler l-ar fi rugat pe el, pe Frank, să se intereseze, cu toată discreţia, de întreaga afacere, iar Frank susţine că aflase următoarele „din tot felul de surse” pe care însă nu le divulgă: Bunica Schicklgrüber a lui Hitler fusese, înainte de naşterea copilului ei, bucătăreasă la un evreu din Graz, numit Frankenberger, iar acolo rămăsese gravidă în urma unei relaţii cu fiul acestuia şi beneficiase din această cauză 14 ani în şir de pensie alimentară pentru micuţul Alois. Familia Frankenberger şi bunica lui Hitler întreţinuseră timp de mai mulţi ani o corespondenţă „din care reieşea acordul tacit al participanţilor că băiatul nelegitim ai bucătăresei Schicklgrüber fusese conceput în împrejurări care îl obligau pe Frankenberger să plătească pensie alimentară.” Prin urmare, conform propriilor sale legi rasiale, Hitler ar fi fost „pe un sfert evreu” şi nu ar fi putut prezenta „certificatul de arian”, adică biletul de intrare în cel de-al treilea Reich.”

Frank lasă, cu multă ambiguitate, impresia că el

personal nu consideră această teorie cu totul imposibilă. Dezminţirea adusă de Hitler este prezentată de Frank – evident, în mod intenţionat – drept foarte neconcludentă: cică după ştiinţa lui Hitler „tatăl său nu era rodul unei relaţii

Sexuale a bunicii Schicklgrüber cu evreul din Graz. Şi anume, el aflase aceasta din povestirile tatălui şi ale bunicii.” În realitate, însă, bunica murise cu 42 de ani înaintea naşterii lui Hitler.

Iar acum Frank ajunge la o explicaţie aiuritoare, pe care pretinde că o deţine de la Hitler însuşi: „Cei doi erau foarte săraci. Pensia alimentară plătită de evreu reprezenta un supliment anual foarte bine venit pentru rotunjirea veniturilor lor precare. Evreul fusese nominalizat ca tată, fiindcă era un om solvabil; el dăduse banii fără nici un proces, deoarece se temuse de o soluţie juridică şi de publicitatea ce s-ar fi creat în jurul acesteia.” Deci Maria Anna Schicklgrüber îl înşelase pe patronul ei misterios atribuindu-i paternitatea copilului şi îl extorcase de bani – un subterfugiu foarte frecvent în perioada nazistă, atunci când „dovada originii ariene” era ameninţată de existenţa unui tată evreu nelegitim. Frank încearcă în felul acesta să prezinte ura lui Hitler contra evreilor „ca o ură psihopată contra rudelor, determinată de revolta sângelui.” În realitate, în Graz nu exista în jurul anului 1830 nici un evreu. Din anul 1500, când evreii fuseseră alungaţi în timpul lui Maximilian I, dieta din provincia Stiria s-a opus cu succes oricăror tendinţe de imigrare a evreilor. Ce-i drept, pe timpul lui Josef al II-lea, deci la finele secolului al

XVIII-lea, li s-a dat voie evreilor să viziteze oraşul Graz, dar doar în perioada târgului şi pentru cel mult 24 de ore. De-abia drepturile fundamentale acordate în 1849 le-au permis evreilor să se stabilească în Stiria. Iar comunitatea evreiască din Graz a început de-abia în anul 1856 să ţină evidenţa înmatriculării evreilor.

În plus: în perioada 1836/37, despre care este vorba aici, nu trăieşte la Graz nici o familie Frankenberger, nici măcar una neevreiască. Familii care purtau numele Schicklgrüber există, dar nici o Maria Anna sau Anna Maria.[28] Prezumtiva corespondenţă compromiţătoare nu a fost găsită niciodată şi nimeni nu a pomenit-o vreodată. Nu există, de asemenea, nici un indiciu referitor la ceva pensie alimentară pe care să o fi primit mama copilului, care, după căsătoria ei, şi-a plasat fiul la cumnat şi apoi a trăit şi a murit în sărăcie; la moartea mamei, fiul ei Alois avea vârsta de 10 ani. În plus: nu există nici cea mai vagă dovadă că Maria Anna Schicklgrüber ar fi părăsit vreodată ţinutul Waldviertel. Un loc de muncă în oraşul îndepărtat Graz ar fi însemnat un eveniment atât de neobişnuit, încât nu ar fi putut trece neobservat de către familia din Waldviertel. Destinaţia muncitorilor sezonieri care plecau din Waldviertel era cel mult Viena, aşezată la 100 kilometri depărtare sau oraşul Linz, mult mai apropiat, dar nu oraşul Graz, situat la o distanţă de două ori mai mare, dincolo de Semmering – şi cu atât mai puţin când era vorba de deplasarea unor slujnice care, în jurul anului 1830, nu ar fi putut parcurge distanţele decât pe jos.

Maria Anna Schicklgrüber era o femeie săracă şi avea deja 41 de ani la naşterea fiului ei, deci, ţinând cont de condiţiile secolului al XIX-lea, nu mai era chiar tânără, şi nu reprezenta cu siguranţă femeia potrivită pentru practicile din anumite familii bogate: adică ea nu era o biată servitoare tânără şi candidă, neexpusă încă pericolului bolilor venerice, prin urmare aptă să-l iniţieze pe adolescentul din familie în „tainele amorului", fiind în acelaşi timp lipsită de apărare în faţa celorlalţi membri ai familiei. În afară de aceasta, Frank se dovedeşte a fi atât de neinformat în ce priveşte situaţia din familia Hitler, încât cu greu ne-am putea imagina că Hitler însuşi îi furnizase toate datele.

Să revenim însă la acea rudă şantajistă care îl determinase pe Hitler să dorească să afle mai multe despre familia sa: este vorba fără îndoială despre William Patrick Hitler, născut în 1911 în Anglia, fiul fratelui vitreg al lui Hitler, Alois Junior, şi a soţiei lui irlandeze. La scurt timp după naşterea copilului, Alois junior îşi părăsise familia, lăsându-şi ani de zile soţia şi fiul în credinţa că el murise – şi se recăsătorise în Germania. Acest fapt îi aduce, în 1924, o condamnare pentru bigamie.

După ce Hitler ajunge renumit, rudele irlandeze sărace, necunoscute lui, cred că au găsit o posibilitate de a face rost de bani şi dau o serie de interviuri la diferite ziare din Anglia, în calitate de „rude ale lui Hitler". Drept urmare, Hitler îi convoacă, în 1930, la el, la München, atât pe băiatul Patrick, necunoscut lui – acum în vârstă de 19 ani

– cât şi pe fratele său vitreg Alois junior şi le face o scenă: El le interzice categoric asemenea procedee. Familia să nu-şi imagineze că poate dobândi o faimă pe spinarea lui, ar fi spus el, şi: „Idioţilor! Până la urmă o să mă nenorociţi… Cu câtă grijă am ferit totdeauna de indiscreţiile presei atât persoana mea cât şi afacerile mele personale! Nu trebuie nimeni să ştie cine sunt. Nu trebuie să ştie de unde vin şi din ce familie mă trag. Nici măcar în cartea mea nu mi-am permis să spun un singur cuvânt despre toate astea, nici un singur cuvânt! Şi dintr-o dată apare un nepot! Un nepot! Se vor face cercetări. Vor fi puşi spioni pe urmele trecutului nostru.” Conform declaraţiilor făcute de Patrick, în 1939, unui ziar, Hitler izbucnise în plâns, vărsând lacrimi de furie.[29]

După aceea Hitler încearcă să se lepede de Alois care avea multiple antecedente penale: cică acesta nu fusese fiul tatălui său, ci un copil orfan crescut de familie. Dar Alois prezintă certificatul de botez: în conformitate cu acesta, el este fiul, născut în afara căsătoriei, al celei de-a doua soţii şi al lui Alois Hitler senior, care îl recunoscuse pe băiat.[30]

De Patrick, însă, nu poate scăpa. După 1933 acesta apare, ca şomer, la Berlin, rugându-l pe unchiul său să-l ajute. După cum povesteşte el mai târziu, o aluzie la certificatul de botez al tatălui său îl face pe Hitler să bage imediat mâna în buzunar – deşi pentru el acest procedeu reprezintă, fără îndoială, un şantaj. Hitler îi face rost de un post, dându-i din când în când şi bani, dar îi arată foarte

clar că nu pune preţ pe relaţiile lor de rudenie.

După ce petrece aproape şase ani la Berlin, Patrick Hitler se întoarce, în ianuarie 1939, în Anglia şi nu-şi mai pune lacăt la gură. Interviurile sale fac senzaţie, în ciuda conţinutului lor foarte precar: „Unchiul meu Adolf", „Din ce cauză îmi urăsc unchiul"[31] şi altele asemănătoare. În 1939 el emigrează în Statele Unite, împreună cu mama sa, şi îşi câştigă existenţa ţinând, în diferite oraşe, conferinţe despre „unchiul Adolf". Şi Bridget Hitler, mama lui Patrick, îşi duce, în ziare, „Războiul [ei] personal împotriva familiei Hitler", mai ales după izbucnirea războiului.[32] În niciunul dintre aceste interviuri nu a fost vreodată vorba despre un prezumtiv bunic evreu al lui Hitler. Deşi Patrick şi Bridget Hitler ar fi putut câştiga sume frumoase de bani cu o asemenea poveste! Interogat de Secret Service din New York nepotul neagă şi în 1943 categoric că naşii de botez ai lui Hitler, Johann şi Johanna Prinz, ar fi fost evrei, după cum se afirmase cu puţin timp înainte într-o carte.[33] Nici memoriile, publicate postum, ale lui Bridget Hitler nu conţin nici cea mai vagă aluzie la eventuale rude iudaice.[34]

Cât de mare a fost manipularea în acest context o arată exemplul scriitorului Franz Jetzinger: El aduce în sprijinul tezei lui Frank referitoare la Frankenberger un interviu al lui Patrick Hitler publicat în Paris Soir, un ziar francez foarte puţin accesibil: Doar că acolo – spune el – nepotul a greşit vorbind despre „Frankenreiter" în loc de Frankenberger.[35] Aceasta este însă o invenţie pură,

deoarece în interviul respectiv nu apare nici Frankenberger, nici Frankenreiter şi nici alţi eventuali bunici evrei de-ai lui Hitler.[36] De altfel, Cercetările întreprinse la Graz au arătat doar existenţa unui măcelar catolic sărăcit, care purta acest nume. Iar fiul său Franz, suspectat de a fi fost tatăl lui Alois senior, avea pe atunci vârsta de doar zece ani.[37]

Trebuie să subliniem că povestea cu Frankenberger are o unică sursă: şi anume pe Hans Frank. Căutând o justificare pentru aluziile sale pline de ambiguitate, ajungem la suspiciunea că antisemitul turbat care era Frank a încercat să le atribuie evreilor detestaţi de el şi răspunderea pentru un Hitler cică evreu şi să-i discrediteze total prin asemenea zvonuri.[38]

Excurs: Kubizek şi Jetzinger ca surse de informaţie

August Kubizek, prietenul din Linz al tânărului Hitler, care timp de câteva luni a împărţit la Viena camera cu el, publică în 1953 o carte de memorii „Adolf Hitler. Prietenul meu din tinereţe." (Adolf Hitler. Mein Jugendfreund). În lipsa altor martori direcţi, această carte reprezintă sursa principală pentru biografia anilor de tinereţe ai lui Hitler, necesitând deci o evaluare critică.

Mai întâi câteva date biografice despre Kubizek: După

ce întrerupe, în iulie 1908, legăturile cu Hitler, el îşi continuă, la Viena, studiile muzicale pe care le încheie în 1912. El găseşte un angajament ca dirijor adjunct la Teatrul de Stat din Marburg pe Drau – în aceiaşi ani în care prietenul său Hitler petrece în căminul pentru nefamilişti o perioadă de mari privaţiuni, fără nici o perspectivă de viitor. Izbucnirea războiului îl împiedică pe Kubizek să-şi ia în primire următorul angajament la Teatrul de Stat din Klagenfurt. La 1 august 1914 el se căsătoreşte la Viena cu o violonistă vieneză și se înrolează în armată. În 1915, în timpul „iernii petrecute în Carpaţii galiţieni, el supravieţuieşte cu greu unei boli infecţioase grave: „Dar forţele mele erau subminate pentru totdeauna". După război, el îşi câştigă existenţa dând ore particulare, devine în 1920 secretar comunal în Eferding, lângă Linz, şi pune pe picioare viaţa muzicală a acestui orăşel.[1] În anii douăzeci, când dă întâmplător, într-o revistă, de poza prietenului său din tinereţe, devenit între timp politician, el reacţionează cu compasiune: „Regret foarte mult că, întocmai ca mine, nici el nu s-a putut realiza în cariera artistică… Trebuie să-şi câştige pâinea cea de toate zilele ţinând discursuri la adunări publice. Amară pâine."[2] În 1933, când Hitler devine Cancelar al Reich-ului, Kubizek îi trimite o felicitare. În răspunsul său („Dragul meu Kubizekl") Hitler îi scrie, la 4 august 1933: Aş fi foarte bucuros ca – după ce trece perioada luptelor celor mai grele – să resuscit odată personal amintirea celor mai frumoşi ani ai vieţii mele. Poate că ai avea posibilitatea să-

mi faci o vizită? Dar Kubizek nu are nici timp şi nici bani pentru a întreprinde o asemenea călătorie şi probabil că este şi prea intimidat.

Cei doi prieteni se revăd de-abia în 9 aprilie 1938, adică după 30 de ani, „la Hotelul Weinzinger din Linz, cu o zi înainte de referendumul pentru alipirea Austriei („Anschluss") care, de fapt, avusese deja loc. Hitler îl întâmpină cu exclamaţia: Gusti, dar i se adresează apoi cu „dumneavoastră". Stând la fereastră, ei se uită la Dunăre, iar Hitler se înfurie iar, ca odinioară, văzând podul de peste Dunăre: Puntea asta urâtă! Tot aici este. Dar nu va mai rămâne multă vreme aşa, vă promit, Kubizekl. [3]

Hitler află din ce cauză Kubizek nu devenise un mare dirijor, se interesează de familia sa, de cei trei fii ai săi – şi se declară imediat dispus să preia costurile şcolarizării lor, ceea ce a şi făcut.[4] în 1939 Hitler îi oferă modestului funcţionar comunal din Eferding „cele mai fericite momente ale vieţii mele de pe acest pământ", şi anume îl invită la Bayreuth. Kubizek asistă la patru spectacole. La 3 august 1939 soseşte şi Hitler la Bayreuth şi are cu Kubizek o întrevedere mai lungă, între patru ochi. Ca mai demult, discuţia se învârteşte şi acum în jurul lui Richard Wagner, al cărui mormânt îl vizitează împreună. Însoţiţi de tânărul Wieland Wagner, ei vizitează Casa Wahnfried, zăbovind mai ales la pianul lui Wagner. În cele din urmă, Hitler îl prezintă pe Kubizek amfitrioanei de la Bayreuth, adică lui Winifred Wagner, povestindu-i ce însemnase pentru el, în tinereţe, opera „Rienzi" şi adăugând şi

comentariul foarte semnificativ: Atunci a început. [5]

Hitler şi Kubizek se întâlnesc la Bayreuth şi în 1940, şi anume în pauza spectacolului „Amurgul zeilor". După victoriile repurtate în Polonia şi Franţa, Hitler ajunsese la apogeul gloriei sale. În prezenţa prietenului său din tinereţe, acum în vârstă de 52 de ani, care îşi exprimă îngrijorarea în legătură cu fiii săi înrolaţi în armată, Hitler se arată atât de îngândurat, încât Kubizek rămâne cu impresia că el încearcă să se „justifice". După aceea evocă vremurile apuse. Hitler: Studenţi săraci, asta eram. Şi am suferit şi de foame, Doamne Dumnezeule. Şi aşa mai departe. Kubizek îl ascultă răbdător, ca pe vremuri.[6]

Hitler părăseşte Bayreuthul imediat după sfârşitul spectacolului, trecând printre şirurile de oameni care îl ovaţionau.

Zărindu-l pe Kubizek la bordura străzii, el opreşte coloana de maşini, se îndreaptă spre el, îi scutură mâna şi îi mai face o dată semn cu mâna atunci când coloana o porneşte mai departe, ceea ce provoacă o mare vâlvă. A fost ultima întâlnire a celor doi prieteni.[7]

Kubizek devenise o celebritate în calitatea sa de „prieten din tinereţe al Führer-ului". Dar el rămâne funcţionar comunal, preluând conducerea Stării Civile şi ocupându-se de toate problemele legate de activitatea culturală. El se înscrie în Partidul Naţional-Socialist de-abia în 1942 devenind „Şef al Propagandei, Şef al Departamentului Cultural şi conducător local" al asociaţiei pentru organizarea timpului liber „Kraft durch Freude"

(Forţă prin bucurie); prin urmare el ocupă tot funcţii nepolitice şi de importanţă minoră.[8] Secretarul particular al lui Hitler, Martin Bormann, îl roagă, în această perioadă, să-i aştearnă în scris, pentru Arhiva Partidului Naţional-Socialist, amintirile legate de tinereţea petrecută alături de Hitler. Kubizek este răsplătit cu singurul favor din toată cariera sa de funcţionar: În 1943 el este trecut, la excepţional, într-o categorie de salarizare superioară, cu justificarea: „Domnul Kubizek este un prieten din tinereţe al Führer-ului" şi în prezent „se ocupă de redactarea amintirilor legate de perioada petrecută alături de Führer."[9] Speranţele lui Kubizek că va obţine, cu ajutorul lui Hitler, un post de muzician profesionist nu s-au îndeplinit.

Lui Kubizek îi vine greu să scrie: „activitatea de scriitor este o tortură, nu mi se potriveşte", cu atât mai mult cu cât nu are „la birou liniştea necesară pentru a mă concentra, fiind mereu deranjat de agitaţia oamenilor de partid."[10] Ca să-şi uşureze munca, el recurge la un ghid al Vienei din care copiază pasajele referitoare la monumentele importante ale oraşului, arătând pe care dintre ele tânărul Hitler le apreciase şi pe care nu. El laudă concepţiile sociale ale lui Hitler, amintind şi aversiunea sa faţă de Habsburgi şi faţă de social-democraţi.

Apar şi pasaje antisemite, de exemplu vizita pe care o fac amândoi la cantina studenţească: „în cantină mişunau evreii. Aveai într-adevăr senzaţia că ai ajuns în Palestina, auzeai peste tot jargonul evreiesc, iar băieţii şi fetele

purtau podoaba nasurilor coroiate."[11]

În rest, însă, Kubizek vorbeşte în mod amănunţit despre ceea ce îi era lui bine cunoscut: adică despre înscenările lui Wagner de la Viena, şi despre proiectele muzicale ale lui Hitler, cum ar fi opera „Wieland". „Eu am fost colaboratorul şi consilierul prietenului meu în probleme muzicale."[12] Admiraţia pentru prieten este evidentă: „Resursele creatoare ale omului acesta sunt uriaşe şi multilaterale. Nu aş putea indica nici un domeniu cu care prietenul meu să nu fi fost, încă de pe atunci, familiarizat, el având o anvergură universală."[13]

Acest prim manuscris cuprinde 150 pagini tipărite[14] şi pare foarte credibil având în vedere că se concentrează pe amintiri personale legate, în primul rând, de muzică şi teatru.

După sfârşitul războiului Kubizek este arestat din cauza relaţiilor sale personale cu Hitler. El petrece 16 luni în lagărul de triere din Glasenbach, fiind anchetat de repetate ori dar fără nici un rezultat. Memoriile sale, precum şi corespondenţa cu Hitler supravieţuiesc ascunse într-un zid al casei din Eferding.

În aprilie 1947 Kubizek este pus în libertate, dar rămâne şomer reuşind doar cu mare greutate să-şi întreţină familia. În această perioadă de criză el face cunoştinţă cu Dr. Franz Jetzinger, bibliotecar la guvernul regional al Austriei Superioare; acesta scria o carte despre Hitler şi dorea să obţină informaţii de la Kubizek.

Jetzinger, născut în 1882, era preot catolic, dar fusese

excomunicat în 1921. Din 1919 până în februarie 1934 el fusese deputat social-democrat în parlamentul regional al Austriei Superioare, iar din 1932 membru al guvernului regional al Austriei Superioare din Linz, în calitate de consilier. În timp ce deţine această funcţie el ajunge pe căi ocolite în posesia livretului militar al lui Hitler, pe care îl ţine ascuns în podul casei sale. În februarie 1934, în timpul guvernului Dollfuss, el este arestat pentru cinci săptămâni, după care îşi reia, în 1935, activitatea ecleziastică devenind bibliotecar la Linz. În 1944 este arestat de către Gestapo.[15] Dar livretul militar al lui Hitler, căutat cu înfrigurare încă din 1938, rămâne pe mai departe ascuns.

După 1945 Jetzinger plănuieşte să scrie o carte despre Hitler luând ca punct de plecare tocmai acest document şi începe să ceară informaţii de la martori, deci şi de la Kubizek. Acesta speră ca Jetzinger să-l ajute să-şi reprimească vechiul post. În consecinţă depune o activitate susţinută pentru Jetzinger, redactează în scris răspunsuri amănunţite la întrebările puse de acesta, copiază pentru el scrisorile şi ilustratele primite de la Hitler – documente încă total necunoscute – şi îi încredinţează prima versiune a amintirilor sale.

Cât despre Jetzinger, prin întrebările sale precise şi la obiect, el completează amintirile lui Kubizek, dându-i, în cadrul unor discuţii lungi, şi el informaţii bazate pe cercetările sale de arhivă. Kubizek intenţionează acum să scrie „propria sa cărticică” intitulată: „Hitler şi femeia”.[16] În

centrul acesteia urmează să se găsească Stefanie din Linz. El aduce completări vechiului manuscris, orientându-se şi după „Mein Kampf”. De fapt, el avusese această carte şi atunci când scrisese prima versiune, dar – ne asigură el – nu o citise.[17]

Contrar aşteptărilor lui Jetzinger, memoriile lui Kubizek apar deja în 1953: „Adolf Hitler. Prietenul meu din tinereţe”. De la 150 de pagini cât avusese în prima redactare, cartea ajunsese acum la 352 de pagini. Textul este mai degajat şi mai accesibil decât în versiunea anterioară şi se vede că a fost revizuit de un redactor de carte priceput. Deşi comentariile pline de admiraţie la adresa „Führer”-ului au fost omise, Kubizek nu neagă ataşamentul său faţă de Hitler, după cum subliniază şi în scrisoarea către Jetzinger: „Am avut un singur prieten în viaţa mea: pe Adolf.”[18] În ceea ce priveşte tinereţea petrecută alături de Hitler, Kubizek nu modifică nici un amănunt.

El dă amploare mai mare unor episoade, de exemplu, romanţei cu Stefanie, nu este foarte minuţios în datări, iar uneori îl mai înşală şi memoria. Câteva din erorile sale au pătruns, ca „fapte”, în biografiile lui Hitler, de exemplu, amănuntul că gazda din Viena, doamna Zakreys, ar fi fost poloneză, deşi ea era cehoaică. Deoarece Kubizek afirmă că numărul casei din strada Stumpergasse era 29, în loc de 31 (cum ar fi fost corect), fotografia casei în care a locuit Hitler este până în ziua de astăzi greşită. Dar, în linii generale, Kubizek este credibil. Cartea sa reprezintă o

sursă de informaţii bogată în date şi – pentru perioada respectivă – unică, la care se adaugă şi scrisorile şi ilustratele scrise de Hitler şi publicate în premieră.

Fireşte însă că pasajele ample care se orientează după „Mein Kampf" nu informează ci mai degrabă derutează. Iar opiniile lui Kubizek despre antisemitism sunt cât se poate de problematice. Căci, în timp ce propriile izbucniri antisemite lipsesc de data aceasta, manifestările antisemite ale lui Hitler sunt amplu prezentate, chiar şi în cadrul unor episoade care nu figurează în prima versiune a manuscrisului. De exemplu, Kubizek povesteşte cum Hitler a denunţat la poliţie pe un vânzător ambulant evreu, venit din regiunile estice, acuzându-l de cerşetorie, şi el aduce în sprijinul acestei întâmplări un citat din „Mein Kampf".[19] Este clar că el urmăreşte să demonstreze că prietenul său a fost din tinereţe un antisemit, care l-ar fi corupt şi pe el, pe Kubizek: „în ceea ce priveşte problema evreiască avusesem, încă din perioada petrecută la Viena, discuţii în contradictoriu cu prietenul meu, deoarece eu nu eram deloc de acord cu vederile sale radicale."[20]

Dar este evident că în acest punct Kubizek îşi apără propria cauză. Şi anume: în perioada petrecută în lagărul de triere el fusese anchetat de repetate ori în legătură cu propriul său antisemitism, prin urmare trebuie să se menţină în continuare pe aceeaşi linie defensivă. De exemplu, el scrie că în 1908 Hitler aderase, la Viena, la Liga Antisemită şi îl înscrisese şi pe el, Kubizek, fără a-i

cere în prealabil consimţământul: „A fost punctul culminant al acelor constrângeri politice la care mă supunea şi cu care mă obişnuisem, încetul cu încetul. Am fost cu atât mai uimit, cu cât Adolf evita să se afilieze unor asociaţii sau organizaţii.”[21] În realitate, în Austro-Ungaria nu a existat înainte de 1918 o Ligă Antisemită. Antisemiţii austrieci erau atât de dezbinaţi politic, încât nu s-a ajuns la formarea unei organizaţii în genul „Ligii antisemite germane” din 1884. Kubizek nu s-a putut, deci, înscrie decât în „Liga Antisemită Austriacă” înfiinţată în 1919 – şi asta de bunăvoie, fără intervenţia lui Hitler. Problema nu este lipsită de importanţă deoarece Kubizek este singurul dintre toţi martorii serioşi care îl prezintă pe tânărul Hitler drept antisemit.

Cartea lui Kubizek se bucură de mare succes dar găseşte un critic veninos în persoana lui Franz Jetzinger. Mânia acestuia este explicabilă, deoarece Kubizek publică poze şi documente care provin de la Jetzinger – de exemplu fotografia Stefaniei din Linz – şi exploatează şi informaţii primite de la Jetzinger.

Cartea lui Jetzinger, „Tinereţea lui Hitler” (Hitlers Jugend) apare de-abia cu trei ani mai târziu, în 1956. Jetzinger, care nu îl cunoscuse personal pe Hitler, culegându-şi informaţiile din mâna a doua – din care cauză acestea nu reprezintă o sursă în adevăratul sens al cuvântului – publică însă câteva documente inedite despre tinereţea lui Hitler şi introduce câţiva martori noi cum ar fi Hagmüller, care luase câtva timp masa la familia

Hitler, sau câţiva colegi de şcoală şi vecini. În plus, Jetzinger netezeşte calea cercetărilor ulterioare prin faptul că depune la arhive copii ale materialelor sale de lucru, de exemplu la Arhivele Statului din Austria Superioară (din Linz) şi la Institutul de Istorie Contemporană din München. Astfel, primul manuscris al lui Kubizek este cunoscut doar datorită copiilor lui Jetzinger.

Marea slăbiciune a cărţii lui Jetzinger rezidă în polemica nedreaptă contra succesului lui Kubizek, pe care îl citează, însă, în ciuda acestui fapt, pe pagini întregi. În mod cu totul eronat, el îi reproşează lui Kubizek pretinsa sa origine cehă, se exprimă dispreţuitor la adresa „elevilor de teapa lui Kubizek", îl numeşte „un individ nepretenţios"[22] şi altele asemănătoare, prezentând toate afirmaţiile lui Kubizek drept neadevăraţe: Cică „cel puţin 90% din carte constă din minciuni şi basme pline de fantezie menite să-l elogieze pe Hitler."[23] Fără îndoială că Jetzinger nu are dreptate. Căci el consideră drept eronate chiar şi acele afirmaţii ale rivalului său Kubizek care, în urma unor verificări mai recente, s-au Jovedit a fi cât se poate de corecte. De exemplu, el susţine că este imposibil ca Hitler să fi fost membru al Uniunii Muzeale din Linz, [24] sau ca Hitler să fi participat la vreo demonstraţie în perioada petrecută la Viena împreună cu Kubizek şi multe alte amănunte asemănătoare care, luate în sine, nu prezintă mare importanţă, dar, în ansamblu, subminează pe nedrept credibilitatea lui Kubizek. În felul acesta, Jetzinger creează o derută şi mai mare în informaţiile

oricum greu de sistematizat.

Cei mai mulţi istorici îi dau crezare lui Jetzinger şi nu lui Kubizek. Căci Jetzinger, care fusese fără doar şi poate un adversar al lui Hitler, situându-se, din punct de vedere politic, de cealaltă parte a baricadei, îl prezintă, cu multă abilitate, pe Kubizek ca „prietenul lui Hitler", discreditându-l în acest fel pe plan politic. Şi doarece Kubizek moare exact în 1956, adică în anul apariţiei cărţii lui Jetzinger, el nu a mai avut posibilitatea să se justifice.[25]

Urmări nefaste pentru istoriografie au avut, până în ziua de astăzi, mai ales două afirmaţii greşite ale lui Jetzinger: Una este că Hitler şi-ar fi părăsit mama pe patul de moarte. Acest comportament se armonizează mai bine cu atmosfera politică de atunci decât varianta lui Kubizek că Hitler a fost un fiu foarte devotat; ea a fost preluată cu asiduitate de către biografii lui Hitler. Versiunea lui Jetzinger se bazează pe depoziţiile unei colocatare din Blutengasse, şi anume a văduvei dirigintelui poştei. La bătrâneţe, aceasta şi-a dat importanţă lansând multe minciuni şi fiind etichetată chiar şi de Jetzinger drept „senilă".[26] În schimb, relatările Paulei Hitler şi ale doctorului Bloch dovedesc fără nici un dubiu că Hitler a fost alături de mama lui în timpul bolii şi că cele spuse de Kubizek corespund adevărului. Povestea despre fiul lipsit de inimă, ba chiar crud, a fost preluată şi de Bradley F. Smith[27] pătrunzând în literatura americană despre Hitler şi inspirând teoria psihiatrului Erich Fromm că Hitler ar fi suferit de „necrofilie".[28] În literatura germană despre Hitler

această greşeală a trecut de la unul la altul ajungând în biografia alcătuită de Joachim Fest.[29]

A doua afirmaţie greşită lansată de Jetzinger este că Hitler nu ar fi fost sărac – aşa cum susţine acesta în ,,Mein Kampf" şi cum confirmă Kubizek – ci bine situat. Pentru a-şi fundamenta teoria, Jetzinger supraevaluează veniturile familiei şi declară, cu totul inexact, că partea de moştenire paternă, de 652 coroane, i-ar fi fost înmânată lui Hitler în momentul când a împlinit 18 ani şi nu – după cum prevedea legea – la 24 de ani.

Documentul forului tutelar din 4 aprilie 1903, descoperit de Jetzinger, consemnează doar că i se permite Klarei Hitler „utilizarea necondiţionată a dobânzilor aduse de cota-parte de moştenire paternă care le revine copiilor minori, Adolf şi Paula, până când aceştia împlinesc 18 ani."[30] Asta însemna doar că cei doi copii sunt cei ce beneficiază de dobânzi între vârsta de 18 şi 24 de ani. Cota-parte de moştenire rămâne însă blocată, conform legii, până ce ei împlinesc 24 de ani. Şi, de fapt, Hitler şi-a încasat de-abia în mai 1913 cota-parte de moştenire, care, împreună cu dobânzile aferente, se ridica acum la 820 coroane (vezi pag. 667). La vârsta de 18 ani el nu avea dreptul să dispună de bani, şi nu este adevărat că el ar fi renunţat în 1908 la partea sa de moştenire, aşa cum îi reproşează Jetzinger.[31] În plus, Jetzinger susţine, fără a aduce nici o probă, că Johanna Polzl ar fi posedat un carnet de economii cu suma de 3800 coroane, pe care l-a desfiinţat la 1 decembrie 1910. Banii au fost încasaţi de

Hitler. Jetzinger emite chiar ipoteza că Hitler ar fi depus banii la „o casă de economii”, dar trebuie totuşi să admită că: „Din păcate nu mi-a fost posibil să dovedesc negru pe alb că Adolf a fost moştenitorul.”[32]

Acest indiciu cât se poate de neconcludent – menit doar să-l scoată drept mincinos pe duşmanul său personal, Kubizek – este preluat de Werner Maser. Acesta vorbeşte despre un testament nedatat – descoperit de el – al mătuşii lui Hitler, Walburga Rommeder, decedată în 1900, care ar fi declarat-o pe bunica lui Hitler, Johanna Hiedler, moştenitoarea sa universală. Chiar punând cazul că existenţa acestui testament ar putea fi dovedită, nu se ştie nici dacă el a intrat vreodată în vigoare, nici de ce natură era moştenirea, nici ce soartă a avut ea după 1900 şi dacă în 1906, atunci când a murit bunica lui Hitler, mai exista ceva din ea. Cu toate acestea, Maser susţine – fără nici o dovadă – că Hitler ar fi încasat „sume foarte mari” din prezumtiva moştenire, ceea ce l-a făcut să fie „un om cu adevărat bogat.”[33] În felul acesta, legenda despre bogătaşul Hitler s-a răspândit în lumea întreagă fiind considerată un adevăr istoric de necontestat.[34]

2. VIENA DIN TIMPUL CURENTULUI MODERNIST

Opera imperială cezaro-crăiască după era Mahler

Imediat după sosirea sa la Viena, în orice caz încă în luna februarie 1908, tânărul Hitler, în vârstă de 18 ani, se duce la Operă ca să se prezinte profesorului Alfred Roller. Cele petrecute atunci i le povesteşte mult mai târziu, cu o sinceritate surprinzătoare, Gauleiter-ului din Viena, Alfred Eduard Frauenfeld: El ajunsese, cu scrisoarea lui Roller în mână, „prima dată până în dreptul clădirii, dar acolo îşi pierduse curajul şi se întorsese din drum. După multe frământări, îşi învinsese timiditatea şi o pornise a doua oară la drum ajungând până în casa scărilor, dar nu mai departe. Şi a treia încercare se soldă cu un eşec.” Căci o „persoană” îl întrebase pe tinerelul intimidat ce căuta acolo. „El se îndepărtase rapid, invocând un pretext oarecare, după care distrusese scrisoarea pentru a înlătura odată acest motiv de agitaţie continuă.”[1]

Şansa de a fi fost descoperit ca artist de către Roller se iroseşte, în felul acesta, fără ca tânărul Hitler să fi profitat de ea. El nu riscă un refuz şi se poate, deci, legăna tot restul vieţii în iluzia că s-ar fi bucurat de tot sprijinul lui Roller dacă ar fi avut, în februarie 1908, curajul să-şi încerce norocul: în Austria nu faci nimic fără o recomandare. Când am sosit la Viena, dispuneam de o

recomandare pentru Roller. Dar nu am recurs la ea. Dacă m-aş fi dus cu scrisoarea la el, m-ar fi primit cu siguranţă. Dar nu ştiu dacă ar fi fost spre binele meu: Mi-ar fi fost însă totul mult mai uşor! [2]

Cu altă ocazie el povesteşte, fără să amintească numele lui Roller: Cât de timid fusese el în perioada petrecută la Viena, deşi era bine informat în cele mai diferite domenii. Nu îndrăznise să se apropie de o personalitate cunoscută, după cum nu îndrăznea nici să vorbească în prezenţa a cinci oameni.[3]

De-abia cu mulţi ani mai târziu, la 26 februarie 1934, are loc la Cancelariatut din Berlin, la invitaţia lui Hitler, prima întâlnire dintre acesta – acum Cancelar al Reich-ului – şi profesorul Roller, un om bolnav, în vârstă de 70 de ani. Conform relatării lui Roller, Hitler vorbeşte „despre impresia pe care i-o făcuse în 1907, la Viena, ,,Tristan" pus în scenă de mine": în actul al doilea, turnul din stânga, slab iluminat. Şi apoi aţi mai pus în scenă şi ,,Walkiria". În actul al doilea pantele abrupte… și ,,Cavalerul Rozelor" şi alte opere de Strauss; cred că şi ,,Elena din Egipt" şi multe altele sunt tot creaţia dumneavoastră… După care Hitler îşi aminteşte, râzând, de episodul „când a vrut să-mi prezinte desenele şi proiectele scenografice; el îşi procurase în acest scop, cu ajutorul unei rude, o scrisoare de recomandare pentru mine, dar nu avusese, în ultima clipă, curajul să mă caute."[4]

La sugestia lui Hitler, Roller înscenează, în 1934, la Bayreuth, „Parsifal". Dirijor este Richard Strauss. Cu

ocazia premierei, Roller șade alături de Hitler. Şi din nou este pusă pe tapet povestea „despre tânărul student care ar fi vrut atât de mult să devină artist, dar nu a avut curajul să bată la uşa profesorului Roller.”[5] În aceste zile de iulie, din 1934, un grup de naţional-socialişti austrieci îl asasinează, la Viena, pe Cancelarul Engelbert Dollfuss. Aflat în apropiere, la Bayreuth, Hitler este pregătit să intervină şi să preia puterea în Austria. Eşuarea puciului este urmată de un val de arestări în rândurile naţional-socialiştilor din ilegalitate, printre aceştia şi fiul lui Roller, Ulrich, în vârstă de 23 de ani, care studia scenografia la Academia de Bele-Arte. Alfred Roller moare în 1935 fără să-şi fi revăzut fiul.

La puţine zile după tentativa eşuată a lui Hitler de a ajunge, în februarie 1908, la Roller, soseşte la Viena prietenul din Linz, August Kubizek. Prima sa impresie despre casa din Stumpergasser. „M-a întâmpinat un miros rău de petrol… Totul arăta dezolant şi sărăcăcios.” Şi apoi: „Din casa noastră nu vedeam decât zidul posterior, golaş şi mânjit de funingine, al casei din faţă. Doar dacă te lipeai de fereastră şi te uitai oblic în sus, zăreai o fâşie îngustă a firmamentului, dar şi această modestă bucată de cer era de cele mai multe ori acoperită de fum, praf sau ceaţă.”[6]

Imediat după sosire Hitler îşi duce prietenul obosit şi zăpăcit de circulaţia mare a oraşului la strada Ring-ului pentru a-i arăta exteriorul Operei. Kubizek: „în comparaţie cu locuinţa mizeră din Stumpergasse, mi se părea că

ajunsesem pe altă planetă, atât de copleşitoare a fost impresia."[7]

Deoarece, în ciuda căutărilor, ei nu găsesc o cameră mai potrivită pentru Kubizek – problema principală o reprezintă pianul închiriat de Kubizek – ei ajung la înţelegere cu doamna Zakreys să le cedeze, în schimbul unei chirii lunare de 20 coroane, camera „mare", iar ea să se retragă în bucătărie şi cămăruţă. Cei doi tineri îşi organizează viaţa: Adolf rămâne în timpul dimineţii acasă şi doarme până târziu, în timp ce Kubizek, care este admis la Conservator de la prima încercare, merge la cursuri. De cele mai multe ori, Hitler îşi petrece după amiezele în afara casei, deoarece în aceste ore „Gustl" face exerciţii la pian şi violă. În timpul nopţii Hitler îşi întreţine prietenul cu monologuri interminabile, împiedicându-l să doarmă.

Opera se află şi la Viena în centrul preocupărilor lor. Lucrările lui Richard Wagner ocupă un loc important în repertoriu: De două, trei ori pe an se prezintă întreaga tetralogie „Inelul Nibelungilor", apoi „Tristan şi Isolda", „Tannhäuser" cu Leo Slezak în rolul titular[8] , „Maeştrii cântăreţi din Nürnberg", „Rienzi", „Lohengrin", „Olandezul zburător". Un exemplu din luna iunie 1908: în 2 iunie: „Olandezul", în 4: „Tannhäuser", în 5: „Lohengrin", în 7: „Maeştrii cântăreţi", în 9: „Tristan", în 16: „Aurul Rinului", în 17: „Walkiria", în 19: „Siegfried", în 22: „Amurgul zeilor".[9]

După spusele lui Kubizek, în perioada în care au locuit împreună ei au văzut toate operele lui Wagner prezentate

la Opera Imperială din Viena – pe „Lohengrin” şi „Maeştrii cântăreţi” cu siguranţă de câte zece ori, cunoscându-le, „fireşte”, deja pe dinafară. În 1935 Joseph Goebbels notează în „Jurnalul” său: „Führer-ul povesteşte despre marii cântăreţi din Viena, mai ales despre Slezak, pe care îl aprecia foarte mult. Acolo a savurat pentru prima dată muzica. Iarăşi vechea temă.”[11]

Pentru a-l putea audia pe iubitul său Wagner, Hitler acceptă să meargă chiar şi la Volksoper, deşi stilul rece, „neo-obiectivist” al clădirii îi displace şi el critica decoraţia interioară sobră, lipsită de fantezie, a clădirii, căreia îi corespunde o înscenare tot atât de anostă şi sobră. Kubizek: „Adolf numea această clădire Bucătăria Populară.”[12] În orice caz, însă, aici ei îşi pot permite chiar şi bilete pentru locuri pe scaune . Cel mai ieftin loc la rangul doi costă doar o coroană şi jumătate, deci mai puţin decât cel mai ieftin loc în picioare la Opera Imperială.

Kubizek: „Audierea lui Wagner nu însemna pentru el ceea ce pentru alţii înseamnă frecventarea unui teatru, ci posibilitatea de a se transpune în acea stare excepţională în care îl ducea muzica iui Wagner, într-o stare de autoabandon, o transgresare într-un ţinut oniric mistic, de care avea nevoie pentru a putea suporta tensiunile uriaşe ale temperamentului său vulcanic.”[13]

Hitler citise „cu febrilitate” totul despre maestru şi tot ce scrisese maestrul, însuşindu-şi opera şi biografia lui Wagner „cu o inimaginabilă tenacitate şi consecvenţă… De parcă aceasta ar fi putut deveni parte componentă a

propriei sale fiinţe.” „Se întâmpla ca Adolf să-mi recite pe dinafară textul unei scrisori sau al unei însemnări a iui Richard Wagner sau să-mi citească cu voce tare din una dintre lucrările sale, cum ar fi ,,Opera de artă a viitorului” sau ,,Arta revoluţiei.”[14] Şi concepţia de viaţă şi ideile politice ale lui Wagner devin un modei pentru tânărul Hitler.

Eram atât de sărac în anii petrecuţi la Viena, încât nu-mi puteam permite decât spectacolele cele mai bune; aşa se explică de ce pe „Tristan” I-am auzit atunci de treizeci sau patruzeci de ori, cu cea mai selectă distribuţie, în plus ceva Verdi şi puţine alte lucrări, nu însă şi spectacolele minore prezentate peste tot. [15]

Prezenţa atât de frecventă la Operă în primele luni petrecute la Viena trebuie să fi depăşit posibilităţile financiare ale lui Hitler, oricât ar fi fost el de strâns la pungă. Un bilet în picioare la parter costă două coroane, iar la spectacolele excepţionale – cum ar fi un turneu al lui Enrico Caruso sau premierele – chiar patru coroane. Un astfel de loc în picioare la parter, sub loja imperială, cu o acustică excepţională şi o vizibilitate impecabilă, este foarte căutat şi nu poate fi obţinut decât stând ore întregi la coadă. După spusele lui Kubizek, înainte de a intra la o operă de Wagner, care dura adeseori cinci ore, ei stăteau mai întâi trei ore la rând sub arcade, deci afară, şi apoi încă două pe gang, ca să obţină un loc cât mai bun.

Parterul cu locuri în picioare este pe atunci împărţit în două printr-o bară de bronz: o jumătate este destinată

publicului civil, cealaltă celui militar. Accesul fetelor şi al femeilor este interzis, „fapt foarte apreciat de Adolf” după cum spune Kubizek. Militarii – care frecventau opera mai puţin „de dragul muzicii cât pentru a participa la un eveniment monden” – plătesc doar zece parale: „Adolf se înfuria totdeauna din cauza aceasta” – cu atât mai mult cu cât jumătatea rezervată militarilor este de obicei doar slab populată, spre deosebire de cea rezervată civililor.[16]

Locurile în picioare sunt mai ieftine la galeria a treia (1,60 coroane) şi a patra (1,20 coroane) dar nu se bucură de aprecierea lui Hitler, după cum spune Kubizek. În primul rând fiindcă acustica şi vizibilitatea sunt mult mai proaste, iar în al doilea rând fiindcă acolo au acces şi femeile, ceea ce îl deranjează pe Hitler.

Pentru a economisi taxa de garderobă, cei doi tineri renunţă de multe ori la palton şi pălărie îndurând frigul când stau ore întregi la coadă. În plus, ei pleacă de cele mai multe ori la ora 21,45 de la Operă, ca să ajungă acasă, în Stumpergasse, înainte de ora 22, când se încuia poarta, şi a economisi „taxa de deschidere” (de câte 20 parale de persoană) care îi revenea portarului; pe vremea aceea chiriaşii nu dispuneau, la Viena, de o cheie de la poartă.[17] Ultima parte a operei, la care nu mai putuseră asista, o cântă, acasă, Kubizek la pian.[18]

Finele anului 1907 înseamnă pentru Opera Imperială cezaro-crăiască încheierea directoratului de zece ani al lui Gustav Mahler. Ajuns la capătul răbdării din cauza intrigilor și a valului de antisemitism, Gustav Mahler

renunţase la post, acceptând un angajament la Opera Metropolitană din New York. În felul acesta, alter ego-ul său, Alfred Roller, se situează, ca reprezentant al „curentului modernist”, pe o poziţie pierdută la Opera Imperială din Viena. Roller vorbeşte şi în scrisoarea către Johanna Motloch despre „situaţia neplăcută în care mă găsesc în urma plecării lui Mahler şi a profilării unor condiţii de muncă cu totul noi… Ce-i drept, directorul von Weingartner mă favorizează, dar funcţionărimea hiper-pedantă îmi face de multe ori viaţa amară. Fireşte că ne aflăm acum în perioada cea mai grea.”[19]

La 25 februarie 1908 are loc primul spectacol pus în scenă de Roller sub directoratul lui Weingartner: „Tiefland”, o operă compusă de Eugen d'Albert, un virtuoz al pianului şi elev al lui Liszt, după libretul lui Rudolf Lothar, un colaborator al ziarului Neue Freie Presse. Cu un an înainte opera fusese prezentată în premieră la Berlin, unde avusese un mare succes; Viena o prezintă acum pentru prima dată.

Critica vieneză se arată rezervată atât faţă de libret cât şi faţă de muzică. Contrastul dintre înălţimile muntoase şi şes este sugerat în mod simplist, spun recenzenţii: „Acolo unde încep zăpezile oamenii sunt simpli dar evlavioşi, în schimb jos, în ţinuturile de şes, predomină murdăria, arbitrarul şi bătaia de joc… Cantilena lui d'Albert este cam precară, inventivitatea destul de modestă şi, în plus, neinspirată. Muzică lipsită de echivoc, în parte convenţională, cu o uşoară tentă de mediocritate. Scenele

comice recurg la recuzita de operetă, cele tragice sunt lipsite de emoţie autentică."

Dar dirijorul Franz Schalk, cântăreţii – mai ales Erik Schmedes în rolul lui Pedro – şi Roller ca scenograf se bucură de apreciere: „Opera a câştigat mult graţie acestei interpretări şi înscenări inegalabile, parcă i-ar fi crescut de-a „Şesul" dreptul aripi, aşa încât ea a obţinut efecte extraordinare. Mă asociez deci bucuros ovaţiilor care s-au dezlănţuit ieri la finele spectacolului", declară unul dintre critici.[20]

Hitier îşi manifestă preferinţa pentru „Tiefland" chiar şi după ce ajunge „Führer-ul Reich-ului German". În orice caz, în 27 octombrie 1938, cu ocazia unei vizite oficiale la Viena, el doreşte să vadă acest spectacol de operă la Opera de Stat. Atât dirijorul Hans Knappertsbusch cât şi Filarmonica rămân surprinşi, fiind convinşi că Hitler va prefera o operă de Wagner şi nu această străveche înscenare a lui Roller, din anul 1908. Profesorul Otto Strasser, care a participat la reprezentaţie în calitate de membru al Filarmonicii, i-a relatat autoarei acestei cărţi că Hans Knappertsbusch dirijase fără chef şi distrat această operă neagreată, pentru un musafir de gală neagreat.

Amintirea păstrată de Hitler despre premiera din 1908, dirijată de Schalk, eclipsează fără doar şi poate reluarea din 1938. S-ar putea ca atitudinea sa critică faţă de dirijorul actual să fi fost determinată tocmai de această amintire: „Este o adevărată corvoadă să asişti la un spectacol de operă dirijat de Knappertsbusch."[21]

Sub directoratul lui Weingartner rămân în repertoriul Operei din Viena nu mai puţin de 21 înscenări ale lui Mahler / Roller, în primul rând operele lui Wagner. Totuşi Weingartner se străduieşte să anihileze urmele predecesorului său nesimpatizat; el concediază o serie de cântăreţi agreaţi de Mahler şi – aplaudat de antisemiţi – depune apoi toate eforturile ca să nu mai fie angajaţi evrei. Citim în ziarul Alldeutsches Tagblatt: „Mai demult, sub conducerea lui Mahler – întocmai ca sub bagheta vrăjitorului hain Klingsohr din ,,Parsifal" – erau angajate doar progenituri de rabini, crescători de gâşte şi negustori ambulanţi", adică „coreligionari cu picioarele plate."[22]

În iunie 1908, la galeria Operei au loc scandaluri şi încăierări declanşate de prezentarea operei „Walkiria". Adepţii lui Mahler şi wagnerienii protestează contra unor omisiuni masive din partitură şi a denaturării concepţiei Mahler / Roller, solicitând prezentarea întregii opere, ca pe vremea lui Mahler. Antisemiţii şi numeroşii adversari ai lui Mahler militează pentru Weingartner şi scurtări.

Lată cum prezintă ziarul Alldeutches Tagblattacest conflict, în articolul intitulat: „Impertinenţă evreiască la Opera Imperială": „Un grup de adepţi, cu nasuri coroiate, ai lui Mahler, cu drăgălaşele lor capete groase (pietre de macadam), acoperite frumuşel cu lână neagră (homo negroides), a profitat de ocazie ca să se dedea la demonstraţii gălăgioase. În schimb, membrii orchestrei, care îl venerează pe domnul Weingartner ca pe un dirijor de clasă, bucuroşi că au scăpat, în fine, de saltimbancul

evreu Mahler, l-au ovaţionat în unanimitate pe directorul lor, ridicându-se în picioare şi aplaudându-l furtunos. După actul al doilea, poliţia şi-a făcut apariţia la galerie având nemaiauzitul tupeu să aresteze şase ticăloşi de evrei fără a fi cerut aprobarea rabinului şef, dr. Gudemann, înainte de a comite această brutalitate care încalcă dreptul internaţional."

Şi reprezentaţia cu „Maeştrii cântăreţi" fusese deranjată odată, „deoarece negroizii îl antipatizaseră totdeauna pe germanul Wagner. Dar socoteala lor de acasă nu se potrivise cu cea din târg, căci de îndată ce un asemenea diavol îşi deschisese pliscul scoţând primele răgete, el se şi trezise cu o scatoalcă zdravănă în plină mutră, aplicată de către un student care îşi antrenase forţele fizice pe arena de scrimă. Bravii studenţi au avut acum serios de furcă, pentru a-şi pune amprenta pe toate mutrele jidoveşti şi a da pe uşă afară oasele aferente; dar totul s-a desfăşurat atât de lin, încât chiar şi urechea fină a dirijorului Herbeck s-a lăsat indusă în eroare, crezând că plescăitul mâinilor furioase ale studenţilor pe respectabilele mutre semite sunt aplauze ale unui grup entuziasmat de geniul lui Richard Wagner."[23] „Înalta societate„ vieneză nu mişcă un deget în apărarea lui Mahler care nu era simpatizat. El fusese mult prea dur ca director – inabordabil când era vorba despre intervenţii, şi implacabil în ceea ce priveşte exigenţele artistice. El transformase locul de întâlnire al „societăţii mondene"„ într-un „templu" al operei – spre iritarea celor care nu

frecventau opera de dragul muzicii, ci de dragul mondenităţii.

Arta necesită concentrare, îi spune tânărul Hitler prietenului său, revoltat de acei spectatori care vin la Operă ca să fie văzuţi, să-şi etaleze toaletele elegante şi bijuteriile scumpe, să flirteze, sau chiar să perfecteze afaceri, pentru ca după aceea să-şi încheie – încă înainte de terminarea spectacolului în mod amuzant seara într-un local de dans… Cercurile de asemenea provenienţă nu au ce căuta la prima instituţie de artă a imperiului, n-au decât să se distreze în localuri de noapte. [24]

În ceea ce priveşte concepţia lui Mahler despre Wagner, este clar că cei doi tineri wagnerieni, Hitler şi Kubizek, nu se situează de partea antisemiţilor. Kubizek ne asigură că Hitler avusese „cea mai mare admiraţie" pentru Mahler.[25] Chiar şi în memoriile nepublicate, scrise la comanda Partidului Naţional-Socialist, Kubizek notează referitor la Mahler că acesta, „deşi evreu, era totuşi respectat de Hitler, fiindcă Gustav Mahler se arătase preocupat de dramele muzicale ale lui Richard Wagner, punându-le în scenă într-o manieră desăvârşită, cu adevărat strălucită pentru vremea aceea."[26] Prin veneraţia pentru Mahler şi Roller, Hitler şi Kubizek se situează deci de partea „Mahlerienilor cu nasuri coroiate" şi a „Ebreilor".

În ciuda protestelor, versiunile scurtate se generalizează şi la Opera din Viena. În alte părţi ele sunt, oricum, la ordinea zilei. În 1936, cu ocazia prezentării operei „Lohengrin" la Bayreuth, Hitler reacţionează cu

emoţie – relatează Winifred Wagner care şedea alături de el – deoarece în aria Graiului tenorul cântă, în mod surprinzător, şi un pasaj de obicei radiat.[27] Graţie anilor petrecuţi la Viena, Hitler este familiarizat cu versiunile integrale ale operelor lui Wagner, pe care în mod normal doar specialiştii le cunosc.

Pasiunea pentru Wagner are în acea perioadă deja o tentă politică, şi anume cam din 1883, când Georg Schonerer, „conducătorul pangermaniştilor", transformase, la moartea lui Wagner, mitingul de doliu al studenţilor germani într-o demonstraţie naţionalist-germană. Festivităţile naţionalist-germane sunt însoţite totdeauna de muzică wagneriană, de exemplu, marea serbare a „Asociaţiei pentru Şcolile Germane" de la Viena, din 8 decembrie 1909, care începe cu uvertura la „Rienzi" şi se încheie cu fragmente din „Maeştrii cântăreţi."[28]

Pe de altă parte, wagnerienii şi malherienii de origine evreiască nu sunt dispuşi să renunţe, numai din motive politice, la cultul lor pentru Wagner. Liderul muncitoresc din Brigittenau, Dr. Wilhelm Ellenbogen – în curând bine cunoscut lui Hitler – tună şi fulgeră, cu ocazia întrunirilor muncitoreşti, contra „denaturării recente a lui Wagner": Arta lui Wagner devenise „un bun preţios, un sanctuar al maselor largi. Deci nu putem fi de acord ca o mână lipsită de orice delicateţe să intervină sfâşiind şi mutilând cu tăieturi ucigătoare trupul nobil al acestei opere de artă". Trebuie „să protejăm cultura şi să păstrăm neştirbit dreptul poporului la arta sa. Jos mâinile de pe acest sanctuar!".[29]

Inspirat de Roller, profesorul admirat de la distanţă şi, poate, mânat încă de intenţia de a-l căuta, Hitler aprofundează în această perioadă tehnica punerii în scenă. Conform declaraţiilor lui Kubizek, Hitler scrie piese şi drame pornind de la legende eroice germane, desenează decoruri şi costume. Punctul culminant al acestor preocupări îl găsim în încercarea încrâncenată de a „desăvârşi" o „piesă votivă" germanică, pe care Wagner o schiţase doar în lucrarea sa „Opera de artă a viitorului": „Făurarul Wieland." În legendă, Wieland îşi forjează o pereche de aripi cu care să poată zbura, eliberându-se astfel din captivitate. La finele lucrării Wagner spune: „O, popor minunat, unic! Tu eşti autorul acestei legende, tu însuţi eşti acest Wieland; făureşte-ţi aripile şi înalţă-te cu ele!".

La 19 ani, Hitler atacă nu numai textul şi scenografia pentru „Wieland", ci intenţionează să compună şi muzica. El vrea să-i demonstreze lui Kubizek, „că şi fără a studia la Conservator, el era în stare să realizeze pe tărâm muzical tot atât, ba chiar mai mult decât mine, căci importantă nu este ştiinţa profesorilor ci inspiraţia genială."[30] Dar deoarece Hitler nu are nici cea mai vagă idee despre armonie şi nu cunoaşte nici măcar notele muzicale suficient de bine, studentul la Academia de Muzică, adică Kubizek, este cel ce trebuie să pună pe note „inspiraţiile" prietenului şi să le instrumenteze pornind de la improvizaţii rudimentare la pian.

Ca prieten devotat, Kubizek prezintă în mod înfrumu-

seţat „polifonia amplă” a compoziţiei, plângându-se însă de încăpăţânarea lui Hitler: Manuscrisul fusese, în cele din urmă, plin de diezi, bemoli, becari. În plus, „schimbarea cadenţei era un fenomen permanent.”[31] Hitler lucra „cu atâta febrilitate” „de parcă un director de operă foarte nerăbdător i-ar fi fixat un termen mult prea apropiat şi i-ar smulge deja din mâini porţiuni ale manuscrisului.”[32] Ciudata tentativă dovedeşte îndârjirea acestui tânăr care îşi supraevalua propriile forţe deşi unica sa instruire muzicală consta în patru luni de lecţii de pian, soldate fără un succes deosebit.

Rezultatul acestor străduinţe este că Hitler îşi însuşeşte o serie de cunoştinţe care i-au uimit mai târziu pe mulţi specialişti. Nu puţini au fost directorii de teatru care s-au minunat de „interesul manifestat de Hitler pentru diametrul scenelor turnante, pentru mecanismul chepengurilor şi mai ales pentru tehnica iluminatului. El cunoştea toate sistemele de comandă şi putea duce o discuţie detailată pe tema iluminaţiei optime pentru diferite scene.”

Conform spuselor lui Albert Speer, Hitler continuase chiar şi după ce ajunsese Cancelar al Reich-ului să facă schiţe pentru scenografia operelor lui Wagner şi să le trimită lui Benno von Arent, scenograful său preferat, ca să-l inspire în activitatea sa. Erau schiţe „curat executate şi frumos colorate” pentru toate actele operei „Tristan şi Isolda”, iar odată chiar pentru toate scenele tetralogiei „Inelul Nibelungilor”. În timpul mesei el povestise „plin de satisfacţie” că lucrase la ele noapte de noapte, trei

săptămâni în şir şi aceasta într-o perioadă când programul său fusese foarte încărcat.[33]

Cunoştinţele dobândite la Viena se repercutează mai târziu, în mod evident, asupra înscenării perfecte a Conferinţelor de Partid din Nürnberg şi a diferitelor festivităţi şi solemnităţi. „Domurile de lumină" ale lui Speer continuă „regia luminilor" practicată de Roller. Marea de drapele roşii, marşurile însoţite de bătăi de tobă şi muzică de Wagner, pe cât posibil pe întuneric, când spectatorii pot să fie mai uşor transpuşi într-o atmosferă solemnă, emoţionantă – toate acestea se desfăşoară ca într-o operă de Wagner perfect înscenată, al cărei punct culminant îl reprezintă apariţia Cancelarului Reich-ului şi cuvântarea sa.

Muzica în afara operei nu-l interesează pe Hitler în mod deosebit. Kubizek primeşte uneori de la Conservator bilete gratuite pentru concertele din „Sala de aur" de la Musikverein. Hitler audiază aici pentru prima dată muzica – pe atunci destul de rar interpretată – compusă de compatriotul său din Austria Superioară, Anton Bruckner, şi anume Simfonia a 4-a „Romantica", şi este „extaziat din toate punctele de vedere", după spusele lui Kubizek.[34] Hitler vorbeşte mai târziu cu multă mândrie despre Bruckner, de exemplu, în 1942, după audierea Simfoniei a 7-a: O mulţime de motive populare din Austria Superioară, nu preluate întocmai, dar totuşi dansuri naţionale, pas cu pas, şi altele care îmi sunt cunoscute din tinereţe. Ce a reuşit să facă omul ăsta din materialul brut…!; Ce greu

trebuie să-i fi fost ţăranului insignifiant când a ajuns la Viena, în această societate metropolitană depravată. [35]

Compozitorii negermani nu-l interesează pe Hitler, după spusele lui Kubizek: „Nici Gounod, a cărui ,,Margareta"' o considera un ,,kitsch", nici Ceaikovski sau Smetana nu reuşeau să-l impresioneze… El nu-i accepta decât pe maeştrii germani. Mi-a spus de multe ori că era mândru să aparţină unui popor care a produs asemenea maeştri. Ceilalţi nu-l interesau. Şi deoarece nu voia să-i accepte, îşi băgase în cap că nu-i place nici muzica lor."[36]

Singurele excepţii pe care le admite sunt Franz Liszt ca „protector al lui Richard Wagner" şi Edvard Grieg ca „Beethoven al Nordului".[37] Dar Kubizek afirmă că Hitler nu reuşea să-i înţeleagă nici pe Beethoven, Mozart, Gluck, după cum îi lipsea orice simţ pentru muzica modernă – o atitudine care îi caracteriza însă pe cei mai mulţi contemporani ai săi.

Arhitectura Ring-ului

Muzicianul Kubizek creează impresia că, în perioada petrecută la Viena, Hitler a avut interes doar pentru operă, pe care o frecventau amândoi aproape seară de seară. Prietenul nu ştie însă prea bine ce făcea Hitler în timpul zilei. De aceea nu împărtăşeşte deloc interesul lui Hitler pentru arhitectură, în primul rând pentru cea a Ring-ului. Deja cu ocazia primei sale vizite la Viena acesta îi păruse a fi o feerie din o mie şi una de nopţi şi el afirmă în tot

restul vieţii că Ring-ul este cea mai frumoasă arteră înălţată vreodată pe vechile fortificaţii ale unui oraş; deşi în stil eclectic, clădirile sunt proiectate de arhitecţi buni şi plini de personalitate, care nu au alunecat în epigonism.[38]

Inaugurat în 1865, Ring-ul este un bulevard circular somptuos, lung de 4 kilometri, care înconjoară nucleul interior central al oraşului, reprezentând cea mai însemnată restructurare arhitecturală a Vienei din evul mediu încoace. Până în 1857, când împăratul Franz Joseph a dat ordinul ca zidurile oraşului să fie dărâmate, Viena fusese un oraş înghesuit, întunecat, suprapopulat, sufocat de ziduri medievale. Suburbiile din jur erau încă separate de oraş prin Glacis, un cordon de pajişti, lat de 450 metri, lipsit de construcţii, folosit atât pentru instrucţie şi parade militare, cât şi ca loc de promenadă şi divertisment.

Lucrările de construcţie, care au durat câteva decenii, erau aproape finisate în jurul anului 1900, iar suburbiile fuseseră înglobate în oraş încă din anul 1890. Viena devenise o metropolă modernă de largă respiraţie, iar Ring-ul expresia puterii imperiale – este adevărat că într-o perioadă când această putere se afla deja în declin. Într-un discurs ţinut în 1929, Hitler afirmă că la baza Ring-ului se află ideea politică de a crea pentru monarhia deja subminată de germenii disoluției, o putere centralizatoare, o forţă centripetă concretizată într-un nucleu central măreţ, copleşitor, minunat… Omul mărunt care ajunge în capitală, care vine în oraşul de reşedinţă, trebuie să

rămână cu impresia că acolo trăieşte regele, monarhul.

Capodoperele Ring-ului sunt clădirile oficiale în stiluri diferite: începând cu cel elenistic (Parlamentul) trecând la cel neogotic (Biserica Votivă şi Primăria) şi terminând cu cel renascentist (Teatrul Burgtheater, Opera Imperială, Bursa, Universitatea). Printre ele se intercalează cele mai elegante clădiri ale oraşului, palatele noii aristocraţii financiare şi industriale, ale „baronilor Ring-ului, precum şi palate cu apartamente de închiriat.

Hitler susţine până la sfârşitul vieţii sale că Opera Imperială din Viena este cea mai somptuoasă Operă din lume, cu o acustică magistrală; el vorbeşte de multe ori despre destinul nefericit al celor doi arhitecţi care proiectaseră Opera, şi anume Eduard van der Null şi August Sicard von Sicardsburg; unul se sinucide, jignit de critica acerbă adusă noului edificiu, celălalt moare la scurt timp după aceea. Niciunul dintre ei nu mai apucă momentul reabilitării lor triumfale.[40] Hitler studiază stilul neogotic al Primăriei, este entuziasmat de admirabila clădire a Parlamentului în stil elenistic, opera de căpătâi a arhitectului danez Theophil Hansen: o minunăţie elenistică pe pământ german. [41]

Dar cea mai mare admiraţie o are pentru Gottfried Semper, arhitectul teatrului Burgtheater.[42] Hitler copiază schiţele acestuia inspirându-se după ele în propriile sale schiţe pentru un Teatru de Stat la Linz.[43] Renumitele scări fastuoase ale lui Semper pot fi regăsite în schiţele lui Hitler, întocmai ca stilul renascentist preferat de Semper.

În anul 1940 Hitler îşi propune încă să realizeze la Berlin vechiul plan al lui Semper de a construi o „Operă de stat”. Cel mai frumos şi desăvârşit lucru care poate exista.[44]Tânărul Hitler se arată preocupat şi de planurile – niciodată realizate – ale lui Semper de a construi o Piaţă a Eroilor (vezi pag. 203 şi urm.).

Kubizek ne spune că Hitler era cuprins de o stare „de-a dreptul euforică” la vederea acestor clădiri, studiindu-le până în cele mai mici detalii: „El era în stare să privească ore întregi un asemenea edificiu, întipărindu-şi în memorie toate amănuntele, chiar şi pe cele de importanţă secundară.”[45] „Întors acasă, el îmi desena planul, profilul longitudinal, sau încerca să evidenţieze un detaliu interesant. El lua cu împrumut lucrări din care se informa asupra împrejurărilor în care au luat naştere diferitele clădiri… Rămâneam totdeauna uimit văzând cât de bine cunoştea unele portaluri laterale, scări, ba chiar şi căi de acces mai puţin ştiute sau porţi dosnice… În felul acesta, Ring-ul deveni pentru el un material intuitiv viu, un termen de comparaţie pentru propriile cunoştinţe de arhitectură, pe care îşi putea demonstra părerile personale.”[46]

După spusele lui Kubizek, Hitler „se înconjura de tot mai multă literatură de specialitate”, un loc de frunte ocupându-l o istorie a arhitecturii. Îl amuza să „deschidă cartea la întâmplare, să acopere cu mâna textul explicativ de sub o poză şi să-mi spună, pe dinafară, ce reprezintă această poză, de exemplu: catedrala din Chartres sau Palazzo Pitti din Florenţa. Avea o memorie formidabilă”[47],

şi depunea un zel nemaipomenit; „Adolf a rămas odată ore întregi adâncit în cărţi, altă dată a scris până noaptea târziu, iar cu altă ocazie atât pianul, masa, patul său şi patul meu, cât şi duşumeaua erau acoperite cu desene."[48] După Kubizek, prietenul său „nu schiţa niciodată clădiri profane sau industriale… Fantezia sa se avânta totdeauna spre sfere mai înalte, iar atunci când îşi desena schiţele nu-şi punea niciodată problema costurilor."[49]

Hitier îşi exprimă mai târziu regretul că a pierdut toate schiţele din perioada aceea: ele reprezentau cel mai de preţ bun al meu, proprietatea mea intelectuală, pe care nu aş fi înstrăinat-o niciodată aşa cum mi-am înstrăinat tablourile… Dacă în ziua de astăzi sunt în stare să schiţez, fără nici un efort, planul unui teatru, operaţia nu are loc în stare de transă. Această realizare nu este altceva decât rodul studiilor mele de pe vremea aceea.[50]

Martorii de mai târziu confirmă cunoştinţele lui Hitler. După spusele lui Speer, el reuşea să deseneze din memorie clădirile mari de pe Ring și din districtele învecinate, respectând până şi scara.[51]

Hitler îi povesteşte mai târziu arhitectului Hermann Giesler că el studiase în tinereţe şi planurile urbanistice ale Parisului din epoca lui Haussmann şi ale Münchenului din anii de domnie ai regelui Ludovic I.[52] Într-adevăr, el cunoştea bine edificiile mari din Paris, mai ales Opera, fapt consemnat cu uimire, în 1940, de o serie de martori oculari.[53]

Cât de puternic l-a influenţat Viena pe Hitler se vede şi

în 1942, când el critică slaba calitate artistică a unor monumente din Germania: ele ar reprezenta de cele mai multe ori potentaţi călare, cu panaşul coifului fluturând în vânt. Dintre cele şase exemple valabile pe care le citează, patru se află în Viena: monumentul funerar gotic al împăratului Frederic al lll-lea din Catedrala Stephansdom, statuia ecvestră clasicistă a lui Josef al ll-lea din piaţa Josefsplatz şi două monumente din complexul statuar al pieţei Heldenplatz şi anume grupul din jurul Mariei Theresia înălţat în 1888 între Muzeele Imperiale şi statuia ecvestră a prinţului Eugen – opera lui Anton Femkorn.[54]

Kubizek este mirat că prietenul său nu încearcă „să-şi pună în practică aceste cunoştinţe sau măcar să participe la exerciţii de seminar în domeniul tehnicii proiectării. El nu dorea să întâlnească oameni cu interese profesionale similare şi să discute cu ei despre probleme de interes comun."[55]

Când Kubizek îşi întreabă, îngrijorat, prietenul, dacă vrea să facă faţă studiilor de unul singur, doar cu ajutorul cărţilor, Hitler se răsteşte la el: Fireşte, tu ai nevoie de profesori, îmi dau seama de asta. Pentru mine ei sunt inutili. El îşi numeşte prietenul un abonat la o pensiune spirituală, un parazit, care ocupă un loc la mese străine.[56] Kubizek nu ripostează cu nimic.

Întocmai ca în muzică, Hitler procedează extrem de selectiv şi în arhitectură. El nu manifestă nici o înţelegere pentru stilul modern funcţional, admiţând – după Kubizek - doar calea ferată urbană a lui Otto Wagner ca o

construcţie „utilă”.[57] Deşi Viena oficială rămâne fidelă stilului Ring-ului între 1909 şi 1913 se construieşte, pe porţiunea Stubenring, Ministerul de Război – arhitecţii moderni proiectează de mult clădiri în stil simplu. Adolf Loos îşi lansează lozinca mult citată „ornamentul reprezintă o crimă”, numind arhitectura Ring-ului o acţiune imorală”: „Spiritul lui Potemkin plutea deasupra arhitecturii vieneze a acestui secol.” Sfidând intenţionat opinia publică, Loos construieşte, în 1910, vizavi de cupola pompoasă a noului palat Hofburg – înălţat în 1893 – din piaţa Michaelerplatz o casă care adăposteşte un salon de modă pentru domni; vienezii o numesc în curând „casa monstruoasă” şi „casa fără sprâncene”. Căci ea este lipsită de ornamentele obişnuite de deasupra ferestrelor şi are o faţadă netedă. Loos savurează agitaţia creată şi ţine, la 11 decembrie 1911, o conferinţă provocatoare cu titlul: „Un monstru de casă.”

Hitler reacţionează în felul său la discuţia din jurul casei controversate: Desenând, în perioada petrecută la căminul de nefamilişti, piaţa Michaelerplatz, el omite pur şi simplu casa lui Loos luând ca model o reproducere istorică a acestei pieţe, aşa cum era ea-în secolul al XVIII-lea.

Artele plastice

Deşi se pregăteşte să se prezinte iar la examenul de admitere la secţia de pictură a Academiei şi în ciuda admiraţiei pentru Roller, Hitler neglijează total pictura contemporană. El se orientează şi în această privinţă spre curentele demodate ale artei şi spre gustul tradiţional al Ring-ului, și anume, el agreează lucrările antichizante ale lui Anselm Feuerbach, renumitele peisaje vieneze ale lui Rudolf von Alt – şi pe Eduard von Grutzner, pictorul călugărilor amatori de băutură: în tinereţe am văzut odată în vitrina unui magazin de obiecte de artă din Viena un tablou de Grutzner… Nu mă mai săturam să-l privesc, atât de entuziasmat eram. Am intrat, cam timid, în magazin şi m-am interesat de preţul tabloului. Pentru situaţia mea financiară de atunci, el era ireal de mare, cu totul inaccesibil! Oare voi reuşi vreodată în viaţă să-mi pot permite un Grutzner? Mă întrebam! Conform declaraţiilor fotografului Heinrich Hoffmann, Hitler poseda mai târziu cam 30 „de Grutzneri”.[58]

Dar şi majoritatea vienezilor – de la împărat până jos, la cetăţenii de rând – preferă încă „stilul Makart”: Mobilele sunt în stil „vechi german”, tablourile eroico-bombastice sau idilico-populare, în orice caz obiectiv-concrete. După spusele lui Kokoschka, burghezia vede în artă doar un ornament pentru pereţi, iar aristocraţii „recurg la ea pentru cultul strămoşilor, întocmai cum Curtea dă de lucru unui

fotograf."[59]

Spiritele se diversifică pornind de la Hans Makart care murise în 1884. Moderniştii îl repudiază considerându-l prea bombastic. Părerea lui Hitler este lipsită de orice echivoc. El îl admiră până la sfârşitul vieţii pe Makart. Polemica dusă la Viena în jurul lui Makart răzbate chiar şi în declaraţiile de mai târziu ale Cancelarului Reich-ului: La noi, porcii de jidani au etichetat drept kitsch aproape tot ce a fost sănătos. Ultimele tablouri ale lui Makart nu mai valorau doi bani, el era deja bolnav mintal. Ei le-au respins, în timp ce alţii au devenit valoroşi tocmai fiindcă erau bolnavi mintali.[60] În orice caz, însă, în 1908 admiratorii lui Makart au o mare satisfacţie: se deschide o expoziţie retrospectivă, care are drept urmare o adevărată renaştere a lui Makart.

În acelaşi an, moderniştii din Viena încearcă să promoveze înţelegerea pentru arta şi meşteşugul modern; în acest scop se deschide marea „Expoziţie de artă" sub patronajul lui Gustav Klimt. La inaugurare participă cam 3000 de persoane; terenul expoziţional extins este amenajat de Josef Hoffmann pe locul unde astăzi se înalţă sala de concerte Konzerthaus. Sculptorii, pictorii, aurarii, brodezele şi sticlarii îşi prezintă exponatele în 54 de secţii – printre care se află grădini configurate artistic, curţi, fântâni, o casă rustică, un mic cimitir şi o cafenea cu două terase. „Atelierul Vienez" expune şi produse în serie, foarte arătoase, cum ar fi: tot felul de obiecte de uz casnic, jucării, case de păpuşi, una dintre ele chiar luminată

electric, cărţi cu poze, noua modă reformistă, afişe, modele de stofă şi altele. Kolo Moser prezintă pictură pe sticlă, Loos îşi lansează scrierea intitulată „Ornament şi crimă” (Ornament und Verbrechen).

În centrul secţiei de pictură se găsesc lucrările mai noi din „perioada de aur” a lui Klimt: „Danae”, „Sărutul”, „Cele trei vârste”, precum şi desene erotice… Kokoschka, pe atunci în vârstă de 22 de ani şi student la Şcoala de Arte şi Meserii are grijă să provoace indignare în rândurile burgheziei. El îşi prezintă cartea „Băieţii visători” (Die träumenden Knaben), schiţe pentru gobelinuri, şi în primul rând un autoportret în forma unui bust din argilă pictată, numit „Războinicul” – cu gura larg deschisă, de parcă ar fi scos un strigăt puternic. Kokoschka notează în memoriile sale: „încăperea unde am expus eu a devenit pentru publicul vienez un „Cabinet al ororilor”, iar lucrările mele au ajuns de batjocura lumii. În gura deschisă a bustului meu găseam zilnic bucăţele de ciocolată sau altceva; probabil că fetele îşi exprimau în felul acesta un plus de batjocură la adresa ,,sălbaticului.”[61]

Şi Roller are o participare considerabilă la această expoziţie, în conformitate cu concepţia sa despre „opera de artă integrală” care nu trebuie să cuprindă doar scena, ci şi viaţa de zi cu zi: „Deci nu numai drama, opera, dansul, concertul, pantomima, baletul, ci şi teatrul de marionete, teatrul pentru copii, teatrul de umbre chinezeşti, precum şi circul, festivalul şi procesiunea în aer liber, teatrul în aer liber, teatrul în grădină, orice fel de

ceremonii care necesită efecte decorative, apoi serbările populare, ansamblurile de gimnastică, festivalurile de dans, manifestările sportive, serbările nocturne, focurile de artificii, fântânile arteziene, expoziţiile, vitrinele magazinelor şi aşa mai departe."[62] Roller care este şi profesor iar, din 1909 până în 1934, director al Şcolii de Arte şi Meserii, tinde – în strânsă colaborare cu „Atelierul Vienez" – să realizeze o legătură între artă şi meşteşug; deci îşi trimite studenţii să lucreze în ateliere, popularizează o „Artă pentru popor" într-o „Galerie a străzii" şi organizează conferinţe şi cursuri gratuite pentru marele public.

Foarte lăudată în presă este secţia de teatru organizată de Roller în cadrul expoziţiei; acolo pot fi văzute schiţe pentru decoruri şi costume. S-ar putea ca faptul acesta să-l fi determinat pe tânărul Hitler să se strecoare şi el printre sutele de mii de vizitatori ai expoziţiei. Ar fi fost, în acest caz, primul său contact cu artiştii curentului modernist din Viena.

În anul următor este lansat, în cadrul expoziţiei de artă, un student foarte promiţător, Egon Schiele, un tânăr de 19 ani. Iar Kokoschka agită din nou spiritele, de data aceasta cu un afiş expresionist care îi invită pe vizitatori la teatrul de grădină al expoziţiei, ca să vizioneze piesa sa „Asasini, Speranţa femeilor„ (Morder, Hoffnung der Frauen). Ziarul Wiener Allgemeine Zeitung scrie: „Exista cineva care să nu se oprească, clătinând din cap, în faţa afişului exotic care te provoca în ultimele zile de pe toate gardurile?"[63]

Scandalul se dezlănţuie după prezentarea piesei, concepută de Kokoschka intenţionat ca o provocare, „ca mijloc de combatere a letargiei ce te cuprinde, în ziua de astăzi, de cele mai multe ori la teatru.„ La lumina făcliilor, în sunetul surd al tobelor şi însoţiţi de fluierături stridente, nişte actori tineri, cu trupurile acoperite de zdrenţe şi de picturi dezmăţate, improvizează o acţiune sângeroasă. Mulţi spectatori sunt cuprinşi de revoltă. Pe zidul care delimitează incinta expoziţiei sunt aşezaţi soldaţi bosniaci din cazarma învecinată, gata „să intervină şi ei în prezumtiva avalanşă de crime.” Spre finalul piesei „tropăiturile, păruiala, izbiturile cu scaune… Luară proporţii periculoase„ şi „în cele din urmă publicul se încaieră cu soldaţii.”[64]

Toate acestea nu prea sunt compatibile cu ideea burgheză tradiţională despre „înalta artă”. Provocarea are drept urmare o campanie de presă împotriva „artistului degenerat”, a „spaimei societăţii burgheze”, a „corupătorului de tineret”, a „progeniturii puşcăriilor”. O decizie ministerială îl obligă pe Kokoschka să părăsească Şcoala de Arte şi Meserii.

Curentul modernist din Viena manifestă o predilecţie pentru tot ce este exotic, neobişnuit şi mai ales primitiv, originar. El se entuziasmează pentru tablourile lui Gauguin expuse la expoziţia de artă din 1909. În 1910, când în Prater se reconstituie un sat abisinian în care o familie de indigeni îşi prezintă modul de viaţă „în mod original”, nu numai vizitatorii obişnuiţi ai Prater-ului şi artiştii se

delectează la vederea vieţii de familie a „negrilor” şi a trupurilor acestor raritǎţi pe jumătate despuiate. Peter Altenberg, poetul vienez, care dedicase încă în 1897 o carte entuziastă unei expoziţii similare, îi închină acum poezii tinerei Katidja din Abisinia.[65]

Toate aceste manifestări sunt concepute de curentul modernist ca un protest contra orizontului îngust al naţionalismului şi „clericalismului” – şi au şi fost receptate ca atare de către adversarii săi înverşunaţi. Aceştia îi etichetează pe artiştii expresionişti drept „depravaţi” şi degeneraţi, referindu-se de preferinţă la Richard Wagner şi la studiul său „Opera de artă a viitorului” (Das Kunstwerk der Zukunft). Wagner se plânge aici de „alternanţa frecventă, febrilă” a modelor şi de preluarea unor motive şi elemente de stil din afara Europei, fiind de părere că o adevărată artă va putea lua naştere de-abia după depăşirea curentului modernist. Arta „autentică”, naţională, reprezintă elementul de permanenţă, pe când arta „modernă” este doar o rătăcire momentană. [66]

S-ar putea ca şi contactele din tinereţe cu expresionismul vienez să fi determinat aversiunea lui Hitler faţă de arta modernă, pe care o numeşte, în 1942, o mâzgăleală degenerată, de la un capăt la altul. Iar, în 1935, cu ocazia Congresului Partidului, el spune: Nu este misiunea artei să scormonească în noroi de dragul noroiului, să-l zugrăvească pe om doar în fază de descompunere, să-i prezinte pe nişte cretini ca simboluri ale maternităţii şi pe idioţii schilozi drept reprezentanţi ai

virilităţii masculine! [67]

Literatura

Tânărul Hitler nu este un cunoscător în materie de literatură. Este foarte puţin probabil că i-a citit pe Goethe, Schiller, Dante, Lessing şi Stifter, după cum relatează Kubizek cu multă admiraţie, sau că Schopenhauer şi Nietzsche ar fi fost „mereu în preajma sa”[68] în perioada petrecută la Viena. Posibil – ba chiar probabil – este însă ca Hitler să fi cunoscut multe citate din aceste somităţi, ceea ce l-a determinat pe Kubizek să conchidă că le-ar fi citit operele. Ziarele naţionalist-germane abundă, în anii aceştia, de citate din autori „germani” renumiţi, în special pangermaniştii manifestă tendinţa de a-şi fundamenta tezele cu citate scurte, greu verificabile, pe care le tipăresc pe etichete, cărţi poştale şi în calendare. Hitler n-ar fi trebuit să citească nici o singură carte, căci cu ajutorul unor asemenea citate el putea crea impresia că este un bun cunoscător al literaturii.

Încă în anii de şcoală petrecuţi la Linz este o problemă de onoare „germană” să cunoşti biografia şi operele lui Schiller, mai ales drama „Wilhelm Tell”, şi să poţi susţine drepturile germanilor într-o manieră clasică, de exemplu cu ajutorul unor citate ca: „Nichtswurdig ist die Nation, die nicht ihr Alles freudig setzt an die Ehre.” [a] Sau: „Den

[a] Netrebnică este naţiunea care nu pune totul în joc pentru onoarea sa!.

Brudern im bedrohten Land/Warmfuhlendes Herz, hilfreiche Hand!”[a] sau „Unser ist durch tausendjährigen Besitz der Boden!”[b]

Cu ocazia aniversării a 150 de ani de la naşterea lui Schiller, „Marca Sudică” organizează, în 1909, o „sărbătoare naţională” iniţiind şi colecte pentru înălţarea unor statui ale lui Schiller. Acestea urmează să reprezinte „fortificaţii germane” şi „creaţii nemuritoare ale acţiunii de protejare a germanităţii la graniţa lingvistică.”[69]

Mult mai plauzibile sunt afirmaţiile lui Kubizek că Hitler îl considera pe Peter Rosegger „prea popular”, că nu îl impresionase deloc Ludvvig Ganghofer, „în schimb îl aprecia foarte mult pe Otto Ernst, ale cărui opere le cunoştea foarte bine.”[70] Otto Ernst, un scriitor originar din Hamburg – de fapt Otto Ernst Schmidt – este foarte citit pe vremea aceea; el scrie povestiri umoristice populare, şi romane autobiografice din mediul mic-burghez, lipsite de pretenţii artistice.

Tânărul Hitler se arată mult mai atras de literatura politică editată de partide – dar şi de ziare – în formă de broşuri care sunt adeseori dăruite celor interesaţi; aşa procedează, de exemplu, editura ziarului Alldeutsches Tagblatt, ale cărei scrieri sunt expuse şi în vitrinele din strada Stumpergasse. Tinerii cu interese politice, ca Hitler, au destule ocazii să se instruiască şi în afara Universităţii: de pildă în numeroasele cercuri de lectură politică, instituţii

[a] Fraților noștri din țara amenințată / O inimă caldă , o mână întinsă.
[b] Al nostru e acest ținut, căci îl stăpânim de o mie de ani.

de culturalizare ale partidelor, biblioteci populare şi biblioteci ale asociaţiilor. [70]

Sursa culturii literare a lui Hitler rămân romanele publicate, ca seriale, în ziare şi, din când în când, câte un spectacol de teatru. După spusele lui Kubizek, ei merg împreună la renumita reprezentare a dramei „Faust", partea a doua. Este, probabil, vorba despre spectacolul din 25 aprilie 1908 de la teatrul Burgtheater – cu Josef Kainz în rolul lui Mephisto şi tânăra Roşa Albach-Retty ca Ariei.[71] Afluenţa publicului este atât de mare încât amatorii de locuri în picioare trebuie să se aşeze la rând încă de dimineaţa, de la ora 8. La ora 17, când se deschide casieria, începe bătălia pentru bilete, iar apoi pentru cele mai bune locuri. Spectacolul durează până la ora 1,30 noaptea. Hitler fusese „foarte impresionat" de spectacol, spune Kubizek, şi vorbise încă multă vreme după aceea despre el.

Hitler nu-l apreciază pe Henrik Ibsen – cu ocazia împlinirii a 80 de ani de la naşterea acestuia Burgthteater prezintă, în martie 1908, un întreg ciclu de drame ale sale – şi nici pe vreun alt dramaturg modern.

Dar Hitler şi Kubizek văd cel puţin o dramă modernă - poate mai degrabă pentru a avea un motiv de indignare: şi anume drama „Deşteptarea primăverii" (Fruhlings Erwachen) de Frank Wedekind care provoacă scandal din cauza pretinsei pornografii. Apărută în 1891, piesa este prezentată în premieră, în 1906, de către Max Reinhardt

care trebuie să ducă o luptă cu cenzura – de exemplu trebuie să şteargă sintagma „relaţie sexuală”…

Ea poate fi văzută acum şi la Volkstheater din Viena cu ocazia unui turneu. Wedekind însuşi joacă rolul „domnului deghizat”. Hitler şi Kubizek au văzut unul dintre spectacolele din 13, 18, 20, 22 sau 28 mai 1908.[72]

Spiritele se încing şi intră în conflict din cauza lui Wedekind, şi anume atât la Berlin cât şi la Viena. Puritanii austeri sunt revoltaţi. În schimb artiştii tineri sunt extaziaţi, de exemplu compozitorul Alban Berg, pe atunci în vârstă de 23 ani, care compune mai târziu o operă pornind de la ciclul tematic din jurul lui Lulu, de Wedekind: „Wedekind… orientarea cu totul nouă – accentuarea senzualităţii în operele moderne!… Am ajuns, în fine, la concluzia că senzualitatea nu reprezintă o slăbiciune, că nu reprezintă o renunţare la propria voinţă, ci o forţă uriaşă care rezidă în noi – punctul nodal al existenţei şi al gândirii (da, al întregii gândiri!) – Prin aceasta subliniez, cu toată fermitatea, importanţa deosebită a senzualităţii pentru spirit. De-abia prin înţelegerea senzualităţii, de-abia prin cunoaşterea „profunzimilor omenirii„ (sau n-ar trebui să vorbim mai degrabă despre culmile omenirii?) ajungem să ne conturăm adevăratul concept despre psihicul omenesc.”[73]

Deşi are doar vârsta de 19 ani, Hitler nu asociază cu Wedekind decât noţiuni cum ar fi „viciu” şi „pericol de contagiune.” Vizionarea piesei îl determină să-l ducă pe

prietenul său Kubizek în cartierul Spittelberg[a], pentru ca să-i arate pe viu faţa hâdă a prostituţiei.

Întocmai ca în restul Europei, curentul modernist stă şi la Viena sub semnul protestului contra pudibonderiei unui secol al XIX-lea mult prea „burghez”. Artiştii expresionişti luptă pentru descătuşarea de constrângerile morale, contra idilelor dulcege, pentru adevăr, emancipare şi afişarea tuturor slăbiciunilor şi hidoşeniilor trupeşti şi sociale. În plus, ei îl îndeamnă pe „burghezul cuminte” să aibă curajul de a pune în practică libertinajul şi promiscuitatea propovăduite de ei. Într-o societate tradiţionalistă, catolică şi conservatoare, ei devin, prin urmare, în mod intenţionat, un motiv de scandal.

În 1900, piesa „Hora” (Reigen) a lui Arthur Schnitzler este interzisă din cauză de pornografie. În 1905 Sigmund Freud îşi publică cele „Trei tratate despre teoria sexualităţii” (Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie). În 1906 apare romanul „Rătăcirile elevului Torless” (Die Verwirrungen des Zoglings Toriess) al lui Robert Musil, pe atunci în vârstă de 26 de ani, care are ca temă asocierea fatală dintre violenţă şi sexualitate la tineri. Leopold von Sacher-Masoch îşi editează romanele erotice („Venus în blană” – Venus im Pelz) în care sclavi masculini se lasă biciuiţi de doamne îmbrăcate în haine de blană. Autorul intră în istoria sexualităţii cu conceptul de „masochism” derivat din numele său. Klimt şi Schiele lansează provocări prin descrierile lor erotice foarte libertine.

[a] Cartier rău famat al Vienei.

În 1905 Richard Strauss îşi termină opera „Salomeea” al cărei libret porneşte de la textul rău famat al lui Oscar Wilde. Mahler se străduieşte – în zadar – ani de zile să obţină aprobarea de a pune în scenă, la Opera Imperială, această lucrare a lui Strauss; premiera este interzisă de către cenzura Curţii „din motive religioase şi morale.”[74] De-abia Volksoper din Viena, care nu este subordonată autorităţii Curţii, prezintă în 1910, în înscenarea lui Roller, această lucrare scandaloasă care fusese, între timp, prezentată în premieră la Dresda. Salomeea – prototipul femeii senzuale, care îi ucide pe bărbaţi – devine repede o figură cultică a artei moderniste.

Scandalul public atinge punctul culminant în jurul anului 1900 ca urmare a cultului pentru târfe practicat de unii literaţi. Târfa reprezintă pentru aceştia întruchiparea sexualităţii cică inepuizabile. În lupta sa neobosită împotriva moralei mult prea puritane Karl Kraus apelează la solidaritatea dintre artişti şi târfe.[75] Altenberg şi mulţii alţii îl imită. Klimt face ilustraţiile pentru cartea cu convorbirile dintre curtezane, după Luchian.

Felix Salten scrie nu numai romanul animalier de mare succes Bambi, care dobândeşte, prin Walt Disney, un renume mondial, ci şi bestseller-ul pornografic „Josefine Mutzen-bacher. Povestea vieţii unei târfe din Viena, relatată de ea însăşi”. (Josefine Mutzenbacher. Die Lebensgeschichte einer wienerischen Dirne, von ihr selbst erzählt, Viena, 1906). Fără să fi intenţionat, romanul reprezintă şi o frescă social-istorică: Josefine, care

crescuse într-un bloc cu multe locuinţe, de care se abuzase din copilărie, care avusese legături incestuoase cu fratele şi tatăl ei şi zeci de aventuri amoroase cu tot soiul de bărbaţi, de la berar până la prelat, nu se poate sătura de sex şi scoate până la urmă bani din bogata ei experienţă, scriind această carte. Este foarte evident că povestea vieţii unei femei este prezentată aici, din perspectivă masculină, ca un succes sexual. Cică Josefine nu face decât ceea ce îi place cel mai mult să facă – un lucru pentru care este creată, ca o „adevărată" femeie. Dar nici în acest roman şi nici în alte lucrări ale literaturii moderniste din Viena nu găsim o tematizare a prostituţiei – cu tot ce ţine de, ea, adică boli, violenţa, exploatarea copiilor, alcoolism.

Adversarii modernismului protestează furioşi împotriva „culturii prostituatelor" şi a „prostituării artei", pretinzând intervenţia cenzurii. În revista „Cuvinte germane nefalsificate" (Unverfälschte Deutsche Worte) Schdnerer susţine, de exemplu, că poporul „care îl urmează, ca o turmă de oi, pe orice berbec murdar… Chiar dacă trece prin cele mai puturoase cloace" ar trebui protejat prin intervenţia cenzurii. Căci „nişte seducători vicleni" îl împing „pas cu pas – încet şi pe nesimţite – pe panta pierzaniei." Se profilează ameninţarea „unei intoxicări sigure a tinerei generaţii şi periclitarea viitorului naţional."[76]

Opinii asemănătoare se aud şi în tabăra creştin-socială. Pater Heinrich Abel, cel mai renumit predicator din jurul anului 1900, tună şi fulgeră contra cărţilor şi a teatrului ca

surse ale imoralităţii: „Fetiţo, te rog, nu mai citi romane, te rog, ia mai bine andrelele şi împleteşte ceva pentru nevoiaşii mei!”. În ce priveşte bărbaţii, pe aceştia îi vede ameninţaţi până şi de operele lui Goethe: „Am cunoscut patru tineri care au devenit imorali în urma lecturii „Suferinţelor lui Werther”, si-nucigându-se după aceea. Eu cunosc patru! O taţi, o mame, controlaţi lectura copiilor voştri!”? [77]

Scriitorul creştin-social Rudolf Vrba spune: „în locul lui Raphael, Van Dyck şi a altor opere create odinioară de mari genii apar în ziua de astăzi distorsionări secesioniste, schimonoseli născocite. Divina comedia trezeşte zâmbete, în schimb drama Reigen a lui Arthur Schnitzler, o lucrare bună pentru bordelurile de odinioară din Hamburg, este recenzată şi analizată cu toată seriozitatea evidenţiindu-i-se conţinutul poetic. Pădurea de ziare emană miros de cloacă.”[78]

Şi ştiinţa, în primul rând medicina, se străduieşte să elucideze şi să prezinte profunzimile sexualităţii. Pionierul în acest domeniu este profesorul Richard Krafft-Ebing cu lucrarea sa „Psychopathia sexualis” apărută în 1886 şi reeditată, în următoarele decenii, în versiuni lărgite şi adăugite. Pornind de la 238 cazuri, autorul analizează cele mai diferite „perversiuni” sexuale, etichetându-le drept degenerări.[79] În cele din urmă, Freud înlătură ultimele tabuuri, enunţându-şi tezele despre sexualitatea infantilă precoce şi distrugând, în felul acesta, imaginea tradiţională a copilului candid şi inocent. Ştiinţa devine

acum, mai mult ca oricând, adversara credinţei iar universitatea un bastion al imoralităţii şi al lipsei totale de pudoare.

La aceste conflicte se mai adaugă etern valabila luptă dintre etniile monarhiei dunărene. Ziarele naţionalist-germane vieneze abundă, în jurul anului 1910, de relatări revoltate despre atacurile reale sau imaginare ale celorlalte etnii împotriva culturii „germane", fiind însoţite de apeluri adresate germanilor, ca fiecare să lupte, în domeniul său de activitate, pentru „arta germană pură". Dar nu este vorba doar despre „operele de artă germane", ci şi despre „artiştii germani", de la dirijor până la solistele vocale. Ziarul Alldeutsches Ttagblatt protestează, de exemplu, contra operei Volksoper, unde un „ceh pursânge" şi „agitator filo-ceh" dirijase opera „Olandezul zburător". În plus, directorul îşi dezvăluise preferinţele pentru „slavi şi evrei" cu ocazia punerii în scenă a operei „Rusalca" de Dvorak. Opera ar fi ameninţată să devină o „colonie cehă".[80] Acest fapt îi determină pe cehi şi maghiari să adopte tactici similare faţă de germani.

În ce priveşte atitudinea lui Hitler, ea este lipsită de orice echivoc. El se „dedicase trup şi suflet" poporului german, scrie Kubizek: „Hitler trăia doar pentru acest popor. În preocupările sale nu intra nimic altceva decât acest popor."[81] El se agitase nopţi în şir în camera din Stumpergasse: „El îşi construia, iarăşi, un imperiu al tuturor germanilor, în care ,,popoarele oaspete" – după cum numea el celelalte etnii care trăiau în monarhie –

erau ţinute în frâu. Când expunerile lui pe această temă se lungeau prea mult, eu adormeam. De îndată ce observa că dorm, el mă zgâlţâia ca să mă trezească şi ţipa la mine întrebându-mă dacă cele spuse de el nu mă interesau? În acest caz, n-am decât să dorm mai departe, aşa cum dormeau în această perioadă toţi cei lipsiţi de conştiinţă naţională. Iar eu mă ridicam imediat, chinuindu-mă să-mi ţin ochii deschişi." [82]

„Curentul modernist iudaic"

Richard Wagner este primul care, în lucrarea sa „Opera de artă a viitorului", întrebuinţează sintagma „curent modernist iudaic", etichetându-l drept ceva „cât se poate de mizerabil şi de periculos mai ales pentru noi, germanii." Căci el are un efect distructiv „până când se ajunge la anihilarea tuturor trăsăturilor originale ale concetăţenilor germani."[83] Iar în lucrarea „Modern" el înfierează aşa-zisa dominaţie, în presă şi edituri, a evreilor, care propovăduiesc imoralitatea şi depravarea în arta modernă.

Criticile aduse, în jurul anului 1900, de către adversarii modernismului din Viena sunt foarte asemănătoare. Curentul modernist, spun ei, vine exclusiv în întâmpinarea gustului evreiesc, a acelui gout juif, şi nu a venerabilului cetăţean catolic şi „arian".[84] Ziarul Alldeutches Tagblattcritică „toată această dramaturgie iudaizată a despuierilor… care nu ar fi posibilă în lipsa unor busturi şi picioare frumoase."85

Dacă, în evaluarea curentului modernist, creştin-socialii pornesc de la criteriul moralei catolice, în schimb pangermaniştii repudiază una dintre caracteristicile principale ale artei progresiste, şi anume internaţionalismul ei. Ei combat acest principiu lansând parola: „Arta nu este internaţională ci naţională."[86] Cuvinte ca „internaţional" sau „lipsit de morală şi credinţă" circulă printre antisemiţi ca un cod care defineşte o anumită categorie: cea a evreilor şi a prietenilor acestora, „lacheii evreilor". Modernismul vienez este considerat un curent evreiesc, iar „repudierea evreilor" se află în centrul războiului cultural din Viena dominată de antisemitism.

În sensul strict al cuvântului, curentul modernist din Viena este însă doar parţial „evreiesc"; să ne gândim la numeroşii „neevrei", cum ar fi Gustav Klimt, Alfred Roller, Oskar Kokoschka, Egon Schiele, Richard Strauss, Alban Berg, Otto Wagner, Josef Hoffmann, Adolf Loos şi alţii. Dar antisemiţii scotocesc atâta prin ascendenţa artiştilor moderni până descoperă câte ceva. Pornind de la aceşti strămoşi evrei, ei resping opera de artă ca „evreiască". După ce Richard Strauss are un mare succes cu opera sa „Electra", pusă în scenă la Opera Imperială, ziarul Alldeutches Tagblattmenţionează că străbunicul lui Hugo von Hofmannsthal, autorul libretului, se numise Isaak Low Hofmann şi fusese preşedintele Comunităţii Cultului Mozaic din Viena. Prin urmare este clar „că entuziasmul pentru opera Electra ascunde o doză mare de solidaritate iudaică."[87]

De fapt, participarea evreiască la cultura şi ştiinţa perioadei fin de siecle din Viena este disproporţionat de mare, atât în ceea ce priveşte artiştii cât şi susţinătorii modernismului: şi anume, sponsorii, constructorii, cumpărătorii şi publicul spectator care merge la teatru să vadă dramele moderne, vizitează expoziţiile şi audiază muzica modernă. Dar conceptul de „evreiesc" înseamnă la Viena mai mult decât apartenenţa la religia mozaică. El înseamnă în primul rând o atitudine liberală, internaţionalistă, care nu este nici „clericală", nici „naţională" – şi care nu se teme să nesocotească îngrădirile impuse de tradiţie, să abordeze ceea ce este nou şi să lezeze tabuurile. Din acest cerc fac parte atât evreii habotnici cât şi evreii de mult convertiţi, dar şi aşa numiţii „lachei ai evreilor", adică cei ce au prieteni evrei, colaborează cu ei şi gândesc ca ei.

Un exemplu al acestei interpenetrări este industriaşul Karl Wittgenstein, tatăl lui Ludwig, fostul coleg de şcoală al lui Hitler, din Linz. El sponsorizează toate domeniile artei, de la muzică – Johannes Brahms, Clara Schumann, Gustav Mahler, Bruno Walter, Pablo Casals concertează în palatul său, fiind mereu promovaţi de el – până la artele plastice. De exemplu, el este acela ce finanţează construirea clădirii în care are loc expoziţia „Secession"[a]. Josef Hoffmann construieşte la Hochreith, în Austria Inferioară, reşedinţa de vară a familiei Wittgenstein;

[a] Secession = denumire dată curentelor artistice de avangardă din ţările germanice la finele secolului al XIX-lea.

„Atelierele” din Viena amenajează într-un stil unitar interiorul casei, de la mobilă până la veselă şi tablouri. Gustav Klimt îi face portretul fiicei lui Wittgenstein, Margarete Stonborough, iar locuinţa ei este aranjată de Kolo Moser. Familia este perfect asimilată, căsătoriile mixte fiind atât de frecvente, încât mai târziu, când are, la un moment dat, nevoie de un „certificat arian” şi începe numărătoarea, familia Wittgenstein se împarte în două, una dintre părţi dovedindu-se a fi puţin mai „ariană”, cealaltă puţin mai evreiască.

Deputatul Dr. Karl Lueger se pronunţă în modul următor în Parlament, în legătură cu „lacheii evreilor”: „Ei păcătuiesc împotriva poporului lor, în timp ce evreii îşi apără poporul, credinţa şi seminţia atunci când luptă împotriva noastră. Creştinii care fac cauză comună cu evreii păcătuiesc contra neamului şi a religiei lor şi merită, după părerea mea, cel mai profund dispreţ.”[88]

Cu ocazia vizionării spectacolelor de operă, tânărul Hitler constată, dezaprobându-şi fraţii de sânge germani, că tineretul iudaic, indiferent dacă masculin sau feminin, este totdeauna prezent în lăcaşurile de cultură, în timp ce tineretul arian este aproape total absent. Vienezii cunosc lăcaşurile de cultură ale oraşului lor natal doar din exterior iar sala de concerte doar după nume, în schimb îşi găsesc fericirea în Prater, în restaurante, la un pahar de vin nou, i se plânge el lui Kubizek. Această categorie de oameni formează marea turmă a filistinilor şi băutorilor de bere, care apreciază starea naţiunii de pe meterezele unei

politici duse în bodegă… Nu se mai poate admite ca nici studenţii din provincie să nu aibă habar de operele de artă ale celor ce sunt de acelaşi sânge cu ei, şi ca ei să-şi caute şi să-şi găsească satisfacţia supremă în cârciumile studenţeşti. [89]

Cu excepţia operelor foarte populare ale lui Puccini, care „atrăgeau mai ales publicul feminin", la parterul cu locuri în picioare vedeai foarte puţini „arieni", scrie Kubizek: „Publicul de la parterul cu locuri în picioare şi de la galeria a patra consta mai ales din evrei şi evreice care aveau un comportament impertinent, corespunzător superiorităţii lor numerice."[90]

Conform spuselor lui Kubizek, pe Hitler îl preocupă, la 19 ani, alcătuirea unui program pentru depăşirea deficitului evident de cultură şi a dezinteresului manifestat în probleme de cultură de către „arieni" în comparaţie cu „evreii". Printre soluţiile preconizate de el figurează şi înfiinţarea unei „orchestre simfonice de stat itinerante" care să popularizeze muzica în provincie şi în rândurile tineretului şcolar. El se gândeşte la toate amănuntele: Orchestra va circula cu un autobuz propriu, ca să fie independentă de căile ferate, muzicienii vor avea o uniformă – dar nu oribilul frac sau smoking al orchestrelor de muzică cultă din ziua de astăzi. Dacă în localitatea respectivă nu există o sală mai mare, concertul va avea loc în biserică: Un concert simfonic reprezintă o oră de har, aşa încât sanctitatea bisericii nu este lezată. Pregătirile tehnice cad în sarcina primarului. Oameni cu

studii de specialitate ar trebui să ţină conferinţe înainte de sosirea orchestrei, pentru a face cunoscute poporului operele nemuritoare ale artei germane, iar profesorii să facă acelaşi lucru în faţa elevilor. Şi programul zilei este trasat cu precizie: în timpul dimineţii, deci imediat după sosire, va avea loc primul concert cu muzică de cameră. După amiaza un concert al întregii orchestre, pentru tineretul şcolar, iar seara un concert festiv, după care va urma imediat plecarea.

Kubizek se lasă antrenat de zelul prietenului său, el se interesează de condiţiile de salarizare ale muzicienilor, calculează preţul de cost al uniformelor şi instrumentelor şi se arată preocupat chiar şi de organizarea unei arhive a orchestrei. Suma de bani necesară este astronomică, dar „nu l-a speriat nicidecum pe prietenul meu". Hitler dăduse dovadă de o asemenea forţă de persuasiune în modul cum şi-a susţinut cauza încât nu rămânea loc pentru eventuale îndoieli."[91] Scopul principal este ca „poporul german" mult prea comod pe tărâm cultural – fireşte, el se gândeşte la vienezi – să fie câştigat pentru muzica germană clasică şi să recupereze rămânerea în urmă faţă de evrei.

Marile ziare liberale din Viena sprijină şi popularizează, în genere, modernismul vienez dând, în felul acesta, apă la moară prejudecăţilor antisemite. Căci toate nuanţele de antisemitism consideră „presa jidovită" drept un adversar. Ca ultim bastion al liberalismului austriac – odinioară atât de fertil, dar de mult dezafectat din punct de vedere politic

-această presă dă încă tonul în viaţa socială şi intelectuală. Ziarul Neue Freie Presse este considerat în întreaga Europă drept un *nec plus ultra* al presei germane liberale cosmopolite, citite de clasa conducătoare. Ziarele Das Neue Wiener Tagblatt, Wiener Sonn-und Montags Zeitung, apoi săptămânalele Die Zeit, Die Wage precum şi Die Fackel a lui Karl Kraus – care polemizează, fireşte, şi el cu „presa jidovită" liberală –: toate acestea pun la dispoziţia intelectualilor şi artiştilor un for de la care ei să i se poată adresa publicului lor. Acesta este punctul de plecare al opiniei foarte răspândite că „modernismul evreu" nici nu ar fi, de fapt, o artă ci doar o creaţie artificială a unei „prese jidovite" foarte abile.

Atmosfera politică incendiară din Viena generează adevărate războaie de presă între cele două tabere mari: „presa jidovită" şi „presa antisemită". Aceasta din urmă instigă „opinia sănătoasă a poporului" împotriva „modernismului evreiesc". Hitler se foloseşte chiar şi în 1942 de jargonul presei vieneze antisemite când spune: Cu ajutorul unor articole critice mâzgălite de un evreu despre opera altui evreu i se inculcase poporului – care crede tot ce vede scris negru pe alb – o concepţie artistică ce considera drept desăvârşire tot ce era un adevărat kitsch… Şi apoi mai spuneau că o asemenea mâzgăleală ar fi cică greu de înţeles, că nu poţi intui sensul profund al conţinutului decât dacă te adânceşti în contemplarea tabloului şi aşa mai departe. Încă în perioada când el, Hitler, frecventase Academia, unele mâzgăleli fuseseră

lansate ca lucrări de „pionierat”, cu ajutorul unor vorbe goale similare? [92]

Hitler exemplifică puterea presei „evreieşti” vorbind în 1929 despre campania dusă de ziarele Neue Freie Presse şi Neues Wiener Tagblatt în sprijinul dirijorului Bruno Walter - cu numele lui vechi Walter Schlesinger. La vârsta de 36 de ani, acesta era dirijor al Operei Imperiale din Viena şi luptător înfocat pentru promovarea operei lui Gustav Mahler când primeşte, în 1912, o ofertă de angajare la München. Ziarele vieneze liberale pledează pentru rămânerea sa la Opera din Viena. Hitler scrie: Nimeni nu îl considerase până atunci pe domnul Bruno Walter ca o personalitate deosebită, dar în decurs de trei săptămâni numele său se văzu înconjurat de o aureolă de glorie. Iar mai departe: Evreii din Viena şi cei din München şi-au dat mâna, împingându-l încet, prin tot felul de jonglerii, în sus pe dirijorul de mâna a patra, care era domnul Schlesinger din Viena.[93]

Polemica dusă de Hitler, în 1929, contra lui Max Reinhardt porneşte tot de la dispute vechi, din Viena. Hitler tună şi fulgeră împotriva evreului internaţional din lumea teatrului, împotriva lui Reinhardt alias Goldmann. Reinhardt îşi schimbase numele de Max Goldmann pe vremea când era un tânăr actor – şi proiectului său de a iniţia festivalul de la München, această pângăriadă, această blasfemie la adresa bisericii. Poporul are parte de porcării, actorii încasează onorarii mizerabile, organizatorul evreu primeşte cadou o sumă uriaşă de

bani, iar contribuabilului i se va prezenta într-o zi nota de plată[94] iar mai departe: dacă va fi să aibă loc la un moment dat o renaştere, va trebui să ne întoarcem la rezervorul onest şi decent al artei germane şi al artiştilor germani şi nu vom putea colabora cu un director de teatru internaţional, care nomadizează mergând dintr-un loc într-altul ca ţiganii şătrari. Artişti ca Reinhardt sunt ca o ciumă, ei distrug o moştenire pe care am vrea să o salvăm! [95] Întocmai ca antisemiţii vienezi din jurul anului 1900, şi Hitler prezintă succesele lui Reinhardt ca rezultat al matrapazlâcurilor unei prese iudaice internaţionale.[96]

Aversiunea Cancelarului Reich-ului faţă de critica de artă „iudaică" răzbate din multe declaraţii ale sale de mai târziu, de exemplu: Rasa aceasta tinde să discrediteze tot ce este frumos, iar reprezentanţii ei fac asta de multe ori cu ajutorul unei satire magistrale. În spatele acesteia se ascunde însă altceva: şi anume tendinţa de a dezagrega şi discredita autoritatea publică. Hitler îşi manifestă însă şi aversiunea sa personală faţă de critici: Nu-i suport pe oamenii ai căror unică activitate este să critice activitatea altora.[97] După ce ajunge Cancelar al Reich-ului, Hitler interzice apariţia în presă a criticilor de artă permiţând să se publice doar „consideraţii asupra artei" şi relatări.[98]

Şi Roller, pe care Hitler îl admiră atât de mult, este tot mai des atacat de presa antisemită, el nefiind doar cel mai apropiat colaborator al lui Mahler, ci şi al lui Reinhardt. În 1909 el pune în scenă, la Viena, scandaloasa operă „Salomeea", precum şi „Electra". Colaborarea dintre

Roller, Reinhardt şi Strauss atinge apogeul în 1911, la Dresda, cu ocazia premierei – considerată până în ziua de astăzi exemplară – a operei „Cavalerul rozelor” (Rosenkavalier). În acelaşi an, Roller semnează scenografia spectacolului de teatru prezentat de Reinhardt la Viena, în cadrul Circului Busch: „Oedip Rege” de Sofocle în adaptarea făcută de Hofmannsthal, iar în 1912 prezintă şi drama acestuia „Fitecine” (Jedermann). Aceste înscenări de masă – „teatrul celor cinci mii” – care recurg masiv la efectele de lumină şi de sunete, marchează sfârşitul tradiţiei scenei stereoscopice, a lojilor şi stalurilor înguste şi nu se mai adresează unui public elitist. Are acces oricine, biletele sunt ieftine iar ţinuta nu este obligatorie.

Şi criticile aduse acestei noi concepţii teatrale sunt contradictorii: pe de o parte presa antisemită care repudiază totul, pe de altă parte presa liberală care aprobă, ba chiar elogiază totul. Iar ziarul Fackel al lui Karl Kraus se situează iarăşi pe poziţii contrare, ducând o polemică împotriva lui Reinhardt, un „manager care pluteşte în nori.”[99] „Imperiul dramaturgie” al lui Reinhardt reprezintă doar abilitatea structurală a unuia care ştie să dea din coate care s-ar putea valida tot atât de bine în domeniul bancar sau în foileton.”[100] Batjocura la adresa „acestor domni artişti de talmeş-balmeş,[101] vizează şi conceptul de operă integrală, apărat cu atâta înfocare şi de Roller.

Prinţul moştenitor Franz Ferdinand, un apropiat al cer-

curilor creştin-sociale, îl combate cu mai multă duritate pe Roller, încercând prin toate mijloacele să împiedice, în 1909, numirea lui ca director al Şcolii de Arte şi Meserii. După ce Roller obţine totuşi postul, Franz Ferdinand dă, „cu mare înverşunare" ordin ca renumitul Muzeu de Arte şi Meserii din Viena să nu mai prezinte „niciodată exponate ale meşteşugurilor moderne", pe care el le consideră „cârpăceli ale francmasonilor, evreilor şi republicanilor." Nu mai este permis să se expună decât lucrări în stilul tradiţional.[102] Dar directorul muzeului nu se lasă abătut de la linia sa.

Multe declaraţii mai târzii ale lui Hitler seamănă ca două picături de apă cu manifestările anticulturale din Viena acelor ani; de exemplu, când pretinde în „Mein Kampf" să se înlăture gunoaiele infecţiei morale a „culturii" metropolitane, şi anume fără nici o milă şi fără a ne lăsa impresionaţi de ţipete şi proteste… Acest proces de purificare a culturii noastre trebuie să cuprindă aproape toate domeniile. Teatrul, arta, literatura, cinematograful, presa, afişajul şi vitrinele trebuie curăţite de manifestările unei lumi în putrefacţie şi trebuie puse în slujba unui ideal statal şi cultural moral. Viaţa publică trebuie să se debaraseze de parfumul sufocant al eroticii moderne.[103]

Excurs:
Conceptul „degenerat”

„Degenerat” este un cuvânt la modă în Viena de la finele secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, fiind utilizat în toate sferele vieţii. Sensul lui este „a nu avea însuşirile speciei” sau „a fi străin de specie” şi el defineşte un comportament care contravine speciei. Dacă femeile au curajul să revendice dreptul la mai multă instruire sau chiar dreptul de vot, această atitudine este prezentată ca o „tendinţă furibundă de emancipare a unor femei degenerate”, deoarece asemenea doleanţe sunt cică incompatibile cu rolul, trasat de natură, al femeii. Morala mai laxă a modernismului vienez denotă o „degenerare etnică”, iar arta expresionistă este afurisită fiindcă este „degenerată”.

Cuvântul „degenerat” nu este nou, el fusese întrebuinţat – deşi rareori – încă din epoca clasicismului. Richard Wagner recurge mai des la el, atât în scrierile teoretice cât şi în libretele de operă, de exemplu în „Rienzi”: Poporul care nu îşi respectă jurământul de loialitate faţă de tribunul şi conducătorul său Rienzi este un „popor degenerat”.

Utilizarea atât de frecventă a acestui cuvânt în jurul anului 1900 denotă popularitatea marii dogme a acestei perioade, şi anume a teoriei evoluţiei speciilor a lui Darwin. Căci – în sensul lui Charles Darwin, decedat în 1882 – el indică degenerarea patologică a plantelor şi

animalelor.[1] Prin urmare „degenerat” înseamnă şi tot ceea ce contrazice legea lui Darwin despre progres şi despre evoluţia ascendenţă continuă.

Orientarea modernismului vienez spre primitivism este etichetată drept „degenerată”, deoarece reprezintă un regres, contravenind deci naturii. Arta trebuie să evolueze spre ceea ce este „frumos” şi „nobil” – ea trebuie să devină o artă eternă, desăvârşită şi imuabilă. Preferinţa lui Paul Gauguin pentru locuitorii exotici, necivilizaţi, ai unor insule îndepărtate se află în contradicţie cu această pretinsă lege a naturii, prin urmare ea nu determină o evoluţie a artei şi nici nu duce la o ipostază independentă a acesteia, ci este o degenerare, o rătăcire la modă, un simptom al descompunerii, în orice caz ceva ce – întocmai ca tot ce este patologic – va fi depăşit.

Cam în acest sens darwinist interpretează şi Max Nordau – medicul stabilit la Paris şi, în acelaşi timp, corespondentul ziarului Neue Freie Presse – înţelesul cuvântului, în lucrarea sa, în două volume, „Degenerare” (Entartung) apărută în 1892/93 şi reeditată de mai multe ori, popularizând în felul acesta conceptul. Nordau cere în primul rând modernismului francez să se pună în slujba progresului, pe plan artistic şi moral şi în sensul teoriei lui Darwin. Arta trebuie să reconforteze, să fie „sănătoasă”. Artistul nu trebuie să procedeze ca un „smintit” ridicând în slăvi ceea ce este urât, maladiv. Nordau: „Degeneraţii au un limbaj dezarticulat şi se bâlbâie în loc să vorbească normal. Ei scot ţipete monosilabice în loc să construiască

propoziţii structurate din punct de vedere gramatical şi sintactic. Ei desenează şi pictează ca nişte copii care mânjesc cu mâinile lor mesele şi pereţii. Ei fac muzică întocmai ca oamenii galbeni din Asia orientală. Ei amestecă toate domeniile artei."[2] în continuare Nordau spune: „Asistăm la o îmbolnăvire spirituală gravă a poporului, la un fel de ciumă neagră a degenerării şi isteriei"… „Orientările estetice moderne" sunt „rezultatul îmbolnăvirii psihice a degeneraţilor şi istericilor", „ele pretind că vorbesc în numele libertăţii atunci când îşi ridică eul împuţit la rang de divinitate, şi se cred promotori ai progresului atunci când preamăresc crima, repudiază moralitatea, sanctifică pornirile instinctuale, batjocoresc ştiinţa şi consideră parazitismul estetizant drept unic scop al vieţii. Dar raportarea lor la libertate şi progres este o blasfemie insolentă. Cum se poate vorbi despre libertate acolo unde pornirile instinctuale sunt atotputernice?"[3]

Ţinta predicilor moralizatoare ale lui Nordau este mai ales cultul târfelor în tradiţia lui Charles Baudelaire şi pornografia. „Pornograful poluează izvoarele din care ţâşneşte viaţa generaţiilor următoare."[4] Trebuie „să se ia atitudine contra bandei de nesimţiţi a pornografilor de profesie care mănâncă rahat. Aceştia nu merită nici un strop de compasiune." Tineretul trebuie educat într-un spirit „sănătos".

„Degenerarea" este o degradare, cel atins de ea decade „fizic până la stadiul peştilor, ba chiar al artropodelor şi al rizopodelor încă nediferenţiate sexual."[5]

Artiştii şi scriitorii degeneraţi suferă de „tulburări mintale”. „Lucrările la modă” nu sunt decât „deliruri pictate sau aşternute în scris.”[6] Acestea trebuie combătute prin: „Calificarea degeneraţilor şi istericilor de frunte drept bolnavi, demascarea şi condamnarea celor ce îi maimuţăresc, aceştia fiind duşmani ai societăţii, prevenirea publicului în legătură cu minciunile acestor paraziţi.”[7]

Nordau, un evreu de limbă germană din Ungaria, cunoscut deja prin mai multe best-seller-uri – „Parisul în timpul celei de-a treia republici” (Paris unter der dritten Republik), „Boala secolului” (Die Krankheit des Jahrhunderts), „Minciunile convenţionale ale omenirii civilizate” (Die conventionellen Lügen der Kulturmenschheit) – îşi îndreaptă săgeţile critice în primul rând împotriva „degenerării” determinate de „misticismul” modern, de supremaţia afectelor asupra raţiunii şi de neglijarea valorilor luministe, lată contextul în care el îi condamnă pe cei mai proeminenţi exponenţi ai acestei atitudini spirituale, şi anume pe Richard Wagner şi Friedrich Nietzsche.

După Nordau, Wagner este dotat „cu o doză mai mare de degenerare decât toţi ceilalţi degeneraţi luaţi la un loc”. El dă dovadă de „mania persecuţiei, de megalomanie şi misticism.” Operele sale sunt dominate de „o senzualitate lipsită de orice pudoare”: „Este modul de a iubi al degeneraţilor care, sub impulsul pornirilor sexuale, devin animale sălbatice.”[8] Misticismul lui Wagner este „expresia

incapacităţii de a-şi concentra atenţia, de a gândi clar şi a-şi controla emoţiile", fiind consecinţa unei „diminuări a activităţii centrilor nervoşi superiori". Un „mistic" ca Wagner este „o vermină pentru societate"[9], contravenind legilor progresului şi dezvoltării ascendente a omenirii.

În urma apariţiei cărţii lui Nordau cuvântul „degenerat" devine cuvânt la modă, dar la Viena el îşi schimbă puţin sensul. Nu se mai vorbeşte despre „degenerarea" lui Wagner şi Nietzsche. Teoria lui Nordau despre paraziţii „degeneraţi" este raportată la evrei, devenind o lozincă a antisemitismului şi primind o interpretare darwinistă: „Degenerarea", degradarea, se manifestă, după Darwin, şi în faptul că animalele şi plantele încetează să-şi mai procure hrana pe cont propriu, începând să ducă o viaţă parazitară, pe socoteala altor vieţuitoare.

Teoria parazitismului ocupă un loc central în opera scriitorului – bine cunoscut lui Hitler – Hans Goldzier, precum şi în cea a lui Guido von List care scrie: „Acei care, contrar voinţei lui Dumnezeu, nu vor decât să consume ceea ce au produs şi creat alţii, sunt dăunători, oameni degeneraţi, haini şi vicioşi."[10] Şi Otto Weininger îi numeşte pe evrei nişte indivizi neproductivi, mânaţi doar de dorinţa de a folosi în interes propriu realizările creştinilor, deci de a trăi pe socoteala neevreilor.

Acest concept de „evreu=degenerat" stă în centrul atenţiei mai ales a teoreticienilor rasismului, care dau tot felul de reţete fixe. Pentru a lupta contra degradării şi degenerării „poporului german", deci pentru a împiedica

dispariţia acestuia, ei recomandă un „control strict al reproducerii”, „purificarea rasială”, selectarea „celor mai buni”, dar şi igienă, sport şi regim vegetarian în vederea fortificării trupului: „Fundamentul statului îl reprezintă vigoarea poporului şi sănătatea poporului, a rasei. Întrebarea vitală, esenţială, pe care şi-o pune orice stat este dacă aceasta se menţine neştirbită, dacă creşte sau scade şi se degradează. O rasă viguroasă insuflă şi structurii statale vitalitate şi o linie ascendentă, După cum un popor degenerat îşi trage în mod fatal edificiul statal în jos, spre abis”. Se impune deci un control rasial strict, dirijat de stat: „Dacă vrem ca poporul să-şi păstreze vigoarea, nu trebuie să le permitem decât celor puternici şi sănătoşi să se reproducă.”[11] în revista lor Unverfälschte Deutsche Worte pangermaniştii interpretează în modul următor conceptul de „degenerat„: „Din punct de vedere cultural, vorbim despre degenerare atunci când o personalitate nu mai este conştientă de rădăcinile pe care le are în sângele şi viaţa poporului. Lipsa instinctului de autoconservare poporană, lipsa tendinţei de a îngloba elemente străine în propria poporanitate este de asemenea un fenomen de degenerare; ea ne arată cât de corect este să vorbim despre degenerare, adică despre lipsa simţului pentru propria specie.”[12]

Pornind de la teoria evoluţionistă a lui Darwin, ziarele vieneze pangermaniste discută, în 1901, despre o ierarhie a „esteticii rasiale”; pe artistul modern „degenerat” şi „degradat” ei îl situează pe treapta cea mai de jos: „Tipul

uman cel mai de jos, cum ar fi boşimanul, aborigenul din Australia, dar şi criminalul înnăscut de la noi” este lipsit de simţul frumosului. „Din acest punct de vedere omul inferior se situează cu siguranţă în urma multor specii animale”, deoarece unele păsări dispun, cel puţin, de simţ pentru culori. Instinctele inferioare se manifestă în alegerea culorilor stridente, şi aşa mai departe. Curentul modernist se apropie „în mod evident, iarăşi de gustul perioadei de declin a haosului de popoare din fostul imperiu roman.” „Din cauza aceasta, mult pomenita şi regretata lipsă de stil sau, mai degrabă, confuzie de stiluri a timpurilor noastre în toate domeniile culturii creatoare şi mai ales în cel artistic nu este altceva decât o copie fidelă a configuraţiei rasiale actuale.” Schimbarea nu poate fi adusă decât de „o perioadă mai lungă de împerechere ,,consanguină”, în vederea ameliorării rasei şi, ca urmare, a artei.”[13]

Minusculul ziar sindical radical german Der Deutsche Eisenbahner militează pentru stârpirea produselor „pseudoculturii degenerate” a „modernismului”, precum şi a ştiinţei „jidovite”: „în caz contrar vom fi sfâşiaţi din interior. Tot ce pentru noi este sfânt, cutumele poporului nostru, datinile strămoşilor” sunt în pericol de a fi „jidovite.” Şi: „Ce înseamnă pentru el [pentru evreu] pământul, ce înseamnă glia scumpă a patriei noastre, livezile aburinde, foşnetul pădurilor? Nimic altceva decât aur strălucitor care aduce tot aur ca dobândă.”[14]

Alt exemplu din Unverfälschte Deutsche Worte a lui Schonerer, de data aceasta cu referire la emanciparea

femeilor: „Când este vorba despre asemenea elemente degenerate, nu mai poţi salva nimic; nici poveţele, nici medicina nu mai sunt de folos. Este mai bine să le laşi să se dea la fund. Dar cei sănătoşi trebuie să se ferească, să nu se molipsească de la aceste elemente putrede până în măduva oaselor."[15]

Toate aceste opinii pot fi regăsite la politicianul Hitler. El utilizează cuvântul „degenerat" foarte des şi în contexte diferite; de exemplu, în 1941 el declară la masă, referindu-se la alimentaţia nesănătoasă: O broască râioasă este o broască degenerată; pe vânători îi numeşte, în cele din urmă, ţărani degeneraţi.

În ceea ce priveşte arta, el întrebuinţează cuvântul „degenerat" în sensul de „primitiv-retrograd" şi prea puţin legat de popor; de exemplu în 1937: Bieţii artişti modernişti creează, în confuzia lor, opere care ar fi putut fi făcute cu zece sau douăzeci de mii de ani înainte de către un reprezentant al epocii de piatră. Ei vorbesc despre primitivismul artei, uitând că menirea artei nu este să meargă înapoi , îndepărtându-se de evoluţia ascendentă a unui popor… Vom duce de acum înainte un război de purificare implacabilă, vom lupta contra ultimelor elemente de descompunere ale culturii noastre.[17] Cu altă ocazie: întrebaţi-i pe oamenii e vizionează alternativ expoziţiile de „artă degenerată" şi pe cele de artă germană… Ce îi impresionează mai mult. Întrebaţi-i pe aceşti oameni de bun simţ şi veţi primi un răspuns lipsit de orice echivoc. [18]

3. CAPITALA IMPERIALA

Metropola imperiului multinaţional

În ciuda antipatiei faţă de Viena – mai ales faţă de vienezi – Hitler a subliniat totuşi în decursul întregii sale vieţi fascinaţia exercitată de acest oraş ca centru al unui mare imperiu: Există, fireşte, un lucru care nu poate fi produs cu mijloace artificiale; şi anume atmosfera inegalabil de impresionantă emanată de Viena atât în secolele trecute cât şi în ziua de astăzi; ea îţi dă senzaţia că te afli într-un etern Biedermeier.[1] Căci această atmosferă, pe care o resimţi ori de câte ori te plimbi prin parcurile de la Schonbrunn sau prin alte părţi, este unicat Viena rezistă chiar şi în comparaţie cu Parisul, spune el după campania din Franţa.[2]

Oraş rezidenţial şi capitală imperială, Viena dă expresie importanţei internaţionale a monarhiei dualiste Austro-Ungare. În orice caz, acest stat cu populaţia sa de 50 milioane era, în jurul anului 1910, al doilea ca mărime în Europa occidentală – fiind devansat doar de Imperiul German cu 65 de milioane, dar devansând la rândul său Marea Britanie cu Irlanda (45), Franţa (40), Italia (34,7) şi Spania (cam 20).

Pentru Hitler importanţa Vienei consta mai puţin în calitatea ei de capitală a monarhiei dunărene, cât în semnificaţia istorică, în mitul Vienei ca reşedinţă seculară

a împăraţilor Romano-germani: Când întâlnesc conducători ai altor seminţii din spaţiul germanic, eu mă situez faţă de ei într-o poziţie privilegiată datorită patriei mele: Pot afirma că aceasta a fost, timp de cinci secole, un imperiu mare și puternic, cu o capitală imperială.[3]

Ştiind cât de conştientă este Viena de valoarea ei, şi cunoscând rădăcinile istorice ale acestui sentiment, Hitler încearcă, după 1938, să înnăbuşe în faşă orice rivalitate dintre cele două capitale, promovând cu toate mijoacele Berlinul în rolul de capitală a „Marelui Reich German". Nu este o misiune uşoară, iar el îşi dă seama de acest lucru chiar şi în 1942: Nu te-ai putea supăra pe un vienez dacă, vizitând astăzi Berlinul, ar fi decepţionat de el în comparaţie cu imaginea grandioasă a propriului său oraş natal. Unii vienezi îi declaraseră chiar şi lui că Berlinul nu ar fi o capitală, căci din punct de vedere cultural Viena i-ar fi, oricum, superioară, iar cât priveşte aspectul oraşului, el nu s-ar putea asemui cu cel al Vienei.[4] Această observaţie nu este lipsită de adevăr deoarece nici un alt oraş german nu dispune de atâtea comori culturale ca Viena. Dar orgolioasa Vienă va trebui să se mulţumească acum cu locul al doilea: Una dintre sarcinile principale ale celui de-al treilea Reich este să facă din Berlin o capitală cu adevărat reprezentativă.[5] Gara şi accesul pe autostrăzi trebuie să arate şi ele aşa, încât până şi vienezul să fie copleşit de sentimentul că: aceasta este capitala noastră fi în timp ce, după 1933, Berlinul este extins şi înfrumuseţat, în ciuda unor mari sacrificii financiare, investiţiile din Viena

sunt sistate, după 1938, din motive politice: Altfel Viena ar exercita o forţă de atracţie culturală mult prea mare. Acest fapt ar determina o creştere a influenţei politice, ceea ce nu trebuie să se întâmple. Aşa m-a învăţat istoria. În Viena nu s-a mai construit nimic cu pretextul că ar fi fost o greşeală să încerci să realizezi ceva mai frumos decât clădirile somptuoase ale oraşului imperial. În felul acesta vechea reşedinţă imperială, Viena, este spoliată în mod sistematic. Joseph Goebbels: „Führer-ul nu are planuri măreţe cu Viena… Chiar dimpotrivă, Viena dispune de prea multe, aşa că ar trebui mai degrabă să i se ia câte ceva decât să i se dea."[6] Şi: „Chiar dacă are o populaţie de milioane, Viena trebuie coborâtă la rangul unui oraş de provincie… De altfel, Viena avusese mai demult o atitudine atât de vitregă faţă de provincie, încât chiar şi numai din acest motiv ea nu merită să i se încredinţeze un rol conducător în Reich, ba nici măcar în Austria."[7] Iar în 9 aprilie 1945: „Führer-ul i-a cunoscut foarte bine pe vienezi. Ei sunt o adunătură respingătoare, compusă din polonezi, cehi, evrei şi germani." Ei trebuie „ţinuţi în frâu" cu mai multă stricteţe.[8] În Viena nu sunt permise decât acţiuni de asanare: Viena trebuie să pornească războiul contra ploşniţelor şi a gunoaielor. Oraşul trebuie curăţat. Aceasta este sarcina culturală pe care trebuie să o rezolve Viena secolului al XX-lea; în rest nu trebuie să facă nimic. Dacă realizează acest lucru va fi unul dintre cele mai frumoase oraşe din lume. Prin această sarcină culturală Hitler înţelege şi „purificarea" populaţiei multinaţionale după

criterii naţionalist-şovine, deci lupta contra caracterului „negerman” al Vienei care era capitala unui imperiu multinaţional, unde etniile de sub Habsburgi se amestecaseră timp de secole întregi.

Împăratul

Orice elev din monarhia dunăreană – cu siguranţă că şi Hitler – cunoştea pe dinafară, ca pe „Tatăl nostru”, titulatura împăratului Franz Joseph. Această titulatură reflectă istoria seculară şi caracterul complicat al imperiului multinaţional, cu cuceririle, moştenirile şi încuscririle sale aducătoare de noi posesiuni: „*Franz Joseph I, prin graţia lui Dumnezeu împărat al Austriei, rege al Ungariei şi Boemiei, al Dalmaţiei, Croaţiei, Slavoniei, Galiţiei, Lodomeriei şi Iliriei; rege al Ierusalimului etc; arhiduce de Austria; mare duce de Toscana şi Cracovia; duce de Lotaringia, de Salzburg, Stiria, Carinthia, Craina şi Bucovina; principe de Transilvania; marchiz de Moravia; duce de Silezia Superioară şi Inferioară, de Modena, Parma, Piacenza şi Guastalla; de Auschwiţz şi Zator, de Teschen, Friaul, Ragusa şi Zara; conte (ridicat la rangul de prinţ) de Habsburg şi Tirol, de Kyburg, Gorz şi Gradisca; principe de Trient şi Brixen; marchiz de Lausitz şi Istria; conte de Hohenembs, Feldkirch, Bregenz, Sonnenberg etc; senior de Triest şi Cattaro; mare voievod al Voivodatului Serbia etc, etc.”*

Câteva dintre aceste titluri nu mai au decât o semnificaţie istorică, de exemplu cel de „Rege al Ierusalimului”. Şi titlurile de Toscana, Lotaringia, Silezia, ba chiar şi cetăţile ancestrale elveţiene Habsburg şi Kyburg sunt doar vestigii ale unor posesiuni habsburgice de mult pierdute. Tot atât de iluzorie este şi impresia unui imperiu habsburgic unitar. Căci din 1867 – adică după înfrângerea din războiul cu Prusia şi „acordul” cu Ungaria – imperiul este împărţit în două şi se numeşte „Austro-Ungaria”. Începând cu anul 1867 împăratul Franz Joseph îşi are – timp de mai multe săptămâni în fiecare an - reşedinţa la Budapesta, în calitatea sa de rege al Ungariei, şi domneşte acolo în limba maghiară, îmbrăcat în uniformă ungurească, cu miniştri maghiari şi un parlament maghiar.

Din 1867 până în 1918 monarhia habsburgică este statul „cezaro-crăiesc”, o denumire a cărei explicaţie este destul de anevoioasă: cezaro-crăiesc înseamnă tot ce face parte din statul global, deci din Austro-Ungaria, de exemplu armata comună cezaro-crăiască. Primul „c” reprezintă jumătatea vestică a imperiului, adică Cisleithania, partea de dincoace de Leitha împreună cu Boemia; al doilea „c” reprezintă Ungaria. Dacă este vorba doar despre jumătatea vestică a imperiului, se spune „ac.”, ca prescurtare pentru „împăratul Austriei” şi „regele Boemiei”. Dacă, însă, este vorba doar despre Ungaria se spune numai „a” pentru „regele Ungariei”. Şi deosebirile dintre aceste denumiri le sunt explicate elevilor încă din

anii de şcoală.

Partea de dincoace şi de dincolo de Leitha – adică Cisleithania şi Transleithania – au, ce-i drept, un conducător comun, în persoana lui Franz Joseph, şi ministere comune (de Externe, de Război şi de Finanţe); în schimb, fiecare are un guvern propriu, cu prim-miniştri şi miniştri regionali proprii, cu parlamente proprii şi o politică internă foarte diversificată, începând cu anul 1867 cele două părţi tind spre o independenţă tot mai accentuată. Pe de o parte avem o Ungarie foarte maghiarizată, guvernată de o majoritate stabilă, cu maghiara ca limbă oficială de stat – pe de altă parte, dincoace de Leitha, un conglomerat multietnic, eterogen, pluri-lingv, cu un parlament de cele mai multe ori neviabil şi cu guverne instabile. Este tot mai greu să se ajungă la soluţii politice comune pentru ambii parteneri egali în drepturi; acest lucru devine aproape imposibil mai ales începând cu anul 1906 când în Cisleithania se introduce votul universal şi egal, nu însă şi în Transleithania.

Jumătatea vestică a imperiului, cu capitala la Viena, are în jurul anului 1910 cam 28,5 milioane locuitori: aproape 10 milioane germani, aproape 6,5 milioane cehi, moravi şi slovaci, aproape 5 milioane polonezi, peste 3,5 milioane ruteni (Ucraineni), 1,25 milioane sloveni, aproape 800.000 sârbo-croaţi, 770.000 italieni, 275.000 români, cam 11.000 maghiari, în plus 500.000 străini din care fac parte şi cetăţeni maghiari. Nu există o naţiune „evreiască”, deoarece o naţiune este recunoscută ca atare doar dacă

are o limbă comună, ceea ce nu se poate spune despre evrei. În schimb, din anul 1867 ei se bucură de drepturi civile depline, atât ca cetăţeni cât şi ca o comunitate religioasă.

Este greu ca în monarhia multinaţională să se cristalizeze o conştiinţă statală comună, mai ales în Cisleithania ai cărei locuitori nu au nici măcar un nume comun. Denumirea de „Cisleithanian" nu este uzitată. Denumirea de „austriac" circulă, ce-i drept, intern, adică în ţinuturile germane ale Cisleithaniei, dar nu este legală. Căci nici cehii, nici polonezii, italienii sau celelalte popoare din Cisleithania nu ar fi acceptat să-şi spună „austrieci", considerând că această recunoaştere ar însemna o discriminare şi ar fi expresia supremaţiei germanilor. Din acelaşi motiv, ei resping introducerea limbii germane ca limbă oficială de stat. În sensul strict al cuvântului nu există, prin urmare, „austrieci". Această dilemă este rezolvată cu ajutorul unei alte improvizaţii: Jumătatea vestică a imperiului primeşte o denumire oficială care porneşte de la parlamentul multinaţional, formula corectă fiind: „Regatele şi ţările reprezentate în Parlament." [9]

Dr. Victor Adler, liderul social-democraţilor din Cisleithania, încearcă, în 1905, să le explice tovarăşilor săi din Germania această situaţie fără, însă, să-şi poată ascunde amărăciunea: „Noi austriecii – Noi avem o ţară, dar nu avem o patrie. Nu există un stat Austria."[10]

Cele două parlamente, adică cel de la Viena, şi cel din Budapesta, lucrează complet independent unul de altul.

Ca să definitiveze legile de interes comun pentru ambele părţi ale imperiului, „delegaţiile” – câte 60 de deputaţi din Cis şi din Trans – se întrunesc în fiecare an, depunând eforturi considerabile ca să ajungă la compromisuri. Locul de întâlnire este, alternativ, Viena şi Budapesta. Limba oficială este germana.

Tratativele pentru reînnoirea acordului, care au loc o dată la zece ani şi care fixează cota parte din buget destinată cheltuielilor de interes comun, declanşează de fiecare dată situaţii de criză. După ultimul acord din 1907, Ungariei îi revin 36,4 procente din cheltuieli iar Cisleithaniei restul mai mare – ceea ce aici este resimţit ca o mare nedreptate!

Datorită coeziunii interne şi tradiţiei votului censitar, care ţinea marile mase la distanţă de urnele de vot, viaţa politică este mult mai paşnică în Ungaria decât în Cisleithania, unde guvernul rămâne dependent de o multitudine eterogenă de partide care sunt mereu în conflict unele cu altele. În felul acesta, jumătatea maghiară dobândeşte mai multă influenţă şi putere în statul global. Acest fapt trezeşte însă revoltă în „Cis” încurajându-i pe cei care cer „desprinderea de Ungaria”.

Bătrânul împărat, rămas văduv, întruchipează mitul domnitorului care se sacrifică muncind neobosit şi îndeplinindu-şi obligaţiile; el pare să-şi guverneze ţinuturile dobândite prin moştenire în stilul vechi al unui aristocrat cu drepturi inalienabile, respectând cu stricteţe constituţia. Lumea îl compătimeşte din cauza loviturilor grele pe care i

le-a hărăzit destinul, făcându-l să rămână singur la bătrâneţe: în 1898 un anarhist italian o asasinează, la Geneva, pe împărăteasa Elisabeta, mult iubita „Sissi-angelica”. Unicul fiu al perechii imperiale, talentatul prinţ moştenitor Rudolf, moare în 1889 la Mayerling, la vârsta de 30 de ani, în urma unei sinucideri scandaloase. Că împreună cu el moare şi o fată de 17 ani, foarte îndrăgostită, şi anume Maria Vetsera, este cel mai straşnic păzit secret al monarhiei. Ruşinea de la Mayerling apasă asupra dinastiei catolice de Habsburg, împovărându-l şi pe tată.

Chiar şi după ce ajunge Cancelar al Reich-ului, Hitler povesteşte cu plăcere o serie de istorioare despre bătrânul însingurat din reşedinţa imperială Hofburg. Goebbels notează în jurnalul său: „Führer-ul relatează iarăşi despre caracterul vulnerabil al fostului imperiu habsburgic… Despre felul de-a fi, simplu şi melancolic al împăratului Franz Joseph. Tragedia de la Mayerling. Frumoasa împărătească Elisabeta.”[11] Însingurarea monarhului se adânceşte în urma străduinţelor sale disperate de a-şi păstra nimbul majestăţii chiar şi în noile condiţii. Protocolul este respectat la curtea sa cu mai multă stricteţe ca oricând, vechea înaltă aristocraţie deţine încă supremaţia formând un cerc solidar în jurul suveranului.

Regulile foarte stricte ale Curţii în materie de căsătorie impun, prin tradiţie, un rang aristocratic ireproşabil, dar nu şi o anumită naţionalitate. În felul acesta, aristocraţia din

Cisleithania – întocmai ca şi funcţionarii şi ofiţerii superiori – devenise cu timpul o pătură multinaţională fiind orice altceva dar nu „germană”. Moşiile care le revin prin moştenire nu se găsesc, de cele mai multe ori, în ţări ale coroanei germane, aşa încât, dacă ei se implică în activitatea politică sau de partid, o fac în sprijinul ţinuturilor din care se trage familia lor. De exemplu în Parlament prinţul Andreas Lubomirski, contele Adalbert Dzieduszycki, Wladimir cavaler de Kozlowski-Bolesta şi Kasimir cavaler de Obertinski reprezintă interesele poloneze conservatoare, contele Franz Bellegarde pe cele româneşti, Aurel cavaler de Onciul pe cele ale românilor liberali, Nikolaj cavaler de Wassilko pe cele ale democraţiei naţionale rutene, contele Jaroslaw Thun-Hohenstein pe cele ale clericalilor cehi, iar contele Adalbert Sternberg se afirmă ca ceh „sălbatic”, fără să aparţină vreunui partid.

Ca prim aristocrat al imperiului, Franz Joseph se situează deasupra partidelor, nu se coboară, în particular, la nivelul oamenilor care nu fac parte din aristocraţie şi nu cunoaşte viaţa de dincolo de uzanţele Curţii. Mulţi critică această atitudine, de exemplu, parlamentarul german, liberal ca apartenenţă politică, Joseph Baernreither, care spune: „Un zid de prejudecăţi se interpune între împărat şi toate personalităţile politice libere. Maestrul suprem de ceremonii, reprezentantul militar şi medicul formează în jurul monarhului un meterez care îl apără pe acesta de orice element de atmosferă, de orice adiere politică mai

proaspătă. Viaţa care pulsează cu toată intensitatea în era noastră de-abia dacă pătrunde, ca un ecou îndepărtat, până la urechile împăratului nostru. El este împiedicat să participe în mod real la această viaţă, el nu mai înţelege timpurile sale, iar acestea trec pe lângă el, fără să mai ţină cont de el."[12]

Pe de altă parte, Franz Joseph este considerat simbolul şi, poate, unicul garant al unităţii acestui imperiu ameninţat de dezmembrare. Fidel idealului habsburgic, el se străduieşte să fie „un părinte echitabil al popoarelor sale" şi să aplice un tratament egal tuturor supuşilor săi, indiferent de naţionalitate. El reprezintă o garanţie că şi cel mai sărman rutean sau evreu din Galiţia se va putea adresa, la caz de nevoie, împăratului de la Viena pentru a-şi cere drepturile. Atât timp cât acest împărat este încă în viaţă, prăbuşirea Austro-Ungariei pare inimaginabilă. „Doar nu-i putem face bătrânului una ca asta" – este una dintre devizele care circulă în cercurile oficiale ale monarhiei dunărene.

Opinia idealizantă formulată de economistul Felix Somary, ca sfat primit de la tatăl său, circulă în multiple variante: „Imperiul acesta este cu totul diferit de restul lumii. Dacă împăratul şi guvernul său ar dispărea chiar şi numai pentru un an, toate etniile s-ar năpusti una asupra celeilalte. Guvernul reprezintă gardul care desparte grădina cu animale sălbatice de lumea exterioară; şi nu există nicăieri bestii politice atât de multe şi periculoase ca la noi." Somary: „Monarhia nu este o relicvă istorică, ci

unica posibilitate de a coagula opt naţiuni la graniţa cea mai periclitată a Europei. Cel ce o susţine, devine nepopular, este considerat un „carierist” un „reacţionar” – o etichetă nimicitoare într-o perioadă dominată de mania progresului… Căci tineretul îi reproşează suveranului tocmai cele două lucruri care reprezintă, în fond, meritul cel mai mare al dinastiei: lipsa de agresivitate şi situarea deasupra partidelor… Indiferent care ar fi opiniile despre monarhie – aici, pe acest vulcan, ea este singura formulă valabilă, neputând fi înlocuită prin altceva.„ Stăpânirea cezaro-crăiască „se împotriveşte fanatismului, impunând o convieţuire ordonată şi garantând libertatea politică şi personală a tuturor minorităţilor.”[13]

Această perspectivă patriotico-habsburgică şi polei-toare corespunde legilor formale introduse în 1867. Dar realitatea cotidiană, mai ales cea din regiunile rurale, nu reflectă nicidecum acest ideal. Căci acolo sunt încă dominante vechile raporturi de forţă care îi împart pe oameni în „stăpâni” şi „sclavi”.

În măsura în care autorităţile publice pot interveni, ele se străduiesc să respecte cu stricteţe principiul egalităţii în drepturi în domeniul juridic şi administrativ, chiar dacă au de luptat împotriva rezistenţei opuse de naţionalişti. Dar acele etnii care se consideră, deja de secole întregi, drept „conducătoare”, nu acceptă noua egalitate, indiferent dacă este vorba de cea a polonezilor faţă de ruteni, a germanilor faţă de slavi, a italienilor faţă de sloveni sau a altor grupuri etnice care rivalizează unele cu altele.

Baza legală care reglementează, înainte de 1918, convieţuirea popoarelor în jumătatea vestică a imperiului, poate fi găsită în paragraful 19 al Constituţiei; acesta se referă la drepturile cetăţenilor din 1867: „Toate etniile statului sunt egale în drepturi şi fiecare etnie se bucură de dreptul inalienabil de a-şi menţine şi cultiva specificul naţional şi limba.” Împăratul Franz Joseph garantează, cu persoana sa, respectarea strictă a acestei legi.

Deoarece împăratul se declarase un apărător al egalităţii în drepturi pe tărâm naţional şi religios, ataşamentul faţă de persoana sa devine un criteriu al patriotismului. Minorităţile nedreptăţite timp de secole, cum ar fi rutenii, slovacii, slovenii apreciază legiferarea egalităţii în drepturi fiind apărători loiali ai statului. Mai ales pentru evrei statul de drept reprezintă un sprijin real. În retrospectiva sa uşor poleitoare Ştefan Zweig scrie despre Viena dinainte de 1918: „Cei ce trăiau acolo se simţeau descătuşaţi de un orizont mărginit şi de prejudecăţi. Nu era nicăieri atât de uşor să fii european, şi ştiu că eu îi datorez în mare parte acestui oraş faptul că m-am deprins de timpuriu să văd în ideea solidarităţii umane idealul suprem al vieţii mele.”[14]

Imaginea bătrânului monarh care insuflă veneraţie îl preocupă şi pe Hitler în „Mein Kampf”: În ultimii ani, întregul stat era în asemenea măsură legat de persoana lui Franz Joseph, încât moartea acestei întruchipări străvechi a imperiului era resimţită de masele largi ca moarte a imperiului însuşi. Da, şi unul dintre artificiile cele

mai dibace, mai ales al politicii slave, era să trezească impresia că statul austriac îşi datorează existenţa doar abilităţii unice, minunate, a acestui monarh; o linguşire care producea cu atât mai multă plăcere la Hofburg, cu cât nu corespundea aproape deloc meritelor reale ale împăratului.[15]

Iar cu altă ocazie: Cei mai periculoşi sunt suveranii care au îmbătrânit. Dacă te atingi de un asemenea monarh, toată lumea începe să ţipe. Cu siguranţă că Franz Joseph era mult mai puţin inteligent decât succesorul său, dar o revoltă contra lui era inimaginabilă. El purta un nimb, deşi este cel mai lovit monarh care a existat vreodată. El a dat curs liber tuturor evenimentelor fără să facă nimic.[16]

Ca toţi vienezii acelei epoci, şi tânărul Hitler are un oarecare interes pentru viaţa de la Curte, mai ales în primul an, când locuieşte în apropierea străzii Mariahilfer. Bătrânul împărat trece, în trăsura sa, de două ori zilnic pe aici: dimineaţa vine de la Schönbrunn în oraş ca să rezolve probleme legate de guvernare, iar seara se întoarce acasă. De fiecare dată, pe marginea trotuarului apar curioşi, doritori să-i facă suveranului un semn cu mâna sau doar să caşte gura. Kubizek: „Când ne ieşea în cale împăratul, Adolf nu făcea mare caz de asta şi nici nu comenta nimic, deoarece pe el nu persoana împăratului îl interesa ci statul pe care acesta îl reprezenta: monarhia cezaro-crăiască Austro-Ungaria.”[17]

Dar Hitler şi Kubizek cunosc foarte bine punctele de atracţie ale oraşului imperial. Aşa încât ei vizitează de

câteva ori – după spusele lui Kubizek – capela din Hofburg, pentru a asculta, întocmai ca ceilalţi turişti, corul de băieţi şi a asista cu această ocazie şi la celebra schimbare a gărzii cetăţii.[18]

Hitler asistă şi la cea mai spectaculoasă apariţie în public a împăratului, şi anume la procesiunea din Joia Verde. Albert von Margutti, adjutant al împăratului, povesteşte că acesta pleca dis-de-dimineaţă la catedrala Stephansdom, într-o caleaşca de gală trasă de şase cai şi „precedat de arhiduci în caleşti de gală trase de patru cai… Caleştile de sticlă, cu ornamente aurite, hamaşamentele costisitoare ale armăsarilor – cai bălani admirabili, de rasă spaniolă – vizitii şi lacheii în haine rococo negre, cu broderii aurite, cu ciorapi albi, pantofi cu catarmă şi peruci pe capetele acoperite de tricornuri şi bicornuri mari, împodobite cu galoane de aur şi pene de struţ.” În faţa catedralei corpul de gardă îmbrăcat în uniforme viu colorate dădea onorul.

După slujba religioasă are loc renumita procesiune. În fruntea alaiului îi găsim pe membrii ordinelor cavalereşti, în costume de ceremonie, apoi clerul, iar sub baldachin pe prinţul cardinal cu sfântul chivot în mână. Imediat după baldachin vine bătrânul împărat, pe jos, cu capul descoperit, ca un creştin smerit, cu o lumânare în mână. În urma lui arhiducii, aristocraţia, demnitarii de la Curte, primarul Vienei dr. Karl Lueger, consilierii municipali şi mulţi alţii. În ansamblu, spune Margutti, „unul dintre cele mai impresionante spectacole din lumea întreagă.”[19]

Pe tânărul din Linz îl încântă mai ales corpul de gardă al arcaşilor, numiţi, în mod prozaic, „Hartschiere” sau „Hatschiere”. Uniforma lor de gală constă dintr-un coif de argint cu un panaş alb din păr de cal, un veston roşu cu galoane aurite, pantaloni albi şi cizme înalte, răsfrânte, din lac negru.[20] Hitler relatează încă în 1942: Dacă mă gândesc la arcaşi; când apăreau la procesiunea din Joia Verde nu era de glumă – un tablou formidabil. Dar erau atât de inofensivi încât nici revoluţia nu le-a făcut nimic. Concluzia sa: Omenirea are nevoie de un idol… Monarhia s-a dovedit a fi foarte iscusită în această privinţă: Ea a cultivat în mod artificial idolul. Tot circul ăsta, toată tevatura asta nu este lipsită de sens.[21]

Hitler relatează cu plăcere şi despre sosirea caleştilor în faţa Operei Imperiale: Ce splendoare, când la spectacolele de gală veneau şi membrii casei imperiale, iar arhiducii în uniformele lor pline de fireturi aurite şi doamnele cu bijuteriile lor costisitoare coborau din echipaje.[22] Şi: Opera era ceva minunat înainte de primul război mondial! Era cultură şi în asta, nemaiauzit! Doamnele cu diademele lor, o splendoare!… N-am văzut niciodată loja imperială ocupată. Probabil că împăratul nu era muzical.[23] (ceea ce este adevărat). Iar cu altă ocazie el vorbeşte despre nebunia monarhiei ereditare, care are nevoie de ceremonialul pompos pentru a face ceva din nulităţile încoronate.

Omagiile aduse împăratului de către principii „germani”

În 1908, adică în primul an petrecut de Hitler la Viena, mitul imperial este cultivat cu mai multă pompă ca până atunci sau după aceea. Franz Joseph care se urcase pe tron la vârsta de 18 ani, în timpul revoluţiei din 1848, celebrează un eveniment unic în istoria Habsburgilor şi anume jubileul unei domnii de 60 de ani.

Obosit şi deprimat, împăratul se împotriveşte multă vreme organizării unor serbări jubiliare de anvergură. Dar susţinătorii proiectului aduc argumente serioase: promovarea comerţului şi a turismului, diminuarea şomajului. În primul rând, însă, solemnităţile în cinstea persoanei venerate a bătrânului împărat vor întări sentimentele patriotice contracarând conflictele interetnice.

Trecuse mult timp de când la Viena nu mai avusese loc nici o festivitate patriotică. Ultima fusese procesiunea organizată în 1879 de pictorul Hans Makart, cu ocazia nunţii de argint a perechii imperiale. În 1898, sărbătorirea împlinirii a 50 de ani de domnie fusese contramandată din cauza asasinării împărătesei. Iar un jubileu la 70 de ani de domnie era puţin probabil, din motive omeneşti.

Planificarea festivităţilor pentru anul 1908 este descrisă în romanul lui Robert Musil „Omul fără însușiri” (Der Mann ohne Eigenschaaften). [22]

Împăratul cedează foarte târziu, adică de-abia la 11

martie 1908, acceptând, fără chef, argumentele consilierilor săi şi organizarea unor serbări şi a unei procesiuni festive. Aceasta va prezenta istoria casei de Habsburg şi va da, în plus, tuturor popoarelor din monarhie ocazia să-şi omagieze împăratul prin delegaţiile lor de deputaţi. Festivităţile urmează să fie mai somptuoase decât cele organizate în 1897, cu ocazia împlinirii a 60 de ani de domnie a reginei Victoria. [23]

Pentru a veni în întâmpinarea dorinţelor exprese ale lui Franz Joseph de a nu neglija acţiunile de binefacere din cauza festivităţilor, se trece în grabă la transpunerea în viaţă a tot felul de proiecte: Fiecare şcoală, oricât de mică, din monarhie, fiecare orfelinat şi spital, cazărmile şi unităţile administrative, magazinele şi asociaţiile de tir organizează colecte pentru înfiinţarea unor aşezăminte de asistenţă socială: aziluri pentru oamenii fără adăpost, cămine pentru copii, orfelinate şi cămine pentru copiii abandonaţi, precum şi – ca o manifestare deosebită de simpatie faţă de pasionatul vânător care era Franz Joseph – un cămin pentru vânătorii bolnavi din toate ţările imperiului. [24]

În luna mai, seria lungă de vizitatori din străinătate, care vin să-şi prezinte felicitările, începe cu o senzaţie politică. Pentru a omagia în persoana lui Franz Joseph pe cel mai vârstnic monarh german, principii germani sosesc în grup compact la Viena, şi anume: împăratul Wilhelm al II-lea, principele regent Luitpold de Bavaria, regii Saxoniei şi Wurttemberg-ului, arhiducii de Baden, Saxonia-Weimar,

Oldenburg şi Mecklenburg-Schwerin, ducele de Anhalt, principii de Lippe şi Schaumburg-Lippe şi, ca unic exponent al burgheziei, primarul oraşului Hamburg care reprezintă oraşele hanseatice – statutul său de burghez antrenând mai puţine onoruri protocolare. Lipsa arhiducelui de Hessa este scuzată: El făcea o vizită oficială familiei ţarului – care era înrudită cu familia imperială germană – având misiunea politică de a îmbunătăţi relaţiile germano-ruse.

Împăratul Wilhelm al II-lea depusese eforturi protocolare serioase pentru a-şi realiza iniţiativa. Căci nu toţi principii erau entuziasmaţi de această acţiune comună, temându-se că ea ar putea declanşa conflicte politice.[25] În fond, împăratul Austriei nu era un suveran „german" care să aparţină imperiului german. Şi nici faptul că monarhia dunăreană era din 1879 partenera „Alianţei" nu justifica câtuşi de puţin acest titlu. Monarhia cezaro-crăiască era un imperiu multinaţional care cu greu putea fi numit „german".

Greutăţile politice ar fi putut surveni din mai multe părţi cu ocazia acestei vizite princiare, în primul rând din partea germanilor din jumătatea vestică a Austro-Ungariei: rănile de la Königgrätz [a] nu se vindecaseră încă. În ciuda loialităţii faţă de statui habsburgic nu erau puţini cei ce

[a] Localitate din Boemia, unde armatele austriece suferă o mare înfrângere în războiul prusaco-austriac din 1866. Înfrângerea Austriei a dus la slăbirea imperiului și a determinat casa de Habsburg să opteze dualismul austro-ungar, care a fost realizat un an mai târziu, în 1867.

priveau plini de nostalgie spre imperiul german încununat de glorie, cu atât mai mult cu cât influenţa slavă creştea în Cisleithania, depăşind-o pe cea germană. Era foarte posibil ca mulţi germani din Austria să vadă, în mod greşit, în această vizită princiară, o demonstraţie pangermanistă a „Germaniei Mari" şi să se lase seduşi de fastul imnului german şi al drapelelor germane, ajungând la concluzii greşite. În orice caz, pangermaniştii se pregăteau să-şi manifeste dorinţa de alipire la imperiul german, arborând drapelele negru-roşu-aurii – deci culorile anului 1848 – şi omagiindu-l pe împăratul „lor", adică pe Hohenzollern, şi nu pe Habsburg.

Împăratul Franz Joseph este foarte circumspect faţă de orice manifestare de naţionalism german în imperiul său. Conform declaraţiilor adjutantului Margutti, el vrea să vadă „în germanii din Austria o întruchipare a noţiunii de ,,specific austriac"," reacţionând cu multă iritare la orice tentativă a germanilor „săi" de a se apropia de Berlin. „Chiar şi manifestări inofensive, lipsite de însemnătate în această direcţie, puteau să-l indispună serios." ,,Cu „ochii săi de vultur el observa imediat drapelele negru-roşu-aurii, „iar buna sa dispoziţie se volatiliza pe loc." „Orice asemenea manifestare a germanităţii nimerea călcâiul lui Achille al împăratului, deoarece el bănuia că în spatele ei se ascund tendinţe pangermaniste."[26]

Dificultăţile politice create de austriecii negermani sunt previzibile cu ocazia acestei vizite cu mare încărcătură politică, şi ele nu întârzie să se arate. O serie de ziare

cehe dezlănţuie o polemică aprinsă împotriva acestei demonstraţii, interpretată şi de ei ca pangermanistă.

Agitaţia creată de acest spectaculos omagiu adus de principi este mare, iar organizarea reacţiei complicată. Demonstraţiile naţionalist-germane sunt împiedicate cu ajutorul unui cordon gros de trupe. Numărul drapelelor imperiului german (negru-alb-roşu) este redus la minim, iar drapelele „Germaniei Mari" (negru-roşu-auriu) – care, deşi interzise, apar tot mereu – sunt imediat date jos. Zeci de mii de oameni stau înşiraţi de-a lungul traseului lui Wilhelm al II-lea care intră în Viena însoţit de împărătească, de doi fii şi o suită de 54 de persoane, îndreptându-se spre Schönbrunn. Poliţia şi protocolul sunt suprasolicitate, cu atât mai mult cu cât în aceeaşi zi urmează să sosească la Viena şi ceilalţi principi din Germania; or, eternele frecuşuri dintre ei nu mai sunt un secret pentru nimeni.

În discursul său, Wilhelm al II-lea (pe atunci în vârstă de 49 de ani) îl elogiază pe împăratul austriac ca un model pentru „trei generaţii de suverani germani" – înglobându-l astfel pe monarhul habsburgic în seria suveranilor germani, de parcă nu ar fi existat niciodată o bătălie de la Königgrätz. El se referă în primul rând la interesele dinastice comune, la relaţiile de rudenie şi la Alianţa politică.

Pus în această situaţie delicată, Franz Joseph reacţionează cu multă abilitate. În discursul de mulţumire, el trece peste componenta naţionalist-germană a înaltei vizite, limitându-se la cea dinastică: El vede în înalta vizită

„o manifestare solemnă a principiului monarhic căruia Germania îi datorează forţa şi măreţia.” După care el evidenţiază valoarea alianţei politice care există deja de 30 de ani, „în speranţa că aceasta va urmări doar obiective paşnice”. Ziua agitată se termină cu o festivitate cu muzică militară şi 8000 de cântăreţi, organizată, seara, în parcul castelului Schönbrunn. Din motive de securitate, parcul foarte mare. De obicei accesibil publicului, este acum închis şi păzit de poliţie. Cei 10.000 de musafiri, care primiseră invitaţii personale, sunt supuşi, la intrare, unui control riguros.

În străinătate, mai ales în ţările occidentale, în cele balcanice şi în Rusia, omagiul adus de principi este privit cu circumspecţie. Ziarele ruseşti etichetează, la unison, vizita drept „o demonstraţie pangermanistă”, care „dovedeşte foarte clar dependenţa Austro-Ungariei de politica germană.”[27] Şi proeminentul ziarist englez Lucien Wolf subliniază că „ideea unirii monarhiei habsburgice cu imperiul german nu a fost încă abandonată” – şi anume la Viena. În schimb, Berlinul este mai puţin interesat de o „alipire” a părţii germane catolice a Austriei şi are nevoie de Austro-Ungaria în primul rând ca aliat împotriva Rusiei.[28]

Toţi vienezii se implică într-o formă sau alta în polemicile agitate ale acestor zile şi este puţin probabil ca tocmai tânărul Hitler să se fi ţinut la distanţă.

După omagiul spectaculos adus de principii germani, sosesc alţi monarhi din Europa care vor să-şi prezinte

felicitările însoţiţi de o suită numeroasă şi în cadrul unui ceremonial de Curte foarte complex; primul este regele Suediei. Cu ocazia recepţiilor şi dineurilor de gală se subliniază viitorul strălucit al monarhiilor în genere şi cel ai monarhiei dunărene în special. Asaltaţi de mişcările democratice, monarhii europeni îşi dau mâna, grupându-se în jurul venerabilului decan de vârstă din Viena.

În schimb „publicul" se frământă din cauza lipsurilor, a nemulţumirilor, a conflictelor naţionale şi politice. În aceleaşi momente în care 82.000 de elevi din Viena îşi omagiază, la 21 mai 1908, împăratul în parcul din Schönbrunn, cântând şi agitând ghirlande de flori în prezenţa a sute de mii de spectatori, la Universitatea din Viena au loc demonstraţii ale studenţilor liberali şi naţionalişti germani, care cer „liberalizarea ştiinţelor", militând contra bisericii şi a clericalismului, deci indirect şi contra casei de Habsburg. Deoarece poliţia este mobilizată ca să menţină ordinea la Schönbrunn, situaţia devine periculoasă dar este, în cele din urmă, dezamorsată printr-un compromis încheiat la Viena. Teama de revoluţie persistă însă.[29]

Procesiunea jubiliară ca frescă a epocii

Procesiunea fusese imaginată ca o dovadă a armoniei interetnice; în realitate ea redeschide încă din timpul pregătirii ei aproape toate rănile monarhiei cezaro-crăieşti, arătând, în mod foarte clar, care este situaţia imperiului în

anii petrecuţi de Hitler la Viena şi cum a resimţit-o el încă din primul an.

Conflictele izbucnesc mai întâi din cauza fondurilor. Proiectul-mamut al festivităţilor urmează să fie autofinanţat prin vânzarea, cu bani grei, a locurilor din tribune, ceea ce se dovedeşte în curând a fi o iluzie. Social-democraţii din Consiliul Municipal al Vienei votează – fără succes – împotriva acordării unei subvenţii de la stat, argumentând că amintirea numeroaselor evenimente triste din timpul domniei lui Franz Joseph nu reprezintă „un prilej" care să justifice o festivitate atât de costisitoare.[30]

Pentru a simplifica momentul organizatoric – timpul rămas ia dispoziţie era de doar 89 de zile – comitetul cere ajutorul câtorva firme mari, mai ales pentru vânzarea locurilor din tribune. Printre aceste firme se găseşte şi cel mai mare magazin universal din Viena, Gemgross, o firmă evreiască, împotriva căreia protestează creştin-socialii. Ceea ce îi interesează „pe evrei" în această procesiune este doar „câştigul" şi nu omagierea împăratului.[31] Zvonurile că ar fi fost cointeresate firme din Berlin sunt dezminţite.

Şi între artişti izbucneşe un conflict de interese legat de ofertele considerabile. Cine să elaboreze concepţia artistică a procesiunii: tradiţionaliştii sau progresiştii? În cele din urmă, reprezentanţii ambelor tabere refuză oferta, printre ei şi Alfred Roller în viziunea căruia un grup multicolor urma să deschidă procesiunea.[32] Aşa încât se

ajunge la un compromis şi oferta mult râvnită este acceptată de „moderaţi”.

Apoi încep obiecţiile faţă de participarea prea masivă a aristocraţiei la procesiune. Comitetul se apără cu argumentul că aristocraţia nu costă bani, ba chiar dimpotrivă: Mulţi dintre aristocraţii care defilează în costumele strămoşilor lor renumiţi participă la manifestaţie pe cheltuială proprie, înzestrează grupuri costumate, pun la dispoziţie armuri şi arme din colecţiile lor valoroase, contribuie cu uniforme şi căleşti somptuoase vechi, cu cai şi multe altele. Dar această prezenţă supradimensionată şi anacronică a aristocraţiei este totuşi resimţită ca o provocare: De parcă aristocraţia şi Curtea ar fi aranjat iarăşi totul între ele, excluzând „poporul”. Karl Kraus spune, cu ironie, că, cel puţin în ceea ce priveşte ziua procesiunii, problema socială este rezolvată: „Este clar că aristocraţia nu va ezita să participe, burghezia să dea banii, iar poporul să privească”[33]

Cel mai mare pericol îl reprezintă, ca de obicei, conflictele naţionale. Primul pas îl fac ungurii care refuză să participe la „anul jubiliar”. Pentru ei nu anul 1848 marchează începutul domniei lui Franz Joseph ci 1867, când, în urma recunoaşterii constituţiei maghiare şi a încoronării sale ca rege al Ungariei, el „s-a împăcat” cu naţiunea maghiară. Ungurii mai adaugă că, în 1907, cu ocazia aniversării a 40 de ani de la încoronare, nu venise în Ungaria nici un reprezentant oficial al Cisleithaniei. Din cauza certurilor violente, Franz Joseph refuzase chiar şi

să primească orice felicitări din străinătate, „în primul rând fiindcă nu avem de-a face cu un jubileu propriu zis, în al doilea rând fiindcă împăratul >, Franz Joseph respinge ideea oricăror festivităţi cu excepţia unei slujbe în biserica încoronării şi în al treilea rând fiindcă situaţia din Ungaria nu oferă motive pentru o asemenea festivitate de bucurie.”[34]

Ziarul Budapesti Hirlap din Budapesta îi urează, în ziua procesiunii, majestăţi sale „fericire, sănătate şi noroc”, adăugând însă: „Cu toate acestea nimeni n-ar dori să participe la procesiunea austriecilor, deoarece comportamentul lor faţă de noi este atât de dur, duşmănos şi plin de ură.”[35]

Apoi urmează scandalul cu cehii. Punctul de plecare îl formează turneul jubiliar pe care Teatrul Naţional ceh urma să-l întreprindă la Viena, în program figurând o piesă populară moravă, una rusă şi „Hamlet” în limba cehă. Primarul Lueger transmite că reprezentaţiile sunt incompatibile cu „caracterul german al oraşului Viena” şi prevede că o să aibă loc „demonstraţii mari şi scandaluri”. În aclamaţiile presei creştin-sociale şi naţionalişţ-germane, viceprimarul întăreşte spusele primarului: „Viena este germană şi trebuie să rămână germană, iar un ansamblu de teatru ceh nu are ce căuta într-un oraş german.[36]

Ca ripostă, cehii contramandează nu numai turneul ci şi participarea lor la procesiune. Reprezentanţii cehilor în Parlament declară: „Dacă cehilor li se spune pe faţă că ei nu trebuie să vadă în Viena decât un oraş duşman, să se

ia la cunoştinţă că, începând cu această clipă, îi considerăm lipsiţi de caracter pe cehii care participă la ceva serbări jubiliare sau la orice altă manifestare organizată de acei domni care nu s-au sfiit să scuipe în faţă arta numai fiindcă este artă cehă."[37] Ziarul creştin-social Deutsches Volksblatt ricanează cu ironie şi satisfacţie spunând că şi de-acum înainte „vienezii care vor să aibă parte de plăcerea de a se delecta cu un ,,Hamlet" în limba cehă vor trebui să facă o călătorie la Praga."[38]

Oricum, procesiunea le oferă cehilor motive suficiente de supărare, deoarece istoria Boemiei este prezentată ca istoria unor învinşi. Cortegiul urmează să fie deschis de Rudolf de Habsburg, care cucerise, în secolul al 13-lea, Austria, învingându-l pe suveranul de atunci Ottokar Przemysl. Învingătorul regelui Boemiei – care fusese o figură foarte populară în Cehia – este înconjurat de 30 de membri ai celor mai vechi familii nobiliare, îmbrăcaţi în armuri de cavaler, călare pe cai de luptă cu harnaşamente medievale, ţinând lănci în mână şi fiind înşiruiţi în ordine alfabetică, de la Auersperg la Zedtwitz – deci o adevărată demonstraţie de forţă.[39] Şi prezentarea războiului de 30 de ani, în care Habsburgii catolici au învins Boemia protestantă, deschide răni vechi.

Urmează după aceea refuzul italienilor: Ei sunt furioşi că grupul care încheie procesiunea istorică glorifică faptele eroice ale mareşalului Radetzky – iar orchestra militară interpretează, fireşte, tocmai atunci marşul

Radetzky, acest marş triumfal contra revoluţionarilor italieni înfrânţi în anul 1848. S-ar putea ca Hitler să se fi referit tocmai la aceste conflicte atunci când, în încercarea sa de a câştiga Italia ca viitor partener de alianţă, el spune în „Mein Kampf": Reputaţia armatei austriece se datora, în parte, unor victorii care nu puteau decât să trezească ura eternă a italienilor, pentru toate timpurile. Şi: Am observat nu o dată, la Viena, dispreţul profund şi ura neîmpăcată cu care italienii erau „loiali" statului austriac. Casa Habsburg a păcătuit secole întregi faţă de libertatea şi independenţa italienilor. [40]

Croaţii, la rândul lor, protestează împotriva pasajelor defăimătoare din programul tipărit al procesiunii. Ce-i drept citim în el că croatul este un soldat excepţional, dar şi: „El manifestă un deosebit talent în a-şi însuşi bunuri străine. De exemplu, dacă în urma unei trădări se dădea frâu liber jafului, în raniţa sa găseai de toate: fier vechi, haine femeieşti, peruci, ba chiar şi o pendulă cu care voia să se mândrească în satul său natal." Comitetul organizator al procesiunii trebuie să-şi ceară scuze într-o declaraţie de presă şi să admită că această prezentare este o „ofensă gravă" la adresa croaţilor, contrazicând adevărul istoric. Croaţii se declară mulţumiţi.[41] Dar absenţa ungurilor, cehilor şi italienilor reduce în mod considerabil valoarea procesiunii.

Toate aceste certuri dau apă la moară pangermaniştilor care resping, oricum, statul multietnic. Ei îşi bat joc de o Austrie „bântuită de mania obtuză a serbărilor jubiliare, şi

care organizează festivtăţi în loc să se întrebe cine este vinovat de toate privaţiunile."[42]

Între timp sunt construite tribunele. Viena este plină de meşteşugari, de cherestea, şi răsună de zgomotele ciocanelor. Pietonii înjură circulaţia deviată şi se plâng că oraşul este desfigurat. Tribunele înalte par să înnăbuşe tot mai rmult centrul oraşului în lemnărie. Chiar şi pe acoperişul Parlamentului se înalţă o tribună. Tot mai puţini vienezi sunt; de acord cu procesiunea, mai ales după ce îşi dau seam că preţurile locurilor din tribune sunt inaccesibile pentru ei și că între aceşti monştri de scândură nu rămâne suficient loc pentru spectatorii care nu au bani de bilete.

Problemele organizatorice sunt aproape insurmontabile. Cam 52.000 de participanţi din afară şi de colaboratori trebuie cazaţi la Viena, hrăniţi şi înzestraţi, cheltuielile ridicându-se la aproximativ 78.000 coroane pe zi. Având în vedere că hotelurile îşi ţin camerele rezervate pentru turişti, preţurile la particulari explodează, ajungând până la 10 coroane pe noapte pentru o persoană[43] – şi descurajând pe mulţi străini. În oraş circulă cu zece mii de cai în plus, făcând abstracţie de numeroasele care cu boi care trag tunurile şi fel de fel de maşini, precum şi de asini şi alte animale.

Cu câteva zile înainte de procesiune are loc ceea comitetul de organizare numeşte mai târziu „campania de presă": Aproape toate ziarele publică zvonul că muncitorii intenţionează să răstoarne toate tribunele. Preşedintele

comitetului, contele Hans Wilczek, consemnează: „Asta a dat peste cap procesiunea… Zvonul a ajuns până la München, Berlin, Paris. Peste tot se spunea: Nu mergeţi la Viena! Veţi fi omorâţi! Şi începând cu acest moment nu s-a mai vândut nici un singur bilet!”.[44]

Mii de bilete pentru locurile din tribune rămân dute, chiar şi când încep să fie oferite la preţuri de cinci de zece ori mai mici. „Dacă dădeai plasatorului un bacşiş, puteai şedea pe alocuri în rândul întâi”, spun ziarele, iar cel mai târziu biletele pot fi obţinute „întocmai ca sărutările la un bazar filantropic”. În cele din urmă, oamenii mai bine îmbrăcaţi sunt acostaţi pe Ring și rugaţi să ocupe, pe gratis, loc în tribune, doar pentru ca ele să nu pară atât de goale.[45]

Ziua de 12 iunie 1908 este – spre norocul organizatorilor – o zi splendidă şi senină de vară. Afluenţa locuitorilor din suburbii spre centrul capitalei începe din timpul nopţii. La ora trei dimineaţa supraveghetorii tribunelor îşi încep activitatea, iar la ora cinci vine şi armata care protejează cortegiul ce se întinde pe o distanţă de 13 kilometri. Se deschid şi secţiile de poliţie şi punctele unde se găseşte apă potabilă. Societatea de Salvare este pregătită să intervină în caz de urgenţă. Maşinile Asociaţiei pentru Protecţia Animalelor se îngrijesc de animalele care participă la procesiune. La distanţă de câte 50 de metri sunt amplasate toalete publice şi – în primul rând – chioşcuri cu alimente. Femeile care dau apă, precum şi brutarii, vânzătorii de ilustrate şi programe

au de lucru până peste cap. Şi, bineînţeles, ziariştii: Viaţa care se desfăşoară în spatele tribunelor le oferă un material mult mai bogat decât procesiunea.

„Popoarele” se perindă timp de trei ore prin faţa „împăratului jubiliar”: 12.000 persoane, dintre care 8000 în costume de epocă, iar 4000 în port naţional, în plus cai, boi, trăsuri de toate felurile, tunuri. Procesiunea în travesti istoric trece prin faţa clădirilor istorice de pe Ring, care ar fi oferit o culisă perfectă dacă nu ar fi fost aproape invizibile din cauza tribunelor înalte.

Împăratul Franz Joseph este – în ciuda celor 78 de ani şi a arşiţei – drept ca o lumânare, în ţinută de mareşal, cu o pălărie cu pene pe cap, şi primeşte defilarea stând pe tribuna imperială împodobită cu multe drapele şi construită special pentru el în faţa porţii exterioare a palatului Hofburg. Lângă el sunt tribunele de onoare: la stânga cea pentru armată – o mare de pălării verzi, cu pene, şi uniforme cenuşii. La dreapta domină culoarea neagră: Aici se găsesc demnitarii civili cu funcţii înalte în stat, îmbrăcaţi – conform regulamentului – în frac şi cu cilindru pe cap. Doamnele poartă toalete elegante de vară în tot felul de culori.

Istoria costumată a casei de Habsburg străbate Viena în 19 grupuri şi în ordine cronologică. Sunt prezentate mai ales momente de însemnătate deosebită pentru armată, aureolate de strălucirea uniformelor şi a vechilor arme: Cavaleri care participă la turniruri pe vremea lui Maximilian I, soldaţi din perioada războaielor contra

turcilor, miliţiile tiroleze ale lui Andreas Hofer din 1809, însoţite de tunuri vechi. Vânzătoare din piaţa de fructe a Vienei joacă, foarte convingător, rolul vivandierelor.

În partea a doua a procesiunii, 8000 de participanţi îmbrăcaţi în costume naţionale întruchipează prezentul imperiului multinaţional; ei se succed în ordinea în care ţările figurează în titulatura imperială; deci Austria Inferioară şi Superioară, Salzburg, Stiria, Tirol, Vorarlberg, Moravia, Boemia, enclava lingvistică germană din Iglau, Silezia, Craina, Galiţia, Bucovina, Cracovia, Istria, Dalmaţia. Fiecare grup naţional îl omagiază pe împărat în limba sa maternă.[46]

Marile ziare de limbă germană îşi îndeplinesc datoria patriotică lăudând procesiunea ca expresie a diversităţii şi a măreţiei imperiului, ca semn al dragostei „naţiunilor" faţă de suveranul lor.

Ziarul Neue Deutsche Presse: „Nu sunt doar naţionalităţile, este însăşi Austria, amestecul multicolor de popoare cu toate variaţiile lor culturale şi etnice, dar care formează totuşi un tot unitar graţie liantului ce le asigură coeziunea."[47] Ziarul Imeuigkeits Weltblatt: „Ori încotro îţi îndrepţi privirile, zăreşti alte culori, alte porturi naţionale, alte tipuri de oameni. Şi auzi toate limbile.

Văzduhul răsună de formulele diferite de salut: 'Heil!', 'Grüss Gott!', 'Zivio!', 'Evviva!', 'Niech!', Trăiasca!', 'Zyje!' etc. Se vede că Cisleithania este un imperiu multilingv în care trăieşte, ca nicăieri altundeva, un mozaic al naţionalităţilor."[48]

Dar armonia etnică mult râvnită este doar o iluzie, deoarece cele mai mari naţionalităţi negermane ale imperiului strălucesc prin absenţă. Iar naţionaliştii germani dau foarte clar să se înţeleagă că nu apreciază deloc această etalare ostentativă a caracterului supranaţional al imperiului. Ost-Deutsche Rundschau, ziarul radicalului german Karl Hermann Wolf, prezintă în felul următor procesiunea: „Când germanii din rândul spectatorilor auzeau un salut negerman, ei răspundeau cu un răsunător Heil. Ba auzeai chiar şi formulele; Slavă ţie popor german! Slavă ţie Germanie Mare!" Reprezentanţii Carinthiei au intonat cântecul „O, Germanie, slavă ţie!", iar când câţiva spectatori cehi i-au salutat pe boemienii din sud cu formula „Ma uzta" [respectele mele], cică aceştia au răspuns: Fără milogeli! Suntem germanii din Budweis! Iar publicul a strigat: Trăiască Budweis!" Deoarece slovenii purtau tricolorul panslavist, reprezentanţii Stiriei şi Carinthiei ceruseră vehement însemne negru-roşu-aurii pentru germani.[49]

Karl Kraus scrie în ziarul Fackel: „Naţionalităţile din Austria se reunesc ca să-şi prezinte omagiile şi se cioro-văiesc asupra ordinii în care să o facă."[50] În plus, procentul de reprezentare în procesiune nu este corect din punct de vedere naţional şi social. Provinciile bogate sunt slab reprezentate, în schimb din cele sărace, mai ales din cele estice şi sudestice, sunt prezenţi de două ori mai mulţi delegaţi decât fuseseră programaţi: numai din Galiţia 2000 în loc de 1000, în timp ce Austria Inferioară trimite

doar 70 sau 80 de persoane.[51], Ocazia avantajoasă de a vizita măcar o dată în viaţă capitala ţării îi atrage mai ales pe cei lipsiţi, aciuaţi în cele mai îndepărtate cotloane ale monarhiei. Oricum, comitetul de organizare plăteşte drumul, întreţinerea, cazarea – mai mult în corturi şi pe saltele de paie – şi încă trei coroane de fiecare participant la procesiune. Pentru cei bogaţi suma este prea mică. Cei săraci, în schimb, sosesc în grupuri compacte, mai ales din Galiţia şi Bucovina.

Vienezii nu apucaseră încă niciodată să-i vadă, în carne şi oase şi în număr atât de mare, pe aceşti compatrioţi străini, care se învârtesc acum stângaci, timizi şi neajutoraţi prin metropolă. Ei nu au cum să se facă înţeleşi, fiind, în plus, de multe ori şi analfabeţi. Deosebirile în ceea ce priveşte nivelul cultural şi material sunt uriaşe în marea monarhie; 513.000 din cei 730.000 locuitori ai Bucovinei nu ştiu nici să citească nici să scrie. Proporţia de analfabeţi este de 60% la ruteni, serbocroaţi şi români, dar numai de 3,12% la germani, iar la cehi doar de 2,3%.[52]

Compatrioţii străini trezesc la Viena nu numai entuziasm ci şi groază. Ei sunt urâţi, primitivi, înapoiaţi pe tărâm cultural – trebuie să admită chiar şi Kraus: „Dacă toate etniile din Austria arată aşa ca mostrele de care ne împiedicăm astăzi pe străzile Vienei, cred că urâţenia ar putea fi un criteriu unificator care să ducă la o înţelegere perfectă între popoare.”[53]

Ziaristul şi biograful lui Mahler, Paul Ştefan, scrie că, din

cauza caracterului artificios şi a falsei străluciri, procesiunea dezlănţuie o „frică de filistinul nestăpânit”. „Broderiile lor, bluzele lor, bijuteriile lor pot fi văzute la Wertheim din Berlin” unde ele sunt cele mai ieftine din mărfurile ieftine. „Da, în Austria trăiesc popoare cumsecade, răbdătoare, disciplinate. Ele îşi iubesc împăratul, dar ar trebui să primească şi o educaţie europeană.”[54]

Arhitectul Alfred Loos declară următoarele: „Este o pacoste pentru un stat ca tezaurul cultural al locuitorilor săi să se extindă pe o perioadă de timp atât de mare… Au participat la această procesiune jubiliară şi etnii care ar fi fost considerate înapoiate chiar şi în era migraţiei popoarelor. Ferice de ţara care nu are asemenea trupe prădalnice în ariergarda sa. Ferice de America!”[55]

Nici caricaturiştii nu lasă să le scape ocazia de a-i ridiculiza pe „sălbatici” şi „primitivi”, fiind siguri că o să se bucure de succes la majoritatea vienezilor. Revista „Simplicissimus” aduce, pe o pagină întreagă, o caricatură în culori, cât se poate de defăimătoare, în care îi înfăţişează pe participanţii la procesiune ca figuri lombrosiene, ca barbari zdrenţuiţi.[56] Întâlnirea cu exponenţi atât de numeroşi ai popoarelor „subdezvoltate”, „barbare”, într-o capitală extrem de elegantă, are loc într-o perioadă marcată de teoriile darwiniste ale unei epoci care este convinsă că o evoluţie legică duce de la omul primitiv al erei preistorice la „omul elevat” al viitorului. Deosebirile dintre nivelul de civilizaţie al diferitelor etnii, aşa cum se

manifestă în înfăţişarea exterioară, în comportament, limbă şi condiţiile de igienă, duce la cristalizarea convingerii că oamenii nu sunt egali între ei: Cei „civilizaţi” se simt superiori celor „primitivi”. La Viena, germanii sunt aceia care se simt „poporul superior” în comparaţie cu etniile „inferioare” ale monarhiei.

Şi epilogul procesiunii provoacă multă încordare în opinia publică – la început în Parlament: Deputatul sionist, Dr. Benno Straucher, protestează contra prezentării discriminatorii a unui evreu din est, în procesiune: Este vorba despre un om care merge în urma grupului ce simbolizează asediul turcilor; acesta este înfăţişat ca un clovn care se dă peste cap provocând hohote de râs. Deoarece poartă caftan şi joben şi are perciuni, este clar că reprezintă un evreu din est.

Straucher: „Noi, evreii, suntem de cele mai multe ori lipsiţi de apărare şi neputincioşi în faţa persecuţiilor care au uneori caracter de-a dreptul medieval, luând totdeauna forme detestabile.” El respinge cu indignare intervenţia venită din sală, cum că scena ar avea caracter istoric: „Scuzaţi, nu poate fi vorba despre istorie; pe vremea asediului turcilor nu existau evrei cu caftan şi joben.” În fond, şi evreii ar fi putut avea parte de o prezentare pozitivă în procesiune. Dar cuvintele lui Straucher sunt acoperite de iureşul exclamaţiilor obişnuite: De-a lungul istoriei evreii au fost totdeauna spioni şi trădători.[57]

Şi pacifiştii critică procesiunea. Bertha von Suttner, laureată a premiului Nobel pentru pace din 1905, îi spune

lui Alfred Hermann Fried, laureat al premiului Nobel pentru pace din 1911: „Procesiunea îmi produce multă supărare. Un tărăboi în jurul chemării la arme. Dovada unei atitudini extrem de obtuze faţă de spiritul modern. Preamărirea tuturor sălbăticiilor.” Cu zece ani în urmă, ea avusese încă speranţa „că împăratul se va folosi de festivităţi pentru a încheia o alianţă europeană generală şi a determina, în felul acesta, o campanie de dezarmare. Pe atunci credeam că el este sensibil la asemenea idei. Astăzi nu mai cred.”[58] În orice caz, chiar şi gimnaştii vienezi apar în procesiune într-o postură marţială, ca „omagiu adus de tineretul apt de serviciu militar, din imperiu”. La capătul procesiunii defilează elevii, instruiţi militar, ai căminelor de băieţi orfani din Viena: îmbrăcaţi în uniforme albe, ei merg în pas de paradă – fiind întâmpinaţi cu aplauze speciale de la tribune.

Urmează apoi dezvăluirea unui dezastru financiar. În locul profiturilor sperate, procesiunea se soldează cu un deficit de cam un milion de coroane. Mulţi negustori şi meşteşugari aşteaptă în zadar să-şi primească onorariile. În cele din urmă, o serie de instituţii publice trebuie să facă rost de banii de care alte instituţii au o nevoie stringentă. Finalul lipsit de glorie al aventurii cu procesiunea este un proces de corupţie deschis în 1909.

Cât priveşte părerea lui Hitler despre procesiune cunoaştem doar observaţia sa că ţiganii din Ungaria au acţionat masiv, ca hoţi de buzunare. Dovada că acest spectacol-mamut a făcut şi asupra lui o impresie profundă

o găsim însă în procesiunile organizate, la ordinul lui, la München, în anii 1937, 1938 şi 1939. Într-o perioadă în care procesiunile istoricizante sunt deja complet ieşite din modă, cele din München par să fie copii mai mici ale procesiunii din Viena, din 1908. Şi ele sunt tot instrumente ale propagandei politice, menite să consolideze sentimentele patriotice. Şi aici defilează o istorie personificată în eroi şi războinici – doar că în locul luptătorilor contra turcilor, al marilor maeştri ai ordinelor cavalereşti, al ordinului Teuton şi al copiilor din căminele militarizate, apar trupe costumate ale lui Frederic al II-lea al Prusiei, alături de forţele Wehrmacht-ului[a], de SA şi de SS.

Ziarul Volkischer Beobachter evidenţiază, în 1938, grupul „Era nouă", care, în onoarea „alipirii Mărcii Estice[b], este îmbrăcat în roşu şi argint." În centrul acestui grup se află un car alegoric mare simbolizând Dunărea „pe care tronează zâna Dunării îmbrăcată în argint. Pe cei şase cai înhămaţi la car călăresc pescari de la Dunăre, iar tot grupul este înconjurat de provinciile Mărcii Estice."[59]

Comentariile patetico-patriotice din ziarele vieneze ale anului 1908 seamănă foarte mult cu cele de mai târziu, din München: „în joc este apărarea a tot ce avem mai scump! Acest imperiu a devenit prin luptă ceea ce este astăzi, şi anume o comunitate mare de popoare care îşi urmează fiecare drumul său, dar care sunt sudate unul de altul prin

[a] Forţa armată (termen nazist). Armata germană.
[b] Denumire dată Austriei după alipirea la Germania hitleristă.

deea unui destin comun."[60]

Anexarea Bosniei şi Herţegovinei

La 5 octombrie 1908 monarhia dunăreană demonstrează că dispune de o forţă militară periculoasă. Spre surprinderea puterilor europene ea anexează provinciile turceşti Bosnia şi Herţegovina. Cu o suprafaţă de 51.200 kilometri pătraţi şi o populaţie de sub 2 milioane de locuitori, acest ţinut extrem de sărac şi înapoiat din punct de vedere cultural şi economic este, de fapt, ocupat şi administrat de trupe cezaro-crăieşti încă din 1878, adică de după tratatul de la Berlin. Din punct de vedere formal, însă, conform tratatului el se află încă sub suveranitate turcească. Austria se debarasează acum de această suveranitate turcească luând în stăpânire ţinutul şi din punct de vedere formal.

Observatorii diplomatici interpretează această neaşteptată politică de mare putere ca o încercare „de a abate atenţia de la recesiunea economică internă prin acţiuni ferme pe plan extern şi de a direcţiona astfel politica internă pe un făgaş mai sănătos."[61] Adevăratul motiv este însă unul patriotic: Luarea în stăpânire a Bosniei şi Herţegovinei este un cadou jubiliar făcut bătrânului împărat. În perioada domniei lui Franz Joseph imperiul se micşorase mereu în urma unor războaie păguboase. În 1859 el pierduse Lombardia, în 1866 Veneţia şi hegemonia în Confederaţia Germană. De data

aceasta imperiul vrea să se extindă, şi anume printr-o manevră aparent simplă. Repercusiunile acestui pas asupra politicii europene sunt total subapreciate, iar anexiunea insuficient pregătită pe plan internaţional. Până şi partenerul german din Confederaţie este informat prea târziu, iar imperiul ţarist doar foarte vag.

Agitaţia din rândurile marilor puteri europene, luate prin surprindere, este uriaşă. Căci este, oricum, vorba despre un vechi focar de crize, despre mult citatul „punct de unde poate veni furtuna în Europa"; tocmai echilibrul acestui punct fusese tulburat în urma expansiunii habsburgice, periclitând pacea în Europa. Atât Anglia cât şi Rusia ameninţă că vor acorda Turciei ajutor militar. Asta înseamnă pericol iminent de război.

Întreaga regiune balcanică, cu ţările ei limitrofe, intră în stare de alertă, în primul rând regatul Serbiei. Acesta se erijează în protector al slavilor din sudul regiunii balcanice tinzând, în perspectivă, spre întemeierea unei „Serbii Mari", care să înglobeze, fireşte, Bosnia, Herţegovina şi alte provincii habsburgice şi turceşti din Balcani. Oricum, există încă din 1906 o atmosferă belicoasă, şi anume de când Viena declarase „războiul porcinelor", interzicând importul de carne din Serbia şi ruinând în felul acesta economia sârbească. Mai ales populaţia rurală din Serbia – care este majoritară – nutreşte de atunci o ură profundă faţă de Austro-Ungaria. Prima reacţie a Turciei după anexiune este tot un boicot comercial contra monarhiei dunărene. Şi deoarece şi alte state balcanice urmează

exemplul Turciei, comerţul monarhiei cu Orientul suferă mari pagube.

Un expert foarte apreciat pe atunci vorbeşte despre atmosfera din Serbia: „în unele sate s-au format chiar şi detaşamente de femei înarmate. Bătrâni de şaptezeci de ani şi flăcăi de doisprezece până la cincisprezece ani s-au înrolat ca voluntari în armată. Un război sârbo-austriaco-maghiar ar fi înfiorător şi de o cruzime care ar îngrozi lumea întreagă. Sârbii sunt fanatici şi gata de orice. Ei ar avea parte de mulţi aliaţi; cete întregi de voluntari din Rusia le oferă ajutor sârbilor. Italia copleşeşte Serbia cu manifestări de prietenie. Ofiţeri şi Garibaldieni îşi oferă serviciile guvernului din Serbia."[62] Toate acestea indică un fel de război de gherilă, dus de Serbia în Bosnia, contra dominaţiei habsburgice.

Situaţia creată în urma anexiunii se acutizează în mod dramatic şi în interiorul monarhiei. „Popoarele" nu se arată deloc chiar atât de încântate de această creştere a puterii după cum îşi imaginase contele Aehrenthal, ministrul de externe – ba chiar dimpotrivă: Pericolul unui război dă apă la moară naţionaliştilor, şi anume atât ungurilor cât şi cehilor, italienilor şi, fireşte, slavilor din sud şi germanilor care agită iarăşi lozinca despre „slavizarea Austriei". Ziarul All-Deutsches Tagblatt: „Nu este o cucerire germană, ci una slavă, iar germanii nu au nici un motiv să se implice în aşa ceva… Orice întărire a elementului slav înseamnă o slăbire a celui german."[63] Populaţia Austro-Ungariei nu are nevoie de aceste provincii atât de sărace, anexiunea

periclitează pacea în Europa şi nu foloseşte decât dinastiei.[64]

Prin reprezentantul lor, Dr. Karl Renner, social-democraţii protestează în Parlament împotriva politicii de forţă: Austro-Ungaria administrase timp de 30 de ani cele două provincii balcanice în baza unui mandat european garantat prin semnăturile a şapte mari puteri. Şi iată că acum ea periclitează pacea întregii Europe doar pentru un „simplu titlu", deci pentru dreptul de suveranitate a coroanei „când, de fapt, nici măcar nu ştim dacă este vorba despre coroana noastră, sau de coroana Ungariei sau despre coroana vreunui vicerege, care urmează să fie trimis acolo… Acest nou titlu nu are valabilitate din punctul de vedere al dreptului internaţional; noi administrăm Bosnia cu ajutorul baionetelor şi, deocamdată, încălcând normele de drept" – o opinie împărtăşită, în acea şedinţă, şi de profesorul de filosofie Tomáš G. Masaryk din Praga, el reprezentând punctul de vedere al Boemiei. Prin anexarea Bosniei şi a Herţegovinei Austro-Ungaria nu face altceva decât să preia sarcini împovărătoare, în primul rând obligaţia de a apăra aceste două provincii „de orice atac din exterior precum şi în caz de agitaţii interne."

Renner: „Deci, din cauza acestei capodopere juridice, din cauza unui simplu titlu în locul unui drept garantat prin mandatul marilor puteri, ba chiar din cauza acestei restrângeri a propriului nostru drept, şi din cauza cretinismului juridic al lui Aehrenthal am ajuns în conflict cu întreaga Europă!" încă în 1878, atunci când a fost

ocupată, ni s-a spus că vom cuceri Bosnia cu ajutorul unei orchestre; dar această orchestră ne-a costat viaţa a 5000 de oameni." Cheltuielile de mobilizare şi boicotul economic au adus şomaj fiind „o catastrofă pentru mii şi mii de familii."[65] Toate partidele parlamentare sunt nemulţumite că Parlamentul nu fusese informat în legătură cu anexiunea – cu atât mai puţin consultat.

Oricum, în aceste luni agitate au loc conflicte interetnice la Viena, de exemplu la Universitate, între asociaţiile germane şi cele sioniste şi între studenţii italieni şi germani. Se şi trage cu această ocazie. Luptele de la Liubliana, dintre sloveni şi italieni, se soldează cu doi morţi şi mai mulţi răniţi.

Şi mai periculoasă este evoluţia încăierărilor dintre germanii şi cehii din Praga – o consecinţă a conflictelor etnice din anul jubiliar. Nici „Congresul Panslavist" de la Praga, din vara anului 1908, nu este privit cu ochi buni la Viena, căci cehii demonstrează cu această ocazie că dispun de putere politică.

Organizatorul Congresului este deputatul Karel Kramář, liderul tinerilor cehi. El are relaţii personale cu politicieni ruşi, duce de multe ori o polemică dură contra legăturilor strânse ale Austro-Ungariei cu imperiul german şi numeşte „dubla alianţă" – o sintagmă mereu citată în ziarele vieneze – un „pian dezacordat".[66] În cercurile naţionalist-germane Kramar este considerat sufletul panslavismului, fiind mereu suspectat de înţelegeri secrete cu ruşii şi sârbii – ceea ce reprezintă, fireşte, o

propagandă anticehă.

Agitaţiile din Praga, tocmai în toiul crizei determinate de anexiune, se extind şi în alte oraşe cum ar fi Brünn, Teplitz, Olmutz, ameninţând să degenereze în revoltă deschisă. Se înalţă baricade, o serie de prăvălii germane sunt distruse, poliţia este atacată cu pietre. Şi aici, revolta merge mână în mână cu politica externă actuală: drapelele negru-galben sunt rupte şi aruncate în râul Vltava în strigăte de „Jos Austria!" şi „Trăiască Serbia!". Circulă zvonuri că slavii din Austria ar face cauză comună cu ruşii şi sârbii.

Apelurile la moderaţie rămân fără ecou. Deoarece nici poliţia şi nici cavaleria nu reuşesc să aducă situaţia sub control, în Praga se decretează stare excepţională – cel mai radical mijloc de luptă împotriva revoltelor – şi asta tocmai în 2 decembrie, adică în ziua jubileului. Această stare excepţională înăsprită abrogă o serie de libertăţi personale şi face posibilă condamnarea rapidă a capilor revoltei, dintre care unii sunt executaţi. La Viena nu se mai decretase starea excepţională de la revoluţia din 1848; în Praga din 1897, de la turbulenţele naţionaliste cvasirevoluţionare cauzate de criza guvernului Kasimir Badeni.

Starea excepţională pune capăt cu brutalitate răzmeriţelor, dar intensifică ura interetnică şi opoziţia cehă împotriva Vienei şi a casei imperiale. În legătură cu această stare excepţională, considerată de cehi ca deosebit de infamantă, există un bogat material

documentar: Toate ziarele jubiliare din 2 decembrie 1908, care, datorită prezentării luxoase au fost de cele mai multe ori păstrate, trecând din generaţie în generaţie, relatează nu numai despre festivităţi, ci şi – fireşte, ca ceva neprevăzut – despre răzmeriţele din Praga, dovedind în felul acesta cât de fragilă era această festivitate învăluită într-o aură atât de patriotică.

La 10 decembrie, sârbii organizează în catedrala din Belgrad un recviem în amintirea „fraţilor căzuţi la Praga şi Liubliana pentru cauza slavă" – după cum comunică ministrul plenipotenţiar german din Belgrad centralei sale din Berlin. Un student ţine o cuvântare plină de „compasiune faţă de slavii oprimaţi din Austria, vorbind despre lupta contra duşmanului german, despre solidaritatea tuturor slavilor şi altele asemănătoare."[67] În schimb, multe ziare din „imperiul german" prezintă „suferinţele şi patimile minorităţii etnice germane rătăcită în acest oraş al urii [Praga]!" Sub titlul „Husiţii peste noi!" citim: nu este vorba „despre victorie sau înfrângere, nu; la Praga lupta se duce pentru a fi sau a nu fi."[68]

Având această atmosferă ca fundal, anul jubiliar se încheie în seara blândă, aproape primăvăratică, dinaintea zilei de 2 decembrie 1908 – a şaizecea aniversare a urcării pe tron a împăratului Franz Joseph – în sunetul clopotelor trase la toate bisericile din Viena, în ploaia de scântei a focurilor de artificii magnifice şi în iluminaţia feerică a oraşului Viena: Noua Vienă construită în jurul Ring-ului străluceşte, cu toate clădirile sale superbe, în

luminile becurilor electrice, în întrecerea pentru obţinerea titlului de „cea mai plină de efect iluminaţie” victoria îi revine primăriei iluminate ca ziua.

Mulţimi uriaşe de oameni se îndreaptă spre centrul oraşului venind din suburbii. Pe înserate, la poarta Burgtor se produce o busculadă care provoacă panică. Incidentul se soldează cu 4 morţi, 22 de răniţi grav şi 84 de răniţi mai uşor.[69] Anul jubiliar se încheie cu o zi de doliu.

Eforturile depuse cu ocazia jubileului îl epuizaseră atât pe împărat cât şi pe supuşii săi. Masaryk spune cu voce tare în Parlament ceea ce gândesc mulţi: „Trebuie să ţinem cont de monarhie, ea fiind una dintre forţele Austriei. Iar eu fac acest lucru. Dar, domnii mei, dinastie, monarhism nu înseamnă bizantinism; eu am senzaţia, ba chiar convingerea că tot acest circ care se desfăşoară mereu, mai ales aici, la Viena, îi aduce, în fond, un deserviciu ideii monarhice.”[70]

La 29 martie 1909 cancelarul german Bülow pune capăt crizei create de anexiune, făcând următoarea declaraţie în Parlament: Imperiul german este decis „să nu sacrifice nici un interes vital al Austro-Ungariei.” Cu această ocazie apare pentru prima dată noţiunea de „fidelitate a Nibelungilor.”[71] Ca să-şi demonstreze fidelitatea, împăratul Wilhelm al II-lea face, în mai 1909, o vizită la Viena, fiind omagiat atât de furtunos „ca nici un alt monarh înaintea lui” – după cum raportează la Washington ministrul plenipotenţiar al Americii.[72] În ciuda rezolvării benigne, criza creată de anexiune modifică din temelii politica

europeană: începând cu anul 1908 se face simţită o atmosferă antebelică şi începe o campanie febrilă de înarmare în aşteptarea marelui război care va izbucni probabil în Balcani. Dependenţa Austro-Ungariei de Germania devenise evidentă. Ca urmare se adânceşte şi nemulţumirea popoarelor negermane din Austria.

Intenţia urmărită de serbările jubiliare, şi anume de a demonstra forţa politică şi militară a statului multinaţional şi „dragostea popoarelor" faţă de casa domnitoare, are un efect contrar. Atitudinea naţionalistă se exacerbează în loc să se atenueze; se manifestă mai gălăgios cei care consideră Austro-Ungaria un fenomen anacronic. Nici chiar statul multinaţional Turcia, batjocorit în general ca relicvă a unor timpuri de mult apuse, ca „bolnavul de la Bosfor", nu pare acum mai vulnerabil decât „bolnavul de la Dunăre". Tot mai mulţi naţionalişti văd doar în război un mijloc de soluţionare a situaţiei, fiind riu numai dispuşisă accepte şi dezmembrarea imperiului habsburgic ci chiar urmărind în mod conştient acest scop. Această tendinţă este evidentă la cehi şi italieni, devenind tot mai puternică la slavii din sud, dar şi la germani, chiar dacă doar în cercurile minorităţii pangermaniste. [72]

Cum apreciază Hitler Casa de Habsburg

Antipatia lui Hitler faţă de dinastia de Habsburg este incontestabilă. Întocmai ca pangermaniştii, şi încă din perioada când era elev la Linz, el este de părere că

germanii din Austria nu au perspective în monarhia multinaţională habsburgică; prin urmare el speră o cât mai grabnică alipire la imperiul german – ceea ce presupune dezmembrarea imperiului multinaţional şi înlăturarea dinastiei de Habsburg. De aceea, el pledează, întocmai ca adepţii lui Schonerer, pentru un război în viitorul apropiat, dar contra unui ajutor politic şi militar din partea Berlinului, în baza „fidelităţii de Nibelungi." În 1921 găsim într-un articol o idee susţinută şi cu multe alte ocazii: Fidelitatea şi la bine şi la rău a Germaniei faţă de acest stat habsburgic decăzut a fost o crimă pentru care liderii de atunci ai politicii germane ar trebui spânzuraţi chiar şi în ziua de astăzi… Fidelitate de Nibelungi nu poate exista decât faţă de propria ta rasă. Imperiul german ar fi avut atunci o singură misiune: Să înglobeze imediat în imperiu pe cele 10 milioane de germani din Austria şi să-i detroneze pe Habsburgi, cea mai nemernică dinastie care a domnit vreodată în ţinuturile germane[73] „Dubla Alianţă" fusese o absurditate[74] de care nu profitaseră decât Habsburgii şi nu germanii din Austria. Germanii din imperiu însoţiseră un cadavru… De parcă ar fi fost orbi, crezând că în simptomele de descompunere descoperă semne ale unei vieţi „noi"[75] Berlinul nu şi-a dat seama că din cauza condiţiilor interne acest imperiu se apropia, din oră în oră, tot mai mult de dezmembrare.

Ca să-ţi dai seama cât de puţină susţinere găseşte „Dubla Alianţă" în rândurile majorităţii negermane a monarhiei habsburgice ar fi fost suficient – spune Hitler

mai târziu – să citeşti ziarele care apăreau în Praga: Nu găseai în ele decât ironie şi batjocură la adresa acestei „capodopere statale”[76]

Dar atunci când crede că poate profita politic de pe urma ei, Cancelarul Hitler nu respinge tradiţia habsburgică. În asemenea ocazii el îi atribuie sfântului Imperiu Romano-German vechi cuceriri ale Habsburgilor, convins fiind că nu mulţi dintre auditorii săi cunosc realitatea istorică.

În 1941, când trupele germane ocupă Belgradul, el glumeşte spunând că ai săi compatrioţi din Viena întreabă mereu dacă vom renunţa şi de data aceasta la Belgrad. „După ce ar fi trebuit să-l cucerim acum pentru a treia oară”, ar fi cazul să-l şi păstrăm.[77]Cele două cuceriri anterioare la care se referă Hitler sunt cea a Prinţului Eugen, în 1717, şi cea din timpul primului război mondial, în 1915. Şi proiectele ce vizează o „fortăreaţă a Reich-ului: Belgradul” şi o „provincie Prinţul Eugen” sunt tributare tradiţiei austriece.

În 1942 Hitler apreciază pozitiv gândirea istorică a vienezilor, referindu-se, fireşte, la Arthur Seyss-Inquart, originar din Austria, care este comisarul Reich-ului pentru Ţările de Jos ocupate de germani. Venind vorba despre tratamentul care urmează să-i fie aplicat Belgiei, acesta spune fără să stea mult pe gânduri: Dar cu 150 de ani în urmă a fost încă provincia noastră. (Partea catolică a Ţărilor de Jos, adică Belgia, făcea parte, din 1477, din moştenirea burgundă a Habsburgilor şi s-a desprins de

imperiu abia după revoluţia franceză). În plus, toţi vienezii sunt de părere că el, Hitler, ar trebui să recupereze Ungaria care se bucurase de un regim preferenţial în Austria. [78]

S-ar mai putea aduce multe exemple de genul acesta; ele arată, toate, ce influenţă puternică exercită istoria Austriei asupra modului de a gândi al lui Hitler. Uneori el are chiar şi cuvinte de laudă, după cum spune Goebbels în 1943: „Führer-ul laudă talentul locuitorilor Mărcii Estice în probleme legate de colonizare."[79]

Lui Hans Frank Hitler îi declară: Ştiţi, ceea ce scrieţi aici despre principiile în baza cărora austriecii administrau mai demult ţinuturile populate de etnii străine este foarte corect. Administraţia austriacă era cea mai bună din lume. Guvernatorul austriac era un monarh în gubernia sa. El aplica un principiu de conducere paternalistă autentică. Îl voi prelua, după război, şi pentru Germania? [80]

Iar în 1942 spune: Vienezii vor avea într-o bună zi dreptate. Problema Ungariei este tratată în modul următor în mii de cafenele din Viena: Berlinezii nu-i cunosc pe maghiari. Ungaria este un ţinut de-al nostru. Noi i-am eliberat de sub turci. Ei nu vor avea parte de linişte până nu vor fi eliberaţi din nou. De ce nu-i luăm la noi și pe slovaci – este frumos că ei sunt independenţi, dar, în ultimă instanţă, tot de noi ţin! Vienezii vor deveni mai pangermanişti decât toţi ceilalţi. Ei sunt însufleţiţi de ideea că au o misiune de îndeplinit. [81]

Lui Hitler i se pare că şi maghiarii – pe care îi detesta în

perioada petrecută la Viena – au nostalgia unui imperiu german comun: când vine vorba, în ziua de astăzi, de monarhie, ungurii sunt, deodată, cuprinşi de emoţie. Ei au încă şi acum impresia că ei reprezintă ultima reminiscenţă a vechii splendori imperiale germane[82] în realitate, Ungaria nu a făcut niciodată parte din „primul" Imperiu German, ci – din 1526 până în 1918 – doar din masa succesorală a dinastiei de Habsburg: o deosebire esenţială, care nu-i foloseşte însă lui Hitler în acest context, din care cauză el o ignoră.

După ce ajunge cancelar, Hitler se străduieşte necontenit să-şi legitimeze cel de-al „Treilea Reich" prin tradiţia istorică a Sfântului Imperiu Romano-German. În 1935 notabilităţile din Nürnberg îi dăruiesc o copie a spadei imperiale germane; ei mulţumeşte pentru acest simbol al puterii imperiale germanei în 1938, când este deja „Führer-ul Germaniei Mari" dă ordin să fie transferate, din trezoreria de la Viena la Nürnberg, vechile însemne imperiale, deci coroana lui Carol cel Mare, crucea imperială, globul imperial, spada imperială, pelerina ecleziastică purtată de Frederic al II-lea de Hohenstaufen, Sfânta Lance şi alte obiecte, până şi ciorapii purtaţi la încoronare. [83]

Şi această dispoziţie este justificată de el tot printr-o referire la tradiţie. Însemnele fuseseră păstrate, din timpuri străvechi, „la Nürnberg, fiind transportate, în vederea diferitelor încoronări, la Aachen sau Frankfurt. Ele fuseseră duse la Viena, în oraşul de reşedinţă al

împăraţilor romano-germani, de-abia pe vremea lui Napoleon, pentru a le pune la adăpost de trupele franceze. În 1806, după dizolvarea „primului" Imperiu, însemnele rămăseseră la Viena, ca piese de muzeu.

Iniţiativa de a transfera însemnele imperiale de la Viena la Nürnberg este inspirată de pangermanişti, care o lansaseră în perioada petrecută de Hitler la Viena. Ei înaintaseră, încă din 1906, în cadrul Parlamentului, o cerere guvernului ca aceste însemne imperiale să fie restituite oraşului Nürnberg cu ocazia comemorării a 100 de ani de la desfiinţarea Imperiului Romano-German.[84] Această cerere fusese înaintată după ce autorul pangermanist Harald Arjuna Grävell von Jostenoode îşi publicase în 1906 scrierea sa „Însemnele imperiale înapoi, în Reich" (Die Reichskleinodien zurück nach dem Reich), care apăruse în seria de broşuri „Ostara" din Viena.

Vechea splendoare imperială germană este invocată aici în fraze patetice: „însemnele reprezintă oarecum majestatea întregului popor german". Comemorarea a 100 de ani de la desfiinţarea Imperiului Romano-German ar trebui să fie ocazia potrivită de a le returna; „Iar crainicii imperiali germani să intre iar, în sunete de trompetă, în Viena ca să-i preia, în mod solemn, pe martorii gloriei noastre. Căci locul lor nu este la periferie ci în mijlocul poporului german. În vechiul oraş liber Nürnberg, acolo unde s-au aflat mai demult, acolo să-şi găsească iarăşi lăcaşul." Urmarea va fi „O eră a apropierii şi a împăcării tuturor seminţiilor": „Nordul şi sudul se contopesc într-un

popor german mare ca în zilele lui Frederic Barbarossa.” „Nu o Austrie şi nici o Prusie! /O Germanie unită, mare şi tare!” [85]

Spiritul eroic al dinastiei Hohenstaufen va învia, întocmai ca bătrânul Barbarossa, care a luat cu el măreţia imperiului, dar va reveni şi o va resuscita. Iar poporul nostru va stăpâni iarăşi Europa.” „Printr-o renaştere a spiritului eroic german autentic”, spune Grävell, poporul german ar putea reîntineri. Iar oraşul Nürnberg va deveni, prin forţa acestor simboluri, „un loc sfânt de pelerinaj”, „un centru al politicii pangermaniste.” „Protejate de coroana imperială redobândită şi de binecuvântarea vechilor domnitori”, „toate seminţiile germane„ s-ar putea întruni în fiecare an la Nürnberg, „pentru o consfătuire pe marginea problemelor de interes comun.”[86]

O dată cu aducerea însemnelor imperiale la Nürnberg, oraşul în care au loc Congresele Partidului (în biserica Sf. Katharina, numită şi biserica „Maeştrilor cântăreţi”), forţa simbolică a vechiului imperiu – preamărită de Hitler în „Mein Kampf” în modul următor: Însemnele imperiale ale măreţiei de odinioară, care sunt păstrate la Viena, par să acţioneze în continuare ca o forţă magică miraculoasă, ca garanţie a unei unităţi veşnici – este transferată, după părerea lui Hitler, asupra „noului imperiu”, din care el vrea să facă un „Imperiu germanic de naţiune germană.”[87] Al „treilea” Reich este cvasilegitimat prin aceste însemne. În schimb Viena, fosta reşedinţă a împăraţilor germani, este slăbită.

Excurs:
Zilele din martie şi Piaţa „Heldenplatz”

Faptul că trupele germane intră în Austria tocmai în zilele de 12 şi 13 martie 1938 nu este rezultatul unei planificări. Dar, cunoscând foarte bine istoria Austriei şi mentalitatea oamenilor, Hitler exploatează cu multă iscusinţă această dată, trăgând profituri politice din simbolica şi semnificaţia ei istorică.

La 13 martie 1848, deci în urmă cu 90 de ani, începuse la Viena revoluţia, ca un protest naţional, liberal şi social împotriva regimului anchilozat al lui Mettemich. La Viena se înălţaseră atunci drapelele negru-roşu-aurii, ca semn al mişcării „Germaniei Mari” pentru un imperiu german unit, sub conducerea Habsburgilor.

Perpetuarea tradiţiei anului 1848 este considerată de multe grupări, atât democrate cât şi naţionaliste, ca o îndatorire obligatorie, şi asta mai ales în perioada petrecută de Hitler la Viena. Într-un articol comemorativ din martie 1908, la aniversarea a 60 de ani de la revoluţie, ziarul Alldeutches Tagblattscrie că izbucnirea revoluţiei reprezintă „ţipătul îndreptăţit al unui popor oprimat, al sclavilor care îşi scutură lanţurile simţind în ceafă pumnul puterii poliţieneşti.”[1]

Şi social-democraţii sărbătoresc ziua de 13 martie ca acea zi „în care clasa muncitoare din Austria şi-a făcut pentru prima dată apariţia pe scena istoriei.”[2] Ei îi cheamă

în fiecare an pe muncitori la tradiţionalul „pelerinaj la mormintele celor căzuţi în martie”, şi anume la Cimitirul Central din Viena; iar acest „pelerinaj” a zeci de mii de oameni este o demonstraţie de simpatie pentru idealurile anului 1848.

În anul 1910, Hitler care locuia la căminul de nefamilişti studiază cu mult interes revoluţia din 1848, pornind şi de la idolii săi Richard Wagner şi Gottfried Semper care fuseseră, amândoi, revoluţionari la Dresda.[3] Hitler ştie foarte bine că, referindu-se la istorica zi de 13 martie, el atinge coarde sensibile nu numai la naţionaliştii germani ci şi la adversarii unui stat austriac corporativ, în primul rând la social-democraţi. De fapt, statul austriac corporativ se bazează pe multe principii contra cărora luptaseră şi revoluţionarii din 1848: El este autoritar, trecând de mult pe linie moartă atât Parlamentul cât şi opoziţia social-democrată, se foloseşte de catolicism ca de un instrument politic şi tinde spre restaurarea monarhiei. În mica republică austriacă a anilor treizeci sărăcia şi şomajul sunt la ordinea zilei.

În martie 1938 Hitler omagiază spiritul anului 1848 şi la Frankfurt, oraşul încoronării împăraţilor germani, unde în anul 1848 deputaţi germani se adunaseră în biserica Sf. Paul, sub conducerea regentului imperial, arhiducele Johann, luptând zadarnic pentru o „patrie germană unită”, care să includă şi Austria şi Prusia. În Sala Imperială, primarul general din Frankfurt îi înmânează actualului „Führer al imperiului german unit” două daruri cu o

profundă semnificaţie istorică: exemplarul original al versiunii germane a Bulei de Aur emise de împăratul Carol al IV-lea, un fel de constituţie a vechiului Imperiu Roman de Naţiune Germană, şi un mesaj pătruns de Conştiinţa germanităţii, adresat de populaţia Vienei Parlamentului din Frankfurt în anul 1848.

În cuvântarea ţinută la Frankfurt, Hitler se întoarce cu 2000 de ani înapoi, până la Arminius, prinţul cheruesc, pentru a exemplifica nostalgia germanilor după un imperiu german mare – întocmai cum obişnuia să facă şi Leopold Poetsch, profesorul de istorie din Linz. Începând cu războaiele anti-napoleoniene, spune Hitler, milioane de germani înalţă spre Dumnezeu rugăciuni… Pentru a realiza un imperiu unit… Mulţi martiri s-au jertfit pentru acest ideal. Apoi el se referă la mişcarea, eşuată, pentru unire din 1848, prezentându-se şi la Frankfurt ca executor testamentar al unui ideal care a fost formulat, odinioară, tocmai aici cu toată claritatea. El înfăţişează „mica" unificare germană realizată de Bismarck ca o treaptă preliminară a „desăvârşirii" pe care o realizează el, Hitler, acum. Destinul l-a binecuvântat pe el, pe Hitler: Putem considera că idealul pentru care au luptat şi au murit, cu 90 de ani în urmă, strămoşii noştri a fost atins acum. El se bazează pe dorinţa de nezdruncinat a poporului german de a avea un imperiu unificat. El subliniază această dorinţă nu ca unul ce încalcă normele de drept, ci ca unul care restabileşte dreptul Austriei de a se alipi Germaniei; Hitler face referinţă atât la anul 1848 cât şi la interdicţia de

a se alipi, proclamată în 1918 la Versailles.

Ziarul Volkischer Beobachter scrie: „Oraşul încoronării, Frankfurt, l-a întâmpinat cu mai mult entuziasm decât a întâmpinat vreodată pe un împărat."[4]

Dar ziua de 13 martie are încă o semnificaţie pentru istoria Austriei: ea este ziua de naştere a „împăratului popular" Iosif al II-lea, fiul şi succesorul Mariei Theresia, fiind legată şi în felul acesta de anul 1848. Căci revoluţia din 1848 îl proclamase pe acest Habsburg drept patron al ei, începând cu o demonstraţie în piaţa Josefsplatz din Viena. Revoluţionarii împodobiseră statuia idolului lor cu coroane de flori şi drapele negru-roşu-aurii, intonând cântece naţionale germane.

Adepţii târzii ai acestui împărat provin din mai multe cercuri politice – de fapt incompatibile unul cu altul – începând cu naţionaliştii germani şi ajungând până la liberali, evrei şi ţărani. Naţionaliştii îl numesc „Iosif Germanul", sau „Germanizatorul". El – şi numai el – iniţiase o guvernare centralizată a ţărilor, atât de diferite una de alta, care formau Austria, impunând germana ca limbă oficială de stat, în timp ce naţionaliştii germani luptaseră zadarnic, de la moartea lui Iosif, în 1790, şi până în 1918 ca să o reintroducă.[5] Iosif transformase Teatrul Imperial din Hofburg, care prezenta piese franţuzeşti pentru aristocraţie, într-un teatru naţional german. El promovase opera germană în locul celei italieneşti rugându-l pe Wolfgang Amadeus Mozart să compună opera germană „Răpirea din serai". Că toate acestea nu

aveau, în secolul al 18-lea, absolut nici o legătură cu idealurile naţionalist-germane, fiind expresia unei gândiri iluministe, nu-i deranjează pe naţionaliştii germani din jurul anului 1900, care continuă să-l exploateze în interes propriu pe acest reprezentant al casei de Habsburg.

Germanii din Boemia preiau clişeul „Iosif Germanul" ca să-i necăjească pe cehi. Cu banii obţinuţi din colecte, ei înalţă monumente ale lui Iosif în ţinuturi multilingve şi în apropierea graniţelor provinciilor negermane -în primul rând în ţinutul Sudeţilor, dar şi în ţinutul Waldviertel sau Linz - împodobindu-le, la diferite aniversări, cu drapelele negru-roşu-aurii şi nu cu cele habsburgice, negru-galbene. Necesarul de astfel de statui creşte în asemenea măsură în jurul anului 1900, încât ele sunt confecţionate în serie, din fontă. Orice „Zi închinată poporului german" – de exemplu, în 1909, cea din Troppau, în Silezia Inferioară – se încheie cu demonstraţii în jurul statuii locale a lui Iosif al II-lea, unde se cântă „Straja la Rin" (Die Wacht am Rhein).[6] Declaraţia lui Iosif: „Sunt mândru că sunt german" este popularizată, pe pancarte, la toate demonstraţiile. Calendarele naţionalist-germane publică, pe pagini întregi, maxime ale împăratului Iosif punându-le alături de cele ale lui Bismarck sau Schonerer.[7]

Dar şi liberalii îl venerează pe Iosif al ll-lea, în primul rând ca reformator care abrogase o serie de privilegii ale bisericii şi ale aristocraţiei şi redusese cenzura presei. Protestanţii şi evreii îi sunt recunoscători pentru „Decretul toleranţei" emis în 1781, care dă libertate cultelor

necatolice. Cei săraci îl cinstesc pe Iosif al II-lea ca „împăratul popular" care desfiinţase iobăgia, luptase contra corupţiei şi îşi aplecase urechea şi la problemele celor sărmani. Iosif introdusese în Austria ideile iluminismului, după exemplul regelui Frederic al II-lea al Prusiei, pentru care avea o mare admiraţie. Prin politica sa reformistă fermă, el împiedicase – după părerea celor mai mulţi – izbucnirea unei revoluţii căreia, în Franţa, îi căzuse victimă sora sa mai mică, Marie Antoinette.

Circulă peste tot legenda că el ar fi arat personal, cu plugul, ogoarele din satul Slawikowitz din Moravia, manifestându-şi în felul acesta respectul faţă de clasa ţărănească. Imaginea împăratului care mânuieşte plugul devine, în jurul anului 1900, şi pentru naţionaliştii germani material de propagandă politică. Georg Schonerer utilizează cu mult succes acest clişeu pentru a-i atrage pe ţărani din tabăra clericală în cea pangermanistă. În acest scop, el finanţează cu mare generozitate, în ţinutul Waldviertel, monumente ale lui „Iosif, prietenul ţărănimii."[8]

Şi lipsurile materiale vin în întâmpinarea cultului lui Iosif. De exemplu, în jurul anului 1900, sunt foarte agreate, în Prater, cântecele în care împăratul Iosif apare ca salvator al celor sărmani: „Nu veţi afla niciodată cine sunt – sunt împăratul Iosif."

Atât ziua naşterii cât şi cea a morţii lui Iosif sunt comemorate totdeauna în ziare şi în întruniri publice. De exemplu ziarul liberal Neues Wiener Tagblatt laudă, în 1908, realizările lui Iosif ca reformator social: „Ori încotro

ne îndreptăm privirile, vedem, în Viena, urme ale acţiunilor sale… Palatele construite de el se numesc: Spitalul Municipal, Ospiciu de nebuni, Cămin pentru copiii găsiţi, Aşezământ pentru surdo-muţi, Institut pentru chirurgie militară, Casa Invalizilor, Orfelinat general, Aşezământ general pentru asistenţă socială, Azil general ş.a.m.d. Este suficient să spunem doar atât despre Împăratul Iosif şi renumele său este motivat, popularitatea sa întemeiată."[9]

Cultul lui Iosif înfloreşte, în imperiul habsburgic, în toate perioadele mai dificile, fiind de fiecare dată expresia criticilor aduse actualei guvernări. În era lui Franz Joseph, este atacată, cu ocazia fiecărei festivităţi închinate lui Iosif, legătura prea strânsă cu biserica, supremaţia politică a aristocraţiei, a armatei şi a bisericii, precum şi favorizarea ungurilor şi cehilor în detrimentul germanilor. Iosif al II-lea nu este agreat în familia Habsburg, fiind considerat un fel de oaie neagră. El îi este prezentat tânărului prinţ moştenitor Rudoif ca un exemplu negativ de suveran pe care nu este cazul să-l imite.[10]

Chiar şi după ce ajunge Cancelar al Reich-ului, Hitler îl laudă de multe ori pe Iosif al II-lea ca unică excepţie pozitivă din dinastia – altfel detestată – a Habsburgilor; iar cu aceste ocazii el recurge la argumentele care circulă în Viena în perioada din jurul anului 1910. De exemplu, în 1942 declară aprobator şi exagerând: în Austria de mai de mult au fost desfiinţate… Cam 1000 de mănăstiri)[11] Iar în Monologuri: Dacă Germania a fost cruţată de Revoluţia

Franceză, aceasta se datorează exclusiv lui Frederic cel Mare şi lui Iosif al II-lea[12] – tot o formulă stereotipă, obişnuită la Viena.

Şi Hitler evidenţiază în primul rând meritele dobândite de Iosif ca susţinător al „germanităţii"; de exemplu în „Mein Kampf" el spune: Iosif al II-lea, împărat roman al naţiunii germane, îşi dădea seama, cu multă teamă, că patria sa, situată la extremitatea imperiului, va trebui să dispară în vârtejul unei babilonii de popoare, dacă greşelile strămoşilor nu vor fi reparate în ultima clipă. „Prietenul oamenilor" încerca să facă imposibilul pentru a contracara neglijenţa strămoşilor şi a recupera într-un deceniu ceea ce nu se făcuse în secolele dinaintea lui. Dacă ar fi avut parte măcar de patruzeci de ani ca să ducă la capăt cele începute. [13]

Ceea ce Hitler îi declară lui Goebbels în 1940 este deci valabil numai pentru prima parte a spuselor sale: „Democraţii din 1848 erau nişte idealişti care visau despre o Germanie Mare. Nu puteau fi comparaţi cu democraţii din noiembrie. Toţi urau dinastiile şi Austria fiindcă aceasta distrugea Imperiul."[14]

Piaţa Heldenplatz din Viena oferă la 15 martie 1938 cadrul natural superb al primului mare miting organizat de Hitler în capitala Austriei. Alegerea locului se datorează pe de o parte suprafeţei mari a pieţei. Pe de altă parte, însă, piaţa are o tradiţie istorică specială mai ales pentru naţionaliştii germani. „Eroii" la care se referă denumirea pieţei sunt eroii războaielor de eliberare împotriva lui

Napoleon, eroii războaielor cu turcii şi „soldatul necunoscut” al cărui monument se înalţă şi astăzi în poarta Heldentor.

Această poartă, construită în stil clasicist în 1824 în amintirea „Bătăliei Naţiunilor” de lângă Leipzig (1813) fusese încadrată, după planurile arhitectului Peter von Nobile, în zidul cetăţii, ca poartă exterioară cu cinci pasaje. Atunci când zidurile oraşului au fost dărâmate, pentru a se construi Ring-ului, poarta rămâne pe loc ca simbol al victoriei şi al eliberării de sub dominaţia străină a lui Napoleon, amintind în felul acesta de perioada naţionalismului „pangermanist” timpuriu.

Două statui ecvestre mari domină piaţa: pe de o parte învingătorul turcilor, prinţul Eugen de Savoia, şi pe de altă parte învingătorul lui Napoleon în bătălia de la Aspern, arhiducele Carol care îi conduce, cu drapelul în mână, pe grenadierii austrieci la luptă. Pe soclul acestui monument citim inscripţia: „Luptătorului neobosit pentru onoarea Germaniei.”

Ambele monumente au fost înălţate în anii anteriori bătăliei de la Koniggrätz, deci într-o perioadă când împăratul Austriei era încă primul suveran din Confederaţia germană şi exista speranţa unei soluţionări „germane” a problemei germane, sub conducerea Habsburgilor. Monumentele reflectă deci spiritul perioadei dinaintea „întrunirii Principilor” din 1863, de la Frankfurt. Aceste reminiscenţe istorice sunt încă foarte vii în anii petrecuţi de Hitler la Viena.

Conform declaraţiilor lui Kubizek, tânărul Hitler concepe încă din 1908 schiţe pentru extinderea pieţei. Şi anume el ar vrea să o extindă dincolo de cele două Muzee Imperiale aflate de cealaltă parte a Ring-ului, până la grajdurile baroce, situate în spate. În felul acesta poarta ar fi ajuns în mijlocul pieţei. Pe latura transversală a pieţei el vrea să înalţe, vizavi de „minunatul complex semicircular de coloane al noii cetăţi, o construcţie similară", iar deasupra Ring-ului „două arcuri de triumf uriaşe".[15]

După spusele lui Kubizek, pentru tânărul Hitler imensa piaţă ar reprezenta „o soluţie cu adevărat ideală în vederea defilărilor în masă", „nu numai fiindcă complexele semicirculare ar încercui într-un mod unic masele adunate acolo, ci şi pentru că fiecare participant ar avea parte de impresii covârşitoare, indiferent în ce direcţie şi-ar îndrepta privirile."[16]

Nu este cazul să ne ocupăm aici mai îndeaproape de proiectele lui Hitler referitoare la piaţa Heldenplatz, expuse în extenso de Kubizek, deoarece ele nu s-au născut în capul lui Hitler. Acesta nu face decât să copieze vechiul proiect al lui Gottfried Semper despre un Forum Imperial care nu a fost realizat niciodată. Probabil însă că, în perioada petrecută la Viena, Hitler a studiat în mod amănunţit aceste planuri.

Poarta Heidentor a marcat atât de puternic gustul încât ea rămâne un model pentru numeroase clădiri neoclasiciste din anii treizeci. În orice caz, originalul este mai mic şi mai elegant, fără să mai vorbim de maxima

gravată pe faţadă, şi anume deviza împăratului Franz: „Justiţia regnorum fundamentum” – adică: Dreptatea este fundamentul oricărei domnii.

Fără îndoială că la 15 martie 1938 piaţa Heldenplatz reprezintă un decor foarte bine cunoscut fostului austriac Hitler, care declară de la balconul noului palat Hofburg, proiectat de Semper, următoarele: Ţara aceasta este germană, şi pot să raportez, în această clipă, poporului german, că mi-am îndeplinit suprema misiune. În calitate de Führer şi Cancelar al naţiunii germane declar în faţa istoriei că patria mea s-a alipit Reich-ului German.[17]

El apasă cu multă virtuozitate pe pedala simbolicii istorice, recurgând la istorie pentru a-şi legitima domnia şi atrăgând în felul acesta de partea sa pe mulţi austrieci care aveau conştiinţa germanităţii lor. El mistifică cu deosebită iscusinţă istoria prezentându-l pe împăratul Iosif al II-lea, războaiele antinapoleoniene, anul 1848 şi pe Bismarck ca predecesori ai săi, iar pe sine însuşi ca cel care „a dat viaţă” nostalgiilor naţionalist-germane ale poporului.

4. ÎN PARLAMENT

Parlamentul Austriei începând cu anul 1907

În cartea sa „Mein Kampf" Hitler declară că încă nu împlinise douăzeci de ani când a intrat pentru prima dată în clădirea somptuoasă de pe Ring, deci în Parlamentul din Viena. Dar nu edificiul înălţat de venerabilul arhitect Theophil Hansen îl interesa de data aceasta, ci Parlamentul ca instituţie politică.

Parlamentul Cisleithaniei – cel mai mare din Europa cu ale sale 516 locuri – atrage atenţia opiniei publice începând cu anul 1907. Căci în acest an membrii săi sunt aleşi pentru prima dată prin vot universal, direct, egal şi liber. Fireşte, însă, că femeile nu au încă drept de vot ci doar bărbaţii de la 24 de ani în sus care pot dovedi că domiciliază de cel puţin un an de zile în localitatea în care votează. Prin urmare Hitler nu are drept de vot în perioada petrecută la Viena, deoarece el părăseşte Austria la scurt timp după ce împlineşte vârsta de 24 de ani.

Noua lege electorală declanşează un adevărat cutremur. Vechiul drept electoral censitar, bazat mai ales pe cota de impozitare, defavorizează în mod evident păturile sărace ale populaţiei, favorizându-i, în schimb, pe bogaţi şi burghezia germană. Acum însă, din moment ce toţi au dreptul să voteze, câştigă în mare parte acele partide care reprezintă interesele păturilor sărace. Creştin-

socialii – partidul micilor meseriaşi şi al meşteşugarilor – obţin 96 mandate în loc de 25 câte avuseseră până atunci, iar social-democraţii 86 în loc de 10. În schimb, partidul naţionalist-german extremist, mai degrabă burghez, adică pangermaniştii lui Georg Schonerer obţin doar 3 mandate în loc de 22.

Repartizată pe ţările care intră în componenţa imperiului, situaţia este următoarea: Boemia 130 de mandate, Galiţia şi Lodomeria cu arhiducatul Cracovia 106, Austria Inferioară 64, Moravia 49, Stiria 30, Tirol 25, Austria Superioară 22, Silezia Inferioară şi Superioară 15, Bucovina 14, Craina 12, Dalmaţia 11, Carinthia 10, Salzburg 7, Istria 6, Gorz şi Gradiska 6, Triest 5 şi Vorarlberg 4.

Niciunul dintre cele aproximativ 30 de partide nu deţine majoritatea absolută pentru a putea guverna singur. Interesant este şi faptul că, în ciuda numărului mare de partide din parlament, nu există niciunul care să se numească „austriac”.

Lată care sunt partidele şi numărul de mandate în Parlamentul din 1907:

– 96 creştin-sociali

– 86 social-democraţi

– 31 partidul popular german, 21 agrarienii germani, 17 partidul progresist german, 12 radicalii germani (adepţii lui Wolf), 3 pangermaniştii (adepţii lui Schonerer)

– 28 agrarienii cehi, 18 tinerii cehi, 17 conservatorii cehi, 7 bătrânii cehi, 9 naţional-socialiştii cehi (cea mai radicală

grupare)

– 25 naţional-democraţii polonezi, 17 partidul popular polonez, 16 conservatorii polonezi, 12 partidul polonez de centru

– 4 sioniştii şi 1 partidul democrat evreiesc

– 10 conservatorii italieni şi 4 liberalii italieni

– 18 conservatorii sloveni şi 4 liberalii sloveni

– 25 naţional-democraţii ruteni şi 4 rutenii bătrâni

– 12 croaţii; 5 românii; 2 sârbii; 1 rus radical; 1 socialist liber, 1 „socialist independent”, 1 „politician social”

– 2 fără de partid

– 2 locuri vacante în 1907.[1]

Deoarece nici un partid nu deţine majoritatea, guvernul trebuie să recurgă mereu la coaliţii. El găseşte, de cele mai multe ori, sprijin la clubul polonez, la români, la italieni şi ba la unul ba la altul dintre partidele germane. În opoziţie rămân social-democraţii, cehii, slovenii, pangermaniştii şi alţii. Având în vedere labilitatea politicii interne, cei mai mulţi dintre premierii numiţi de împărat şi dependenţi de Parlament se limitează să gireze afacerile publice – sau „să se mocăie” după cum spuneau vienezii. Căci, oricum, nu au nici o şansă să-şi pună în aplicare un program propriu de guvernare.

În anii petrecuţi la Viena, adică din 1907 până în 1913, Hitler apucă cinci guverne fără a mai vorbi de numeroasele remanieri: din iunie 1906 până în noiembrie 1908 guvernul baronului Dr. Max Wladimir von Beck; din noiembrie 1908 până în ianuarie 1911 baronul Dr. Richard

von Bienerth I; din ianuarie până în iunie 1911 Bienerth II; din iunie până în octombrie 1911 baronul dr. Paul Gautsch von Frankenthurn III; din noiembrie 1911 contele Dr. Karl Sturgkh.

Este imposibil să se alcătuiască o statistică a componenţei etnice a Parlamentului, având în vedere populaţia foarte amestecată şi criteriile diversificate prin care se determină apartenenţa la o naţionalitate sau alta. Dacă se porneşte de la criteriul admis în monarhia cezaro-crăiască, şi anume că o naţionalitate se defineşte prin limba uzuală recunoscută, componenţa etnică ar fi următoarea: 233 germani, 107 cehi, 82 polonezi, 53 ruteni, 24 sloveni, 19 italieni, 13 croaţi şi 5 români. Prin urmare celor 233 parlamentari germani li s-ar opune o majoritate de 283 negermani.[2] Încercările de a calcula câte mandate îi revin în realitate fiecărei etnii se soldează cu rezultate diferite în funcţie de intenţie şi partid, servind în primul rând polemicii politice. Căci dacă ne gândim doar la social-democraţi, în 1907 aceştia se consideră încă, fără drept de apel, ca un partid supranaţional, refuzând orice încadrare într-o naţionalitate sau alta.

Radicalii germani nu-i consideră „germani" nici pe creş-tin-sociali nici pe social-democraţi, refuzând şi celor mai multe dintre celelalte partide germane calificativul de „german": „Printre cei 86 de deputaţi germani se găsesc câţiva evrei, câţiva liberali pur sânge, care trebuie să se supună dispoziţiilor presei jidovite, câţiva naţionalişti germani moderaţi care publică cu plăcere în ziarele

evreieşti.” Dacă socotim aşa, doar cei 13 germani radicali pot fi consideraţi germani autentici. Adepţii lui Schonerer încep să socotească şi ei pe cont propriu şi iată că nu mai rămân decât 2 „adevăraţi” germani, adică pangermaniştii.[3] Calcule asemănătoare fac şi ceilalţi naţionalişti.

Probabil că nu există în toată istorie un Parlament în care să se consemneze atâtea conflicte ca în cel austriac din scurta perioadă dintre vara anului 1907 şi martie 1914, când este dizolvat din cauza incapacităţii sale de a-şi desfăşura activitatea. Nu numai etniile luptă una contra celeilalte ci şi în cadrul fiecărui „grup etnic” există disensiuni. Partidele germane sunt dezbinate dintotdeauna. Partidele negermane se coalizează, ce-i drept, contra celor germane, dar sunt şi ele măcinate de conflicte interne. Rutenii (Ucrainenii) ajung chiar să se păruiască în Parlament. Căci una dintre grupări este rusofilă, cealaltă naţionalist-ucraineană.

Disensiunile etnice din monarhie îşi găsesc expresia şi în Parlament, indiferent dacă problemele sunt legate de Slovenia sau de Galiţia, de Triest sau de Lemberg. Deoarece în anii aceştia parlamentul regional din Boemia este paralizat din cauza obstrucţiilor naţionaliştilor germani, toate problemele Boemiei sunt transferate, cu un impact deosebit, la Viena. O excepţie o formează polonezii, care au de cele mai multe ori o politică naţională coerentă, menită să menţină unitatea statală. Politicienii polonezi ajung la concluzia că - atâta vreme cât nu pot impune formarea unui stat propriu, ţara lor rămânând

împărţită – cea mai înţeleaptă atitudine este apropierea de Austria. Căci compatrioţilor din Rusia şi din Imperiul German le merge mult mai prost. „Clubul polonez”, format din aproape toate partidele poloneze reprezentate în Parlament, are totdeauna câţiva miniştri.

În loc să atenueze conflictele interetnice, regulamentul de funcţionare al Parlamentului le acutizează, având o serie de lacune. În primul rând rămâne nerezolvată problema limbii în care se desfăşoară dezbaterile. Deoarece – spre deosebire de Ungaria – în Cisleithania nu există o limbă oficială de stat, nici Parlamentul nu are o limbă oficială. Sunt admise zece limbi: germana, ceha, poloneza, ruteana, sârba, croata, slovena, italiana, româna şi rusa. Fiecare deputat are dreptul să vorbească în limba sa maternă. Dar translatori nu există. Se mai adaugă tot felul de restricţii: un deputat polonez din Galiţia încearcă, în 1907, să vorbească ruseşte; deoarece gestul este considerat o manifestare de simpatie pentru panslavism i se retrage imediat cuvântul. Pe de altă parte, Dr. Dimitri Markow, un „rus radical” din Galiţia, are voie să-şi ţină alocuţiunile în limba rusă, aceasta fiind limba sa maternă.[4] De cele mai multe ori, însă, naţionaliştii ucraineni îl împiedică să vorbească.

Din cauza raporturilor atât de complicate, se întâmplă să se dezbată, zile întregi, doar probleme de procedură, activitatea parlamentară propriu-zisă fiind astfel blocată. Cererile repetate ale partidelor germane ca în Cisleithania germana să fie declarată limbă oficială în Parlament sunt

respinse de majoritatea negermană. Aceasta solicită, chiar dimpotrivă, ca luările de cuvânt să fie consemnate în toate cele zece limbi admise şi să se angajeze translatori[5]. Cererea este îndeplinită de-abia în 1917, când nu mai are consecinţe practice. În realitate, limba germană este preponderentă. Preşedintele Parlamentului vorbeşte în limba germană. Stenografii consemnează dezbaterile numai în germană. Interpelările trebuie prezentate în traducere germană. Cuvântările negermane sunt incluse în procesul verbal doar dacă vorbitorul depune şi o versiune scrisă a traducerii în germană. În afară de problema limbii oficiale, nu este reglementată nici durata unei interpelări. Hotărârea ca interpelările în regim de urgenţă să aibă totdeauna precădere dă chiar şi celei mai mici fracţiuni posibilitatea de a bloca zile sau săptămâni întregi activitatea parlamentară trăgând de timp. Unii deputaţi negermani profită de lipsa interpreţilor şi a unor dispoziţii care să reglementeze durata unei interpelări: Deoarece nu sunt înţeleşi de majoritatea celor prezenţi iar cuvântările lor nu sunt consemnate într-un proces-verbal – având în vedere că nu există stenografi negermani – este greu să controlezi dacă parlamentarul vorbeşte la obiect sau pierde timpul spunând poezii sau repetând acelaşi lucru la infinit. Acest fapt dă cale liberă obstrucţionărilor făcând imposibilă o activitate operativă. Conflictele zilnice dezbătute într-o babilonie de zece limbi fac din Parlamentul de la Viena o curiozitate internaţională.

Vienezilor le place să participe, ca spectatori, la activită-

ţile parlamentare, relatează uimit un observator din Berlin.

După părerea sa, o activitate serioasă este, oricum, imposibilă în parlamentul vienez, din cauza numărului mare de partide reprezentate în el; iar „indigenul" are parte de o „distracţie" cu ocazia acestor vizite: „el poate… să participe, fără să plătească bilet de intrare, la un divertisment. Modul cum deputaţii „se reped unul la altul" le oferă vienezilor dornici de distracţie un substitut pentru un spectacol de teatru la care intrarea ar fi pe bani. Din ,,graţia deputaţilor" ei îşi asigură o zi plăcută la Parlament, iar impresiile acumulate le pot comunica, seara, prietenilor de la local, amuzându-i şi pe aceştia."[6] Printre vienezi circulă o glumă: Cele patru cvadrigi de pe acoperişul Parlamentului, care sunt îndreptate spre cele patru puncte cardinale, sunt simbolul statului dezbinat. Consemnând această butadă în „Mein Kampf", Hitler nu reproduce o glumă făcută de el, ci un loc comun, foarte cunoscut în Viena.[7]

Hitler ca spectator la Parlament

Parlamentul dispune de două galerii pentru spectatori. Rangul întâi este rezervat publicului de elită, iar al doilea este accesibil oricui. Dimineaţa se dau bilete de intrare gratuite. August Kubizek este mirat de zelul prietenului său: „Mă uimea faptul că Adolf era atât de aferat şi de activ deja la ora opt jumătate dimineaţa."[8] Hitler declară în „Mein Kampf" că, având convingeri liberale, el nu era pe

atunci deloc un adversar al parlamentarismului, ba chiar dimpotrivă, el nutrea o mare admiraţie pentru parlamentul englez şi nici nu-şi putea imagina… O altă formulă de guvernare?

Fireşte însă că ceea ce vede în Parlamentul din Viena nu corespunde câtuşi de puţin acestei imagini ideale. El este, deja după puţin timp, revoltat de spectacolul jalnic din Parlament. Şi anume el critică atât conţinutul cât şi forma acestor dezbateri multilingve şi ininteligibile. O masă sălbatică de oameni care gesticulau şi ţipau de-a valma în toate tonalităţile, iar deasupra lor trona un bătrân unchiaş inofensiv care se străduia în sudoarea frunţii sale să restabilească demnitatea instituţiei agitând din răsputeri clopoţelul şi intercalând apeluri când dojenitoare când liniştitoare. M-a cuprins râsul. În schimb, în altă zi Parlamentul fusese de nerecunoscutşi aproape gol: Cei de jos dormeau. [9]

Cu toate acestea Parlamentul exercită o atracţie puternică asupra sa: Mergeam acolo de câte ori îmi permitea timpul, asistând liniştit şi cu mare atenţie la spectacol, urmărind discursurile în măsura în care erau inteligibile şi studiind feţele mai mult sau mai puţin inteligente ale aleşilor naţiunii în această stare tristă. [10]

Hitler îl duce câteodată şi pe Kubizek cu el la Parlament. „Gustl”, care nu are interes pentru politică, nu înţelege prea bine sensul acestor vizite: „Când îl întrebam pe Adolf ce legătură era între studiile sale şi aceste probleme, cu totul străine, despre care auzeam când

mergeam la Parlament, el răspundea: Nu poţi construi nimic dacă nu există premisele politice necesare!”.[11]

Kubizek: „Odată, când Adolf m-a dus iarăşi cu el acolo… Un deputat ceh a ţinut o cuvântare de obstrucţionare care a durat câteva ore. Adolf mi-a explicat că rostul acestei cuvântări era doar de a trage de timp şi a împiedica pe alt deputat să ia cuvântul. Că era indiferent ce spunea acest ceh, el putea să şi repete la infinit acelaşi lucru – important era doar să nu se oprească… Nu m-am mirat niciodată atât de mult de Adolf ca atunci… Dar nu l-am putut înţelege văzând cum ascultă, cu toţi nervii încordaţi, această cuvântare din care oricum nu pricepea o iotă.”[12]

Kubizek descrie, plin de uimire, ţipetele deputaţilor, clămpănitul cu capacele pupitrelor, fluierăturile: „şi în toiul acestui tărăboi infernal zburau de colo-colo prin sală cuvinte de ocară în limba germană, cehă, italiană, poloneză – şi Dumnezeu ştie în ce alte limbi. M-am uitat la Adolf. Nu era momentul să plecăm? Dar oare ce se întâmplase cu prietenul meu? El sărise în sus, cu pumnii strânşi, cu faţa congestionată de agitaţie.”[13]

În 1908 şi 1909, adică în perioada în care Hitler asistă la lucrările parlamentare, atmosfera de aici este foarte agresivă ca urmare a adversităţilor din anul jubiliar şi a crizei provocate de anexiune. Toate conflictele interetnice sunt transferate în Parlamentul din Viena fiind zgândărite aici în continuare - în primul rând conflictele din Boemia, dar şi cele din Liubliana unde slovenii demonstrează

contra intenţiei de a se înfiinţa o universitate italiană la Triest.

Cel mai mare pericol vine din partea obstrucţiei practicate de „naţionaliştii cehi.” Ei se răzbună pentru faptul că radicalii germani şi pangermaniştii blocaseră activitatea parlamentului regional din Boemia. Acest partid radical face agitaţie antigermană, antisemită şi antiparlamentară. Majoritatea parlamentară nu dispune de nici un mijloc de a se împotrivi teroarei exercitate de această minoritate.

După decretarea stării excepţionale la Praga, deci după 2 decembrie 1908, protestele partidelor cehe transformă Parlamentul într-o adevărată bombă incendiară a naţionalismului. După primele cuvinte rostite de preşedinte, naţional-socialiştii Vinzenz Lisy, Vaclav Fresl şi Frantisek Burival, urmaţi de alţi deputaţi care fluieră şi ţipă „pfui”, înaintează în pas de asalt spre tribuna prezidenţială suflând în fluiere de metal şi trompete pentru copii. Înarmat cu o trompetă, deputatul dr. Anton Hajn intonează un marş de atac. Vaclav Chok, deputat din partea partidului tinerilor cehi, i se adresează preşedintelui spunându-i: „lată-l pe călău!” La care Lisy adaugă: „Vreţi să transferaţi legea excepţională şi asupra deputaţilor

Cehi din Viena?„ şi: „Nu sunteţi un preşedinte. Sunteţi doar un gardian din primărie!„ Chok: „Chelnerul lui Lueger!”.

Preşedintele este neputincios. Conform relatărilor din ziarul Kronenzeitung, „el priveşte scena cu ajutorul unui

binoclu, notându-şi numele celor ce suflau în fluiere şi trompete. După cum se spunea la Parlament, s-a alcătuit o ,,listă a fluieraşilor" în locul unei liste a vorbitorilor."[14]

Deşi guvernul cooptase între timp trei „miniştri compatrioţi" naţionali, câte unul pentru germani, cehi şi polonezi, el nu se poate menţine. Nici măcar autoritatea bătrânului împărat nu reuşeşte să împace partidele adversare: La „şedinţa festivă jubiliară" ţinută cu ocazia aniversării a 60 de ani de domnie, absentează – din motive foarte diferite – social-democraţii, naţionaliştii germani, pangermaniştii (aceştia „din cauza sistemului de guvernare din Austria, care îi defavorizează pe germani"[15]) şi radicalii cehi.

Speranţele lui Franz Joseph că votul universal va potoli conflictele etnice, aducând o stabilitate politică, se risipiseră de mult la acest moment. Trezit la realitate şi iritat, el îi spune premierului maghiar: „Dacă deputaţii nu au altceva mai bun de făcut decât să se tot certe din cauza unor probleme naţionale, să mă scutească cel puţin pe mine de toate astea."[16] În cuvântarea ţinută la deschiderea noului Parlament el vorbise încă, emoţionat, despre măreţia momentului, dorind ca „spiritul conciliant al dragostei faţă de patria comună" să-i cârmuiască pe deputaţi.[17] În primăvara anului 1909 un proiect de „lege a limbilor" din Boemia incită iarăşi spiritele. Guvernul propune un compromis pe baza unui recensământ. Conform acestuia, cu excepţia capitalei Praga, 228 din cele 238 de circumscripţii judecătoreşti ale Boemiei şi

Moraviei sunt compact cehe sau germane şi doar celelalte mixte: Cinci dintre acestea au peste 20% minorităţi, iar alte cinci peste 10%.[18] Şi repartizarea limbilor oficiale urmează să fie reglementată în mod corespunzător. Acest compromis ar fi trebuit să le convină, pe de o parte, germanilor din Boemia, deoarece permitea delimitarea naţională a teritoriilor lor germanofone, aşa cum şi-o doreau ei, în primul rând a „regiunii sudeţilor". Pe de altă parte, cehii ar fi obţinut consfinţirea egalităţii în drepturi pentru ambele limbi în întreaga Boemie.

Dar cehii sunt primii care se opun acestui compromis. Căci ei resping categoric ideea ca „legea limbilor" să aibă ca punct de plecare un recensământ, pretinzând în continuare ca drepturile boemienilor să fie valabile în întreaga Boemie şi referindu-se la soluţia din Ungaria. Aceasta ar fi însemnat un bilingvism obligatoriu şi în ţinuturile germane pure din nordul Boemiei.

Dar în timp ce majoritatea partidelor cehe sunt totuşi dispuse să se aşeze la masa tratativelor, naţional-socialiştii cehi răspund cu teroare la 3 februarie 1909, când legea este prezentată în Parlament. După ce primul ministru Bienerth dă citire proiectului de lege, vocea lui este acoperită de strigăte de „pfui" şi de tot felul de zgomote: capacele pupitrelor clămpănesc, se suflă în trompete şi fluiere, se pun în mişcare clopotele şi huruitoare.

Ca prim vorbitor se urcă la tribună profesorul de filosofie din Praga. Dr. Tomas G. Masaryk, reprezentantul unei

fracţiuni a partidului liberal ceh – şi rămâne acolo până după masă fără a fi reuşit să spună un singur cuvânt. Radicalii recurg ia noi instrumente care provoacă gălăgie, un fel de „huruitoare fixate de pupitru şi puse în mişcare cu ajutorul unei manivele; ele fac o larmă asurzitoare. Concomitent ei aduc şi o altă huruitoare ce provoacă un zgomot asemănător celui cu care, la teatru, se imită răpăitul ploii. Toate la un loc, adică trompetele, huruitoarele şi răpăitul ploii artificiale

Cauzează un asemenea zgomot infernal, încât atât deputaţii cât şi vizitatorii de la galerie trebuie să-şi astupe urechile."[19] În după amiaza aceleiaşi zile se adaugă şi un instrument mai puternic, asemănător unei sirene de ceaţă.

Masaryk, întruchiparea raţiunii, promotorul dialogului, un om care încearcă de fiecare dată să imprime compatrioţilor săi cehi o orientare naţională moderată şi să-i antreneze la o activitate constructivă, nu reuşeşte să ia cuvântul. O tentativă a social-democraţilor şi creştin-socialilor de a calma spiritele se termină cu o încăierare.

La 4 februarie se ajunge pentru scurt timp la o dezbatere. Masaryk respinge proiectul de lege cu un ton liniştit şi obiectiv, vorbeşte şi despre situaţia cehilor din Viena şi solicită o soluţie generală: „Dacă nimeni nu are curajul să introducă în această instituţie o lege-cadru pentru toate popoarele din Austria, cum să poată fi pace? Nici cel ce s-ar situa pe poziţiile statului de drept, autonomist, nu poate trece cu vederea realitatea, şi anume, că la Viena trăiesc sute de mii de compatrioţi de-

ai noştri. Şi pe aceştia să-i sacrificăm, pur şi simplu, din dorinţa de a avea pace?!" Propunerea sa: bilingvism generalizat ca „soluţionare ideală a problemelor limbilor."[20] Asta ar fi însemnat însă şi o Austrie Inferioară bilingvă, şi o Viena bilingvă, deci tocmai ceea ce germanii vor să împiedice cu orice preţ.

După ce mai iau cuvântul câţiva deputaţi, atmosfera se încinge iarăşi atât de rău încât nu se mai aud decât zgomote; lucrările trebuie suspendate… La 5 februarie furtuna se dezlănţuie imediat după deschiderea şedinţei, scandalul auzindu-se până afară, în stradă, unde se adunase o ceată de curioşi. Orice dezbatere este imposibilă.

Ca urmare, guvernul recurge la o măsură mai radicală. El declară sesiunea – deci activitatea parlamentară – închisă. Ziarul Kronenzeitung: „La început toată lumea este de acord. Se pare într-adevăr că nimeni nu are de obiectat împotriva anihilării, decretate cu atâta uşurătate, a parlamentului poporului, în curând, însă, printre aplauzele furtunoase încep să-şi croiască drum reproşurile, venite mai ales din partea creştin-sociaiilor şi a social-democraţilor şi îndreptate contra cehilor. Nici un deputat nu părăseşte incinta, iar spectatorii de la galerie aşteaptă, cu sufletul la gură , să vadă ce se va mai întâmpla."[21]

Tensiunea se soldează cu încăierări. Ziarul Prager Tagblatt: „În timpul scenelor gălăgioase şi a încăierărilor câţiva creştin-sociali intonează deodată imnul ,,Dumnezeu

să binecuvânteze”… Cehii răspund imediat cu imnul 'Kde domov muj!', iar social-democraţii cu ,,Cântecul muncii”. Deputatul Iro, rămas singur lângă scaunul său, începe şi el să cânte, şi anume „Straja la Rin”, vocea sa cristalină acoperind vocile celorlalţi deputaţi.”[22]

O dată cu închiderea sesiunii parlamentare toate legile şi proiectele de legi depuse până atunci sunt lovite de nulitate, de asemenea şi activitatea de luni de zile a comisiilor de specialitate din Parlament. Deputaţii îşi pierd imunitatea şi diurnele, ceea ce – după Kronenzeitung – reprezintă „o lovitură puternică deoarece cam jumătate din parlamentarii noştri trăiesc doar din cele 20 de coroane pe care le încasează pentru activitatea lor politică.”

Consternarea şi deruta îi cuprinde pe toţi cei care luptaseră pentru votul universal sperând că adâncirea procesului de democratizare va duce la o îmbunătăţire a vieţii. Pacifista Bertha von Suttner declară iritată: „Fluiere, tobe, sirene, intonarea concomitentă a imnurilor ceh, german şi austriac, pumni ridicaţi, gulere sfâşiate, degete muşcate – într-adevăr, îţi vine să roşeşti de ruşine… Ai impresia că parlamentarismul vrea să se sinucidă! Din ce cauză la teatru, la hotel, pe stradă, peste tot altundeva eşti la adăpost de tămbălău şi păruieli, numai în ,,înalta instituţie” nu – deci acolo unde se fac legi, legi pentru toţi, dar nu şi pentru sine însuşi?”[23]

Mai ales social-democraţii, care luptaseră decenii întregi pentru acest „Parlament al poporului”, se implică în vederea unei schimbări a regulamentului de ordine

interioară, de exemplu deputatul dr. Wilhelm Ellenbogen: „Democraţia nu este doar o orânduire superioară absolutismului ci şi una mai complicată din punct de vedere politic; deci ea necesită şi norme de funcţionare reglementate cu mai multă grijă.” El nu înţelege deci „de ce tocmai parlamentul austriac trebuie să fie atât de ordinar. Noi, social-democraţii, nu avem nevoie de tonul trivial şi nici nu vrem să-l acceptăm de la alţii,” tot atât de puţin ca „acele ţipete dezgustătoare, ca ale haimanalelor.” El cere şi extinderea dreptului de cenzură pentru prezidiu.[24] Dar nu reuşeşte să impună o modificare a regulamentului de ordine interioară.

Şi deputatul Frantisek Udrzal, din partea tinerilor cehi, face apel la raţiune vorbind despre statul multinaţional ideal: „toate popoarele negermane – şi îţi trebuie o doză de curaj ca să susţii astăzi aşa ceva – sunt interesate în menţinerea unui stat în care să poată trăi în libertate având asigurate condiţiile unei propăşiri individuale. Austria ar putea fi un asemenea stat. Misiunea monarhiei ar fi să unească aceste popoare, bineînţeles, în baza celei mai depline şi ideale dreptăţi şi egalităţi (Ovaţii şi aplauze).” Orice om cu o judecată sănătoasă îşi dă seama „că în viitorul apropiat trebuie să se întâmple ceva pentru a crea şi aici condiţii care să permită cel puţin convieţuirea noastră paşnică.”[25]

Radicalii germani tulbură această cuvântare proferând insulte la adresa cehilor, după care şi tonul lui Udrzal devine mai dur; el spune că în istoria universală se

întâmplă de multe ori „ca însuşirile pozitive să se dezvolte în mai mare măsură la etniile subjugate decât la cele asupritoare.” Germanii nu reuşesc să ţină pasul cu evoluţia ascendentă a slavilor. Dar cu aceasta, orice discuţie rezonabilă devine iarăşi imposibilă.

Ciudat este că tocmai aceşti parlamentari sunt oameni onorabili prin educaţie şi profesiune. Pe lângă 129 fermieri, există în Parlament 60 de avocaţi, 22 de profesori şi conferenţiari universitari, 38 clerici, 54 scriitori şi redactori şi mulţi funcţionari.[26] În viaţa particulară ei sunt – după cum relatează prelatul Joseph Scheicher – „oameni drăguţi, abordabili… amabili, plini de consideraţie”, bineînţeles, însă, „numai în afara periodicei demenţe parlamentare, a paranoiei deputâţeşti.”[27] Ei sunt terorizaţi de radicali: cehii, de exemplu, de cei nouă naţional-socialişti cehi. Scheicher: „Ăştia erau un adevărat coşmar care îi tortura pe cehi; erau ca vizitiul care îşi biciuieşte mereu caii obosiţi, ca să alerge în galop.”[28] Germanii, la rândul lor, sunt terorizaţi de pangermanişti şi de radicali. După spusele lui Scheicher, timp de zece, doisprezece ani Parlamentul fusese pustiit de „un fel de invazie a Hunilor.”[29]

Guvernul ameninţă cu paragraful 14 din legea stării excepţionale pentru a obliga Parlamentul să-şi reia activitatea. Conform acestui paragraf, guvernul are dreptul să impună legi fără Parlament, deci în mod dictatorial, de exemplu legea referitoare la ridicarea numărului de recruţi, care trebuia urgent adoptată.

În martie 1909, la deschiderea noii sesiuni, preşedintele Parlamentului aproape că imploră partidele să-şi vadă de treabă. Legea referitoare la recruţi trece cu multă greutate prin Parlament. Cehii votează împotriva ei, deoarece nu sunt dispuşi să „pună la dispoziţie carne de tun pentru supremaţia mondială germanică” – o declaraţie pe care ambasadorul german o transmite, foarte îngrijorat, la Berlin.

Ameninţarea cu paragraful 14 nu are un efect de lungă durată. După multe dispute şi tratative lipsite de rezultat, sesiunea este din nou suspendată în iulie 1909. De data aceasta tentativele de redeschidere se soldează luni în şir cu un eşec. Ambasadorul german relatează că situaţia se învârteşte „într-un cerc vicios”: „Cehii pretind, în schimbul participării la viaţa parlamentară, redeschiderea parlamentului lor regional.”[30] Acesta este însă blocat în continuare de obstrucţia germanilor din Boemia. În fond, toate partidele doresc ca lucrările să fie reluate, spune ambasadorul german, dacă nu de altceva, de dragul indemnizaţiilor de şedinţă. Situaţia se complică în această vară şi în urma conflictelor naţionale dintre germani şi cehi în Austria Inferioară şi la Viena.

Blocarea activităţii parlamentare provoacă şi o blocare a legislaţiei sociale, de exemplu a celei privitoare la asigurările de bătrâneţe şi de invaliditate – şi aceasta tocmai în perioada creşterii masive a preţurilor, ceea ce îi determină pe oameni să iasă în stradă demonstrând contra foametei. Deoarece şi legea pentru îmbunătăţirea

statutului calfelor este tergiversată, ies în stradă şi angajaţii din ramura comercială. Funcţionarii de la poştă, care vor şi ei nişte legi, declară într-un comunicat „că populaţia aşteaptă o activitate rodnică din partea Parlamentului” şi că „suntem plictisiţi de certurile dintre germani şi slavi.”[31] La această adunare de protest participă şi vicepreşedintele creştin-social al Parlamentului sprijinindu-i pe demonstranţi.

Şi „scumpirea extraordinară a alimentelor” este „o consecinţă a stagnării vieţii parlamentare. Iar vina o poartă conflictele naţionale care obstrucţionează orice activitate. Ce Austrie minunată s-ar putea naşte, ce Parlament activ şi puternic, dacă aceste conflicte etnice ar înceta odată iar partidele ar începe să lucreze serios. Poporul ar trebui să se ridice până la ultimul om şi să pretindă Parlamentului să-şi reia activitatea.” Declaraţia este urmată „de aplauze furtunoase care nu contenesc minute în şir.” În aceeaşi zi dr. Viktor Adler, liderul social-democraţilor, ia atitudine într-o adunare de partid: „Parlamentul, care ar trebui să fie bunul cel mai de preţ al tuturor partidelor, a devenit calul de bătaie şi arena de luptă a tuturor intrigilor, alimentând pofta de harţă a unor oameni lipsiţi de conştiinţă-şi simţ de răspundere.”[32] În octombrie 1909 au loc în toate cele 21 de districte ale Vienei demonstraţii de masă în care se cere reactivarea Parlamentului.

Când Parlamentul se întruneşte iarăşi, după o pauză de luni de zile, naţional-socialiştii cehi prezintă, ei singuri, 37 de amendamente de urgenţă. Aceasta ar fi dus din nou la

blocarea oricărei activităţi. Aşa încât celelalte partide se hotărăsc să-i înfometeze pe obstrucţionişti prin şedinţe continue. Se aduc la Parlament paturi de campanie şi rezerve alimentare. Se organizează o activitate în mai multe schimburi pentru a putea interveni ia caz de nevoie şi a debloca obstrucţia. Toţi se declară dispuşi să rămână acolo şi în perioada sărbătorilor de Crăciun dacă este necesar.

Primul vorbitor care îşi încheie cuvântarea cu puţin înainte de ora două noaptea, după ce vorbise 13 ore fără întrerupere, doboară recordul de obstrucţionare din 1897, din perioada guvernului Badeni. Pe vremea aceea obstrucţionistul, un parlamentar german, voia să împiedice proiectul de lege pentru reglementarea utilizării limbilor, care cică i-ar fi favorizat pe cehi.[33] Recordul anului 1909 este depăşit cu 12 minute în vara anului 1911, când un deputat rutean încearcă să obstrucţioneze proiectul legii de organizare a serviciului militar, pentru a obţine prin şantaj o universitate ruteană la Lemberg.

Discuţiile pe marginea celui de-al doilea din cele 37 amendamente de urgenţă – despre creşterea cailor de paradă – durează de la ora şapte dimineaţă până la opt jumătate seara. În faţa Parlamentului are loc o demonstraţie contra foametei. Ziarul Reichspost: „Oamenii îşi ridicau pumnii înspre Parlament şi îşi agitau în mod ameninţător bastoanele.” Mulţimea striga „Grevă generală” şi „Revoluţie”.

Diplomaţii relatează în lumea întreagă despre întâmplările de la Viena. De exemplu, ambasadorul american raportează la Washington că agitaţiile din Parlament îşi găsesc expresia şi în numeroase încăierări între spectatori şi oamenii de serviciu din clădire. După părerea lui, motivul principal al nemulţumirii populaţiei este creşterea preţurilor şi a fiscalităţii.[34]

La Parlament, radicalul ceh Lisy îşi continuă discursul-fluviu. Ziarul Kronenzeitung: „Din când în când el muşcă dintr-un sandviş cu şuncă sau bea o înghiţitură de coniac, fără ca această întrerupere să impresioneze pe cineva. Din când în când el ciocăneşte în capacul pupitrului, pentru a sublinia în felul acesta că vorbeşte." Apoi răsfoieşte ultima ediţie a unui ziar în timp ce vorbeşte. Şi, în felul acesta, orele trec una după alta. „În afară de Lisy care vorbeşte, bea sau mănâncă alternativ, în sală nu sunt prezenţi decât preşedintele, stenografii şi un om de serviciu. Galeriile sunt arhipline, dar publicul nu are, de ore întregi, nici un motiv de satisfacţie. Deodată cineva strigă de la galeria a doua „Pfui„ la adresa lui Lisy. Acest strigăt se multiplică şi, timp de minute în şir, de la galerie se revarsă asupra obstrucţioniştilor exclamaţii de indignare: ,,Trântorilor", ,,Hoţilor", ,,Cămătarilor" sunt cele mai blânde epitete care îi copleşesc pe Lisy şi pe adepţii săi, strânşi repede în jurul lui." Preşedintele dă ordin ca galeria să fie evacuată. „Şi de pe coridorul din faţa galeriei se aud încă injuriile înverşunate la adresa agrarienilor cehi."

Spre seară – Lisy vorbea deja de şase ore – scandalul începe şi la galeria întâi: „Jos cu partidul obstrucţionistl”, „Alungaţi-i din Parlamentul pe care l-am cucerit cu sângele nostru!”, „Bandă de tâlhari!”, „Afară cu cei ce au scumpit pâinea!”. Ziarul Kronenzeitung: „în timpul acesta publicul de la galerie dă din picioare, unii scot fluierături stridente, sus este o gălăgie asurzitoare, aşa cum nu se mai auzise niciodată la galerie.” După ce şi această galerie este evacuată cu forţa, spectatorii intonează „Imnul muncii”… Iar melodia şi textul primei strofe răsună puternic în clădire. După ce cântecul se termină, se poate vedea că oamenii de serviciu de la Parlament trebuie să recurgă la forţă pentru a-i îndepărta pe vizitatori. Unii dintre aceştia sunt luaţi pe sus.” Noaptea, la orele douăsprezece, reporterul trebuie să-şi predea articolul. Şedinţa, însă, continuă.

Ziarul Reichspost din 18 decembrie: „Aerul din sală devine tot mai irespirabil, miasme grele de aburi şi fum de ţigară, amestecate cu praf, invadează coridoarele… Se înalţă deja peste tot grămezi neapetisante de bucăţele de hârtie, de murdărie şi praf.” Continuă cuvântările ininteligibile. Reizbucnesc protestele la galerie, care este din nou evacuată. Radicalii cehi strigă în cor: „Vrem independenţă faţă de Viena!”.

Dar iată că tocmai Karel Kramaf, un membru – considerat radical – al partidului tinerilor cehi, salvează în ziua aceasta situaţia devenită periculoasă: De comun acord cu social-democraţii şi social-creştinii, el îşi

însuşeşte, printr-o manevră abilă, următorul amendament de urgenţă pentru modificarea regulamentului de ordine internă. Spre uimirea naţional-socialiştilor cehi, el cere să i se acorde preşedintelui Parlamentului dreptul de a interzice, pentru un an de zile, orice încălcare a regulamentului de ordine interioară şi de a suspenda pentru cel mult trei şedinţe pe orice deputat care s-ar împotrivi. Propunerea este acceptată cu o mare majoritate de 331 contra 72 voturi. Ambasadorul german raportează, mirat, la Berlin: „Domnul Kramar, până acum cel mai aprig susţinător al obstrucţiei, a devenit astfel, dintr-o dată, salvatorul Parlamentului, aducând situaţia sub control."[35] Şi în felul acesta activitatea parlamentară este asigurată pentru un an de zile.

Ziarul creştin-social Reichspost triumfă: „Ajuns la capătul puterilor, supus unor umilinţe profunde, ocărât de presa potrivnică activităţii parlamentare şi expus batjocurii publice, neputincios faţă de răutatea inveterată a unei grupări radicale şi fără să se poată sprijini pe regulamentul de ordine interioară, ameninţat să fie dizolvat de către guvern, Parlamentul îl investeşte, cu toată fermitatea, pe preşedinte cu puteri discreţionare, pentru un an de zile, anihilând astfel, cu o lovitură, noianul de paragrafe învechite.„ lată o măsură „pentru democraţie şi împotriva demagogiei."[36]

Totuşi ambasadorul german deplânge faptul că această acţiune „ar însemna iarăşi un pas mai departe pe drumul care duce la slavizarea Austriei şi la o slăbire a autorităţii

guvernului şi a coroanei în favoarea Parlamentului." Împăratul Wilhelm al II-lea notează cu mână proprie pe raport: „nemaiauzit!".[37]

Excesele din Parlament se repetă, spre indignarea publică, până în martie 1914, când premierul Sturgkh pune definitiv în aplicare paragraful 14 al stării excepţionale dizolvând Parlamentul pentru incapacitate de a-şi desfăşura activitatea. Nici de data aceasta nu se încearcă o revizuire radicală a regulamentului de ordine internă. Şi, astfel, imperiul multinaţional intră în primul război mondial fără ca Parlamentul să-şi fi dat aprobarea şi să-şi fi asumat răspunderea.

Adepţii lui Schonerer şi Parlamentul poporului

Pangermaniştii fuseseră cei care combătuseră cu cea mai mare agresivitate noua lege electorală, cerând, ca premisă, cel puţin decretarea limbii germane ca limbă de stat şi o restructurare a imperiului pentru a asigura o majoritate germană în Parlament. În opinia lor, tulburările din Parlament nu fac decât să confirme îndreptăţirea revendicărilor lor, fiind o consecinţă logică a principiului egalităţii şi al democraţiei.

Ei învinuiesc guvernul „că toată această reformă electorală a fost promovată ,,de sus", doar cu scopul de a transforma un stat creat de germani şi condus, de secole întregi, după principii germane, într-o comunitate de state slave căreia i s-a aplicat o amprentă slavă."[38] Cu cât

imperiul multinaţional se dovedeşte a fi mai neguvernabil şi cu cât Parlamentul poporului devine mai inapt de o activitate normală, cu atât mai mult elogiază pangermaniştii conducerea germană de odinioară şi superioritatea germanilor faţă de celelalte naţionalităţi cică înapoiate – faţă de „popoarele sclave”. Căci în perioada în care germanii avuseseră majoritatea în Pariament, datorită votului censitar care îi favoriza, acest Parlament funcţionase perfect – ceea ce este, fireşte, o exagerare.

Parlamentul poporului este ironizat ca „aparat de distrugere a dietelor.”[39] Colegul de partid al lui Schonerer, şi anume Franz Stein, îi ocărăşte pe „reprezentanţii slăbănogi şi lipsiţi de vlagă ai poporului”, adăugând: „Eroismul acestor reprezentanţi ai poporului devine o farsă demnă de teatrul de marionete.”[40]

Deputatul pangermanist Vinzenz Malik observă: „Parlamentul! Ne aflăm în faţa unui asemenea haos cum nu s-a mai pomenit niciodată în Austria, şi toate acestea, stimaţi domni, ca urmare a plasturelui universal aplicat acestui stat poliglot, şi anume ,,reforma electorală”, pe care curtea imperială şi guvernul asociat cu social-democraţii l-a impus cu forţa locuitorilor cumsecade şi înţelegători ai acestui imperiu. Reforma electorală ar fi trebuit să eradicheze total conflictele interetnice. Dar iată că domnii s-au cufundat în rahat. Poftiţi acum şi vedeţi cum o să ieşiţi din el!”[41]

Găsim toate aceste idei şi în „Mein Kampf”, Hitler recurgând la aceleaşi argumente: O dată cu crearea unui

organism parlamentar reprezentativ înainte de a se fi clarificat şi reglementat problema limbii oficiale de stat, s-a consfinţit sfârşitul supremaţiei elementului german în monarhie. Dar asta a însemnat totodată şi dispariţia statului însuşi. Ceea ce a urmat a fost doar mersul normal al evoluţiei istorice a imperiului. Era pe cât de zguduitor pe atât de instructiv să urmăreşti acest proces de disoluţie.[42] Această prăbuşire totală a fost tergiversată câtva timp în Parlament prin cedări lipsite de demnitate şi capitulări în faţa unor şantaje pe care a trebuit să le plătească pe urmă germanii. După introducerea noii legi electorale ţara se îndreptase spre o harababură negermană, guvernată de Parlament. [43]

Mânat mereu de dorinţa de a le expune „germanilor din Reich" istoria Austriei, Cancelarul Hitler monologhează în 1942: Statul austriac!… Câte toate nu se adunaseră aici - dar totuşi! Puterea centrală a statului se duce dracului o dată cu introducerea votului universal, egal şi direct…[44] Până atunci minoritatea germană îi condusese pe ceilalţi cu o mână atât de fermă încât nu putem spune că numai englezii sunt în stare de aşa ceva! Nu, şi germanilor le-a reuşit la fel de bine.[45]

Dar eşecul Parlamentului multinaţional nu poate fi explicat câtuşi de puţin prin carenţele democraţiei şi ale principiului egalităţii – aşa cum susţin, triumfători, pangermaniştii – ci prin deficienţele regulamentului de ordine internă a Parlamentului. Din cauza lor, majoritatea doritoare de activitate devine neputincioasă în faţa

minorităţilor terorist-radicale, în primul rând în faţa naţional-socialiştilor cehi pe de o parte şi a pangermaniştilor pe de alta. Tânărul Hitler nu ar fi putut studia nicăieri atât de bine ca aici, în Parlamentul de la Viena, forţa teroarei exercitate de o minoritate şi neputinţa unui aparat mare.

Discursurile parlamentare ale deputaţilor pangermanişti sunt totdeauna publicate în ziarele de partid. Ziarul Alldeutches Tagblattpublică o cuvântare ţinută de Karl Iro chiar sub titlul dat de el: „O, Doamne, mântuieşte-ne de acest rău austriac! Amin."[46] Iro reiterează vechile critici

Aduse de pangermanişti guvernului, denunţând pasivitatea acestuia în domeniul reformelor sociale. Statul îşi aruncă veniturile „în gâtlejul monstrului militar". Dar în primul şi în primul rând Iro protestează contra pretinsului „sistem de favorizare a slavilor şi de defavorizare a germanilor," care se manifestă în problema limbii: „germanii nu au fost încă niciodată atât de nedreptăţiţi, în comparaţie cu slavii, când este vorba de admiterea şi promovarea în funcţii de stat; şi încă niciodată până acum pretenţia poporului german ca pe teritoriul german limba oficială în administraţie să fie germana iar dreptatea să fie împărţită de judecători germani nu a fost nesocotită cu atâta dispreţ şi frivolitate." În slugărnicia sa faţă de guvern, noul Parlament „este mult mai rău decât vechiul Parlament bazat pe votul censitar"; el nu este decât „o momâie cu aparenţă de constituţionalitate." „În orice caz, luptătorilor pentru libertate din 1848 nici nu le-ar fi putut

trece prin minte că o instituţie liberală, pentru a cărei înfiinţare ei au stat la închisoare şi şi-au dat sângele şi viaţa, ar putea să fie, după şaizeci de ani, atât de vlăguită şi decăzută cum este în ziua de astăzi." Austria este ameninţată „de supremaţia totală a elementului slav care i-ar transforma pe germani în hiloţi plătitori de impozite, având aceeaşi soartă ca saşii din Transilvania." Aceste tendinţe se bucură „în taină de aprobarea şi sprijinul celor mai sus-puşi factori ai puterii statale" – o referire directă la împărat.

Pangermaniştii sunt hotărâţi „să combatem cu toată fermitatea sistemul austriac potrivnic germanilor şi să promovăm idealul pangermanist în perioada acestor turbulenţe austriece – de care noi nu ne facem vinovaţi, ele fiind consecinţa unei politici egoiste, de încuscriri – până în momentul în care o eră mai dinamică le va transpune în realitate": „Idealul pangermanist" înseamnă alipirea Austriei germane la imperiul german

Ziarele pangermaniste apar în ediţii foarte mici fiind răspândite doar în cercurile restrânse ale adepţilor şi simpatizanţilor partidului. Opinia publică nu le cunoaşte, iar marile ziare din Viena le pomenesc cel mult ca să-şi bată joc de ele. Astfel încât, numeroasele amendamente de urgenţă prezentate de pangermanişti în Parlament se irosesc fără să aibă nici un ecou, urmarea fiind că această minoritate sectară devine tot mai agresivă.

Hitler se înfurie până şi în „Mein Kampf" amintindu-şi de trecerea sub tăcere a deputaţilor pangermanişti în presa

jidovită din Viena: Să vorbeşti despre un asemenea „for” înseamnă într-adevăr să strici orzul pe gâște. Zău că nu merită osteneala!… Chiar dacă deputaţii pangermanişti vorbeau până răguşeau, străduinţele lor erau lipsite de efect. Presa, în schimb, fie că nici nu-i amintea, fie că aducea critici atât de nimicitoare discursurilor lor, încât înlănţuirea ideilor, ba de multe ori chiar şi sensul lor era total răstălmăcit şi se pierdea, opinia publică rămânând cu o imagine foarte negativă despre intenţiile noii mişcări. Ceea ce spuneau aceşti domni era lipsit de orice importanţă. Importanţă avea doar ceea ce se scria despre ei.[47]

După părerea lui Hitler, ar fi fost de preferat ca pangermaniştii să formeze o opoziţie extraparlamentară în loc să trimită în Parlament trei deputaţi – o problemă mult discutată, după 1907, de către adepţii lui Schonerer: Dacă vrem să anihilăm Parlamentul, este mai bine să intrăm în Parlament pentru „a-l submina din interior”, cum se spune de obicei, sau este mai bine să luptăm dinafară lui atacând instituţia în sine? Am intrat în el şi am ieşit din el înfrânţi ! [48]

Singurul lucru pozitiv, după părerea lui Hitler, este că introducerea votului democratic va pecetlui prăbuşirea imperiului habsburgic: Cu cât talmeş-balmeşul de limbi corodează şi descompune mai mult Parlamentul, momentul prăbuşirii acestui imperiu babilonic se apropie şi, în felul acesta, şi momentul eliberării poporului meu germano-austriac. Aceasta este singura cale care poate

duce la alipirea la vechea patrie-mamă.[49] Toate aceste fraze ar fi putut fi copiate, cuvânt cu cuvânt, din ziarul Alldeutsches Taglbatt.

Exemplul ţiganilor

Cât de mult a fost influenţată politica de mai târziu a Cancelarului Hitler de pangermanişti ar putea fi ilustrat – dar cu toată precauţia şi fără comentar – prin următorul exemplu. El ne arată în ce fel intenţionau adepţii lui Schonerer să rezolve problema negermanilor – în cazul de faţă a ţiganilor din monarhie şi cum îşi formulau propunerile în Parlament. În acelaşi timp să nu uităm că, în Parlament, ei sunt mult mai moderaţi decât în „adunările populare" din berării. Primitivismul argumentelor lor – nota bene, aici este vorba doar de un singur exemplu – explică şi din ce cauză adepţii lui Schonerer sunt ocoliţi de toate celelalte partide.

Tema „pacostea ţiganilor" preocupă, în iunie 1908, presa pangermanistă, ea fiind lansată de o interpelare parlamentară făcută de deputatul pangermanist Iro la 5 iunie 1908, deci cu o săptămână înaine de procesiunea jubiliară. Iro solicită să se ia măsuri radicale pentru „înlăturarea pacostei ţiganilor". Ca de obicei, tema este discutată în paralel şi de ziarele pangermaniste. Ne aflăm în perioada când Hitler obişnuieşte să participe la şedinţele parlamentare şi locuieşte în strada

Stumpergasse, la doi paşi de redacţia ziarului Alldeutsches Tagblatt.

Iro îi numeşte pe ţigani, „una dintre cele mai mari calamităţi pentru populaţia rurală". „Ţigănci" arestate în Ungaria ar fi declarat pe faţă „că trăiesc numai din furtişaguri". Modul „rafinat în care procedează" uimeşte pe toată lumea. Şi „multe dintre cele mai fioroase asasinate" sunt comise de ţigani.

Hitler vorbeşte despre ţigani în 1941 amintindu-şi de procesiune; el îi etichetează drept cea mai mare calamitate pentru populaţia rurală. În satele ţigăneşti, ungureşti şi româneşti, tehnica hoţiei de buzunar se învaţă din fragedă pruncie, iar în 1908, cu ocazia aniversării jubiliare a 60 de ani de domnie a lui Franz Joseph, mii de asemenea hoţi de buzunar veniseră la Viena; poliţia arestase vreo 3-4000.[50] Este mai mult ca sigur că această temă îl preocupase pe Hitler în iunie 1908.

Iro depune la Parlament proiectul unui sistem sofisticat de combatere a acestei „calamităţi". Cea mai mare dificultate o reprezintă identificarea ţiganilor: „Cunoaşterea numelui este de importanţă capitală pentru justiţie, fiindcă fiecare ţigan pretinde că ar fi fost condamnat doar o singură dată înainte de arestarea actuală. Contrariul nu poate fi dovedit deoarece numele adevărat al ţiganului nu este cunoscut." Diferitele practici utilizate până acum i se par insuficiente lui Iro.

După părerea pangermaniştilor „fiecare ţigan arestat ar trebui marcat într-un fel care să permită oricând

recunoaşterea lui. De exemplu, i s-ar putea tatua o cifră pe antebraţul drept; alături să se treacă şi numele pe care ţiganul pretinde că îl poartă." „Judecătoriilor de ocol li s-ar putea transmite cifrele – aşa cum se transmit prefecturilor numerele de înmatriculare ale automobilelor (conform Dispoziţiei Ministerului de Interne din 27 sept. 1905, Nr. 156, paragr. 26 şi 28) – iar acestea ar da dispoziţii să se facă tatuajul.

„Nomadismul ţiganilor" nu poate fi împiedicat decât printr-o „colonizare forţată": „Fireşte că într-o primă perioadă aceste colonii de ţigani ar trebui ţinute sub pază şi controlate în fiecare noapte de o patrulă de jandarmi. Există pază specială şi pentru casele de corecţie. Acelaşi lucru ar trebui să se introducă şi pentru coloniile de ţigani."

Ţiganii trebuie „trataţi ca indivizi aflaţi sub control poliţienesc." Celor „care nu se supun" li se vor lua copiii, de exemplu copiii între 5 şi 6 ani, care vor fi trimişi la şcoală şi, în funcţie de dezvoltare, învăţaţi câte o meserie, fiind puşi în libertate abia după ce ajung ucenici. Aceste şcoli ar fi ca un fel de case de corecţie. Ar trebui să li se retragă tuturor ţiganilor licenţele şi brevetele pentru exercitarea unor meserii nomade." Iar mai departe: „Ţiganii tineri şi puternici care vagabondează fără ţel ar trebui băgaţi la închisoare dacă domiciliul lor stabil nu este cunoscut."

Pentru a acoperi eventualele pagube pricinuite de ei, precum şi pentru întreţinerea copiilor (care le-au fost luaţi) averea ţiganilor să fie confiscată. Iro: „Este adevărat că

metodele sunt draconice, mai ales luarea copiilor.” Dar: „Mijloacele mai blânde nu au nici un efect.”[51]

Proiectul de lege propus de pangermanişti în Parlament găseşte susţinere la încă alţi 15 parlamentari. Printre aceştia, câţiva cehi, un rutean şi un polonez care, cu alte ocazii, se manifestau ca adversari înverşunaţi ai pangermaniştilor. Printre susţinători găsim şi un cleric, Dr. Isidor Zahradnik, deputat din partea agrarienilor cehi. Ca de obicei, majoritatea parlamentară respinge proiectul pangermaniştilor.

Am putea reconstitui, cu precauţie, perioada în care Hitler este mereu prezent la galeria Parlamentului: După cum atestă şi Kubizek, el frecventează cu asiduitate Parlamentul în primul an petrecut la Viena, deci în 1908. Drumul de la locuinţa sa din Stumpergasse până la Parlament durează doar câteva minute mergând pe jos. Hitler este încă bine îmbrăcat, el este în această perioadă un vizitator frecvent al Operei şi nu întâmpină probabil nici un fel de dificultate ca să ajungă la galeria Parlamentului.

Distanța până la Parlament nu este mare nici de la următoarea locuinţă din Felberstrasse, districtul 15, situată nu departe de Stumpergasse. În anul 1909 Hitler decade, ajungând în categoria oamenilor lipsiţi de adăpost şi este de presupus că, din cauza hainelor uzate, el nu mai are curajul să intre în clădirea Parlamentului. Este improbabil ca el să fi frecventat Parlamentul în anii petrecuţi la Căminul de nefamilişti; nu dispunem de nici o dovadă în acest sens.

Prin urmare, vizitele la Parlament se limitează la perioada cuprinsă între februarie 1908 şi cel mai târziu vara anului 1909, ceea ce corespunde declaraţiilor lui Hitler din „Mein Kampf”: A fost suficient să urmăresc în linişte dezbaterile timp de un an de zile pentru ca opiniile mele despre esenţa acestei instituţii să se schimbe din temelii… Nu mai puteam accepta Parlamentul ca atare. Câteva pagini mai departe este vorba despre frecventarea Parlamentului din Viena timp de doi ani de zile şi: După aceea nu am mai pus piciorul acolo.[52] Dar el este în continuare la curent cu agitaţiile din Parlament deoarece citeşte cu mult interes ziarele.

Opiniile sale asupra parlamentarismului nu se mai schimbă până la sfârşitul vieţii sale. Teoria parlamentară care, la prima vedere, le apare multora atât de seducătoare trebuie, totuşi, considerată drept un simptom al decăderii omenirii, spune el în „Mein Kampf”.[53] Nu există principiu care, la o analiză obiectivă, să fie mai eronat decât cel parlamentar. Ca executant al dorinţei majorităţii'guvernul devine un cerşetor faţă de majoritatea respectivă.[54] În democraţia modernă priceperea unui politician rezidă doar în arta de a prezenta, într-o formă inteligibilă, genialitatea proiectelor sale unei turme de berbeci cu capete seci, pentru a cerşi apoi de la ei graţia unei aprobări.[55]

El îi numeşte pe parlamentari o ceată de nulităţi dependente din punct de vedere spiritual şi diletanţi atât limitaţi cât și înfumuraţi şi umflaţi în pene, o lume

semidoctă de cea mai joasă speţă… [56]Ei iau decizii de importanţă capitală pentru viitorul unui întreg stat, ba chiar al unei naţiuni, de parcă s-ar afla la o partidă de cărţi pe care sunt siguri că o vor câştiga? [57]

Dacă Partidul Naţional-Socialist Muncitoresc German a intrat, mai târziu, în Parlament, pentru a putea pune mâna pe putere, nu înseamnă că liderul ei şi-ar fi schimbat părerile. Chiar dimpotrivă. El nu şi-a trimis cei doisprezece deputaţi în Parlament pentru ca să desfăşoare acolo o activitate constructivă, spune Hitler în 1928, ci cu misiunea explicită de a contribui la prăbuşirea cât mai grabnică a parlamentarismului! [58]

5. PROBLEMA SOCIALĂ

Despărţirea de Kubizek

După semestrul de vară, adică la începutul lunii iulie 1908, August Kubizek pleacă la Linz ca să petreacă acolo vara. Cei doi prieteni se hotărăsc să locuiască în continuare la doamna Zakreys, iar Kubizek îşi plăteşte în avans partea lui de chirie. Hitler rămâne la Viena şi, până în august, îi scrie prietenului două scrisori destul de lungi şi trei cărţi poştale. El relatează cu umor despre viaţa sa la Viena, la doamna Zakreys, despre vreme şi ploşniţe, transmite salutări părinţilor lui Kubizek şi îl roagă pe acesta să-i aducă ghidul oraşului Linz, alcătuit de Krackowizer.[1] El specifică: Scriu acum destul de mult, de obicei după amiaza şi seara şi condamnă hotărârea luată de oraşul Linz de a nu construi un nou teatru orăşenesc – pentru care el schiţase deja de mult nişte proiecte.[2] Pe o carte poştală din 19 august (conform ştampilei poştale) el spune: Astăzi merg la Lohengrin? Nimic nu indică, prin urmare, un conflict între cei doi prieteni.[3]

Hitler îi scrie lui Kubizek şi că va face o călătorie în ţinutul Waldviertel şi pomeneşte despre ceva neînţelegeri cu sora sa vitregă Angela Raubal: Nu m-ar încânta deloc să vină şi sora mea.[4] între fraţi apar dispute din cauza pensiei de urmaş. Căci Angela Raubal îl someză pe fratele de 19 ani să-şi caute, în fine, un serviciu şi să

renunţe la partea lui din pensie în beneficiul surorii Paula care are doar 12 ani.

Dacă ne uităm în registrul de cheltuieli al familiei Hitler înţelegem îngrijorarea surorii mai mari. Registrul începe cu luna februarie 1908, deci la un moment când, după moartea mamei şi plecarea lui Adolf, familia este compusă din doar două persoane: Paula, în vârstă de 12 ani, şi „Hanitante." Ele două necesită, în afară de cele 50 de coroane pentru chirie, încă 60 de coroane pe lună pentru celelalte târguieli care constau mai ales din făină, zahăr, ouă, lapte – ceea ce sugerează că se preparau adeseori paste făinoase – şi puţină carne ieftină.[5]

Dar se pare că şi Hitler are probleme financiare, căci chiar dacă face economii la sânge la mâncare, frecventele vizite la operă trebuie să fi diminuat mult – dacă nu chiar epuizat – capitalul adus de acasă. Probabil că şi călătoria în ţinutul Waldviertel o întreprinde în speranţa că va găsi o sursă de finanţare, şi anume pe „Hanitante", care îşi petrece, ca de obicei, vara în satul Spital de lângă Weitra, la sora ei Theresia Schmidt. Dovada că Hitler a făcut această călătorie o găsim într-o felicitare de onomastica lui Kubizek, la 28 august, şi anume o vedere cu castelul Weitra, reşedinţa contelui Furstenberg.[6]

Insistenţele lui Hitler pe lângă „Hanitante" sunt încununate de succes. În registrul de cheltuieli pe anul 1908 găsim o notă, din păcate nedatată, a lui „Hanitante" care, în genere, este destul de reticentă la scris: Cu o grafie stângace ea notează, de două ori, foarte clar, că i-a

acordat lui Adolf un împrumut: „l-am împrumutat lui Adolf Hitler 924 coroane Johana Polzl şi: „Adolf 924 coroane.”[7] Probabil că aceşti bani, care nu reprezintă un cadou, i-au fost înmânaţi în august 1908, în ţinutul Waldviertel.

Cu această acoperire, băiatul de 19 ani încearcă, în septembrie 1908, să se prezinte încă o dată la examenul de admitere de la Academie, dar de data aceasta nu este admis nici măcar la „probă”. Probabil că printre lucrări se găsesc şi multe proiecte de construcţii, deoarece – după spusele lui Kubizek – Hitler se ocupase în acel an mai ales de arhitectură, în orice caz, Rectorul – pe atunci Siegmund l'Allemand – cică l-ar fi întrebat cu ocazia unei întrevederi ce „institut de arhitectură frecventasem?” Este clar că aveţi talent pentru arhitectură! Dar pentru a frecventa un institut de arhitectură trebuie să ai, neapărat, bacalaureatul. Concluzia la care ajunge Hitler după toate decepţiile: M-am hotărât să lucrez în continuare ca autodidact! [8]

La 18 noiembrie 1908, Hitler se mută de la doamna Zakreys fără să-l înştiinţeze pe Kubizek şi fără să-şi lase noua adresă. Motivul acestei mutări rămâne învăluit în mister. Dar Hitler nu dispare în clandestinitate, în metropolă, ci, conform dispoziţiilor în vigoare, îşi anunţă, încă în aceeaşi zi, la poliţie noua adresă din Felberstrasse 22, camera numărul 16, la proprietara Helene Riedl, înregistrându-se de data aceasta ca „student”. El rămâne acolo până la 20 august 1909, deşi – în conformitate cu datele de la Evidenţa Populaţiei – doamna Riedl moare la

3 martie 1909 în vârstă de 60 de ani. Nu se ştie dacă el dispune aici de o cameră proprie sau doar de un pat.

În noiembrie 1908, când Kubizek revine, conform înţelegerii, la Viena, el nu-şi mai găseşte prietenul la doamna Zakreys şi rămâne descumpănit; cu ocazia primei sale vizite la Linz, el se interesează de Hitler la Angela Raubal. Dar este primit fără amabilitate şi cu reproşul „că, din cauza preocupărilor mele artistice, am şi eu o parte de vină că Adolf nu are încă nici o meserie şi nu-şi câştigă existenţa, deşi a împlinit 20 de ani."[9] Atitudinea duşmănoasă a familiei este, probabil, determinată de vechea dispută din jurul pensiei de urmaş – şi s-ar putea ca ăsta să fi fost motivul care l-a făcut pe Hitler să se ascundă de Kubizek, acesta reprezentând unica sa legătură cu familia din Linz. În acest fel, Hitler le poate împiedica pe surorile sale să afle despre noul său eşec la examenul de admitere şi să-i ceară iarăşi pensia. În orice caz, Angela nu cunoaşte adresa lui Adolf. El nu-i mai scrie deloc. „Toate rudele îl consideră un pierde-vară, care se eschivează din capul locului de la orice activitate lucrativă."[10]

Marele val de scumpiri

Nu dispunem de surse de informaţie sau de martori care să ne dea amănunte despre viaţa dusă de Hitler în anul 1909: o unică dată poate fi atestată documentar: la 4 martie 1909 el comunică în scris că se retrage din

Uniunea Muzeală din Linz, al cărei membru fusese un an de zile; în felul acesta el economiseşte cotizaţia anuală de 8,40 coroane.[11] Nu ştim nici dacă această neobişnuită lipsă de date referitoare la anul 1909 nu se datorează unei distrugeri sistematice a lor în anii 1933-1945, deci dacă nu au existat cumva lucruri care se voiau trecute sub tăcere. Cu siguranţă însă că perioada este grea pentru tânărul Hitler. S-ar putea ca tocmai acum, adică în momentul în care banii mătuşii s-au terminat, să fi îndurat acele lipsuri pe care le zugrăveşte mai târziu cu atâta plăcere. Dar, în orice caz, el este recunoscător că această perioadă l-a scos pe puiul mamei din pernele de puf încredinţându-l unei noi mame, şi anume grijii pentru ziua de mâine, şi că ea îl azvârlise pe copilul recalcitrant într-o lume a mizeriei şi sărăciei, pentru a cărei înlăturare va lupta mai târziu tocmai fiindcă o cunoştea atât de bine.[12] În fond, lipsurile îndurate de el la Viena, monologhează el în 1941, au devenit o adevărată binecuvântare pentru naţiunea germană.[13]

Perioada de ananghie prin care trece Hitler coincide cu extinderea şomajului şi creşterea masivă a preţurilor. Este imposibil să fi rezistat mai mult de nouă luni cu banii împrumutaţi de la mătuşă, oricâte economii ar fi făcut. Este adevărat că bursa primită de la stat de un student nu depăşea 800 de coroane pe an[14], dar nici cu aceasta nu se putea trăi fără a da meditaţii sau a avea alte venituri suplimentare. Minimul necesar pentru subzistenţă se ridică la 1200 coroane neimpozabile pe an.

Conform datelor oficiale, funcţionarii de stat dispun de următoarele salarii: Clasa de salarizare a unsprezecea, adică salariul minim (de exemplu funcţionar într-o cancelarie, inspector de poduri, medic veterinar de circumscripţie) se încadrează între 1600 şi 2200 coroane – din 1600 coroane 13,60 reprezintă impozitul anual. În clasa a zecea (de exemplu medic de circumscripţie, învăţător care face meditaţii cu elevii) salariul este de 2200 până la 2800 coroane – impozitul pentru 2800 coroane: 36 coroane. Pentru clasa a noua (profesor la şcoala de arte, arhivar, inspector financiar): 2800 până la 3600 coroane. Cel mai mare salariu îl are primul ministru, şi anume 24.000 coroane, din care 790 reprezintă impozitul.[15] Înseamnă deci că impozitul pe salariu este foarte mic. Statul îşi suplimentează veniturile mai ales din impozitul pe consum care îi loveşte în mod necruţător pe majoritatea cetăţenilor într-o perioadă în care cursa febrilă a înarmărilor duce la ridicarea continuă a acestui impozit, deci la urcarea considerabilă a preţurilor. În Parlament activează – fără nici un succes – o comisie de combatere a scumpirilor. Se instituie şi o „comisie pentru economii”, se inventează tot soiul de impozite noi: pe chibrituri, pe apa minerală, pe vinul spumos. Se pune în discuţie chiar şi un impozit pe celibat. Nu numai muncitorimea ci şi micii funcţionari, care reuşiseră până acum cu multă greutate să se menţină pe linia de plutire, încep să fie ameninţaţi de foamete şi de pierderea locuinţei, mai ales dacă au mai mulţi copii. Valul de scumpiri se accentuează în urma unei

politici vamale greşite, deoarece Ungaria impune taxe vamale ridicate pe importul de alimente, pentru a apăra interesele ţărănimii sale, şi dictează preţurile mai ales pentru carne, zahăr, piele şi grăsime.

Social-democraţii duc o luptă acerbă contra „politicii de înfometare", şi anume în presă, în Parlament, în parlamentul regional din Austria Inferioară, şi în Consiliul municipal al Vienei. Dar ei nu dispun de suficientă putere politică pentru a-şi putea impune revendicările, deoarece, din cauza votului censitar, ei nu se bucură de o reprezentare politică corespunzătoare în Consiliul municipal din Viena. Ei duc o polemică sterilă împotriva popularului primar Lueger, deoarece nu toţi vienezii pot beneficia de numeroasele măsuri de protecţie socială, ci doar clientela sa social-creştină, în primul rând micii meseriaşi şi meşteşugarii.

Cei ce sunt suspectaţi că ar avea ceva simpatii faţă de social-democraţii detestaţi de primar, cer degeaba un ajutor. De exemplu, angajaţii serviciului de salubritate din Viena înaintează, în noiembrie 1909, o petiţie: „Angajaţii serviciului de salubritate roagă să se facă ceva pentru ca ei să nu fie consideraţi drept vagabonzi de către străinii de pe stradă. Nu este posibil să ieşi la capăt cu un salariu de 2,50 coroane pe zi. Măturătorii de stradă ar dori să poată avea parte de cel puţin o îmbucătură de carne pe săptămână, întocmai ca puşcăriaşii." Ei cer o creştere a salariului până la 3,50 coroane pe zi, o zi de odihnă pe săptămână şi anularea deciziei care îi obligă pe şefii de

echipă să plătească integral uneltele de lucru dispărute. Unul dintre muncitori adresează ziarului Kronenzeitung „un strigăt de alarmă”, relatând despre activitatea nocturnă de zece ore fără întrerupere, iar pe vreme proastă şi mai mult.[16] Muncitorii se plâng şi de lipsa unei asigurări de boală pentru forţele de muncă auxiliare.[17]

Primarul Lueger consideră că aceste revendicări, ca şi altele asemănătoare, nu sunt decât consecinţa unor acţiuni politice a social-democraţilor care îi aţâţă pe muncitori. El rezolvă fără multă vorbă această petiţie în Consiliul municipal spunând „că nu se lasă şantajat de măturătorii de stradă, că va pedepsi cu străşnicie orice demonstraţii de stradă şi că mulţi muncitori îşi obţin, oricum, salariul sub formă de drept la azil.”[18]

Hitler şi Kubizek asistă, chiar la începutul şederii lor la Viena, la o demonstraţie a şomerilor-conform relatării credibile a lui Kubizek.[19] Trebuie să fi fost vorba despre demonstraţia „spontană”, deci nu organizată de social-democraţi, din 26 februarie 1908. Şomerii mărşăluiesc până în faţa Parlamentului pentru a cere discutarea în regim de urgenţă a unor legi cu caracter social, ridicarea salariului minim şi o nouă politică vamală, care să combată valul de scumpiri. Ei organizează mai întâi o „promenadă” pe Ring, în faţa Parlamentului, adică se plimbă în sus şi în jos sub supravegherea poliţiei, deoarece staţionarea este interzisă. În felul acesta atrag atenţia asupra lor, găsind un sprijin spontan din partea unor tovarăşi de idei. Spre ora amiezei se aud primele

strigăte de „Pfui!” Un bărbat gălăgios care strigă „Muritori de foame!” blochează şinele de tramvai din faţa Parlamentului, fiind apoi luat de poliţie şi arestat. Ziarul Neues Wiener Abendblatt: „Publicul, venit în număr mare, a urmărit incidentul cu mare agitaţie.”[20]

Evenimentul ocupă un loc central în amintirile lui Kubizek: „Imaginea se schimbă brusc. Rulourile magazinelor elegante se lăsară repede în jos. Tramvaiul opri. Poliţişti călare şi pe jos alergară în întâmpinarea demonstranţilor. Stăteam presaţi printre spectatorii din apropierea Parlamentului, aşa că puteam urmări foarte bine scena agitată… Câţiva oameni mergeau în faţa convoiului purtând o pancartă care se întindea pe toată lăţimea străzii. Pe ea stătea scris un singur cuvânt: Foame!”.

Kubizek vorbeşte şi despre reacţia lui Hitler: „El a receptat totul cu atâta distanţare rece şi atenţie încordată de parcă ,întocmai ca atunci când asista la activitatea parlamentară, l-ar fi interesat doar regia celor întâmplate, doar execuţia tehnică a unei asemenea demonstraţii. Pe cât de solidar se: simţea cu ,,oamenii mărunţi”, lui nici nu i-ar fi trecut prin minte să participe la această demonstraţie.”

Apoi Kubizek continuă: „Veneau tot mai multe mase de oameni. Ringul părea să se umple cu oameni agitaţi şi incitaţi… Ei purtau drapele roşii. Dar figurile scofâlcite, îmbrăcămintea foarte ponosită, feţele marcate de foame şi mizerie ale celor ce treceau pe lângă noi, dovedeau în mai

mare măsură decât drapelele şi lozincile că situaţia era foarte serioasă. Se auzeau strigăte înverşunate, ţipete. Pumni strânşi cu furie. Oamenii din fruntea convoiului ajunseseră în piaţeta din faţa Parlamentului şi încercau să ia clădirea cu asalt. Deodată, poliţişti călare care însoţiseră convoiul scoaseră săbiile şi începură să-i lovească pe cei din apropierea lor. Ca răspuns, ei au fost atacaţi cu o ploaie de pietre. Timp de o clipă situaţia se află pe muchie de cuţit. Dar după aceea întăririle sosite în grabă îi ajutară pe poliţişti să-i împrăştie pe demonstranţi şi să facă o breşă în convoi."[21]

Hitler comentează evenimentul de-abia în seara zilei respective. Ce-i drept, el îşi manifestă simpatia faţă de demonstranţi dar îşi exprimă dezacordul „total" faţă de cei „ce organizează asemenea demonstraţii", deci faţă de social-democraţi: Cine conduce acest popor aflat în mizerie? Nu cei care cunosc pe piele proprie lipsurile omului mărunt, ci politicieni ambiţioşi, avizi de putere, în parte chiar străini de popor, care se îmbogăţesc de pe urma sărăciei maselor. „Prietenul meu îşi încheie acuzele necruţătoare cu o izbucnire de mânie la adresa vânătorilor de profituri politice."[22]

Acest mod de a se exprima coincide nu numai cu ieşirile lui Hitler împotriva social-democraţiei, aşa cum le găsim în „Mein Kampf" – după care s-a orientat poate Kubizek – ci şi cu cele ale presei creştin-sociale şi pangermaniste şi în primul rând cu polemicile duse de pangermanişti contra social-democraţiei, în publicaţia intitulată „Ciocanul" (Der

Hammer), editată de Franz Stein, liderul muncitoresc pan-germanist. Foaia nu conteneşte să înfăţişeze demonstraţiile contra foamei drept instrumente politice teroriste şi de forţă ale social-democraţilor, încercând să minimalizeze problemele. Cu ocazia demonstraţiilor de protest contra scumpirii cărnii, ziarul Alldeutches Tagblattsfătuieşte, în batjocură, „cercurile muncitoreşti" să mănânce mai degrabă fasole, mazăre şi paste făinoase, deoarece carnea nu este sănătoasă.[23] Creştin-socialii nu încearcă prin nimic să vină în întâmpinarea revendicărilor social-democraţilor, deşi ministrul comerţului, care este răspunzător de politica vamală greşită, este creştin-social.

Şi medici renumiţi se alătură – desigur, de bună credinţă – corului celor ce încearcă să calmeze spiritele, sfătuindu-i pe vienezi să profite de lipsa de carne pentru a-şi schimba sistemul de alimentaţie. Grăsimea prea multă nu este sănătoasă, scrie renumitul profesor de medicină, Dr. Wilhelm Stekel în articolul intitulat „Igiena şi scumpirea cărnii" (Hygiene und Fleischteueurung), pledând pentru o alimentaţie mixtă, „cea mai bună garanţie pentru menţinerea sănătăţii". Este bine să se intercaleze zile cu regim vegetarian, iar carnea să fie din când în când înlocuită cu peşte.

Aceste sfaturi sunt potrivite pentru cercurile înstărite dar nu reprezintă o rezolvare a situaţiei celor lipsiţi. Căci peştele este şi mai inaccesibil decât carnea, fiind, în plus, şi periculos din cauza condiţiilor igienice precare. Asemenea apeluri la menţinerea sănătăţii nu le sunt de

nici un folos nevoiaşilor, copiii acestora prăpădindu-se din cauză că nu consumă nici un strop de grăsime, indiferent în ce formă. Şi apelurile – foarte la modă – de a acorda mai multă importanţă fizicului, de a face sport şi mai ales de a se fortifica mergând cu bicicleta trebuie să li se fi părut foarte cinice şi rupte de realitate unui muncitor constructor şi unei spălătorese. Cu asemenea ocazii, prăpastia adâncă dintre păturile sociale devine foarte clară.

Revista satirică Kikeriki scrie despre foamete: „Cele mai căutate restaurante sunt deocamdată parcurile publice. Pe la ora prânzului, sute de oameni şed pe bănci în bătaia soarelui care le încălzeşte stomacul. Se pare că razele soarelui vor deveni în curând una dintre cele mai iubite mâncări populare în Austria.”[25]

Demonstraţiile de protest contra creşterii preţurilor continuă până la izbucnirea războiului din 1914, atingând un punct culminant în toamna anului 1911 când se ajunge la încăierări înnăbuşite în sânge de către forţele armate.

Criza de locuinţe

Specula cu terenuri şi construcţii duce la creşterea chiriilor, care se adaugă scumpirii alimentelor şi adânceşte criza de locuinţe. Blocuri vechi cu locuinţe de închiriat sunt demolate, în locul lor apărând edificii noi, luxoase şi scumpe. Preţurile terenurilor cresc rapid, mai ales în districtele de la marginea oraşului. În timp ce pe cel mai

scump teren din Viena, şi anume în jurul catedralei Stephansdom, preţul unui metru pătrat creşte, între 1880 şi 1910, de la 1000 coroane la 2200, în suburbii preţurile cresc cu 2650%, după calculele ziarului Arbeiterzeitung.[26] Terenurile de construcţie din suburbii sunt atât de căutate, fiindcă aici pot fi înălţate, pe o suprafaţă redusă şi cu cheltuieli minime, case de închiriat cu locuinţe foarte mici care aduc profituri uriaşe. În doar trei ani, şi anume din 1910 până în 1913, indexul chiriilor creşte în Viena de la 87,5 puncte la 101,8. [27]

Proprietarii de imobile din Viena, capitaliştii, sunt consideraţi duşmanii principali ai oamenilor săraci. Nu există nici o lege pentru protecţia chiriaşului. Proprietarul are dreptul să rezilieze oricând contractul, fără a indica vreun motiv, iar chiriaşul este obligat să părăsească locuinţa în decurs de 14 zile. Au existat cazuri spectaculoase, exploatate pe larg de presă, când locuinţele erau evacuate cu forţa, iar chiriaşii se trezeau în stradă, cu tot avutul, cu copii mici şi oameni bolnavi, şi nu ştiau încotro să o apuce. Şi Kubizek este indignat văzând cum „proprietarii de profesie… Fac afaceri pe seama mizeriei maselor! De cele mai multe ori, bietul chiriaş nici nu îi cunoaşte, căci ei nu locuiesc în blocurile cu locuinţe de închiriat, Doamne fereşte! Ei afară, undeva în Hietzing, sau în Grinzing, în apropierea vinului, în vile luxoase, unde dispun cu prisosinţă de tot ceea ce le lipseşte altora.”[28]

Dar nu există nici o posibilitate de a lupta contra propri-

etarilor. Căci, ca susţinători ai lui Lueger, ei reprezintă o grupare politică puternică, aflându-se sub protecţia specială a primarului. În primul rând ei îi aduc voturi sigure, având în vedere că la Viena este încă în vigoare sistemul electoral censitar, care îi favorizează pe cei bogaţi, defavorizând masele de „proletari". „Proprietarul" din Viena devine un personaj atotputernic. Locuinţele comunale sunt destinate membrilor partidului creştin-social şi simpatizanţilor acestuia. Nu există nici un proiect de a construi locuinţe sociale pentru familii muncitoreşti, în schimb găseşti cămine-model costisitoare, ca de exemplu „Curtea Atelierelor" din Mariahilf, unde meşteşugarilor li se oferă cele mai moderne ateliere şi locuinţe.

În primul an al şederii sale la Viena Hitler studiază, de la distanţă, problema oamenilor lipsiţi de adăpost, nefiind direct implicat, şi este preocupat de „rezolvarea mizeriei locuinţelor din Viena", în calitate de viitor arhitect. Odată îl duce şi pe Kubizek în suburbia muncitorească Meidling pentru a-i arăta „la faţa locului în ce condiţii locuiesc şi trăiesc familiile muncitoreşti". În orice caz, susţine Kubizek, „pe el nu-l interesează destinele individuale", ci el „încearcă să ajungă ia concluzii impersonale."[29] „Plimbându-se între uşă şi pian", Hitler perorează în timpul nopţii „criticând specula cu terenurile şi regimul exploatator al proprietarilor"[30] şi reconstruind întreaga Vienă cu ajutorul unui plan mare al oraşului: „Pe planşeta tinerelului de 19 ani, domiciliat într-o casă întunecată din fundul unei curţi din suburbia Mariahilf, vechiul oraş

imperial devenea un oraş luminos, plin de viaţă, care se întindea până departe pe şesul deschis, fiind format din case cu patru, opt şi şaisprezece apartamente."[31]

Criza de locuinţe şi creşterea chiriilor, agravate an de an din cauza afluxului neîntrerupt de imigranţi, creează, în cele din urmă, probleme chiar şi celor ce câştigă ceva mai bine, în primul rând funcţionarilor de stat, deoarece salariile rămân multă vreme îngheţate. Pentru a putea face faţă chiriei, familiile cu mulţi copii se văd obligate să subînchrieze camere din locuinţele lor minuscule. În cartierul muncitoresc Favoriten trăiesc cam zece chiriaşi într-o locuinţă compusă din o cameră şi bucătărie, fără apă curgătoare. Aproape toate pivniţele sunt transformate în locuinţe sau ateliere de muncă la domiciliu de cele mai diferite tipuri. În timpul zilei, Sunt închiriate paturile goale. Aceşti „chiriaşi ai unui pat" au dreptul să utilizeze patul respectiv câte opt ore în anumite perioade ale zilei sau ale nopţii, dar în restul timpului nu au voie să stea în casă. În 1910 există în Viena peste 80.000 de „chiriaşi ai unui pat"[32] – printre ei de patru ori mai mulţi cehi decât germani.

Zeci de mii de oameni care nu pot zăbovi decât noaptea în locuinţele supraaglomerate, caută un adăpost pentru timpul zilei. Cei ce dispun de ceva bani merg la o bodegă sau la cinematografele care au program de la ora zece dimineaţa până seara la opt, biletele de intrare fiind foarte ieftine.

Partidele politice se străduiesc să-i atragă de partea lor

pe tinerii interesaţi. Ele le oferă săli de lectură bine încălzite, înzestrate cu ziare şi cărţi, organizează în multe seri discuţii, în cerc restrâns, pe diferite teme, uşurează participarea la tot felul de cursuri – cu scopul de a recruta noi membri de partid şi de a-i educa în spiritul partidului respectiv pe cei înscrişi deja, indiferent dacă este vorba despre partide naţionaliste, catolice sau social-democrate. Toţi oferă ajutoare materiale şi asistenţă juridică încercând să îmbunătăţească nivelul de trai al oamenilor, depunând o activitate de culturalizare, combătând alcoolismul şi mijlocind cunoştinţe de istorie, geografie, artă şi muzică. În felul acesta, orice om are posibilitatea să-şi completeze lacunele din educaţia şcolară şi să se iniţieze în politică.

Membrii asociaţiilor se întrunesc de obicei în încăperi dosnice ale unor restaurante ieftine, unde nu se găsesc decât câteva mese şi banchete. „Dascălii populari”, adică studenţi sau învăţători angajaţi politic, îi îndeamnă pe oameni să citească, le recomandă diferite cărţi şi le dau broşuri pe care să le ducă acasă. Social-democratul Julius Deutsch, care este cu cinci ani mai în vârstă decât Hitler, relatează în memoriile sale cum, datorită acestor asociaţii de educare a muncitorilor, el a evoluat de la statutul său de muncitor auxiliar la cel de om cu studii superioare. Conform spuselor lui, scopul acestor cercuri de culturalizare nu era „să te îndoape cu multe cunoştinţe, ci să-ţi formeze o imagine despre lume.” Drumul ducea de la „broşurile de popularizare, pe care le devorai cu zecile, până la cărţi mai serioase.” Mişcarea muncitorească

„intenţiona să restructureze întreaga societate începând – ca premisă – cu formarea unui om nou. Socialiştii reprezentau o comunitate foarte sudată care avea aproape caracterul unei secte religioase."[33]

Celelalte partide îşi prelucrează discipolii după acelaşi tipic. Aranjamentul interior al sediilor este similar la toate partidele. Deosebirea constă, în primul rând, în textele de pe afişele şi panourile care le împodobesc. Dacă la social-democraţi citeşti: „Cultura îţi redă libertatea!" la pangermaniştii lui Schonerer vezi: „Prin puritate spre unitate", iar la creştin-sociali, a căror ofertă culturală este, comparativ, destul de precară, găseşti o maximă rostită de Papă. Probabil că în anii şederii sale la Viena şi Hitler a vizitat o serie de asemenea sedii, dar nu a aderat la nici un partid.

Şi cafenelei vieneze îi revine o funcţie socială importantă. Căci în schimbul unei „cafele mici" sau a unei cafele cu lapte – care în cafenelele ieftine costă doar şase parale – urmate de apă la discreţie, poţi petrece ore întregi acolo, poţi sta de vorbă cu prietenii, poţi juca şah şi citi ziarele. Există cafenele de toate soiurile, unele sunt frecventate de oameni de afaceri, altele de corporaţii studenţeşti, de cucoane din mediul burghez, de jucători de şah sau de biliard. Aristocraţii se întâlnesc la cafeneaua hotelului „Imperial" sau „Sacher". Pe literaţi, „pe moderniştii din Viena", îi găseşti la „Cafeneaua Central".[34]

Fiecare cafenea pune la dispoziţie alte ziare, în funcţie de înclinaţiile naţionale şi politice ale vizitatorilor obişnuiţi.

Există cafenele naţionalist-germane şi social-democrate

, ceheşti, italieneşti şi poloneze, unele pentru studenţii de la Arte, unde găseşti reviste de artă costisitoare, altele cu presă internaţională şi aşa mai departe.

Tânărul Hitler nu face parte din niciunul dintre numeroasele cercuri care se întâlnesc la cafenea. El se limitează la cafenelele populare ieftine din cartierul Mariahilf, frecventate şi de vânzătoarele din prăvălii, iar mai târziu la cafenele din cartierul Leopoldstadt: Credea în 1909/10 că toate fetele din Viena luau masa de prânz la câte o cafenea, şi anume o cafea şi două chifle! Cafeaua era la fel de bună în cafenelele mici ca în cele renumite.[35]

Chiar şi după ce ajunge Cancelar, Hitler vorbeşte cu plăcere despre cafenelele vieneze, pe care le laudă ca o oază de linişte, contemplaţie şi învăţătură. După moartea lui Hitler, Hermann Goring spune dispreţuitor că Hitler fusese un vagabond din cafenelele vieneze.[36]

Legenda despre muncitorii din domeniul construcţiilor

Situaţia financiară a tânărului Hitler, acum în vârstă de 20 de ani, trebuie să se fi deteriorat cumplit pe la sfârşitul verii lui 1909. Ce-i drept, la 22 august el se mută ca „scriitor” în districtul periferic 15, la doamna Antonia Oberlechner din strada Sechshauser, numărul 58, etajul 1, camera 21,[37] dar pleacă de acolo după cel mult trei săptămâni. Formularul de la Evidenţa Populaţiei, completat de o mână străină, consemnează: mutat la

„adresă necunoscută”. S-ar putea presupune că Hitler a rămas dator cu chiria şi a şters putina. Pentru următoarele trei luni nu dispunem de nici o informaţie. Asta te duce cu gândul la lipsă de adăpost.

Ciudat şi demn de amintit este faptul că, după 1938, ziarele vieneze prezintă cu mult tam-tam o casă în care cică ar fi locuit tânărul Hitler: aceasta se află pe strada Simon Denk 11, în districtul 9, considerat mai degrabă burghez. Intrarea în această casă este împodobită cu ghirlande de flori şi cu un tablou mare al lui Hitler, iar doi membri ai Tineretului Hitlerist fac de gardă la poartă. Imaginea apare pe prima pagină a revistelor ilustrate.[38] Volumul – oficial – cu poze „Cum a fost eliberată Marca Estică” (Wie die Ostmark ihre Befreiung erlebte), apărut în 1940, prezintă chiar şi o fotografie de interior: „Locuinţa sărăcăcioasă a Führer-ului în perioada petrecută la Viena.”[39] Se creează astfel impresia că aceasta ar fi fost singura locuinţă a lui Hitler la Viena, celelalte rămânând neamintite.

Dar nu există nici un document care să ateste şederea lui Hitler la această adresă situată la mare distanţă de adresele reale.[40] Faptul că Partidul Naţional-Socialist a sustras din registrele de Evidenţă a Populaţiei formularele originale care consemnează adresele locuinţelor lui Hitler, te face să crezi că intenţia Partidului a fost să creeze confuzie tocmai pentru a împiedica orice cercetări legate de şederea lui Hitler la Viena. Fireşte, însă, că istoricii nu pot fi induşi în eroare, deoarece documentele originale au

fost păstrate în arhivele Partidului, iar Oficiul de Evidenţă a Populaţiei din Viena dispune, după cum se ştie, de copii. Nu există nici în arhive şi nici la Evidenţa Populaţiei vreun formular care să confirme că Hitler ar fi locuit în strada Simon Denk.

Se pare că, cel mai târziu în toamna anului 1909, Hitler este constrâns să-şi caute un loc de muncă, pentru a putea supravieţui. Am căutat de lucru ca să nu mor de foame, pentru a avea în felul acesta posibilitatea să mă instruiesc în continuare, chiar dacă mai încet.[41] Este de presupus că Hitler nu are mult succes în căutările sale: Am aflat că există totdeauna ceva de lucru dar mi-am dat tot atât de repede seama că locul de muncă poate fi foarte uşor pierdut. Caracterul incert al unor venituri care să-ţi asigure subzistenţa mi-a apărut, în scurt timp, ca unul dintre cele mai mari dezavantaje ale noii vieţi. [42]

Nu găsim în „Mein Kampf" nici o informaţie precisă, cu excepţia observaţiei: că la un moment dat, când încă nu împlinisem 18 anic, ceea ce nu este adevărat, el avea deja 20 de ani – el a fost muncitor auxiliar pe un şantier de construcţii, prestând în decurs de doi ani cam toate soiurile de munci ale unui muncitor zilier obişnuit.[43] Hitler zugrăveşte în multe dintre discursurile politice de mai târziu perioada sa de martiraj în calitate de muncitor în domeniul construcţiilor, de exemplu la 10 mai 1933, la Berlin, cu ocazia Congresului Frontului Muncitoresc German: Datorită evoluţiei ciudate a vieţii mele, eu reuşeam mai bine decât oricine altcineva să înţeleg toate

păturile populaţiei, fiindcă m-am situat chiar în miezul acestei vieţi, fiindcă soarta capricioasă, sau poate providenţa, m-a azvârlit pur şi simplu în mijlocul acestei mase a poporului şi a oamenilor. Fiindcă am lucrat eu însumi ani de zile ca muncitor în construcţii, trebuind să-mi câştig pâinea cea de toate zilele. Bineînţeles că nici nu poate fi vorba despre munca de „ani de zile" a unui „zilier".[44]

Un muncitor auxiliar din construcţii trebuie să depună un efort fizic considerabil. Reporterul social de la ziarul Arbeiterzeitung, Max Winter, a calculat cam ce performanţă atletică se aşteaptă de la un muncitor care cară pietre. Acesta trebuie să stivuiască în fiecare zi 3000 până la 4000 de pietre de pavaj, ridicând, în funcţie de categoria de pietre, până la 6.000-10.000 kilograme. Ziua de muncă începe la 6 dimineaţa şi se termină la 6 seara, cu trei pauze de câte o oră. Salariul este de şase coroane pe zi. Muncitorii auxiliari din construcţii, care prestează o muncă doar cu puţin mai uşoară, primesc patru coroane pe zi.[45]

Ce l-ar fi putut determina pe un şef de echipă să-l selecteze tocmai pe Hitler, un tinerel de 20 de ani, din mulţimea de oameni care îşi ofereau în fiecare zi forţa de muncă? El nu depusese încă niciodată o muncă fizică, fiind preocupat doar de cărţi şi desene. El este neîndemânatic, lipsit de forţă fizică şi de iscusinţă meşteşugărească, nu se pricepe în tehnică sau afaceri şi nu are nici aptitudini practice, îi place să stea acasă, nu a

făcut niciodată sport şi întâmpină dificultăţi în relaţiile interumane. Conform declaraţiilor rudelor din ţinutul Waldviertel, el nu participa, în tinereţe, nici măcar vara la munca câmpului, ci se limita să facă mici plimbări prin pădure retrăgându-se apoi în casă.[46] Este clar că el nu dispune de acele calităţi pe care, mai târziu, le recomandă cu atâta căldură tinerilor: Agil ca ogarul, rezistent ca pielea, dur ca oţelul fabricat de Krupp.[47]

Cât de patetic şi-ar fi putut Hitler zugrăvi calvarul prin care trecuse, dacă ar fi lucrat cu adevărat ca muncitor în construcţii! Dar, în mod ciudat, el nu dă în „Mein Kampf" amănunte despre natura muncii depuse, spunând doar: îmi beam sticla cu lapte şi îmi consumam bucata de pâine undeva, mai la o parte, studiind cu grijă noua mea ambianţă şi gândindu-mă la destinul meu mizerabil. Deoarece refuzase să se afilieze unei organizaţii sindicale, spune Hitler, el intră în conflict cu muncitorii social-democraţi de la şantier: Câţiva dintre exponenţii părţii adverse m-au obligat să părăsesc imediat şantierul dacă nu vreau să fiu azvârlit jos de pe schele! [48]

Pretinsul conflict politic cu sindicaliştii îi dă lui Hitler prilejul să se dezlănţuie, în „Mein Kampf", contra sindicatelor şi a social-democraţilor detestaţi de el şi contra lipsei totale de mândrie naţională de care dau dovadă: Mă întrebam atunci: Oare aceştia sunt oameni care merită să facă parte dintr-un popor mare ? [49]

Făcând abstracţie de faptul că nici un patron nu ar fi fost încântat să vadă că un muncitor auxiliar, de-abia angajat,

îi reţine pe ceilalţi muncitori de la lucru cu discursuri politice şi predici despre măreţia poporului german, un fapt rămâne totuşi remarcabil: Şi anume, afirmaţia că sindicatele luptă pe şantiere contra tuturor muncitorilor neorganizaţi, reprezintă în Viena acelor ani o metodă foarte răspândită de a insufla populaţiei teamă faţă de „teroarea social-democrată".

Ziarul creştin-social Brigittenauer Bezirks-Nachrichten scrie sub titlul: „Muncitori, eliberaţi-vă de presiunea exercitată asupra voastră de către liderii social-democraţil": „Conducătorii roşii" încearcă „să-i alunge, cu forţa, de la locul de muncă pe toţi muncitorii naţionalişti sau creştini, ba chiar şi pe cei neorganizaţi, expunându-i foametei şi mizeriei. Şi, în ciuda acestei frumoase îndeletniciri, ei mai au tupeul să afirme că reprezintă interesele întregii muncitorimi!"[50] Sau: Social-democraţia este „totdeauna gata să-i persecute la sânge sau să-i lase pradă foametei şi mizeriei pe acei muncitori care nu vor să fie vârâţi cu forţa în organizaţia roşie."[51]

Relatarea lui Hitler se aseamănă suspect de mult mai ales cu declaraţiile lui Paul Kunschak, cel care îl împuşcă în 1913 pe liderul muncitoresc social-democrat Franz Schuhmeier. Acest asasinat este atât de spectaculos fiindcă făptaşul, un strungar şomer, este fratele lui Leopold Kunschak, liderul muncitoresc creştin-social. Cu ocazia procesului din mai 1913, el declară că voise să împuşte un lider social-democrat ca să-l pedepsească. Căci, cu ani în urmă, când lucra la o firmă, au vrut să-l

oblige să se înscrie în sindicatul social-democrat. Deoarece a refuzat, a fost concediat. De atunci avusese mult de suferit din cauza muncitorilor social-democraţi organizaţi." El a ucis un lider muncitoresc şi nu un sindicalist, declară Kunschak, fiindcă liderii muncitoreşti poartă vina, ei sunt cei „care îi instigă pe muncitori."[52]

Coincidenţa dintre aceste declaraţii şi legenda lui Hitler despre activitatea sa de muncitor în domeniul construcţiilor demonstrează foarte clar că „Mein Kampf" este o lucrare de propagandă politică şi nu o „autobiografie". Hitler nu dă câtuşi de puţin în vileag evenimente personale; el relatează istorioare politice cu tâlc, preluate din arsenalul bogat al propagandei contra social-democraţiei din Viena.

Despre activitatea prestată de Hitler la Viena ca muncitor în construcţii există o singură depoziţie: a sa proprie. Nici un fost coleg de la locul de muncă nu s-a prezentat vreodată, nici măcar în acea perioadă când oamenii se întreceau care mai de care să aducă dovezi că l-au cunoscut pe „Führer" în tinereţe.

Şi următoarea istorioară îşi are originea tot în povestirile lui Hitler. După 1938, cu ocazia unei vizite la Muzeul de Istoria Artei, unde vrea să vadă colecţia de antichităţi, Hitler, acum Cancelar al Reich-ului, îl surprinde pe custode întrebându-l unde se găseşte o anumită gemă, şi anume „gemă Aspasion". În tinereţea lui Hitler, aceasta figurase în inventarul Muzeului, dar între timp fusese cedată, în 1921, Italiei în contul despăgubirilor. Când

custodele îl întreabă, uimit, de unde ştie despre această gemă, Hitler îi răspunde că, în tinereţe, el făcuse parte dintr-o echipă care executase nişte reparaţii în aceste săli şi cu acea ocazie văzuse gema. Conform unor declaraţii orale, fusese vorba despre poleiri cu aur.[53] Această istorie ajunge în 1940 în câteva ziare, dar trebuie rectificată imediat după acea cu specificarea că în perioada în care avusese loc restaurarea – adică în 1906/1907 – Hitler era în vârstă de doar 16 ani.[54] Este mult mai probabil că Hitler a văzut gemă ca vizitator al Muzeului şi nu ca muncitor, şi că, în 1938, el i-a uluit iarăşi pe specialişti cu această istorioară bazată pe memoria sa remarcabilă – alimentând în continuare legenda despre activitatea sa de muncitor în construcţii.

Asistenţa acordată oamenilor săraci din Viena

Un lucru este însă foarte sigur: la vârsta de 20 de ani, Hitler nu reuşeşte să câştige un minim care să-i permită să se menţină pe linie de plutire. În orice caz, pentru a-şi plăti un loc în picioare la galeria Operei, el ar fi trebuit să depună, timp de şapte ore, o muncă grea pe orice şantier de construcţii, începând cu data de 17 septembrie 1909, deci în prag de iarnă, Hitler este nu numai şomer ci şi lipsit de adăpost. Ceea ce până atunci fusese pentru el obiect de „studiu” urmărit de la distanţă, devine acum o realitate trăită pe piele proprie. Hitler se înrolează în armata nevoiaşilor obligaţi să recurgă la serviciile unor instituţii de

binefacere.

În 1914 Hitler se plânge cu lux de amănunte autorităţilor imperiale de această situaţie precară prin care trecuse în iarna anului 1909: A fost o perioadă deosebitele amară pentru mine. Eram un tânăr lipsit de experienţă, nu primeam de nicăieri un ajutor financiar şi eram şi mult prea mândru pentru a-l accepta de la cineva, cu atât mai puţin pentru a-l cere. Lipsit de orice ajutor, obligat să mă descurc cu forţe proprii, puţinele coroane, sau chiar numai parale, câştigate prin munca mea de-abia dacă îmi ajungeau să-mi plătesc locul de dormit. Bineînţeles că el exagerează când spune: Timp de doi ani singurii mei prieteni au fost lipsurile şi grijile, iar singura mea însoţitoare eterna foame nepotolită. Chiar cinci ani mai târziu, deci în 1914, el păstrează ca amintire degerături la degete, mâini şi picioare.[55]

La Viena, instituţiile pentru asistenţa socială a săracilor se găsesc încă în mare măsură în mâini particulare. Se organizează colecte băneşti, o loterie aduce cu regularitate bani pentru săraci, moştenirile aduc dobânzi în folosul celor lipsiţi. Bisericile şi mănăstirile oferă, ca în evul mediu, mâncare caldă celor sărmani, fiind asaltate zilnic de oameni înfometaţi. Familiile bogate îşi au „săracii casei” de care se îngrijesc în mod regulat. Nevoiaşi selectaţi cu grijă primesc resturi de mâncare de la restaurante şi spitale. Când un brutar dăruieşte pâine, în faţa prăvăliei sale se adună grămezi de oameni şi se ajunge la încăierări.

Există un număr incomensurabil de fundaţii particulare de binefacere: pentru muncitori, orbi, funcţionari, văduve, invalizi de război, studenţi, schilozi şi alte categorii; după cum există şi fonduri pentru diferite echipamente, cămine de zi pentru elevi, cantine pentru studenţi, paturi de spital şi aşa mai departe. Ziarul Illustrierte Kronenzeitung are o rubrică zilnică în care sunt nominalizate asemenea fundaţii şi editează – din cauza interesului general – chiar şi o broşură informativă separată care conţine lista fundaţiilor şi se vinde cu 25 parale.[56]

Cele mai generoase fundaţii sunt subvenţionate, prin tradiţie, de către filantropi evrei, cum ar fi Baronul Rothschild, Baronul Konigswarter, Baronul Epstein. Cunoscutul avocat Dr. Moritz Singer conduce „Uniunea Localurilor pentru Supe şi Ceaiuri" din Viena unde, după 1900, se distribuie „o băutură mai puţin cunoscută până atunci de populaţia săracă, şi anume cacao cu lapte" - după cum anunţă ziarele – precum şi legume la preţul de cost. Evreii din Viena finanţează case de copii şi orfelinate, „localuri de încălzire" şi mii de porţii de mâncare în fiecare zi, dar şi burse pentru studenţii săraci. Cu toate acestea ei nu sunt scutiţi de atacuri antisemite răutăcioase. Filantropia evreiască este doar afacerism, spune un ziar creştin-social: „Este interesant că cei ce finanţează căminele muncitoreşti sunt totdeauna şi fabricanţi de bere, aşa încât tovarăşii muncitori rămân decenii întregi dependenţi de alcool în schimbul banilor primiţi sau luaţi cu împrumut."[57]

Se pare că şi Hitler recurge la ajutorul unor asemenea aşezăminte de binefacere – cu siguranţă la cel al cantinei pentru săraci de la Spitalul Surorilor de Caritate, aşezat în apropierea primei sale locuinţe din Stumpergasse. O rudă a fostei sale gazde Maria Zakreys l-a văzut, în orice caz, odată acolo:„… Cum s-a aşezat la rând pentru porţia de mâncare; îmbrăcămintea sa era foarte ponosită şi mi-a fost milă de el; mai demult fusese totdeauna bine îmbrăcat.”[58]

Şi în „localurile de încălzire” se dă câte ceva de mâncare. Cel lipsit găseşte aici „fără deosebire de vârstă, sex şi origine şi fără a trebui să aducă dovada scrisă a sărăciei sale”, „adăpost contra frigului, primind zilnic, gratuit, o cupă cu o supă nutritivă şi o felie de pâine suculentă, şi putând să se refugieze din calea intemperiilor unei nopţi de iarnă” – stă scris foarte frumos într-un ziar.[59] Dar „supa nutritivă” este, în realitate, o supă chioară.

„Localurile de încălzire” se deschid, de obicei, pe la mijlocul lui noiembrie şi se închid în primăvara anului următor. La început, ele funcţionează doar în timpul zilei, oferind adăpost nu numai celor lipsiţi de un acoperiş, ci şi celor care dispun de un loc de dormit dar nu-şi pot petrece şi ziua acolo, cum sunt, de exemplu, „chiriaşii unui pat”, unii oameni care locuiesc în subchirie şi locuitorii azilelor închise în timpul zilei. În zile foarte reci găseşti aici şi familii întregi care au, ce-i drept, o locuinţă dar nu dispun de bani ca să o încălzească. Biroul primarului Vienei

repartizează anual doar 600 de bonuri pentru lemne de foc.[60] Începând cu anul 1909, când criza de locuinţe devine tot mai acută, „localurile de încălzire” rămân deschise şi peste noapte. Poţi vedea familii întregi, ai căror membri se aşază strâns unii lângă alţii pe banchetele de lemn, ca să se apere de frig. Reporterul social Emil Kläger relatează despre un asemenea „local de încălzire” din cartierul muncitoresc Brigittenair. „Ne-am poticnit într-o poartă neagră şi am intrat apoi într-o încăpere mare, slab luminată, plină de banchete de lemn pe care şedeau, strâns unii lângă alţii, o grămadă de oameni. Prima impresie a fost de spaimă. Văzându-i pe aceşti oameni care şedeau atât de strâns lipiţi unul de altul încât nici nu te puteai mişca, am simţit o adevărată suferinţă fizică; nici nu ne-am dat seama că supraveghetorul ne făcea loc, cu ajutorul coatelor, ca să putem pătrunde printre oamenii înghesuiţi acolo.”

Kläger: „Am rămas ore întregi acolo, în această poziţie chinuitoare… În jurul nostru domnea o linişte mormântală. Oamenii stăteau nemişcaţi, de parcă ar fi fost vrăjiţi, în patrulaterul plin de bănci, părând o galerie fantomatică de morţi pe care cineva i-ar fi aşezat unii lângă alţii pentru a face o glumă macabră.”[61] În zilele de sărbătoare, mai ales de Crăciun, „localurile de încălzire” devin scena pe care apar filantropii generoşi, în frunte cu fiica împăratului, arhiducesa Marie Valerie, care este patroana „Uniunii Vieneze pentru Localurile de încălzire”. Se ţin discursuri, se împart dulciuri şi fructe, îmbrăcăminte. În afară de supă

şi pâine se servesc gratuit şi cârnăciori cu bere şi un „prânz” adevărat.[62] Ziarele dispun de suficient material ca să redacteze poveşti de Crăciun emoţionante. Dar ele relatează cu tot atâta zel şi despre balurile şi seratele date în palatele aristocratice în folosul oamenilor săraci.

Această manieră, plină de condescendenţă, de a-şi da obolul pentru cei înfometaţi, făcându-şi sieşi reclamă în aplauzele ziarelor mondene, trezeşte multă indignare la unii dintre declasaţi. Aceştia se simt umiliţi, chiar dacă primesc cu nesaţ darurile oferite. Kläger vorbeşte în numele lor când scrie că „instituţiile de binefacere reprezintă încercări eşuate ale societăţii de a se debarasa de mustrările de conştiinţă. Îmi par a fi un vis urât – aceste cete nesfârşite de creditori care aşteaptă afară, în întuneric, în faţa porţilor luminoase ale vieţii noastre îmbelşugate, orbite de frumuseţea sa exterioară. Trebuie să-i fi văzut aşa cum i-am văzut eu: implorând cu ochii pofticioşi, schimonosiţi de mânie şi ameninţători în neputinţa lor, mii şi sute de mii de duşmani ai societăţii, pe care filantropia noastră îi cultivă.”[63]

Şi Hitler ocărăşte în „Mein Kampf” acea condescendenţă, când înfumurată, când insistentă şi lipsită de tact, dar totdeauna indulgentă, a anumitor cucoane moderne, îmbrăcate în haină şi pantaloni, care au „compasiune faţă de popor”'[64]. Apoi continuă, de data aceasta în consens cu social-democraţii: Mi-am dat seama încă pe când luptam pentru supravieţuire, la Viena, că activitatea socială nu trebuie câtuşi de puţin să rezide

în acte filantropice pe cât de ridicole pe atât de lipsite de sens, ci în înlăturarea unor lacune esenţiale din organizarea vieţii noastre economice şi culturalei El subliniază că o activitate socială… Nu se poate aştepta la recunoştinţă, deoarece ea nu împarte favoruri, ci restabileşte drepturi”.[65] În orice caz, însă, aceste iniţiative particulare sunt foarte necesare în Viena din jurul anului 1900, deoarece nici autorităţile statale şi municipale şi nici legislaţia socială în vigoare nu reuşesc să facă faţă multiplelor probleme.

Viena subterană

Cel ce doreşte să-şi permită, măcar din când în când, câte o noapte într-o încăpere încălzită trebuie să-şi caute un adăpost privat ilegal în suburbii. Proprietarii imobiliari pricepuţi în afaceri închiriază acolo aproape fiecare metru pătrat de teren, făcând afaceri bune: o înnoptare, chiar şi pe duşumele, costă 60 de parale, deci pentru o lună revine o sumă mult mai mare decât plătise Hitler doamnei Zakreys.[66]

Reporterul social Winter relatează următoarele despre o asemenea „locuinţă proletară” din cartierul Brigittenau: „Cel ce vrea să se lămurească, să intre, la întâmplare, în oricare dintre case, să meargă din locuinţă în locuinţă, mai ales în casele din fundul curţii, şi va vedea peste tot acelaşi tablou oripilant.” Caracteristicile principale ar fi, după Winter: „Supraaglomerarea, mulţi copii, şi

coabitarea, de multe ori în acelaşi pat, a unor persoane total străine una de alta.” O singură încăpere minusculă adăposteşte adeseori şase sau opt persoane „care gătesc acolo, spală, vieţuiesc, dorm, învaţă şi îşi exercită meseria.” Şi: „Am descoperit un grajd, devenit inadecvat pentru animale, dar transformat în adăpost pentru zece oameni, printre ei trei copii care trăiesc în devălmăşie între lumpenproletari total decăzuţi.”[67]

Inspectori sanitari protejaţi de poliţie fac razii, arestează pe câte un patron care închiriază imobile, închid câte o locuinţă ilegală – cu rezultatul că numărul celor lipsiţi de adăpost creşte.

Reporterul Kläger petrece câteva nopţi într-o locuinţă ilegală din cartierul Leopoldstadt. El relatează că unii oameni ajung abia după trei, patru zile de insomnii să fie „destul de obosiţi…” „. ca să devină insensibili faţă de calamitatea ploşniţelor şi a aerului irespirabil.” În locuinţe de trei, patru camere din case vechi, dărăpănate, se înghesuie câte 80 de persoane sau chiar mai multe, bărbaţi şi femei, bolnavi şi sănătoşi, alcoolici şi târfe, iar printre ei copiii. „Nu vedeam în jurul meu decât oameni claie peste grămadă, zdrenţe şi gunoaie. Camera arăta ca un morman uriaş de murdărie.” în dimineaţa următoare părăsiră, cu toţii, în grabă azilul pentru ca „după somn, să scape cât mai repede de aerul acela pestilenţial.”[68]

Şobolanii şi paraziţii sunt foarte numeroşi în asemenea condiţii, fiind extrem de periculoşi într-o perioadă în care, ca urmare a imigrărilor şi favorizată de subnutriţie, holera

se răspândeşte în toată Europa. În plus, tuberculoza, numită şi „boala vieneză” sau „boala proletarilor”, este omniprezentă – atât în aceste adăposturi publice, cât şi în micile ateliere meşteşugăreşti, unde maistrul şi ucenicii lucrează şi dorm în pivniţe umede, întunecate. Mortalitatea infantilă este de trei, patru ori mai ridicată în cartierele muncitoreşti decât în cele „mai nobile”. În adăposturile publice criminalitatea, alcoolismul şi prostituţia cea mai ieftină sunt în floare – dar şi sifilisul.

Crescut într-o gospodărie pedant de curată, tânărul Hitler suferă – conform declaraţiilor lui Kubizek – în primul rând din cauza condiţiilor precare de igienă, şi asta şi la doamna Zakreys, în Stumpergasse: „Protestul său împotriva acestor vicisitudini sociale era generat mai puţin de foame cât de murdăria ambianţei în care era constrâns să trăiască.”[69] Kubizek despre situaţia locativă, comparativ inofensivă, de ia doamna Zakreys: „un singur robinet afară, pe coridor, la care opt familii se înghesuiau cu găleţi şi vase. Closetul, cât se poate de neigienic, unul singur pe întregul etaj, pentru folosirea sa fiind nevoie aproape de o programare. Şi, în plus, peste tot – ploşniţele!”[70] Hitler face în fiecare noapte „vânătoare de ploşniţe”, arătând „dimineaţa exemplarele prinse şi înfipte într-un ac.”[71]

Toţi cei ce au cunoscut aceste condiţii de viaţă subliniază nu numai pericolele care ameninţă sănătatea copiilor ci şi pe cele morale. Multe cariere criminale încep încă din copilărie. Deoarece cerşitul nu este foarte rentabil, fiind şi interzis, prostituţia infantilă rămâne de

multe ori unica posibilitate de a face rost de bani. Hitler îi descrie, în „Mein Kampf”, cu o aversiune vădită pe aceşti copii şi adolescenţi: Intoxicat moral, subnutrit, cu căpşorul plin de păduchi, iată cum pleacă tânărul „cetăţean” la şcoală… Când adolescentul termină, la paisprezece ani, şcoala, este deja foarte greu să-ţi dai seama ce este preponderent la el: prostia incredibilă, în sensul lipsei de cunoştinţe şi aptitudini reale, sau comportamentul inimaginabil de impertinent care merge, deja de la această vârstă, mână în mână cu o imoralitate atât de flagrantă încât ţi se ridică părul măciucă în cap! [72]

Soluţionarea obişnuită a acestei probleme: cu ocazia raziilor, poliţia sanitară îi adună pe copiii vagabonzi şi îi internează cu forţa în orfelinate. Dar şi acestea sunt supraaglomerate şi învechite, deoarece tot mai multe mame se văd obligate să-şi încredinţeze copiii unor aşezăminte publice. Social-democraţii atrag mereu atenţia asupra faptului că asemenea situaţii reprezintă o bombă cu efect întârziat, solicitând o reformare a sistemului de asistenţă socială pentru săraci, aceasta reprezentând o necesitate a întregii societăţi.

În ianuarie 1908, când opoziţia propune în consiliul municipal să se construiască barăci încălzibile şi să se lase deschise intrările la metrou pentru ca să se poată proteja de frigul iernii cât mai mulţi oameni, administraţia oraşului atrage atenţia că, şi fără asta, s-au alocat fonduri mari pentru ajutorarea celor săraci, susţinând – fără a face un studiu prealabil – că „este imposibil ca cineva să fie

lipsit de adăpost în Viena, în acest anotimp rece – decât doar dacă s-ar face el însuşi vinovat de această situaţie."[73]

Oraşul Viena porneşte deci de la premisa că nu există „oameni inocenţi" care să fie lipsiţi de un acoperiş deasupra capului şi dă ordin poliţiei să-i interneze pe cei găsiţi fără adăpost în azilul orăşenesc – dacă nu cumva era cazul să-i bage imediat la închisoare din cauza unor delicte. Acolo ei sunt obligaţi să muncească, înghesuiţi în condiţii insalubre: şi anume să lipească pungi şi saci, să confecţioneze panglici de hârtie, să numere şi să împacheteze ace de păr, să umple saltele cu paie, să repare încălţăminte, să spele lenjerie, să cureţe şi să repare azilul. Numărul de azilanţi creşte de la 13.300 în 1905 la 67.100 în 1908, dar alocaţia coboară, în ciuda scumpirilor, de la 59,92 parale la 43,10 parale de persoană. Din acestea numai 11 parale sunt prevăzute pentru mâncare – o sumă care acoperă doar costurile pentru o supă chioară cu pâine.[74]

Pe treapta cea mai de jos a ierarhiei sociale se situează acei oameni fără adăpost care, în ciuda interdicţiei poliţieneşti, sunt obligaţi să înnopteze în aer liber şi anume în halele uzinelor, în staţii de metrou, în sistemul, ramificat şi pestilenţial, de canalizare şi în grămezile călduţe de compost din grădinarii. Dacă sunt găsiţi de poliţie, ei sunt transportaţi la azil, arestaţi sau expulzaţi.

Hitler în „Mein Kampf": După 1900 Viena se numără printre oraşele cu cele mai proaste condiţii sociale.

Bogăţia sfidătoare şi sărăcia crasă alternează… În faţa palatelor de pe Ring hoinăresc mii de şomeri, iar dedesubtul acestei via triumphalis a vechii Austrii oamenii lipsiţi de adăpost sălăşluiesc în semiîntunericul şi mlaştina canalelor.[75] Iar în Monologurile sale spune: înainte de războiul mondial, peste opt mii de oameni locuiau în sistemul de canalizare al Vienei. Ăştia sunt şobolanii care ies la suprafaţă atunci când se apropie catastrofa?[76] Max Winter scrie despre oamenii fără adăpost care trăiesc în cuptoarele circulare din cărămidarii: „Îmbrăcaţi în zdrenţe, desculţi sau încălţaţi în ghete rupte. Toţi sunt neacoperiţi; ei îşi pun cel mult haina udată de ploaie pe umeri, iar sub cap două cărămizi şi pălăria în loc de pernă, culcuşul lor fiind format din pământul presărat cu fărâme de cărămidă şi gunoaie. Unul s-a despuiat până la brâu ca să se despăducheze, altul a reuşit să pună mâna pe o roabă în care s-a culcat."[77]

Dar locurile mai călduţe, chiar şi cele din sistemul de canalizare, sunt apărate cu străşnicie contra intruşilor, de către „băştinaşii" care le consideră proprietatea lor. În această „Vienă subterană" – după cum îşi intitulează Winter reportajele – domneşte dreptul celui mai tare. Femeile lipsite de adăpost, cu copiii lor, bătrânii, bolnavii şi timizii nu au nici cea mai mică şansă să răzbească aici.

Xenofobia crescândă

Criza de locuinţe, valul de scumpiri, şomajul care ia proporţii adâncesc, la Viena, xenofobia ducând la o ascuţire a conflictelor interetnice. Căci afluxul de imigranţi nu se diminuează fiind favorizat de mijloacele de circulaţie moderne, în primul rând de calea ferată. Industrializarea rapidă atrage tot mai multe forţe de muncă. Între 1880 şi 1910 numărul fabricilor de la periferia Vienei creşte cu 133 procente.[78] Construcţia de locuinţe şi instituţiile de asistenţă socială nu reuşesc să ţină pasul cu acest avânt. Spitalele, casele de copii abandonaţi, şcolile, universităţile sunt supraaglomerate. Se aud tot mai multe voci care pretind ca spitalele şi orfelinatele să dea prioritate băştinaşilor excluzând anumite categorii de oameni, cum ar fi evreii răsăriteni şi slavii.

La cantina Universităţii din Viena, studenţii germani îi iau de guler pe colegii „negermani” şi îi dau afară în timp ce aceştia se găsesc la masă – şi aceasta tocmai în ziua jubileului, adică la 2 decembrie 1908. Deputatul Eduard von Stransky aduce, în Parlament, o explicaţie spunând că slavii şi evreii ar fi „pregătit şi pus la cale demonstraţii contra caracterului german al universităţii noastre… În această instituţie umanistă întreţinută cu ajutorul fondurilor publice.” Studenţii germani declară: „Ne-am săturat, nu mai vrem să stăm la masă cu aceşti oameni, cantina să fie împărţită în două, studenţii negermani şi evreii n-au decât

să strângă bani şi să înfiinţeze o cantină negermană. Germanii vor să-şi aibă cantina lor proprie."[79] Cantina se transformă în arenă de luptă până când studenţii îşi ating scopul. După cantina pentru germani urmează o cantină pentru evrei, apoi una pentru italieni şi aşa mai departe.

După acest succes îndoielnic sunt luate în vizor alte instituţii: De exemplu, Uniunea Academică hotărăşte ca pentru îngrijirea studenţilor bolnavi să ceară contribuţii de patru ori mai mari de la străini, evrei şi cehi. Ziarul sionist Neue National-Zeitung comentează supărat această decizie; „Nu se poate ca o uniune cu caracter social să fi fost creată pentru a sluji unor interese naţionale… Cu atât mai mult cu cât sunt excluşi evreii săraci după ce s-au făcut demersuri, încununate de succes, la evreii bogaţi ca să acorde subvenţii!"[80]

Scriitorul pangermanist Jorg Lanz von Liebenfels scoate în 1907 o broşură intitulară „Rasa şi asistenţa socială. Un apel la greva filantropiei practicate la întâmplare" (Rasse und Wohltätigkeit. Ein Aufruf zum Streik der wahllosen Wohltätigkeit). El încearcă să demonstreze aici că „cel puţin o treime din boli sunt fie datorate propriei vinovăţii fie fundamentate rasial," inclusiv tuberculoza, deoarece „mai ales… corciturile au predispoziţie pentru ea, iar cauza mai profundă o găsim de multe ori în excesele sexuale." Şi: „Toate dermatozele scârboase îşi au originea… în est, fiind în esenţa lor boli rasiale provocate de murdărie. Ele îl atacă şi pe omul de rasă superioară, deoarece viaţa modernă, care nu mai cunoaşte delimitări rasiale, îl

constrânge să aibă legături cu oamenii de rasă inferioară.”

Din cauza „rasei inferioare” sunt supraaglomerate şi „ospiciile şi căminele pentru cretini”, spune Lanz: „Dacă statul ar duce o politică rasială raţională şi ar extermina, într-un mod menajant, familiile cu tare ereditare, ar putea economisi în fiecare an o sumă frumuşică din cele 8 milioane alocate!” Urmează recomandarea de a condiţiona rasial primirea unor donaţii filantropice şi de a le accepta numai de la „oamenii cu păr blond, ochi albaştri (sau albaştri-cenuşii), ten trandafiriu, craniu prelung şi faţă ovală, urechi alungite şi lipite de cap, nas îngust şi drept, gură proporţionată, dinţi albi şi sănătoşi, bărbie plină, statură înaltă şi armonioasă, mâini înguste, picioare înguste.”[81] Chiar dacă nici un om cu bun simţ nu ia în serios, la Viena, pe unul ca Lanz, ieşirile sale sunt dovada exacerbării perverse a spiritului timpului.

Zeci de mii de imigranţi şomeri trăiesc în ilegalitate de teamă că vor fi expulzaţi – o soartă care îi ameninţă pe toţi cei ce nu sunt în stare să se descurce în mod onorabil la Viena. Numele celor ameninţaţi cu expulzarea şi care primiseră deja un avertisment figurează într-un „registru al săracilor” care poate fi găsit la toate autorităţile publice. Pe lângă aceasta „Foile pentru nevoiaşii din oraşul Viena” (Blätter fur das Armenwesen der Stadt Wien) publică în fiecare lună, într-o rubrică fixă, numele noi care trebuie trecute pe lista din acest registru, „pentru a se evita ca unii oameni neaveniţi să solicite asistenţă socială.” Este vorba în primul rând despre acei „indivizi care sosesc la Viena la

întâmplare, venind din alte părţi, şi nu reuşesc să prindă rădăcini aici", printre aceştia „nomazi", deci venetici lipsiţi de adăpost, oameni inapţi de muncă din cauza vârstei sau a bolii, şi acei imigranţi care, sosiţi în metropolă, „nu pot face faţă luptei pentru existenţă în ciuda repetatelor ajutoare primite, ei nefăcând decât să mărească în mod îngrijorător numărul – oricum mare – al populaţiei sărace autohtone." În acest caz este necesară „retrimiterea, în condiţii civilizate, a celor astfel periclitaţi în localităţile lor de obârşie." Oraşul Viena nu poate lua asupra sa „obligaţia de a acorda asistenţă socială nevoiaşilor din toate ţările monarhiei."[82]

Hitler în azilul de noapte din Meidling

Deşi de obicei foarte locvace, Hitler se fereşte să dea amănunte despre aceste săptămâni şi luni infamante pentru el. Sigur, însă – şi confirmat oficial de un proces-verbal ai poliţiei din 1910 (vezi pag. 297) – este că în toamna anului 1909 situaţia lui materială se degradează atât de rău încât el se vede obligat să înnopteze în azilul de noapte din Meidling. [83]

Acest azil uriaş, construit în spatele cimitirului din Meidling, la oarecare distanţă de orice vecinătate burgheză onorabilă, fusese deschis în 1908; el oferă, în mod gratuit, unui număr de 1000 de persoane un adăpost cald pentru noapte, mâncare, duşuri şi băi. Spre deosebire de vechiul azil de noapte şi de rău famatul azil

orăşenesc, el este foarte căutat. Sute de oameni fără adăpost stau, în timpul iernii, la cozi lungi, aşteptând să intre – mulţi fiind refuzaţi din cauză că nu mai este loc. Pichete de gardieni păzesc, în fiecare seară, intrarea, gata să intervină în caz de tulburări.

Mulţi oameni îşi petrec, înfometaţi şi tremurând de frig, noaptea în faţa azilului, pentru a avea măcar în seara următoare o şansă. Ziarele se sesizează doar atunci când un copil îngheaţă sau moare de foame în faţa porţii azilului, când cineva se sinucide de disperare sau un om grav bolnav moare în stradă fără să fi avut parte de îngrijire medicală. Aşa încât tânărul Hitler se poate socoti norocos că reuşeşte să se pripăşească pentru câtva timp aici.

Acest azil, precum şi încă unul din districtul al treilea, este patronat de „Asociaţia azilurilor pentru oamenii fără adăpost", o instituţie particulară foarte eficientă, finanţată aproape exclusiv din donaţii particulare şi din cotizaţiile membrilor asociaţiei. Kunast, librar al Curţii, este directorul Asociaţiei fiind secondat de mulţi donatori proeminenţi, de exemplu de compozitorul de operete, Karl Millocker. Asociaţia oferă îmbrăcăminte şi bani, şi – cu sprijinul social-democraţilor – mijloceşte, de cele mai multe ori cu succes, locuri de muncă.

În 1909, când municipalitatea vieneză reduce de la 50.000 la 30.000 coroane pe an subvenţiile promise, iar mizeria se adânceşte, Asociaţia începe să ducă o luptă disperată pentru a atrage noi membri şi a face rost de

donaţii. Ziarul Arbeiterzeitung scrie: „Aşa se agită, lună de lună, cutia milelor, iar municipalitatea Vienei, a cărei obligaţie socială ar fi să dea ajutoare, asistă cu pasivitate la acest proces. Domnii nu sunt deloc impresionaţi de faptul că în luna martie mai mult de 3000 de copii – 100 pe zi – au trebuit să caute adăpost la Azil. Doar nu este vorba despre copiii lor; cât despre ceilalţi – ei n-au decât să crape!”[84]

Este „o ruşine pentru Viena că nu are bani pentru această obligaţie importantă. Pentru primirea unor principi şi pentru expoziţia de obiecte de vânătoare au existat totdeauna bani, de asemenea pentru banchete şi chiolhanuri”, şi chiar şi pentru procesiunea festivă, „în schimb Viena nu dispune de bani pentru ca cetăţenii acestui oraş să nu fie în situaţia de a înnopta în aer liber, pentru ca femeile şi copiii să nu fie alungaţi din faţa porţii Azilului. Această ruşine trebuie să ia odată sfârşit.” Se cere, prin urmare, cu insistenţă, şi în zadar, construirea unor aziluri orăşeneşti.[85]

Problema ia o amploare mai mare din cauza faptului că şi spitalele sunt supraaglomerate, aşa că mulţi oameni bolnavi caută adăpost la azil. Într-o rubrică proprie, intitulată „Ruşinea spitalelor din Viena”, ziarul Arbeiterzeitung citează exemple noi de cazuri când mame cu copii bolnavi sau oameni accidentaţi sunt trimişi de la un spital la altul fiind refuzaţi peste tot.

Azilul din Meidling se evidenţiază prin ordine şi condiţii stricte de igienă. Accesul azilanţilor are loc pe baza unui

ritual: „Administratorul” îl ia în primire pe noul venit, rămas anonim, şi îi înmânează un tichet care îi dă acestuia dreptul să intre în camera de dezinfecţie, în camera de baie şi în spălătorie. Bolnavilor li se dă primul ajutor. În timp ce azilanţii se spală, hainele lor sunt dezinfectate şi curăţite. După aceea ei primesc, la un ghişeu, pe gratis, o porţie de supă şi pâine. În momentul când se sună stingerea, se deschid dormitoarele în care sunt montate, unul lângă altul, priciurile pentru dormit. În dimineaţa următoare azilanţii trebuie să părăsească azilul cel mai târziu până la ora nouă.

În afară de faptul că oferă adăpost şi primul ajutor, azilul mai are o funcţie socială importantă: pensionarii lui se ajută unul pe altul. Cei cu experienţă le dau noilor veniţi – pe bani sau în schimbul altor servicii – sfaturi de multe ori de importanţă vitală, de exemplu: care cămin sau care „local de încălzire” sunt recomandabile, unde găseşti de lucru, unde şi cu ce riscuri se poate cerşi. Dormitoarele mari se transformă în fiecare seară în bazar… Croitorii şi cizmarii fac mici reparaţii în schimbul unor sume mici de bani sau a unei ţigarete. Comerţul cu tutun, rachiu şi tot felul de alte obiecte este în floare. Marfa cea mai râvnită sunt tichetele care îţi dau dreptul să petreci la azil şi nopţile următoare. Căci adăpostul gratuit se oferă doar pentru o săptămână. Dar „specialiştii” îşi au metodele lor proprii: Ei stau la rând pentru tichete, înnoptează în altă parte şi îşi vând pe piaţa neagră locul mult râvnit.

Şi tânărul Hitler are parte, la azil, de ajutorul unui coleg

mai experimentat, şi anume al vecinului său de prici, Reinhold Hanisch. Acesta trăieşte sub numele fals de Fritz Walter şi este o figură dubioasă, un fel de vagabond. El îşi schimbă mereu adăpostul completând formularele cu date diferite. Ca an al naşterii găsim 1884,1886,1889 şi 1893, ca profesiune: negustor, scenarist, muncitor auxiliar, servitor şi desenator, ca loc al naşterii mai multe localităţi din Boemia, de preferinţă Grunwald de lângă Gablenz.[86] (în legătură cu valoarea documentară a declaraţiilor lui Hanisch vezi pag. 318 şi urm.).

Hanisch relatează despre impresia pe care o face asupra lui băiatul de 20 de ani: „Azilul reprezenta pentru el o lume cu totul nouă, cu care nu se putea acomoda." Tânărul face o impresie jalnică, este mort de oboseală, lihnit de foame, are răni la picioare de atâta umblat. Costumul lui cu modele albastre luase o nuanţă violetă din cauza ploii şi a dezinfecţiei. Hitler îşi vânduse probabil de mult lucrurile aduse din Linz. Căci atunci când ajunge la azil nu mai posedă decât hainele jerpelite de pe el.

Conform declaraţiilor lui Hanisch, Hitler povesteşte că ultima sa gazdă îl dăduse afară. După care el mai petrecuse câteva nopţi într-o cafenea ieftină din strada Kaiserstrasse, în districtul 5, până i se terminaseră banii. Aşa încât se văzuse obligat să doarmă pe bănci, în parcuri, dar acolo fusese deranjat de poliţie care îl alungase.

În disperare de cauză îl rugase într-o noapte pe un domn elegant, dar băut, să-i dea ceva bani. Dar acesta îl

ameninţase cu bastonul şi îl insultase. Trecuseră câteva zile de când nu mai mâncase nimic.

Colegii de cameră îi dau puţină pâine. Un cerşetor bătrân îi spune unde se poate obţine fără bani câte o porţie de mâncare şi ajutor medical. Hanisch îi câştigă simpatia povestindu-i tot felul de istorioare: „Vorbeam pe atunci în dialect berlinez şi toţi mă credeau prusac." În realitate, el fusese întemniţat la Berlin, în 1907, timp de trei luni din cauza unui furt, iar în 1908 timp de şase luni din cauza unui fals în acte publice.[87] Hanisch spune că Hitler voia să afle mereu câte ceva despre Germania „fiindcă era îndrăgostit de Germania."[88]

Deoarece nu pot rămâne multă vreme la Meidling, spune Hanisch, ei se mută împreună în alte cămine, de exemplu la Erdberg, într-un „local de încălzire" care este proprietatea baronului evreu Konigswarter şi funcţionează şi în timpul nopţii, apoi mai departe, la Favor/ten, apoi iar înapoi la Meidling şi tot aşa în continuare.

În timpul zilei ei caută de lucru. După ce asistase la mai multe încercări ratate ale tânărului de a munci ceva, martorul Hanisch ajunge la concluzia că Hitler este prea slăbănog şi neajutorat pentru a putea presta o muncă grea. Odată fusese nevoie de câţiva bărbaţi care să sape un şanţ. Dar el, Hanisch, îl sfătuise pe Hitler să nu încerce căci: „Ştiam că Hitler nu ar rezista mai mult de o oră la o asemenea activitate." Hanisch: „Nu l-am văzut niciodată depunând o muncă mai grea şi nici nu am auzit că ar fi lucrat vreodată ca muncitor în construcţii . Firmele de

construcţii nu angajează decât oameni solizi şi robuşti.”

Conform spuselor lui Hanisch, Hitler îşi încearcă de câteva ori norocul la Gara de Vest, ca hamal. Când începe iarna, şomerii se angajează ca măturători de zăpadă. Hitler, însă, nu dispune de un palton, dârdâie de frig şi tuşeşte, aşa încât recurge doar de câteva ori la acest expedient. Pe scurt: tânărul firav şi şubred nu este în stare să câştige bani, fiind foarte sărac, chiar şi în comparaţie cu ceilalţi oameni lipsiţi de adăpost. Întrebat de Hanisch cam cum îşi imaginează viitorul, el cică răspunde: „Nu ştiu nici eu.” Hanisch: „Nu am mai pomenit niciodată o acceptare atât de neajutorată a propriei neşanse.”

Hanisch îl trage de limbă pe tânărul său coleg. Hitler îi spune că a frecventat Academia de Bele Arte. În căutare continuă a unei surse de bani, Hanisch îi face o propunere: Dacă Hitler este artist, de ce nu pictează cărţi poştale ilustrate? Acestea ar putea fi oferite spre vânzare în restaurante. Dar Hitler nu are curajul să intre în restaurante ca vânzător. Cică este prea prost îmbrăcat pentru aşa ceva; în plus, se teme să nu aibă neplăceri cu poliţia, deoarece nu are autorizaţie pentru o asemenea activitate. În acest caz Hanisch se oferă să o facă el pe vânzătorul. Iar câştigul să-l împartă pe din două.

Hitler nu are bani să-şi cumpere cartoane şi culori. Dar nu are nici o rudă de la care să poată cere nişte bani? După îndelungi ezitări tânărul se arată în fine dispus să scrie o scrisoare, dar nu are hârtie de scris. În cele din

urmă, spune Hanisch, el personal, împreună cu un alt coleg de la Azil îl obligă aproape pe Hitler să intre în cafeneaua Arthaber de vizavi de Gara de Sud şi să-i scrie o scrisoare „surorii sale”, în realitate nu poate fi vorba nici despre sora vitregă a lui Hitler, adică Angela Raubal, şi nici despre Paula, care are doar 13 ani. Destinatara scrisorii nu poate fi decât „Hanitante”; aceasta trăieşte acum ca „servitoare” în ţinutul Waldviertel, la sora ei Theresia Schmidt. Şi iată că ea îl ajută şi de data aceasta.

Cu puţin timp înainte de Crăciunul anului 1909, Hitler scoate din buzunar o bancnotă de 50 de coroane în timp ce stau la rând în faţa azilului din Meidling. Hanisch: „I-am spus să nu-i scoată la vedere, că i-ar putea fura cineva sau ar putea cineva să-i ceară bani cu împrumut.” Ei cumpără acum rechizitele necesare pentru a picta în acuarelă, precum şi un palton. Deoarece, după spusele lui Hanisch, Hitler se teme să nu fie înşelat dacă merge la un negustor de haine vechi din cartierul evreiesc, el achiziţionează, pentru douăsprezece coroane, un palton de la Casa de Amanet numită Dorotheum.

Hitler începe să picteze cărţi poştale ilustrate. Deoarece „localurile de încălzire” sunt supraaglomerate, locul lui de muncă sunt cafenelele ieftine. Hanisch, care vrea să pună şi el mâna pe nişte bani cu ajutorul tânărului său prieten, îl îndeamnă să lucreze – şi se dovedeşte a fi un vânzător abil. Aşa că ei au succes. Ei câştigă destui bani pentru a nu se mai umili căutând o muncă ocazională istovitoare şi stând zilnic ore întregi la rând în faţa unui adăpost murdar

sau a azilului de noapte.

Hitler a depăşit, în felul acesta, cea mai neagră perioadă a anilor petrecuţi la Viena: Conform formularului completat la poliţie, la 9 februarie 1910 el se mută la Căminul pentru nefamilişti ai municipalităţii Viena, situat în cartierul muncitoresc Brigittenau şi rămâne acolo până în mai 1913, când pleacă la München.

Din adăpostul sigur şi cald oferit de acest Cămin el urmăreşte veştile proaste despre turbulenţele de la Azilul de noapte din Meidling: La 3 aprilie 1910, izbucneşte acolo o revoltă, după ce 200 de oameni fără adăpost, care fuseseră respinşi din lipsă de locuri, vor să ia cu asalt azilul supraaglomerat fiind împiedicaţi cu forţa de către poliţie. Ziarul Arbeiterzeitung relatează cu multă indignare: „în felul acesta s-a eternizat ruşinea care apasă asupra Vienei – ruşinea Vienei celei bogate că sute de oameni trebuie să se adăpostească, noapte de noapte, în bârloguri mizere şi că, în loc să li se găsească un acoperiş, sunt întâmpinaţi cu săbii de către poliţişti."[89] În toamna anului 1910 are loc o mică demonstraţie: Azilul respinge, după trecerea unei săptămâni, cererile a 46 de familii de a se adăposti acolo în continuare; cele 108 persoane vizate străbat, neputincioase, oraşul până ajung în faţa Primăriei, unde cer ajutor. Vâlva creată nu le este de nici un folos. Oamenii fără adăpost care ţin de Viena sunt trimişi, ca de obicei, la azilul orăşenesc, iar străinii strămutaţi în comunele de baştină.[90] În caz că Hitler ar fi fost surprins fără adăpost şi şomer, poliţia l-ar fi expulzat

şi pe el – după un prim avertisment – înapoi la Linz, la surorile sale şi la tutorele său. Căci el nu are drept de cetăţenie la Viena şi nici dreptul de a solicita aici asistenţă socială.

6. CA PICTOR LA CĂMINUL PENTRU NEFAMILIŞTI

Un aşezământ model

Cu cele şase etaje ale sale, căminul de nefamilişti din Brigittenau, strada Meldemannstrasse 27, este în acei ani unul dintre cele mai moderne cămine din Europa, fiind inaugurat de-abia în 1905. Fusese finanţat de „Fondul Jubiliar împăratul Franz Joseph I, destinat locuinţelor populare şi instituţiilor de binefacere”, un fond susţinut prin donaţii şi sume considerabile de bani oferite de unele familii evreieşti, în primul rând de baronul Nathaniel Rothschild şi de familia Gutmann. Căminul este administrat de municipalitatea din Viena.

Chiar şi primele planuri de construcţie uimiseră lumea, atunci când fuseseră prezentate la o expoziţie din Casa Artiştilor. În acest cămin nu există dormitoare uriaşe, ci camere separate pentru fiecare dintre cei 544 de locatari prezumtivi, în plus condiţii igienice exemplare şi multe amenajări de folosinţă comună care să facă posibilă „culturalizarea şi viaţa în colectivitate”.

Cartierul Brigittenau, situat la periferia oraşului, are multe întreprinderi industriale noi, un necesar mare de forţă de muncă şi înregistrează cea mai spectaculoasă creştere a numărului de locuitori din toate districtele Vienei. De la 37.000 în 1890 se ajunsese la 101.000

locuitori în 1910.[1] Majoritatea noilor veniţi sunt celibatari tineri care lucrează în noile fabrici şi, în lipsa unor locuinţe ieftine, se adăpostesc în locuinţele muncitoreşti supraaglomerate, de multe ori în calitate de „chiriaşi ai unui pat."

Scopul căminului de nefamilişti este tocmai să diminueze numărul acestor „chiriaşi ai unui pat" şi să protejeze moralitatea familiilor-gazdă, grav afectată de ei. Acest aspect este evidenţiat şi de epitropul-şef al fundaţiei, principele Karl von Auersperg, în 1905, cu ocazia vizitei pe care împăratul Franz Joseph o face la cămin: „Căminul de nefamilişti are mai ales menirea să demonstreze practic că este posibil să se contracareze sistemul nociv de a închiria paturi şi să li se ofere muncitorilor nefamilişti – în locul adăposturilor supraaglomerate şi sordide – un cămin care reprezintă nu numai un adăpost ieftin ci le dă şi ocazia de a-şi cultiva trupul şi spiritul."[2]

Chiria pentru un loc de dormit se orientează după cea plătită de „chiriaşul unui pat", ridicându-se la doar 2,5 coroane pe săptămână. Această chirie este accesibilă unui muncitor auxiliar sau unui ucenic care nu are familie şi câştigă în jur de 1000 de coroane pe an.

La Viena, căminul are faima de a fi „visul unui adăpost paradiziac pe pământ" şi „un miracol de eleganţă şi ieftinătate." Pentru a verifica aceste calificative, jurnalistul vienez Emil Kläger se travesteşte în om fără adăpost, petrece o noapte la cămin şi scrie apoi un reportaj despre

el.

Drumul care duce din centrul oraşului în cartierul Brigittenau, situat de partea cealaltă a canalului Dunării, este jalnic. Kläger străbate strada Wallenstein, strada principală a districtului oamenilor săraci. Este în jur de ora şase, deci perioada în care locuitorii din Brigittenau se plimbă pe un fel de corso. Muncitorii întorşi acasă cutreieră strada însoţiţi de neveste şi copii, oprindu-se în faţa unor vitrine slab luminate în care mărfurile ieftine, prevăzute cu inscripţii, sunt aranjate într-un mod atrăgător. La colţurile străzii flăcăi tineri şi timizi sprijină zidurile. De cele mai multe ori ei sunt însoţiţi de târfe…„ Ziaristul îşi continuă drumul trecând prin uliţe laterale „foarte întunecate. Pavajul este stricat, iar felinarele atât de rare, încât nu te poţi debarasa de un sentiment de insecuritate.”

Districtul Brigittenau nu este încă total electrificat. În timp ce în districtul 1 ard 321.396 becuri cu arc voltaic, iar în districtul 6 – unde locuise Hitler la început – 77.076, cartierul Brigittenau dispune doar de 7.523. Şi mai ilustrativ este numărul de becuri cu arc voltaic din restaurante şi cafenele, în districtul 1: 11.015; în districtul 6: 3.291; în marele district 20, în schimb, care are peste 100.000 locuitori: doar 17 becuri în restaurante şi cafenele, ceea ce arată, pe de o parte, că numărul localurilor agreabile este foarte mic iar, pe de altă parte, că atmosfera din ele este încă foarte vetustă: Domină lămpile cu petrol.[3] în cele din urmă Kläger găseşte noul cămin: „O lampă mare, cu arc voltaic, atârnată deasupra

porţii, le luminează drumul oamenilor care se poticnesc de grămezile de pământ nenivelat. În comparaţie cu celelalte case mai mici din jur şi cu clădirile golaşe ale fabricilor din fundal, căminul pare un edificiu măreţ. Deschid poarta şi mă trezesc, uluit, într-un vestibul care ar putea face cinste unui hotel de bună calitate. Mă învăluie o căldură plăcută." Căminul dispune atât de lumină electrică cât şi de iluminaţie cu gaz şi este încălzit cu ajutorul unei instalaţii foarte moderne cu aburi de joasă presiune.

La ghişeu, reporterul obţine fără nici o dificultate un tichet pentru o noapte, contra sumei de 30 crăiţari (60 parale). Kläger despre sala de mese de la mezanin: „Sunt din nou plăcut surprins de eleganţa încăperii luminate de două lămpi cu arc; pereţii ei sunt placaţi până la jumătate cu faianţă de culoare verde deschis."

După aceea el testează mâncarea: „Am zărit o porţie zdravănă de friptură de porc cu garnitură; conform listei de bucate costa 19 crăiţari. Poţi mânca un prânz complet cu 23 crăiţari, o supă cu paste făinoase costă 4 crăiţari" (1 crăiţar valorează, pe vremea galbenilor, cât 2 parale după introducerea coroanei). Felurile de mâncare încercate de Kläger „sunt, toate, foarte bune." Locatarii căminului cheltuiesc, în medie, cam o jumătate de coroană pe zi pentru mâncare, adică pentru dejunul de dimineaţă, cină şi eventuale suplimente; deci doar cam 15 coroane pe lună – cu greu ai fi putut găsi ceva mai convenabil în altă parte.

Kläger îi urmăreşte cu privirile pe cei ce frecventează

căminul: „Uşa se deschide tot mereu şi intră câte un bărbat prost îmbrăcat, de obicei cu o geantă sub braţ. Pe cei mai mulţi dintre ei se vede că sunt extrem de obosiţi.” Deoarece majoritatea locatarilor lucrează în timpul zilei, la prânz este linişte. În schimb seara „viaţa devine agitată, mondenă, dar nu gălăgioasă, cam până pe la orele 10.30.”[4]

Cei ce vor să-şi prepare singuri mâncarea dispun de nişe de gătit, reşouri cu gaz şi vase de bucătărie. Uneori se asociază mai mulţi pentru prepararea mâncării: Un şomer rămâne la cămin, face cumpărăturile şi găteşte pentru câţiva muncitori – iar în schimb porţia lui de mâncare îi revine gratuit. Şi Hitler încearcă la început să-şi gătească, dar fără mare succes: Supa de lapte, aşa cum se prepară ea în Austria Superioară, spune Reinhold Hanisch, semăna mai mult cu o brânză, deoarece se coagulase.

Kläger dă o raită prin cămin şi relatează: „Lângă sala de mese se găseşte o sală de lectură spaţioasă, frumos aranjată, împărţită în două: o jumătate pentru fumători, cealaltă pentru nefumători. Există aici ziare şi o bibliotecă frumuşică ce stă la dispoziţia locatarilor. Majoritatea cărţilor sunt romane uşoare şi scrieri de popularizare ştiinţifică.[5] Există şi mese de scris cu rechizitele necesare pentru corespondenţă.” Duminică după amiaza se organizează programe distractive şi de culturalizare, cu concerte şi conferinţe. La demisol se găsesc încăperi pentru curăţirea hainelor şi a pantofilor, magazii pentru

bagaje, garaje pentru biciclete, un atelier de cizmărie şi unul de croitorie.[6]

Condiţiile de igienă sunt exemplare: Un medic angajat cu normă întreagă acordă consultaţii gratuite şi tratează staţionar, adică într-o „infirmerie", cazurile de îmbolnăvire mai uşoară. Ca în toate căminele, există şi aici o cameră de dezinfecţie pentru deparazitarea noilor veniţi. Alături de spălătorie se găseşte o încăpere pentru bărbierit şi un stabiliment de băi cu 16 duşuri, 25 chiuvete pentru băi la picioare şi 4 căzi de baie. O baie costă 25 parale, cam a treia parte din preţul obişnuit la băile publice. Rezultatele pozitive ale tuturor acestor măsuri se văd în 1910, anul epidemiei de holeră: căminul de nefamilişti rămâne neafectat de îngrozitoarea molimă, deşi este plin ochi.

Partea de clădire în care se găsesc dormitoarele, adică cele patru etaje superioare, se deschide la opt seara şi trebuie eliberată la ora nouă dimineaţa. Ea se compune dintr-un şir lung de cămăruţe de dormit, separate una de alta, fiecare având dimensiunile de 1,40 pe 2,17 metri. În fiecare încap un pat, o măsuţă, un cuier pentru haine şi o oglindă. Aşternutul locatarilor permanenţi este schimbat o dată pe săptămână, Iar cel al locatarilor de o singură noapte ca la hotel, adică zilnic. Ca un confort special: fiecare cabină dispune de o uşă care poate fi încuiată şi de un bec electric. Se pare că Hitler are pentru prima dată în viaţă lumină electrică în cameră.

Locatarii căminului de nefamilişti alternează mereu, dar vârsta şi apartenenţa lor socială rămân, în medie, destul

de constante: Cam 70% dintre bărbaţi au sub 35 de ani, vârsta minimă fiind de 14 ani. Muncitorii şi muncitorii auxiliari reprezintă grupa profesională cea mai numeroasă, tot cam 70%, în care predomină cei din industria prelucrătoare de fier, de exemplu lăcătuşi, fierari, forjori, turnători.[7] Sunt reprezentate şi toate celelalte meserii: vizitii, oameni de serviciu la prăvălii, chelneri, ucenici, grădinari, mulţi muncitori zilieri şi şomeri, dar şi câţiva aristocraţi scăpătaţi, artişti rataţi, bărbaţi divorţaţi şi faliţi. 80% din locatarii căminului au un venit anual de sub 1200 coroane, deci venitul lor este neimpozabil.

Originea etnică a pensionarilor oglindeşte în mic componenţa statului multinaţional: 43,5% provin din Austria Inferioară şi Viena, 23% din Boemia şi Moravia, 11,6% din Ungaria, câte 2% sau 3% din Stiria, Austria Superioară (printre aceştia şi Hitler), Galiţia şi Silezia; şi mai puţini din Croaţia-Slavonia, Tirol, Bucovina, ţinutul riveran, Salzburg, Dalmaţia şi Bosnia. În ceea ce priveşte străinii, 4,5% provin din Germania, 1,3% din Italia şi 0, 9% din Rusia.[8]

Cât de complicate şi eterogene sunt – aici ca peste tot în monarhia cezaro-crăiască – delimitările dintre etnii poate fi ilustrat printr-un exemplu descoperit întâmplător: în august 1909, cu ocazia unor manifestări naţionalist-germane contra cehilor din Viena; un locatar al căminului de nefamilişti este arestat fiindcă a aruncat o piatră într-una dintre camerele de gardă.[9] Numele lui, Wilhelm Mandl, figurează în registrul de Evidenţă a Populaţiei din

Viena. Este vorba despre un fotograf cu antecedente penale, venit din Ungaria, cu trei ani. Mai în vârstă decât Hitler; el a pendulat timp de decenii între cămine de nefamilişti şi adăposturi improvizate. Faptul că el este evreu, dar intră în gura presei ca naţionalist german agresiv, ne arată cât de stratificată este „babilonia de popoare" din monarhia cezaro-crăiască. La fel de turbulentă trebuie să fi fost şi viaţa din cadrul acestei comunităţi masculine multinaţionale din cămin. [10]

Administratorul căminului – mai întâi Johann Kanya, iar, din iunie 1910, Robert Schaffer – reprezintă o autoritate temută. El locuieşte la cămin şi pretinde disciplină, curăţenie şi linişte. Vizitele femeilor sunt strict interzise, chiar şi în spaţiile de folosinţă comună. Cei ce nu respectă regulamentul de ordine interioară sunt daţi afară.

Deşi în vara anului1910 se mai inaugurează un cămin similar în cartierul muncitoresc Hernals, pe strada Wurlitzgasse 89 – Unde Hitler nu a locuit niciodată în ciuda unor afirmaţii contrare[11] – cele două cămine, care însumează 1434 de locuri, nu acoperă nici pe departe necesarul. În Viena există peste 80.000 de „chiriaşi ai unui pat" şi încă şi mai mulţi oameni fără adăpost. În afară de aceasta, în anul 1911 majoritatea locatarilor din strada Meldemannstrasse – adică 514 din 560 – trăiesc de mai mult de un an la cămin[12] , aşa încât aproape că nu mai există locuri libere pentru noii veniţi. Nimeni nu renunţă la o asemenea cazare dacă nu este constrâns să o facă.

Producţia de poze

Ocrotit de atmosfera sigură şi de curăţenia desăvârşită din căminul pentru nefamilişti, tânărul Hitler, acum în vârstă de 21 de ani, se instalează zilnic în jumătatea pentru nefumători a sălii de lectură şi îşi pictează ilustratele. Alături de el mai găsim şi cei care prestează muncă la domiciliu: unii copiază note muzicale, alţii scriu adrese sau trec pe plăcuţe preţul unor mărfuri. Unul taie ilustrate dintr-o coală de carton şi le ornamentează cu steme şi monograme, altul extrage din ziare numele şi adresele unor cupluri recent logodite şi vinde datele unor firme care confecţionează trusouri şi amenajează interiorul locuinţelor. Unii sunt adânciţi în lectura ziarelor şi a cărţilor. Alţii joacă şah sau domino, stau de poveşti, se ceartă, se uită la cei care lucrează. Este un dute-vino continuu.

Atât fabricarea cât şi vânzarea ilustratelor funcţionează bine. Hitler reuşeşte pentru prima dată în viaţă să se întreţină din propria sa muncă. El nu are ambiţii artistice. Arta prestată de dragul subzistenţei, spune el mai târziu – fireşte, însă, fără să se refere la a sa proprie – este doar o muncă salarizată, comandată de utilizator, la fel ca tortul, artistic decorat, al unui cofetar sau ca franzeluţele trimise de brutar pentru micul dejun.[13]

Hanisch[14] nu se mai mulţumeşte, în curând, să vândă în restaurante ilustratele pictate ci se interesează la diferiţi

meşteşugari, de exemplu la cei ce confecţionează rame pentru tablouri, dacă nu au nevoie de mici acuarele care să scoată mai bine în evidenţă ramele expuse în vitrină. Maistrul tapiţer Karl Pichler din cartierul muncitoresc Hernals, domiciliat pe strada principală la numărul 30, comandă în aprilie 1910 un peisaj de primăvară şi unul de toamnă, cu dimensiuni fixate dinainte; ambele reprezintă copii ale unor tablouri.[15] Cele două peisaje urmează să împodobească peretele din spatele unui vechi divan în stil german, stând de o parte şi de alta a unei oglinzi de perete. Hitler primeşte mai târziu comenzi şi din partea sticlarului Samuel Morgenstern.

În ceea ce priveşte motivele alese, Hitler se concentrează pe cele care sunt pe placul turiştilor, în primul rând pe vederi din Viena: catedrala Stephansdom, biserica Minoriţilor, Bisericile Schottenkirche şi Karlskirche, Primăria şi Parlamentul. Pătruns de un romantism social este Ratzenstadl, un cartier dărăpănat din districtul 6. Pozele lui Hitler sunt copii după modele preexistente, de preferinţă după gravuri făcute de Schutz în secolul al XVIII-lea. Hitler nu se pricepe să picteze „după natură”, spune Hanisch. Când i se comandă la un moment dat o ilustrată cu biserica din Gumpendorf, pentru care nu dispunea de nici un model, ei o luaseră dis-de-dimi-neaţă din loc, ca să facă schiţe. Dar Hitler recursese la subterfugii: Cică era prea frig, degetele îi erau înţepenite. În orice caz, el nu reuşise să deseneze nici o poză în felul acesta.

Fiica fabricantului de rame Jakob Altenberg se plânge de proasta calitate a pozelor lui Hitler: „Au fost cele mai ieftine articole pe care le-am vândut vreodată. Singurii care arătau interes pentru ele erau turiştii doritori de suveniruri ieftine din Viena."[16]

Dar între 1933 şi 1945 lucrările lui Hitler sunt prezentate ca mari opere de artă. Cultul faţă de trecutul artistic al „Führer"-ului şi creşterea bruscă a preţului lucrărilor sale iau asemenea proporţii încât Hitler însuşi se simte obligat să intervină, ca să nu se facă de râs în faţa specialiştilor. În 1944, când preţul unui „Hitler autentic" ajunsese până la 10.000 mărci, el îi spune fotografului Heinrich Hoffmann cu care era prieten: Lucrurile astea nu ar trebui să coste nici astăzi mai mult de 150 sau 200 mărci. Este o nebunie să dai mai mulți bani pe ele. Doar eu nu am vrut să devin pictor, am pictat toate astea numai ca să am din ce trăi şi să pot studia. Pentru el nu reprezintă importanţă decât vechile schiţe de arhitectură, care sunt aproape toate pierdute.[17] La 28 martie 1938 el interzice orice publicare a lucrărilor lui.[18] În perioada petrecută de Hitler la Viena, o poză de a sa se vinde doar cu trei până la cinci coroane, din care îi revin fiecăruia două până la trei coroane; iar din acestea Hitler trebuie să-şi procure şi culorile şi alte materiale. Pentru a putea face faţă cheltuielilor zilnice el trebuie deci să picteze cel puţin o poză pe zi – ceea ce nu-i reuşeşte. Cei doi pot acum să-şi achite costurile pentru cazare şi mâncare, dar nu-şi pot cumpăra nimic altceva – nici îmbrăcăminte nici încălţăminte. Hanisch îl

presează pe Hitler să lucreze mai repede – urmarea fiind că prietenia se răceşte. Sub privirile mânioase ale lui Hanisch, Hitler se ataşează tot mai mult de un alt coleg din cămin: Josef Neumann. Conform datelor înregistrate la Evidenţa Populaţiei din Viena, acesta este cu unsprezece ani mai în vârstă decât Hitler, fiind născut în 1878 la Voslau în Austria Inferioară, este necăsătorit, de religie mozaică, de profesiune sablator. El locuieşte la căminul de nefamilişti din 29 ianuarie până la 12 iulie 1910.[19] După spusele lui Hanisch, Neumann face negoţ cu tot felul de mărfuri, fiind asociat cu un alt evreu care vinde haine vechi ca negustor ambulant. Hanisch este foarte iritat de faptul că amândoi vând şi poze de-ale lui Hitler, deoarece el însuşi trăieşte tocmai din plasarea acestor poze.

Discuţii în sala de lectură

Hanisch îl critică, mai târziu, cu lux de amănunte pe Hitler, spunând că acesta ar fi fost „leneş", nefiind dispus să lucreze de dimineaţa până seara. Altele îl interesează mai mult: „Dimineaţa trebuia mai întâi să citească ziarele înainte de a se apuca de lucru. Iar dacă cineva aducea încă un ziar, trebuia să-l mai citească şi pe acesta." În sala de lectură din cămin stau la dispoziţie câteva ziare, probabil în primul rând cele nepolitice, ca Illustrierte Kronenzeitung, Fremdenblatt, ziarul oficial Wiener Zeitung şi, în orice caz, ziarele creştin-sociale şi catolice, deoarece căminul este administrat de municipalitatea din

Viena; prin urmare: Die Reichspost, Deutsches Volksblatt, Osterreichischer Volksfreund, Brigittenauer Bezirks-Nachrichten şi ziarele editate de biserică.

Hanisch susţine că Hitler pierde o mare parte a timpului perorând şi participând la discuţii politice: „Era imposibil să-l determini pe Hitler să se apuce de lucru. În timp ce eu mă chinuiam să-l prelucrez pe tapiţer şi pe fabricantul de rame, el se aşeza, la cămin, ca să deseneze. Dar începeau imediat discuţiile politice, iar el devenea principalul participant. Seara, când veneam acasă, trebuia de multe ori să-i iau din mână suportul pe care desena, căci îl găseam ţinând un discurs şi agitând suportul deasupra capului."

La căminul de nefamilişti Hitler atacă aceleaşi teme pe care le aminteşte şi Kubizek în anul 1908. După spusele lui Hanisch, el vorbeşte cu mult respect despre Gottfried Semper şi Karl May, critică vehement biserica catolică şi pe iezuiţi, se arată preocupat de revoluţia din 1848 şi ţine lecţii despre Arthur Schopenhauer, filosoful preferat al naţionaliştilor germani. Un coleg de cămin mai în vârstă, poreclit „profesorul", cică l-ar fi întrebat odată dacă citise ceva din opera lui Schopenhauer. Hanisch: „Hitler s-a făcut roşu ca racul şi a declarat că a citit câte ceva. Bătrânul îi recomandă să vorbească numai despre lucruri pe care le înţelege." După care Hitler devine mai prevăzător în afirmaţiile sale.

Hitler declară pe faţă care sunt politicienii pe care îi apreciază. Hanisch: „El era un mare admirator al lui

Schonerer. Îl agrea şi pe Karl Hermann Wolf.” Schonerer ca lider al pangermaniştilor şi Wolf ca lider al radicalilor germani reprezintă partidele germane uitranationaliste din monarhia habsburgică.

Este vădită şi veneraţia lui Hitler pentru cel mai popular Politician al Vienei, şi anume pentru primarul creştin-social Dr. Karl Lueger. După spusele lui Hanisch, la Paștele din anul 1910, deci în perioada morţii lui Lueger, Hitler le povesteşte, „ca în transă”, conţinutul unui film despre un tribun al poporului care electrizează masele ca orator: „Hitler se entuziasma la ideea că aceasta era metoda cea mai bună de a înfiinţa un nou partid. Am râs de el şi nu l-am luat în serios.” Hanisch continuă: „l-am spus să înceteze odată cu peroraţiile căci nu are deloc înfăţişarea unuia care înfiinţează partide politice, şi să se apuce mai bine de lucru.” În realitate, filmul „Tunelul” (Der Tunnel) la care se referă Hanisch în acest context a fost turnat de-abia în 1915.[20]

Ca peste tot în monarhia cezaro-crăiască, şi în căminul de nefamilişti se duc discuţii despre problema naţionalităţilor. După spusele lui Hanisch, Hitler se situează în această privinţă pe aceleaşi poziţii strict centraliste, pe care le apără şi adepţii lui Schonerer. El laudă politica dusă de Berlin faţă de minoritatea poloneză din Germania, manifestând înţelegere chiar şi pentru deznaţionalizarea forţată a minorităţii germane din Ungaria: „Hitler spunea că aşa ceva nu poate fi evitat. Un stat trebuie să încerce să realizeze o naţiune omogenă în

interiorul frontierelor sale.” Hanisch: „Eram foarte iritat văzând că Hitler se situează totdeauna de partea statului. Indiferent dacă era vorba despre politica necruţătoare de maghiarizare, sau despre politica din Posen sau din Silezia Superioară – Hitler era de fiecare dată de acord cu măsurile de forţă considerându-le necesare pentru binele statului.” El, Hanisch, îl combătuse totdeauna când aveau loc asemenea discuţii, „dar orice opoziţie era inutilă, fiindcă Hitler începea să zbiere.” Hitler critică şi mai târziu, după ce ajunge politician, principiul federalist aplicat de Habsburgi faţă de ţările din imperiu, care sunt atât de diferite una de alta. În 1923 el susţine într-o cuvântare ţinută la München: Austria nu dispunea de forţa necesară pentru a menţine unitatea statală. Din ce cauză nu a germanizat regiunea Triest? Pentru aşa ceva era nevoie de o mână de fier, de o voinţă de fier, şi aceasta nu exista. Din ce cauză? Fiindcă presa propovăduia umanitatea şi democraţia, dar nici o ţară nu a fost până acum colonizată cu ajutorul umanităţii şi a democraţiei! [21]

Hanisch relatează că în 1910 are loc şi o dispută în jurul împărătesei Elisabeth, fiindcă aceasta îi înălţase lui Heinrich Heine o statuie pe insula Corfu. Disputa provoacă iritare, deoarece Elisabeth, soţia împăratului Franz Joseph, fusese asasinată în 1898. Cu toate acestea spusele lui Hanisch sunt plauzibile: cică în 1910 discuţiile înfierbântate despre Elisabeth sunt reluate după ce împăratul Wilhelm al II-lea cumpără castelul Achilleion de pe insula Corfu, rămas moştenire de la ea, şi, fiind un

adversar înverşunat al lui Heinrich Heine, el dă ordin ca statuia lui Heine, ridicată de Elisabeth, să fie imediat dată jos. Hcă pe când era în viaţă, împărăteasa Austriei fusese de multe ori atacată cu violenţă din cauza marii ei admiraţii pentru Heine, fiind etichetată drept „slugă a evreilor."[22] Presa antisemită este acum străbătută de un nou val de insulte la adresa lui Heine. Dacă îi dăm crezare lui Hanisch, tânărul Hitler i-a luat apărarea lui Heine. Este destul de trist, a spus Hitler, că Germania nu recunoaşte meritele lui Heine ridicându-i un monument. Este adevărat că nici el nu este de acord cu părerile lui Heine, dar poeziile sale merită tot respectul.

Alte declaraţii ale tânărului Hitler ne arată că problema antisemitismului îl preocupă intens – şi că prietenii săi evrei din cămin precum şi literatura care nu este antisemită exercită o influenţă puternică asupra lui. De exemplu, spune Hanisch, Hitler a citat parabola cu inelul, din drama lui Lessing „Nathan înţeleptul". El i-a numit pe evrei prima naţiune civilizată, deoarece sunt primii care au renunţat la politeism în favoarea credinţei într-un singur dumnezeu. Ba chiar a contestat că evreii capitalişti se ocupă de cămătă, afirmând că cea mai mare parte a capitalului se află în mâini creştine. În schimb, nobilimea este cea care face cămătărie recurgând la ajutorul agenţilor evrei. Hitler a lăudat spiritul filantropic al evreilor, aducând exemple concludente din trecut, de exemplu pe Joseph von Sonnenfels care abrogase tortura pe vremea Mariei Theresia. Când a venit vorba despre clişeul

răspândit cum că evreii nu ar putea fi artişti, Hitler a adus exemple contrare nominalizându-i pe Felix Mendelssohn-Bartholdy şi pe Jaques Offenbach.

Hitler admiră cel mai mult iscusinţa cu care evreii reuşesc să supravieţuiască în ciuda tuturor persecuţiilor. El îl laudă pe Rothschiid pentru că acesta refuzase să-şi renege religia în schimbul accesului la curtea imperială. În timpul plimbărilor pe care le făceau seara, spune Hanisch, ei au discutat despre Moise şi cele zece porunci, pe care Hitler le admiră ca bază a întregii civilizaţii.

Hitler discută pe un ton foarte amical cu Neumann despre problema sionismului. Hanisch: „Neumann spunea că pentru Austria ar fi o mare nenorocire ca evreii să părăsească ţara, deoarece ar duce cu ei tot capitalul austriac. Hitler, în schimb, susţinea că aşa ceva nu s-ar putea întâmpla, deoarece banii ar fi cu siguranţă confiscaţi, ei nefiind evreieşti ci austrieci. Neumann recurgea atunci la o glumă: ar fi totuşi o nenorocire pentru Austria, căci dacă evreii ar traversa Marea Roşie s-ar goli toate cafenelele din cartierul Leopoldstadt.” Problema: ce s-ar întâmpla cu averile evreilor dacă aceştia ar „emigra” în masă în Palestina, este mult discutată în acea perioadă, chiar şi în cadru oficial.

O altă temă de discuţie actuală pe atunci, dezbătută şi în căminul de nefamilişti, este cea despre omorurile rituale. Punctul de plecare îl formează, cu siguranţă, eforturile – foarte controversate – depuse de câţiva liberali, printre ei Tomas G. Masaryk şi pacifista Bertha

von Suttner, de a repune pe tapet procesul pentru omor ritual intentat în 1899 ucenicului cizmar evreu Leopold Hilsner din Moravia, cu scopul, de a dovedi nevinovăţia acestuia și totodată absurditatea acuzelor de omor ritual. Presa liberală şi în primul rând „Uniunea pentru Combaterea Antisemitismului" sprijină aceste eforturi. În schimb, antisemiţii de orice naţionalitate, începând cu pangermaniştii şi terminând cu naţionalsocialiştii cehi, susţin că sentinţa a fost corectă. Nici în această controversă Hitler nu ia partea antisemiţilor, după spusele lui Hanisch, combătând acuzele de omor ritual, şi susţinând că „este o absurditate vădită, o calomnie lipsită de orice temei."

Hanisch, care este fără doar şi poate gelos, vrea să ne facă să credem că Hitler, pe atunci în vârstă de 21 de ani, este foarte puternic influenţat de noul său prieten evreu Neumann. Dar această atitudine a tânărului Hitler nu este lipsită de echivoc. Căci atunci când un muncitor bavarez se miră de faptul că evreii rămân totdeauna un corp străin într-o naţiune, Hitler răspunde – după Hanisch – „că ei sunt o rasă specială: El a mai spus şi că evreii ar emana un miros special." Hitler ar fi afirmat şi că urmaşii evreilor sunt de multe ori foarte radicali având o tendinţă spre terorism. „Şi el a mai spus că, în conformitate cu Talmudul, nu este reprobabil ca un evreu să-l favorizeze pe un neevreu" – aceasta fiind o opinie care, pe atunci, poate fi găsită în orice ziar antisemit. După spusele (ui Hanisch, Hitler citează adeseori maxima despre scopul

care scuză mijloacele şi înglobează în mult discutatul său „Program al Partidului” sloganul antisemitismului.

Aceste opinii ale tânărului Hitler reprezintă însă un talmeş-balmeş atât de eterogen – cauza ar fi şi faptul că Hanisch este total lipsit de interes pentru politică – încât nu putem încă vorbi despre convingeri ferme. Indiferent cum am interpreta aceste opinii, un lucru este sigur: Tânărul Hitler trebuie să fi fost foarte preocupat, în această perioadă, de problema evreiască şi de antisemitism, iar cunoştinţele sale nu provin câtuşi de puţin exclusiv din surse antisemite.

În anii treizeci Hanisch relatează – de pe poziţiile unui antisemitism virulent şi cu scopul vădit de a-l discredita pe acela care între timp devenise cel mai faimos antisemit – că Hitler purta pe vremea aceea un veston lung primit în dar de la Neumann care nu reuşise să-l vândă în cartierul evreiesc… Descrierea vrând să sugereze intenţionat că Hitler purta o haină asemănătoare unui caftan. Alţi martori descriu însă această haină mai degrabă ca pe o redingotă veche sau un „veston de gală”. În orice caz, ea are două cozi lungi la spate, iar colegii profită uneori de acest obiect de îmbrăcăminte mai neobişnuit pentru a râde de Hitler, când acesta se află în plină peroraţie politică, după cum relatează Hanisch: Unul dintre colegi leagă de banchetă cele două cozi lungi în timp ce altul duce o polemică politică acută cu Hitler. „Şi după aceea îl contraziceau cu toţii, ceea ce el nu suporta. Aşa încât el sărea în sus târând după el, cu mare zgomot, bancheta… Când se

enerva, Hitler nu se mai putea controla. El vocifera şi gesticula, agitat, cu ambele mâini.” Hanisch spune ironic că, din cauza maniei sale de a ţine mereu discursuri politice, Hitler devenise pentru mulţi colegi „un obiect de amuzament”: „El ducea dezbateri continue. Căminul părea de multe ori să se afle în plină campanie electorală.” Dar atunci când era liniştit, Hitler era cu totul altfel, spune Hanisch: foarte stăpânit, manierat, cu un mod de a vorbi mai degrabă rigid.

Hanisch exagerează şi mai mult când afirmă că Hitler poartă pe cap o pălărie cu boruri tari, inimaginabil de soioasă, care îi era alunecată pe ceafă. Părul lui este lung şi încâlcit şi el îşi lăsase o barbă „cum o vezi rareori la creştini, fiind în schimb foarte obişnuită în ghetto-ul evreiesc sau în cartierul Leopoldstadt.” În alt pasaj, Hanisch susţine, recurgând la un vocabular vădit antisemit, că Hitler are pe atunci o înfăţişare foarte evreiască: „în plus, el avea picioare mari, aşa cum le au probabil cei care străbat pe jos deşertul.”

După Hanisch, noii prieteni ai lui Hitler din căminul de nefamilişti sunt, toţi, evrei. Deoarece Hanisch indică şi nume, registrul Evidenţei Populaţiei din Viena ne dă posibilitatea să verificăm dacă el spune adevărul: în ceea ce îl priveşte pe lăcătuşul cu un singur ochi, numit de Hanisch „Robinsohn”, care l-ar fi ajutat de multe ori pe Hitler din pensia sa de invaliditate, este vorba despre Simon Robinson, născut în 1864 la Lisko, Galiţia, de religie mozaică, ucenic lăcătuş. Între 19 ianuarie 1912 şi

27 noiembrie 1913, el locuieşte, cu intermitenţe, la căminul de nefamilişti din Meldemannstrasse.

Şi prietenul lui Neumann care, conform spuselor lui Hanisch, îl ajută pe acesta să vândă pozele lui Hitler, poate fi găsit în registrele Evidenţei Populaţiei din Viena. Este vorba despre Siegfried Loffner, născut în 1872 la Windig Jeniklau de lângă Iglau în Moravia, de religie mozaică, agent comercial. Soţia şi cei doi copii trăiesc la Teplitz, iar el divorţează în 1914. Cele 30 de formulare completate între 1914 şi 1936 atestă că a locuit la Viena în diferite cămine de nefamilişti. Din motive necunoscute lipsesc datele pentru perioada anterioară anului 1914.

Programe colective

Hitler evită viaţa de societate. El nu participă la chefurile serale, foarte agreate, fiind de pe atunci antialcoolic, după cum confirmă şi Kubizek. Din lipsă de bani, el renunţă, cel mai târziu în această perioadă, şi la fumat: Mi-am aruncat țigaretele în Dunăre şi nu am mai fumat niciodată după aceea. Concluzie plină de mândrie trasă în 1942, la Wolfsschanze: Sunt convins că dacă aş fi fost fumător nu aş fi făcut faţă tuturor greutăţilor care mă împovărează de atâta vreme. Poate că poporul german îşi datorează salvarea tocmai acestui fapt."[23]

Deoarece tânărul Hitler nu participă nici la şuetele despre femei, el este considerat un individ bizar căruia îi place să dea de înţeles că se crede „mai bun" decât

ceilalţi, în ciuda hainelor sale jerpelite. Seara, după ora opt, când cămăruţele de dormit se deschid, el se retrage la becul său electric pe care îl consideră un obiect de lux şi începe cea de-a doua existenţă a sa, la care ceilalţi nu au acces – şi anume orele de „studiu" nocturn, un obicei pe care Hitler îl practică în tot restul vieţii.[24] Îţi vine să dai crezare celor spuse de Hitler în „Mein Kampf" despre această perioadă: Pictam ca să-mi câştig pâinea cea de toate zilele şi învăţam fiindcă îmi făcea plăcere.[25]

Hitler participă foarte rar la programele colective. Odată au fost împreună în Prater, relatează Hanisch, vizitând acolo un divertisment american de ultimă oră şi anume scenic railway, un fel de trenuţ care traversează o grotă unde se prezintă scene din diferite opere, însoţite de muzica respectivă înregistrată la gramofon, printre ele şi o scenă din „Tannhäuser". În drum spre casă, Hitler le vorbeşte colegilor săi despre acţiunea operei „Tannhäuser" cântându-le câteva arii. „Fiind atât de agitat, el nu reuşea să fredoneze decât câteva tonuri, gesticulând cu ambele braţe." Hanisch: „El era entuziasmat de Wagner şi spunea uneori că opera este cel mai frumos serviciu divin." În scenic railway figurează şi o scenă din „Flautul fermecat" al lui Mozart. Dar Hitler este de părere că locul lui Mozart este în vremurile vechi, sentimentale, el fiind deja depăşit. În schimb Wagner fusese un militant – iar orchestra mai mare oferă locuri de muncă mai multor muzicieni. Pentru Hitler această atracţie din Prater reprezintă probabil un surogat foarte slab al spectacolelor

de operă de odinioară.

Praterul este locul de întâlnire şi de distracţie al oamenilor mărunţi. Aici îşi petrec timpul liber şi servitoarele din Boemia – în conformitate cu legea pentru personalul de serviciu ele au liber câte şapte ore o dată la două săptămâni – care îşi întâlnesc, la dans, admiratorii, şi anume soldaţi, muncitori şi meşteşugari. Scriitorul Felix Salten relatează: „O puzderie de oameni tineri care nu au un cămin propriu în oraşul ăsta mare, care se simt rătăciţi şi însinguraţi în vârtejul acestei vieţi agitate, găsesc aici, în sala plină de fum şi de aburi, o bucăţică de patrie… Instinctele omeneşti, simple, se manifestă aici cu simplitate, ca nicăieri altundeva. Atracţia femeii faţă de bărbat. Atracţia bărbatului faţă de femeie… Sala scapără de tinereţe, de dorinţă, de euforie şi de delir."[26] După spusele lui Kubizek, Hitler este indignat atât de „chercheleala" din Prater cât şi de „buimăceala din birturi".

Şi Kubizek povesteşte despre o plimbare pe care au făcut-o împreună în Prater. Dar lui Hitler nu-i place acolo: „El nu-i putea înţelege pe oamenii care pierdeau un timp preţios cu asemenea prostii. Când vedea că oamenii simpli izbucnesc în hohote de râs în faţa vreunei gherete de bâlci cu ceva spectacol atractiv, el nu putea decât să dea din cap indignat de atâta prostie şi să mă întrebe iritat dacă înţeleg din ce cauză râd oamenii aceştia." Şi: „în plus, el avea oroare de amestecătura de vienezi, cehi, maghiari, slovaci, români, croaţi, italieni şi Dumnezeu ştie ce alte neamuri care se înghesuiau în Prater!" Kubizek: „El

simţea o aversiune de-a dreptul fizică faţă de mulţimea eterogenă care mişuna în Prater. Deşi susţinea că simte compasiune pentru oamenii mărunţi, în fond el se străduia din răsputeri să se ţină la distanţă de ei."[27]

Conflictul cu Hanisch

Hanisch povesteşte că la Paștele din 1910 încasase pentru o comandă mai mare suma de 40 coroane, pe care o împărţise cu Hitler. După aceasta Hitler dispăruse, împreună cu Neumann, de la cămin, reapărând acolo abia peste o săptămână. Formularele de înscriere de la Evidenţa Populaţiei confirmă acest fapt: Hitler îşi anunţă la 21 iunie 1910 plecarea de la cămin, iar la 26 iunie revenirea. Deci nu este vorba de sărbătoarea Paşteiui ci de cea a Rusaliilor din anul 1910. Neumann, însă, se sustrage procedurii complicate şi rămâne în continuare înregistrat la cămin.

Nu se ştie nici unde şi nici cum şi-au petrecut cei doi aceste zile. Întrebat, mânios, de Hanisch unde a fost, Hitler răspunde, la întoarcerea sa, că a vizitat, împreună cu Neumann, oraşul, petrecând mult timp la Muzeu. Când Hanisch îl îndeamnă să se apuce cât mai repede de lucru, Hitler spune că mai întâi trebuie să se odihnească; în definitiv el nu este un sclav. Din cele 20 de coroane nu-i mai rămăsese nici un ban.

Este de presupus că Hitler, a cărui prietenie cu Hanisch se răcise mult între timp, nu spune adevărul. Nu ar fi

exclus ca în aceste zile misterioase din iunie el să fi fost plecat, cu sau fără Neumann, în ţinutul Waldviertel pentru a-i face o vizită lui „Hanitante” – dar nu avem nici o dovadă în acest sens şi nici rudele din Waldviertel nu confirmă acest fapt. Mătuşa îl ajutase cu câteva luni în urmă trimiţându-i 50 de coroane şi salvându-l într-un moment de mare ananghie, iar Hitler rămăsese probabil în corespondenţă cu ea. Probabil că în luna iunie mătuşa suferindă de diabet este deja grav bolnavă, căci ea moare câteva luni mai târziu. Pentru vizita din Waldviertel ar putea pleda şi o ilustrată în acuarelă, cu un peisaj din Dollersheim, pe care Hitler i-o dăruieşte mai târziu lui Goebbels în semn de înaltă preţuire. În schimb, acuarelele datate din 1910 şi intitulate „Casa de baştină a lui Hitler, din Walterschlag” şi „Cimitirul din Spital cu mormintele rudelor mele” sunt falsuri.[28]

Neumann, pe care Hanisch îl numeşte cel mai bun şi apropiat prieten al lui Hitler, părăseşte Viena la 12 iulie 1910, conform datelor de la Evidenţa Populaţiei. El vorbise cu mare entuziasm despre Germania, după spusele lui Hanisch, şi îl rugase pe Hitler să-l însoţească. Dar Hitler nu se poate hotărî să plece cu el. Apoi nu se mai aude nimic despre Neumann. Conform registrului de la Evidenţa Populaţiei, Neumann se întoarce, în 1914, la începutul lunii august, probabil din cauza izbucnirii războiului. După care urmele lui se pierd.

După plecarea lui Neumann prietenia dintre Hitler şi Hanisch evoluează spre o ruptură. Hanisch spune că

Hitler îi dă tot mai puţine ilustrate, ceea ce ar putea însemna că el are o altă sursă de venituri, şi anume o sumă trimisă de mătuşă. Hanisch începe acum el însuşi să deseneze şi să picteze pentru a putea satisface toate comenzile. Înseamnă că din colaborator Hanisch se transformă în concurent.

Hitler devine bănuitor şi îi cere lui Hanisch o listă a celor ce au comandat ceva de la el. Hanisch refuză pe bună dreptate, deoarece, după cum mărturiseşte mai târziu, el acceptase de la Altenberg o comandă mai mare care era, de fapt, pentru Hitler. Este vorba – lucru pe care Hitler nu îl ştie – despre tăierea unor siluete din foiţă de mică aurie, o îndeletnicire care îi va asigura lui Hanisch o sursă de venituri până în anii treizeci.[29]

În iulie 1910 izbucneşte conflictul. Hanisch: „I-am spus că este un maestru al foamei, iar el mi-a spus că sunt o slugă, fiindcă îi povestisem la un moment dat că fusesem mai demult om de serviciu la Berlin. Eu am ripostat că, cel puţin, nu mă dau înapoi de la nici o muncă.” După care el, Hanisch, se hotărăşte să lucreze de acum înainte pe cont propriu şi părăseşe căminul.

Cu trei săptămâni mai târziu, Hanisch întâlneşte întâmplător în districtul 4 (Wieden) un vechi cunoscut; „un negustor de ilustrate numit Loffler [sic], un evreu care locuia şi el la căminul de nefamilişti. El făcea parte din cercul de cunoştinţe al lui Hitler. L-am întrebat ce mai este nou la cămin, iar el mi-a reproşat că aş fi sustras o poză de-a lui Hitler.” Este vorba despre o vedere a

Parlamentului, desenată cu deosebită acurateţe, pe care Hitler spera să o vândă cu un preţ mai bun ca pe celelalte.[30] Probabil că cei doi s-au întâlnit în prăvălia fabricantului de rame Altenberg care se găseşte pe strada principală din Wieden, şi căruia îi furnizează amândoi marfă, făcându-şi concurenţă unul altuia. Loffner – fără îndoială este vorba despre prietenul lui Neumann – vinde acum lucrările lui Hitler.

În continuare, Hanisch relatează despre întâlnirea cu Loffner: „Ne-am certat la cuţite. În această clipă a trecut pe lângă noi un poliţist, Loffler i-a spus despre ce este vorba, iar poliţistul ne-a dus pe amândoi la secţie. Deoarece nu aveam o legitimaţie, am fost reţinut." În orice caz, Loffner îi ia apărarea lui Hitler şi îl denunţă pe Hanisch pentru fraudă. Acesta nu se află într-o situaţie bună, deoarece trăieşte sub un nume fals. Conform datelor de la Evidenţa Populaţiei, Hanisch a fost înregistrat la 13 iulie 1910 sub numele de Fritz Walter, cu domiciliul la căminul de nefamilişti din strada Wurlitzergasse. El spune că a recurs la un nume fals fiindcă s-a temut că Hitler, pe care îl ştie ca un individ impulsiv, îl va găsi şi „va cădea pe capul lui după ce îşi va fi pierdut locul de la cămin din cauza lenei sale."

Pocesul verbal dresat de Comisariatul de Poliţie din Wieden la 4 august 1910 este anexat mai târziu la documentele din Arhiva Partidului Naţional-Socialist: „Siegfried Lbffner, agent comercial, XX, Meldemannstrasse 27 declară: „Am aflat de la un pictor de

la cămin că inculpatul a vândut lucrări ale acestuia, însuşindu-şi prin fraudă banii. Nu cunosc numele pictorului, îl ştiu doar de la cămin unde era mereu împreună cu inculpatul."[31] Rămâne o enigmă din ce cauză Loffner nu a indicat numele lui Hitler. S-ar putea să fi vrut să-şi întărească în felul acesta declaraţia sau să fi fost instruit de Hitler în acest sens.

La 5 august 1910 Hitler este interogat la Comisariatul de Poliţie din Brigittenau. Şi acest proces-verbal s-a păstrat: „Adolf Hitler, pictor, născut la Braunau, în 20.4.1889, aparţine de Linz, catolic, necăsătorit, domiciliat în XX. Meldemannstrasse 27, declară: nu este adevărat că l-aş fi sfătuit pe Hanisch să se înregistreze sub numele de Walter Fritz, nu l-am cunoscut decât sub numele de Walter Fritz. Deoarece nu dispunea de mijloace de subzistenţă, i-am încredinţat pozele desenate de mine ca să le vândă. Din suma obţinută i-am dat de fiecare dată 50%. Hanisch nu a mai venit la cămin de aproximativ două săptămâni şi mi-a sustras lucrarea „Parlamentul„ în valoare de 50 de coroane şi o acuarelă în valoare de 9 coroane. Singurul document despre el pe care l-am văzut este o carte de muncă îndoielnică, în care figura sub numele de Fritz Walter. Îl cunosc pe Hanisch de la Azilul din Meidiing, unde l-am întâlnit odată. Adolf Hitler."[32] (Acest proces-verbal ne dovedeşte, deci, că Hitler a trecut într-adevăr prin Azilul de noapte).

Hanisch încearcă să se dezvinovăţească la Poliţie, spunând că Hitler a supraevaluat preţul lucrărilor sale – el,

Hanisch, a obţinut doar 12 coroane pentru lucrarea cu Parlamentul şi i-a dat lui Hitler jumătate din sumă. Hitler contestă acest lucru; pe bună dreptate, Hanisch refuză să divulge numele cumpărătorului – de fapt, este fabricantul de rame Wenzel Rainer din strada Liechtenstein. El nu a dezminţit atunci declaraţia lui Hitler, scrie Hanisch în 1933, „fiindcă primisem de la cel ce achiziţionase în particular „Parlamentul" o comandă pentru mai multe săptămâni, pe care ar fi obţinut-o Hitler dacă aş fi divulgat numele cumpărătorului."[33] În 11 august 1910 Hanisch este condamnat la şapte zile de arest. După eliberare, el se mută – conform registrului de la Evidenţa Populaţiei – la 25 august 1910 într-o locuinţă din districtul 10 şi reapare la 10 octombrie 1910, sub numele de Friederich Walter de profesiune „scenarist", în strada Meldemannstrasse unde rămâne o săptămână. După aceea revine sporadic, iar în 1913 rămâne acolo timp de trei luni (vezi pag. 635 şi urm.). Deci Hitler nu scapă câtuşi de puţin de cel ce devenise acum duşmanul lui de moarte, şi putem presupune că acesta se străduieşte din răsputeri să-i facă viaţa cât mai neplăcută.

Este foarte probabil ca Hanisch să-şi fi luat în curând revanşa pentru acest denunţ, şi anume cu ajutorul unui prieten de la cămin. Conexiunea devine clară doar dacă facem legătura între două surse independente una de alta. Un coleg de mai târziu de la cămin, Anonymus din Brünn, relatează despre cele ce se petrec în primăvara anului 1912: La cămin locuia un pictor academic, care

avea un şevalet şi picta tablouri în ulei. Acesta era duşmanul lui Hitler. Anonymus spune: „Când trecea întâmplător, şi de multe ori intenţionat, pe lângă masa la care şedea Hitler, nu omitea niciodată să arunce o privire asupra lucrărilor acestuia, pe faţa sa apărând o expresie răutăcioasă. Hitler manifestase faţă de el, de la bun început, o rezervă instinctivă şi îmi spunea că K. vrea cu siguranţă să-l distrugă pe el şi anume din invidie, fiindcă reprezintă o concurenţă. Se ajunse până acolo încât Hitler îşi acoperea lucrarea sau o întorcea de câte ori vedea că se apropie K."[34]

Anonymus mai relatează că, în urma unui denunţ, Hitler primise atunci – adică în 1912 – o citaţie la Comisariatul de Poliţie din Brigittenau, ca să se justifice pentru port ilegal de titlu – şi anume de „pictor academic". Cică el nu s-ar fi putut prezenta din cauză că nu avea încălţăminte. Ca urmare, la cămin venise un poliţist, Hitler fusese chemat în biroul administratorului şi avertizat că nu mai are voie să recurgă la un titlu pe care nu-l deţine, în caz contrar urmând să suporte rigorile legii. Hitler îl suspecta pe pictor că ar fi înaintat acest denunţ.

Independent de Anonymus, Hanisch vorbeşte, şi el, cu două decenii mai târziu, despre un pictor academic care ar fi locuit la cămin şi l-ar fi cunoscut bine pe Hitler. Acest pictor, cu numele de Karl Leidenroth, este încă şi în anii treizeci un prieten atât de bun al lui Hanisch, încât îi dă acestuia pe de o parte certificate prin care atestă autenticitatea unor falsuri difuzate de Hanisch drept lucrări

ale lui Hitler, iar pe de altă parte declară că el însuşi a văzut cum tânărul Hitler falsifica tablouri când locuia la cămin – o încercare clară din partea lui Hanisch şi Leidenroth de a-l şantaja pe fostul lor coleg de cămin, ajuns între timp renumit şi bogat (Vezi pag. 318 şi urm.). Conform datelor oferite de Evidenţa Populaţiei este vorba despre pictorul academic Karl Leidenroth, născut în 1882 la Oberolbingen în Saxonia şi decedat în 1944 la Viena. El locuieşte multă vreme la cămin, şi anume din noiembrie 1908 până în aprilie 1911.

Cele două declaraţii coroborate – cea a lui Anonymus şi cea a lui Hanisch – demonstrează că Hanisch şi Leidenroth acţionează mână în mână, încă din perioada petrecută la cămin. Prin urmare „K" ar fi Karl Leidenroth, iar denunţul său din 1912 o revanşă pentru denunţul din 1910 al lui Loffner, prietenul lui Hitler, contra lui Hanisch.

După plecarea lui Neumann şi conflictul cu Hanisch, Hitler găseşte alţi colegi care vând desenele sale, de exemplu pe Loffner. El îşi depăşeşte acum mai des inhibiţiile şi îşi vinde şi el personal lucrările – dacă nu de altceva, dar ca să economisească cota parte din câştig pe care trebuie să o dea vânzătorului. El reia vechi legături, în primul rând cea cu Altenberg şi Pichler.[35]

Jakob Altenberg, născut în 1875, ca fiu al lui Moses şi Sarah Altenberg, la Grzymatov Skralatin Galiţia, ajunge ca om tânăr la Viena unde învaţă meseria de aurar. El renunţă la religia mozaică, se căsătoreşte în 1902 cu fiica (catolică) a unui ospătar din Viena şi are cu ea doi copii:

pe Adele, născută în 1896 şi pe Jacob junior născut în 1902. La vârsta de 30 de ani el îşi deschide prima prăvălie – ca negustor de rame şi aurar – pe strada principală din cartierul Wieden şi curând după aceea o a doua prăvălie pe strada Mariahilf. În scurt timp el se ridică de la statutul de mic negustoraş la cel de proprietar al unei fabrici prospere de rame de tablouri şi a patru prăvălii de rame şi articole de artă, situate toate în Viena. În plus, el îşi cumpără o casă în elegantul district 4.[36]

Fiica Adele, pe atunci în vârstă de 14 ani, îşi ajută uneori tată! În prăvălie şi îşi aminteşte mai târziu de „aspectul neîngrijit" al lui Hitler, dar şi de „timiditatea sa şi de modul în care se uita fix în jos, la duşumele, atunci când vorbea cu cineva." Odată se lansase într-o tiradă politică în prezenţa tatălui ei – subiectul nu şi-l mai aminteşte. Dar Altenberg îl redusese în mod energic la tăcere.[37]

În 1911 sau 1912 Hitler reia, fără ajutorul unui intermediar, legătura cu maistrul sticlar şi negustorul de rame Morgenstern, un evreu venit din Ungaria, cu care are relaţii personale foarte bune (vezi pag. 598 şi urm.).

La 29 martie 1911, mătuşa lui Hitler, Johanna Polzl, moare în vârstă de 48 de ani, în satul Spital de lângă Weitra, fiind înmormântată tot acolo, la 31 martie.[38] Hitler nu are posibilitatea să ajungă la timp în ţinutul Waldviertel. În testamentul lui „Hanitante" sunt probabil consemnate donaţiile în bani făcute nepotului ei Adolf. În orice caz, registrul de cheltuieli al familiei Hitler din Linz ne arată că

în 1908 Adolf a primit de la mătuşa lui un împrumut de 924 coroane.

Deoarece Paula rămâne, în mod evident, cu mâinile goale, Angela Raubal are acum motivul să pretindă pentru fata de 15 ani tot cvantumul care le revenise prin moştenire celor doi orfani. Angela Raubal, în vârstă de 27 ani, este văduvă din 1910, are trei copii mici şi trebuie să o scoată la capăt dintr-o pensie foarte mică, de funcţionar; în plus, să o mai crească şi pe sora ei vitregă care frecventează un liceu din Linz. Angela îl determină pe tutore să nu mai trimită la Viena pensia de urmaş a lui Adolf, ci să o reţină la Linz. Apoi pune în mişcare Judecătoria din Linz. Hitler, în vârstă de 22 ani, este citat, la 4 mai 1911, în faţa Judecătoriei din Viena-Leopoldstadt. Acolo nu are încotro şi trebuie să declare oficial că „se întreţine singur şi este de acord ca pensia de urmaş să-i revină în întregime surorii sale."

Judecătoria din Linz mai constată următoarele:

Ţinând cont de faptul că Adolf a primit, în vederea şcolarizării sale ca pictor, sume mai mari de bani de la mătuşa sa Johanna Polzl, deci că a fost oricum avantajat în comparaţie cu sora sa, nu există din partea tutoratului instituit pentru minorii Adolf şi Paula Hitler nici o obiecţie ca pensia de urmaş în valoare de 600 de coroane să fie folosită în întregime în vederea achitării din ea a cheltuielilor pentru educaţia minorei Paula Hitler." Tutorele este împuternicit „să utilizeze în folosul surorii Paula Hitler cota parte de pensie lunară care îi revenise până acum lui

Adolf Hitler."[39]

Pierderea pensiei de urmaş trebuie să fi reprezentat o lovitură grea pentru Hitler, căci cele 25 de coroane acopereau, totuşi, chiria şi o întreţinere în limite foarte modeste.

Aceste procese-verbale dovedesc cu prisosinţă că Hitler a fost departe de a renunţa benevol la pensie, din dragoste pentru sora sa – aşa cum se afirmă până în ziua de astăzi. Scrisoarea pe care i-o scrie Paula după aceea rămâne fără răspuns.[40] Acest proces-verbai reprezintă unica sursă de informaţie referitoare la viaţa lui Hitler în anul 1911.

Campania electorală din 1911, în cartierul Brigittenau

Lipsa de documente este cu atât mai regretabilă cu cât perioada este foarte agitată pe tărâm politic: după nesfârşite conflicte şi scandaluri, Parlamentul este în cele din urmă dizolvat în 1911, ceea ce are drept consecinţă alegeri anticipate. Urmează o campanie electorală dusă cu ură şi înverşunare.

La Viena lupta se dă între cele două partide mari, şi anume creştin-socialii şi social-democraţii, care se urăsc de moarte; singura şansă a social-democraţilor de a-i învinge pe creştin-socialii majoritari în Viena sunt alegerile parlamentare, deoarece votul universal şi egal îi favorizează.

Social-democraţii exercită deja de luni întregi presiuni politice organizând demonstraţii de masă contra valului de scumpiri şi a crizei de locuinţe. Observatorii străini, precum şi ambasadorul Germaniei sunt surprinşi văzând că „cercuri largi ale burgheziei se declară solidare cu muncitorimea."[41] La demonstraţii participă neobişnuit de multe femei („Vrem pâine ieftină pentru copiii noştri!") şi tot mai mulţi funcţionari de stat în uniformă: factori poştali, funcţionari de la Poştă şi conductori de tramvai. Funcţionărimea şi pătura mijlocie – deci exact electoratul creştin-socialilor – suferă deja de mult din cauza mizeriei.

Cazurile flagrante de corupţie în rândurile creştin-socialilor din Viena, descoperite în 1910, după moartea lui Lueger, creează o atmosferă potrivnică partidului celui mai puternic de până acum. Însărcinatul cu afaceri american din Viena raportează la Washington că înverşunarea populaţiei se explică prin faptul că liderii partidului se îmbogăţiseră cu neruşinare tocmai într-o perioadă când electoratul lor tradiţional trăia în mizerie.[42] Şi problema, încă nerezolvată, a scumpirii cărnii se repercutează negativ asupra creştin-socialilor. Căci Ministrul Comerţului, care bloca importurile de carne din Argentina, de conivenţă cu latifundiarii unguri şi austrieci, face parte din partidul lor. Acest „joc înşelător cu una dintre necesităţile vitale", spune observatorul american, duce la pierderea unui mare număr de voturi.

Cartierul muncitoresc Brigittenau este un fief al social-democraţiei. În cazul alegerilor parlamentare, creştin-

socialii duc aici o luptă defensivă. Liderul muncitoresc din Brigittenau, Dr. Wilhelm Ellenbogen, deputatul care reprezintă între 1901 şi 1918 acest district în Parlament, este şi acum favoritul necontestat. Celelalte partide nu joacă nici un rol.

Ellenbogen, născut în 1863 ca fiu al unui învăţător evreu din Lundenburg (Moravia) se încreştinase, era medic şi se implicase în mişcarea muncitorească din interes pentru aspectele sociale, întocmai ca Viktor Adler. El este un economist recunoscut, specializat în domeniul feroviar, şi publică numeroase articole despre problemele politice fundamentale. Dar Ellenbogen este în primul rând estetul Partidului, un cunoscător temeinic al clasicismului german şi un orator foarte apreciat, indiferent dacă este vorba despre subiecte politice sau literare. Dorinţa sa supremă este să-i familiarizeze pe muncitori cu viaţa şi opera lui Richard Wagner.[43] Ar fi foarte posibil ca Hitler să fi asistat la una sau alta dintre aceste cuvântări renumite ţinute de Ellenbogen în cartierul Brigittenau, însuşindu-şi în felul acesta elemente de cultură chiar şi de la adversarul său politic.

Deoarece Ellenbogen este de origine evreiască, atât creştin-socialii cât şi naţionaliştii germani îşi axează campania electorală pe lozinci antisemite. Cât de mare este duşmănia faţă de Ellenbogen – un individ mărunţel, cu părul roşu – ne-o arată o lozincă răspândită de radicalul german Karl Hermann Wolf, care îl numeşte pe liderul muncitoresc de preferinţă „Şobolanul roşu”.[44]

Campania electorală din 1911 ia o întorsătură violentă în cartierul Brigittenau: Se ajunge la fraude electorale, la trecerea unor nume false pe listele electorale şi inducerea în eroare a alegătorilor. Două tabere se confruntă cu ură profundă: pe de o parte coaliţia antisemiţilor, formată din partidul creştin-social şi cel naţionalist german, pe de altă parte „partidele jidoveşti", adică social-democraţii şi „liberalii germani", numiţi de antisemiţi totdeauna „liberalii evrei". O tabără invocă spectrul sinistru al unei „dominaţii evreieşti" asupra oraşului Viena, iar cealaltă o „domnie a papistaşilor".

După cum era de prevăzut, rezultatul alegerilor de la Viena este dezastruos pentru creştin-sociali: în districtul Brigittenau Ellenbogen iese victorios de la primul scrutin. Din numărul de 16.466 voturi valabil exprimate, numărul total de alegători fiind de 18.577, el obţine la primul scrutin 9.750 voturi, în comparaţie cu 6.114 voturi pentru contracandidatul său creştin-social. Cât priveşte partidele mai mici, candidatul ceh obţine 413 voturi, iar Georg Schonerer, care candidase în toate districtele din Viena, doar 20.[45] În seara zilei în care avuseseră loc alegerile, candidatul victorios Ellenbogen străbate cartierul Brigittenau într-o maşină cu drapel roşu, adresând mici alocuţiuni partizanilor săi. În faţa unuia dintre centrele de votare se adunaseră, în aşteptarea sa, cam 8000 de oameni, agitând drapele roşii şi batiste şi aruncând flori. Poliţia este nervoasă. Dintr-un motiv rămas neelucidat, atmosfera politică incendiară se descarcă în ciocniri

violente între poliţie şi mulţimea de oameni, încăierarea se soldează cu numeroşi răniţi din cauza unor lovituri de cuţit, de bastoane şi de săbii precum şi a pietrelor şi paharelor de bere aruncate.[46] Se pare că aceste tulburări găsesc un ecou puternic în căminul de nefamilişti înveninând şi mai mult atmosfera politică oricum agitată şi până acum.

În alte oraşe şi provincii ale imperiului, în care problel mele la ordinea zilei sunt de altă natură, şi rezultatele alegerilor sunt diferite, dar şi acolo se ajunge pe alocuri la lupte grele. În Galiţia conflictele naţionale dintre polonezi şi ruteni se sfârşesc cu o baie de sânge cu 26 morţi, după ce armata începe să tragă în mulţime.[47] În Boemia campania electorală este marcată de conflictele naţionale dintre germani şi cehi.

La nivelul întregului imperiu, alegerile consolidează partidele radical-naţionaliste slăbindu-le pe cele moderate, inclusiv pe cele social-democrate. Creştin-socialii pierd în total 20 de locuri (de la 96 la 76), social-democraţii 5 (de la 86 la 81). În schimb, naţional-socialiştii cehi urcă de la 9 la 16 locuri, radicalii germani de la 12 la 22, pangermaniştii de la 3 la 4, iar Noul Partid Muncitoresc German, care candidase în regiunea Sudeţilor, obţine pentru prima dată 3 locuri.

Acest rezultat nu anunţă o atmosferă mai moderată în viitorul Parlament, ci, dimpotrivă, una radicalizată. Chiar la deschiderea sesiunii parlamentare, la 5 octombrie 1911, se ajunge la încăierări între deputaţii germani şi cehi şi are

loc un atentat contra ministrului de justiţie, care, însă, scapă din fericire nevătămat.

Demonstraţii contra valului de scumpiri

în perioada dintre alegeri şi deschiderea noii sesiuni parlamentare, din octombrie, mizeria socială se adânceşte iar preţurile cresc în urma unei veri foarte secetoase şi a unei recolte compromise. Social-democraţii organizează în septembrie 1911 o serie de demonstraţii de masă contra crizei de locuinţe şi a scumpirilor. Protestele ating punctul culminant cu ocazia unei demonstraţii uriaşe din dimineaţa duminicii de 17 septembrie 1911: O mulţime de muncitori germani care demonstrează contra scumpirii cărnii se adună în faţa Primăriei, străbătând apoi oraşul. Organizatorul principal este liderul muncitoresc din cartierul Ottakring, Anton David, pe atunci în vârstă de 62 ani. Acest sindicalist activ şi popular, tată a zece copii, lucrase în tinereţe la Abatorul vienez din St. Marx, însuşindu-şi acolo o serie de cunoştinţe legate de problema aprovizionării cu alimente a unei metropole, mai ales a aprovizionării cu carne.[48] El conduce ziarul social-democrat Volkstribune, care este mult mai radical decât Arbeiterzeitung, iar din 1907 reprezintă în Parlament districtul Ottakring.

Împreună cu Ellenbogen, David face şi el parte, în ziua demonstraţiei, dintre cei 30 de vorbitori ai partidului, care, repartizaţi în puncte strategice, îi întărâtă pe oameni

împotriva ministrului comerţului şi a politicii vamale greşite a guvernului. Discursurile sunt întrerupte şi acoperite de strigăte şi lozinci furioase ca „Trăiască revoluţia!” şi „Grevă generală!” Nervozitatea demonstranţilor este exacerbată de numărul exagerat de mare al poliţiştilor şi soldaţilor scoşi în stradă. În afară de poliţie, fuseseră aduse contra demonstranţilor trei detaşamente de cavalerie şi şapte batalioane de infanterie. Armata blochează toate căile de acces spre palatul Hofburg pentru a-l proteja pe împărat.

Este foarte probabil că Hitler a participat la aceste demonstraţii ca spectator de la marginea străzii. El vedea cu teamă şi nelinişte – scrie el în „Mein Kampf” – cum masa celor ce nu mai puteau fi consideraţi că fac parte din poporul lor creşte, devenind o oaste ameninţătoare. Am rămas acolo aproape două ore întregi, urmărind, cu respiraţia tăiată, şuvoiul uriaş de oameni care se revărsa încet de-a lungul străzilor. [49]

După terminarea demonstraţiei, mulţimea se îndreaptă, în grupuri compacte, spre suburbiile oraşului. Încercările de a se solidariza cu poliţia eşuează. Primele turbulenţe sunt declanşate de tineri. Sunt sparte ferestre ale Primăriei, ale unor magazine, cafenele, tramvaie şi automobile, precum şi felinarele cu gaz. Funcţionarii de partid se străduiesc, cu disperare, să împiedice excesele, temându-se că acestea vor diminua simpatia de care se bucuraseră demonstranţii la început. Dar nici liderii muncitoreşti nu reuşesc, de data aceasta, să calmeze

mulţimea înfuriată. David este rănit când încearcă să-l protejeze pe un poliţist de o lovitură de baston.

La un moment dat intervine armata – şi anume tocmai unităţi ale cavaleriei maghiare şi ale infanteriei din Bosnia, temuţii „bosniaci". Ziarul Illustrierte Kronen-Zeitung relatează: „Se ajunge la ciocniri serioase pe toate străzile străbătute de masa demonstranţilor, iar înverşunarea oamenilor atinge un punct culminant atunci când o unitate de husari soseşte în galop. Se aud strigăte: Iată că îi asmut pe unguri contra vienezilor! Iar când apar bosniacii se aud fluierături stridente, se aruncă pietre, iar mulţimea strigă: Bosniacii n-au ce căuta aici!" Din acest moment demonstraţia este pe punctul de a degenera într-o revoluţie asemănătoare celei din 1848.[50]

Cel mai mare pericol se înregistrează după amiaza în cartierul muncitoresc Ottakring. Răsculaţii înalţă baricade din bănci şi piese de mobilier aduse din şcoli şi aruncă cu pietre în poliţişti şi soldaţi. Gospodine furioase îşi părăsesc casa alăturându-li-se demonstranţilor şi aruncă, din ferestre, fiare de călcat şi crătiţi în capul poliţiştilor. Se ajunge la scoaterea baionetelor şi a săbiilor. Spre ora unu, la prânz, se aude prima împuşcătură.

Bilanţul acestei „duminici însângerate": trei muncitori ucişi şi cam patru sute de răniţi, şi anume unii împunşi cu baionetele, unii tăiaţi cu săbiile, unii cu plagă prin împuşcare, unii bătuţi sau călcaţi în picioare. După cum relatează ziarul Deutsches Volksblatt, cartierul Ottakring arată „la lăsarea serii ca un câmp de bătălie. Gărzi călare

şi cavalerişti străbat, în patrule, străzile, la intersecţii stau, gata de intervenţie, pedestraşi sau soldaţi cavalerişti. Deoarece corpurile de iluminat fuseseră distruse, iar alimentarea cu gaz întreruptă, tot cartierul este cufundat în beznă."[51]

Revista ilustrată Wiener Bilder constată „cu un sentiment de adâncă tristeţe": „Viena, oraşul indulgent şi tolerant, s-a răzvrătit." Desigur că printre demonstranţi se găsesc şi reprezentanţi ai „lumpenproletariatului", care „nu mai au, într-adevăr, nimic de pierdut. Dar şi alţi oameni, care nu ştiu unde se vor adăposti în timpul nopţii cu familiile lor, nesocotesc în zile atât de agitate vocea raţiunii. Evenimentele sângeroase de duminică sunt un semnal de alarmă de care ar trebui să ţină cont toţi cei ce ocupă funcţii de răspundere în acest stat."[52]

La înmormântarea primelor victime, în cimitirul din Ottakring, participă cam 40.000 de oameni păziţi cu străşnicie de un număr mare de soldaţi şi poliţişti.

Atât creştin-socialii cât şi naţionaliştii germani exploatează aceste turbulenţe în folosul propriului lor partid, alimentând teama populaţiei de social-democraţii care ar fi revoluţionari şi duşmani ai celor avuţi şi ai meşteşugarilor.

Clişee despre liderii muncitoreşti din Viena

Hitler începe să fie preocupat de social-democraţie probabil cel mai târziu după această campanie electorală şi după demonstraţiile contra valului de scumpiri din 1911. Impresiile deprimante lăsate de demonstraţie au trezit în el o voce interioară care l-a îndemnat să cumpere ziarul Arbeiterzeitung şi să-l citească cu multă atenţie. Lectura zilnică mi-a arătat mai clar ca orice altă literatură teoretică adevărul despre esenţa social-democraţiei.[53]

Ca fief al social-democraţiei, cartierul Brigittenau dispune de o mulţime de săli de lectură şi de alte instituţii de culturalizare a muncitorilor. Acolo pot fi găsite cărţi şi ziare social-democrate, dar şi textul tipărit al discursurilor ţinute în Parlament de către deputaţii social-democraţi, precum şi seria de broşuri intitulată „Raze de lumină" (Lichtstrahlen).

Se pare că pe Hitler îl preocupă şi liderii social-democraţi. În „Mein Kampf" el vorbeşte despre patru dintre ei: Adler, Austerlitz, Ellenbogen şi David. Fireşte, el îi aminteşte doar pentru a demonstra o teză politică: şi anume că social-democraţia se află în mâinile evreilor care încearcă să-i îndepărteze pe muncitorii germani de „naţiunea" lor, recurgând la sloganuri internaţionaliste: Am luat în mână toate broşurile social-democrate care mi-au fost accesibile şi m-am uitat la numele autorilor lor: Evrei cu toţii. Mi-am notat numele aproape tuturor liderilor:

marea lor majoritate erau tot reprezentanţi ai „poporului ales”, indiferent dacă erau deputaţi în Parlament sau secretari de sindicate, preşedinţi ai organizaţiilor sau agitatori de stradă. De fiecare dată rezultă aceeaşi imagine înfricoşătoare. Nu o să uit niciodată nume ca Austerlitz, David, Adler, Ellenbogen ş.a. Iar mai departe: M-am lămurit că partidul contra ai cărui lideri mărunţi trebuia să duc, de luni întregi, cea mai aprigă luptă se găsea, la nivel de conducere, aproape integral în mâinile unui popor străin; căci, spre satisfacţia mea, ştiam odată pentru totdeauna că evreul nu era un germani.[54]

Trebuie să precizăm însă că Hitler scrie aceste rânduri cu zece ani mai târziu, deci din perspectivă de politician. În ce priveşte perioada petrecută la Viena, sunt atestate doar insultele repetate la adresa celor „roşii”, nu însă şi manifestările antisemite contra unor anumiţi social-democraţi.

Şi aceste aprecieri la adresa liderilor muncitoreşti sunt tot nişte clişee care circulă prin Viena. Antisemiţii din Viena îi citează totdeauna împreună pe Adler, Ellenbogen şi Austerlitz atunci când vor să demonstreze caracterul „evreiesc” al social-democraţiei. În 1912 citim în ziarul creştin-social Brigittenauer Bezirks-Nachrichten: „Nici dacă Adler, Austerlitz, Ellenbogen şi tovarăşii lor ar fi fost angajaţi şi plătiţi de străinătate pentru activitarea lor instigatoare ruşinoasă, ei nu ar putea servi mai eficient interesele duşmanilor Austriei decât o fac.”[55] Anton David este singurul care nu este citat împreună cu ceilalţi trei.

Dacă Hitler îl aminteşte totuşi, chiar şi cu zece ani mai târziu, aceasta se întâmplă probabil din cauza rolului conducător pe care l-a avut în demonstraţiile contra valului de scumpiri din 1911.

Cei patru politicieni citaţi de Hitler nu sunt câtuşi de puţin evrei habotnici, ci evrei botezaţi care se simt germani. Liderul de partid Dr. Viktor Adler, născut în 1852 la Praga, descinde, întocmai ca Ellenbogen, din marea burghezie, fiind educat într-un gimnaziu catolic de bună calitate din Viena. Ca student medicinist este membru fondator al Corporaţiei Studenţeşti Germane „Arminia" din Viena şi al Asociaţiei pentru Şcolile Germane. El face parte din grupul de colaboratori ai lui Schonerer fiind coautor al Programului social-liberal din Linz, din anul 1882 (vezi pag. 413 şi urm.). Paragraful referitor la arieni, introdus de Schonerer ulterior în Program, îl face pe Adler să se retragă din cercul lui Schonerer. Confruntat, prin profesiunea sa de medic comunal şi psihiatru, cu condiţiiile sociale şi sanitare catastrofale şi cu lipsa unui paragraf referitor la protecţia muncitorilor, el se orientează spre social-democraţie dintr-un sentiment de angajare socială. În 1888 el reuşeşte să unifice mişcarea devenind liderul ei şi străduindu-se să pună de acord conştiinţa naţională cu solidaritatea internaţională a muncitorimii din Cisleithania. El încheagă mişcarea social-democrată din jumătatea apuseană a imperiului într-un partid sudat, organizat federativ-naţional, dar rămâne şi el dezarmat în

faţa valului de naţionalism care ia proporţii în jurul anului 1910 (vezi pag. 543 şi urm.).

Atât Adler cât şi Ellenbogen fac parte din cercul moderniştilor vienezi, având mulţi prieteni printre artişti şi oamenii de ştiinţă. Stilul lor de viaţă foarte burghez este etichetat de adversarii politici drept o exploatare a muncitorimii de către funcţionarii evrei, de parcă liderii muncitoreşti le-ar fi luat bieţilor muncitori banii din buzunar. În ziarul Brigittenauer Bezirks-Nachrichten citim în 1912 că partidul socialdemocrat impune „impozite pe linie de partid care îi împovărează pe muncitori, şi din care liderii lor trăiesc în opulenţă. El vrea să perpetueze în mase condiţiile de viaţă ale proletariatului, în schimb liderii îşi construiesc vile, agonisesc averi şi o fac pe domnii. Printr-un proces de seducţie lipsit de orice scrupule se ucide credinţa religioasă din inimile lor, în schimb liderii îşi trimit copiii la şcoli confesionale. Muncitorii trebuie să se înscrie în organizaţiile roşii şi dacă vor şi dacă nu vor; în schimb liderii lor se bat cu pumnii în piept vorbind despre libertate, egalitate şi fraternitate!”[56] Iar mai departe: „La originea social-democraţiei nu se află nici proletarii şi nici muncitorii salariaţi, ci odraslele înstărite ale unor capitalişti – nici una dintre ele neştiind ce înseamnă să ai grija zilei de mâine.” Marx, Engels şi Lassalle au fost tot atât de puţin proletari ca Adler sau Ellenbogen.[57]

Ziarul creştin-social susţine că social-democraţia nu reprezintă „nimic altceva decât un detaşament de trupe coloniale ale capitalului evreiesc, deşi deţinătorii acestuia

înjură la orice ocazie capitalismul. Căci întâlnim în cadrul social-democraţiei sute de secretari şi alţi funcţionari sindicali şi de partid care sunt, cu toţii, politicieni şi agitatori şi care duc o viaţă foarte tihnită, trăind exclusiv din obolurile grase vărsate an de an, în fiecare sâmbătă, de către bieţii muncitori, sub tot felul de denumiri şi pretexte."[58]

Al patrulea lider muncitoresc „evreu", amintit în „Mein Kampf", este Friedrich Austerlitz, editorul caustic al ziarului Arbeiterzeitung, atât de detestat dar totuşi citit de Hitler. Ziarele pangermaniste şi creştin-sociale pornesc zilnic la atac împotriva „clicii evreieşti a ziarelor muncitoreşti": „Dacă există o presă care lucrează cu balegă şi noroi, aceasta este presa jidovească şi presa social-democrată scoasă aproape exclusiv de mâzgălitori evrei, căci aceste reptile nu se dau înapoi de la nimic, nici măcar când este în joc distrugerea totală a unor existenţe; şi este regretabil că mai există creştini care cumpără şi citesc această vermină ziaristică."[59]

Politicianul Hitler repetă cu mult zel sloganurile antisemiţilor din Viena cu scopul de a-i asmuţi pe muncitori împotriva funcţionarilor social-democraţi. Sub titlul „Câteva întrebări adresate muncitorului german", Hitler scrie în 1920: De ce liderii muncitorilor noştri germani aparţin aproape fără excepţie unei naţiuni pe care nu o vezi niciodată muncind? Care este procentul de evrei din totalul populaţiei? Care este procentul lor în rândurile muncitorilor manuali, ale lăcătuşilor, fierarilor, minerilor,

muncitorilor de la salubritate, măturătorilor de stradă, cizmarilor, etc, etc; în schimb, care este procentul de evrei în conducerea muncitorimii? [60]

În orice caz, însă, aceste sloganuri politice nu au nimic de-a face cu experienţele personale ale lui Hitler în anii petrecuţi la Viena. Căci la căminul de nefamilişti din Viena prietenii evrei ai lui Hitler sunt muncitori şi oameni sărmani; lăcătuşul Robinson, sablatorul Neumann, agentul comercial Loffner. Nici maistrul sticlar Morgenstern sau fabricantul de rame Altenberg nu corespund deloc clişeului despre evreul refractar, din natură, faţă de orice fel de muncă.

Opiniile lui Hitler despre muncitori

În cei mai bine de trei ani petrecuţi la căminul de nefamilişti, tânărul Hitler cunoaşte, prin contacte zilnice, o pătură socială care îi fusese cu totul străină până atunci: o colectivitate masculină formată din individualişti, muncitori din fabricile învecinate, dar şi din existenţe ratate, dezrădăcinate, sau din muncitori ocazionali şi şomeri. Imaginea lui Hitler despre „Muncitori" poartă amprenta foarte clară a acestor colegi de la cămin, printre care există şi unele personaje dubioase.

Este puţin probabil ca Hitler să-i fi cunoscut pe muncitori ca tovarăşi de muncă sau în timpul procesului muncii; cu atât mai puţin a avut de-a face cu un colectiv de muncitori cu care să se fi putut solidariza. Iar problemele familiilor

muncitoreşti le cunoaşte cel mult din ziare, în nici un caz nu din experienţă personală.

Hanisch: „El spunea de multe ori despre muncitori că sunt o masă indolentă, pe care nu o interesează decât mâncarea, băutura şi femeile. O revoluţie nu poate fi organizată, după părerea sa, decât de pătura celor cu studii superioare – ca în anul 1848." Asemănătoare cu această declaraţie este şi alta, făcută în anii treizeci în cadrul unei discuţii particulare: Marea masă a muncitorilor nu vrea decât pâine şi distracţii, ea nu are nici un pic de înţelegere pentru idealuri.[61] Iar despre muncitorii constructori spune: Nu ştiu ce m-a îngrozit mai mult în acea perioadă: mizeria materială a colegilor mei de atunci, primitivismul principiilor lor etice şi morale, sau nivelul coborât al culturii lor spirituale. [62]

Primul conflict al lui Hitler cu colegii social-democraţi din cămin are loc la 1 mai 1910, după spusele lui Hanisch. Un muncitor de la fabrică a intrat în sala de lectură cu o garoafă roşie la butonieră, povestind despre manifestaţia de 1 mai din Prater. Hitler a sărit în sus şi a început să gesticuleze vociferând: „Ar trebui să fii dat afară; să ţi se dea o lecţie!" Hanisch: „Au râs cu toţii de agitaţia lui." În privinţa manifestaţiilor de 1 mai, părerile lui Hitler coincid cu cele ale pangermaniştilor, ale radicalilor germani şi ale creştin-socialilor. Aprecierea primarului Lueger cu privire la „oamenii care merg în Prater de 1 mai" este mereu citată: „Ăştia, domnii mei, sunt, cu toţii, nişte golani."

Pe vremea aceea, spune Hanisch, Hitler respinge orice

formă de teroare, chiar şi grevele. Aceste două noţiuni îi vizează – în limbajul creştin-socialilor şi al pangermaniştilor – fără echivoc pe social-democraţi şi metoda lor politică cea mai eficientă de a exercita presiune, şi anume demonstraţiile de masă.

Hitler relatează şi în „Mein Kampf" că la Viena el a avut conflicte serioase cu social-democraţii: Eram pe atunci încă suficient de naiv ca să cred că pot să le demonstrez cât de absurde sunt teoriile lor; vorbeam până răguşeam şi îmi toceam limba, încercând să-i conving pe cei din micul meu cerc că nebunia lor marxistă este cât se poate de dăunătoare; rezultatul era chiar opus.[63] Doar că aceste dispute nu se duc pe o schelă de construcţii ci în sala de lectură, bine încălzită, a căminului de nefamilişti.

Aprecierile de mai târziu ale lui Hitler la adresa muncitorilor din Viena denotă mult dispreţ, venind de pe poziţiile unuia care se consideră superior din punct de vedere social, după cum rezultă din „Mein Kampf": Nu discutam decât în cercurile cele mai intime despre ceea ce mă preocupa sau interesa. Aceste discuţii în cerc intim aveau multe avantaje: am învăţat în acest fel mai puţin „să vorbesc", dar cu atât mai mult să-i cunosc pe oameni cu părerile şi obiecţiile lor adeseori foarte primitive. Concomitent mă instruiam în continuare fără să pierd timpul şi ocaziile. Sunt convins că nu aş fi avut nicăieri în Germania atâtea posibilităţi să o fac cum am avut atunci la Viena.[64]

Este clar că Hitler se încadrează pe sine însuşi în

categoria „celor cu studii” şi nu în cea a muncitorimii. El îşi spune „pictor academic” şi nu dă nici un semn că ar intenţiona să se solidarizeze cu cei săraci. Acest lucru îl nedumereşte şi pe prietenul Kubizek, în 1908, cu ocazia demonstraţiei contra foametei: „Dacă ar fi luat drept criteriu propriile sale condiţii de viaţă, situaţia financiară în care se găsea şi mediul social în care trăia, el se încadra, fără nici un dubiu, în categoria celor care mărşăluiau în spatele pancartelor cu lozinci contra foamei. El locuia într-o casă mizerabilă, plină de ploşniţe, dintr-o curte dosnică, la prânz mânca de multe ori doar pâine goală, şezând pe o bancă din parcul de la Schonbrunn. N-ar fi fost exclus ca multora dintre demonstranţi să nu le fi mers chiar atât de prost ca lui. Şi atunci din ce cauză nu mărşăluia şi el alături de aceşti oameni? Ce îl determina să ezite?”

Kubizek este de părere că răspunsul trebuie căutat în convingerea lui Hitler „că prin descendenţă el făcea totuşi parte din altă pătură socială. El era fiul unui funcţionar de stat austriac. Când se gândea la tatăl său, îl vedea pe funcţionarul vamal superior, respectat şi venerat, în faţa căruia oamenii se descopereau şi care avea un cuvânt important de spus atunci când stătea de vorbă cu concetăţenii săi. Prin înfăţişare şi atitudine, tatăl său nu avusese absolut nimic comun cu aceşti oameni ieşiţi în stradă. Hitler se ferise totdeauna să nu se molipsească de la decăderea morală şi politică generală a păturilor conducătoare; dar teama lui de a se proletariza era mult mai mare. Este adevărat, el trăia ca un proletar, dar nu

voia în ruptul capului să ajungă un proletar."[65] În plus, continuă Kubizek, Hitler nici nu se gândea să intre în legătură cu tovarăşii săi de suferinţă, „pur şi simplu fiindcă până şi contactul cu oamenii îi provoca aversiune."[66] În „efortul nemaipomenit depus de Hitler pentru a-şi continua studiile de autodidact", Kubizek vede „tendinţa sa instinctivă de a evita, printr-o cultură cât mai temeinică şi multilaterală, alunecarea în mizeria maselor."[67]

Hanisch susţine că, auzind aprecierile negative ale lui Hitler, ar fi ripostat spunându-i că el, Hitler, nici nu-i cunoaşte pe muncitorii adevăraţi, ci doar pe nişte celibatari care locuiesc la cămin. „Doar chiulangiii, beţivii şi alţi oameni de teapa asta" locuiesc mai mult timp la cămin, i-a spus Hanisch lui Hitler. Un muncitor adevărat îşi caută cât mai repede o locuinţă şi îşi întemeiază o familie. Adevăraţii muncitori, spune Hanisch, nici nu participau la dezbaterile din sala de lectură – şi dacă se nimerea cumva careva pe acolo, acela nu-i dădea nici o importanţă lui Hitler, găsind că peroraţiile lui sunt absurde.[68]

Politicianul Hitler ştie foarte bine din ce cauză trece sub tăcere experienţele sale de la căminul de nefamilişti. El se îmbată cu propriile sale cuvinte când spune despre poporul muncitor: Am lucrat cot la cot cu el pe şantierul de construcţii, am suferit de foame împreună cu el când am fost şomer, am luptat alături de el în tranşee, cunosc bine acest popor minunată Iar dacă, în 1920, cu ocazia unei întruniri a Partidului Naţional-Socialist German, el exclamă: Sunt şi eu muncitor, sunt zămislit din carne de

muncitor, din sânge de muncitori aceste cuvinte nu sunt decât propagandă politică. [69]

Excurs: Sursele de informaţie referitoare la perioada petrecută la căminul de nefamilişti

Pentru perioada de peste trei ani petrecută de Hitler la căminul de nefamilişti – din februarie 1910 până în mai 1913 – dispunem de cinci depoziţii ale colegilor de cămin, ele vizând intervale de timp diferite. Reinhold Hanisch începe cu nopţile petrecute la Azilul de Noapte din Meidling, în toamna anului 1909, şi ajunge până în august 1910. Pentru lunile până la începutul anului 1912 lipsesc date furnizate de martori oculari. Despre lunile februarie-aprilie 1912 relatează un locatar al căminului numit aici „Anonymus din Brünn”, iar despre ultimele luni dinaintea plecării lui Hitler la München (în mai 1913) Karl Honisch. Amintirile transmise oral de Rudolf Häusler – citate aici pentru prima dată – acoperă perioada februarie – mai 1913 de la Viena şi, în continuare, de la München până în august 1914. În plus, se impune şi o reconsiderare a cărţii lui Josef Greiner. El şi-a plasat „prietenia” cu Hitler în anii 1907 şi 1908, ceea ce reprezintă fără doar şi poate o

eroare (Hitler ajunge la căminul de nefamilişti de-abia în februarie 1910).

Aceste cinci relatări ne arată cât de inconsistent este terenul pe care evoluează un istoric atunci când se ocupă de biografia tinereţii lui Hitler. Căci, pe de o parte, datele se referă doar la un scurt interval de timp din anii petrecuţi de Hitler la Viena, iar, pe de altă parte, chiar şi valoarea documentară a acestora este destul de problematică.

Să începem cu cea mai detaliată şi importantă sursă şi anume Reinhold Hanisch. În ziarul american The New Republic apare în 1939, postum, serialul în trei părţi: „Reinhold Hanisch: Am fost amicul lui Hitler" (Reinhold Hanisch: I was Hitler's Buddy). Mai mult ca sigur că manuscrisul se aflase în posesia iui Konrad Heiden, un biograf al lui Hitler. Nu ştim dacă acesta a făcut intervenţii pe manuscris şi nici în ce măsură le-a făcut, având în vedere că nu dispunem de manuscrisul original.[1] În orice caz, însă, declaraţiile din această serie de articole coincid cu acelea citate de Heiden în mai sus amintita biografie[2] – şi de asemenea cu textul olograf, de două pagini, deci mult mai scurt, pe care Hanisch l-a redactat în mai 1933 şi care a fost păstrat în Arhivele Partidului Naţional-Socialist.[3]

Hanisch aduce o mare abundenţă de fapte, conturând o imagine foarte vie, şi foarte credibilă, a tânărului Hitler. Astfel, aproape toate numele amintite de Hanisch figurează în scriptele Biroului de Evidenţă a Populaţiei din Viena exact în perioadele indicate de el. Chiar şi

declaraţia lui, considerată de cele mai multe ori neverosimilă, că în anturajul tânărului Hitler s-ar fi aflat o serie de evrei, este confirmată de documentele de la Evidenţa Populaţiei. În plus, opiniile lui Hitler citate de Hanisch îşi găsesc un corespondent exact în amintirile lui August Kubizek, pe care Hanisch nu-l cunoştea, şi evenimentele anului 1910 în relatarea lui Hanisch sunt corecte, chiar dacă la prima vedere par inexacte, de exemplu cele legate de împărăteasa Elisabeth (vezi pag. 287). Iar faptul că Hanisch nu minte când vorbeşte despre denunţul pentru fraudă, depus de Hitler, este confirmat de procesul-verbal de la poliţie.

Este însă clar că Hanisch nu spune totdeauna adevărul atunci când vorbeşte despre pozele şi tablourile lucrate de Hitler la căminul de nefamilişti. Căci Hanisch urmăreşte obţinerea unor profituri materiale serioase. El trăieşte la începutul anilor treizeci mai ales din vânzarea „originalelor pictate de Hitler", care sunt falsuri confecţionate de el însuşi şi a căror conjunctură favorabilă o exploatează din răsputeri în calitatea sa de cunoscător perfect în materie. La început, el este încă prevăzător semnându-şi propriile lucrări cu iniţialele sale „R. H.", dar, fireşte, aşa ca acestea să nu poată fi deosebite de „A. H." şi ca el să-şi poată vinde falsurile „din greşeală" ca lucrări ale lui Hitler. Acesta obişnuia să le semneze: „A. Hitler".

Hanisch profită atât de interviurile date de el ziariştilor cât şi de textul destinat lui Heiden pentru a-şi acoperi falsurile, deci pentru a-şi autofabrica expertize de

autenticitate. Din acest punct de vedere, declaraţiile sale reprezintă o urzeală de minciuni greu de descâlcit. Hanisch împinge lucrurile atât de departe încât el îl acuză pe Hitler de fals, pentru a putea vinde mai bine aceste tablouri şi poze falsificate nu de Hitler ci de el însuşi. Expertizele false ale fostului său coleg de cămin Karl Leidenroth maschează şi mai bine înşelătoria.

Falsurile sosite la începutul anilor treizeci din Viena trebuie să-i fi fost penibile şi lui Hitler, deoarece calitatea lor este cât se poate de primitivă, situându-se mult sub nivelul lucrărilor lui Hitler, nivel care era, şi el, destul de modest. La fel procedează şi Konrad Kujau, 50 de ani mai târziu, cu producţiile sale.

Cancelarul Hitler face tot posibilul pentru a eradica această centrală de falsuri din Viena. Se poate presupune că el însuşi este cel care îl pune în 1933 pe tânărul taxator de tramvai din Innsbruck, Franz Feiler[4], pe atunci în vârstă de 19 ani, pe urmele lui Hanisch. Feiler, un naţional-socialist ilegalist fervent, îl cunoaşte pe Hanisch care fusese temporar vecinul său de locuinţă la Viena. El câştigă mai întâi încrederea lui Hanisch, care trăia în mizerie, promiţându-i că o să-i facă rost de la Partidul Naţional-Socialist de o comandă pentru un tablou.

În orice caz, în mai 1933 Hanisch schiţează – în scris - planul unui tablou pe care Partidul ar urma să-l achiziţioneze ca un cadou ingenios pentru „Führer”: „Lucrarea ar necesita cel puţin 14 zile de muncă şi ar costa cam 150-170 şilingi. Preţul este foarte mic. Poate că

se vor găsi nişte prieteni de-ai săi care să vrea să cumpere tabloul." Acesta ţine cont de preferinţele lui Hitler: Semper, Liszt şi Ludovic al II-lea al Bavariei, palatul Hofburg din Viena, Muzeele Imperiale, Opera lui Semper incendiată la Dresda şi scene din operele lui Wagner. „Jos ar putea să figureze, într-o casetă, o dedicaţie din partea prietenilor săi sau a conducerii regionale de partid… Tabloul ar trebui să aibă dimensiunile de 75 cm. Pe 50 cm. Şi să fie o lucrare foarte frumoasă."[5] Proiectul nu a fost realizat niciodată.

Apoi Feiler atacă subiectul care îl interesează, rugându-l pe Hanisch să-l ajute să cumpere lucrări de-ale lui Hitler. Hanisch îi oferă mai întâi pentru 950 şilingi un tablou autentic aflat încă în posesia fabricantului de rame Altenberg, şi două siluete de femeie, din foaie de mică, subliniind că actuala deţinătoare a lor le achiziţionase ca lucrări ale lui Rudolf von Alt. Un ansamblu muzical cu Franz Schubert, tot din foaie de mică, poartă semnătura „Wiesinger-F". Este vorba despre pictoriţa Olga Wisinger-Florian; Hanisch pictează flori în stilul ei, vânzându-le ca lucrări originale ale lui Hitler.[6]

Aceste trei lucrări din foaie de mică fuseseră falsificate de Hitler, susţine Hanisch: trei martori şi el însuşi pot certifica acest lucru. Hanisch îl nominalizează drept martor pe fostul coleg de la cămin „Prof. Leidenroth", care „întâmplător fusese de faţă când Hitler comisese falsurile." „Cele trei lucrări pot fi recumpărate cu 300 şilingi, iar eu pretind un comision de 500 de şilingi plătibili pe loc pentru

osteneala mea. Dar trebuie să primesc imediat răspunsul la această ofertă a mea, deoarece eu caut deja, prin intermediul altor persoane, cumpărători care au suficientă încredere în mine. Ţinând cont de martori, aceştia nu mă suspectează pe mine de fals." După care Hanisch continuă: „Dacă Hitler ar nega paternitatea acestor lucrări, martorii l-ar contrazice, cu argumente. Mai ales domnul prof. Leidenroth, care este un autentic pictor academic, care a studiat cu Stuck la München, care este funcţionar superior de stat şi maior al armatei prusace şi care îl cunoaşte pe Hitler la fel de bine ca mine. Aceste trei lucrări au într-adevăr, datorită nouă, martorilor, o valoare istorică în calitatea lor de falsuri ale lui Hitler, chiar dacă Hitler nu va mai juca rolul de atunci."[7]

Este mai mult ca sigur că acuza de a fi falsificat siluetele din foaie de mică este nejustificată. Căci în anul 1910 Hanisch îi furase partenerului său Hitler tocmai această comandă din partea firmei Altenberg, specializându-se timp de decenii întregi în asemenea lucrări – după cum confirmă fiica lui Altenberg.[8] Faptul că Hanisch trece sub tăcere numele lui Altenberg, amintind în locul lui pe un oarecare Tausky care i-ar fi comandat lucrările, dovedeşte că el avea tot interesul să ascundă ceva.

În orice caz, afacerea trebuie să fi fot extrem de neplăcută pentru cancelarul Hitler. Căci numele lui Leidenroth trezeşte probabil amintiri penibile, având în vedere că, în perioada petrecută la cămin, acesta îl

denunţase pe Hitler la poliţie pentru port ilegal de titlu academic. Din moment ce Hanisch îl nominalizează pe Leidenroth, este clar că cei doi duşmani ai săi de la cămin, adică Leidenroth şi Hanisch, acţionează mână în mână depunând unul pentru altul mărturie în ceea ce priveşte învinuirile la adresa lui Hitler.

Lui Feiler, Hanisch îi spune cu un ton ameninţător că va face şi alte dezvăluiri: „în scurt timp va apărea o broşură despre Hitler şi concepţiile sale politice reale, precum şi despre comportamentul său la Viena; în această broşură Hitler este învinuit de falsuri, aşa încât va avea posibilitatea să se disculpe." S-ar putea să fie vorba despre pamfletul publicat cică în 1933 la editura Novina din Bratislava cu titlul „Hitler aşa cum este el în realitate" (Hitler, wie er wirklich ist), din care nimeni nu a văzut vreodată vreun exemplar.[9]

Hanisch îşi continuă tentativa evidentă de şantaj adăugând că el se interesase la Academia de Arte din Viena de pretinsele studii ale lui Hitler: „Am mai găsit mult material şi despre altele, precum şi martori."[10]

Nu reiese clar dacă Feiler a luat siluetele sau nu. În orice caz însă el cumpără de la Hanisch o vedere cu clădirea Michaelerhaus. Vederea este semnată „A-H.1910" şi costă 200 şilingi. Feiler dă un acont de 50 de şilingi, ia poza, iar în a doua zi de Paşte a anului 1933 pleacă la Berchtesgaden, la Hitler.[11] Fiind confruntat atât de direct cu amintirea vechiului său duşman de la căminul de nefamilişti, Hitler declară că acuarela respectivă

reprezintă un fals, împuternicindu-l pe Feiler să-l dea în judecată pe Hanisch, la Viena, pentru înşelăciune. În iulie 1933 Hanisch trebuie să compară din nou în faţa tribunalului, este confruntat cu depoziţia de martor al lui Feiler, condamnat şi întemniţat pentru mai multe zile.

Câteva ziare relatează despre proces.[12] Pentru adversarii din Austria ai lui Hitler, Hanisch devine un martor important – şi asta tocmai în vara anului 1933 când zvonurile senzaţionale despre prezumtivele rude evreieşti ale lui Hitler încep să circule în presă. Ziarul liberal Wiener Sonn-Und-Montagszeitung publică un interviu lung cu Hanisch sub titlul răsunător: „Hitler ca cerşetor la Viena" (Hitler als Bettler în Wien).

Articolul conţine mai multe erori care trebuie, în mod evident, imputate redactorului ziarului. Dar, în genere, declaraţiile coincid cu cele date de Hanisch lui Heiden: cum l-a cunoscut pe tânărul Hitler la Azilul de noapte (subtitlu: „El cerşeşte pe stradă ca să aibă din ce trăi"), cum l-a ajutat el pe Hitler în fel şi chip (subtitlu: „Adolf Hitler nu vrea să muncească"), cum tânărul îşi cheltuia banii pe ziare şi rulouri cu frişcă, prăjitura sa preferată, cum atitudinea lui Hitler nu era deloc antisemită, cum ţinea mereu discursuri politice şi aşa mai departe. Apoi Hanisch povesteşte despre denunţul lui Hitler contra sa pentru înşelăciune, în anul 1910, se apără cu lux de amănunte şi se avântă în consideraţii ample despre calitatea artistică minoră a lucrărilor lui Hitler (subtitlu: „Tablouri de-ale lui Hitler nici dacă mi le dăruieşte!").

Hanisch îl acuză pe Hitler şi aici de fals: Cică Hitler i-ar fi povestit la cămin „că el picta încă din anii petrecuţi la Linz mici peisaje în ulei, ţinându-le apoi la cuptor până când ele luau o culoare brună; de câteva ori îi reuşise să vândă astfel de tablouri unor negustori de antichităţi prezentându-le ca. Piese vechi şi valoroase." Deci prăjitul tablourilor ar fi avut loc în mica gospodărie a Klarei Hitler. În orice caz, însă, spune Hanisch, acest procedeu nu s-ar fi putut aplica la cămin.

În calitatea lui de unic coleg identificat al lui Hitler, din perioada de la Viena, şi de duşman personal declarat, Hanisch devine o celebritate, este intervievat de multe ori, câştigând chiar şi bani cu aceste îndeletniciri. De la el se află pentru prima dată că Hitler a locuit ani de zile la căminul de nefamilişti. El îi povesteşte câte ceva şi scriitorului Rudolf Olden care îl citează masiv în biografia lui Hitler editată de el la Amsterdam în 1935.[13]

Hanisch are o relaţie specială cu scriitorul Konrad Heiden. Născut în 1901 la München, antinazist convins de la bun început, corespondent din München pentru ziarul Frankfurter Zeitung până în 1933, când pleacă în exil, Heiden este preocupat încă din anii douăzeci de mişcarea hitleristă. În 1932 apare la Berlin cartea sa „Istoria naţional-socialismului" (Geschichte des Nationalsozialismus). După care intenţionează să scrie o biografie a lui Hitler. În timp ce este la Viena, în căutare de date, el dă şi de Hanisch, căruia îi cere informaţii despre perioada de la căminul de nefamilişti rugându-l să caute şi el – contra

cost – alte date. În felul acesta Hanisch găseşte în Arhivele Academiei de Bele-Arte dovada că Hitler nu studiase niciodată pictura, şi că fusese respins de două ori la examenul de admitere.[14]

Cunoscut ca adversar al lui Hitler, Heiden se simte periclitat şi emigrează, în 1933, mai întâi în provincia Saarland, apoi la Paris. În 1936 apare la Zürich primul volum al cărţii sale „Adolf Hitler. O biografie" (Adolf Hitler, Eine Biografie) având subtitlul: „Era ireponsabilităţii" (Das Zeitalter der Verantwortungslosigkeit). O a doua ediţie apare în acelaşi an la New York.

Hanisch este citat şi aici ca sursă. Dezvăluirile senzaţionale ale lui Heiden, apărute aproape concomitent cu poveştile legate de numele Schicklgrüber şi cu zvonurile false despre prezumtivele rude evreieşti ale lui Hitler, înfierbântă probabil până la incandescenţă vechea ură a lui Hitler contra duşmanului atât de bine cunoscut din perioada petrecută la cămin. Deoarece Hanisch se făcuse oricum remarcat prin falsificările pozelor şi tablourilor lui Hitler, viaţa sa este ameninţată. Austria este deja împânzită de nazişti în ilegalitate la care Hitler poate recurge în orice clipă dându-le diferite ordine.

În mod ciudat, relaţia lui Hanisch cu Feiler nu se deteriorează nici după proces. Feiler îşi atinge în cele din urmă scopul şi intră în posesia acelei picturi cu Parlamentul care jucase un rol atât de mare în procesul pentru fraudă din 1910 şi care este, fără îndoială, relativ mai reuşită din punct de vedere calitativ. Hanisch îi vinde

lui Feiler pictura pentru suma de 200 şilingi iar acesta o vinde mai departe Arhivelor Partidului Naţional-Socialist, pentru suma de 2.000 mărci.[15]

După eliberarea din închisoare Hanisch îşi continuă cu şi mai mult sârg ocupaţia de falsificator al picturilor lui Hitler, furnizând lucrări de calitate tot mai proastă. Un negustor numit Jacques Weiss le vinde apoi în toată Europa.[16] În acest fel piaţa este inundată de atâtea falsuri încât la Berlin se vorbeşte despre o adevărată „centrală de falsuri din Viena" care ar trebui eradicată.

La 16 noiembrie 1936 Hanisch este arestat. La percheziţia efectuată în camera sa de subchiriaş se găsesc, în afară de manuscrise despre Hitler, şi dovezi grăitoare despre noi falsuri. Cuantumul de dovezi este zdrobitor. La 2 decembrie 1936 Hanisch este transferat în arestul Tribunalului din Viena. Conform declaraţiilor medicului legist, el moare acolo, la 4 februarie 1937, probabil în urma unui infarct. La înregistrarea. Certificatului de deces se menţionează că Hanisch este înmormântat pe cheltuiala statului deoarece nu dispune de nici o avere.[18]

Berlinul nu ia imediat notă de moartea lui Hanisch. De-abia după „alipirea" din 11 mai 1938 Feiler îl informează pe omul său de încredere de la Arhivele Centrale ale Partidului Naţional-Socialist, şi anume pe şeful de birou Ernst Schulte-Strathaus, că Hanisch murise deja „cu un an şi jumătate" în urmă, şi anume „în arest preventiv, la spitalul penitenciarului, în urma unei pneumonii."[19]

Feiler învinovăţeşte poliţia austriacă de pe vremea guvernului Schuschnigg de moartea lui Hanisch: „Ştiu foarte bine cum este uneori tratat un sărăntoc – mai ales dacă este prost îmbrăcat – la poliţie şi la tribunal. Iar dacă un asemenea om le mai este şi superior celor în a căror mână se găseşte, am dreptul să am anumite dubii în legătură cu decesul său."

După spusele lui Feiler, Hanisch nu fusese „lipsit de defecte", dar „avea un caracter nobil în ciuda sărăciei şi a mizeriei în care trăia, iar moartea lui m-a întristat profund. El a fost odinioară un prieten al Führer-ului şi nici mie nu îmi este ruşine de prietenia cu Reinhold Hanisch." În ceea ce priveşte interviurile date de Hanisch, el fusese dus de nas de jurnalişti. Feiler se oferă să întreprindă în continuare cercetări la Viena, în căutarea tablourilor lui Hitler. Fireşte însă că acţiunea nu este lipsită de dificultăţi, deoarece: „Eu nu pot face percheziţii la domiciliu. Dar poate că, ajutaţi de autorităţile publice, am mai găsi ceva. Aş putea fi de folos cu indiciile mele."[20]

Falsurile îi preocupă încă ani de zile pe colaboratorii lui Hitler. La rugămintea lui Hitler, Heinrich Himmler dă încă şi la 21 octombrie 1942 ordin să fie distruse trei falsuri ale lui Hanisch împreună cu declaraţiile date sub jurământ de Hanisch şi Leidenroth în anul 1935."[21]

Spre deosebire de Hanisch, următoarea relatare a unui martor ocular, care se referă la perioada dintre februarie şi aprilie 1912, este mai scurtă şi ridică o singură problemă: Autorul numit aici „Anonymus din Brünn" rămâne, din

motive lesne de înţeles, anonim. Relatarea este publicată în 1935, în limba cehă, în revista din Brunn Moravsky Ilustrovany Zpravodaj (Observatorul ilustrat din Moravia)[22] şi îl prezintă pe Hitler într-o lumină critică, dar verosimilă. Obiecţiile ce pot fi aduse sunt determinate de necunoaşterea textului integral, şi pornesc de la citate şi traduceri incorecte care au trecut din mână în mână fără a mai fi verificate.

Este de presupus că şi în depoziţiile lui Anonymus s-au strecurat erori. Dar acestea se referă la mici detalii din istoria familiei lui Hitler, deci la ceea ce Hitler însuşi i-a povestit lui Anonymus, sau la amănunte pe care acesta din urmă le-a confundat după atâţia ani (din 1912 până în 1935) – sau poate că le-a înţeles greşit de la bun început.

Anonymus poate fi însă crezut ori de câte ori relatează despre propriile sale observaţii şi despre întâmplări legate de Hitler. Numele şi datele amintite de el rezistă la orice verificare. Şi declaraţiile politice atribuite lui Hitler coincid cu cele găsite la alte surse, de exemplu la Kubizek. Este interesantă şi precizarea că familia lui Hitler se trage din „regiunea germană a Boemiei”, ea demonstrând în ce mare măsură cehii consideră ţinutul Waldviertel drept problemă naţională în litigiu.

O altă relatare, destul de scurtă şi nu deosebit de bogată în detalii, despre primele luni ale anului 1913 îi aparţine lui Karl Honisch. Acesta este singurul fost coleg de cămin pe care Arhivele Partidului Naţional-Socialist reuşesc să-l găsească în 1938 şi să-i ceară informaţii

despre Hitler.[23] Honisch este cu doi ani mai tânăr decât Hitler, fiind născut în 1891 în Moravia, necăsătorit şi de profesiune „contabil”. El ajunge la Viena venind din Brunn şi este înregistrat la poliţie doar în anul 1913, aproape tot timpul cu domiciliul la căminul de nefamilişti din strada Meldemann, de unde pleacă, cu destinaţie necunoscută, cu puţin timp înainte de Crăciunul anului 1913.[24]

Textul, redactat în 1939 la cererea Partidului Naţional-Socialist, dă dovadă de o obiectivitate limitată. Nu este de mirare că autorul se fereşte să facă dezvăluiri denigratoare la adresa actualului „Führer”. Tânărul Hitler este prezentat într-o lumină foarte favorabilă; de exemplu, Honisch spune că Hitler „nu era un om obişnuit, ca noi, ceilalţi, depăşindu-ne pe plan spiritual, deşi avea doar 24 de ani”. El era „bine văzut” şi de personalul de deservire a căminului; „administratorul stătea de multe ori de vorbă cu el – după cum îmi amintesc – iar aceasta era o onoare de care nu mulţi locatari ai căminului aveau parte.” Relatările lui Honisch reprezintă o adevărată echilibristică, autorul lor încercând pe de o parte să rămână în limitele credibilităţii, iar pe de altă parte să nu se pună în pericol pe sine însuşi.

Honisch vorbeşte şi despre preocupările politice ale lui Hitler, despre pasiunea sa de a ţine cuvântări, adăugând sinuos: „Noi nu înţelegeam totdeauna opiniile sale”, după care continuă: „De-abia astăzi”, deci în 1939, el, Honisch, înţelege „mai bine o serie de manifestări ale sale de atunci. Sigur este că în Hitler existau pe vremea aceea, în germene, multe din ideile pe care le-a transpus mai târziu

în realitate, deci că aceste idei acţionau în el, fiind în gestaţie. Aceasta ar explica şi labilitatea stărilor sale sufleteşti." El putea fi uneori „foarte impulsiv". Dar noi, declară Honisch pentru Arhivele Partidului, „Noi cunoşteam aceste stări psihice ale sale şi le respectam."

Honisch evită cu multă abilitate să aducă date concrete despre alţi colegi de la cămin, care ar fi putut fi, şi ei, interogaţi de către Partidul Naţional-Socialist. El se limitează să spună că lui Hitler îi plăcea să se întreţină cu specialişti din cele mai diferite domenii: „îmi amintesc de un oarecare Schon, un om de aproximativ treizeci de ani. Acesta era un administrator de moşie, pe atunci şomer, care părea să aibă studii superioare în specialitatea sa. Hitler discuta mereu cu el despre probleme agrare, pe care le trata cu atâta seriozitate încât lua de multe ori creionul şi hârtia şi îşi făcea însemnări. Apoi mai era acolo şi un anume Redlich, o persoană cu titlu academic… Şi mai erau mulţi de al căror nume nu-mi amintesc, printre ei şi muncitori şi meşteşugari, de la care Hitler învăţa tot felul de lucruri legate de meseria lor." În ciuda frecvenţei mari a numelui, acest Schon nu poate fi identificat în formularele de înscriere, Redlich însă da: Este vorba despre Rudolf Redlich, născut în 1882 la Cejkowitz în Moravia, de religie mozaică, necăsătorit, funcţionar. El figurează în registrele poliţiei, cu domiciliul la căminul de nefamilişti, în perioada dintre 30 decembrie 1911 şi 28 iunie 1914, deci concomitent cu Hitler şi Honisch.[25] În felul acesta Honisch confirmă – desigur, fără intenţie – existenţa a încă unui

evreu în anturajul intim al lui Hitler în anii petrecuţi la cămin.

În rest, Honisch aduce, pe multe pagini, o descriere amănunţită a căminului de nefamilişti, preluând detaliile dintr-o broşură oficială, şi anume din al 10-lea raport anual al fundaţiei Jubiliare împăratul Franz Joseph pe anul 1905, apărut la Viena în 1906.

Honisch este singura sursă care declară că Hitler nu a plecat singur la München. Conform spuselor sale, Hitler „era însoţit de un camarad care emigra, şi el, în Germania; nu-mi amintesc de numele său." Acest tovarăş de drum este Rudolf Häusler, născut în 1893 la Aspang, în Austria Inferioară, crescut la Viena, cu cetăţenie vieneză, de religie catolică, domiciliat cu acte în regulă la căminul din strada Meldemann între 4 februarie şi 25 mai 1913, fiind în această perioadă practicant la o drogherie.[26] Prietenia lui Hitler cu acest Häusler, care are cu patru ani mai puţin ca el, este atât de strânsă încât, între 25 mai 1913 şi 15 februarie 1914, ei locuiesc împreună într-o cămăruţă minusculă închiriată de la maistrul croitor Popp din München – deci o perioadă mai lungă decât locuise Hitler, la Viena, împreună cu Kubizek.[27] Cei doi rămân în legătură până la izbucnirea războiului în august 1914 (vezi capitolul 12).

Häusler se căsătoreşte în 1917 la Viena, iar în 1918 se naşte unicul său copil, Marianne. În 1929 Häusler rămâne văduv, îşi creşte singur fiica şi nu se mai recăsătoreşte. El lucrează ca negustor în diferite branşe şi conduce un hotel

în Cehoslovacia, fiind ajutat în mod substanţial de fiica sa. El află târziu că prietenul său Adolf este una şi aceeaşi persoană cu liderul de partid din Germania. În 1929 el devine naţional-socialist în ilegalitate. Despre relaţia sa cu Hitler pomeneşte doar pe scurt, în 1939, în documente interne de partid.

El îi povesteşte fiicei sale despre o călătorie de şase săptămâni la Berlin, în 1933, cu care ocazie încercase să reînnoade relaţia personală cu Hitler. Dar se văzuse respins de anturajul acestuia, care nu voise să creadă că el fusese prietenul lui Hitler şi că nu dorea nimic altceva decât să-l revadă. Nu dispunem de nici o dovadă că Häusler i-ar fi tăinuit fiicei sale ceva în acest context. Dar există unele indicii că cei doi prieteni de odinioară ar fi încheiat un pact prin care se angajau să păstreze tăcerea. Häusler nu suflă până în 1945 nici un cuvânt despre relaţia sa cu Hitler. În mod ciudat, şi familia Popp păstrează o tăcere totală în legătură cu acest al doilea subchiriaş, ceea ce se întâmplă, probabil, la dorinţa specială a lui Hitler.

Începând cu anul 1938 Häusler face o carieră frumoasă, chiar dacă nu strălucită, în cadrul Partidului: în conformitate cu cartotecile de partid aflate la Berlin Document Center, între 1938 şi 1945 el este şef de departament la Deutsche Arbeitsfront, conducând Oficiul de repartizare a locuinţelor, în plus, între 1940 şi 1945 este şeful Partidului Naţional-Socialist din Viena.[28] În documentele de partid din Viena situaţia se prezintă însă

altfel: Ministerul de Interne din Austria constată în 1955 că Häusler a fost, ce-i drept, din 1938 până în 1944 candidat de partid dar că nu a devenit până la urmă membru de partid, deci că el este necompromis politic.[29]

Häusler moare la Viena în 1973, în vârstă de 79 de ani, fără să lase nici un fel de însemnări scrise referitoare la relaţiile sale cu Hitler. Nu au fost găsite la el nici scrisori sau scrieri de-ale lui Hitler.

Dar în albumul de poezii al surorii celei mai mici a lui Häusler, Milli, se găseşte o ilustrată colorată făcută de Hitler (vezi pag. 610). Şi printre obiectele lăsate moştenire de mama lui Häusler, Ida, găsim ceva urme, de exemplu două scrisori din München, scrise de Hitler personal doamnei Häusler în 1913. Din aceste scrisori a supravieţuit, în fotografie, doar un fragment. Conţinutul acestor puţine rânduri confirmă relatările fiicei lui Häusler, Marianne Koppler, care susţine că Hitler era un fel de mentor al lui Häusler – mai tânăr decât el cu patru ani – bucurându-se de încrederea deplină a mamei sale.

Frontul de Muncă German.

Deoarece nici un istoric nu a încercat vreodată să ia legătura cu Häusler, deşi numele acestuia a figurat în cartea de telefon până la moartea sa survenită în 1973, nu dispunem astăzi decât de puţinele amănunte despre Hitler povestite de Häusler fiicei sale Marianne – pe care dumneaei a avut amabilitatea să le împărtăşească

autoarei acestei cărţi.

Credibilitatea acestei martore, atât de ataşată de tatăl ei, trebuie, prin urmare, verificată. Doamna Koppler – o femeie activă, inteligentă, nu lipsită de simţ critic faţă de tatăl ei – nu încearcă nici o clipă să creeze legende, ci se limitează, în relatările ei, la puţinele detalii aflate de la tatăl şi de la bunica ei, în măsura în care şi le aminteşte şi ea. Tatăl ei fusese un om foarte necomunicativ, chiar şi în cercul restrâns al familiei, dar în acelaşi timp atât de autoritar, încât nici fiica nici nepoţii nu prea puneau întrebări atunci când el nu povestea ceva din proprie iniţiativă. O împrejurare fericită în cazul acestei martore este faptul că pe ea – după cum mărturiseşte personal – Hitler nu o interesase niciodată, deoarece acesta se purtase urât cu tatăl ei – şi anume atât în 1914, când se despărţiseră, cât şi după 1933. Ea ne mai asigură – şi putem să-i dăm crezare – că nu a citit nici o singură carte despre Hitler, ceea ce face ca declaraţiile ei să fie şi mai valoroase.

Fireşte, însă, că asemenea declaraţii la mâna a doua au o valoare mai mică decât cele pe care le-ar fi putut obţine cineva de la însuşi Häusler. Cu toate acestea declaraţiile Mariannei Koppler ne oferă câteva amănunte, nu lipsite de importanţă, despre tânărul Hitler (vezi capitolul 12).

Foarte diferită de cele patru surse amintite până acum este cartea lui Josef Greiner apărută în 1947: „Sfârşitul mitului despre Hitler” (Das Ende des Hitler-Mythos). Fiind, însă, prima carte redactată după 1945, în limba germană,

de către un „iniţiat”, succesul la marele public îi este asigurat.

Greiner vrea să ne convingă că l-a cunoscut pe Hitler în 1907 şi 1908 la căminul de nefamilişti din strada Meldemann – deci într-o perioadă în care s-a dovedit fără drept de apel că acesta locuia încă ia Linz şi apoi la doamna Zakreys, împreună cu Kubizek. Greiner mai susţine şi că a primit de la Klara Hitler, care se găsea pe patul de moarte, o scrisoare scrisă „cu mână tremurândă” în care aceasta îi mulţumea pentru ajutorul lui; fireşte, însă, că scrisoarea dispăruse între timp.[30]

Cartea este concepută ca o povestire senzaţională: Greiner îl prezintă pe tânărul Hitler într-o lumină oripilantă, înzestrându-l cu tot felul de atribute lipsite de gust – adică exact aşa cum îi place publicului să-l vadă după 1945: De exemplu, el spune că Hitler a fost angajat la o negustorească de vechituri, o evreică din ţinuturile estice, pentru a o învăţa să scrie şi să citească; dar că el câştiga bani şi depistând şi strângând ploşniţe. Pe acestea le-a pus într-o bună zi în patul patroanei sale, după care a fost concediat.[31] Că Hitler dăruia copiilor „arieni” ciocolată pentru ca aceştia să-şi insulte camarazii de joacă evrei numindu-i „scroafă de jidan”.[32] În cafeneaua elegantă „Fenstergucker” de lângă Operă Hitler a făcut o demonstraţie de antisemitism punându-i unei „evreice” festiv îmbrăcate o băşică plină cu cerneală roşie sub şezut[33] – şi altele asemănătoare.

Fanteziile sexuale ale lui Greiner culminează într-o

povestire amplă despre tânărul Hitler care a încercat să violeze şi să maltrateze modelul pe care îl picta (!)[34] În afară de aceasta, Hitler a luat un sifilis de la o târfă din cartierul Leopoldstadt.[35] Această prezumtivă contagiune este dezminţită în mod categoric de testul Wassermann din 1940.[36] Greiner este de părere că Hitler nu s-ar fi sinucis la 30 aprilie 1945 ci că ar fi fugit cu ajutorul unui avion: „o diversiune cu iz de epopee antică."[37]

Paralel cu aceste poveşti, Greiner ţese, cu ajutorul acestei cărţi, în jurul propriei sale persoane, o legendă politică avantajoasă, autoprezentându-se ca luptător activ în rezistenţă, care încercase chiar să organizeze un atentat contra lui Hitier, dar, din păcate, eşuase. Cică el, Greiner, i-a atras atenţia lui Hitler că modul în care acesta îi tratează pe evrei este abominabil, referindu-se în acelaşi timp şi la atitudinea faţă de Tirolul de Sud şi că refuzase postul de ministru al economiei în guvernul german, oferit lui de Hitier. Ca „dovadă" el prezintă trei scrisori lungi pe care i le-a adresat el lui Hitler în 1938.[38] Dar este foarte clar că acestea au fost redactate după 1945 şi antedatate special pentru această carte.

Greiner îşi trimite cartea anti-Hitler mai multor politicieni, printre alţii şi „Excelenţei sale Domnului Generalisim Stalin", anexând şi o scrisoare de şase pagini, datată din 14 mai 1947. El se prezintă în această scrisoare, ca preşedinte al unei „Uniuni Austriece Paneuropene" cică fondată de el, dar încă neconstituită, şi ca membru al „Societăţii pentru cultivarea relaţiilor culturale şi

economice cu Uniunea Sovietică", oferind în acelaşi timp U. R. S. S.-ului o inovaţie tehnică proprie. Achiziţionarea acesteia ar fi urmat să acopere integral despăgubirile de război datorate de Austria Rusiei – şi, în plus, să salveze Austria şi să garanteze pacea.[39]

Franz Jetzinger demonstrează deja în 1956, pe baza unei analize amănunţite, că lucrarea lui Greiner este „o evidentă urzeală de minciuni".[40] Puţinele date concrete fuseseră preluate de Greiner din „Mein Kampf", din cartea lui Heiden – deci, pe căi ocolite, de la Hanisch – şi din discuţiile cu el, Jetzinger. Acesta este de părere că, ţinând cont de aberaţiile abstruse strecurate în carte, trebuie să presupunem că Greiner nici nu l-a cunoscut pe Hitier. La această concluzie ajunge oricine studiază cartea şi dedesubturile sale.

Această ipoteză este însă contrazisă de relatarea publicată de Hanisch în revista „The New Republic", în care el susţine că Hitler se ataşase în 1910, la cămin, de un individ extrem de dubios, şi anume de un zugrav de firme numit Greiner, care fusese mai înainte maşinist electrician la cabaretul „Holle". După Hanisch, Greiner şi cu Hitler ticluiseră tot felul de proiecte năstruşnice: Astfel ei ar fi intenţionat să umple cutii vechi, de metal, cu o pastă pe care să o vândă ca pastă antigel pentru ferestre – bineînţeles, în timpul verii pentru ca nimeni să nu poată testa substanţa. La obiecţiile lui Hanisch, Hitler ripostase că pentru a vinde ceva trebuie să dispui de talent oratoric. După aceea cei doi lansaseră ideea de a proteja

bancnotele cu ajutorul unor cutii de celuloid, ca să nu se uzeze; dar în acest scop dimensiunea bancnotelor ar fi trebuit redusă – şi alte idei ieşite din comun. Greiner, spune Hanisch, fusese un flecar şi exercitase o influenţă malefică asupra lui Hitler.

În analiza sa critică, Jetzinger opinează că Hanisch minţise şi îl inventase pe acest individ numit Greiner. Cât despre Greiner, el profitase de fanteziile lui Hanisch pe tema unui individ din cămin care purta, întâmplător, acelaşi nume, construindu-şi pe această bază toate minciunile.

Dar lucrurile nu stau chiar atât de simplu. Căci iată că afirmaţiile lui Hanisch sunt confirmate de Biroul de Evidenţă a Populaţiei din Viena: A existat într-adevăr un Josef Greiner născut în 1886 în provincia Stiria, domiciliat între 1907 şi 1911 în diferite cămine din Viena, printre care şi în căminul de nefamilişti din strada Meldemann, şi anume între 15 ianuarie şi 17 aprilie 1910, iar mai târziu încă de patru ori pe durate foarte scurte. Iar acest Greiner este una şi aceeaşi persoană cu autorul cărţii. Hanisch trebuie să-l fi cunoscut.

Rămâne o enigmă din ce cauză Greiner nu ştie, cu toate acestea, nimic precis despre Hitler, răspândind doar născociri. O explicaţie ar putea fi faptul pă Greiner a fost, ce-i drept, coleg de cămin cu Hitler şi Hanisch, cel puţin între 9 februarie (când s-a mutat acolo Hitler) şi 17 aprilie 1910, dar nu l-a cunoscut mai îndeaproape pe Hitler. Iar Hanisch nu a vrut decât să-l compromită pe Hitler – pe

care îl detesta – atribuindu-i o prezumtivă prietenie cu acest escroc şi fantast. Şi, deoarece Greiner este pomenit în cartea publicată de Heiden în 1936 ca un coleg de cămin al lui Hitler, el are o ocazie cât se poate de bună să profite de pe urma unei prietenii cu Hitler, confirmate în acest fel. Cartea lui Heiden îl legitimează pe el, din care cauză o şi citează în prima propoziţie a prefeţei sale. S-ar putea ca la mijloc să fi fost şi o înţelegere, profitabilă pentru amândoi, între Hanisch şi Greiner. În orice caz, dedesubturile întregii afaceri rămân neelucidate.

Cartea din 1947 reprezintă deja a doua tentativă a lui Greiner de a exploata în folos propriu aşa zisa „prietenie".

În martie 1938 el publicase la o editură particulară scrierea jubiliară „Lupta şi victoria sa. O amintire despre Adolf Hitler" (Sein Kampf und Sieg. Eine Erinnerung an Adolf Hitler). În această lucrare de doar 39 de pagini, împodobită cu multe poze de-ale „Führer"-ului, Greiner susţine însă că locuise în 1912 un an întreg împreună cu Hitler la căminul de nefamilişti. Nici vorbă aici de anul 1907, de moartea Klarei Hitler şi de toate celelalte poveşti relatate de Greiner în 1947. Deoarece această broşură a rămas necunoscută până acum, fiind însă importantă pentru aprecierea lui Greiner ca sursă de informaţii, vom cita ceva mai mult din ea.[41] În prima scriere Greiner nu aminteşte nici o întâmplare cu Hitler, ci doar legenda, destul de trasă de păr, că Hitler i-ar fi dăruit unui copil cerşetor „cina" sa, şi anume, „o chiflă cu o felie de salam, deşi el nu avea banii necesari ca să-şi cumpere altă chiflă

cu salam”.[42] Greiner se inspiră pas cu pas din cartea „Mein Kampf„ şi din studiile lui Heiden, luându-i apărarea lui Hitler împotriva adversarului său Hanisch: „La intervenţia lui Hitler, Hanisch a fost condamnat atunci doar la un arest de o săptămână. Şi tocmai acest Hanisch îşi manifestă recunoştinţa pentru generozitatea lui Hitler răspândind în cercurile potrivnice lui tot felul de minciuni despre tinereţea sa.” Greiner îl ridică în slăvi pe Hitler, numindu-l cu un ton emfatic „Mesia” şi atribuindu-i „o viziune profetică: „Adolf Hitler a iniţiat şi a realizat, în scurt timp, o operă care eclipsează tot ce s-a făcut până acum în lume.”

Greiner laudă pe pagini întregi, cu un ton ditirambic, prezumtiva genialitate a fostului coleg de cămin, devenit între timp stăpânul „Mărcii Estice”, dar o face într-un fel care ne lasă impresia că nu l-a cunoscut cu adevărat pe Hitler. „Când venea vorba despre probleme religioase, el dădea dovadă de cunoştinţe solide nu numai în legătură cu Avram, Moise, lisus, ci şi cu Confucius, Rama, Krişna, Buddha ş.a. Temele sale predilecte erau evoluţia bisericilor creştine, schisma care le împinge în două direcţii, una răsăriteană şi una apuseană, tendinţele reformatoare ale lui Savonarola, Hus, Luther, Zwingli şi Calvin.” Iar în continuare: „Hitler era foarte credincios. El admira la tot pasul infinitatea şi înţelepciunea creaţiei ca şi evoluţia operelor ei.”

Apoi Greiner mai spune: „A fost probabil dorinţa lui Dumnezeu cel atotputernic ca Adolf Hitler să simtă pe

piele proprie lipsurile oamenilor simpli, pentru a dobândi în acest fel puterea de a deveni un adevărat conducător al poporului său. Adolf Hitler dădea din tinereţe dovadă de o gândire profundă şi o voinţă de fier. Flacăra cu care a învăpăiat sufletele germane arde cu intensitate în toate ţinuturile germane. Slavă ţie, Adolf Hitler!" Despre „alipirea" Austriei Greiner scrie: „Şi astfel s-a petrecut o minune cum nu a mai existat vreodată în istoria universală. Întregul popor l-a aclamat pe Hitler… Strigătul: Heil Hitler! Răsună pe sfântul pământ german de la Marea Nordului până la Drava. Mult hulitul militarism german s-a dovedit a fi un instrument al păcii… Nu s-a situat Dumnezeu însuşi de partea lui Hitler?"

Greiner trimite această broşură jubiliară, cu dedicaţie, lui Hitler, Mussolini, Goebbels şi Goering. El speră că Partidul Naţional-Socialist o va tipări ca material de propagandă, iar autorul, adică el, Greiner, se va îmbogăţi. În plus, el mai speră că Hitler îi va oferi postul de ministru al economiei în Reich-ul german.[43]

Dar Hitler dă această maculatură la topit. În cartoteca Partidului este introdus un „avertisment" care îl etichetează pe Greiner ca „şantajist periculos şi notoriu", „incompatibil cu Partidul". Cererile repetate ale lui Greiner, începând cu luna mai 1938, de a fi primit în Partidul Naţional-Socialist, sunt toate respinse, cu motivaţia că el ar fi „un personaj conjunctural şi un afacerist lipsit de scrupule. Este suspectat şi de a avea antecedente penale."[44] Greiner se foloseşte, după 1945, de aceste

refuzuri pentru a-şi construi aura de luptător din rezistenţă.

Concluzia: Greiner produce de fiecare dată ceea ce promite să-i aducă lui personal succes şi avantaje politice: înainte de 1945 legenda despre „Mesia" Hitler, iar după 1945 legenda despre sifiliticul şi escrocul Hitler. În orice caz, cărţile sale nu reprezintă o sursă de informaţii demnă de a fi citată.

Asta înseamnă că sunt false şi acele aşa-zise „date concrete" despre Hitler preluate de 50 de ani încoace de la Greiner, de cele mai multe ori fără a-l cita. Viitorii biografi vor trebui de acum înainte să „cureţe" cu grijă şi acribie literatura de contribuţiile lui Greiner, pentru a putea ajunge la o imagine verosimilă despre Hitler. În felul acesta îşi pierd însă valabilitatea şi acele teorii care se bazează pe cartea lui Greiner, cum ar fi, de exemplu, povestea despre pretinsul sifilis pe care Hitler l-ar fi luat de la o târfă evreică.

Legende ţesute în jurul lui Hitler

Cancelarul Hitler insistă ca orice informaţie de presă despre viaţa sa de până atunci să fie supusă unui control riguros, recomandând spre consultare cartea sa „Mein Kampf" ca unică sursă biografică. Astfel, presei i se interzice în 1940 să se „ocupe de orice prezumtive întâmplări şi amintiri din viaţa Führer-ului… Realizările Führer-ului oferă suficient material, aşa încât nu este nevoie să se recurgă la aşa-zise evenimente din copilărie,

tinereţe sau perioada serviciului militar."[45] De fapt, numeroasele legende despre tinereţea lui Hitler se bazează, de cele mai multe ori, pe unica sursă de informaţii cunoscută până în 1945, şi anume pe cartea lui Hitler „Mein Kampf". Hitler contribuie personal şi în mod considerabil la naşterea acestor legende, deoarece, pe măsură ce trec anii, el îşi ornamentează cu tot mai multe amănunte suferinţele din perioada petrecută la Viena, prezentându-şi noile ipostaze în cuvântări şi monologuri nocturne.

Nu putem verifica dacă următoarea istorioară – relatată de Hitler fotografului Heinrich Hoffmann – este adevărată şi nici dacă a fost transmisă într-o versiune corectă: El îi fusese recomandat odată unei doamne bine situate, din Viena – spune Hitler – al cărei soţ tocmai murise: „O bătrână vieneză şarmantă!" Ea dorea să aibă o acuarelă cu interiorul bisericii Capucinilor, unde avusese loc căsătoria ei religioasă. Deşi, în mod normal, el primea doar „cincisprezece până la douăzeci de coroane" pentru o poză, de data aceasta intenţionase să ceară 200 de coroane, dar până la urmă nu avusese curajul să o facă; deci, când doamna se interesă de preţ el îi răspunse doar atât: „Las la aprecierea dumneavoastră, stimată doamnă!" Doamna dispăru „cu un zâmbet plin de bunătate" în camera alăturată, de unde se întoarse cu un plic închis pe care i-l înmână. Deschizând în grabă plicul, în timp ce cobora scările, el găsise în el, „încremenit de uimire", cinci bancnote de câte o sută de coroane.[46] Dacă povestea

este adevărată, înseamnă că Hitler ar fi putut trăi o jumătate de an din această sumă.

O altă istorioară este relatată de romanţioasa Henriette von Schirach, soţia primarului Baldur von Schirach. În 1941, cu ocazia ultimei sale vizite la Viena, Hitler dorise să treacă, seara, pe lângă „locurile sale preferate": „Am străbătut încet, cu maşina, vechiul centru ai oraşului, Hitler ne povestea despre tinereţea sa ca pictor. El opri maşina în faţa Parlamentului şi coborî. Fără să-şi pună haina pe umeri şi cu capul gol, el ne arătă locul unde stătuse atunci când pictase clădirea Parlamentului." Deci nu este adevărat că el făcea doar copii după modele. „Apoi ne-am continuat drumul spre Operă, piaţa Schwarzenberg, Belvedere, piaţa Heldenplatz… Străzile erau pustii, noaptea era luminoasă, cu lună. Ne-am îndreptat spre catedrala Stephansdom şi apoi spre biserica Karlskirche. El desenase de multe ori faţada şi coloanele înalte, spuse Hitler. Am cutreierat, cu maşina, mai mult de o oră oraşul liniştit – până la biserica Minoriţilor, până la unul din punctele sale preferate, biserica Maria am Gestade."[47]

Nu putem cita aici decât câteva – puţine – dintre numeroasele legende care circulă în legătură cu anii petrecuţi de Hitler la Viena. De exemplu, nu dispunem nici de cel mai mic indiciu, atestat documentar, că Hitler ar fi lucrat la un moment dat – cu atât mai puţin în 1912 – ca desenator în biroul arhitectului Max Fabiani.[48] Această legendă îşi are originea într-un interviu dat de Fabiani în 1966 unui ziar florentin şi apărut sub titlul incendiar:

„L'uomo che licenzio Hitler” (Omul care l-a concediat pe Hitler). În acest interviu, Fabiani – arhitectul care proiectase Urania din Viena – spune despre prezumtivul său angajat de odinioară: „Mi s-a părut foarte dispus să facă orice. Îţi dădeai imediat seama că omul acesta va realiza ceva în viaţă.” Totuşi, după trei luni îl „concediase” pe Hitler din cauză de încăpăţânare, divergenţe de păreri, randament insuficient şi „fiindcă era prea lipsit de vlagă.”[49]

O poveste şi mai spectaculoasă este inventată de Bridget Hitler, cumnata englezoaică a lui Hitler. Ea afirmă că tânărul decăzut („a shabby young man”)[a] trăise la Liverpool din noiembrie 1912 până în aprilie 1913, şi anume pe socoteala lor – deci a ei, a soţului ei Alois şi a fiului Patrick, născut în 1911 – fără să fi muncit deloc. Dar o asemenea călătorie poate fi dezminţită chiar şi dacă ne orientăm numai după formularele foarte pedant completate de la Biroul de Evidenţă a Populaţiei din Viena.[50]

Actriţa de la teatrul Hofburg, Rosa Albach-Retty – bunica actriţei Romy Schneider – relatează în memoriile ei că fostul director al teatrului Theater an der Wien povestise că, într-o bună zi, „un tânăr slăbuţ” îmbrăcat într-o „haină foarte uzată şi cârpită în multe locuri” se prezentase la el şi dăduse un examen pentru un post de corist, cântând – tocmai – aria lui Danilo din opereta lui Franz Lehar „Văduva veselă”, despre care se ştie că era opereta favorită a lui Hitler: „Şi-apoi merg la Maxim…” El

[a] un tânăr jerpelit (engl.).

cântase foarte bine. Dar nu se alesese nimic din angajament deoarece tânărul nu dispunea de un frac. Pe vremea aceea actorii şi cântăreţii trebuiau să-şi procure pe cheltuială proprie costumele. Nici anecdota pe care Rosa Albach-Retty pretinde că ar fi auzit-o „la începutul verii anului 1910 sau 1911", cu ocazia unui ceai dat de o prietenă, nu pare mai credibilă. Această prietenă avea meşteşugari în casă care făceau o reparaţie; ea povesti că „unul dintre muncitori, un tânăr palid" veni la ea şi o întrebă foarte politicos dacă nu i-ar putea împrumuta două volume din opera lu Friedrich Nietzsche. „Vă promit, stimată doamnă, că o să am grijă de aceste cărţi ca de ochii mei din cap!" ar fi spus el cu o voce „aproape solemnă", promiţând că le va restitui peste cel mult trei zile. Prietena: „Un tip ciudat. Bea numai lapte şi are interes pentru Zarathustra." În cartea adusă cu multă punctualitate înapoi, ea găsise o carte de vizită scrisă de mână. „Un zidar care împarte cărţi de vizită! Ai mai pomenit aşa ceva?" „Dar cum se numeşte?" întrebase Rosa. „O clipă, că îmi aduc imediat aminte. Adolf… Da, Adolf Hitler!" În martie 1938, când cele două prietene stăteau pe balconul teatrului Burgtheater, cu ocazia „Alipirii: „Cine trece prin faţa noastră, stând în picioare în automobilul deschis şi ovaţionat de mulţime? Zidarul prietenei mele Vally! Acum: Führer-ul nostru Adolf Hitler."[51 a]

[a] Rosa Albach-Retty a fost o înfocată admiratoare a lui Hitler , ea şi soţul ei fiind colaboratori ai SS. (n.m.)

Istorioarele de genul acesta demonstrează, toate, acelaşi lucru: cât de mare succes a avut Hitler cu povestea lui emoţionantă despre muncitorul constructor, sărac dar curăţel şi dornic de cultură.

7. TEORETICIENI RASIALI ŞI FILOSOFI

Studii particulare

Hitler scrie în „Mein Kampf" că în anii petrecuţi la Viena se ţinuse de învăţătură ca niciodată: Citeam enorm de mult şi foarte sistematic. Îmi dedicam tot timpul liber studiilor. Am pus astfel, în puţini ani, bazele cunoştinţelor mele la care mai recurg şi astăzi. [1]

Într-adevăr, se pare că Hitler asimilează în mare parte în perioada vieneză mulţimea de cunoştinţe şi detalii cu care îşi uluieşte interlocutorii, mai ales când este vorba despre arhitectură, istoria Germaniei, scenografie, operele lui Richard Wagner şi chiar şi politică. „El nu citea niciodată de amuzament, ca să-şi treacă timpul", susţine Kubizek. „Lectura reprezenta pentru el o problemă foarte serioasă. Tot ceea ce îşi însuşea în acest fel rămânea bine clasat şi înregistrat în memoria sa. O mişcare doar – şi iată că toate ieşeau la iveală, dar cu atâta exactitate de parcă le-ar fi citit tocmai acum… Aveai aproape impresia că pe măsură ce asimila noi şi noi date, memoria lui funcţiona tot mai bine."[2]

Hitler studiază fără nici un sistem, fără să fie îndrumat, dar dominat de ură faţă de şcoli şi universităţi, fără să se afilieze vreunei corporaţii studenţeşti, vreunei asociaţii muncitoreşti sau vreunui alt colectiv. El citeşte cărţi luate de la biblioteci de împrumut şi broşuri ieftine puse la

dispoziţie de partide şi asociaţii politice. Şi, în primul rând, el îşi culege cunoştinţele din ziare, de care nu se mai satură şi pe care le elogiază mai târziu ca un fel de şcoală pentru adulţi: Cel mai mare merit în „educaţia" politică care, în cazul acesta, poate fi definită foarte potrivit ca propagandă, îi revine presei. [3]

Otto Wagener, confidentul lui Hitler din acea vreme, relatează despre perioada din jurul anului 1930 cam aceleaşi lucruri ca şi Kubizek şi Reinhold Hanisch despre anii din Viena: „lui nu-i păsa nici cine scrisese [articolul dintr-un ziar], şi nici în ce ziar apăruse, ci asimila tot ce îl interesa, introducând datele respective în acele sertare din creierul său în care se potriveau, dacă ele confirmau sau chiar fundamentau propriile sale idei şi opinii. Ceea ce contravenea părerilor lui era respins fără să mai fie înregistrat."[4]

Metoda aceasta de a-şi însuşi cunoştinţele şi ceea ce el numea concepţia despre lume aproape cuvânt cu cuvânt din surse şi de a le asimila sub formă de păreri proprii, este aplicată de tânărul Hitler încă din perioada petrecută la Viena. După cum mărturiseşte în „Mein Kampf", lectura îi pune la dispoziţie uneltele şi materia primă. Iar acest material îşi găseşte apoi, întocmai ca pietricelele unui mozaic, locul care îi revine în cadrul imaginii de ansamblu despre lume. [5]

El îşi fixează în memorie cele citite, vorbind cu lux de amănunte, şi de repetate ori, despre problemele respective. Kubizek, care în 1908 trebuie să suporte, în

locuinţa din Stumpergasse, monologuri nocturne interminabile, ne spune: „În momentul în care o carte îi capta atenţia, el începea imediat să vorbească despre ea. Iar eu trebuia să-l ascult răbdător, indiferent dacă tema mă interesa sau nu.”[6] Cam acelaşi lucru îl povesteşte şi Rudolf Häusler când se referă la anii 1913 şi 1914. Este clar că Hitler îşi exploatează în interes propriu auditorii fără să admită nici contraziceri nici dispute.

Şi secretara Christa Schroeder vorbeşte despre „gimnastica minţii” practicată de Hitler, despre obiceiul de a relua, cu ocazia ceaiurilor nocturne de la gura sobei, câte „o temă pe care o reţinuse din lecturile sale, şi a o repeta de atâtea ori până aceasta se ancora profund în memoria sa.” Pe cât de dezordonat proceda Hitler în alte privinţe, „memoria sa era foarte ordonată, o adevărată memorie aranjată în sertare, de pe urma căreia ştia să profite la maximum.”[7]

Dar el nu indică niciodată sursa cunoştinţelor sale, ne spune în continuare doamna Schoreder, lăsându-ne mai degrabă impresia „că tot ce spunea era rezultatul propriilor sale speculaţii, a propriei sale gândiri critice. El era în stare să citeze pe dinafară pagini întregi din cărţi, făcându-te să crezi că expunerile se bazează pe propriile sale cunoştinţe.” Din această cauză multă lume era convinsă că Hitler este „un spirit extraordinar de analitic şi de pătrunzător.” Spre marea ei uimire, ne spune secretara, ea recunoscuse odată într-un „adevărat tratat de filosofie” prezentat de Hitler „o pagină reprodusă din

Schopenhauer."[8]

S-ar putea ca asta să fie o exagerare, dar, la proporţii mai reduse, nu pot fi trecute cu vederea o serie de suprapuneri dintre conţinutul surselor vieneze şi declaraţii ulterioare ale lui Hitler. Foarte uşor de detectat sunt urmele lăsate de ziarele ultranaţionaliste din Viena, mai ales de All-Deutsches Tagblatt, Der Hammer scos de Franz Stein sau de ziarul creştin-social Brigittenauer Bezirks-Nachrichten, de Deutsches Volksblatt – şi de multe broşuri editate de aceste ziare. Cancelarul Hitler este încă puternic impregnat de spiritul naţionalist-german care domină Viena la finele secolului XIX şi începutul secolului XX.

Romantismul şi războaiele antinapoleoniene treziseră, pe la începutul secolului XIX, la toate popoarele europene sentimentul naţional şi interesul pentru propriile origini, indiferent dacă era vorba despre cehi, unguri, polonezi, sârbi – sau despre germanii care redescopereau acum cultura germanică. Această căutare a propriei identităţi, întreprinsă concomitent de diferite popoare, are o putere explozivă deosebită. Căci cu cât conştiinţa propriei naţionalităţi prinde contururi mai puternice, cu atât distanţa care o separă de celelalte popoare devine mai mare.

În a doua jumătate a secolului XIX orientarea spre originile etnice evoluează paralel cu propagarea teoriei darwiniste care este aplicată nu numai regnului animal şi vegetal ci şi oamenilor şi popoarelor. Teza, foarte popularizată, despre originea omului şi evoluţia sa legică

de la maimuţă, în epoca primitivă barbară, la „omul nobil şi superior al viitorului” impune o serie de comparaţii. Cică există popoare „puternice” şi popoare „slabe”, popoare în ascensiune şi popoare în declin, popoare dezvoltate şi popoare subdezvoltate. Teoriile rasiale indică prin ce metode poate fi accelerată „înnobilarea” unui popor în comparaţie cu altele. Fiecare vrea să fie el cel „puternic”, cel „superior”. „Puritatea sângelui” şi descendenţa lipsită de echivoc sunt considerate valori pozitive, în schimb corcirea este o slăbiciune. Este deci în interesul propriului popor să cultive particularităţile „naţionalist poporane” şi să evite tot ce este străin.

Această „luptă defensivă naţionalist-poporană” este dusă pe două fronturi: pe de o parte împotriva celorlalte etnii ale monarhiei habsburgice, pe de altă parte în interiorul propriului popor, şi anume în forma unei „igienizări a rasei”, a unei politici de „menţinere a purităţii propriului popor”, de „segregare” faţă de „rasele străine”. În felul acesta apar „legi ale reproducerii” pe care trebuie să le respecte oricine dacă pune preţ pe „poporul său” – în primul rând prin selectarea atentă a unui partener „de rasă superioară” în caz de căsătorie şi prin procrearea unor copii de rasă pură care să mai fie, în plus, viguroşi şi sănătoşi. Se elaborează reguli de igienă menite să menţină sănătatea rasei, se înfiinţează asociaţii sportive şi de gimnastică pentru a cultiva forţa fizică necesară luptei împotriva „popoarelor străine”. Căci, în conformitate cu teoriile lui Charles Darwin, cel „puternic” va învinge, iar cel

„slab” se va prăpădi.

„Amestecul” de naţionalităţi – un fenomen normal în monarhia dunăreană, deja de secole întregi – este dintr-o dată considerat o ameninţare la adresa „specificului naţional” al propriului popor. Se răspândeşte teama că în acest „terci de etnii” identitatea naţională se va pierde. Noile teorii rasiale devin, în jurul anului 1900, un fel de dogmă cunoscută peste tot. Scriitorii şi filosofii sunt preocupaţi de această temă, luându-l drept punct de plecare mai ales pe Gobineau, un clasic al teoriei rasiale, a cărui lucrare „Eseu asupra inegalităţii raselor umane” (Essai sur Inegalite des races humaines) apare în traducere germană în jurul anului 1900; Gobineau dă prioritate „rasei albe” în ceea ce priveşte frumuseţea, forţa spirituală şi vigoarea, considerând-o hărăzită să facă ordine în lume. Aceste teorii devin o muniţie foarte periculoasă, utilizată în conflictele de zi cu zi din monarhia dunăreană, unde ele iau forme mult mai extremiste decât în statele naţionale învecinate, inclusiv în imperiul german.

Houston Stewart Chamberlain, născut în Anglia dar crescut în Franţa, îşi scrie la Viena cartea „Bazele secolului al XIX-lea” (Die Grundlagen des XIX Jahrhunderts). Şi el preconizează o „selecţie” bazată pe principiile darwiniste: „Cel ce a înţeles că selecţia face adevărate minuni, că un cal de curse sau un câine baset, sau o crizantemă ,,opulentă” ia naştere treptat, după o îndepărtare minuţioasă a tuturor componentelor inferioare, va înţelege că acest fenomen este eficient şi dacă este

aplicat la neamul omenesc." Ca mijloc de revigorare a rasei Chamberlain recomandă şi „abandonul copiilor debili", acesta reprezentând „una dintre cele mai binecuvântate legi ale grecilor, romanilor şi neamurilor germanice." Şi „vremurile grele, cărora le fac faţă doar bărbatul robust şi femeia rezistentă, au acelaşi efect."[9] Chamberlain consideră că elementul ebraic şi cel arian sunt incompatibile unul cu altul. Nici asimilarea şi nici convertirea nu-l pot transforma pe evreu în neevreu. În felul acesta, Chamberlain devine un propagator de frunte al antisemitismului rasial.

În ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, Chamberlain se integrează perfect în viaţa intelectuală a Vienei. El este membru al faimoasei Societăţi pentru Filosofie, exercitând o influenţă şi asupra studenţilor Otto Weininger şi Arthur Trebitsch. În calitatea sa de membru onorific al „Asociaţiei Richard Wagner" din Viena – printre ai cărei membri fondatori se numără şi Georg Schonerer – el are legături strânse şi cu pangermaniştii. În perioada petrecută de Hitler la Viena, Chamberlain – căsătorit între timp cu Eva, fiica lui Wagner – trăieşte mai mult la Bayreuth, fiind însă deseori citat de către presa pangermanistă din Viena.

Teoriile rasiale pot fi găsite, în variante popularizante, în toate ziarele naţionaliste din Viena. De exemplu ziarul Wiener Deutsches Tagblatt militează pentru o „politică antropologică": „Este absurd să susţii că statul nu are dreptul să limiteze libertatea individuală printr-o legiferare echilibrată a principiului reproducerii selective… Dar toate

legile par ridicol de insignifiante în comparaţie cu acele măsuri, extrem de importante, care urmăresc evitarea unei alunecări în prăpastia decăderii generale. Trebuie să păşim pe drumul ascendent care duce spre însănătoşire, spre crearea unui om nou, dacă nu vrem să ne sufocăm în mizeria care se adânceşte mereu."[10]

În cercurile „naţionalist poporane" se studiază arborii genealogici şi se solicită ca statul să permită încheierea unei căsnicii doar dacă sunt îndeplinite cerinţele „biologico-sociale"; ceva asemănător scrie, în 1908, şi Schonerer în „Cuvinte germane nefalsificate": „Ne-am dezobişnuit să ne dăm seama de valoarea reproducerii, adică să înţelegem că un soi nobil nu poate fi decât rezultatul unei reproduceri planificate, bazate pe o selecţie strictă a indivizilor care urmează să fie împerecheaţi. Teza despre egalitatea tuturor oamenilor a înceţoşat creierele. Mult lăudata libertate de circulaţie nu face decât să favorizeze amestecul unor etnii diferite una de alta…"[11]

Spiritul pangermanist este îmbibat de concepte ca „om superior" şi „om inferior", lupta pentru dominaţie mondială, lupta contra democraţiei şi a parlamentarismului şi nostalgia unui conducător germanic puternic. Pentru a-şi fundamenta „în mod ştiinţific" teoriile rasiale mulţi „cercetători" se străduiesc să măsoare şi să compare craniile şi membrele oamenilor, constatând existenţa unor pretinse deosebiri rasiale în componenţa sângelui, în rezistenţa electrică şi în „Od", prin care se înţelege un fel de forţă primară individuală. Se construiesc ierarhii

rasiale: rase „superioare” şi „inferioare”, „pure” şi „amestecate”, „germanice” şi „slave” şi aşa mai departe. Absolut totul, chiar şi nivelul diferit de civilizaţie al etniilor cezaro-crăieşti, este derivat din „rasă”. Austriecilor germani le place să interpreteze nivelul superior de cultură şi de impozitare a lor ca o dovadă că ei fac parte din „rasa oamenilor superiori”[a] sau din „rasa nobilă”. În schimb, condiţiile sociale proaste, înapoierea economică şi culturală sunt considerate ca dovezi ale apartenenţei la „rasa sclavilor” sau la „rasa inferioară”.

Principiul egalităţii în faţa legii şi democraţia sunt repudiate de toţi teoreticienii rasiali. Aceştia construiesc o „aristocraţie naţionalist-şovină”, consfinţind supremaţia naturală a celor „nobili” asupra celor „de rang inferior”, a „stăpânilor” asupra „slugilor”. „Popoarele inferioare” nu sunt demne să se bucure de aceleaşi drepturi ca „popoarele superioare”.

Aceste teorii sunt propovăduite cu ajutorul unui număr mare de broşuri scrise de diferiţi autori. Este greu să demonstrăm care dintre aceşti autori, astăzi total uitaţi, l-au influenţat pe tânărul Hitler, având în vedere marea asemănare a lexicului şi a tezelor lor. Vom prezenta aici doar câteva dintre numeroasele exemple.

Viktor Lischka, redactorul ziarului Alldeutsches Tagblatt, scoate în perioada petrecută de Hitler la Viena mai multe manifeste, cum ar fi: „Muncitorul german şi naţionalismul”

[a] Herrenmensch = termen fascist indicând omul de rasă superioară, născut să fie stăpânul celorlalţi.

(Der deutsche Arbeiter und der Nationalismus), „Lupta împotriva germanilor din Lotharingia” (Der Kampf gegen die Deutschen im Lothringerstaate) şi altele. În 1912 apare, într-o ediţie mare, în formă de manifest publicat de hebdomadarul berlinez Der Nationaldemokrat, broşura lui Lischka „Austria germană sub dominaţie slavă” (Deutschosterreich unter Slawischer Herrschaft); aceasta se vinde şi în Austria. Adepţii lui Schonerer intenţionează să atragă atenţia germanilor din Imperiul German asupra situaţiei grele a austriecilor germani. În acest scop ei difuzează 400 de exemplare deputaţilor Parlamentului german.[12]

Alt exemplu este manifestul lui Florian Albrecht; „Lupta contra elementului german din Marca Estică”: (Der Kampf gegen das Deutschtum în der Ostmark), apărut în 1908. Casa Habsburg Ie-a conferit „popoarelor încă needucate şi golănoase” egalitatea în drepturi, dându-le de la bun început titlul de maistru acestor „indivizi neciopliţi care nu au trecut prin faza de ucenic şi calfă.” Germanii au fost daţi pe mâna „maghiarilor de-abia ieşiţi din faza copilăriei”, un popor „de vechi tâlhari şi rebeli.” Cuvântul de ordine al statului cezaro-crăiesc ar fi: „o Austrie slavo-catolică şi o Ungarie iudeo-maghiară.”

După părerea lui Albrecht, votul universal şi egal a intenţionat să condamne la moarte elementul german din Austria. Dar:„…Dacă o parte trebuie să se dea la fund, preferăm ca aceasta să fie statul şi nu poporul nostru!… Dacă nu vor să ne lase să trăim în stat, ei ne obligă să-l

distrugem, ca o reacţie de legitimă apărare. Este în joc lupta pentru existenţa noastră ca popor!" Se duce „o luptă decisivă pentru existenţa sau nonexistenţa unei etnii." Puşi în faţa alternativei de a ne trăda neamul sau de a comite un act de înaltă trădare, „noi vom spune: alegem înalta trădare, căci ea este răul cel mai mic." „Nu suntem dispuşi să dispărem fără urmă în terciul – aproape inutilizabil şi lipsit de valoare din punct de vedere cultural – al popoarelor, în care ne revine doar funcţia de plămădeală!" Lozinca austriecilor germani ar trebui să fie: „Austria este sau germană sau nu există deloc!".[13]

Un alt exemplu, de data aceasta dintr-un manifest pangermanist: „Conflictul dintre popoare nu reprezintă o problemă juridică, ci una de forţă. Din punctul de vedere al germanilor, doar interesele germane sunt îndreptăţite şi nu cele ale altor popoare; căci nimeni nu poate sluji concomitent la doi stăpâni care sunt de secole întregi adversari şi trebuie să fie adversari prin însăşi natura lucrurilor. Menirea noastră, a germanilor din Austria, nu este să instituim o ligă a păcii. Noi suntem angrenaţi într-o luptă!".[14]

Autorul pangermanist Aurelius Polzer spune: „Dacă vrem ca această Germanie Mare spre care năzuim să nu rămână o himeră irealizabilă, poporul german trebuie smuls din starea actuală de anchilozare şi plafonare, de aservire şi cosmopolitism stupid, şi transformat iarăşi în ceea ce a fost odinioară şi ar trebui să redevină; şi anume într-un popor nobil, în cel mai nobil dintre toate popoarele,

pentru ca să fie în stare să-şi înfrângă toţi duşmanii şi să cucerească supremaţia universală, acea supremaţie care imprimă întregii lumi pecetea spiritului german, supunându-şi-o."[15]

În ceea ce priveşte problema rasială, pangermaniştii din Austria se simt – în comparaţie cu tovarăşii de partid din Imperiul German – nişte campioni ai luptei pentru „întregul popor german„. Autorul pangermanist Jorg Lanz von Liebenfels scrie în 1908: „Datorită activităţii lui Schonerer, austriecii germani loiali îi devansează cu 50 de ani pe cei din Imperiul German în ceea ce priveşte politica rasială!… Lupta dură pe care suntem constrânşi să o ducem noi, cei excluşi din Federaţia Germană şi situaţi la graniţa unde se întâlnesc cele trei rase mari din lume: cea mongolă, cea mediterană şi cea germanică, ne-a şcolit în domeniul politicii rasiale şi ne-a oţelit pe plan rasial în măsura în care l-am urmat pe Schonerer… Ştim din experienţa cotidiană ce înseamnă o rasă inferioară pentru civilizaţie şi politică." În schimb Imperiul German, care nu are dificultăţi decât cu imigranţii polonezi, nu a ajuns în problema rasială decât până la scrierile lui Gobineau. În continuare Lanz spune: „însănătoşirea rasială a întregului popor german„ ar trebui să ia ca punct de plecare „pe austriecii şcoliţi în domeniul acesta„, ei putând fi „înnoitorii rasei germanice."[16]

Dar şi scrierile pangermaniştilor din „imperiu" despre „politica rasială modernă" sunt amplu dezbătute şi recomandate la Viena; de exemplu, cartea lui Ernest

Hasse „Politica germană” (Deutsche Politik) editată în 1907 în trei volume. După cum citim în revista Ostara din Viena, Hasse preconizează o „reproducere selectivă strictă şi multiplă” prin care să dobândim „forţa de a ieşi învingători în lupta decisiva a popoarelor din lumea întreagă.” „Numai suprapopulaţia, lipsurile generalizate şi foametea de pe întinderile germanice neospitaliere” au împins „tinerele” triburi germanice să cucerească ţinuturi noi. „Asemenea lipsuri, însoţite de o reproducere selectivă strictă, trebuie să preceadă şi evoluţia poporului nostru, dacă vrem ca el să domine lumea.” Nu este vorba despre „noroc individual”, ci despre o „etică naţionalist-poporană”, „al cărei obiectiv cultural este formarea suprapoporului spre deosebire de supraomul lipsit de popor al lui Nietzsche.” În recenzia publicată, revista Ostara citează un fragment dintr-un discurs festiv ţinut de Hasse cu ocazia unei serbări populare din Boemia germană: „Viitorul îi aparţine unui popor german debarasat de toate zgurile cosmopolite, întărit numeric, de rasă pură, viguros şi sănătos, cu un înalt nivel de trai, cu o autoadministrare liberă, instruit militar, diversificat, dar cu o conducere unitară.”[17] În 1906 apare broşura editată de Ostara: „Legea germanică a celor douăsprezece table. Îndreptar poporan pentru viitorul nostru” (Germanisches Zvolftafelgesetz. Volkische Richtiinien fur unsere Zukunft) de Harald Arjuna Grävell von Jostenoode; aceasta conţine sugestii practice pentru atingerea marelui obiectiv, şi anume „realizarea supremaţiei mondiale a elementului

germanic.” Se propune, de exemplu, o „lege a educaţiei germanice”: „în gimnazii – aceste fortăreţe spirituale romane – avem nevoie de bastioane educaţionale germanice. Fiilor de rasă pură ar trebui să li se pună la dispoziţie, în mod gratuit, câteva şcoli-model mari, situate în regiuni frumoase. Acestea ar trebui să devină pepiniere ale spiritului nou.” Se preconizează o organizare pe caste, ca la „indienii arieni”, care „să contracareze conştiinţa democratică. Este necesară o clasificare precisă a populaţiei, în funcţie de origine, Pentru a putea cunoaşte apartenenţa fiecăruia şi cota parte de sânge pur în cadrul rasei.”[18]

Guido von List

Guido List îşi adăugase particula de nobleţe „von” pentru a sublinia apartenenţa sa la „rasa ariană superioară”; născut în 1848 la Viena, el este, în jurul anului 1900, liderul venerat al unei comunităţi de „iniţiaţi” care se întrunesc în cercuri şi grupări tainice. Ca scriitor şi „savant privat”, el studiază şi prezintă în special istoria, cultura, miturile, basmele şi legendele germanice.

List, un scriitor foarte prolific, înregistrează primele succese în anul 1888 cu romanul în două volume „Carnuntum”. El îi înfăţişează aici pe germanii mereu viteji, viguroşi şi cu moravuri pure, care recuceresc, în secolul al 4-lea, garnizoana romană Carnuntum, un lăcaş al decăderii şi depravării, şi întemeiază un nou imperiu

germanic. În cartea „Peisaje germano-mitologice” (Deutsch-mythologische Landschaftsbilder) din 1891 el construieşte o istorie a culturii vechi germanice pornind de la zugrăvirea ţinuturilor şi analiza denumirilor geografice; această cultură trebuie resuscitată. El mai scrie epopei, cum ar fi „Consacrarea Walkiriilor” (Walkuren-Weihe, 1895) şi „Intrarea lui Ostara” (Ostaras Einzug, 1896) în care zeul suprem Wodan este conjurat să-i elibereze pe germani din subjugare şi să-i scoată din lâncezeala în care fuseseră cufundaţi timp de un mileniu, ajutându-i să-şi recapete puterea. Ostara, zeiţa germanică a primăverii, îşi va face atunci intrarea în „Ostarland”[a] consacrată ei, adică în „Osterreich”. Alte lucrări ale lui List sunt: „Focul magic al solstiţiului de vară” (Sommer-Sonnwend-Feuerzauber, 1901) concepută ca „dramă rituală scaldă”, „Floarea albastră. O feerie” (Die blaue Blume. Ein Märchenspiel, 1901), „Basme cu spiriduşi” (Alraunenmären, 1903).

Viaţa lui List înregistrează o cotitură decisivă în 1902 când îşi pierde temporar vederea şi are „viziuni”. El ,,înţelege” dintr-o dată tainele „Eddei”, ale vechilor rune şi semne germanice, ale imaginilor şi datinilor. Pe scurt, el are revelaţia întregului ezoterism al germanilor, după cum declară el însuşi. El îşi publică aceste viziuni într-o adevărată avalanşă de scrieri, găsind câte o explicaţie pentru toate fenomenele – fireşte, uneori atât de simplistă încât oferă subiecte de bancuri multor „studenţi din Marca

[a] Ţara Ostarei. Austria.

Estică” atunci când ei se întrunesc în bodegile lor tradiţionale. Cuvântul „Edda” este interpretat ca „eh' da” (oricum existent)[1]. List vrea să dovedească originea cică divină a arienilor analizând în modul următor cuvântul: „An'er = ar = Soare, divinitate; ri = a ieşi la iveală, a procrea; er = oameni”. Deci arienii sunt „procreaţi de soare sau de divinitate”.[2]

Primul manuscris pe care List îl trimite în 1903, plin de mândrie, Academiei Imperiale de Ştiinţe îi este returnat imediat fără comentar.[3] Având în vedere că List nu găseşte nici un alt editor, adepţii scriitorului profund jignit înfiinţează în 1907, la Viena, „Societatea Guido von List”, cu scopul de a colecta bani pentru tipărirea lucrărilor maestrului.

Toate ziarele pangermaniste fac reclamă pentru „scaldul modern” List, îndemnând oamenii să se afilieze Societăţii şi să lupte pentru „unitatea seminţiilor germanice” şi „împotriva cultivării a tot ce este străin.” Persoana de legătură este… Dr. J. Lanz-Liebenfels, Rodaun, Viena„[4]. Printre membrii Societăţii figurează, în afară de notabilităţi şi bancheri înstăriţi, şi primarul Vienei, Lueger, pictoriţa Olga Wisinger-Florian şi baronul Ernst von Wolzogen din Bayreuth.[5] Sediul „Societăţii Guido von List” este în apropierea primei locuinţe a lui Hitler, şi anume pe strada Webgasse 25 din arondismentul 6. Grupuri mai mici se întrunesc în anumite seri dedicate lui List, pentru a sta de vorbă şi a asculta conferinţe; de exemplu, tot a doua miercure la ora 20, la restaurantul din

strada Währinger.

În anii petrecuţi de Hitler la Viena lucrările lui List apar una după alta. Ele sunt analizate şi citate atât de amănunţit în ziarele pangermaniste încât cititorul are parte de o informare exactă fără a trebui să mai cumpere o carte de-a lui List: „Misterele Runelor” (Das Geheimnis der Runen) şi „Trecerea de la Wodanism la Creştinism” (Der Ubergang vom Wuotanismus zum Christentum) apar în 1908, „Denumirile seminţiilor germanice şi tălmăcirea lor” (Die Namen der Vâlkerstămme Germaniens und deren Deutung) şi „Riturile Ariogermanilor” (Die Rita der Ariogermanen) în 1909. List prezintă aici normele juridice în vigoare la triburile germanice, solicitând resuscitarea normelor de drept vechi germanice, cum ar fi obligaţia femeilor adulterine de a ieşi călare pe un măgar şi „arborarea” în public a unor însemne defăimătoare. Că evreii trebuiau pe atunci să poarte o pălărie ascuţită, aşa numita ,,pălărie evreiască”, este o ,,dovadă grăitoare” care şi-ar îndeplini şi astăzi menirea de a indica rapacitatea.”[6] În perioada petrecută de Hitler la Viena continuă să apară în fiecare an cel puţin o carte nouă a lui List.

List împarte omenirea în două categorii: „oamenii superiori arieni” – numiţi şi „aleşi” sau „iniţiaţi” – şi „turma” adică grupul sclavilor, al slugilor, numiţi şi „Tschandalen” după o veche denumire dată de indieni corciturilor. După teoria lui List, arienii se trag dintr-un continent situat la polul nord, fiind alungaţi de acolo de către frigul erei glaciare; ei ajung în ţinuturile sudice şi aduc întregii

omeniri cultura. Ei se amestecă apoi cu rasele sudice, deteriorând astfel puritatea propriei rase, dar îmbunătăţind, în schimb, calitatea raselor sudice inferioare şi făcându-le apte de a asimila cultura. Rasa ariană s-a menţinut în stare pură doar în nord, susţine List.

Sarcina noastră este să reconstituim această rasă superioară ariană prin „purificare" şi delimitare strictă faţă de popoarele corcite. Căsătoriile mixte trebuie interzise. Oamenii nobili ariogermanici, sortiţi de Dumnezeu să stăpânească lumea, ar trebui preferaţi pretutindeni, în schimb „corciturile" să fie coborâte la rangul de slujitori: „Numai aparţinătorii omenirii superioare, ario-germanice se bucură de libertatea burgheză şi de dreptul german burghez. Aparţinătorii raselor inferioare, amestecate, sunt supuşi legii străinilor trebuind excluşi de la orice drepturi burgheze ale rasei superioare."[7] Şi: „Proprietatea funciară, posturile de conducere, întreprinderile proprii, studiile superioare sunt interzise celor de rasă inferioară."[8] În conformitate cu această teorie nu există nici democraţie nici vot universal. Valoarea unui vot depinde exclusiv de „valenţa rasei", „căci încă Schiller spunea: Ce este majoritatea? Majoritatea reprezintă absurditatea; înţelepciunea am găsit-o totdeauna doar la câţiva."[9] Acum însă, spune List, a sosit momentul cotiturii spre bine: „Da, tocmai presiunea uriaşă exercitată acum asupra germanului de rasă pură, conştient de apartenenţa sa, pare să fi avut o influenţă foarte mare. Ne aşteptăm la o trezire totală a spiritului ariogermanic, chiar dacă se va

manifesta deocamdată doar la o minoritate." Această minoritate va trebui să militeze pentru răspândirea vechilor idealuri, pentru „conştiinţa rasei, pentru necesitatea de a menţine puritatea sângelui, cu un cuvânt pentru menirea cea mai sacră a căsniciei germane, adică pentru reproducerea omului arian nobil." În felul acesta s-ar putea păşi – cu puţin înainte de Prăbuşirea în abisul care ne ameninţă – pe calea care duce „în sus, spre culmile de odinioară ale eroismului german de rasă pură, spre sfântul Graal, spre ariogermanitate.„ Dar acest obiectiv nu poate fi atins decât prin luptă şi în „era unui nou eroism": „să nu-şi cruţe nimeni trupul." Căci renaşterea este garantată.[10]

Cei mai mari duşmani ai rasei ariene superioare sunt, după List, „internaţionaliştii", reprezentaţi, după părerea lui, de biserica catolică, de evrei şi de francmasoni Aceştia duc, după List, un război de exterminare împotriva rasei ariene. „Clerul romano-catolic şi aristocraţia dominată de el s-au priceput să oprime şi să distrugă" cu minciuni şi acte de violenţă „specificul german şi datinile germane, modul de a gândi german şi dreptul german". „Spiritul clerical romano-catolic şi spiritul dominator feudal" au pătruns în Germania o dată cu Carol „cel Mare", „omorâtorul de Saxoni", şi au distrus cultura superioară din perioada lui Arminius.

List prevede „un viitor război mondial ario-germanic." Acesta este necesar „pentru a repune în cătuşele culturii progeniturile Tschandala, care au sfărâmat în mod nelegiuit aceste cătuşe, pentru a face iarăşi ordine, pentru

ca omul superior să-şi redobândească drepturile de stăpân de care a fost escrocat şi deposedat prin viclenie şi pentru ca omul mediocru să fie readus la condiţiile de viaţă ordonate în care îşi poate găsi fericirea."[11]

Este în joc chiar dominaţia mondială şi – ca prim pas -„o Germanie pangermanistă" formată din „germani, englezi, olandezi, flamanzi, danezi, suedezi, norvegieni."[12] Baza înnoirii trebuie să fie, după părerea lui List, o „agricultură germanică", o nouă colonizare a ţinuturilor austriece de la frontieră cu familii de ţărani germani organizaţi cooperatist.

Omul arian se va însănătoşi cultivând pământul, dar va trebui să fie mereu în gardă faţă de duşmanii nomazi, prin care List îi înţelege pe evrei: Aceştia sunt foarte periculoşi deoarece, prin căsătorii mixte, ei deteriorează „rasa nobilă ariană", lată de ce ei trebuie combătuţi: „Dacă un popor le permite nomazilor paraziţi să trăiască pe teritoriul lor, şi îi mai face şi judecători, profesori, comandanţi de oşti, aceştia transformă în deşert terenul cultivat de gazdele lor. De aceea, afară cu nomazii!" Şi în continuare: „Fireşte, ei nu admit că ar fi nomazi ci se travestesc, luând veşmântul speciei tale, pentru ca să te inducă în eroare; dar ei încearcă să-ţi sustragă bunurile create de tine. De aceea, alungă-l pe nomad." Nomadul este un dăunător, un duşman, el transformă „în deşert pământul cultivat de tine, iar pe tine însuţi într-un coate-goale nestatornic şi rătăcitor."[13]

Svastica

Activitatea „în slujba poporului” şi lupta contra celor ce nu fac parte din acest popor iau dimensiuni de-a dreptul religioase la List. Pentru a pregăti, într-un cerc elitist, viitoarea luptă rasială, List înfiinţează asociaţii secrete după modelul francmasonilor detestaţi. Astfel, în 1907 ia naştere asociaţia mistică „Armanenschaft” ai cărei membri sunt selectaţi de List în persoană. După opinia lui List, Armanii sunt „rasa nobilă a poporului” din faza precreştină, adică „adevăraţii nobili” – rezultatul unei „selecţii” îndelungate şi minuţioase; ei „descind dintr-o serie lungă de generaţii de oameni saturaţi de frumuseţe, hrăniţi raţional, fericiţi datorită unei educaţii tradiţionale, deci frumoşi la trup şi la suflet.”[14] În realitate, nu este mare scofală de calitatea superioară a membrilor acestei confrerii, căci List dă preferinţă oamenilor bogaţi care îi sponsorizează cu generozitate proiectele. În asemenea cazuri se trece uşor cu vederea o origine care nu se dovedeşte a fi de „rasă” chiar „nobilă”. În 1911 ia naştere organizaţia HAO – „Hohe Armanen Offenbarung” (Înalta Revelaţie Armană).

Aceste asociaţii secrete stau în legătură inextricabilă cu altele, mai ales după moartea lui List survenită în 1919. De exemplu cu ordinul secret creat în jurul unui discipol al lui List, şi anume Jorg Lanz von Liebenfels, apoi cu Artamanii care se concentrează exclusiv pe economia

agrară poporană, cu Cercul din Bayreuth, cu Cercul Sollner, cu „Societatea Thule” şi cu multe altele.

Semnul distinctiv al acestor confrerii armanice este svastica, aceasta pătrunzând cu timpul şi în alte cercuri naţionalist-germane. Svastica există din cele mai vechi epoci ale istoriei, dar nu este cunoscută pe scară largă înainte de 1900. În „Enciclopedia Meyer” din 1888 i se consacră o singură propoziţie: „Crucea svastica apare pe vase şi unelte preistorice; ea reprezintă un simbol religios şi la budiştii din India.” În cărţile sale, List explică, în maniera sa foarte discutabilă, că svastica este „cel mai sacru însemn secret al armanilor… Numele ,,svastica” derivă din sanscrită (svasti=fericire) şi din numele zeului lituanian al focului 'Sweistiks', dar este arian, fiind format din cuvintele străvechi 'thu' şi 'ask' = ia naştere! (Să devină! Sau textual: să creşti!); prin urmare este de aceeaşi origine şi are acelaşi sens cu numele zeului Tuisk-fo.”[15]

Svastica apare şi în cărţile timpurii ale lui List ca semn al „invincibilului”, al „celui puternic, venit de sus”, deci al salvatorului germanilor. Şi alte cercuri naţionalist-poporane preiau de la List acest semn, de exemplu neotemplierii lui Lanz von Liebenfels. În 1907 Lanz înalţă pe turnul cetăţii ordinului său (şi anume Werfenstein din Strudengau) pentru prima dată un drapel cu svastica, „semnul luptei şi victoriei spiritului rasei ariene,” dar în culorile albastru şi argintiu care sunt culorile ordinului.

Întocmai ca mulţi din cei de o vârstă cu el, Hitler se

entuziasmează încă din copilărie, adică din perioada petrecută la Liceul Real din Linz, pentru eroii germanici şi reţine din lecţiile de istorie ale profesorului Poetsch multe amănunte din istoria germană veche. După declaraţiile lui Kubizek, în 1908 Hitler ţine la el săptămâni întregi două cărţi – probabil împrumutate de la o bibliotecă publică – şi anume una cu legende despre zei şi eroi nordici, iar cealaltă „conţine reproduceri ale unor obiecte găsite cu ocazia săpăturilor arheologice; ele ofereau informaţii despre nivelul cultural al seminţiilor germanice. Adolf îmi vorbea de multe ori despre ambele cărţi, „arătându-mi ilustraţiile." Prietenul îşi aminteşte mai ales de două reproduceri: Una înfăţişează un berbec cu semnul soarelui, cealaltă „era însă svastica". Adolf spunea pe atunci că poporul german are nevoie de un simbol, de un stindard, care să reprezinte noţiunea internaţională de ,,germanitate"!"[16] S-ar putea să fie vorba despre cartea lui List „Misterele runelor" (Das Geheimnis der Runen) apărută în 1908.

Tot teoriile lui List răzbat şi în explicaţiile date de Hitler în 1920, în berăria „Hofbräuhaus" din München, în legătură cu svastica: Arienii ar fi adus cu ei din patria lor, din nordul îngheţat, „semnul soarelui". Cultul lor se bazează pe lumină şi astfel ei găsesc semnul, unealta cu care se produce focul, făcăleţul, crucea… Este svastica unei colectivităţi fondate odinioară de cultura ariană.[17] În „Mein Kampf" Hitler se declară indirect un adept al teoriei lui List despre „misiunea ariană", atunci când explică n

modul următor semnificaţia politică a svasticii: Ca socialişti naţionalişti noi vedem programul nostru în drapel. Roşul reprezintă ideea socială de mişcare, albul ideea naţionalistă, iar svastica misiunea de a lupta pentru victoria omului arian. [18]

Hitler şi Guido von List

În biblioteca particulară a lui Hitler, păstrată doar parţial, figurează o carte despre naţionalism avându-l ca autor pe Tagore, în care găsim o dedicaţie scrisă cu mână proprie cu ocazia zilei de naştere a lui Hitler din 1921: „Domnului Adolf Hitler, iubitului meu frate Arman, B. Steininger.”[19] Babette Steininger aderase nu de mult la partid, la München.[20] Această dedicaţie ar putea fi un indiciu că Hitler a avut legături cu una din asociaţiile secrete create în jurul lui List, dar probabil de-abia la München. În orice caz, însă, cuvântul „Arman” ar putea avea şi o semnificaţie doar generală, menită să sublinieze rangul înalt al lui Hitler în ierarhia „germanică”.

Alte declaraţii trebuie preluate cu şi mai multă circumspecţie, deoarece sunt transmise doar prin intermediari. De exemplu, Hitler ar fi avut – după cum îi povesteşte el însuşi, mai târziu, unei discipole din München a lui List – o scrisoare de recomandare către marele industriaş Oskar Wannieck, preşedinte de onoare şi principal sponsor al Societăţii List.[21] Dar acesta murise la 6 iulie 1912, odihnindu-se de mult sub movila sa

tumulară din cimitirul münchenez în momentul în care tânărul Hitler ajunge, în 1913, la München.[22] Cu acelaşi scepticism trebuie întâmpinată şi pretinsa declaraţie a lui Hitler că, înainte de 1914, ar fi activat la recomandarea „Organizaţiei vieneze" – desigur, a Societăţii List – pentru scurt timp ca om de serviciu la clubul Cercului Sollner. Dar că el ar fi renunţat în curând „la această activitate subalternă, deoarece nu s-ar fi simţit bine în acest cerc de titraţi, ofiţeri şi oameni de afaceri."[23] În orice caz, Rudolf Häusler, care a avut în prima perioadă petrecută la München, relaţii foarte strânse cu Hitler, nu face nici cea mai vagă referire la o asemenea activitate.

Fără îndoială, însă, că în anii trăiţi la Viena tânărul Hitler cunoaşte teoriile lui List. De exemplu, într-o cuvântare ţinută în 1920 la München, el expune pe larg teza lui List despre arienii veniţi din nord care devin apoi iniţiatorii culturii omenirii – dar fără să facă referire la List: în extraordinarele deșerturi îngheţate din nord se formase, prin purificare rasială, o seminţie de uriaşi în ceea ce priveşte vigoarea şi sănătatea… Aceste rase, pe care le numim ariene, s-au aflat în realitate la originea tuturor culturilor mari de mai târziu… Ştim că Egiptul a atins nivelul lui înalt de cultură datorită imigranţilor arieni, de asemenea Persia, Grecia; imigranţii erau arieni blonzi, cu ochi albaştri; noi mai ştim şi că în afară de aceste state nu au luat naştere alte focare de cultură pe tot pământul. S-au format poate rase amestecate, din contopirea rasei sudice negricioase, cu ochii negri, şi a rasei nordice venite

prin imigrare, dat nu au luat naştere state culturale mari, creatoare, independente.[24]

Acelaşi lucru îl scrie şi List în cartea sa „Denumirile seminţiilor germanice” (Die Namen der Volkerstămme Germaniens), în care enumera toate culturile despre care se presupune că şi-ar datora existenţa arienilor imigraţi – de la chinezi la perşi şi indieni – afirmând în cele din urmă „că şi cultura egipteană veche s-a născut sub influenţa lor. S-a dovedit că Buddha, Osiris şi mulţi alţii fuseseră arieni.”[25]

Recunoaştem stilul lui List şi în alte declaraţii ale lui Hitler, cum ar fi: Cultura şi civilizaţia umană sunt strâns legate, pe acest pământ, de prezenţa arienilor. Dacă aceştia ar dispărea, pământul ar fi iarăşi învăluit în ceaţa întunecată a unei ere lipsite de cultură.

Ideea „selectării” şi „purificării” rasei ariene, revendicată de List în vederea genezei unui nou popor de eroi care să dobândească apoi, în mod firesc, supremaţia mondială, răzbate şi din cuvintele rostite cu emfază de Hitler în 1935 în faţa a 54.000 de reprezentanţi ai tineretului hitlerist: Trebuie să educăm un om nou pentru ca poporul nostru să nu dispară în urma fenomenelor de degenerare provocate de trecerea timpului.[26] Hitler dă expresie atitudinii pangermaniste vieneze din jurul anului 1900 şi atunci când spune într-o cuvântare ţinută la München în 1929: Primul şi cel mai important lucru este menţinerea purităţii sângelui. Un popor care pierde această puritate este sortit pieirii… Concepţia mea de viaţă îmi dictează să

îmi feresc poporul de intruziunea unui sânge străin. Iar mai departe: avem în faţa noastră numai germani şi cunoaştem o singură graniţă: Cel ce nu face parte din poporul nostru – pentru acela nu mişcăm nici un deget, acela să se descurce singur, să recurgă la ajutorul propriului său popor pentru a-şi atinge scopurile; de la noi nu are ce aştepta! [27]

După ce opinează că poporul german ajunge încetul cu încetul la dezagregare, Hitler oferă următoarea soluţie: Nu există decât un singur popor pentru care ne angajăm în luptă, şi acesta este poporul nostru. Chiar dacă suntem inumani! Dar dacă salvăm Germania, am realizat cea mai colosală faptă. Chiar dacă suntem nedrepţi! Dar dacă salvăm Germania am înlăturat cea mai mare nedreptate. Chiar dacă suntem imorali! Dar dacă salvăm poporul nostru, am reinstaurat iarăşi moralitatea![28] Iar mai departe: Nu există pactizare când este vorba de puritatea rasei! Nu putem admite o deteriorare a calităţii rasei printr-o bastardizare. Singura întrebare valabilă este: Cine domină? Nu există proteste în aceste probleme ci doar răzbunare şi fapte concrete! Popor german, dacă te-ai hotărât să te aperi, fă-o în mod necruţător ! [29]

Câteva puncte din Programul Partidului Naţional-Socialist German, elaborat în 1920, dau expresie solicitărilor lui Guido von List şi ale aliaţilor lui apropiaţi – şi anume adepţii lui Schonerer – de a-i scoate pe evrei în afara comunităţii „ariene”. De exemplu, punctul 4: retragerea drepturilor civile ale evreilor; punctul 5: punerea

lor sub jurisdicţia legii străinilor, şi punctul 6: retragerea dreptului de a ocupa funcţii publice.

O mărturie transmisă oral confirmă că Hitler cunoaşte foarte bine scrierile lui List. Discipola lui List, Elsa Schmidt-Falk, genealoagă şi librară la München, îi povesteşte scriitorului Wilfried Daim că Hitler deţine o ediţie mai veche a lucrării lui List „Peisaje germano-mitologice" şi că ar fi citit lucrările principale ale lui List, cum ar fi „Organizarea armană a ariogermanilor" (Armanenschaft der Ariogermanen), „Riturile Ario-germanilor" (Rita der Ariogermanen), „Idiomul străvechi al ariogermanilor" (Ursprache der Ariogermanen) şi „Seminţiile germanice" (Volkerstämme der Germanen).[30]

Hitler ar fi dorit chiar să realizeze visul lui List despre reconstruirea garnizoanei romane Carnuntum la est de Viena. În 1900, List dedicase acestei himere o cărticică, propunând ca alături de garnizoana romană să se construiască şi un oraş germanic de aceeaşi mărime. În concepţia lui List populaţia ar fi trebuit să se îmbrace şi să se comporte ca romanii, respectiv germanii, să organizeze serbări şi să practice sporturi în stil roman, respectiv german. Chiar şi vilegiaturiştii care vizitau băile Deutsch-Altenburg, situate în apropiere, ar fi trebuit să poarte aceeaşi îmbrăcăminte. Punctul culminant îl formau, în proiectele lui List, serbări populare uriaşe şi drame cultice care să facă din Carnuntum un fel de „Bayreuth al Mărcii Estice."[31]

Hitler i-ar fi spus odată, cică în glumă, librarei din

München, că dacă Austria se va alipi cândva Germaniei, el va dezgropa acea svastică pe care List şi prietenii săi o construiseră din sticle de vin goale, după un chef dintr-o noapte de Sânziene, şi o îngropaseră sub o brazdă de la poarta romană păgână de lângă Carnuntum.[32] În orice caz, lui Hitler îi făcea plăcere să se întreţină cu ea despre List şi „despre patria noastră comună Austria", consultând-o şi ca genealoagă – ea era poreclită „Străbuna" – şi ca o consilieră discretă: „Adolf Hitler m-a rugat, în primul rând, de mai multe ori să elucidez nişte probleme familiale mai delicate ale sale."[33]

Elsa Schmidt-Falk, născută în 1897 la Budapesta, dar crescută la Viena, este membră a Partidului Naţional-Socialist din 1933, fiind căsătorită cu un comandant SA. O verificare a credibilităţii acestei martore a confirmat toate declaraţiile făcute de ea despre propria ei persoană. După cum a constatat şi Juriul din München în 1947, ea a fost din 1934 până în 1937 şefa departamentului de cercetări genealogice din organizaţia Partidului Naţional-Socialist din sectorul de nord al oraşului München şi, în acelaşi timp, referent adjunct pentru probleme de genealogie în cadrul organizaţiei de femei a Partidului Naţional-Socialist. În ambele funcţii ea a activat onorific.[34] Dificultăţile – amintite în proces – pe care le-a avut cu conducerea regională de partid s-ar putea datora faptului că ea nu a reuşit să-şi dovedească puritatea ariană.[35] În orice caz, Juriul din München a achitat-o în 1947.

Invincibilul

Cu rezervele de rigoare faţă de o sursă din mâna a doua, am putea accepta şi declaraţia lui Elsa Schmidt-Falk că Hitler aprecia cartea lui List „Invincibilul", raportând la propria sa persoană profeţiile lui List despre „cel puternic venit de sus." „Invincibilul" este acel principe eroic a cărui apariţie se zice că fusese prefigurată încă în vechea „Edda" germanică. List consideră că misiunea sa capitală este să pregătească era eroică a acestui „puternic venit de sus" şi instaurarea dominaţiei germanice mondiale. [36]

Cartea lui List „Invincibilul", o componentă fundamentală a concepţiei germanice despre viaţă" (Der Unbesiegbare. Ein Grundzug germanischer Weltanschauung) apăruse la Viena în 1898 în forma unui mic catehism, deci având un caracter religios evident. După List ar exista zece „porunci divine", acele „legi primordiale veşnice şi imuabile pe care Dumnezeul atotputernic le-a trasat în natură odată pentru totdeauna." Porunca a zecea este: „Să-i fii devotat până la moarte poporului tău şi patriei tale."

Cartea intenţionează să îneumeze „în fraze scurte, pe înţelesul tuturor, o concepţie despre viaţă în spirit germanic" şi să indice metoda „de a educa un popor german nobil, sănătos la trup şi suflet, care să fie în stare să înfrunte toate furtunile viitoare şi să facă faţă tuturor cerinţelor viitorului, chiar şi celor mai grele."[37]

List scrie în prefaţă: „Potentaţii care au îndrumat procesul educativ al omenirii s-au străduit secole întregi să estompeze şi să şteargă specificul naţional al popoarelor, mânaţi de iluzia deşartă că deosebirile etnice ar putea fi nivelate, precum şi de intenţia nefastă de a netezi calea formării unei omeniri omogene… Orbiţi de o prost înţeleasă iubire faţă de oameni, ei au semănat printre popoare erezia smintită despre cetăţenia universală generalizată (cosmopolitism), ajungând la falsa concluzie fatală că oamenii formează o turmă condusă de un singur păstor.”[38]

Acum, însă, după trezirea „geniului poporului”, ariogermanii trebuie să năzuiască spre alt ţel şi anume „să-şi înnobileze în cât mai mare măsură poporul”. Aceasta necesită „o educaţie naţională a poporului”, pe baza unei „etici populare (morală naţională)” care să înlocuiască lecţiile de religie din şcoli. „Dascăli laici, naţionali” ar trebui să-i educe pe copii în spiritul unei „religiozităţi născute din sentimentul naţional”, aceasta fiind „cea mai bună pavăză contra dispariţiei naţiunii.”[39]

Străduinţele vor fi încununate de succes, deoarece: „Dumnezeu iubeşte şi ocroteşte popoarele harnice, curajoase, loiale şi corecte şi le răsplăteşte dându-le libertate şi bunăstare. Ca răsplată, el le trimite oameni mari care să le conducă spre dobândirea puterii, măreţiei şi belşugului… Dumnezeu îşi întoarce faţa de la popoarele leneşe, laşe, invidioase şi egoiste, condamnându-le, drept pedeapsă, la înrobire şi corcire.” Iar mai departe: „Viaţa

este o luptă continuă, iar preţul acestei lupte este viaţa."[40]

Tribunul popular germanic mult aşteptat, cel „puternic venit de sus", va domni – după părerea lui List – ca om înzestrat cu forţe divine, fără să fie subordonat vreunei legi. Semnul de recunoaştere al acestui conducător eroic este faptul că va ieşi învingător în toate luptele. „Cel puternic venit de sus" va avea totdeauna dreptate. Căci, conform spuselor lui List, el trăieşte în armonie cu forţele naturii, apariţia sa ca salvator al germanilor fiind proorocită încă în legendele vechi. El nu se poate înşela. „Victoria finală" îi este asigurată.

Cine cunoaşte teoria lui List, că „cel puternic venit de sus" poate fi recunoscut după victoriile sale, va înţelege şi afirmaţia, aparent absurdă, a lui Hitler: Dacă Gingis-han a fost într-adevăr un om atât de mare cum îl descrie istoria, înseamnă că el era arian şi nu mongol. Această aserţiune ne dovedeşte că Hitler este foarte bine informat în legătură cu teza lui List despre salvatorul „arian" infailibil şi invincibil.

Renumita îndărătnicie a lui Hitler de a nu admite niciodată că ar fi greşit, convingerea sa fermă că este infailibil, şi-ar putea avea originea în această credinţă. Un conducător care admite că are o concepţie despre lume greşită, spune Hitler în „Mein Kampf", trebuie să renunţe la orice activitate politică. Căci din moment ce s-a înşelat o dată în probleme fundamentale, există posibilitatea ca el să se înșele şi a doua oară.[42] O asemenea eroare ar fi, conform teoriei lui List, tocmai dovada că nu avem de-a

face cu „cel puternic venit de sus”. [43]

În felul acesta, s-ar putea ca teoria lui List despre conducătorul germanic prezis din timpuri străvechi, adică despre „invincibil”, să fi reprezentat o treaptă preliminară a cultului de mai târziu al Führer-ului. Hitler îşi construieşte în „Mein Kampf” antecedentele corespunzătoare, şi anume: o „concepţie despre viaţă” clară, formată în mod organic, lipsită de contradicţii şi manifestată din tinereţe – concepţia unuia „puternic, venit de sus”. Pentru a menţine acest mit, el trebuie: să-i împiedice cu orice mijloace pe martorii oculari ai perioadei petrecute de el la Viena să vorbească, trebuie deci să-şi șteargă urmele. Căci relaţiile sale de prietenie cu unii evrei din căminul de nefamilişti ar fi contrazis această pretinsă evoluţie rectilinie, impietând asupra pretenţiei lui de a fi „cel puternic venit de sus”. [44]

După 1933 şi după numeroasele succese de la începuturile guvernării sale – care păruseră inimaginabile înainte – această convingere a lui Hitler despre predestinarea sa se întăreşte probabil, ajungând până la o adevărată identificare cu cel „puternic venit de sus”, a cărui apariţie fusese cică anticipată cu multe secole în urmă. În 1936 Hitler declară: înaintez cu siguranţa unui somnambul pe calea indicată de providenţă. Iar în 1937: Dacă această forţă atotputernică binecuvântează o acţiune aşa cum a binecuvântat-o pe a noastră, nici oamenii nu o mai pot distruge. Privind înapoi spre cei 5 ani care au trecut, am dreptul să spun: cele realizate nu sunt doar opera oamenilor. Dacă nu am fi fost conduşi de

providenţă, nu aş fi reuşit să descopăr drumul spre aceste cărări ameţitoare! [45]

Hitler găseşte probabil la List o confirmare în plus a predestinării sale. Acesta scrie că resturi ale rasei ariogermani-ce mai supravieţuiesc în regiuni izolate, şi anume în „vechea Saxonie, în depresiunile Elbei, în Austria Inferioară, în văile râurilor Krems, Kamp şi Isper."[46] Râul Kamp traversează ţinutul Waldviertel, de unde se trag toţi strămoşii lui Hitler. Dar această manie sau această autosugestie că el ar fi salvatorul şi unificatorul naţional proorocit nu este lipsită de un calcul politic. S-ar putea ca şi teoriile lui Gustave Le Bon să fi jucat un anumit rol, căci Hitler studiase în anii petrecuţi la Viena în mod temeinic cartea acestuia „Psihologia maselor" (Psychologie des Foules). Le Bon spune următoarele despre „marii conducători" ai maselor: „Menirea principală a marilor conducători este să insufle credinţă. Ei exercită fascinaţie de-abia după ce ei înşişi sunt fascinaţi de o idee. Tăria credinţei lor conferă cuvintelor lor o forţă sugestivă deosebită."[47] Prin urmare, un asemenea conducător charismatic va trebui să fie mai întâi el însuşi captat de o idee înainte de a putea îndrăzni să câştige „masele" pentru convingerile sale.

Aplombul cu care Hitler se lansează în toate aventurile politice riscante ale anilor treizeci ar putea să-şi găsească justificarea şi în aceste convingeri ale sale. Otto Dietrich, şeful secţiei de presă al lui Hitler, relatează mai târziu despre aceşti ani dinaintea războiului: „El era ca un

jucător de ruletă care câştigă şi care nu poate înceta să joace fiindcă îşi imaginează că el cunoaşte sistemul ce îi permite să recupereze tot ce a pierdut şi să spargă banca."[48] Convingerea că este invincibil îi alimentează probabil şi în aprilie 1945 certitudinea că ceva îl va mai salva în ultima clipă – aşa cum sperase odinioară şi regele Prusiei Frederic al ll-lea cu ocazia Războiului de Şapte Ani.

Hitler vrea să fericească poporul german cu forţa: în evenimenteie istorice trecute ale germanităţii vedem misiunea încredinţată, involuntar, de destin de a unifica acest popor german îndărătnic – dacă este necesar chiar cu forţa. Acest lucru era, din punct de vedere istoric, tot atât de necesar atunci precum este şi astăzi. [49]

Autosugestia şi credinţa în teoriile obscure ale unui filosof din anii de tinereţe petrecuţi la Viena şi-au dat mâna subminând în mod fatal simţul pentru realitate al lui Hitler.

Lanz von Liebenfels

Cel Mai apropiat discipol şi urmaşul lui Guido von List este scriitorul Joseph Adolf Lanz, născut în 1874 la Viena ca fiu al profesorului Johann Lanz şi al Katharinei născută Hoffenreich. La vârsta de 19 ani el intră în ordinul călugărilor cistercieni, de la mănăstirea Heiligenkreuz din ţinutul Wienerwald; ca novice, sub numele de „Frater Georg", el se ocupă aici de istoria ordinului şi a regiunii,

aprofundând astrologia şi exegeza biblică. Întocmai ca List, are şi el o „viziune” determinată de o veche piatră funerară pe care se vede un cavaler cu piciorul pe o maimuţă. Lanz o interpretează ca un îndemn ca „omul superior” artistocratic să-l doboare pe „omul-maimuţă”; după care el se pune în slujba acestei idei sugerate de vis.

În 1900, la un an după hirotonisire, Lanz – acum în vârstă de 25 de ani – se retrage din ordinul călugăresc din cauza unei „nervozităţi tot mai accentuate”[1] şi întemeiază „Ordinul neotemplier” care stă sub semnul mitului Gralului, al dreptului seniorial şi al idealului despre puritatea rasială – influenţat direct de List. Ca templier, el adună în jurul său oameni oneşti, bogaţi şi de „rasă pură” şi achiziţionează cu banii acestora o cetate pentru ordinul său, şi anume ruina Werfenstein din Strudengau pe Dunăre.

În 1902 Lanz îşi confecţionează o nouă identitate. El modifică data şi locul naşterii sale, declarând că s-a născut în 1872 la Messina, în insula Sicilia. El îşi atribuie un doctorat imaginar şi schimbă, în toate actele, numele părinţilor săi aflaţi încă în viaţă. Pe profesorul Johann Lanz îl transformă în „Baronul Johann Lancz von Liebenfels”, prezumtiv descendent al unei vechi familii aristocrate din Suabia. Lanz schimbă complet identitatea mamei lui, Katharina – care trăieşte până în 1923 – dându-i numele de Katharina Skala. List îi asigură discipolului său o acoperire publicându-i genealogia

inventată şi descriind în mod amănunţit pretinsa „stemă armană şi femană autentică” a lui „Lan? Von Liebenfels”.[2]

Lanz justifică aceste ajustări prin dorinţa de a se sustrage unei verificări astroiogice a persoanei sale. Adevăratul motiv îl găsim însă în originea evreiască a familiei Hoffenreich[3], din cauza căreia Lanz nu se încadrează în criteriile impuse de el însuşi neotemplierilor săi. În orice caz, el reuşeşte să introducă aceste date false până şi în formularele oficiale ale Biroului de Evidenţă a Populaţiei din Viena. Astfel, Adolf Lanz devine „arianul” Baron Dr. Adolf Georg Lanz von Liebenfels.[4]

Lanz îşi câştigă existenţa scriind nenumărate articole pentru ziarele pangermaniste care stau în slujba lui Georg Schonerer, cunoscut ca un om foarte generos. El îl laudă peste măsură pe acest sponsor al său, considerându-l superior chiar şi lui Otto von Bismarck, care este idolul pangermaniştilor. Este adevărat că Bismarck „ridicase în şa” poporul german, datorită faptului că trezise „conştiinţa sa poporană”, dar Schonerer îl va învăţa să călărească, şi anume cu ajutorul „tinerei economii rasiale. [5]

Fostul călugăr devine un militant activ împotriva bisericii catolice, mai ales împotriva iezuiţilor[6], sprijinind mişcarea iniţiată de Schonerer „Desprinderea de Roma”, pe care o elogiază ca „mişcare rasială ariană”: „în faţa noastră se derulează un nou capitol al istoriei universale. Este tot mai evident că luptele religioase ale epocilor mai îndepărtate, conflictele etnice şi războaiele naţionale ale timpurilor moderne nu au fost decât fazele preliminare ale unei

ciocniri puternice între rase pentru a-şi asigura supremaţia pe globul pământesc. Vedem deja peste tot mijind zorile acestei celei mai crâncene lupte… Popoarele mediteraneene, mongoloide şi negroide se pregătesc să pornească o luptă comună împotriva rasei germanice". Roma, „cel mai înverşunat duşman al germanilor", devine comandantul lor suprem.[7] În schimb, ţelul germanilor este o „biserică populară unită, unificată, independentă de Roma, germanică".[8] Fireşte însă că Lanz nu îşi urmează niciodată propriile sale maxime şi nu trece la protestantism.

„Viziunea" lui Lanz se dovedeşte a nu fi câtuşi de puţin originală, ea constând dintr-un talmeş-balmeş de teorii contemporane, în primul rând din teoriile rasiale ale lui List. Teza acestuia despre protogermanicul descins din nord apare la Lanz în următoarea variantă: Protogermanicii „nu numai că i-au civilizat pe barbari, ci mai întâi i-au ridicat la rangul de oameni, amestecându-se cu ei, iar din această combinaţie au luat naştere actualele rase inferioare mediterane (din jurul Mării Mediterane), precum şi cele negroide şi mongoloide". „Barbarul" nu este „mai mult decât un animal domestic şi, luat literal, ,,creatura" stăpânului său." Acest fapt explică însă şi ura raselor inferioare contra arienilor. „Întocmai cum, la vederea unei mutre de mongol sau de negru orice arian este cuprins de o aversiune iremediabilă, tot aşa în ochii celui de rasă inferioară se aprinde o perfidă ură ancestrală la vederea unui om cu piele albă. În cazul unuia este

vorba despre sentimentele neamului superior, generate de conştiinţa originii divine superioare; în cazul celuilalt de sentimentele maimuţei umanoide sălbatice şi încă nedomesticite, care se trezesc în asemenea momente ca o moştenire atavică… Dacă strămoşii noştri nu ar fi riscat, cu curaj, să pornească această luptă, pământul ar fi populat încă şi în ziua de astăzi de gorile şi urangutani."[9]

Lanz este membru activ al Societăţii List fiind primit şi în „gruparea armană" mistică a lui List şi, la rândul său, îl primeşte şi el pe List în „Ordinul Neotemplier". Svastica popularizată de List devine parte componentă a noii steme a lui Lanz şi a drapelului ordinului neotemplier. List îşi dedică în 1909 cartea intitulată „Denumirile seminţiilor germanice şi interpretarea lor" „curajosului şi hotărâtului domn dr. J. Lanz von Liebenfels, un Ulfila arman al viitorului, în semn de înaltă preţuire din partea autorului."[10] Ulfila vrea să fie episcopul arian Wulfila din secolul al IV-lea, devenit renumit prin traducerea Bibliei. Lanz crede că pe paginile care lipsesc din traducerea lui Wulfila se găsea „adevăratul mesaj" al Sfintei Scripturi, şi anume o chemare biblică tainică la luptă împotriva Tschandal-ilor, a celor de altă rasă.[11] În 1906 apare lucrarea principală a lui Lanz: Teozoologie sau teoria despre maimuţele Sodomei şi Electronul divin„ (Theozoologie oder die Kunde von den Sodoms-Äfflingen und dem Gotter-Elektron). Ca fiu al generaţiei sale, pentru care electricitatea este un fenomen copleşitor, Lanz atribuie zeilor arieni forţe electrice, inspirându-se şi din tezele despre magnetism şi fluidul

vital ale lui Carl von Reichenbach: de exemplu, creierul omului ar fi un „acumulator de fluid„.[12] Lanz aduce în sprijinul tezelor sale obscure „documente biblice„, ajungând la concluzii cum ar fi următoarea: „Christos, dovedit ca om terţiar electric.”[13]

Formula lui Lanz pentru întregul domeniu al „moralităţii” este identică cu cea a lui List: „Moral şi bun este tot ce îi foloseşte rasei superioare, iar imoral tot ce îi dăunează.” „Numai dacă oamenii superiori se încuscresc unii cu alţii elementul divin se va menţine viu în ei, iar ei vor semăna tot mai mult cu Dumnezeu graţie unei evoluţii continue şi progresive spre mai bine. Dar dacă ei nu procedează aşa, dacă se combină cu rase inferioare, elementul divin va dispărea încetul cu încetul din ei.”[14] „Posibilitatea de a înnobila şi îmbunătăţi calitativ rasa printr-o reproducere ,,dirijată” ar fi „singura căinţă” adevărată şi eficientă pentru cel ce a păcătuit amestecând rasele.” Calea ideală de a menţine puritatea rasei blonde este, după Lanz, înfiinţarea unor „colonii pentru reproducere” în medii rurale izolate, „femelele” fiind strict separate de orice atingere cu „mongoli”, „negri” şi „mediteraneeni”: „Am protejat vitele noastre de corcire şi de molime, impunând un control vamal; în schimb pe oameni îi abandonăm, fără nici o apărare, pericolului de a se îmbolnăvi şi de a-şi degrada compoziţia sângelui prin contactul cu Tschandal-ii libidinoşi (corciturile) din răsărit şi din sud.”[15] Lanz mai preconizează dreptul la poligamie pentru soldaţii merituoşi şi „dreptul de a captura pământ” pentru războinicii

victorioşi: „Pentru fiecare soldat german o fermă, pentru fiecare ofiţer o moşie seniorială în Franţa! Dar în nici un caz nu despăgubiri de război în valoare de miliarde, căci miliardele ajung în mâinile evreilor, iar bravii noştri soldaţi se aleg doar cu medalii de bronz şi cruci de fier."[16] Începând cu anul 1906 Lanz editează seria de scrieri Ostara, „prima şi unica revistă care analizează şi cultivă principiul rasei eroice şi a dreptului seniorial", şi care publică recenzii amănunţite despre cele mai recente lucrări pe marginea „economiei rasiale". Această serie devine un forum al autorilor pangermanişti. De exemplu, primele două numere critică votul universal şi Ungaria. Şi pangermanişti din „imperiul german" publică aici, cum ar fi Adolf Harpf cu lucrarea „Ideea naţionalist-poporană – principiul aristocratic al epocii noastre" (Der volkische Gedanke, das aristokratische Prinzip unserer Zeit). Începând cu anul 1908 Lanz este cel care scrie aproape toate articolele din revista Ostara: „Rasa şi femeia şi preferinţa ei pentru bărbaţii de rasă inferioară" (Rasse und Weib und seine Vorliebe fur den Mann der niederen Artung, 1908); „Introducere în teoria rasială" (Einführung în die Rassenkunde) cu următorul conţinut: „Diferenţierea biochimică, fiziologico-electrică, morfologică şi antropometrică a raselor"; apoi „Pericolele dreptului femeii şi necesitatea moralei oamenilor superiori, bazate pe dreptul seniorial" (Die Gefahren des Frauenrechts und die Notwen-digkeit der mannesrechtlichen Herrenmoral, 1909); „Determinarea caracterului după forma craniului"

(Charakterbeurteilung nach der Schädelform, 1910); „Viaţa amoroasă şi sexuală a blonzilor şi bruneţilor” (Das Geschlechts-und Liebes-leben der Blonden und Dunklen, 1910, în două numere); „Introducere în fizica sexuală” (Einfuhrung în die Sexual-physik, 1911); „Moise ca darwinist” (Moses als Darwinist, 1911), o introducere în religia antropologică; „Kallipedie sau Arta procreării conştiente” (Kallipädie oder die Kunst der bewussen Kinderzeugung, 1911), un breviar de igienă rasială pentru taţi şi mame; „Blonzii ca creatori ai limbajelor” (Die Blonden als Schopfer der Sprachen) şi multe altele.

Cu aşa numita „economie rasială” Lanz inventează o branşă lucrativă, exploatând-o din plin. El confecţionează, în schimbul unei sume de bani, documente pentru „premii de frumuseţe rasială” pe baza unui „index de valenţă rasială” alcătuit de el însuşi. Ca să facă reclamă seriei Ostara, el anexează câtva timp la numerele revistei „bonuri pentru premiul de frumuseţe rasială”. În schimbul expedierii, pe adresa revistei, a unui anumit număr de asemenea bonuri – dar, nota bene, fără nici o verificare „rasială” reală – cititorii primesc un „certificat care atestă puritatea rasială.”

Lanz dezvoltă idei de-ale lui List, Weininger, Reichen-bach, Darwin, Chamberlain şi ale altora, le condimentează cu exemple din electricitatea modernă, mistica religioasă şi exegeza biblică, adăugând la toate acestea – ca notă, evident, personală – un misoginism extrem şi mania

dreptului seniorial. Iar apoi înveşmântează tot acest amalgam într-un limbaj strident şi agresiv.

El îi avertizează pe studenţi: „Mulţi tineri vrednici s-au nenorocit şi au ajuns nişte rataţi din cauza femeilor. Şi, sincer vorbind, trebuie să admitem că pe un tânăr nu-l pasc în ziua de astăzi de nicăieri atâtea pericole ca din partea femeilor germane needucate sau răsfăţate."[17] „Femeia germană" preferă ca parteneri sexuali pe bărbaţii de rasă inferioară sau „maimuţele umanoide" din cauză că sunt mai „virili". Ca să-şi ilustreze afirmaţiile, Lanz citează cu deosebită plăcere poveşti despre căţele care nu fac pui cu câinii de rasă ci cu bastarzii. Deoarece primul partener „impregnează" femeia cu sperma sa, transformând-o în proprietatea sa, copiii procreaţi cu partenerii ulteriori poartă, cu toţii, amprenta acestui prim bărbat. În felul acesta se deteriorează „rasa", lată din ce cauză virginitatea „nu are doar o valoare pentru amatori, ci o valoare uriaşă în economia rasei."[18]

Bărbatul trebuie neapărat să recurgă la un medic care să verifice fecioria viitoarei sale soţii, iar după căsătorie să o supravegheze cu stricteţe. Căci: „Tocmai aici este aspectul tragic al vieţii erotice a unui bărbat eroic, şi anume că senzualitatea lui este resimţită atât de femeia de aceeaşi rasă cu el. Şi cu atât mai mult de cea de rasă inferioară, ca nesatisfăcătoare… Bărbaţii posesivi bruneţi, de rasă inferioară, care trăiesc printre noi, au pervertit total, atât psihic cât şi fizic, preferinţele erotice ale femeilor noastre."[19]

Pentru Lanz femeia prezintă importanţă doar ca „element de reproducere”; el o cântă, cu o exaltare aproape religioasă, pe „mater dolorosa a reproducerii rasei pure”: „Mamele destinate reproducerii ar trebui să trăiască în izolare totală, pentru ca să nu cadă în ispita adulterului… Dar femeia trebuie să parcurgă în direcţie inversă acest drum al durerii după ce s-a delectat pe drumul milenar, ameţitor, al desfătărilor bacantice. Ea trebuie să facă penitenţă pentru pasiunea ei.” Răsplata care o aşteaptă după toate renunţările este foarte mare: „Ea va avea parte de dragostea celor mai frumoşi, tineri şi viguroşi bărbaţi, se va bucura de cei mai frumoşi şi nobili copii, generaţiile viitoare îi vor înălţa temple şi monumente întocmai ca unei noi Fecioare Maria venerabile şi prea fericite, dându-i onoruri regeşti.”[20] Bărbaţii iau în primire femeile ca „proprietate” a lor căci, „de fapt, natura însăşi ni le-a hărăzit ca sclave… Ele sunt proprietatea noastră, întocmai după cum pomul plin de rod îi aparţine grădinarului.”

Dar nici măcar pangermaniştii nu-şi pot permite să accepte fără replică tezele radicale ale lui Lanz. Aşa că în ziarele pangermaniste apar tot mereu riposte tăioase la adresa articolelor lui Lanz, cum ar fi, de exemplu, una scrisă de o „mamă germană” furioasă. Aceasta condamnă teoria despre mamele destinate reproducerii ca fiind „defăimătoare”, „un dispreţ total faţă de femei” şi „înjositoare”[21]. Un medic din Eger critică teza lui Lanz „blond=eroic”, constatând că „adevăraţii eroi ai poporului

german nu prezintă caracteristicile rasei eroice, aşa cum le înfăţişează autorul respectiv… De exemplu, Dr. Martin Luther avea un craniu lat iar Otto von Bismarck unul lat şi era brunet." Pe medic îl irită îndeosebi faptul că Lanz îi clasifică şi pe politicieni în funcţie de teoria sa rasială, încadrându-l pe Dr. Julius Ofner de la Partidul Popular German în rasa eroică „blondă". Acesta este însă evreu de origine. „Prin urmare rasa eroică a ajuns, în concepţia lui Lanz-Liebenfels, la evrei."[22] Înainte de 1914, antisemitismul nu ocupă încă un loc central în teoriile lui Lanz. Duşmanul său principal sunt, în mod evident, „femeile germane", şi de-abia în al doilea rând „Mongoloizii", „Negroizii" şi „Mediteraneenii", prin care înţelege toate popoarele care trăiesc în jurul Mării Mediterane, deci inclusiv evreii. Deoarece, în concepţia lui, răul cel mai mare îl reprezintă amestecul raselor, îl interesează mai puţin acele grupări care pun mare preţ pe unitate şi izolare strictă, cum sunt de exemplu evreii habotnici, în primul rând sionişţii. Lanz: „Noi o luăm spre dreapta, evreii spre stânga, nu vrem decât o separare netă; iar aceasta va avea loc cu atât mai repede şi mai uşor cu cât evreii vor începe mai curând lupta de purificare a propriei lor etnii." Pentru Lanz problema principală o reprezintă „cei cu sânge amestecat", mai ales „asimilaţii". Lanz: „Dar ce ne facem cu milioanele de evrei necircumcişi, botezaţi, ,,germani" şi chiar ,,teutoni", care populează districtele industriale şi oraşele mari, făcând ca elementul german să fie detestat în lumea întreagă?"[23]

Pe de altă parte Lanz are o admiraţie nedisimulată tocmai pentru un asemenea produs al „amestecului”, şi anume pentru evreul botezat Karl Kraus, în primul rând din cauza luptei duse de acesta împotriva presei vieneze liberale. Kraus publică în revista sa F^{ACKEL} un asemenea imn de laudă împănându-l cu observaţii scurte, provocatoare, „iudaizante”.[24]

Lanz încearcă însă necontenit să facă un „arian” din idolul său: „Cel ce l-a văzut vreodată pe Karl Kraus, va admite fără doar şi poate că el nu întruchipează nici tipul mongoloid nici pe cel mediteranean… El are un păr blond închis, care în copilărie fusese cu siguranţă deschis, o frunte frumoasă, ovală, şi o plastică eroică mai ales a părţii superioare a feţei. Ochii sunt albastru-cenuşii. Nu am avut niciodată contacte personale cu Karl Kraus. Nu cunosc dimensiunile craniului său… Kraus a devenit un duşman înverşunat al Tschandal-ilor şi un dresor al lor tocmai fiindcă nu s-a ridicat deasupra rasei sale… Omul eroic este în acelaşi timp şi genial. Karl Kraus este un geniu, un adevărat geniu, deoarece activitatea sa este deschizătoare de drumuri şi creatoare. Chiar şi numai acest fapt pledează pentru esenţa rasei sale.”[25]

Scârbit, în mod vădit, de acest discurs, Kraus răspunde de data aceasta cu un articol lung, tăios, intitulat „El este cu toate astea un evreu! (Er ist doch ein Jud!) în care ocărăşte: „Nu mă pricep la rase. Nu ştiu ce îşi imaginează politicienii şi redactorii naţionalist-germani în prostia lor atunci când mă consideră drept unul de-al lor şi nici cum

interpretează aşa ceva intelectul cuşer atunci când mă reclamă drept unui de-ai noştri – nu ştiu, nu mă deranjează, îmi intră pe o ureche şi îmi iese pe gât… Cred că atât în cazul de faţă cât şi atunci când este vorba despre creaţia omului şi despre operele create de oameni, sunt în joc interese superioare celor care se manifestă atunci când vorbim despre problema rasială de la nivelul unui om de cultură.„ Iar în ceea ce îl priveşte pe Heinrich Heine (la care Lanz descoperă existenţa unei influenţe mongoloide), el, Kraus, nu crede „că pe acesta l-ar fi deranjat o componentă mongoloidă şi nici că orânduirea acestei lumi ar urmări doar perpetuarea tipului germanic."[26]

Începând cu anii 20, Lanz se străduieşte să fie considerat un prezumtiv precursor al lui Hitler. În 1926 editorul îi trimite lui Hitler ultima lucrare a lui Lanz „Cartea psalmilor în germană. Cartea de rugăciuni a ariozofilor, misticilor rasiali şi a antisemiţilor„ (Das Buch der Psalmen teutsch. Das Gebet-buch der Ariosophen, Rassenmystiker und Antisemiten) cu o dedicaţie din partea autorului.[27] Prietenii lui Lanz spun că „mişcarea fascistă şi svastica nu sunt, în fond, decât excrescenţe ale ideilor din Ostara."[28] În 1932, cu ocazia pretinsei aniversări a 60 de ani, Lanz este sărbătorit cu cuvintele: „Deschizătorul de drumuri al naţional-socialismului este călugărul simplu şi modest Jorg Lanz von Liebenfels."[29]

După 1945 Lanz trăieşte mai mult la Viena, vorbindu-le cu deosebită plăcere ziariştilor despre pretinsele sale

legături cu Hitler – ceea ce îi este cât se poate de penibil familiei sale. Opinia fraţilor Heinrich şi Fritz Lanz: „Daţi-i odată pace bietului nerod." Rudele din partea mamei, Hoffenreich, îl consideră „nebun". Nepotul Luigi Hoffenreich despre Lanz: „Noi îl numeam totdeauna călugărul trăsnit."[30]

Şi în 1951, la vârsta de 77 de ani, Lanz susţine faţă de Dr. Wilfried Daim, specialistul în psihologie abisală, că în 1909 i-a cunoscut personal, la Viena, pe Hitler care avea atunci 20 de ani. Acesta l-ar fi vizitat la Rodaun rugându-l să-i dea câteva numere din Ostara care îi lipseau. Lanz i-ar fi îndeplinit dorinţa, dăruindu-i tânărului cu o înfăţişare „foarte sărăcăcioasă" şi două coroane pentru biletul de călătorie.[31]

Este aproape imposibil să verificăm dacă Lanz a spus adevărul. Martora Elsa Schmidt-Falk nu ştie nimic despre o relaţie dintre Lanz şi Hitler. Acesta nu vorbise niciodată cu ea despre Lanz, făcând o singură dată o scurtă observaţie: „Lanz şi clica sa de homosexuali."[32] Admiratoarea lui List îl numeşte pe Lanz „un om îngrozitor", un „pseudo-aristocrat" Şi un „călugăr care s-a lăsat de călugărie."[33] În realitate, este lipsit de importanţă dacă Lanz şi tânărul Hitler s-au întâlnit cu adevărat la Viena sau nu. Sigur este că Hitler cunoştea revista Ostara şi pe Lanz ca autor prolific care publică în ziarele pangermaniste. Declaraţia făcută de bătrânul Lanz cu trei ani înainte de moarte dovedeşte în primul rând că, şi după toate catastrofele declanşate de Hitler, el doreşte încă să

evidenţieze importanţa sa istorică proprie, ca „omul care i-a însuflat lui Hitler ideile”[34], subliniind însă concomitent şi influenţa pe care cică ar fi exercitat-o asupra lui Lenin.

Este adevărat că Lanz poate fi considerat cel mai spectaculos dintre scriitorii pangermanişti. Dar coincidenţele cu „concepţia despre lume” a lui Hitler nu sunt atât de convingătoare ca în cazul lui List. Tezele despre purificarea rasială şi menţinerea unui sânge nealterat, despre arieni şi rase corcite, inferioare, sunt atât de răspândite în jurul anului 1900 încât sursa de inspiraţie a lui Hitler nu poate fi limitată la un singur autor. Ecouri clare ale lui Lanz pot fi găsite mai degrabă în limbajul lui Hitler, cum ar fi în „Mein Kampf”: Evreiaşul cu păr negru stă ore întregi la pândă, cu o expresie de bucurie satanică întipărită pe faţă, aşteptând să pună mâna pe fata nevinovată pe care o pângăreşte cu sângele său, înstrăinând-o de propriul ei popor. El încearcă să altereze, prin toate mijloacele, fundamentele rasiale ale poporului pe care vrea să-l subjuge.[35]

Şi faptul că Hitler îi prezintă în aceeaşi măsură pe „negroizi” şi pe evrei ca pe nişte corupători ai „femeii germane”, prin urmare ai „rasei germane”, aminteşte de Lanz. De exemplu, vorbind în 1921 despre ocuparea ţinutului renan de către francezi, el spune referitor la „Femeia germană şi evreu”: Evreul vrea să pângărească, vrea să altereze total rasa noastră germană; de aceea el o azvârle pe femeia germană din ţinutul renan în braţele negroizilor.[36]

Desigur că şi o tactică politică îl determină pe Hitler să nu-şi însuşească teoriile extremiste ale lui Lanz, mai ales pe cele pornite din ura sa faţă de femei. Sectarii ultranaţionalişti ameninţă să devină o ipotecă apăsătoare pentru cancelar, din care cauză el se debarasează de ei. În „Mein Kampf" el se manifestă uimitor de agresiv la adresa Johann-ilor naţionalişti, a bărboşilor, aceşti Ahasveri naţionalişti care se ceartă mereu unii cu alţii. Căci aceeaşi oameni care îşi agită săbiile de tinichea, cu grijă imitate după cele vechi germane, îmbrăcaţi într-o blană de urs tăbăcită şi cu coarne de taur pe capetele împodobite cu bărbi o iau rapid la fugă la vederea unui baston de cauciuc comunist. Să nu-i ia nimeni în serios: îi laşi să pălăvrăgească şi râzi de ei. Iar mai departe: Ei sunt nu numai laşi ci şi incompetenţi şi nişte pierde-vară.[37] În martie 1936 Lanz este criticat, într-un articol oficial, pentru „Falsificarea ideii de rasă prin teorii esoterice."[38] Cu toate acestea nu există nici o dovadă că în perioada hitleristă Lanz ar fi primit o interdicţie de a publica.

Un martor ocular relatează că, în anii treizeci, Hitler nu este un adept al „sectarismului naţional", că preferă grafia latină celei gotice şi că odată, când un hiperzelos îi prezentase pentru opera „Flautul fermecat" un libret nou, „arian", în locul „libretului lui Schikaneder, generat de un spirit evreiesc", Hitler îl respinge declarând că „nu intenţionează să devină ridicol în faţa întregii lumi."[39] În cercuri intime el şi-ar fi bătut joc şi de cunoştinţele savante

ale lui Himmler referitoare la datinile şi ierburile germanice.[40]

Hans Goldzier

Hitler îi mărturiseşte mai târziu lui Otto Wagener – care între 1929 şi 1933 face parte din anturajul direct al lui Hitler, ca înalt funcţionar de partid – că, anii petrecuţi la Viena, el studiase şi scrierile inginerului vienez Hans Goldzier: După nume poate să fi fost un evreu care a publicat tocmai din cauza aceasta la început şi sub numele de Th. Newert. M-au impresionat foarte mult ideile lui Goldzier, dar mai târziu nu am mai auzit nimic nici despre el nici despre teoriile sale. Ştiu doar că a participat, în calitate de inginer, la construirea tunelului Simplon. [1]

În ceea ce priveşte numele Th. Newert, trebuie să fie vorba despre o greşeală de transcriere, căci Goldzier a scris sub pseudonimul Th. Newest („ultimele noutăţi”).

Începând cu anul 1905 Goldzier a publicat la Viena mai multe broşuri însumate în tema generală: „Câteva probleme de importanţă universală” (Einige Weltprobleme). El emite aici teorii care aduc explicaţii cică valabile pentru toate problemele lumii, contrazicând ştiinţa, marele duşman al lui Goldzier: „Doamne Dumnezeule! Câte toate nu a numărat, cântărit şi demonstrat ştiinţa! Cu toate acestea, eşafodajul ticluit cu atâta grijă s-a năruit ori de câte ori un om cu judecată sănătoasă a privit problema din unghiul corect sau când o

nouă descoperire a dezvăluit faptele reale."[2] Iar în continuare: „Aş vrea ca această carte să se răspândească în ciuda forţelor potrivnice care încearcă din răsputeri să facă inaccesibil omenirii tot ce nu este prezentat sub egida unei fabrici de idei care poartă ştampila oficială."[3]

Goldzier atacă în primul rând legea gravitaţiei a lui Newton: „Teoria gravitaţiei – o eroare!" (Die Gravitations-lehre – Ein Irrtum!). El duce o polemică „împotriva himerei despre nucleul fierbinte al pământului" (Gegen die Wahnvorstellung vom heissen Erdinnern), rezolvă probleme ale astronomiei: „De la iluzia cometelor la realitatea ultimelor lucruri" (Vom Kometentrug zur Wirklickeit der letzten Dinge) şi explică toate legile referitoare la naşterea, viaţa şi dispariţia universului pornind de la Calea lactee, potopul lui Noe, epocile glaciare, preistorie şi viitor. El face speculaţii despre locul unde este situat Paradisul, localizându-l, întocmai ca Guido von List, la polul nord. După părerea sa luna este formată din fier. Craterele lunare sunt un fel de băşici de fier, asemănătoare băşicilor de aer din aluatul de pâine.

Iar în continuare: Electricitatea este forţa primară şi motorul oricărei manifestări a vieţii. Oamenii sunt ghidaţi de ea, fiind „în fond, nişte marionete… Mişcate de fire invizibile, întocmai ca peştii electrici care îşi urmăresc obiectivul sau renunţă la el în funcţie de impulsul electric ce le imprimă direcţia."[4] Electricitatea „determină în mod decisiv şi şansa sau neşansa fiecărui om".

Goldzier trasează norme de conduită care să ne ajute

să ne acomodăm mai bine acestei forţe vitale. De exemplu, pe părinţi îi sfătuieşte „să nu îşi sărute cu prea multă pasiune copiii, deoarece repetarea frecventă a unor asemenea dezmierdări le sustrage copiilor o parte din fluxul electric vital.”[5] Un ecou al acestei teorii îl găsim la Hitler în următoarea declaraţie făcută lui Wagener: Copilul ţipă şi se împotriveşte atunci când bunica vrea să-l strângă tot mereu la pieptul ei; el nu vrea să-şi cedeze unei muribunde forţele sale. Iar bunica ia copilul în braţe tocmai fiindcă vrea să preia de la el surplusul de forţă vitală – fireşte, fără să-şi dea seama.[6]

Teoria fluidului electric vital se aseamănă cu teoria magnetismului emisă de filosoful naturist Carl von Reichenbach care murise în 1869, dar îl influenţase şi pe Lanz von Liebenfels. Goldzier aplică această teorie şi la popoare şi „rase”, bazându-se de fiecare dată pe principiile darwiniste despre cei „puternici” care îi înfrâng pe cei „slabi”. Cei slabi şi lipsiţi de fluid vital, cei „hipercultivaţi”, sunt ameninţaţi de pieire, din care cauză ei se străduiesc să le răpească celor sănătoşi curentul vital, distrugându-i în felul acesta. Aceşti slăbănogi, care nu sunt în stare să reziste pe cont propriu, reprezintă deci un fel de paraziţi.

Este clar că reproşul adresat de Goldzier „acelor poeţi Şi scriitori, care urmăresc să trezească instincte dăunătoare rasei, prin pseudo-arta şi pseudo-ştiinţa lor, îi vizează pe reprezentanţii curentului modernist vienez. Consecinţa ameninţărilor care ne vin din partea paraziţilor:

„Orice popor are dreptul să se apere cu hotărâre de o degradare a rasei provocată din motive speculative.”

Dominantă la Goldzier este solicitarea unei „morale bazate pe o lege naturală”, aceasta fiind „singurul îndreptar” al individului, al statului şi al omenirii: Este bun acel mod de viaţă care urmăreşte menţinerea şi ameliorarea speciei din care face parte individul sau societatea. Orice altceva este rău.”[7]

Despre persoana lui Goldzier nu se cunosc prea multe, În arhiva Biroului pentru Evidenţa Populaţiei din Viena figurează un Hans Goldzier ca „proprietar al unei tipografii”; probabil că acesta este însuşi scriitorul. S-a născut la 23 februarie 1861 la Viena şi îşi schimbă de repetate ori adresa; din 1908 se mută la Baden, lângă Viena. Data morţii nu este cunoscută.[8] Scrierile sale sunt tipărite în tipografia proprie, fiind destul de scumpe, la preţul de 2,40 coroane. Dar autorul se arată dispus să le dea oricând, pe gratis, celor lipsiţi; aceştia trebuie doar să i le solicite.

În discuţiile sale cu Wagener, Hitler transpune în politică teoria lui Goldzier despre rasele viguroase, pe de o parte, şi cele nevolnice şi parazitare, pe de alta: După ample disertaţii despre animale care dosesc hrana, albine muncitoare, trântori şi proprietari de fabrici, Hitler ajunge la următoarea concluzie expunând tezele lui Goldzier: Prin urmare, înlăturarea unei vieţi lipsite de valoare este o consecinţă dictată de natură, derivată din însuşi scopul existenţei omeneşti ca şi a existenţei oricărei vieţuitoare.

După care el se referă la Moise, Confucius, Christos şi Mohamed, concluzionând că masele ar trebui, în mod logic, să se ridice împotriva împilării lor de către exploatatori, poate prin înţelegerea instinctivă a interdependenţei cosmice reale. În cele din urmă Hitler ajunge iarăşi la rasa parazitară evreiască.[9]

Hitler se bazează pe Goldzier când explică în mod amănunţit efectele electricităţii, fiind de părere că aceasta este emanată, ca o „căldură latentă", de interiorul pământului, radiind în cosmos şi căutându-şi „cei mai buni conductori"; aşa iau naştere plantele, vieţuitoarele şi, în cele din urmă, omul.

Goldzier, acest tălmăcitor vienez al universului, ignorat pe bună dreptate de ştiinţă, are parte de-abia postum de o neaşteptată reabilitare cu ajutorul cancelarului Hitler. Ce-i drept, Hitler admite faţă de Wagener că Goldzier proceda cât se poate de neştiinţific. Şi deoarece el ataca cunoştinţele dogmatice ale cărturarilor profesorali construind teorii nedovedite şi poate chiar nedovedibile, părerile sale n-au putut avea parte decât de aceeaşi soartă ca cele ale lui Gal ii ei şi alţii. Hitler preia această idee de la Goldzier care se compară adeseori pe sine însuşi cu Galileo Galilei. Hitler în continuare: Prin urmare nu mă interesează şi nu m-a interesat nici atunci, ce este corect şi ce este greşit în teoriile sale.

Aflăm doar din amintirile lui Wagener că pe Hitler l-au preocupat teoriile lui Goldzier. Acest exemplu ne arată cât de discursive şi confuze puteau fi monologurile lui Hitler,

aşa că înţelegem din ce cauză atât de puţini dintre auditorii săi şi-au luat oboseala să le consemneze în scris pe pagini întregi. Când întocmeau procese-verbale după memorie, ei se limitau de obicei să noteze aprecierile care prezentau o importanţă politică sau de altă natură, omiţând peroraţiile nesfârşite despre autori puţin cunoscuţi, cum era Goldzier. Probabil că în viaţa lui Hitler au existat şi alţi sectari asemănători. Poate că Hitler s-a şi pronunţat cândva în mod mai amănunţit asupra lor; dar nu s-a găsit nimeni altul care să ne transmită aceste opinii cu atâta conştiinciozitate cum a făcut-o Wagener.[10]

Hanns Horbiger şi teoria genezei glaciare a cosmosului

Spre deosebire de List, Lanz şi Goldzier, se pare că Hitler îi studiază pe următorii trei teoreticieni vienezi - Horbiger, Weininger şi Trebitsch – de-abia în anii petrecuţi ia München. Ei stau însă în legătură strânsă cu primii trei amintiţi deja, rotunjind imaginea concepţiei despre lume a tânărului Hitler.

Hanns Horbiger, inginer şi tehnician din Viena, născut în 1860, este tatăl actorilor Paul şi Attila Horbiger şi un cunoscut constructor de maşini cu aburi, dobândind o bunăstare în urma inventării „ventilului Horbiger." Teoria sa despre „geneza glaciară" nu este rezultatul unor cercetări ştiinţifice; el o „receptează" intuitiv, în formă de „viziune": „Cosmogonia glaciară nu este o construcţie, ea

este un dar sublim. Într-un moment de gravă criză sufletească am receptat, cu două decenii în urmă, o viziune, ale cărei profunzimi cosmice, abisale, m-au făcut să-mi simt trupul străbătut de fiori." În felul acesta, el devine „descoperitorul aproape întâmplător al cifrului care permite înţelegerea hieroglifelor Lunii şi elucidarea misterelor Căii lactee, ale atmosferei terestre şi ale filonului de cărbune."[1]

Similitudinile cu Guido von List sunt evidente, cu atât mai mult cu cât şi sursele lui Horbiger sunt, pe lângă astrologie, în primul rând vechile legende germanice. Geneza pământului din gheaţă este înfăţişată şi în „Edda", dar nimeni nu a interpretat-o corect.[2] Întocmai ca la List, găsim şi la Horbiger un ţinut legendar „Atlantis" în nordul îngheţat, care este patria neamurilor germanice.

Teoria genezei glaciare explică aproape toate fenomenele din univers, stabilind multiple legături şi cu alte teorii.

După Horbiger, lumea s-a născut în urma unui cataclism: Blocuri uriaşe de gheaţă s-au prăvălit peste soare determinând o explozie; din fărâmiţarea soarelui ia naştere cosmosul. Calea lactee este formată din gheaţă. Marile mutaţii din istoria cosmosului sunt marcate tot de catastrofe, la anumite intervale mari de timp.

Deşi Horbiger îşi elaborează teoria în jurul anului 1900, ea devine cunoscută de-abia în 1913, după publicare, şi cu adevărat renumită în anii douăzeci. Ar fi posibil ca tânărul Hitler să fi aflat, din conferinţe sau articole de ziar,

încă în anii petrecuţi la Viena despre această teorie, deşi este puţin probabil. La München, însă, el se ocupă intens de ea. În orice caz, el este un adept declarat al lui Horbiger, monologând, cu ocazia întrunirilor nocturne, cu multă plăcere despre teoria genezei glaciare.[3]

Horbiger are mulţi adepţi în anii douăzeci şi treizeci, de exemplu, pe literatul din Viena Egon Friedell. În lucrarea sa „Istoria culturii epocii moderne" (Kulturgeschichäe der Neuzeit) acesta interpretează în modul următor teoria genezei glaciare: „În domeniul biologiei dezvoltarea trebuie să fi avut loc în urma unor ascensiuni şi declinuri explozive. Conform filosofiei străvechi a astrologilor mersul istoriei universale are loc pe baza unor cicluri de câte 2100 de ani care pot fi determinate în funcţie de poziţia soarelui la solstiţiu şi de fazele zodiacului." „Zodia berbecului" este antichitatea, între 2250 şi 150 î.d. Chr. „Zodia peştilor" este epoca occidentală care se va termina în jurul anului 1950. Pentru perioada de tranziţie spre epoca „vărsătorului" astrologia prezice o nouă domnie a dinastiei Hyksos care cucerise odinioară Egiptul. Întocmai ca Hitler şi mulţi alţi contemporani, Friedell este de părere că aceasta „se poate referi doar la bolşevism."[4]

Faptul că teoria însuşită pe cale intuitivă de Horbiger nu se bucură de succes în „mediul universitar" îi revoltă pe adepţii săi – şi în acest punct găsim similitudini cu List, Lanz şi Goldzier – determinându-l şi pe Hitler să-i ia apărarea. Acesta este de părere că multe probleme îşi pot găsi rezolvarea dacă un om intuieşte într-o bună zi

conexiunile, trasând în felul acesta un drum ştiinţelor exacte. În caz contrar, nu vom putea ridica niciodată vălul pe care acest cataclism [adică blocurile de gheţă prăvălite peste soare] l-a coborât între preistorie şi epoca noastră.[5] Hitler intenţionează să exercite un mecenat artistic şi ştiinţific, acesta fiind cel mai frumos lucru care există pe pământ. Dacă găsesc un cercetător care a pornit în căutarea unui drum nou, el îl va ajuta în lupta sa împotriva ştiinţelor exacte care, oricum, nu fac decât să repudieze tot ce este nou.[6]

Teoria genezei glaciare urmează să reprezinte punctul culminant şi încununarea observatorului astronomic pe care Hitler vrea să-l înalţe pe muntele Postling din Linz. La parter va fi înfăţişat cosmosul în concepţia lui Ptolemeu, la etajul de mijloc cosmosul în concepţia lui Copernic, iar la etajul superior cel din teoria lui Horbiger.[7] În 1942 Hitler declară cu emfază: Văd construcţia în faţa ochilor mei, în stil clasic, mai frumoasă ca orice altceva… Voi îndepărta templul păgân de acolo [el se referă la biserica barocă Wallfahrtskirche] şi în locul lui ridic Observatorul. Zeci de mii de oameni îl vor vizita în viitor în fiecare duminică şi cu toţii vor fi pătrunşi de măreţia acestui univers. Rostul Observatorului Astronomic va fi să ofere oamenilor un substitut superior al bisericii, pentru a aduce în faţa ochilor vizitatorilor acestor planetarii activitatea Dumnezeului atotputernic. El va sta sub egida motto-ului: „Cerurile îl proslăvesc pe cel Etern”.

Gauleiter-ul August Eigruber, care consemnează de

data aceasta spusele Führer-ului, scrie: „Führer-ul subliniază că experienţele sale în răsărit îi întăresc încrederea în părerile lui Horbiger, deşi ,,profesorii" nu-i împărtăşesc părerea."[7] Prin „experienţele din răsărit" Hitler înţelege prima iarnă a războiului din Rusia, iar prin „profesori" pe profesorii care strâmbă din nas când aud despre teoria genezei glaciare. Arhitectul Hermann Giesler, angrenat în proiectul de reconstrucţie a oraşului Linz, îşi aminteşte de cuvintele lui Hitler; Gândiţi-vă la trecutul recent, care a făcut ca un front de patru milioane să încremenească din cauza gerului – poate că eu sunt părtinitor – vom vedea. Dar afirmaţia „Gheaţa nu este apă solidificată, ci apa este gheaţă topită" merită să fie cel puţin luată în considerare.

Tendinţa lui Hitler de a concepe istoria în funcţie de ere geologice şi de a nu lua ca punct de plecare criteriul vieţii omeneşti ci legile cosmice după care s-ar orienta istoria omenirii, precum şi iluzia că el va edifica „un imperiu milenar" cu ajutorul unor clădiri solide care să reziste la orice catastrofă naturală: toate acestea demonstrează că Hitler a fost un discipol fidel al lui Horbiger şi List: Credeţi-mă, naţional-socialismul nu ar valora nimic dacă s-ar limita doar la Germania şi nu ar pecetlui pentru 1000 până la 2000 de ani dominaţia rasei superioare asupra întregii lumi… Conducerea acestei lumi trebuie să o împărţim cu anglo-saxonii.[9] În plus, Horbiger este binevenit ca o contrapondere „germanică" a „evreului" Albert Einstein şi a teoriei relativităţii lansate aproximativ în aceeaşi perioadă,

aceasta fiind însă mult mai puţin accesibilă înţelegerii decât teoria lui Horbiger. În orice caz: Horbiger moare în 1931 fără să aibă ocazia de a face cunoştinţă personală cu adeptul său înfocat, Hitler.[10]

Otto Weininger

Filosoful Otto Weininger ocupă un loc aparte printre cei şase teoreticieni prezentaţi aici, depăşindu-i cu mult pe ceilalţi prin profunzimea intelectuală şi importanţa postumă.

Weininger este evreu, s-a născut în 1880, s-a convertit la protestantism şi a fost un om onest, foarte nefericit, pe care propria sa filosofie l-a distrus, aşa încât el s-a sinucis la vârsta de 23 de ani. El a devenit renumit prin disertaţia apărută, în ediţii multiple, în format de carte şi intitulată „Sex şi caracter" (Geschlecht und Charakter).

Lucrarea lui Weininger conţine un fel de tipologie: Elementul masculin („M") ca element spiritual, creativ, este opus celui feminin („F") instinctual, necreativ. Acestei antinomii îi corespunde o a doua: Elementul spiritual, creativ, masculin, „arian", şi cel instinctual, necreativ, „dezagregant", feminin, iudaic. Weininger: „căci, întocmai ca femeia, evreul autentic nu dispune de un eu, din care cauză nu are valoare intrinsecă."[1]

Cartea reprezintă o dovadă a fricii pe care i-o insuflă bărbatului femeia cică ameninţătoare, devoratoare, trans-miţătoare de boli; în felul acesta lucrarea se situează la

polul opus faţă de libertinismul sexual elogiat de curentul modernist vienez. Ea este în acelaşi timp expresia profundei crize de identitate a evreului sfâşiat între alternativa asimilării şi cea a sionismului.

Evreul Weininger, care duce o luptă disperată împotriva sa şi a originii sale, îşi manifestă teama de forţa cică lipsită de religiozitate şi destructivă a iudaismului, lată o serie de citate din Weininger, foarte frecvent amintite: „Spiritul modernităţii este iudaic, indiferent din ce unghi îl privim… Femeile şi evreii fac proxenetism, scopul lor este să-l împingă pe om în păcat. Epoca noastră nu este numai cea mai evreiască din toate timpurile, ci şi cea mai efeminată” , „o epocă în care nu mai există nici un singur artist mare, nici un singur filosof mare, o epocă lipsită total de originalitate, dar caracterizată printr-o goană febrilă după originalitate.”[2] Weininger critică arta modernă – „această cultură modernă a coitului” – ca expresie a unei „arte iudaice”, ea nefiind înrădăcinată în patrie.[3] Aici Weininger preia toate criticile aduse de idolul său, Richard Wagner, evreilor „necreativi”, aşa cum sunt ele expuse în lucrarea „Evreii în muzică” (Judentum în der Musik).

Şi ştiinţa modernă trebuie repudiată, mai ales medicina „spre care se îndreaptă evreii în număr atât de mare”: „Evreul nu se dă înapoi în faţa tainelor, deoarece nu le intuieşte nicăieri existenţa.” Iar mai departe: „Abordarea lipsită de pudoare a acelor lucruri pe care arianul le resimte, în fundul sufletului său, ca fiind o fatalitate, a pătruns în ştiinţele naturii prin intermediul evreilor.”[4]

Weininger protestează fără echivoc împotriva „pansexualismului” propagat de modernisrnul vienez, în primul rând împotriva lui Sigmund Freud şi a psihanalizei.[5]

Tânărul autor care nu reuşeşte să iasă la capăt nici cu sexualitatea sa şi nici cu originea sa, predică abstinenţa sexuală, deoarece senzualitatea face parte din „regnul scroafelor”: „Există o singură iubire, şi anume iubirea faţă de Beatrice, idolatrizarea Madonei. Pentru coit ne stă la dispoziţie târfa babiloniană.” Iar mai jos: „Faptul că o pereche de îndrăgostiţi care s-au întâlnit pentru veşnicie – Tristan şi Isolda – caută moartea şi nu patul nupţial, dovedeşte indubitabil care este elementul superior.”[6]

Femeia reprezintă „sexualitatea universală”, instinctul orb”, viciul, imoralitatea, unicul ei scop este să-l deposedeze, în timpul coitului, pe bărbatul rezonabil şi creativ, de forţa sa creatoare şi să-l distrugă. Weininger este atât de consecvent încât respinge şi ideea căsniciei şi a familiei, preferând disgariţia omenirii, pentru a-l salva pe „bărbatul pur”, „copia lui Dumnezeu”. „Teama de femeie înseamnă teama de absurditate, teama de abisul ademenitor al neantului.”[7]

Menirea încredinţată cică de natură trebuie respectată atât de F (emelă) cât şi de M (ascul): „în timp ce F este total copleşită şi acaparată de sexualitate, M este preocupat şi de o serie de alte lucruri: de luptă şi joc, de viaţă mondenă şi ospeţe, de discuţii şi ştiinţă, de afaceri şi politică, de religie şi artă.”[8]

Weininger îi compară pe evrei – acest element este

preluat şi de Lanz von Liebenfels – cu mongoloizii şi „negroizii”: „evreii par să fie oarecum înrudiţi antropologic cu ambele rase amintite, adică atât cu negroizii cât şi cu mongoloizii. De negroizi îi apropie părul de obicei cârlionţat, iar amestecul cu sânge de mongol este sugerat de forma feţei, asemănătoare celei chinezeşti sau malaieze, care poate fi întâlnită atât de des la evrei şi căreia îi corespunde de obicei şi un ten mai gălbui.”[9]

După părerea lui Weininger nici negrii şi evreii și nici femeile nu trebuie să aibă parte de „emancipare”: „Problema emancipării este aceeaşi atât în cazul femeilor cât şi în cel al evreilor şi al negrilor.” Este adevărat că nimeni nu trebuie asuprit, „chiar dacă persoana respectivă se simte bine numai dacă este asuprită… Femeia şi bărbatul au drepturi egale.” Dar: asta nu înseamnă că femeilor şi evreilor ar trebui să li se permită accesul la viaţa politică: „întocmai după cum copiilor, debililor mintali şi criminalilor nu li s-ar îngădui, pe drept cuvânt, să exercite o influenţă asupra comunităţii, chiar dacă aceştia ar ajunge dintr-o dată la paritate numerică sau în majoritate, tot aşa femeia trebuie ţinută deocamdată la distanţă de o activitate căreia ne temem că i-ar putea doar dăuna dacă ar exercita asupra ei influenţa sa feminină.”[10]

Dar deşi antinomiile bărbat-femeie şi arian-evreu par la prima vedere foarte clare şi deşi, în forma în care au fost luate de unii adepţi ai săi, ele sunt foarte primitive, în realitate ele sunt gândite şi simţite într-un fel cât se poate de complex. Căci Weininger împrumută de la Freud

conceptul de bisexualitate, conform căruia în fiecare om coexistă atât trăsături masculine cât şi feminine. În felul acesţa, lupta bărbatului împotriva femeii imorale devine lupta bărbatului împotriva componentei feminine din sine însuşi – iar la evreul Weininger se mai adaugă lupta împotriva caracterului iudaic din sine însuşi. Atracţia exercitată de sexualitate rămâne valabilă chiar dacă „femela" este dispreţuită. Elementul iudaic nu poate fi depăşit prin convertire.

La vârsta de 23 ani, autorul nu găseşe o ieşire din această dilemă, aşa că în 1903 el îşi pune capăt zilelor printr-o sinucidere înscenată cu grijă, în casa în care murise Beethoven

Sinuciderea lui Weininger este interpretată ca un act disperat comis într-un moment de criză de identitate iudaică, sau – după cum scrie prietenul său, Arthur Trebitsch – „morbus iudaicus", adică boala evreiască, a ucis în Weininger „orice bucurie de a trăi, i-a tulburat şi întunecat minţile într-o confuzie generală… Aşa încât el a pus capăt unei vieţi insuportabile, ucigându-l, o dată cu persoana sa, şi prin moartea sa, pe ,,evreul rătăcitor" din întreaga lume."[11]

Această moarte consolidează însă mitul Weininger. La înmormântarea nefericitului participă – alături de Karl Kraus şi Ştefan Zweig – şi Ludwig Wittgenstein, pe atunci în vârstă de 14 ani. August Strindberg, un adept înfocat al lui Weininger şi în acelaşi timp el însuşi un misogin, publică în revista „Fackel" un necrolog care îl elogiază pe

„gânditorul masculin curajos.”[12] În jurul cărţii „Sex şi caracter” ia naştere un adevărat cult, ca expresie a spiritului timpului din jurul anului 1900. Ea exercită o influenţă asupra unor gânditori foarte diferiţi unul de altul, cum ar fi Kraus şi Strindberg, Wittgenstein, Robert Musil şi Georg Trakl, Arnold Schonberg şi Franz Kafka, Elias Canetti şi Thomas Bernhard precum şi mulţi alţii; fireşte, şi asupra celor care se cramponează de fiecare curent la modă, cum ar fi Lanz von Liebenfels.

Pe de altă parte, însă, cuvintele disperate ale lui Weininger la adresa evreilor le sunt binevenite antisemiţilor, fiind frecvent citate de ei, dar şi răstălmăcite. Şi Benito Mussolini şi Hitler fac parte dintre admiratorii lui Weininger. Hitler este de acord, în 1941, cu opiniile prietenului său Dietrich Eckart care spune că el nu cunoscuse decât un singur evreu cumsecade, şi anume pe Otto Weininger, care şi-a pus capăt zilelor atunci când şi-a dat seama că evreul îşi trage seva vieţii din dezagregarea altor popoare. [13]

Şi avocatul personal al lui Hitler, Hans Frank, relatează că lui Hitler i-a convenit de minune acest antisemitism iudaic şi că a fost „foarte mulţumit” de el: „Declaraţiile din scrierile filosofului evreu din Viena, Otto Weininger, îi sunt foarte importante furnizându-i dovezi pentru argumentaţia sa. El vorbeşte de multe ori despre acest fruct al lecturilor sale nocturne şi despre altele asemănătoare.” În timpul unui prânz din 1937 Hitler ar fi spus: Eu sunt un adevărat prunc nevinovat în comparaţie cu aceste mărturisiri

despre evrei făcute de către evrei. Sunt foarte importante aceste dezvăluiri despre nişte însuşiri, instincte şi trăsături de caracter secrete ale evreilor, tăinuite totdeauna faţă de restul lumii. Nu eu fac afirmaţii, evreii înşişi sunt cei care declară toate astea despre ei înşişi; ei sunt cei care vorbesc despre rapacitatea lor, despre modul cum înșeală pe toată lumea, despre imoralitatea lor, despre depravarea lor sexuală. [14]

Că Hitler s-a ocupat intens de lucrarea lui Weininger o dovedesc câteva observaţii dintr-o cuvântare ţinută în 1920 la München: Având în vedere pericolul iudaic, este foarte important ca fiecare să înceapă să se debaraseze de evreul din sine însuşi; şi mă tem că această frumoasă succesiune de idei îi aparţine chiar unui evreu. Auditorii din berăria Hofbräuhaus reacţionează cu „ilaritate" la această observaţie.[15] Probabil, însă, că nimeni nu a înţeles aluzia evidentă pe care Hitler o face aici la Weininger.

Arthur Trebitsch

Scriitorul vienez Arthur Trebitsch s-a născut în 1880, întocmai ca prietenul şi colegul său de şcoală Otto Weininger; el este descendentul unei familii evreieşti înstărite, fiind cunoscut înainte de anul 1914, doar de un grup restrâns de adepţi din Viena. În tinereţe face şi el parte, întocmai ca Weininger, din cercul din jurul lui

Houston Stewart Chamberlain şi îşi încearcă mereu norocul vrând să-l concureze pe fratele său vitreg mai în vârstă şi mai plin de succes, Siegfried Trebitsch.

Trebitsch trăieşte pe picior mare fiind însă jignit că oaspeţii îl apreciază mai degrabă ca om bogat şi mai puţin ca poet şi gânditor. În martie 1910 el suferă un eşec răsunător cu o conferinţă despre „Imboldul spre unitate" ţinută în cadrul Societăţii pentru Filosofie. Acest eşec îi adânceşte ura împotriva filosofilor şi profesorilor, alimentându-i ideea fixă că ar fi persecutat şi distrus în mod sistematic de către aceştia.

Nici cele două cărţi – un roman şi o culegere de convorbiri – din 1909 şi 1910 nu se bucură de succes. Negăsind un editor, Trebitsch înfiinţează el o editură proprie dându-i numele uriaşului din Grecia, „Antaios" – fiul lui Poseidon şi al mamei Gaia, zeiţa pământului – care a fost invincibil cât timp a rămas în legătură cu pământul, mama sa ocrotitoare. Şi Richard Wagner se referă la Antaios în eseul „Opera de artă a viitorului" (Das Kunstwerk der Zukunft), atunci când preconizează o artă legată de glie şi de popor.[1] După ce ajunge Cancelar, Hitler îl aminteşte odată în treacăt pe uriaşul din antichitate, Antaios, care devine tot mai puternic de câte ori cade pe pământ[2], demonstrându-le în felul acesta auditorilor săi uimiţi că posedă multiple cunoştinţe în domeniul miturilor şi legendelor greceşti.

În ianuarie 1909 Trebitsch se retrage oficial din Comunitatea Iudaică din Viena, după cum reiese din „Lista

celor retraşi" publicată în ziarul sionist Neue National-Zeitung.[3] De acum înainte el neagă că ar fi fost cândva evreu: „Nu sunt evreu, nu am fost şi nici nu voi fi vreodată." Este adevărat că un străbunic făcea parte din „rasa subjugată a celor lipsiţi de rasă"; „Eu, însă, sunt un om născut liber, onorabil, nobil şi, după trei generaţii de viaţă adânc înrădăcinată în pământul, dobândit pe cale cinstită, al patriei, nu mai am nimic de-a face cu acea lipsă de apartenenţă rasială; eu sunt un autentic austriac german ca oricare altul."[4]

Trebitsch ajunge, înainte de 1914, în gura presei din cauza mai multor dueluri şi procese de calomnie intentate împotriva celor ce îl numeau evreu. El devine ţinta batjocurii publice în 1912/13, când îi intenteză un proces fratelui său vitreg Siegfried şi criticului Ferdinand Gregori pentru că Gregori etichetase o nuvelă scrisă de Arthur Trebitsch drept „fleac şi gunoi". Siegfried fusese de acord, afirmând că citise o singură dată ceva scris de fratele său şi că această scriere dovedea „diletantism". Arthur suferă de „megalomanie şi mania persecuţiei."[5] În timpul primului război mondial Trebitsch devine „politician al disperării", punându-se integral în slujba „germanităţii" idolatrizate de el şi cică ameninţate de forţele iudaice. În 1916 apare pamfletul său „Frederic cel Mare. O scrisoare deschisă către Thomas Mann" (Friedrich der Grosse. Ein offener Brief an Thomas Mann) în care el, austriacul, îi reproşează germanului din nord că a denaturat personalitatea regelui prusac, acest „om cu adevărat eroic

şi mare."[6] În „profesiunea de credinţă" a lui Trebitsch, adică în cartea „Spirit şi iudaism" (Geist und Judentum) din 1919, el aduce ample variaţiuni pe marginea tezelor lui Weininger, fără să ofere idei noi. El le atribuie arienilor spiritul „primar", instinctul gregar, munca, „elementul artistic, „creator"; în schimb evreilor le atribuie doar spiritul „secundar", rapacitatea, afacerismul cu cele produse de arieni. Întocmai ca Otto Weininger, şi el îi prezintă pe evrei ca erotomani. Nervozitatea ar fi „o boală tipic evreiască care se manifestă atât printr-un erotism degenerat cât şi printr-o agitaţie continuă." Psihanaliza lui Sigmund Freud reprezintă pentru el expresia „erotomaniei" tipic evreieşti: „căci la ei spiritul se defulează de obicei în erotism, în timp ce un german din nord, mai sănătos şi sigur de sine, se pricepe să-şi spiritualizeze senzualitatea sublimând-o în fapte şi în muncă."[7] „Morbus iudaicus", adică „boala iudaică„ otrăveşte „întreaga lume a popoarelor-gazdă", iar lumea „boleşte din cauza urmărilor nefaste ale îngrozitoarei infecţii!"[8]

După 1918 Trebitsch începe să cutreiere oraşele ţinând conferinţe în care atrage atenţia asupra „pericolului evreiesc", intitulându-le „Germania sau Sion", sau „Omul german şi salvarea sa". Conform spuselor, filosofului evreu Theodor Lessing, Trebitsch îşi concepe fiecare cuvântare ca „un manifest adresat poporului german. Şi deoarece el vorbeşte în faţa câtorva sute de oameni lipsiţi de o judecată proprie, el are impresia că acţiunea sa este comparabilă cu fapta lui Luther care a ars bula de

excomunicare emisă de Papă." Trebitsch este considerat drept un „unicat": „Nici o grupare nu îl ia chiar în serios."[9] În timpul unei conferinţe ţinute în 1919 la Berlin, mania persecuţiei de care suferă Trebitsch izbucneşte cu atâta virulență, încât el de-abia reuşeşte să se sustragă spitalizării. Cu atât mai agresivă devine următoarea sa carte apărută la Editura Antaios: „Spirit german sau iudaism" (Deutscher Geist oder Judentum) care abundă în avertismente la adresa „intoxicării" practicate de evrei şi a unei prezumtive dominaţii mondiale iudaice în viitorul apropiat. Conform părerii lui Trebitsch, evreii luptă cot la cot cu socialiştii, biserica, iezuiţii şi francmasonii pentru a-i distruge pe arieni şi a pune mâna pe putere. Aşa încât poporul german este ameninţat cu pieirea dacă nu opune rezistenţă: „Dar, fireşte, doar aceluia îi va fi dat să devină cârmaci al vaporului german aproape scufundat, care va reuşi să-l identifice şi să-l anihileze fără nici un scrupul pe duşmanul infiltrat în echipajul său." Este nevoie de „un conducător înnăscut şi trimis de Dumnezeu. Dar: să te supui voinţei unui asemenea conducător înseamnă să te subordonezi şi să te pui în slujba voinţei întregului popor german – o voinţă amuţită până acum şi trezită de-abia în urma apariţiei acestui conducător."[10] În 1920 apare broşura lui Trebitsch „Noi, germanii din Austria" (Wir Deutschen aus Osterreich) care se încheie cu propoziţia: „Poporul german unit rezistă unei conflagraţii mondiale, fiind invincibil!" Autorul se simte persecutat de evrei, despre care susţine că vor să-l otrăvească cu raze

electrice. El enumera în 1923 toate aceste mârşăvii ale evreilor în cartea „Istoria ,,maniei persecuţiei" de care sufăr" (Die Geschichte meines 'Verfolgungswahns') cu următoarea dedicaţie; „Nu mă prinzi cu mofturile tale isteţe/Măi, adunătură de evrei! Căci sunt în stare să mă măsor cu tine." În scrierea „Orânduirea economică ariană" (Arische Wirtschaftsordnung), apărută în 1923, Trebitsch pune – întocmai ca List – un semn de egalitate între „orânduire dreaptă" şi „orânduire germanică."

Conştiinţa germanităţii sale ia asemenea proporţii încât – blond şi înalt, cum era – el se autostilizează în postura de Mesia arian şi erou germanic. Întocmai ca Weininger, el face referire la Christos care îşi depăşise total apartenenţa iudaică. Temporar, Trebitsch manifestă chiar pretenţia de a ocupa un post de conducere în cercurile naţionalist-germane, dar nu reuşeşte să se impună.

La începutul anilor douăzeci Trebitsch îi întâlneşte la München pe Hitler şi pe Dietrich Eckart, cel mai apropiat prieten şi mentor al acestuia; el devine unul dintre primii sponsori ai noului Partid Naţional-Socialist condus de Hitler.[11] Eckart îl pomeneşte pe Trebitsch în cărticica sa „Dialog între Adolf Hitler şi mine" (Zwiegespräch zwische Adolf Hitler und mir): „Doar ştii foarte bine ce a declarat un Trebitsch" îi spune Eckart lui Hitler: „Odată Germania bolşevizată, evreii vor termina repede cu Roma. Ca evreu el trebuie să ştie asta." După care urmează observaţia răutăcioasă: „Arthur Trebitsch, scriitor evreu care scrie împotriva evreilor, mai bine zis: îşi imaginează că o face.

Tot al doilea cuvânt al său este: Noi, arienii”.[12] În martie 1935 Hitler îi recomandă unui cunoscut să studieze scrierile lui Trebitsch: Citiţi cu atenţie fiecare propoziţie. I-a demascat pe evrei ca nimeni altcineva. În orice caz, însă, Trebitsch opinase că Hitler avusese orbul găinilor. Şi anume orbul găinilor faţă de şerpii hipervicleni ai sioniştilor strecuraţi printre cadrele de partid… Progenituri evreieşti şi descendenţi ai lui Iuda şi-au subordonat mişcarea. Partidul va ajunge pe mâna lor. Hitler: Nu i-au fost pe plac nici Streicher, nici Strasser, nici Ley, Frank, Rosenberg şi alţii – a prezentat o listă întreagă cu nume. Hitler îl venerează atât de mult pe Trebitsch încât are la un moment dat intenţia să-i încredinţeze funcţia lui Alfred Rosenberg de a supraveghea formarea concepţiei despre viaţă. El regretă foarte mult că Trebitsch îl părăsise: nu mai ştiu nimic despre el. Dar nu voi putea uita tot ce a scris şi a spus.[13] Prin urmare, în 1935 Hitler nu ştie că Trebitsch murise încă în 1927.

Contribuţii vieneze la formarea concepţiei despre viaţă a lui Hitler

Nu avem posibilitatea de a dezvălui integral sursele, ascunse cu atâta grijă de Hitler, ale „concepţiei sale despre viaţă”. Putem doar să ne apropiem cu aproximaţie de acest mozaic pe care îl reprezintă lecturile sale. Trebuie să mai subliniem, în plus, şi faptul că tânărul Hitler nu s-a adăpat doar la surse primare, deci nu şi-a însuşit

cunoştinţele nemijlocit de la filosofi şi teoreticieni ca Darwin, Chamberlain, Duhring, Le Bon, Nietzsche, Schopenhauer sau Schiller. Putem spune mai degrabă că el şi-a cules cunoştinţele din relatările ziarelor, din broşuri şi scrieri de popularizare care prezentau amalgame ale tezelor autorilor la modă în momentul respectiv, în funcţie de scopul în slujba căruia urmau să fie puse. În lipsa unor indicii date de Hitler însuşi – ca în cazul lui Hans Goldzier – orice încercare de a urmări fiecare din aceste surse oculte este mai mult ca sigur sortită eşecului.

Se evidenţiază însă câteva principii de bază. O trăsătură comună a aproape tuturor teoriilor agreate de Hitler este incompatibilitatea lor cu ştiinţa universitară; ele provin de obicei din creierele unor „cărturari liber-profesionişti" excentrici, care nutresc o ură profundă faţă de oamenii de ştiinţă „cu o reputaţie bine stabilită", nefiind, pe drept cuvânt, recunoscuţi de aceştia.

Această situaţie corespunde întru totul spiritului timpului, căci în anumite cercuri diletantismul este de-a dreptul elogiat. De exemplu, Chamberlain subliniază, cu mândrie, încă din prima propoziţie a lucrării sale în două volume, că el este „un om neinstruit". După care el vorbeşte pe larg despre „misiunea importantă" a diletantismului ca „reacţie împotriva subjugării de către ştiinţă": „Doar oamenii mediocri rezistă să rămână pe durată în aerul acesta stătut." Iar mai departe: „Oare nu ar fi posibil ca lipsa unei culturi cuprinzătoare să facă mai degrabă faţă unui complex mare de fenomene decât o

erudiţie care a imprimat gândirii o anumită direcţie în urma unor studii de specialitate intensive şi extinse pe o viaţă întreagă?”[1]

Pentru ca să rămânem la acest exemplu: într-adevăr, şi Hitler se pronunţă de repetate ori în acelaşi sens. Dar nu este obligatoriu ca el să se fi inspirat direct de fa Chamberlain; se poate ca el să fi preluat aceste idei de la numeroşi imitatori şi admiratori ai lui Chamberlain din cercurile naţionalist-germane ale Vienei. În plus, asemenea aprecieri se încadrează perfect în curentul epocii care se opune iluminismului şi ştiinţelor exacte, militând pentru o nouă mistică, pentru revelaţii şi prioritatea intuiţiei şi a afectelor. Şi Goldzier laudă lipsa spiritului ştiinţific, referindu-se mereu la Schopenhauer.

Aversiunea permanenţă a lui Hitler faţă de profesori îşi are originile şi în acest fundal general, la care se adaugă, fireşte, eşecurile sale continue la şcoală şi Academie. În fond, şi politicienii – de pildă Dr. Karl Lueger, atât de admirat de Hitler – repurtează succese uriaşe în faţa „poporului” dacă vituperează în contra „profesorilor”.

Hitler îşi construieşte o concepţie cuprinzătoare despre lume, dând în mod evident preferinţă teoriilor bipolare cum ar fi: teoria despre oamenii superiori şi inferiori, despre cei puternici şi cei slabi, despre blonzi şi bruni; aceasta merge paralel cu o separare netă între bine şi rău, cum ar fi cea operată de Karl May, în Ardistan şi Ginistan (vezi pag. 639 şi urm.), de Eugen d'Albert în opera în care se confruntă şesul şi muntele şi – la un nivel mult superior şi nu atât de

simplist pe cât reuşeşte să înţeleagă Hitler – în antinomia dintre principiul masculin şi cel feminin din disertaţia lui Weininger, căreia îi corespunde antinomia dintre creştin şi iudaic. Toate aceste teorii sunt, în mod evident, dominate de schema prie-ten-duşman. Răul încearcă să anihileze binele. Dar el nu duce o luptă făţişă, un „război eroic", loial, ci procedează în maniera „omului inferior", recurgând la „bacili", „paraziţi", „trântori", sau la „spurcarea" „reproducerii" şi a „sângelui".

O asemenea perspectivă bipolară este compatibilă cu modul de a gândi al lui Hitler. Conform declaraţiilor lui Aibert Speer, Hitler are în anii când este Cancelar o formulă favorită: „Există două posibilităţi", pe care o întrebuinţează atât de des, încât anturajul său – inclusiv secretarele – recurge în glumă la această propoziţie chiar şi în viaţa de toate zilele.[2]

Pe de altă parte, această prezentare simplistă, în alb-negru, ascunde şi la Hitler un calcul politic – ca la orice politician care se consideră „tribun al poporului" şi vrea să manipuleze masele. Hitler nu face un secret din intenţia sa, scriind în „Mein Kampf": Masele largi nu sunt formate nici din profesori nici din diplomaţi. Puţinele cunoştinţe abstracte de care dispun ele fac parte mai degrabă din domeniul afectivităţii. Acolo se cantonează atitudinea lor pozitivă sau negativă. Ele sunt receptive doar pentru o manifestare îndreptată spre una sau cealaltă dintre aceste două direcţii şi nu pentru jumătăţi de măsură suspendate între cele două extreme.[3]

Un alt exemplu luat la întâmplare: în marea sa majoritate, poporul are o structură şi atitudine atât de feminină, încât gândirea şi modul său de a acţiona sunt determinate în mai mică măsură de o judecată lucidă şi mai degrabă de sentimente şi afecte. Aceste sentimente nu sunt însă complicate, ci foarte simple şi bine conturate. Nu există multe diferenţieri ci un pol pozitiv şi unul negativ; dragoste sau ură, dreptate sau nedreptate, adevăr sau minciună, dar niciodată pe jumătate aşa şi pe jumătate altfel, sau parţial aşa, etc.[4] În concepţia lui Hitler, nu individul se află în centrul istoriei ci poporul şi rasa, a căror istorie evoluează pe baza unor reguli naturale, în armonie cu ciclurile cosmice – de pildă cu erele glaciare. În cadrul acestor cicluri individului nu îi revine altă funcţie decât cea de a fi o parte componentă a poporului şi a rasei şi de a asigura supravieţuirea acestora în lupta dusă contra altor popoare şi rase. Pentru a ajunge să domine lumea, „rasa ariană” trebuie – conform teoriei lui Guido von List – să fie „necorcită”, deci purificată de orice influenţă „străină rasei”. Sistemul unei „igiene rasiale” stricte, cu legi riguroase pentru încheierea unei căsătorii, cu o „reproducere selectivă” şi „exterminarea” celor bolnavi şi slabi – exemplificată de obicei prin selecţia practicată în regnul vegetal – reprezintă în cadrul acestor teze o lege cvasi-cosmică, propagată cu cea mai mare consecvenţă în cercul adepţilor lui Schonerer.

În toate aceste teorii se evidenţiază în mod clar concepţia darwinistă – şi ea o caracteristică a spiritului

timpului din jurul anului 1900 – că dispariţia celor slabi este tot atât de inevitabilă ca victoria celor puternici. Hitler declară în 1923: întreaga natură reprezintă o luptă continuă dintre forţă şi neputinţă, o victorie continuă a celor puternici asupra celor slabi.[5] În acest sens trebuie înţelese şi cele spuse de Hitler lui Goebbels în februarie 1943, adică în iarna bătăliei de la Stalingrad: Dacă poporul german ar fi să-şi piardă, la un moment dat, puterea nu ar merita altceva decât să fie exterminat de un alt popor mai puternic decât el; în acest caz nici n-ai putea să-l compătimeşti.[6]

Tânărul Hitler îşi însuşeşte în anii petrecuţi la Viena o serie de asemenea teze sectare. Această „concepţie despre lume”, compilată din diferite modele, îşi arată roadele politice mult mai târziu, în alt stat şi în împrejurări cu totul noi. În această ambianţă nouă teoriile lui Hitler par mult mai originale decât ar fi putut fi vreodată la Viena.

8. MODELELE CĂLĂUZITOARE ÎN POLITICĂ

Georg Schonerer – Führer-ul

Când am sosit la Viena, simpatiile mele se îndreptau sută la sută spre orientarea pangermanistă, scrie Hitler în „Mein Kampf”[1] şi nu avem nici un motiv să punem la îndoială sinceritatea spuselor sale. Această preferinţă politică se prefigurase foarte desluşit încă în perioada petrecută la Linz şi este cunoscută şi la căminul de nefamilişti.

Este puţin probabil ca Hitler să-l fi cunoscut vreodată personal pe Georg Schonerer, liderul pangermaniştilor şi modelul său politic. După ce îşi pierde, în 1907, mandatul din Parlament, acesta nu prea mai vine la Viena. În octombrie 1913, când vizitează pentru ultima dată Viena cu ocazia aniversării a o sută de ani de la „Bătălia naţiunilor” de la Leipzig, Hitler este deja la München.

În schimb, este sigur că tânărul Hitler a cunoscut cultul pangermaniştilor pentru idolul lor, în primul rând din ziarele de partid cum ar fi Alldeutsches Tagblatt. Pangermaniştii îi jură „Führer”-ului lor supunere şi fidelitate, îi dedică o serie de cântece, ca de exemplu cântecul despre „cavalerul Georg” pe melodia foarte cunoscută „Prinţul Eugen, nobilul cavaler” (Prinz Eugen, der edle Ritter). Ei îl preamăresc în poezii cum ar fi: „Sus înalţă el drapelul

negru-roşu-auriu/Al Germaniei Mari pe câmpul de bătălie –/Un german viguros în timpuri nevolnice, /Eroul niciodată înfrânt al Mărcii Estice."[2] În ziarul Alldeutches Tagblattapar în fiecare an pagini întregi cu felicitări sub titlul „Slavă Führer-ului!" precum şi omagii patetice ca: „Te iubim, te stimăm, te admirăm şi te proslăvim pe tine, cel mai bun dintre fiii neamului nostru după Bismarck."

Schonerer le mulţumeşte recurgând la declaraţia lui Bismarck: „Tot ce este german va fi returnat mai devreme sau mai târziu Germaniei", adăugând: „Să ne continuăm, în spiritul lui Bismarck, lupta contra duşmanilor negri şi roşii, iar concepţia germanică despre viaţă să-şi croiască iarăşi drum. Prin urmare: La luptă împotriva lui Iuda/Şi La luptă împotriva Romei.

Hitler asistă, în Parlament, la manifestările agresive ale celor trei deputaţi pangermanişti şi aude cuvântarea lui Karl Iro îndreptată împotriva ţiganilor. El urmăreşte teroarea exercitată de pangermanişti pe străzile Vienei contra evreilor şi cehilor. Cunoştinţele sale, fără îndoială temeinice, despre Schonerer şi le dobândeşte însă în primul rând din lectura ziarelor pangermaniste, cum ar fi Alldeutsches Tagblatt, Unverfälschte Deutsche Worte, Der Hammer, scoasă de Franz Stein, precum şi din discursurile lui Schonerer însuşi, care sunt vândute în număr mare sub formă de broşuri. Cu siguranţă că el cunoaşte şi ampla biografie a lui Schonerer, scrisă de adeptul acestuia, Eduard Pichl; primul volum apare în 1912 cu ocazia aniversării a 70 de ani de viaţă ai lui

Schonerer – o adevărată Biblie a pan-germaniştilor. Motto-ul volumului este: „Prin puritate spre unitate”, el fiind dedicat: „Celui mai german om din Marca Estică”. Extrase din acest volum sunt popularizate în formă de broşuri. Cu ajutorul acestei cărţi, pe care se pare că a studiat-o în mod temeinic, Hitler ia cunoştinţă de activitatea politică a lui Schonerer aruncând o privire istorică retrospectivă. El se referă mai târziu tot mereu la acel Schonerer din prima perioadă, adică din anii nouăzeci ai secolului al XIX-lea, când el, Hitler, nu trăia la Viena.

„Georg Cavaler von Schonerer s-a născut în 1842 la Viena ca fiu al unui antreprenor de construcţii feroviare foarte bogat; după ce frecventează şcoli profesionale cu profil agricol, el ajunge în 1869 administratorul marii moşii a tatălui său Rosenau de lângă Zwettl, în ţinutul Waldviertel. El se dovedeşte a fi un om extrem de competent, modernizând totul cu generozitate, punând accentul pe rentabilitate, dar tratându-şi în acelaşi timp supuşii cu multă bunătate, ca un adevărat părinte – şi anume pe acei ţărani şi agricultori foarte săraci care erau de obicei oprimaţi şi exploataţi de moşieri. Schonerer îşi apleacă urechea la problemele lor, fondează în Zwettl o asociaţie agricolă şi silvică cu aproximativ 2000 membri şi 130 de filiale locale şi organizează cursuri de iniţiere în metodele de agricultură modernă.

Generozitatea sa în probleme pecuniare a rămas până în ziua de astăzi proverbială în ţinutul Waldviertel. El finanţează organizarea a 200 de unităţi de pompieri,

amenajează 25 de biblioteci populare, achiziţionează aparate de gimnastică pentru antrenarea tineretului de la ţară, donează bani celor sărmani şi bolnavi. El luptă pentru îmbunătăţirea situaţiei sociale a ţărănimii, pentru revigorarea vechii culturi rurale, a portului popular şi a datinilor strămoşeşti. Pe scurt, el îşi dobândeşte în ţinutul Waldviertel faima de „lider ţărănesc", fiind foarte venerat.[3]

Evenimentele politice la care participă în anii 1866 şi 1870/71 fac din el un înfocat naţionalist german şi un admirator al lui Bismarck. La vârsta de 24 de ani el trăieşte înfrângerea suferită de imperiul habsburgic la Koniggrätz în faţa Prusiei conduse de Bismarck. Întocmai ca mulţi alţi colegi de generaţie germani din Austria resimte şi el excluderea din Federaţia Statelor. Semăna ca o ruşine, dar nu ca ceva definitiv şi consideră că o „rotunjire" cât mai grabnică a Imperiului German prin alipirea ţinuturilor germane din Austria ar fi un proces firesc. Lozinca lui Schonerer este declaraţia lui Bismarck: „Scopul politicii noastre este ca nici o palmă de pământ german să nu ajungă în mâinile duşmanului şi nici o fărâmă din drepturile germanilor să nu fie sacrificată." Schonerer îi adresează idolului său din Berlin scrisori omagiale şi nu îşi pierde curajul nici atunci când Bismarck îi răspunde cu multă răceală, dându-i să înţeleagă că nu agreează din punct de vedere politic un naţionalism german atât de înfocat, venit din Austria. Pe politicianul Bismarck îl interesează în primul rând consolidarea noului său stat pe care îl consideră „saturat" şi el nu urmăreşte

visuri naţionaliste utopice. El nu vrea ca Schonerer şi adepţii lui să-i pericliteze politica dublei alianţe.

În schimb, Schonerer îşi continuă acţiunea răspândind în tot ţinutul Waldviertel obiecte legate de cultul lui Bismark. El construieşte în parcul din Rosenau un turn din plăci de granit, dedicat lui Bismarck; pe platforma superioară a turnului se aprinde în fiecare an focul de Sânziene; pe câteva blocuri eratice din granit provenite din epoca glaciară, atât de frecvente în ţinutul Waldviertel, el gravează cu caractere runice mari: „Trăiască Bismarck!”. El oferă hanurilor din sate firme frumos ornamentate, cu valoare educativă şi denumiri instructive cum ar fi: „La Crucea de Fier”, „La Prinţul Bismarck”, „La Mareşalul Hindenburg”, „La Straja Germană de La Bivuac”, el plantează stejari-Bismarck şi distribuie, spre bucuria tineretului, sute de coifuri prusace confecţionate din carton.[4] În 1873, în perioada crahului de la Bursă și a crizei economice care îi urmează, Schonerer – pe atunci în vârstă de 31 de ani – este ales în Parlament, ca deputat din partea Partidului Progresului, deci a Liberalilor. El dobândeşte faimă ca orator înverşunat plin de temperament, dar ajunge în curând în conflict cu partidul său, se retrage din el în 1876, manifestă o opoziţie contra liberalismului, capitalismului şi „a evreilor”, devine tot mai naţionalist şi îşi face un nume ca luptător acerb împotriva corupţiei. Scriitorul Robert Hamerling, originar din ţinutul Waldviertel, îl numeşte atunci, cu multă admiraţie „Excepţia de caracter care se ridică la suprafaţa apei

chioare politice” – o propoziţie întâlnită în toate scrierile omagiale dedicate lui Schonerer.

În 1878, Schonerer se afirmă – de pe poziţii naţionalist-germane – ca unul dintre adversarii principali ai politicii de mare putere afişată de Austria în timpul anexării Bosniei şi Herţegovinei. După părerea sa, acest act subminează interesele germane, deoarece împinge spre sud-est centrul de greutate al politicii cezaro-crăieşti, consolidând supremaţia slavilor asupra germanilor şi reprezentând o povară financiară excesivă pentru germanii din Austria. Opoziţia sa culminează în declaraţia: „În ţările germane ale imperiului habs-burgic se aude tot mai des şi tot mai tare părerea: De-am aparţine odată Imperiului German, ca să ne eliberăm de Bosnia şi anexele sale!”[5]

O dată cu parola „Drepturile poporului primează faţă de drepturile statului!”, Schonerer decretează că dinastia habsburgică este incompatibilă cu interesele „poporului german”.

Adevărata dinastie domnitoare a „tuturor germanilor” ar fi cea a Hohenzollernilor. Prin această declaraţie Schonerer devine duşman al statului, fiind pus de acum înainte sub supraveghere poliţienească neîntreruptă.

Un om de încredere al guvernului relatează în 1879 despre o adunare foarte mare din localitatea Ottenschlag, în ţinutul Waldviertel, unde Schonerer se desfăşoară în diatribe contra politicii naţionaiităţilor dusă de imperiul cezaro-crăiesc şi mai ales contra ocupaţiei Bosniei: „S-au cheltuit zece milioane pentru refugiaţii bosniaci, iar aceşti

bani au fost sustraşi poporului austriac."[6] Observatorul îşi continuă raportul: „Starea de spirit a populaţiei este incendiară, adversarii lui Schonerer sunt în evidentă minoritate, toţi cei de aici văd în el pe adevăratul reprezentant al poporului – dur şi lipsit de pretenţii, ca făcut pentru popor."[7] Iar mai departe: „Probabil că Schonerer are muiţi adversari în păturile superioare ale populaţiei din ţinut, dar nu are niciunul curajul să se manifeste pe faţă contra lui, căci toţi se tem de duritatea sa proverbială şi de lipsa sa de scrupule…"[8] Iar la Gmund: „Starea de spirit din Gmund este cât se poate de explozivă, antipatriotică, ba de-a dreptul pro-prusacă, Schonerer este idolatrizat aici."[9] În atacurile sale Schonerer se referă mereu la „voinţa poporului german", care nu se simte reprezentat în suficientă măsură nici de statul cezaro-crăiesc, nici de Parlament şi nici de presă, alegându-l pe el drept purtător de cuvânt. Cu ocazia adunărilor tot mai mari el se dovedeşte a fi un tribun popular înzestrat cu charismă şi talente oratorice remarcabile – după cum trebuie să admită chiar şi duşmanii săi: „Schonerer este mic de statură, îndesat, are o faţă dolofană, roşie, tipică băutorilor de bere, şi ochii îngropaţi în grăsime, aşa că prima impresie nu este plăcută. Dar în momentul în care începe să vorbească, înfăţişarea lui se schimbă. Ochii care au de obicei o expresie obosită, împroaşcă scântei, mâinile se agită, trăsăturile sunt însufleţite de o mimică plină de viaţă, iar cuvintele rostite de el răsună, sonore, umplând sala. El îşi

punctează foarte precis ideile pe care vrea să le comunice auditoriului… Despre caracterul omului putem spune doar că el este dur şi brutal cu adversarii, intolerant în cercul adepţilor săi, dar foarte prietenos faţă de linguşitori şi sicofanţi, fiind oricând gata să-i ajute."[10]

Noului „Führer" i se alătură şi corporaţiile studenţeşti germane, care susţin idealurile naţionale ale anului 1848, preconizând şi ei un „Imperiu german mare".

În ciuda atitudinii potrivnice clare a cercurilor oficiale, fascinaţia exercitată în aceşti ani de Schonerer este atât de mare, încât în jurul său se adună mulţi politicieni reformişti, specializşti în probleme sociale, tineri şi capabili. Din aceste cercuri pornesc în anii optzeci o serie de idei şi acţiuni, cum ar fi întemeierea „Asociaţiei pentru Şcolile Germane" menită să acorde sprijin financiar şcolilor şi grădiniţelor de limbă germană din regiunile cu populaţie mixtă. Cei mai importanţi colaboratori ai lui Schonerer sunt tinerii intelectuali naţionalişti germani Dr. Viktor Adler, Engelbert Pernerstorfer, istoricul şi jurnalistul Dr. Heinrich Friedjung, dar şi Dr. Karl Lueger; drumurile lor politice se despart de-abia cu câţiva ani mai târziu.

În acest cerc se elaborează în 1882 „Programul de la Linz" care are ca punct de plecare parola lui Schonerer: „Nici liberal, nici clerical, ci naţional". Acest document programatic naţionalist german preconizează o reformă socială cu un sistem de asigurări pentru vârstă şi accidente, restricţii în ceea ce priveşte munca femeilor şi a copiilor, democratizare, libertatea presei şi a întrunirilor.

Se propune o reorganizare totală a statului multinaţional, cu scopul de a garanta rolul conducător al germanilor. Ungaria urmează să devină aproape independentă, rămânând legată de Cisleithania doar printr-o uniune personală. Ţările coroanei care au cel mai mare procent de populaţie negermană, necesitând cele mai multe ajutoare financiare, adică Galiţia şi Bucovina, urmează să fie excluse. În felul acesta s-ar reduce pe de o parte povara financiară suportată de germani, iar pe de altă parte procentul de polonezi şi evrei din imperiu. Căci în Galiţia şi Bucovina trăiesc în jur de un milion de evrei, deci mai mult de două treimi din cei 1,3 milioane de evrei din Cisleithania. Dalmaţia, Bosnia şi Herţegovina urmează să fie cedate Ungariei, formând – împreună cu Croaţia – nucleul unui viitor stat al slavilor din sud.

Celelalte ţări ale coroanei, mai ales cele austriece şi Boemia – deci acelea care aparţinuseră odinioară Sfântului Imperiu Romano-German – urmează să fie legate mai strâns una de alta; germana ca limbă oficială trebuie menţinută şi se preconizează şi o uniune vamală cu Imperiul German. Autorii „Programului de la Linz” admit introducerea votului universal şi egal doar dacă se asigură o majoritate germană absolută şi germana ca limbă oficială.

Restructurarea propusă este acceptată de aproape toate partidele germane cel puţin drept punct de plecare pentru discuţii ulterioare, de asemenea şi de ungurii oricum dornici de independenţă, precum şi de majoritatea

polonezilor care îşi doresc mai multă libertate ca prim pas în vederea formării unui mult râvnit stat propriu. Dar împăratul nu ar fi acceptat niciodată de bunăvoie o dezmembrare şi mai mare a imperiului – iar cehii niciodată germana ca limbă oficială.

Antisemitism rasial

Lupta lui Schonerer „pentru poporul german" devine în anii optzeci o luptă înverşunată împotriva „evreilor", în primul rând împotriva evreilor din Rusia care se refugiau, începând cu anul 1881, din calea pogromurilor organizate în imperiul ţarist. Şi în această privinţă Schonerer se erijează în purtător de cuvânt al „poporului", protestând la 11 mai 1882, în Parlament, contra „imigrării masive a unui element străin şi neproductiv", al cărui număr ajunsese să se dubleze în Austria ultimelor două decenii, iar „la Viena chiar să se tripleze". El „propune o stopare a imigraţiei, după modelul legii antichinezeşti din America.[11] Deoarece Parlamentul refuză cererea, Schonerer îşi continuă lupta depunând un memoriu semnat de 500 de persoane şi întreprinde şi alte acţiuni asemănătoare – dar în zadar. În 1883 Schonerer îl confiscă pentru scopurile sale naţionaliste pe Richard Wagner care tocmai murise; prin participarea sa la adunarea de doliu a corporaţiilor studenţeşti, el o transformă într-o puternică demonstraţie politică.[12] „Noua Asociaţie Richard Wagner din Viena" devine în întregime un centru al cultului germanităţii şi al

antisemitismului, cu scopul declarat de „a curăţa arta germană de falsificări şi jidovire.”[13]

Schonerer devine cel mai activ şi popular propovăduitor al antisemitismului rasial – necunoscut până atunci în Austria – bazându-şi afirmaţiile din Parlament pe teoriile filosofului din Berlin, Eugen Duhring, şi cartea acestuia „Problema evreiască ca problemă rasială, morală şi culturală” (Die Judenfrage als Rassen-Sitten-und Kulturfrage), din care citează: „Evreii reprezintă o Cartagină internă; popoarele trebuie să frângă puterea ei, altfel riscă să fie ele înşile supuse unui proces care va duce la distrugerea fundamentelor lor morale şi materiale.”[14] În perioada petrecută de Hitler la Viena, Duhring figurează în toate culegerile de citate pangermaniste, de exemplu cu propoziţia: „Omul nordic, maturizat sub un cer mai răcoros, are şi obligaţia de a extermina rasele parazitare aşa cum se extermină şerpii veninoşi periculoşi şi animalele sălbatice de pradă.”[15]

Cu deviza sa: „Că este evreu sau creştin , nu are importanţă – porcăria rezidă în rasă,” Schonerer pretinde ca evreii autohtoni – chiar şi cei botezaţi – să fie supuşi unor legi speciale. Alte prevederi cerute de el sunt: restrângerea dreptului de liberă circulaţie, interzicerea comerţului intermediar practicat de evrei, numerus clausus în şcoli şi în învăţământul superior, proporţional cu procentul deţinut din totalul populaţiei, excluderea din funcţii de stat, învăţământ şi presă, introducerea unui impozit pe cap de locuitor, alcătuirea în cadrul armatei a

unor regimente formate numai din evrei, şi multe altele. [16]

Schonerer: „Noi, naţionaliştii germani, considerăm că antisemitismul este un pilon de bază al ideii naţionale, un mijloc primordial de formare a unei concepţii autentic populare, prin urmare cea mai mare cucerire naţională a acestui secol.”[16] El pretinde de la adepţii săi şi de la „poporul german” să excludă şi să respingă tot ce este „evreiesc”, în baza parolei „Prin puritate spre unitate.” Cu ocazia unei întruniri organizate de adepţii lui Schonerer la 18 februarie 1884 se pune pentru prima dată un afiş: „Accesul evreilor este interzis!”[17] În felul acesta, antisemitismul se dovedeşte a fi şi un instrument politic deosebit de eficient împotriva liberalilor a căror supremaţie se clătina oricum în urma lărgirii treptate a dreptului de vot. În 1884 Schonerer agită spiritele împotriva celui mai puternic evreu din monarhie şi anume împotriva baronului Rothschild. Familia Rothschild este de decenii întregi acţionara principală a „Căii Ferate Nordice împăratul Ferdinand”, prelungirea contractului fiind acum scadentă. Schonerer solicită în Parlament ca acest contract să fie reziliat, iar întreprinderea feroviară foarte profitabilă să fie naţionalizată. În susţinerea acestei revendicări el prezintă o listă cu aproape 40.000 de semnături – „un ţipăt de revoltă al Poporului” împotriva pericolului evreiesc. Schonerer este susţinut şi de exclamaţiile spectatorilor de la galeria Parlamentului, care intercalează urlete şi lozinci antisemite împotriva „evreilor de la Căile Ferate Nordice.” În decursul deliberărilor care durează săptămâni întregi

Schonerer acuză familia Rothschild că s-a îmbogăţit pe spatele oamenilor săraci ridicând exagerat de mult preţul cărbunelui. „Presa jidovită” liberală este mituită, din care cauză nu susţine interesele poporului ci afacerile evreilor. Această acţiune spectaculoasă şi foarte populară se dovedeşte a fi eficientă, deoarece Rothschild trebuie să plătească pentru contract o sumă mult mai mare decât cea prevăzută iniţial. În felul acesta Schonerer mai câştigă şi aici adepţi, în calitatea sa de „luptător contra balaurului corupţiei evreieşti.” În 1885 Schonerer adaugă cu de la sine putere în „Programul de la Linz„ paragraful arian, cu următoarea justificare: ,,Pentru realizarea reformelor preconizate este absolut necesar ca influența evreiască să fie eliminată din toate domeniile vieţii publice”.Această hotărâre duce la o ruptură cu colegii săi naţionalişti de nădejde, de până acum, Viktor Adler şi Heinrich Friedjung, care sunt, ambii, botezaţi dar se trag din părinţi evrei. Deviza lui Schonerer „Germania să aparţină germanilor” nu se mai îndreaptă, prin urmare, doar contra etniilor negermane ale monarhiei, ci şi contra acelor evrei care se declaraseră la toate recensământurile ca germanofoni, care se simt germani şi activează pe tărâm politic ca naţionalişti germani. Ei nu mai au voie să fie germani.

„Paragraful arian” face ca organizațiile studenţeşti să îşi alunge „evreii” – deşi aceştia au o orientare vădit naţionalist germană – printre ei pe Theodor Herzl, Viktor Adler şi Arthur Schnitzler. Prin „Hotărârea de la Waidhofen” se decide ca, în caz că li se aduce o jignire,

evreii să nu aibă dreptul de a cere satisfacţie. Arthur Schnitzler citează cu multă amărăciune, în memoriile sale, conţinutul acestei „Hotărâri”: „Orice fiu al unei mame evreice, orice om în ale cărui vine curge sânge evreiesc, este, prin naştere, lipsit de onoare, lipsit de sentimente mai subtile. El nu poate face o distincţie între ceea ce este murdar şi ceea ce este curat. El este un om situat la nivelul cel mai de jos al moralităţii. Din această cauză relaţiile cu un evreu sunt dezonorante; orice contact cu evreii trebuie evitat. Un evreu nu poate fi jignit, deci un evreu nu are dreptul să ceară satisfacţie pentru jignirile care i s-au adus.”[18]

Alte asociaţii germane, de la asociaţia alpiniştilor până la asociaţiile de gimnaşti, lingvişti şi cercurile de lectură, până la cluburile de canotaj şi ansamblurile corale le urmează exemplul, excluzându-i nu numai pe evrei ci şi pe toţi slavii. La 11 aprilie 1908, deci în perioada petrecută de Hitler la Viena, „Societatea gimnaştilor din Austria Inferioară” aniversează 20 de ani de la „excluderea evreilor”, organizând o „gală festivă de gimnastică.”[19]

Schonerer risipeşte foarte rezolut eventualele scrupule cu argumente cum ar fi următorul: „iar dacă anumiţi domni ne asigură că: Există excepţii printre evrei! Eu vreau să vă spun că: „Atâta vreme cât ei nu-mi pot arăta o excepţie în rândul cariilor din lemn, nu am nici o încredere în asemenea asigurări.”[20] El le repetă mereu adepţilor săi: „în ceea ce îi priveşte pe evrei, punctul nostru de vedere rămâne neschimbat: Evreul este evreu, indiferent dacă e

este botezat sau nu!”[21]

Pentru a purifica „sângele german” Schonerer preconizează – întocmai ca Duhring, Chamberlain, Guido von List şi alţii – o „delimitare rasială” strictă. Presiunea exercitată asupra „arienilor” care au prieteni evrei creşte. Cei ce nu sunt dispuşi să se alăture atitudinii antisemite sunt etichetaţi ca „trădători ai poporului german” şi „slugi ale evreilor”, în conformitate cu principiul lui Schonerer: „Îi considerăm renegaţi ai poporului lor pe toţi cei care sprijină cu bună ştiinţă evreimea, pe agenţii şi camarazii ei.” Schonerer face apel la adepţii săi să se pregătească pentru o luptă mare: „Cel ce nu vrea să fie alungat, trebuie să alunge el pe alţii!… Dacă nu-i alungăm pe evrei, ne vor alunga ei pe noi, germanii!”[22]

Mişcarea şi comunitatea religioasă

„Germanitatea” devine pe vremea lui Schonerer o problemă de credinţă, un fel de religie. Revista lui Schonerer Unverfälschte Deutsche Worte scrie încă din 1883 despre „aspectul care ţine de credinţă în noua religie a germanităţii„: „Conştiinţa apartenenţei la națiune a celor ce se simt germani din adâncul sufletului„ este „un substitut absolut al religiei, fireşte nu în sensul unei sume de dogme de a căror respectare să depindă fericirea omului… Concepţia germană despre lume este menită să fie un tezaur al moralităţii.”[23] O altă deviză mult citată este: „Noi, germanii, trebuie, fără îndoială, să punem mai mult

preţ pe credinţa în eroii germanici decât pe concepţia despre viaţă a patriarhilor iudaici."[24]

Adepţii lui Schonerer au o serie de simboluri şi embleme: albăstreaua, semnele runice, salutul Heil şi cântecele germane de luptă. Ei sărbătoresc solstiţiul de vară, solstiţiul de iarnă, Ostara. Cenaclurile de studii istorice invocă trecutul german. Ei cântă cântece germane în jurul focurilor de tabără. Arta este „poporană", modernismul vienez este respins, el fiind considerat „internaţionalist" şi „evreiesc".

„Mişcarea" se amestecă şi în viaţa de familie; soţii, prietenii, colaboratorii trebuie să fie, cu toţii, germani, nu evrei sau slavi. Originea ariană şi „sănătatea biologică" a partenerului trebuie verificate înainte de căsătorie. Copiii primesc nume germanice şi sunt educaţi în spiritul „vechilor datini germane", fetele urmează să fie protejate de pericolele emancipării moderne, pentru ca să poată deveni „mame germane bune". Femeile nu se fardează şi poartă rochii şi frizuri simple. Tineretul trebuie educat în spiritul renunţării şi al cumpătării pentru a-şi menţine sănătatea în folosul „naţiunii germane". Adepţii lui Schonerer respectă o serie de reguli de alimentaţie fiind în mare parte vegetarieni. Ei îşi fortifică trupul făcând gimnastică, pe cât posibil în aer liber.

Toate aceste reguli de viaţă sunt propovăduite în cadrul nenumăratelor grupe de lucru şi asociaţii. La Universitatea din Viena fiinţează o „Asociaţie a studenţilor germani pentru destoinicie poporană", care cere de la membrii ei

„autoeducaţie şi conştiinciozitate în conduită”, pentru „a înnobila şi consolida naţionalismul nostru.” O condiţie este abstinenţa „ştiind ce dăunător pentru individ şi pentru întregul popor este consumul de alcool şi deprinderile legate de el, din cauza efectelor sale paralizante asupra puterii de acţiune.”: „Cel ce se supune unei autodiscipline stricte şi îşi îndeplineşte datoria fără să pregete, încercând să dea tot ce are mai bun în el, şi punându-l apoi pe acest om mai bun în slujba neamului său – acela are un comportament german.”[25]

Prin puritate spre unitate„ înseamnă şi o germanizare consecventă a cuvintelor– Cuvântul „Kalender” devine „Zeitweiser”, „Kapitel” devine „Hauptabschnitt”, „Redakteur” devine „Schriftleiter”. Obişnuitele formule vieneze „Servus” şi „Prosit”[a] sunt înlocuite cu cuvântul germanic vechi „Heil!” Se difuzează dicţionare cu cuvinte germanizate.

,,Calendar” devine ,,Indicator al timpului”. ,,Capitol” devine ,,Alineat principal”. ,,Redactor” devine ,,Conducător al unei scrieri.” Schonerer este adulat ca „Führer” unic şi absolut, după modelul germanic vechi. Cuvintele rostite de el devin lege pentru toţi discipolii săi. Nu se duc discuţii pe marginea unor principii politice fundamentale. Cel ce exprimă o părere diferită, chiar şi numai într-o problemă de amănunt, este imediat exclus din mişcare cu justificarea: „În lipsa unei înţelegeri prealabile cu

[a] Servus (lat.) formulă de salut; Prosit = La mulţi ani, când ciocneşti cu cineva.

Schonerer, liderul şi creatorul programului nostru nici un pangermanist nu este îndreptăţit să anunţe în public abateri de la programul lui Schonerer sau de la principiile apărate de Schonerer. Schonerer este singurul care are dreptul să modifice programul lui Schonerer sau principiile apărate de Schonerer… Şi niciunul dintre noi nu dispune de autoritatea, dobândită sau recunoscută, de a propaga, împotriva dorinţei liderului Schonerer, inovaţii programatice în rândul pangermaniştilor."[26] Liderul Schonerer se bucură de susţinerea unui număr mic de aleşi. Schonerer însuşi declară: „Prefer doisprezece tovarăşi necondiţionaţi în loc de un alai format din mii de oameni neconturaţi, slabi şi nehotărâţi şi din filfizoni spirituali."[27] Începând cu anul 1887 cultul germanităţii practicat de Schonerer primeşte un caracter de-a dreptul sectar; el celebrează „aniversarea a două mii de ani de istorie germanică" în amintirea bătăliei de la Noreja, din anul 113 î. Chr., când triburile germanice ale Cimbrilor şi Teutonilor i-au învins pentru prima dată pe Romani. Într-o proclamaţie din anul 1888 citim: „Fundamentele solide ale imperiului roman s-au cutremurat în faţa strigătelor războinice stridente dar viguroase ale Cimbrilor şi Teutonilor – un prim avertisment al destinului care spunea: Faceţi loc triburilor germanice!" Jubileul este celebrat în cadrul unei „festivităţi germanice" cu ocazia solstiţiului din 24 iunie 1888, în ţinutul Wachau, „pe locurile celei mai vechi aşezări din marca noastră, şi anume după vechile datini germanice, cu focuri aprinse pe

vârful munţilor la poalele cărora curge Dunărea, ca simbol nemuritor al spiritului german neobosit şi puternic."[28] Cu ocazia sărbătoririi celor 2000 de ani Schonerer desfiinţează calendarul creştin, introducând o nouă cronologie. Discipolii lui Schonerer nu mai pornesc de la naşterea lui Christos ci „de la Noreja", d. N., în felul acesta, anul 1888 d. ChR. Devine anul 2001 d. N. Denumirile de origine romană ale lunilor sunt înlocuite cu denumiri germanice: Hartung, Horning, Lenzmond, Ostermond, Maien, Brachmond, Heuert, Ernting, Scheiding, Gilbhart, Nebelung, Julmond. În funcţie de noul calendar se modifică şi data naşterii lui Schonerer: din 17 iulie 1842 în „17 Heuert 1855 d. N.". Dar recalcularea anevoioasă a datelor începe să-i obosească, cu timpul, chiar şi pe cei mai radicali discipoli ai lui Schonerer, cu atât mai mult cu cât denumirile lunilor circulă în mai multe variante. Pentru simplificare, mulţi întrebuinţează paralel ambele cronologii.

– Dogma despre pretinsa superioritate înnăscută a „poporului german" faţă de toate celelelalte popoare este invocată zilnic de către discipolii lui Schonerer. La 25 mai 1899 Schonerer declară în Parlament: „Binele poporului nostru trebuie să se situeze totdeauna pe primul plan; de-abia dacă se poate dovedi, în anumite cazuri, că punctul de vedere al egalităţii în drepturi nu dăunează poporului german – de-abia atunci se poate vorbi uneori despre egalitate în drepturi în viaţa politică. În schimb, nu putem niciodată susţine existenţa unei egalităţi pe plan

naţional."[29]

Discipolii lui Schonerer se înconjoară de bibelouri antisemite. Apar bastoane de promenadă care au drept mâner capul unui evreu venit din est, „muştiucuri Bitter-evreiesc" cu poza lui Schonerer, la preţul de 20 de parale, dar care pentru „evrei, lacheii evreilor şi cei mânjiţi" costă 25 parale.[30] Foarte eficiente sunt etichetele ieftine cu lozinci antisemite.

Schonerer cumpără odată 40.000 asemenea etichete pe care le difuzează în tot oraşul[31] lipindu-le pe cutii poştale, pe uşile prăvăliilor evreieşti, pe stâlpi de reclame – şi chiar şi pe cele mai proaspete ziare din cafenele. În orice caz, însă, aceste etichete sunt date jos de poliţie, ele contravenind legii.

Ziarul Alldeutches Tagblatttipăreşte informaţii legate de activitatea asociaţiilor, cum ar fi „Asociaţia panger-manistă pentru Marca Estică", „Asociaţia pentru menţinerea germanităţii în Ungaria", „Uniunea Tinerilor Germani", „Uniunea Gimnaştilor Germani" şi multe altele, oferind şi date despre manifestaţiile pangermaniste mai mari. Se organizează serbări sportive şi ansambluri corale, întâlniri la un pahar de bere şi conferinţe. „Uniunea Germanilor" se întruneşte la căminul Uniunii, de la berăria din Johrnsdorf, întocmai ca organizaţiile-satelit ale acestei Uniuni, cum ar fi „Blücher", „Baldur," „Pangermanismul în frunte!" sau „Fidelitatea Germană." „Uniunea Germanilor" are un „Birou de Plasare poporan-german." „Ansamblul Coral German" caută „compatrioţi germani cu voce frumoasă."

Se oferă locuinţe de vară dar „numai pentru arieni germani”. Apar Case de Economii pangermaniste care dau împrumuturi. Librăriile recomandă cărţi pe care „ar trebui să le aibă fiecare german”, printre acestea lucrarea lui Bismarck „Idei şi amintiri” (Gedanken und Erinnerungen) şi cea a lui Chamberlain „Bazele secolului al 19-lea” (Grundlagen des 19 Jahrhunderts).

Un mare număr al acestor uniuni îşi are sediul în districtul Mariahilf – unde se găseşe primul domiciliu al lui Hitler – şi anume în jurul redacţiei ziarului Alldeutsches Tagblatt. Karl Geiger, preşedintele uniunii pangermaniste „Stejarul german”, locuieşte pe strada Stumpergasse 1. Membrii uniunii se întrunesc lunea, vinerea şi duminica în restaurantul Oetzelt situat în apropiere, pe strada Burgerspitalgasse 15. Restaurantul „La frumoasa păstoriţă” din Gumpendorferstrasse 101 este locul de întâlnire obişnuit al organizaţiei districtuale a „Uniunii pangermaniste pentru Marca Estică.” În imediata apropiere, adică pe strada Magdalenenstrasse 6, se găseşte şi centrala Uniunii „Marca Sudică”.

Simpatizanţii sunt bineveniţi în toate aceste grupări. Aşa încât tânărul Hitler are la dispoziţie o reţea întreagă de organizaţii pangermaniste şi este de presupus că el a profitat de pe urma lor, fie ca să citească scrierile găsite la sediile lor, fie ca să asculte conferinţe. Deşi, mai târziu, el tăinuieşte cu grijă sursele culturii sale politice, acestea ies la iveală chiar şi împotriva voinţei sale reflectându-se în modul său de a se exprima, legat fără nici un dubiu de

originile pangermaniste, din Viena, ale informaţiilor sale.

Acţiuni împotriva „presei evreieşti”

Schonerer are cele mai răsunătoare succese în anii optzeci, când declanşează campania împotriva ziarelor liberale din Viera. Acestea îl atacă la început violent, ridiculizându-l din cauza „Prusacomaniei” sale. Dar după aceea adoptă o altă tactică, ignorându-l în mod consecvent.

Schonerer îi acuză pe ziarişti că sunt corupţi şi mituibili, că stau în slujba „capitalului evreiesc”, că jignesc, exploatează şi induc în eroare „poporul german” şi că reprezintă peste tot doar interesele „evreimii”, cu scopul de a consolida „puterea evreilor” din statul multinaţional în dauna „germanilor”.

Cu ocazia întrunirilor de masă el lansează diatribe la adresa „acestor bestii iudaice, ahtiate după senzaţional, din cadrul presei”, şi a „balaurului semit”. Evreii vor „să-şi extragă vitalitatea din forţa popoarelor ariene, întocmai ca vampirii.” „Ei vor să constrângă poporul să-şi autoadministreze un medicament mortal, să bolească apoi în timpul somnului şi să intre încet în mormânt, pentru ca glia patriei să devină lăcaşul unor nomazi străini, lipsiţi de patrie.” Şi: „Datoria oricărui german este să depună toate eforturile pentru a extermina evreimea!”[32] Apelul adresat de Schonerer împăratului devine o adevărată lozincă: „Majestate, eliberaţi poporul de jugul presei evreieşti!”.

În 1884 el intentează un spectaculos proces de ultraj împotriva unuia dintre cei mai influenţi ziarişti liberali din Viena acelor ani: Moritz Szeps, imigrat din Galiţia, întemeietor şi redactor şef al ziarului Neues Wiener Tagblatt; acesta este în acelaşi timp un promotor al modernismului vienez, având cele mai bune relaţii cu Franţa. Ziarul face din el, în scurt timp, un om putred de bogat – dar şi un prieten apropiat şi mentor al tânărului prinţ moştenitor Rudolf.

În timpul procesului, Szeps declară pe faţă că „domnul von Schonerer a dobândit, în oraşul nostru şi în ţinuturile germane ale Austriei, o poziţie pe care nu o mai are nimeni altcineva, şi nimic nu poate clinti această poziţie – absolut nimic! Noi ne aşteptăm la o luptă grea, înverşunată, şi, poate, lipsită pentru multă vreme de orice şansă."[33]

Szeps este condamnat la patru săptămâni de închisoare. Chiar şi ziarul catolic Das Vaterland jubilează: „Teroriştii presei iudaice sunt condamnaţi, s-a terminat cu teroarea exercitată de ei!"[34] Prinţul moştenitor Rudolf îi scrie, plin de amărăciune, prietenului său: „Nu condamnarea este atât de deprimantă… Dar acum se vede foarte clar că burghezia vieneză este, în marea ei majoritate, de partea lui Schonerer." El, Rudolf, va continua să lupte împotriva omului acesta „ale cărui activităţi le consider extrem de periculoase atât pentru stat cât şi pentru dinastie."[35]

Tocmai această legătură – în nici un caz nu tipică, ci

unică – dintre liberalism, iudaism şi casa domnitoare, îl irită pe Schonerer.[36] Hitler se exprimă în stilul lui Schonerer atunci când declară în „Mein Kampf" că s-a simţit dezgustat de modul lipsit de demnitate în care această presă încerca să câştige favorurile Curţii. Aproape că nu exista eveniment de la Curte care să nu fie făcut cunoscut cititorului fie cu un entuziasm exaltat, fie cu jale şi durere – un comportament care, mai ales atunci când se referea la „cel mai înţelept monarh" din toate timpurile, te ducea aproape cu gândul la curtea pe care o face cocoşul de munte găinuşei sale… După mine, democraţia liberală se discredita în felul acesta. Să încerci să obţii favorurile acestei Curţi, şi încă într-o manieră atât de indecentă, înseamnă să trădezi demnitatea naţiunii încurajat de rezultatul procesului, Schonerer înaintează în 1887 Parlamentului propunerea să se achiziţioneze „o fâşie de pământ" şi să se amenajeze acolo o colonie penitenciară pentru criminali şi oameni „care prezintă un pericol public". Acolo ar trebui să-şi ispăşească pedeapsa „de cel puţin şase luni" toţi jurnaliştii ale căror „minciuni nefundamentate, publicate în presă, aduc prejudicii averii sau onoa-rei unor asociaţii sau persoane individuale."[37] Propunerea este respinsă, iar ziarele liberale nici nu o amintesc.

Lupta împotriva „presei evreieşti" culminează în martie 1888, când, însoţit de tovarăşii săi, Schonerer pătrunde cu forţa în redacţia ziarului Neues Wiener Tagblatt şi îi atacă pe redactori cu bastoanele. Motivul este ştirea, apărută cu

câteva ore prea repede, despre moartea împăratului Wilhelm I, la vârsta de 91 de ani.

De data aceasta Schonerer este adus în instanţă – la intervenţia directă a prinţului moştenitor – acuzat de violenţă publică şi condamnat la patru luni de temniţă grea, la pierderea titlului mobiliar şi a drepturilor politice pentru o perioadă de cinci ani. Prin aceasta el îşi pierde şi mandatul în Parlament.

În urma acestei sentinţe foarte severe, Schonerer devine, în ochii adepţilor săi, o victimă a justiţiei şi un martir. În seara aceleiaşi zile au loc, în faţa locuinţei sale din Viena, demonstraţii de simpatie. „Straja la Rin" se cântă peste tot în Viena , ca o ameninţare la adresa Casei Habsburg care se situase, prin persoana prinţului moştenitor Rudolf, fără echivoc de partea „presei evreieşti" şi a duşmanilor lui Schonerer. Etichete cu lozincile „Trăiască Schoner!" şi „Jos cu evreii!" apar peste noapte în tot oraşul.

Când Schonerer soseşte la închisoare ca să-şi execute pedeapsa, el străbate drumul de la gară până la destinaţie trecând printre şiruri de adepţi care strigă „Trăiască!". Printre cei ce îl aclamă pe Schonerer se află chiar şi prelatul creştin-social Dr. Josef Scheicher: „El fusese acel Siegfried care; pornise la luptă contra balaurului presei evreieşti. El catalogase drept bestii ale presei acea seminţie mituibilă care nu cunoaşte nimic sfânt, pentru care drepturile şi avuţia poporului-gazdă creştin sunt inatacabile şi neanexabile doar cât I timp poliţistul stă în

faţa lor şi le păzeşte cu sabia în mână."[38] Prinţul moştenitor nimereşte, cu trăsura sa, tocmai în mijlocul unei asemenea demonstraţii. Prins între mulţimi şi împiedicat să-şi continue drumul, el se vede confruntat cu furia maselor naţionaliste şi antisemite. Pesimismul său în jceea ce priveşte viitorul statului multinaţional se adânceşte în această seară – el reprezentând unul dintre numeroasele motive ale sinuciderii sale, câteva săptămâni mai târziu, în ianuarie 1889, la Mayerling.[39]

Dar triumful lui Schonerer marchează în acelaşi timp punctul de cotitură de la care porneşte declinul său atât pe plan politic cât şi personal. Detenţia, dar în şi mai mare măsură absenţa forţată, pe o durată de ani de zile, din viaţa politică, precum şi consumul excesiv de alcool îl slăbesc, dând câmp liber de acţiune altor partide. În 1888/89 iau fiinţă două partide de masă, şi anume creştin-socialii conduşi de Lueger şi social-democraţii conduşi de Adler; ambii fuseseră odinioară colaboratori de-ai lui Schonerer.

Lueger îşi începe lupta pentru câştigarea electoratului recurgând la aceleaşi lozinci care se dovediseră atât de eficiente la Schonerer, şi anume, în primul rând cele antisemite, apoi îndemnul la etatizarea marilor întreprinderi aflate în „mâinile evreilor", lupta împotriva „capitalismului", a „presei jidoveşti" şi a modernismului vienez.

În 1897, când Schonerer revine în Parlament, conflictele etnice dintre germani şi cehi, din timpul crizei guvernului

Badeni, sunt pe punctul de a atinge apogeul. Partidele germane obstrucţionează cu înverşunare guvernul. Schonerer, care are acum 55 de ani, se evidenţiază din nou prin insultele aduse cehilor şi prin participarea la încăierările din Parlament; un ziar relatează: „Văzând că deputaţii germani sunt la strâmtoare, deputatul Schonerer luă un fotoliu ministerial şi îi ameninţă cu el pe cehii care atacau tot mai violent. Aceştia îi smulseră de două ori scaunul greu, dar Schonerer reuşi să pună a treia oară mâna pe el. Deputatul germano-clerical Hagenhofer îl apucă în acest moment de beregată, aşa încât Schonerer era să cadă pe spate; dar el reuşi să-şi recâştige repede echilibrul şi îl lovi pe Hagenhofer cu pumnii. Contele Vetter, aflat în prezidiu, luă un pahar cu apă şi îl vărsă în mulţime."[40] Şi aşa mai departe.

La luptă împotriva Romei !

Fascinaţia exercitată de Schonerer slăbise în jurul anului 1900. Dar el se cramponează cu atât mai multă înverşunare de o serie de idei fixe; de exemplu, îşi îndreaptă acum toată ura împotriva bisericii catolice. Un adevărat german nu trebuie să se subordoneze nici Casei Habsburg nici bisericii catolice – „adoratorilor Romei". El trebuie să revină la religia „germană", la luteranism: „Deci, la o parte cu cătuşele care ne leagă de o biserică antigermană! În ţările germane să nu domine spiritul iezuit, ci cel german!"[41]

Lansând parola „La luptă împotriva Romei!” el pledează pentru convertirea la proteslantism, pas pe care îl face el însuşi în 1900. Sensul politic al mişcării pentru desprindere de Roma este dezvăluit de discipolul lui Schonerer, Franz Stein: „Ea este iniţiată intenţionat, pentru a uşura, într-un deceniu următor, alipirea la imperiul german. Germanii din Austria „vor avea atunci aceeaşi religie ca Prusia”, prin urmare „nu vor exista în această privinţă reticenţe din partea Prusiei.”[42]

Schonerer polemizează de repetate ori, intolerant şi plin de ură, împotriva iezuiţilor, apoi împotriva spovedaniei: aceasta ar leza sentimentul de pudoare şi demnitatea femeii, deoarece fetele şi femeile sunt inoportunate, ba chiar distruse cu întrebări indecente.[44] În publicaţia Unverfälschte Deutsche Worte apar relatări – într-un stil aproape pornografic – despre abuzurile sexuale ale preoţilor şi călugărilor. Dar aceste diatribe contravin mentalităţii catolice din Viena şi îndepărtează o serie de eventuali simpatizanţi, cu atât mai mult cu cât publicaţia tună şi fulgeră afirmând „că Biblia evreiască nu este o scriere germană moral-religioasă şi că întemeietorul creştinismului, fiu al unei evreice autentice şi urmaş al lui David ş.a.m.d. Nu este un arian – fapt care nu poate fi schimbat.”[45]

Asemenea declaraţii îi îndepărtează şi pe cei care trecuseră la protestantism din convingere religioasă. În jurul anului 1900 o serie de pastori evanghelici din Viena protestează împotriva acestei mişcări turbate.[46] În

momentul în care Schonerer condiţionează primirea în rândurile pangermaniştilor de convertirea la protestantism, el pecetluieşte declinul acestui partid.

Chiar şi eficienta „Asociaţie pentru Şcolile Germane” care înregistrase până acum atâtea succese, trece în opoziţie. Ea refuză nu numai să sprijine mişcarea de desprindere de Roma, ci şi să introducă paragraful arian. Asociaţia continuă să accepte ca profesori şi elevi atât evrei cât şi catolici şi protestanţi. În culmea furiei, Schonerer repudiază vechea Asociaţie şi înfiinţează „Asociaţia Şcolilor pentru Germania” care nu acceptă decât protestanţi – dar cu un rezultat foarte jalnic.

Ca răspuns, moştenitorul tronului, Franz Ferdinand, un apropiat al cercurilor creştin-sociale, preia în 1901 protectoratul „Asociaţiei Catolice pentru Şcoli” sub deviza: „Desprinderea de Roma înseamnă desprinderea de Austria!” Asociaţia nu primeşte decât elevi şi profesori catolici fiind susţinută de primarul Vienei, Lueger, în persoană. Acesta se delimitează cu multă abilitate – şi aclamat de vienezi – de Schonerer, fostul său tovarăş de idei: „Ei nu sunt germani ci saltimbanci politici.” Schonerer răspunde tot cu ocări numindu-l pe Lueger „conducătorul unor panglicari şi arivişti” cu „clerul său hegemon”.[47] Dar puţini îl mai iau în serios.

Schonerer devine în măsură tot mai mare o figură ilariantă. Deviza sa: „Fără luda, fără Roma construim domul Germaniei!” trezeşte doar batjocură – întocmai ca pelerinajul său anual la mormântul lui Bismarck de la

Friedrichsruh, în ţinutul Sachsenwald.

Politicianul Hitler subliniază mai târziu că mişcarea pentru desprinderea de Roma fusese o mare greşeală politică a lui Schonerer. Lupta împotriva bisericii îi prezintă pe pangermanişţi îritr-o lumină imposibilă în multe cercuri mici şi mijlocii. Rezultatul practic al acestei lupte a fost nul. Greşeala se explică prin faptul că pangermaniştii arătaseră prea puţină înţelegere pentru psihologia marilor mase.[48] Lupta lor împotriva unei anumite confesiuni a fost greşită factic şi tactic. Probabil, însă, că în perioada petrecută la Viena tânărul Hitler nutreşte mult mai multă simpatie pentru mişcarea anti-clericală decât o recunoaşte mai târziu. Aproape toţi martorii oculari din perioada vieneză subliniază ura pe care el o simte faţă de biserica catolică.[49] August Kubizek susţine că Hitler declară în 1908: Aceste biserici mondiale îi sunt, în orice caz, străine sufletului poporului; şi cultul bisericesc îi este străin; poporul nu înţelege nici limbajul bisericesc, totul este pătruns de o mistică străină. Nu reuşea să se impună decât un suveran care se subordona bisericii, de aci formula „din graţia lui Dumnezeu", a cărei interpretare corectă ar fi: din graţia bisericii. Scopul urmărit de biserică este să domine lumea. Şi: Una dintre sarcinile viitorului pe tărâm cultural este să elibereze poporul german de acest jug.[50] Exact în felul acesta se exprima şi Schonerer.

Vorbind despre anii 1909 şi 1910, Reinhold Hanisch relatează că, la căminul de nefamilişti, Hitler critică „atitudinea antigermană" a bisericii catolice, susţinând că

germanii ar fi putut fi o naţiune unită şi ar fi ajuns la un standard de civilizaţie superior dacă ar fi rămas la mitologia germanică. Biserica catolică a cauzat mai multe vărsări de sânge decât oricare altă religie. Anonymus din Brünn declară despre anul 1912: „Hitler afirmă că cel mai mare rău pentru poporul german a fost acceptarea smereniei creştine", căci aceasta nu este creştină ci „îşi are originea în trândăvia orientală." Hitler nu îl apreciază deloc pe Carol cel Mare, deoarece acest campion al creştinătăţii este, în realitate, călăul germanilor, împiedicând pentru cel puţin o jumătate de mileniu mersul istoriei Germaniei. Fără Carol cel Mare atât francii cât şi langobarzii şi-ar fi însuşit limba germană. Şi aceste declaraţii fac parte din arsenalul pangermaniştilor dinainte de anul 1914.

În schimb tânărul Hitler l-a respectat pe Luther, conform afirmaţiilor lui Anonymus: „Martin Luther are mari merite, nu numai fiindcă i-a dat poporului german o limbă nouă, ci mai ales fiindcă l-a îndepărtat de Roma, orientându-l spre trecut, spre adevărata germanitate." Hanisch spune că, în perioada petrecută la căminul de nefamilişti, Hitler consideră protestantismul drept adevărata religie germană. Luther este pentru el cel mai mare geniu german. Iar Karl Honisch relatează că în 1913 Hitler îi înjură cel mai mult pe „roşii şi pe iezuiţi".

Toate acestea denotă că Hitler nutreşte simpatie pentru mişcarea iniţiată de Schonerer împotriva Romei. Dar, formal, Hitler nu se retrage niciodată din biserica catolică.

Aşa încât, ca politician, nu mai trebuie să ia asupra sa şi această ipotecă din trecutul său. Când i se aduc acuze în acest sens, el declară că nici el nici tatăl său nu făcuseră vreodată parte din mişcarea contra Romei.[51]

La scurt timp după ce susţinătorii lui Schonerer adoptă un nume pentru partidul lor – din 1901 ei se numesc „Alianţa pangermanistă" – izbucneşte, în 1902, revolta internă contra năzbâtiilor „Führer"-ului lor care devine tot mai imprevizibil; protestele sunt declanşate tocmai de mişcarea pentru desprinderea de Roma. Karl Hermann Wolf, cel mai destoinic şi popular colaborator al lui Schonerer, trece, ce-i drept, la protestantism, dar se opune vehement ca o asemenea problemă privată să devină o condiţie pentru aderarea la partid, în felul acesta, opoziţia din interiorul partidului se grupează în jurul său.

Cu ocazia acestui conflict ies la iveală multe alte disensiuni şi divergenţe de opinii mai vechi. În loc să se cramponeze de visul nerealist al unei Germanii Mari, aşa cum făcea Schonerer, Wolf consideră că obiectivele principale trebuie căutate în lupta intensă, de zi cu zi, pentru drepturile germanilor din Cisleithania. Wolf îl părăseşte pe Schonerer în 1902 şi întemeiază partidul „pangermanist liber" sau „radical german." Patru dintre cei 21 deputaţi pangermanişti trec de partea sa. Asociaţiile pangermaniste – până jos, la cele mai mărunte societăţi de scrimă, cluburi de ciclism şi şcoli de dans – se scindează într-o fracţiune pro-Schonerer şi una pro-Wolf.

Deoarece şi ziarul foarte citit Ostdeutsche Rundschau,

editat de Wolf dar finanţat de Schonerer, trece de partea radicalilor germani, Schonerer trebuie să înfiinţeze, în 1903, un nou ziar şi anume Alldeutches Tagblatt ,care îşi are sediul în strada Stumpergasse. Acest ziar nu atinge însă niciodată eficienţa ziarului Ostdeutsche Rundschau, lâncezind doar. În 1908 Schonerer trebuie chiar să organizeze o „colectă de Crăciun" pentru ziar, ca să poată achita o datorie de 8000 coroane la tipografie.[52] Doar faptul că tânărul Hitler citea în anii petrecuţi la Viena tocmai această fiţuică îi conferă retroactiv o nebănuită semnificaţie politică.

Cu autoritatea diminuată în mod vizibil, Schonerer se concentrează acum pe lupta împotriva introducerii votului universal şi egal , deci împotriva social-democraţilor care militează pentru acest drept – organizând mari demonstraţii de masă. Dar cuvântările sale extrem de lungi şi injuriile proferate cu această ocazie nu fac decât să dovedească declinul său spiritual. El nu mai are nimic important de spus.

După introducerea noii legi electorale, atât de detestate de Schonerer nu mai este ales în Parlament. Partidul său are doar trei mandate (din cele 22 de până atunci), nemai-având nici o şansă să-şi impună programul într-un Parlament format din 526 de deputaţi. Faptul că pangermaniştii preferă să rămână în Parlament în loc să facă o opoziţie extraparlamentară, la un pahar de bere, reprezintă unul dintre motivele principale care au dus la prăbuşirea mişcării, spune Hitler în „Mein Kampf",

susţinând şi că el analizase din toate punctele de vedere această problemă încă pe vremea când era la Viena.[53]

Schonerer moare însingurat, în ţinutul Waldviertel, în anul 1921, fiind înmormântat – la dorinţa sa – la Friedrichsruh (lângă Hamburg) în apropierea mormântului lui Bismarck.

Onoruri postume

Schonerer este reabilitat după moartea sa graţie lui Hitler, admiratorul său necunoscut din Viena. Hitler îl laudă în decursul întregii sale vieţi pe acest politician al tinereţii sale, dedicându-i mai multe pagini în „Mein Kampf"; el evidenţiază mai ales consecvenţa lui Schonerer, respectarea fidelă a principiilor şi iubirea constanţă pentru „poporul german".

În realitate, Hitler nu numai că preia în mod incontestabil principiile politice ale lui Schonerer, ci de-a dreptul le copiază. Opiniile sale despre antisemitismul rasial, despre „presa jidovească", statul habsburgic multinaţional, superioritatea „poporului nobil german" faţă de toate celelalte popoare, cultul germanic al „Führer"-ului se suprapun întru totul cu teoriile lui Schonerer, întocmai ca şi ura faţă de „social-democraţia jidovită", faţă de votul universal şi egal, faţă de democraţie şi parlamentarism, iezuiţi, dinastia Habsburg şi multe altele. Fără îndoială că tot de la Schonerer provine şi convingerea timpurie a lui Hitler că monarhia cezaro-crăiască trebuie desfiinţată

pentru a face posibilă „unitatea poporului german”. Teza lui Schonerer: „Drepturile poporului primează asupra Drepturilor statului” se transformă la politicianul Hitler în lozinca ,,Drepturile individului primează asupra drepturilor statului”, care are exact semnificaţia propovăduită mereu de Schonerer: şi anume că omul are în primul rând obligaţii faţă de neamul său şi nu faţă de statul căruia îi aparţine. Şi că graniţele statale nu constituie o barieră, deci că omul trebuie să treacă peste ele pentru a realiza unitatea. În orice caz, acesta este un principiu agreat de toate etniile monarhiei multinaţionale, stând la baza tuturor tipurilor de „iredentism” – pe care, însă, cetăţenii statelor naţionale, printre ei şi cei ai imperiului lui Bismarck, nu par să-l înţeleagă prea bine; cel puţin, aceasta este părerea atât a lui Schonerer cât şi a lui Hitler.

Hitler îi prezintă pe pangermanişti ca pe nişte oameni cu atitudine naţională şi patriotică care s-au răzvrătit contra politicii de slavizare şi a deposedării etniei germane de drepturile ei: Dacă o etnie este condamnată la dispariţie cu ajutorul forţei guvernamentale, atunci rebeliunea fiecărui aparţinător al unei asemenea etnii nu este doar un drept ci o obligaţie.[54]

Schonerer i-a trasat poporului german din statul habsburgic unica alternativă pentru a scăpa de exterminarea care îl ameninţă: o „Pangermanie”, deci alipirea germanilor austrieci la Imperiul German. Faptul că au avut curajul să strige în Parlament „ Trăiască Hohenzollern” mi-a impus şi m-a bucurat; faptul că s-au considerat o

componentă, doar temporar separată, a Imperiului German, afirmând acest lucru în mod public, clipă de clipă, a trezit în mine multă încredere; faptul că în toate problemele referitoare la caracterul german au dat cărţile pe faţă neacceptând nici un compromis, mi-a părut a fi singura cale viabilă pentru a salva poporul nostru.[55] Întocmai ca modelul său, şi Hitler îşi ia titlul de „Führer" şi introduce „salutul german": „Heil !' întocmai ca Schonerer, Nu admite nici el ca hotărârile să fie luate cu majoritate de voturi în „mişcarea" sa, ci doar adevărata democraţie germanică a alegerii libere a Führer-ului şi obligaţia acestuia de a prelua întreaga răspundere pentru toate actele sale.[56] În această democraţie nu există un vot al majorităţii pentru fiecare problemă, ci doar decizia unuia singur, care trebuie să se angajeze cu toate bunurile sale şi cu viaţa sa pentru această deciziei Un grup mic de oameni îl va ajuta pe Führer să-şi ia deciziile: Important nu este numărul, ci voinţa. Voinţa unei minorităţi foarte decise are mai multă greutate decât o majoritate fătarnică ! [57]

Dar Hitler nu se limitează să-l copieze pe Schonerer, ci îi analizează şi greşelile politice – şi evită să le repete. De exemplu, pangermaniştii nu înţelegeau că dacă vrei să înregistrezi succese, nu este bine – chiar şi din simple considerente psihologice – să-i prezinţi masei concomitent doi sau mai mulţi adversari, căci aceasta duce la o fărâmiţare totală a forţei de acţiune Din această cauză politicianul Hitler nu porneşte, ca Schonerer, la luptă împotriva evreilor, francmasonilor, iezuiţilor, capitaliştilor,

catolicilor, parlamentarilor şi încă a multor altor duşmani, ci se concentrează asupra unuia singur; evreii, pe care îi face răspunzători de toate relele.[58]

Ajuns „Führer al Marelui Imperiu German", Hitler îl cinsteşte în 1938 pe idolul său din tinereţe, sprijinind financiar tipărirea celor două volume cu biografia lui Schonerer, alcătuită de Eduard Pichl, şi cumpărând jumătate din întreaga ediţie, adică 500 de exemplare din 1000.[59] Îîn 1939 piaţa Habsburgilor din München este rebotezată în „Piaţa von Schonerer" în semn de omagiu special adus celui mai aprig adversar al Habsburgilor de dinainte de 1918. [59]

La 27 aprilie 1941 Hitler dezveleşte o placă comemorativă pentru Schonerer pe clădirea fostului Parlament al Austriei, care devenise acum sediul Partidului Naţional-Socialist din Viena.[60] Discursul inaugural este ţinut tocmai de Franz Stein, ultimul discipol al lui Schonerer, unul dintre cei mai agresivi adversari ai Habsburgilor şi ai legii electorale democratice.

Centenarul naşterii lui Schonerer este sărbătorit în 1942 prin organizarea unei mari expoziţii în Pavilionul Expoziţiilor din Viena; titlul acesteia este: „Georg Cavaler von Schonerer, vestitorul şi deschizătorul de drumuri al Imperiului Germaniei Mari", iar organizatorii sunt vechii adepţi ai lui Schonerer: Pichl şi Stein. Punctul culminant al expoziţiei este un citat din Schonerer, expus cu litere mari: „Pangermania a fost şi este visul meu şi eu închei

omagiindu-l pe Bismarck-ui viitorului, salvatorul germanilor şi înfăptuitorul Pangermaniei!”.

Din marele ,,tezaur” al lozincilor lansate de Schonerer, biroul de presă al Serviciului Special al Partidului, numit „Frontul Intern”, alege şi un citat cu caracter războinic: „Sunt primul care recunoaşte că nu va propovădui doar iubirea ci şi ura, şi sunt primul care susţine că cine îşi iubeşte neamul trebuie să ştie şi să urască. Iar când fiul meu va fi mare, îl voi întreba: Eşti în stare să iubeşti? Dacă răspunde: da, îi voi spune: Bine, în acest caz iubeşte tot ce este bun şi frumos la naţiunea germană! Şi apoi îl voi mai întreba: Dar eşti în stare şi să urăşti? Dacă răspunde: da, îi voi spune: Bine, în acest caz urăşte tot ce este rău şi tot ce dăunează poporului german.”[61] Într-o reclamă pentru expoziţia-Schonerer din 1942 Stein recurge şi la SF. Ioan Botezătorul: Schonerer a fost „vestitorul, deschizătorul de drumuri şi vizionarul… care nu s-a putut realiza, pentru ca unul mai mare ca el să poată realiza, după el, ceea ce începuse el.”[62]

Franz Stein şi mişcarea muncitorească pangermanistă

În perioada petrecută de Hitler la Viena, deci când Georg Schonerer nu mai este prezent acolo în persoană, dăinuind doar ca figură de cult a discipolilor săi, Franz Stein întruchipează politica pangermanistă, în forma unei opoziţii antipariamentare agresive, el fiind liderul mişcării

muncitoreşti pangermaniste şi editorul ziarului vienez Der Hammer.

Deoarece Schonerer nu mai ţine cuvântări la Viena, Franz Stein preia rolul său chiar şi cu ocazia festivităţilor dedicate anual lui Bismarck.

Acestea au loc în ajunul zilei de naştere a lui Bismarck, în localul Englischer Hofen strada Mariahilf 81, adică în imediata apropiere a străzii Stumpergasse. Tot acolo îşi rosteşte Franz Stein discursul solemn şi la 31 martie 1908, când se comemorează zece ani de la moartea lui Bismarck. Programul solemnităţii, la care se poate participa plătind 40 parale pentru biletul de intrare, cuprinde multă muzică de Wagner : uvertura la „Rienzi", marşul din „Tannhäuser" şi arii din „Lohengrin" – şi se termină, ca de obicei, cu „Straja la Rin". Deşi nu avem dovezi în acest sens, putem presupune că, în primul an petrecut la Viena, tânărul Hitler nu a scăpat ocazia să participe la o asemenea festivitate pangermanistă desfăşurată în apropierea locuinţei sale şi că, în felul acesta, l-a cunoscut pe Stein ca orator.

El trebuie să-l fi ştiut pe Stein şi în calitate de colaborator proeminent al ziarului Alldeutsches Tagblatt, de exemplu din numărul festiv dedicat lui Bismarck la 1 ale lunii „Ostermond" 1908, în care Stein îşi încheie articolul omagial cu cuvintele; „Poate că poporul german va avea parte de norocul ca în secolul al douăzecilea să apară un om de acţiune, la fel de mare şi puternic, falnic şi minunat ca Otto v. Bismarck, care să ducă la desăvârşire

opera sa rămasă neterminată."[1]

Nu se ştie dacă au existat contacte personale între Stein şi tânărul Hitler.[2] Ar fi fost posibil să fi avut loc în cadrul uneia dintre grupările mai mici de muncitori, organizate de Stein la Viena, la care participă de multe ori şi el, ducând discuţii cu oamenii. Centrul de greutate al acestei activităţi este districtul unde locuiau cei mai mulţi muncitori cehi, din care cauză propaganda anticehă are aici cele mai mari şanse să câştige teren printre muncitorii germani: adică Favoriten. Stein organizează aici şi festivităţile solstiţiului de iarnă şi cele dedicate lui Schonerer.[3] În plus, asociaţia „Germania" a lui Stein patronează şi două asociaţii mai mari, înzestrate cu bibliotecă şi o colecţie de broşuri; cea mai mare se găseşte în districtul 8, în piaţa Bennoplatz, nr. 2. Cotizaţia lunară este de numai 40 parale.[4]

Franz Stein s-a născut în 1869 la Viena ca fiu al unui muncitor industrial; el se specializează în mecanică fină. Experienţa politică hotărâtoare o are în 1888, la vârsta de 19 ani, când este calfă: El se află printre cei cam 5000 de auditori ai renumitului discurs ţinut de Schonerer în localul „Sofiensäle" din Viena, împotriva „evreilor din presă". Atacul lui Schonerer asupra redacţiei ziarului Neues Wiener Tagblatt, la scurt timp după aceea, procesul, dar mai ales condamnarea şi detenţia lui Schonerer fac din Stein un adept necondiţionat al acestei „victime judiciare."

Stein descrie mai târziu cu multă satisfacţie drumul triumfal parcurs de Schonerer, după condamnare, de la

tribunal şi până la locuinţa sa din Bellaria, unde adepţii lui deshamă caii de la trăsura victimei judiciare înhămându-se ei în locul lor. El relatează despre aclamaţiile pentru Schorerer şi huiduielile la adresa guvernului, precum şi despre intonarea unor cântece germane naţionale. La vârsta de 19 ani, Stein merge în aceeaşi trăsură cu Lueger la omagiul nocturn adus lui Schonerer, ţinând în mână renumitul buchet de albăstrele pe care Lueger îl oferă în mod solemn doamnei Schonerer. Buchetul conţine sute de misive omagiale adresate lui Schonerer.

În august 1888, când Schonerer îşi începe detenţia, Stein se găseşte printre cei ce îl aclamă pe stradă. El relatează despre temerile Curţii la vederea acestor manifestaţii, subliniind că porţile palatului au fost ferecate, pentru a-l proteja pe împărat, în timp ce poliţişti nervoşi arestau oameni onorabili din cauză că aceştia „îşi ridicau demonstrativ pălăria."[5]

După ieşirea din închisoare, Schonerer îl invită pe tânărul său admirator la castelul Rosenau din ţinutul Waldviertel. În felul acesta începe cariera politică a lui Stein. Schonerer îi încredinţează lui Stein misiunea de a organiza o mişcare muncitorească pangermanistă şi de a atrage alegători germani din tabăra social-democraţilor „internaţionalişti," „evrei", atât de detestaţi. El îl trimite mai întâi pe tânărul Stein ca orator itinerant prin acele ţinuturi care puteau fi mai uşor sensibilizate prin lozinci naţionalist-germane din cauza imigraţiei necontenite a muncitorilor cehi care oferă mână de lucru ieftină: şi

anume prin Boemia de Nord germanofonă, foarte industrializată – aşa numita „regiune a Sudeţilor”.

Stein este cât se poate de activ. În 1893 el întemeiază „Uniunea Muncitorească Naţional-Germană”. El se face cunoscut şi ca autor de articole pentru ziarele lui Schonerer, iar în 1893 editează prima broşură proprie: „Schonerer şi problema muncitorească” (Schonerer und die Arbeiterfrage). În 1895 Schonerer îl numeşte editor al ziarului muncitoresc german Der Hammer. Numele ziarului este o aluzie la Bismarck ca „făurar al Imperiului German”, înfăţişat de multe ori la nicovală, forjând cu ciocanul sabia Germaniei. Subtitlul noii publicaţii este „Revistă pentru reformă socială şi politică pangermanistă;” Imediat după nume figurează maxima programatică a lui Bismarck: „Daţi-i muncitorului dreptul să muncească cât timp este sănătos, garantaţi-i o îngrijire medicală dacă se îmbolnăveşte, asiguraţi-i traiul la bătrâneţe!” Stein pledează pentru reforme sociale după modelul preconizat de Bismarck, dar în primul rând – ca premisă a oricărei reforme sociale – pentru solidarizarea naţională a muncitorilor în lupta contra concurenţei cehe pe de o parte şi a social-democraţiei pe de altă parte. În rest, publicaţia este purtătoarea de cuvânt a ideologiei lui Schonerer, de la antisemitismul rasial şi până la mişcarea pentru desprinderea de Roma.

Publicaţia Der Hammer a lui Stein nu are nici o legătură cu revista din Leipzig Der Hammer, Blätter Fur Deutschen Sinn întemeiată de Theodor Fritsch în 1902; singura

trăsătură comună este orientarea pangermanistă şi câţiva colaboratori comuni. Pangermaniştii austrieci nu prea găsesc înţelegere nici la membrii organizaţiei „Hammerbund" din Germania, în cadrul căreia Stein şi Karl Iro ţin uneori conferinţe. De exemplu, un auditor din Stuttgart relatează cu uimire că vorbitorii din Austria „înfierau pe vremea aceea în public sistemul habsburgic antigerman din Austria, considerând că dezmembrarea statului habsburgic multinaţional şi alipirea – care va avea loc de-abia cu 30 de ani mai târziu – a Mărcii Estice la Imperiu ar fi unica posibilitate de a-i salva pe germanii din Austria de pericolul reprezentat de slavi, evrei şi clericalism."[6]

Este clar că în „Imperiu" există mult mai puţin interes pentru nostalgiile naţionale ale germanilor din Austria decât pentru nostalgiile de mare putere imperială ale Germaniei, de exemplu pentru coloniile din Africa şi China şi pentru dezvoltarea flotei. Şi Schonerer deplânge această situaţie, iar Hitler revine asupra temei în „Mein Kampf", când laudă măreţia conştiinţei germanităţii din vechea Marcă Estică a imperiului, care a apărat sute de ani, cu forţe proprii, extremitatea răsăriteană a imperiului, pentru a menţine – într-un epuizant război de uzură - graniţa lingvistică germană, într-o perioadă când imperiul manifesta interes pentru colonii dar nu pentru propriii săi fraţi din imediata vecinătate. [7]

În 1897, când Schonerer revine pe arena politică, el îl ia cu el pe Stein în circumscripţia sa electorală Eger din Boe-

mia de Vest şi îl numeşte editor al publicaţiei Egerer Neueste Nachrichten. Stein publică aici şi manifeste ieftine cu titluri cum ar fi: „Bestialităţi social-democrate” (Sozialdemokratische Bestialitäten) sau „Strigăt de disperare al unui meşteşugar distrus de terorismul social-democraţiei” (Notschrei eines durch den Terrorismus der Sozial-demokratie zugrunde gerichteten Handwerkers).[8]

În 1899 Schonerer, Karl Hermann Wolf, Stein şi o serie de muncitori mai tineri ca Ferdinand Burschofsky şi ţesătorul Hans Knirsch din Eger organizează pentru prima dată „Ziua muncitorilor naţionalişti germani.” Aceasta este o replică la constituirea, cu puţin timp înainte, a partidului muncitoresc ceh, care îşi ia numele de „Naţional-socialiştii cehi” sau „Partidul Radical Ceh”, îmbinând în lupta lui contra germanilor din Boemia atât obiective socialiste cât şi naţionaliste.

În „Jurământul de la Eger” reprezentanţii din 90 de localităţi ale Boemiei promit să pună pe planul al doilea deosebirile sociale şi economice, pentru a sluji cauza naţională. Muncitorimea se coalizează cu „celelalte pături ale poporului german care desfăşoară o muncă cinstită, cu ţăranii, negustorii şi meşteşugarii, precum şi cu profesioniştii care depun o activitate spirituală, pentru a lupta împreună în vederea cuceririi drepturilor politice şi naţionale şi a îmbunătăţirii stării sociale. „Tot poporul are obligaţia să asigure fiecărui compatriot care munceşte cinstit o existenţă demnă, o cotă-parte corespunzătoare din profiturile realizate de activitatea naţională şi dreptul

de a se bucura de bunurile spirituale ale culturii noastre."

Pornind de la programul de la Eger, Stein întemeiază în acelaşi an „Uniunea Naţională a Muncitorilor Germani Germania" pentru ţinuturile din Boemia, iar după aceea filiale şi în alte regiuni şi la Viena; în plus, el pune bazele unei serii de asociaţii prestatoare de servicii, cum ar fi „Oficiul Braţelor de Muncă German" din Eger (1901) care mijloceşte locuri de muncă şi oferă asistenţă juridică. [9]

Ca deputat în Parlament în anii 1901-1906 Stein este unul dintre cei mai radicali oponenţi ai introducerii votului universal şi egal: „Vreţi să-i acordaţi dreptul de vot secret unui analfabet care nu este în stare să-şi scrie nici numele propriu nici pe cel al candidatului… Buletinele de vot vor fi completate de funcţionari corupţi, la parohii sau în localurile unde se adună agitatorii social-democraţi; de acolo alegătorii vor fi duşi, cu turma, la urnele de vot."[10]

Stein nu se sperie de nici o provocare şi se afirmă ca un adversar înverşunat al Habsburgilor. De exemplu, el spune: „În fond, Austria este doar o formaţiune geografică nereuşită. Dacă vă uitaţi la hartă trebuie să admiteţi că Galiţia, Bucovina şi Dalmaţia nu-şi găsesc locul pe ea; iar Tirolul şi Vorarlberg ar trebui, în fine, anexate de un stat vecin german. Deci împărţirea imperiului nu ar crea dificultăţi geografice." Şi: „Statul stă să moară; şi, după cum orice suflet caritabil îi doreşte unui bolnav incurabil o mântuire cât mai grabnică, tot aşa eu şi tovarăşii mei de idei îi dorim acestui stat un sfârşit lin şi cât mai grabnic."[11]

Pangermaniştii, spune Stein în Parlament, „nu pot fi

convinşi să facă ceva pentru acest stat austriac; noi facem ceea ce facem exclusiv pentru poporul german din acest Stat. Dinastia şi statul austriac ne sunt total indiferente; ba chiar mai mult, noi sperăm şi dorim să fim izbăviţi odată de acest stat, să se întâmple odată ceea ce este natural să se întâmple: şi anume dezmembrarea acestui stat, pentru ca poporul german din Austria să poată duce în viitor o existenţă fericită în afara acestui stat, sub protecţia glorioasă a Hohenzollemilor."[12] În concepţia lui Stein, duşmanul principal al muncitorului german este social-democraţia „internaţionalistă„ şi „evreiască." Într-o cuvântare tipărită în multe exemplare – care circulă încă şi în perioada petrecută de Hitler la Viena – Stein vorbeşte despre „Deosebirile dintre concepţiile muncitorimii naţional-germane şi a celei social-democrate." El face apel la muncitorii germani să militeze mai activ împotriva „popoarelor inferioare„ ale monarhiei şi să impună, în sfârşit, supremaţia germană. În sprijinul acestei supremaţii el aduce tradiţia, nivelul cultural superior şi potenţialul economic mai mare al germanilor din Austria. Doar nu se poate pune pe plan de egalitate „cultura tinichigiilor, a Slovacilor" cu cea a germanilor: „Fiecare vagon de cale ferată, fiecare vapor, fiecare maşină, ba chiar şi iluminaţia acestei săli este un produs al culturii poporului german, un rezultat al măreţiei spiritului german. Noi, germanii am îndeplinit timp de secole, nu numai în Austria, misiunea de a ridica pe o treaptă superioară popoarele înapoiate pe plan cultural." Slavii trebuie să le mulţumească germanilor

„că ştiu să citească, să scrie şi să socotească.” În ceea ce priveşte impozitele, Stein calculează „că poporul german plăteşte de trei ori mai mult decât polonezii şi cu 7 guldeni mai mult pe cap de locuitor decât fanfaronii de cehi; de aceea noi cerem ca, în baza acestei contribuţii mai mari la buget, germanii să nu fie defavorizaţi la voturi şi dominaţi de etniile inferioare.”

Şi: „Dacă ţăranii noştri nu-şi pot plăti impozitele, vine perceptorul şi le ia ultima vită din grajd pentru a o vinde. Iar aceşti bani pleacă în ţara făgăduinţei Galiţia, de unde noi primim în schimb ţuică poloneză, evrei polonezi şi miniştri polonezi. Ne-am săturat să fim mereu doar vaci bune de muls, trebuie să ne străduim să obţinem odată ceva şi pentru poporul nostru.” Popoarele „inferioare” îşi exprimă „recunoştinţa” prin faptul că „vor să fie ele stăpâne în acest stat întemeiat de germani, coborându-ne pe noi la nivelul pe care se situează ele. Noi nu putem admite aşa ceva; noi, germanii, nu vom renunţa niciodată la prerogativele la care avem dreptul”. Stein mai solicită – întocmai ca social-democraţii – o modificare a sistemului de impozitare, desfiinţarea tuturor impozitelor indirecte şi, în schimb, introducerea unui impozit pe obiecte de lux şi a unui impozit pe bursă.

Stein recurge în mare măsură la antisemitism ca armă de luptă împotriva social-democraţilor. Aceştia nu pot avea sentimente de simpatie pentru muncitori şi popor, repetă Stein mereu, deoarece sunt conduşi de evrei, care nu au fost niciodată muncitori. Evreii, însă, „îi instigă pe

muncitori împotriva partidului nostru şi a poporului german." „Dacă social-democraţii ar fi un partid care iubeşte poporul, ar trebui să fie şi ei antisemiţi. Social-democraţii spun: Şi evreii sunt oameni! Desigur. Evreii sunt oameni, întocmai cum şi canibalii din insulele Pacificului de Sud sunt oameni. Cu toate acestea, nici unuia dintre tovarăşi nu i-ar trece prin minte să meargă în aceste insule pentru a se lăsa mâncat de canibali." Germanii din Austria nu sunt dispuşi „să se iase mâncaţi de Cehi şi slavi pe plan naţional şi de evrei pe plan economic."

Apoi Stein face apel la întreprinzători şi muncitori să depăşească deosebirile de clasă: „Într-o perioadă când suntem atât de încolţiţi din toate părţile de cehi, polonezi, sloveni, italieni ş.a.m.d." trebuie ca „fiecare să-şi facă datoria în slujba poporului său, indiferent dacă este fabricant sau muncitor, intelectual sau ţăran, negustor sau meşteşugar." Şi: „Cu forţă germană şi curaj german ne va reuşi în decursul timpului să distrugem partidul social-democrat internaţionalist condus de evrei."[13] În ceea ce priveşte lexicul şi agresivitatea atacurilor sale împotriva social-democraţiei, nici un alt politician nu-l întrece pe Stein – cel mult viitorul politician Hitler.

Când tânărul Hitler îl cunoaşte pe Stein la Viena, acesta îşi pierduse mandatul în Parlament, dar era mai radical decât oricând, fiind agitatorul principal al opoziţiei panger-maniste extraparlamentare împotriva democraţiei, a social-democraţiei, a statului multinaţional, a cehilor şi

evreilor. Ziarele citează numele său de cele mai multe ori în legătură cu acte de violenţă, mai ales cu încăierările care au loc între adepţii pangermanişti ai lui Stein şi muncitorii social-democraţi, naţionalişti-cehi sau creştin-sociali cu ocazia diferitelor mitinguri. După ce îşi pierde imunitatea parlamentară, i se mai prezintă şi alte note de plată: de exemplu, pentru a scăpa de ameninţarea unui proces, el trebuie, în martie 1908, să-şi ceară scuze de la nişte deputaţi cehi în care aruncase, în Parlament, cu o călimară cu cerneală. Fireşte că ziarul Arbeiterzeitung nu omite ocazia să relateze despre acest pelerinaj la Canossa.[14] În anul 1907 Stein radicalizează tonul ziarului HAMMER transformându-l într-un ziar polemic declarat, care are drept motto maxima lui Bismarck: „Să nu ne facem iluzii că am putea convieţui în linişte cu social-democraţia, ca şi cu un alt partid compatriot; ea se află pe picior de război cu noi şi ne va ataca de îndată ce se va simţi suficient de puternică."

Ziarul Hammer condamnă „lipsa de patriotism" a social-democraţilor germani, „cea mai aprigă dominaţie a unei clase, tirania masei, care a dus la distrugerea vechii şi minunatei noastre culturi… Ei vorbesc despre libertate; dar exercită o nemaiauzită teroare asupra tuturor muncitorilor care nu vor să li se subordoneze." Social-democraţii sunt anarhişti care „până acum au proslăvit orice propagandă făcută cu fapta, toate atentatele, ridicându-i la rangul de martiri pe criminalii executaţi."[15] Un articol despre anarhiştii spanioli primeşte titlul: „Stârpiţi-i

pe tiranii sângeroşi!" Compasiunea este neavenită, deoarece: „Sentimentele umanitare stau în contradicţie cu conştiinţa de rasă, mândră şi consecventă."[16]

Stein încearcă să-i aţâţe cu orice mijloace pe muncitorii social-democraţi împotriva centralei „evreieşti" a partidului lor din Viena, recurgând în acest scop la lozinci antisemite. Social-democraţii n-ar putea îndrăzni să-i aleagă prin vot egal şi direct în conducerea partidului pe preşedintele lor Viktor Adler „şi pe ceilalţi tovarăşi evrei", spune Stein batjocoritor – „deoarece ei ştiu foarte bine că în masele largi muncitoreşti există o doză atât de mare de antisemitism latent, încât în clipa în care aceste mase şi-ar putea alege direct conducerea de partid, nu ar fi aleşi nici domnul dr. Adler, nici dr. Ellenbogen, nici dr. Ingwer, nici dr. Verkauf."[17] Asemenea peroraţii reprezintă o propagandă antisemită pură care putea fi uşor parată dacă ne gândim la cultul dictatorial cu care se înconjurase Schonerer.

Tactica aceasta de a-i instiga pe muncitori împotriva liderilor lor „negermani" este foarte agreată şi de alte partide antisemite, chiar şi de creştin-sociali. Şi Hitler recurge mai târziu la ea. De exemplu, în 1942 el laudă în timpul unui dineu meritele lui Julius Streicher: „Proferând consecvent injurii la adresa evreilor, Streicher a reuşit să provoace o sciziune între muncitorime şi liderii ei evrei."[18] Dar agresivitatea lui Stein nu poate, totuşi, stopa declinul mişcării muncitoreşti pangermaniste care începuse o dată cu dezbinarea partidului din 1902. În asociaţia sa,

„Germania” rămăseseră atunci doar 2840 membri (din 4320). Câteva grupări mai mici se declară independente. Cele mai multe trec de partea lui Wolf[19], marea concurenţă a lui Stein, care îi atrage pe adepţii acestuia şi cu promisiunea că le va da mai multă independenţă decât ar fi putut avea vreodată sub conducerea tiranică a lui Schonerer şi a vasalului său Stein.

Liderii muncitoreşti care trec de partea lui Wolf, cum ar fi Knirsch şi Burschofsky, la care se adaugă şi marele sindicat al muncitorilor feroviari germani, se unesc în 1903 formând „Partidul Muncitoresc German – P. M. G.” (Deutsche Arbeiterpartei, DAP). Programul partidului, redactat în 1904 în Trautenau pe Elba – circumscripţia electorală a lui Wolf – se aseamănă cu Programul de la Eger. Şi P. M. G. luptă în primul rând împotriva social-democraţiei şi a cehilor: „Repudiem organizaţia internaţională fiindcă ea îl coboară pe muncitorul superior la nivelul celui inferior sugrumând în Austria orice progres real al clasei muncitoare germane.”[20]

Diferitele grupări muncitoreşti naţionalist-germane îşi epuizează forţele ducând nesfârşite lupte, pline de înverşunare, unele contra altora. Permanentele rivalităţi, adeseori personale, dintre numeroşii lideri muncitoreşti locali îi dezorientează pe adepţi. Chiar şi istoricul partidului, Alois Ciller, scrie: „S-a întâmplat rareori în agitata istorie a partidelor germane ca o mişcare atât de plină de vitalitate, care i-a antrenat pe săraci şi bogaţi, tineri şi bătrâni, ţărani, burghezi şi muncitori, să-şi

găsească un sfârşit atât de lipsit de glorie."[21] În felul acesta, grupările naţionalist-germane învrăjbite nu mai au puterea de a lupta atât împotriva social-democraţilor cât şi a uniunilor muncitoreşti creştin-sociale, Care devin acum, şi ele, tot mai ultranaţionaliste. Toţi la un loc – alături de majoritatea social-democraţilor germani – luptă însă contra puternicelor uniuni muncitoreşti cehe, în primul rând contra mişcării „Sokol" cu o orientare foarte naţionalistă, şi a „Naţional-Socialiştilor Cehi". Şi celelalte organizaţii muncitoreşti naţionale, mai ales cele poloneze şi italieneşti, se întăresc văzând cu ochii.

P. M. G. Are în 1907 un prim reprezentant în Parlament în persoana lui Otto Kroy, preşedintele Sindicatului Feroviarilor Germani. În 1909 Wolf îi dă P. M. G. independenţă totală, continuând însă să-l sprijine. Tânăra generaţie începe să se afirme: în 1910 tânărul dr. Walter Riehl trece de la social-democraţi la P. M. G., străduindu-se – împreună cu Rudolf Jung şi Hans Knirsch – să imprime partidului o orientare mai fermă în lupta contra cehilor din Boemia. În 1911, P. M. G. Care candidează pentru prima dată independent, obţine în Boemia de Nord trei mandate de deputaţi, printre ei Knirsch şi Riehl. Aceştia sunt, prin urmare, acei oameni din generaţia lui Hitler, care încep să activeze pe tărâm politic, implicându-se în lupta naţională din Boemia de Nord şi întemeind în Cehoslovacia de după război primul Partid Naţional Socialist German; mai târziu, ei intră personal în legătură cu partidul lui Hitler din München.[22] Nu dispunem însă de

nici o dovadă că Hitler i-ar fi cunoscut încă de la Viena pe aceşti tineri funcţionari ai P. M. G. Din regiunea Sudeţilor.

Când ajunge lider de partid, Hitler evită să repete greşelile făcute de pangermanişti în epoca tinereţii sale şi încearcă să integreze în Partidul său toate grupările naţionalist-germane de muncitori din fosta monarhie dunăreană şi să îngroape toate vechile rivalităţi. El acordă, retroactiv, onorurile cuvenite atât lui Schonerer cât şi lui Stein şi Lueger şi primeşte în partidul său şi reprezentanţi ai noii generaţii din statele nou formate, în primul rând pe cei din Boemia de Nord care ţine acum de Cehoslovacia. Knirsch şi Riehl subliniază mai târziu cu multă mândrie că au pretenţia să fi fost predecesori ai Partidului Naţional-Socialist German din regiunea Sudeţilor. În 1933, cu ocazia „preluării puterii", Riehl îi dăruieşte lui Hitler o carte despre începuturile P. M. G., cu următoarea dedicaţie: „Mântuitorului svasticii, cancelarul A. Hitler, la finele lui iulie 1933, din partea devotatului său apostol 'loan'."[23]

Stein îi rămâne credincios Führer-ului său Schonerer până dincolo de moarte, împreună cu asociaţia sa „Ultimii adepţi ai lui Schonerer"; este drept că până în 1938 aceştia se reduseseră la doar 35 membri, devenind un adevărat club de domni vârstnici.[24] În anii treizeci Stein este arestat în statul corporativ austriac din cauza atitudinii sale invariabil anti-clericale şi antiaustriece; după aceea el rămâne fără nici un loc de muncă şi sărăceşte.

Salvarea îi vine de la un nou „Führer”, care se declară un admirator al lui Schonerer, şi anume de la Adolf Hitler. Stein este reabilitat, bucurându-se de mare respect. În 1937 Hitler îi acordă vechiului adept al lui Schonerer un ajutor financiar.[25] Înainte de plebiscitul din aprilie 1938 Stein se face iarăşi cunoscut ca orator popular iar numele său figurează pe lista de candidaţi pentru Parlamentul Germaniei Mari. În 1938 Hitler îi transmite lui Stein o invitaţie ca să-şi petreacă în Germania un concediu de odihnă de patru săptămâni. În 1939, îi trimite, cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani, un „portret al Führer-ului” în ramă de argint, însoţit de o dedicaţie cordială. Începând cu 1 iunie 1939 Stein obţine o considerabilă pensie onorifică viageră, neimpozabilă, în valoare de 300 mărci.[26] În 1942, cu ocazia festivităţilor organizate la comemorarea a 100 de ani de la naşterea lui Schonerer, Stein este cel care ţine o cuvântare solemnă şi pregăteşte expoziţia Schonerer din Viena.

Înhumarea lui Stein, în 1943, într-un mormânt de onoare al municipiului Viena, devine un mare eveniment pe linie de partid. Participă la ea vârfurile Partidului Naţional-Socialist German în frunte cu primarul Vienei, Baldur von Schirach. Sicriul este înfăşurat într-un drapel cu svastică. Coroana trimisă de Hitler este formată din „frunze de stejar, crenguţe de brad şi gladiole.” Fanfara poliţiei interpretează muzică de Beethoven.[27] În ziare citim că „flăcări mari se înălţau din paterele situate pe piloni înalţi”.

Karl Hermann Wolf – radicalul german

Karl Hermann Wolf, liderul Partidului Radical German, este singurul dintre modelele vieneze căruia politicianul Hitler îi poate exprima personal sentimentele sale de apreciere. Întâlnirea are loc în 1937, cu ocazia Congresului Partidului ţinut la Nürnberg. În vârstă de 75 de ani, grav bolnav şi aproape surd, sprijinindu-se în două cârje, Wolf este oaspete de onoare după ce avusese parte, în prealabil, de o cură la băi, în Bavaria, pe cheltuiala Partidului. După încheierea congresului, Hitler primeşte, ca de obicei – După cum relatează ziarele – câteva personalităţi „din cercurile germanilor din afara ţării şi din rândurile poporului". „Printre aceştia se găseşte un domn bătrân, destul de neputincios, îmbrăcat în haine demodate: Când Gauleiter-ul Hans Krebs îl prezintă Führer-ului, Adolf Hitler se apropie de el, îi ia ambele mâini şi i le ţine mult timp în ale sale. Apoi începe imediat să povestească, foarte agitat, cum participase el, în anii petrecuţi la Viena, de multe ori la întrunirile organizate de Karl Hermann Wolf – căci acesta era domnul cel bătrân – în sala Wimberger şi în alte săli; el apreciază cu cuvinte pline de căldură meritele lui Wolf şi promite că se va îngriji în mod special de el."[1]

Şi la căminul de nefamilişti se ştie că Hitler îl respectă foarte mult pe acest politician. Reinhold Hanisch spune că, în afară de Georg Schonerer, „Şi Karl Hermann Wolf

este omul său [al lui Hitler].”[2]

După „alipire”, numele lui Wolf – întocmai ca şi cel al vechiului său duşman Franz Stein – figurează pe lista „Führer”-ului pentru plebiscit şi pentru alegerile în Parlamentul Germaniei Mari, care urmează să aibă loc la 10 aprilie 1938. Începând cu luna iunie 1938, şi Wolf, care nu dispunea de mijloace materiale, obţine o pensie onorifică. Până atunci, a doua sa soţie îl întreţinuse din veniturile precare obţinute de pe urma unei tutungerii.

La moartea sa, survenită în 1941, Wolf beneficiază, şi el, din partea Partidului Naţional-Socialist, de un mormânt de onoare în Cimitirul Central din Viena şi are parte de o înmormântare solemnă organizată de Partid. Baldur von Schirach îl numeşte pe decedat un „Port-drapel al germanităţii” în Parlament, descriind „lupta defensivă înverşunată” dusă de el împotriva cehilor. În anii petrecuţi la Viena, Führer-ul fusese un auditor entuziasmat al lui Wolf. Ascultându-l pe Wolf „îşi dăduse pentru prima dată seama de forţa cuvântului vorbit şi de puterea sa de persuasiune.”[3]

Alături de multe personalităţi proeminente ale Partidului, îi aduc ultimele onoruri şi o „unitate de onoare” a SA, o formaţie de marş a Conducătorilor Politici şi un grup de la Tineretul Hitlerist. În timp ce sicriul este coborât în mormânt, Corul Operei de Stat interpretează „Litania” de Franz Schubert acompaniat de un cor de trompete. După care participanţii la înmormântare aruncă albăstrele în groapă. Pe coroana din frunze de stejar şi gladiole, trimisă

de Hitler, se pot citi cuvintele: „Campionului pentru ideea Germaniei Mari.”[4] Fireşte că această formulare nu este corectă. Căci cel mai târziu din 1902, Wolf, care devenise liderul Partidului Radical German, nu mai este un adept al „alipirii” Austriei la Germania, ci un cetăţean loial al monarhiei, a cărei dispariţie a regretat-o foarte mult după 1918.

În 1908, când Hitler vine la Viena, Wolf are vârsta de 48 de ani şi se află la apogeul carierei sale politice. El este fondatorul şi liderul Partidului Radical German şi un foarte cunoscut deputat în Parlament. Este adevărat că centrul activităţii sale politice se găseşte în regiunea Sudeţilor, deci în Boemia de Nord. Dar fiind membru al Parlamentului, el vine foarte des la Viena, participând la numeroase întruniri populare, chiar şi în localul Wimberger unde are ocazia să-l audă şi tânărul Hitler.

Wolf trece drept cel mai activ luptător pentru „poporul german” din Austria, fiind idolul studenţilor germani şi un om foarte popular, mai ales din cauza combativităţii şi a hazului său. El este mic de statură şi foarte agil, deşi şchiopătează, îi place să-şi asezoneze cuvântările cu citate clasice, se simte bine atât printre studenţi cât şi printre muncitori şi este foarte conştient de valoarea sa. De fapt, el este din toate punctele de vedere un antipod al lui Stein, care are o statură de uriaş, o voce răsunătoare, este neîndemânatic, lipsit de umor şi de o agresivitate grosolană, afirmând, în genere, exact aceleaşi lucruri ca şeful său Schonerer, dar cu cuvinte mult mai dure.

Wolf îşi desfăşoară activitatea mai ales în acele regiuni ale monarhiei dunărene care sunt plurilingve sau unde germana reprezintă doar o enclavă lingvistică. El s-a născut în 1862 ca fiu al directorului unui gimnaziu din Eger, în Boemia de Nord, urmează şcoala la Reichenberg, după care studiază filosofia la Praga unde depune o activitate susţinută în cadrul corporaţiilor studenţeşti. Este tocmai perioada când lupta naţională se duce mai ales în universităţi, din care cauză vechea Universitate din Praga se împarte în două tabere naţionale. În 1884 Wolf este denunţat pentru crimă de lezmajestate, se refugiază la Leipzig ca să scape de proces şi îşi întrerupe studiile. În 1886 devine redactor la revista Deutsche Wacht din Cille (Ceije), care pe atunci este un oraş germanofon într-o regiune slovenă din Stiria Inferioară, iar apoi la ziarul Deutsche Volkszeitung din Reichenberg.

Confruntat de timpuriu cu conflictele lingvistice, el are senzaţia că poporul german este ameninţat din toate părţile: „În nord, unde puterea germană îşi apără drepturile împotriva aroganţei cehe, în capitala imperiului, unde ideea naţională se străduieşte încă în zadar să-i sensibilizeze pe epicurienii apolitici şi indiferenţi faţă de problema naţională, în văile Alpilor unde tendinţa de dominaţie a papistaşilor încearcă să menţină poporul în incultură, dar şi la noi, care reprezentăm aici, în sudul Stiriei, straja germană împotriva slovenilor şi a obscurantiştilor fanatici.”[5] Wolf nu vede nici o altă posibilitate de a soluţiona mult discutata „dilemă germană”

decât ca germanii să-şi ia, cu toată energia, soarta în propriile mâini în problema naţională.

În 1889 Wolf se mută la Viena ca redactor şi găseşte sprijin la Schonerer care este obligat, în aceşti ani, să se ţină la distanţă de viaţa politică. Schonerer finanţează noul ziar al lui Wolf, Ostdeutsche Rundschau. Titlul însuşi reprezintă o provocare. Căci prin „ostdeutsch" (german răsăritean) se înţelege „Marca Estică", iar în locul vulturului cu două capete se lăfăie pe ziar vulturul cu un singur cap care este interpretat drept vulturul german. Şarpele pe care acesta îl ţine în gheare este considerat a fi un simbol al evreimii.

În anii nouăzeci, Wolf dobândeşte faimă şi la Viena ca autor angajat şi în primul rând ca orator. Un contemporan, de obicei foarte critic, spune despre adepţii nu prea respectaţi ai lui Schonerer din această periodă: „Unul singur, şi anume Karl Hermann Wolf, se deosebeşte în mod evident de ceilalţi şi, în multe privinţe, în avantajul său. Cu adevărat talentat şi un excelent vorbitor înzestrat cu o voce joasă, sonoră, el reuşeşte uneori să găsească cuvinte care trezesc impresia de convingere sinceră, ba chiar şi de o căldură a sentimentului care te unge la inimă… Dar totuşi acest bărbat scund, aparent insignifiant, olog, este un bătăuş temerar."[7]

Criza guvernului Badeni

Turbulenţele din 1897, din timpul guvernului Badeni, fac din Wolf un erou al naţionaliştilor germani. Această criză - cea mai periculoasă de la revoluţia din 1848 încoace – este declanşată de legile pentru utilizarea limbilor, promulgate de premier, contele Kazimir Badeni, originar din Polonia. Conflictul porneşte mai ales de la noua dispoziţie – considerată de germanii din Boemia ca fiind prea favorabilă cehilor – conform căreia toţi funcţionarii publici din Boemia trebuie să facă, în decurs de patru ani, dovada bilingvismului lor, prin urmare şi cei din ţinuturile pur germane. Aplicarea acestei legi ar fi dus, în Boemia de Nord, la concedierea celor mai mulţi funcţionari germani, deoarece foarte puţini dintre ei cunoşteau limba cehă, în timp ce cehii sunt de cele mai multe ori bilingvi.

Aceste legi ar fi însemnat rezolvarea unui vechi litigiu, dar în sensul dorit de cehi. Căci cehii făcuseră dintotdeauna referire la obiceiul pământului din Boemia şi la principiul indivizibilităţii ţinuturilor din Boemia, refuzând să admită o situaţie specială pentru ţinuturile germane. În schimb, germanii din Boemia doresc ca Boemia să fie împărţită în ţinuturi, germane, cehe şi mixte, pentru ca să se ajungă în felul acesta la o soluţie individuală, practicabilă atât pentru cehi cât şi pentru germani.

Jumătatea vestică a imperiului nu se linişteşte luni de zile. Atmosfera devine tot mai radicală chiar şi în cadrul

partidelor de obicei moderate, cum sunt creştin-socialii şi social-democraţii germani. Guvernul nu dispune de mijloace pentru a calma tulburările care încep mai întâi în Boemia de Nord, cuprinzând apoi Praga şi Viena şi luând proporţiile unei adevărate revoluţii naţionalist – germane împotriva statului multinaţional, a guvernului „polonez" şi a casei imperiale. În cele din urmă trebuie să se decreteze starea excepţională în Boemia.

Centrul de acţiune politică a adepţilor lui Schonerer fusese dintotdeauna regiunea Sudeţilor, unde atât Schonerer cât şi Wolf şi Stein îşi au circumscripţia electorală. Sosise acum momentul potrivit pentru ei. Arborând lozinca „în ţinuturile germane doar funcţionari germani" ei ies în stradă şi exercită presiune asupra detestatului guvern „polonez" – bucurându-se de mare succes. În special Wolf se aruncă în vâltoarea luptei transformând, cu discursurile sale radicale, bătălia dintre naţionalităţi într-un război de eliberare a germanilor. El vorbeşte despre o „Germania irredenta" şi se trezeşte cu o serie de denunţuri pentru înaltă trădare şi crimă de lezmajestate.[8]

Situaţia devine periculoasă pentru stat în momentul când germanii încep să obstrucţioneze dezbaterile din Parlament, paralizându-le tocmai în momentul în care se desfăşoară tratativele anevoioase pentru a ajunge la o înţelegere. Scopul foarte clar este răsturnarea guvernului Badeni. Şi de data aceasta Wolf iese în evidenţă prin noi şi noi acţiuni surprinzătoare, printr-o adevărată teroare

exercitată de minoritate asupra majorităţii şi o agresivitate a limbajului, încă necunoscută în Parlament: „Cu ajutorul biciului polonez se încearcă acum scoaterea poporului german din Austria din pielea sa şi introducerea sa cu forţa în pielea slavă. Noroc că mai există oameni de curaj. Nu vom permite să ni se răpească ceea ce avem mai sfânt, adică specificul nostru naţional. Forţa la care se recurge împotriva noastră va aprinde şi mai rău flacăra mâniei populare. Există o falangă solidară, decisă să rişte totul pentru onoarea poporului german.”[9] În această atmosferă revoluţionară o serie de alte etnii negermane se solidarizează cu cehii atacaţi, în primul rând polonezii. În Parlament au loc aproape zilnic orgii de injurii, încăierări şi bătăi. În faţa Parlamentului demonstrează corporaţiile studenţeşti germane care îşi omagiază eroii.

Wolf îl vizează pe Badeni în persoană, după cum declară un martor ocular: „Plimbându-se, şchiopătând, în sus şi în jos, prin faţa băncii ministeriale, el îl fixează în mod cât se poate de jignitor, îi şuieră printre dinţi cuvinte provocatoare şi îi râde batjocoritor în nas.”[10] Contele Badeni cade în cursă şi îl provoacă pe Wolf la duel. Acesta acceptă imediat aducându-l, astfel, pe Badeni exact în situaţia compromiţătoare în care voise să-l aducă. Căci chiar dacă duelul face parte din codul de onoare şi nu este urmat de vreo condamnare, el rămâne totuşi o crimă din punctul de vedere al legii. Un prim-ministru care comite o crimă, mergând la duel, nu mai este valabil din punct de vedere politic. Badeni îşi prezintă împăratului

demisia. Acesta însă o refuză, păstrându-şi premierul. Aşa încât duelul dintre premier şi cel mai turbat radical din Parlament are loc – cu pistolul şi dreptul de a trage de trei ori. După cum era de aşteptat, Wolf care este atât de versat în dueluri, câştigă şi îl răneşte pe Badeni la braţ. Vestea primeşte proporţiile unei senzaţii internaţionale, lezând serios imaginea monarhiei. În schimb Wolf devine o celebritate.

Scandalurile provocate de legea pentru utilizarea limbilor continuă atât pe stradă cât şi în Parlament. În luna noiembrie a anului 1897 preşedintele Parlamentului, polonezul David von Abrahamovicz, sprijinit de cehul Karel Kramar, nu mai vede altă soluţie decât să aducă poliţia în Parlament. Schonerer, Wolf şi încă câţiva social-democraţi germani sunt scoşi cu forţa din clădirea Parlamentului, fiind întâmpinaţi cu ovaţii de către demonstranţii de afară. Wolf, care fusese cel mai radical, este arestat sub acuzarea de violenţă publică şi deferit justiţiei – ceea ce declanşează o serie de demonstraţii şi în faţa Tribunalului, unde se cântă de fiecare dată „Straja la Rin”. Studenţii şi muncitorii se înfrăţesc în stradă, coalizându-se împotriva premierului polonez.

În această situaţie periculoasă, noul primar Dr. Karl Lueger, declară că nu mai poate garanta siguranţa publică în Viena. Ca urmare, guvernul Badeni renunţă la luptă şi îşi dă demisia. Cu câteva ore mai târziu Wolf este eliberat şi ovaţionat ca erou al cauzei germanilor. I se compune un „Marş Karl Hermann Wolf”. Karl Hermann devine un

prenume foarte agreat pentru băieţii germani. Adepţii lui Schonerer obţin, la proximele alegeri din 1901, 21 mandate în loc de opt, ceea ce este în special meritul lui Wolf.

Dispoziţiile atât de contestate sunt retrase. Dar liniştea nu este restabilită. Căci cehii afişează acum, în locul germanilor, o opoziţie radicală. Ei paralizează, prin obstrucţionare, atât Parlamentul regional din Boemia, cât şi pe cel central din Viena. Ura dintre cehii şi germanii din Boemia devine un obstacol de netrecut. Puţinii oameni care îşi păstrează, în decursul acestor tulburări, o judecată clară, au toate motivele să-şi pună, îngrijoraţi, întrebarea dacă monarhia dunăreană este guvernabilă şi mai poate dăinui.

Întemeierea Partidului Radical German

Triumfurile lui Wolf duc la o răcire a relaţiei lui cu Schonerer, a cărui forţă de atracţie slăbeşte mereu. Wolf se desparte în 1902 de Führer-ul său şi întemeiază, împreună cu alţi tovarăşi de idei, Partidul „pangermanist liber" sau „radical german", care susţine că nu este un partid mic şi elitist, ci un partid de masă, naţionalist-german, adaptat la realităţile şi necesităţile politice momentane. El se delimitează de „prusacomania" lui Schonerer şi îşi declară loialitatea faţă de Casa Habsburg şi statul cezaro-crăiesc. În felul acesta, adepţii lui nu mai sunt consideraţi – ca cei ai lui Schonerer – nişte duşmani

ai statului şi nici excluşi din funcţiile ocupate în aparatul de stat şi în armată. Wolf se arată dispus să coopereze cu guvernul şi contribuie în mod consecvent la rezolvarea unor probleme concrete, mai ales în interesul circumscripţiei sale electorale Trautenau din Boemia. În centrul activităţii sale se află implicarea în folosul minorităţilor germane, indiferent unde s-ar afla acestea, în primul rând a celor din Boemia, dar şi a celor din Galiţia, Slovenia şi din alte părţi. Corporaţiile studenţeşti germane trec fără să pregete de partea sa.

În ceea ce priveşte programul partidului, Wolf se orientează în esenţă după Programul din Linz din 1882: deci militează pentru: „desprinderea de Ungaria", un regim special al Galiţiei şi Bucovinei, desfiinţarea paragrafului 14 al legii excepţionale, separarea bisericii de stat, o reformă liberală a dreptului matrimonial şi a învăţământului. Fireşte că şi Wolf cere introducerea germanei ca limbă de stat în Cisleithania – precum şi introducerea denumirii de „Austria" pentru jumătatea vestică a imperiului.

Schonerer şi Stein sunt revoltaţi îndeosebi din cauză că Wolf şi adepţii săi susţin votul universal şi egal, trădând în felul acesta – după părerea lui Schonerer – „poporul german". Şi cu ocazia crizei provocate de anexiunile din 1908 radicalii germani votează alături de guvern, deşi majoritatea celorlalte partide germane nu aprobă această politică expansionistă în Balcani. În felul acesta partidul lui Wolf dă prioritate loialităţii faţă de Habsburgi şi nu loialităţii faţă de germanitate, ceea ce nu îi înfurie doar pe

pangermanişti ci chiar şi pe social-democraţi. Friedrich Austerlitz scrie în ziarul Arbeiterzeitung: „Ei îşi zic radicali germani, dar în fond sunt veterani galben-negri, lachei servili ai Curţii!”[11] Pătruns de germanitatea sa, social-democratui Pernerstorfer deplânge faptul că această atitudine a lui Wolf înseamnă dispariţia unei speranţe a naţionaliştilor germani: „Dacă ar fi dispus de autodisciplină şi seriozitate, ar fi putut deveni Führer.”[12] În 1910, după moartea lui Lueger, gruparea lui Wolf preia cuvintele acestuia despre „Austria Mare” dându-i o notă proprie: „Prin această denumire înţelegem un stat unitar, condus şi administrat de la centru, care să cuprindă întreaga monarhie Habsburgică şi în care nu îşi are locul un regat independent [aluzie la Ungaria]; un imperiu austriac care ar trebui să aibă o guvernare şi administraţie nu numai unitară şi centralistă ci şi germană; care să nu excludă, prin urmare, dualismul, trialismul şi federalismul, dar în care să nu-şi găsească locul toate curentele naţionale negermane şi centrifuge. O asemenea Austrie Mare n-ar putea exista decât sub hegemonie germană.” Căci germanii sunt „cel mai mare şi cel mai puternic popor”, în timp ce slavii fac parte din mai multe popoare diferite.

Nu trebuie să tindem spre o alipire la Imperiul German, deoarece aceasta nu s-ar putea realiza decât printr-o catastrofă: „Da, avem nevoie de o politică germană hotărâtă dar rezonabilă, cu obiective realizabile; obiectivele nerealizabile ne aduc tot atât de puţine foloase ca visurile liberale cosmopolite.„ „Puterea coroanei este

încă destul de mare, iar poporul german este suficient de viguros pentru a putea risca o schimbare radicală a direcţiei întregii politici interne."[13]

Wolf are succes cu orientarea sa moderată. La alegerile din 1907, „Radicalii germani" obţin douăsprezece mandate, pe când adepţii lui Schonerer doar trei. În 1911 Wolf obţine 22 mandate, iar Schonerer patru.

Hitler îl cunoaşte pe Wolf tocmai în această perioadă când liderul duce o politică germană, dar în cadrul monarhiei cezaro-crăieşti, tinzând însă spre un stat puternic centralizat; tânărul Hitler îl ascultă pe Wolf vorbind ca orator renumit atât în Parlament cât şi cu ocazia multor întruniri mari din Viena, de exemplu în deja amintita sală Wimberger – un local din Viena unde se adună, prin tradiţie, naţionaliştii germani. În 1913, cu câteva zile înainte de plecarea definitivă a lui Hitler la München, Woif ţine o cuvântare mare la Primăria din Viena, cu ocazia unei întruniri a „Asociaţiei pentru Şcolile Germane". El se plânge acolo, în numele germanilor din regiunea Sudeţilor, că germanii din Austria trebuie să-şi apere graniţa lingvistică „cerşind şi adunând cu greu banii necesari", în timp ce statul îi „tratează cu duşmănie": „Dacă reuşim să sus-tragem slavizării cinci copii dintr-o localitate, ni se trimit în schimb zece funcţionari cehi."[14]

Ca persoană privată, însă, Wolf trebuie să plătească scump trecerea sa la alt partid, căci Schonerer se răzbună pe el declanşând o campanie de calomnii; aceasta îl duce pe Wolf – care are un sentiment exagerat al onoarei –

aproape la sinucidere. Se vorbeşte despre mituire, falsificarea unor poliţe şi corupţie, precum şi despre violarea a două fete.

Urmează o serie întreagă de procese, printre ele unul, foarte neplăcut, de adulter. Viaţa personală a lui Wolf devine subiect de bârfă publică, pentru a demonstra „depravarea sa morală."

Ura lui Schonerer ajunge atât de departe încât el reuşeşte să o mituiască, cu bani, pe soţia lui Wolf, atrăgând-o de partea sa. Ea îl părăseşte pe Wolf, luându-i şi pe cei doi copii mici, şi divorţează de el în 1903. Schonerer achită atât onorariul avocatului care preluase procesul de divorţ cât şi costul plecării ei şi a copiilor în Anglia. Wolf, căruia copiii îi fuseseră încredinţaţi prin sentinţă judecătorească, este neputincios, deoarece nu dispune de banii necesari pentru a-şi continua lupta cu ajutorul justiţiei. El nu îşi mai revede niciodată copiii.

Cel mai mult sânge rău îi provoacă lui Wolf acuzele că ziarul său Ostdeutsche Rundschau, aflat la ananghie, ar fi fost mituit de către cartelul zahărului, pentru a împiedica publicarea unei relatări critice despre modul cum fabricanţii de zahăr îi exploatează pe cultivatorii de sfeclă de zahăr. Dacă cineva vrea de acum înainte să-l înfurie pe Wolf face aluzie la nesuferitul cartel al zahărului. De exemplu, în 1902, adepţii lui Schonerer împrăştie o întrunire unde urmează să vorbească Wolf, aruncând în el cu bucăţi de zahăr şi declanşând în felul acesta o încăierare.[15]

Şi cehii recurg la această metodă atât de eficientă, ori de câte ori au o dispută mai serioasă cu „Wolf, cel cu zahărul”. Ziarul Arbeiterzeitung: în tot vacarmul „deputatul ceh Karta ia trei bucăţi de zahăr şi aruncă cu ele în Wolf. Acesta sare în sus, în culmea agitaţiei, se năpusteşte asupra lui Karta, îi dă o lovitură peste mână şi vrea să-i administreze o palmă.” Colegii de partid îl împiedică de data aceasta să-şi ducă gestul la sfârşit.[16]

„Lupta contra slavilor” dusă de Wolf

Adversarii principali ai germanilor sunt, în opinia lui Wolf, cehii. În comparaţie cu aceştia chiar şi antisemitismul trece pe planul al doilea. Centrul de greutate al activităţii lui Wolf nu este la Viena ci în Boemia bilingvă, acolo unde un antisemitism prea riguros ar fi fost contraproductiv din punct de vedere politic. Căci evreii din Boemia, care reprezintă mai degrabă elementul burghez, sunt în această perioadă în cea mai mare parte apropiaţi de germani, trimiţându-şi copiii la şcoala germană. Ei finanţează cu generozitate obiectivele naţionalist-germane, iar la alegeri votează pentru partidele naţionalist-germane, chiar şi pentru partidul lui Wolf. Wolf nu poate şi nu vrea să renunţe la ei, deoarece sunt germani din Boemia, iar el apără principiul că în „ţara ameninţată” toţi germanii trebuie să fie solidari, indiferent dacă sunt evrei sau creştini.

Ziarele radical-germane urmează consecvent această

linie, de exemplu, Deutsches Nordmährerblatt în 1912: „Dacă influenţa evreiască ne ajută să menţinem caracterul german al unui sat, al unui oraş sau al unei camere de comerţ, ar fi mai mult decât o nebunie să combatem această influenţă… Iar pentru comunitatea germană este îmbucurător să vadă că un bastion se menţine undeva, în Moravia, prin eforturile comune ale tuturor partidelor."[17]

Wolf le atrage mereu atenţia tovarăşilor săi de partid ca, de dragul luptei contra evreilor, să „nu uite de lupta acerbă contra cehilor".[18] Antisemitismul nu trebuie să devină „punctul principal şi cardinal" al programului naţional. Wolf sprijină foarte hotărât şi „Asociaţia pentru Şcolile Germane" cu cei aproape 200.000 membri ai ei şi cu peste 2000 de filiale locale, care refuză în continuare să introducă paragraful arian. Nu numai adepţii lui Schonerer ci şi creştin-socialii acuză „Asociaţia" că în cadrul ei „evreii sunt şcoliţi în spirit german iar apoi trimişi la noi ca să înrobească poporul nostru pe plan economic."[19] Atitudinea lui Wolf este clară şi în această privinţă: Scopul principal este protejarea şi răspândirea limbii şi culturii germane şi în acest context nu se poate renunţa la evreii care au o conştiinţă germană.

Wolf acţionează la fel de pragmatic şi în 1907, cu ocazia înfiinţării „Uniunii Germanilor Creştini din Galiţia" care vrea să-i sprijine pe cei cam 100.000 de membri ai minorităţii germane neiudaice. Ziarul editat de Uniune, Deutsches Volksblatt Fur Galizien, lansează, în numele lui Wolf, un apel la adresa galiţienilor germani creştini: „N-ar

trebui să dispreţuim ajutorul evreilor. Chiar dacă nu dorim o încuscrire a germanilor cu evreii, avem, pe de altă parte, toate motivele să ne întărim poziţia noastră proprie stabilind legături cu evreii care îi simpatizează pe germani." Toţi germanii, indiferent dacă sunt evrei sau creştini, ar trebui să colaboreze: „Acum arată ce poţi, germanule! Muncă – muncă neobosită! – Spirit de sacrificiu, devotament faţă de poporul tău! Aceasta trebuie să fie acum lozinca ta. Altfel ţi-o iau înainte ceilalţi, iar tu rămâi de căruţă."[20] În schimb, în 1905, Stein se situează, într-o problemă asemănătoare, pe o poziţie diferită. În Parlament se ridicase întrebarea: ce s-ar întâmpla cu minoritatea germană din Galiţia şi Bucovina dacă desprinderea acestor ţinuturi, preconizată de pangermanişti, ar deveni o realitate. Stein: „Marea majoritate a populaţiei din Bucovina, care se declară acum germană, este formată din evrei.„ Pangermaniştii „nu i-ar lua niciodată sub aripile ocrotitoare ale măreţului ideal pangermanist pe cei ce nu sunt de acelaşi sânge cu noi."[21]

Deşi, mai ales când apare în public la Viena, Wolf nu se dă înapoi de la ieşiri antisemite, el este acuzat de adepţii lui Schonerer şi de creştin-sociali că ar fi un antisemit neconvingător. Deputatul creştin-social Hermann Bielohlawek exclamă în Parlament: „Îţi poţi scoate astăzi pălăria în faţa unui evreu, dar nu în faţa lui Wolf! Lacheu al evreilor! Am luptat timp de zece ani contra evreilor, pentru ca Wolf să-i ajute pe evrei să pună iarăşi mâna pe putere!

Cu cât vă plătesc pentru asta, domnule Wolf?" În schimb Wolf jură să nu depună armele „până ce acest partid creştin-social care îi îndobitoceşte pe oameni nu va fi alungat din Viena."[22]

Lupta din cadrul universităţilor

Wolf este liderul politic necontestat al corporaţiilor studenţeşti germane. El îi îndeamnă mereu pe studenţi să se pună integral „în slujba poporului german" şi să „lupte împotriva slavilor". El acordă în acelaşi timp o mare importanţă procesului de culturalizare, pentru a putea face faţă şi pe plan spiritual „asaltului" slavilor. El însuşi se implică de timpuriu în acţiunea de organizare a unor săli de lectură şi asociaţii pentru culturalizare, cu caracter naţional, cutreieră ţara ca orator naţional itinerant pentru iluminare şi educaţie naţională şi construieşte o reţea densă de societăţi private naţionalist-germane ca „puncte de cristalizare a unei comunităţi populare mari şi unite."

Aceste mici nuclee ale propagandei naţionalisţ-germane – care din 1902 devine radical-germană – se întrunesc o dată pe săptămână în case particulare pentru a lectura împreună scrierile şi ziarele naţionalist-germane, a discuta pe marginea lor, a-şi acorda unul altuia ajutor practic şi a-şi face o „autoeducatje politică şi naţională". Se cântă cântece naţionale, se ţin conferinţe: „în felul acesta se consolidează sentimentul unităţii naţionale, se lărgeşte orizontul de gândire, se trezeşte înţelegerea

pentru viaţa politică; fiecare individ ajunge să se simtă o verigă din întreg, o rotiţă din angrenajul cuprinzător al naţiunii."[23] Studenţilor le revine un rol important în calitate de organizatori.

În 1908 ziarul lui Wolf Ostdeutsche Rundschau face propagandă pentru deschiderea unei şcoli de oratorie politică radical-germană la Viena. Temele urmează să fie: istoria social-democraţiei germane şi austriece şi „Socialismul şi naţionalismul." Se pune în discuţie şi ultima lucrare a social-democratului Otto Bauer despre „Problema naţionalităţilor şi social-democraţia" (Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie), în care se accentuează preponderenţa conştiinţei de clasă faţă de conştiinţa naţională, precum şi broşura lui Karl Renner despre „Sindicat naţional sau internaţional" (Naţionale oder internaţionale Gewerkschaft). Accesul este permis oricărei persoane care poate dovedi că este membră a vreunei asociaţii naţionalişţ-germane.[24] În anii petrecuţi de Hitler la Viena, pe strada Sandwirt-gasse 21 din districtul 6 îşi are sediul asociaţia „Istoria germană", din al cărei prezidiu face parte şi Wolf. Obiectivul asociaţiei este formarea unui sentiment naţional care să vizeze întreaga germanitate; mijloacele prin care se urmăreşte atingerea acestui obiectiv: cuvântări de popularizare şi scrieri ieftine: „Cu ajutorul unor broşuri de popularizare a activităţii şi faptelor marilor personalităţi ale poporului nostru, de la Arminius, conducătorul cheruscilor, până la Bismarck, trecând prin marile etape ale istoriei noastre, de la

distrugerea imperiului roman decăzut, datorită forţei popoarelor germanice, la minunata eră a dinastiei Hohenstaufen, la Reforma eliberatoare şi până la epoca modernă, în care poporul unificat şi-a făurit un nou imperiu, urmează să i se transmită tinerei generaţii – care învaţă la şcoală multe despre Przemyslizi, Jageloni şi istoria altor etnii ce au deţinut puterea în acest stat, în schimb nu ştie nimic despre istoria naţională germană – convingerea că poporul german le este superior tuturor celorlalte etnii din statul multilingv, atât prin forţă cât şi prin cultură."[25]

Pe de altă parte, însă, Wolf poartă răspunderea pentru o nemaipomenită radicalizare a conflictelor interetnice din cadrul universităţilor. El, care trece drept cel mai aprig bătăuş politic al monarhiei, îi sprijină pe membrii corporaţiilor studenţeşti în lupta lor zilnică împotriva colegilor negermani, mai ales la Praga. Aici, „raita" dată de membrii corporaţiilor studenţeşti pe strada Graben este un mijloc sigur de a declanşa scandaluri naţionale.

În Boemia Wolf este considerat cel mai mare inamic al cehilor, dar se află totdeauna în toiul bătăliei, având faima de a fi nemaipomenit de curajos. Chiar şi ziarele care nu îl agreează relatează în mod amănunţit cum, la 1 decembrie 1908, cu puţin timp înainte de decretarea stării excepţionale la Praga, Wolf se îndreaptă, netulburat, de la Cazinoul German înspre Mensa academica, înconjurat de sute de cehi care fac tărăboi şi urlă, în timp ce poliţia încearcă zadarnic să-l protejeze. Ziarul Neues Wiener

Journal spune: „Situaţia devenea tot mai ameninţătoare, deoarece mulţimea ţipa fără întrerupere: Spânzuraţi-l! Omorâţi-l! Azvârliţi-l în canal! Zahăr! Zahăr! O piatră aruncată înspre Wolf îl nimeri pe un student german care îl însoţea."[26] În cadrul Parlamentului Wolf intervine de fiecare dată cu interpelări în regim de urgenţă împotriva cehilor; de exemplu, la 22 ianuarie 1909, când vorbeşte despre „ameninţările continue la care sunt supuşi studenţii germani şi, în genere, minoritatea germană, din partea golănimii de pe stradă." După ce îl apostrofează pe un deputat ceh, care era preot, cu cuvintele „popă negru" şi „individ obraznic!", el se plânge de impertinenţa cehilor din Praga – o „golănime atât de decăzută şi abjectă cum nu mai există în nici o altă metropolă"…

„Studenţii noştri au dreptul inalienabil, cucerit de-a lungul secolelor, de a-şi afişa culorile şi a-şi afirma germanitatea pe teritoriul celei mai vechi universităţi germane." Guvernul este obligat „să apere, în orice împrejurări, acest drept al lor"… „Nu vom ceda, la Praga, nici o palmă de pământ, nici o suflare şi nici o iotă din ceea ce ne aparţine." Consecinţa nemijlocită a acestor declaraţii este un discurs obstrucţionist de ore întregi ţinut de un deputat ceh naţional-socialist în limba cehă. În felul acesta, lucrările parlamentare sunt iarăşi blocate.[27]

La Viena, Wolf se străduieşte să motiveze lupta studenţilor germani împotriva colegilor lor negermani. Acest lucru îi reuşeşte pe deplin, el bucurându-se şi de sprijinul larg al altor partide germane: „Avem o obligaţie

faţă de poziţia noastră istorică, şi anume să menţinem cu orice preţ dreptul de primogenitură a limbii germane şi a civilizaţiei germane pe acest pământ pe care l-a lucrat vrednicia germană şi l-a apărat forţa braţului german."[28] În noiembrie 1908, când 200 studenţi italieni demonstrează la Viena pentru înfiinţarea unei facultăţi de drept în limba italiană, ei găsesc în aula Universităţii cam 1000 de membri ai corporaţiei studenţeşti germane.[29] Cântecele naţionale italiene sunt acoperite de cei ce urlă „Straja la Rin" şi, în cele din urmă, cele două tabere se reped una la alta cu bastoanele. Încăierarea se înteţeşte, alimentată de strigăte de: Pfui! , fluierături şi „Afară cu italienii!", iar dinspre partea italiană cu strigăte de „evviva" (trăiască) şi„corraggio" (curaj). După care se aud 18 împuşcături trase, fără nici un dubiu, de italieni. Se produce panică. Pe câmpul de luptă rămân câţiva răniţi în stare gravă. Poliţia confiscă două revolvere, un pumnal, cuţite, măciuci, boxuri, bastoane de plumb îmbrăcate în cauciuc şi o grămadă de bastoane rupte. Universitatea este închisă pentru câteva zile.[30]

Consecinţa numeroaselor ciocniri de acest fel este o radicalizare continuă a tuturor studenţilor, indiferent de originea lor etnică.[31] Şi studenţii evrei excluşi din corporaţiile studenţeşti germane se organizează în asociaţii proprii. Prima dintre acestea, şi cea mai importantă, este „Kadimah" („înainte") sionistă, întemeiată în 1882 de studenţii galiţieni, dar cu sediul la Viena; din 1910 această asociaţie este dominată de evreii din vest.

„Kadimah” cultivă idealul evreului viril, curajos, călit prin sport, care nu mai vrea să tolereze totul pasiv ci să fie un luptător.[32]

Dar în momentul în care evreii nu mai vor să lupte ca „germani” ci ca evrei, încep alte tulburări etnice. La sfârşitul lui februarie 1908, tocmai când Hitler se mută de la Linz la Viena, intră în funcţie, cu ocazia unei asemenea ciocniri, pe lângă bastoane, şi vâna de bou ca armă de luptă, aşa încât combatanţii din ambele tabere se aleg cu capetele sparte.[33] Ciocnirile se repetă de mai multe ori în acest an, de exemplu la 10 noiembrie: Un membru al asociaţiei „Alemannia” proferează injurii la adresa studenţilor evrei, după care un student de la „Kadimah” îl provoacă pe acesta la duel. Când studentul german refuză duelul, cu justificarea obişnuită că el nu se bate cu un „nearian”, se iscă o încăierare generală. „Alemannii” ocupă intrarea la universitate pentru a împiedica accesul celor de la „Kadimah” şi încep să strige; „Jos evreii!” şi „Afară cu ei, să plece la Sion!” Bătaia se termină cu surparea rampei de piatră de la intrare şi cu 60 de răniţi. Incidenţe asemănătoare au loc în toate universităţile din Cisleithania, peste tot unde studenţii negermani încearcă să-şi obţină drepturile.[34]

În afară de conflictele naţionale, în universităţile din Cisleithania izbucnesc şi conflicte generate de motive politice şi ideologice, de exemplu între clericali şi liberali, pangermanişti şi germani loiali Habsburgilor şi, fireşte,

conflicte etnice între italieni şi sloveni, polonezi şi ruteni şi multe altele.[35]

Deputatul ceh Frantisek Udrzal îi consideră în special pe studenţii germani vinovaţi de destabilizarea situaţiei, prin urmare şi pe Wolf; el exclamă mânios în Parlament: „Studenţii germani se încaieră atât la Viena cât şi la Praga, ei se încaieră la Brünn, se încaieră la Graz, se încaieră la Innsbruck, se încaieră la Triest. Peste tot pe unde mergem asistăm la pasiunea deosebită a studenţilor germani de a se încaiera."[36]

Martorul ocular Felix Somary, pe atunci student la Viena, declară: „în timp ce toţi ceilalţi se uitau, de pe poziţiile lor de pace şi armonie, la tulburările din Austria ca la o curiozitate, noi, tinerii, aveam sentimentul că suntem buricul evenimentelor politice. Căci lumea noastră era mult mai reală decât restul lumii. Aici nu se duceau discuţii ci lupte, şi anume nu pentru probleme ale trecutului – aşa cum credeau cei din afara noastră – ci pentru cele ale viitorului. Dacă, în deceniile următoare, noua barbarie luă prin surprindere occidentul, pentru noi ea era un fenomen pe care îl cunoşteam din tinereţe. În mijlocul unei culturi hiperdezvoltate şi rafinate, ea îşi făcea mendrele cu o larmă asurzitoare şi neîntreruptă. Spun 'noi', fiindcă mă gândesc la tot tineretul intelectual din Viena acelor timpuri. Noi ne situam la o răscruce şi resimţeam din plin acest lucru."[37]

Pornind de la experienţa anilor ulteriori, Ştefan Zweig face următoarea observaţie: „Ceea ce au făcut pentru

Naţional-Socialişti trupele SA, făceau pentru naţionaliştii germani de atunci studenţii corporatişti care, ocrotiţi de imunitatea academică, au instaurat o teroare bătăioasă nemaiauzită, mărşăluind la comandă, ca o organizaţie militară, cu ocazia fiecărei acţiuni politice. Grupaţi în aşa numitele 'corporaţii', cu cicatrici de la dueluri pe obraz, beţivi şi brutali, ei dominau aula… Înarmaţi cu bastoane grele şi groase, afişând tot timpul o atitudine provocatoare, ei îi loveau când pe studenţii slavi, când pe evrei, când pe italieni, când pe catolici, alungându-i din universitate pe aceşti oameni lipsiţi de apărare. Fiecare 'plimbare' se solda cu vărsare de sânge. Poliţia trebuia să se limiteze să-i transporte de acolo pe răniţii plini de sânge pe care bătăuşii naţionali îi aruncau pe trepte în jos."[38]

Dr. Karl Lueger – tribunul poporului

Ca admirator convins al lui Schonerer, tânărul Hitler are nevoie de câtva timp până ajunge să-l aprecieze pe primarul Vienei, Dr. Karl Lueger – un adversar personal al lui Schonerer – şi partidul său creştin-social: Când am venit la Viena îi duşmăneam pe amândoi: atât omul cât şi partidul său erau pentru mine „reacţionari". [1]

Lueger este „stăpânul Vienei", partidul său este atotputernic la Viena. În schimb Georg Schonerer, căruia Lueger îi oferise cândva un buchet de albăstrele, omagiindu-l, este, începând cu anul 1907, mort din punct

de vedere politic şi nu mai face parte nici din Parlament.

Adepţii celor doi antipozi luptă, în continuare, unii contra celorlalţi. Ziarele celor două partide se înjură, zi de zi, unul pe altul. Dar Lueger rămâne învingător. El nu admite ca adepţii lui Schonerer şi social-democraţii să ocupe funcţii în administraţia oraşului, nu-i acceptă ca furnizori ai oraşului şi le interzice – în mod infamant – asociaţiilor lor de gimnaşti să folosească terenurile de sport ale şcolilor, deşi acestea aparţin comunităţii, cu următoarea justificare: „Nu am ce face, în Austria, cu revoluţionarii şi cu admiratorii Hohenzollernilor; în Austria am nevoie de oameni devotaţi dinastiei!”[2]

Faptul că tânărul Hitler, ca simpatizant declarat al lui Schonerer, este impresionat tocmai de Lueger denotă o doză de independenţă politică. Cu toate acestea, el nu aderă la partidul creştin-social de a cărui concepţie catolică îl desparte o lume întreagă. Nu partidul, ci personalitatea covârşitoare a lui Lueger îl fascinează incitându-l la studii şi analize. [3]

Dacă este să dăm crezare celor scrise în „Mein Kampf”, înseamnă că antisemitismul şi un ziar îi deschid tânărului Hitler drumul care duce la Lueger. El scrie în legătură cu „presa evreiască” liberală din Viena şi pretinsa ei atitudine potrivnică faţă de germani: A trebuit să admit odată că unul dintre ziarele antisemite, „Deutsches Volksblatt” [4] A avut un comportament mai corect… Din care cauză citeam din când în când „Volksblatt”, care mi se părea, firește, mult mai mic, dar ceva mai onest în problemele

acestea. Nu eram de acord cu tonul antisemit tăios, dar uneori citeam şi despre Justificări/e aduse, care mi-au dat de gândit? [5]

Ziarul DeutscheS Volksblatt are un tiraj mare; el îl abandonase pe Schonerer, trecând de partea lui Lueger şi reprezenta acum aripa naţionalist-germană extremă a creştin-socialilor, evidenţiindu-se printr-un antisemitism agresiv, în orice caz, cu această ocazie am cunoscut încetul cu încetul omul şi mişcarea în mâini/e cărora se afla, pe atunci, destinul Vienei: Dr. Karl Lueger şi partidulcreştin-social.[6]

Hitler relatează mai târziu că în 1908 l-a auzit pentru prima dată pe Lueger vorbind în sala mare a Primăriei: A trebuit să lupt cu mine însumi, voiam să-l urăsc, dar nu aveam încotro, trebuia totuşi să-l admir, era înzestrat cu un talent oratoric cu totul deosebit.

În sala mare a Primăriei din Viena au loc întruniri mari, de exemplu depunerea jurământului de către noii cetăţeni ai oraşului Viena. Aceşti noi cetăţeni trebuie să depună, într-un cadru solemn, în faţa primarului, „jurământul de cetăţean al Vienei" şi să promită că vor respecta „caracterul german al oraşului Viena". În felul acesta, imigranţii negermani renunţă la naţionalitatea lor. Hitler ar fi putut asista la o asemenea ceremonie la data de 2 iulie 1908, adică într-o perioadă caracterizată prin mari tensiuni etnice între germani şi cehi. Ca de obicei, Lueger profită de ocazie pentru a prezenta câteva puncte esenţiale legate de problema naţională din Viena. Ziarul Deutsches

Volksblatt relatează: Primarul „s-a ferit să-şi manifeste dispreţul faţă de cehi, dar el a subliniat cu multă hotărâre că germanii sunt cei care dau tonul în capitala imperiului, că ceilalţi trebuie să facă ceea ce vrem noi, pe scurt, că cehii care se stabilesc la Viena trebuie să se integreze şi să se germanizeze."

Să ne fie foarte clar „că pământul pe care se înalţă vechea capitală imperială este pământ german şi trebuie să rămână pământ german, că Viena nu este în situaţia de a face eventuale concesii naţionale elementelor slave care vin spre centrul imperiului, ci că este obligaţia cehilor care profită de ospitalitatea Vienei ş.a.m.d., să renunţe la afirmarea ostentativă a apartenenţei lor etnice şi să se integreze în mediul german."[6] Lozinca, deseori repetată, a lui Lueger este: „Viena este germană şi trebuie să rămână germană!" – în care „german" nu înseamnă, fireşte, decât o referire la apartenenţa lingvistică neavând nimic de-a face cu o „alipire" la Germania. Pentru tânărul Hitler, Lueger devine, în felul acesta, „germanizatorul" Vienei.

În 1908 Lueger are vârsta de 64 ani şi este primar de unsprezece ani fiind atât de respectat ca nici un alt coleg de breaslă dinainte sau de după el. Deşi deja slăbit din cauza unei afecţiuni renale şi aproape orb, orice apariţie a lui – chiar dacă mai rară – este un eveniment pentru oraş. Până şi adversarul său politic, Friedrich Austerlitz, scrie în ziarul Arbeiterzeitung următoarele despre popularitatea sa: primarul este „un fel de rege neîncoronat, iar Primăria nu este mai prejos de palatul Hofburg… El a fost mai

popular decât orice actor, mai renumit decât orice savant; el era o apariţie, fiind atât de eficient în politică ca nimeni altcineva în nici o altă metropolă; numai în Viena era posibil aşa ceva şi numai graţie lui Lueger… S-ar fi putut oare menţine în altă parte a lumii acest delir continuu provocat de Lueger?”[7]

Aprecierile entuziaste ale lui Hitler coincid cu cele obişnuite în Viena acelor ani, de exemplu, când el spune că Lueger a fost cel mai măreţ fenomen de politică comunală, cel mai genial primar care a existat vreodată la noi.[8] Şi: Sub conducerea unui primar cu adevărat genial, respectabila reşedinţă a împăraţilor vechiului imperiu s-a trezit la o viaţă nouă, afişând încă o dată o miraculoasă tinereţe şi prospeţime: Lueger este ultimul mare german zămislit în rândurile poporului de colonişti din Marca Estică.[9] Şi: Dacă dr. Lueger ar fi trăit în Germania, ar fi fost considerat una dintre marile personalităţi ale poporului nostru; că a activat în acest stat imposibil – iată drama operei sale şi a sa însuşi.[10] Când Lueger organiza o festivitate la Primărie, era ceva măreţ; el era un rege suveran. Nu l-am văzut niciodată trecând, în trăsură, pe străzile Vienei fără ca toată lumea să se oprească în loc ca să-l aclame.[11] Se pare că admiraţia lui Hitler pentru primarul Vienei a fost atât de mare, încât el păstrează chiar şi „în perioada de luptă” un mic medalion cu chipul lui Lueger, pe care îl ţine tot timpul în portmoneu, ca pe un talisman.[12]

Lueger dispune de un talent deosebit pentru regizarea

propriilor sale apariţii. Îi place să se arate în public ca „frumosul Karl”, împodobit cu lanţul de aur şi însoţit de un alai de slujbaşi şi funcţionari comunali, în primul rând de preoţi în odăjdii şi de paracliseri care cădelniţează la toate ceremoniile de inaugurare, indiferent dacă este vorba despre deschiderea unei uzine de gaz sau a Şcolii generale Nr. 85 din Viena. Anturajul său cel mai apropiat poartă un fel de „uniformă de curte” prescrisă de Lueger, constând dintr-un frac verde cu revere de catifea neagră şi nasturi galbeni pe care este gravată stema.[13] Fanfare militare intonează marşul Lueger compus din trei strofe.

El gravează cuvinte de laudă în atenţia posterităţii, pe sute de plăci de marmură care pot fi văzute până în ziua de astăzi în Viena: „Construit pe vremea primarului Dr. Karl Lueger.” Acest obicei îi este bine cunoscut şi lui Hitler care îl aminteşte în 1929, cu ocazia unei întruniri de partid din München: iată cum primarul dr. Lueger din Austria cucereşte puterea la Viena şi încearcă să consolideze şi să eternizeze dominaţia mişcării sale prin opere grandioase, pornind de la principiul că, atunci când cuvintele amuţesc, trebuie să vorbească pietrele. Peste tot se gravează în piatră: Construit pe vremea lui Dr. Karl Lueger.[14]

Vienezii zâmbesc cu îngăduinţă văzând cât este de vanitos Lueger. De exemplu, o revistă umoristică publică fotografia unui pui de elefant din Grădina Zoologică din Schönbrunn sub care citim: „Fătat pe vremea primarului Dr. Karl Lueger.”[15] Chiar şi tovarăşul de partid al lui

Lueger, prelatul Josef Scheicher, admite că bătrânul Lueger dă dovadă de „oarecare cezaromanie şi dispreţ faţă de oameni.”[16] El manifestă „o bucurie de-a dreptul puerilă” atunci când „potentaţii de pe acest pământ îl împodobesc cu jucării înzestrate cu cât mai multe panglicuţe şi fundiţe.”[17] Nu puţini au fost cei „care zăceau, aproape zi şi noapte, pe burtă în fata lui, agitând cădelniţa şi murmurând: Mare eşti tu, minunatule Fo!”[18]

Iar adversarul său, Austerlitz, scrie: „Poate că nu popularitatea lui Lueger este aspectul cu care ar trebui să se mândrească Viena. Căci viaţa lui Lueger a fost dominată de o singură idee: setea de putere” – şi anume de propria sa putere. „Statul, poporul, partidul şi-au avut centrul de greutate doar în propriul său eu”… O „sugestionare patologică”… „determinase un oraş mare să degenereze ajungând să fie un piedestal pentru ambiţiile unei singure persoane.”[19]

Lueger îşi dobândeşte popularitatea pe baza unor realizări considerabile şi incontestabile. În tabloul tulbure al politicii cezaro-crăieşti, perioada în care este el în funcţie, şi anume 1897-1910, se evidenţiază ca o entitate bine conturată: Fără îndoială că la conducerea oraşului se află o personalitate puternică. Lueger dispune de charismă politică, el este un politician care îşi apleacă urechea la doleanţele poporului, se implică activ şi plin de pasiune pentru interesele acestei „populaţii a Vienei” şi promovează cu multă fermitate cea ce este spre binele oraşului. Respectul de care se bucură chiar şi în ziua de

astăzi „Dumnezeul din Viena”, acest „împărat al cetăţenilor”, este uşor de înţeles dacă ne gândim la realizările sale.

Lumina emanată de Lueger este cu atât mai strălucitoare cu cât ambianţa este mai sumbră: un împărat bătrân şi depresiv care – oricum, puţin competent în probleme politice – se bazează exclusiv pe sfatul unor miniştri şi demnitari mediocri, ducând proverbiala politică de „mocăială”, lipsită de principii călăuzitoare clare şi de o forţă conducătoare politică. Guvernele din Cisleithania se schimbă mereu. Parlamentul este paralizat din cauza conflictelor etnice. Ţara este bântuită de sărăcie, şomaj, scumpiri, lipsa protecţiei sociale, certuri şi tot mai puţină loialitate faţă de statul multinaţional.

Imperiul ameninţat de dezmembrare are un singur bastion care duce o politică clară, încununată de succes: oraşul Viena condus de primarul Lueger. Opinia lui Hitler din „Mein Kampf” coincide cu cea a majorităţii vienezilor: Viena era inima monarhiei, acest oraş pompa ultimul rest de vitalitate în trupul bolnăvicios şi îmbătrânit al imperiului decăzut.[20]

Viena, metropola modernă

în 1908 Viena are două milioane de locuitori, fiind, ca mărime, al şaselea oraş din lume – după Londra cu 4,8, New York cu 4,3, Paris cu 2,7, Chicago cu 2,5 şi Berlin cu 2,1 milioane. Următoarele oraşe mai mari din monarhia

dunăreană, Triest, Praga şi Lemberg au doar aproximativ câte 200.000 locuitori.[21]

Numărul locuitorilor Vienei aproape că se dublează între 1880 şi 1910, pe de o parte ca urmare a imigraţiei masive într-o perioadă de industrializare rapidă, iar pe de altă parte prin includerea suburbiilor în 1890 şi a ţinutului mare de dincolo de Dunăre – Floridsdorf – în 1904, ca teritoriu de extindere firească a unei metropole care tinde să ajungă în viitor la patru milioane de locuitori. Imigraţia se ridică la cel puţin 30.000 oameni în fiecare an.

Un oraş care creşte într-un ritm atât de rapid necesită structuri noi, începând cu reţeaua de comunicaţii şi aprovizionarea cu gaz, electricitate şi apă şi până la spitale, băi publice şi şcoli. Aceste obiective sunt realizate pe vremea lui Lueger în mod exemplar, în stil mare şi în multe domenii. În Perioada mandatului său Viena devine o metropolă modernă.

Una dintre metodele de mare succes ale lui Lueger este municipalizarea consecventă a instituţiilor de utilitate publică, de exemplu a uzinelor de gaz şi electricitate, şi a reţelei de cornunicaţii, care se găseau înainte în mâinile unor societăţi cu capital – de cele mai multe ori – străin. El ia în proprietatea municipalităţii şi uzinele de apă, abatorul, ba chiar şi fabrica de bere, întemeiază case de economii pentru a contracara concurenţa băncilor „evreieşti” şi înfiinţează şi o societate municipală de pompe funebre pentru a combate preţurile exorbitante cerute la înmormântări.

Vechile tramvaie cu cai sunt înlocuite cu o reţea de tramvaie electrice care se întinde pe aproximativ 190 kilometri fiind cea mai bine structurată din toată Europa. Calea ferată urbană, proiectată de Otto Wagner, este până în ziua de astăzi o bijuterie arhitectonică, pe care şi Hitler o aprecia foarte mult. A doua conductă de apă a Vienei aduce apă de la izvoarele de munte din ţinutul Hochschwab, situat la o distanţă de 200 kilometri, şi alimentează până în ziua de astăzi oraşul cu o apă foarte bună. Căminul din Lainz, prevăzut cu unităţi spitaliceşti amplasate în pavilioane, în mijlocul unui parc cu pajişti, şi care funcţionează încă şi astăzi, era pe atunci cel mai modern spital şi cămin din Europa. Legăturile strânse ale lui Lueger cu biserica duc la înălţarea unui număr mare de biserici.

Pe lângă toate acestea, Lueger lansează şi un program de înfrumuseţare a oraşului. Deoarece nu vrea să facă din Viena „o grămadă de pietre”, el amenajează şi în interiorul oraşului parcuri şi spaţii verzi. Un cordon de păduri şi livezi de jur împrejurul oraşului, cu interdicţie de a construi ceva acolo, menţine până în prezent peisajul idilic al Pădurii Vieneze ca loc de recreaţie din imediată apropiere a metropolei. Ştrandul „Gänsehäufel” situat într-o ambianţă rustică, oferă locuitorilor Vienei un binevenit loc de odihnă.

Lueger procură fondurile necesare acestor investiţii uriaşe contractând împrumuturi interne şi externe pe termen lung. (Unele dintre aceste datorii s-au lichidat de la

sine în timpul inflaţiei. Dar cele externe, care trebuiau restituite în aur, au dat, după 1918, multă bătaie de cap micii republici Austriece). Că Lueger şi-ar fi finanţat uriaşele proiecte de construcţie doar din profiturile consistente încasate până atunci de „străini”, nu este, prin urmare, decât propagandă creştin-socială. De exemplu, primul biograf şi totodată tovarăş de partid, preotul Franz Stauracz, scrie în 1907 în lucrarea jubiliară dedicată împlinirii a zece ani de când Lueger preluase conducerea primăriei: „Şi predecesorii liberal, au făcut datorii, dar fără să realizeze ceva; datoriile contractate acum vor fi restituite cu dobândă şi amortizate din profiturile întreprinderilor, fără a solicita un singur ban de la populaţie. Mai demult profiturile uzinelor de gaz, ale tramvaielor etc. intrau an de an, în cea mai mare parte, în buzunarele evreilor din Anglia; astăzi, în schimb, comunitatea este cea care profită de ele.”[22] Hitler repetă încă şi în anul 1941 această propagandă: Tot ce deţinem astăzi în domeniul autoadministrării comunale i se datorează lui [lui Lueger]. El a trecut în proprietatea oraşului ceea ce în alte părţi era proprietate particulară şi în felul acesta a reuşit să extindă şi să înfrumuseţeze oraşul Viena fără a mări cu un singur ban impozitele. Îi stăteau la dispoziţie profiturile societăţilor care fuseseră mai demult private.[23]

În presa anului 1908 Lueger apare ca un părinte binevoitor și plin de umor al oraşului, care se interesează de absolut toate problemele, chiar şi de cele mai mărunte,

în constate cu deviza sa: „Trebuie să ajutăm pe omul mărunt”. [24] Un deosebit succes îl are cu declaraţia sa că ar vrea să pună la dispoziția fiecărui cetățean care a trudit o locuință decentă. Luând cuvîntul în Consiliul municipal el îi consideră vinovaţi de scumpete pe negustorii hapsâni – ştia toată lumea că se referă la evrei – și amenință: Dacă nu realizăm nimic pentru cetățeni , mă voi ocupa eu eu personal de vânzarea laptelui - aplauze îndelungate, demonstrative. Sunt deja furnizor pentru atâtea altele, sunt furnizor de electricitate, de gaz, de bere, de tot felul de alte lucruri – de ce nu m-aş ocupa şi de furnizarea laptelui? (Noi aplauze şi râsete).”[25]

Pe Lueger îl preocupă şi gunoaiele, după cum reiese dintr-o conferinţă de presă: „Gunoaiele casnice să fie arse şi utilizate – printr-un procedeu special – la producerea de electricitate. Iar gunoaiele stradale să fie întrebuinţate ca îngrăşăminte. În felul acesta municipalitatea ar avea parte de noi venituri care ar putea acoperi parţial cheltuielile de ridicare a gunoaielor.”[26]

Alegerile din 1908 pentru parlamentul regional al Austriei Inferioare, primele alegeri din Viena la care este prezent şi Hitler – Viena făcea pe atunci parte din Austria Inferioară – sunt un adevărat triumf pentru Lueger. Cei trei candidaţi creştin-sociali obţin în Mariahilf mai multe voturi decât toţi ceilalţi candidaţi luaţi la un loc.[27] Baza acestui succes este vechiul vot censitar. Lueger refuză în tot decursul vieţii sale să introducă în Austria Inferioară şi la Viena votul universal şi egal, asigurând, în felul acesta,

dominaţia partidului său social-creştin asupra social-democraţilor.

Presa liberală, pe care şi primarul o etichetează drept „presă evreiască”, îl atacă zadarnic pe tribunul poporului Lueger. Adepţii acestuia nu se lasă instigaţi împotriva idolului lor, indiferent cât de virulente ar fi fost atacurile din presă. Hitler se referă la acest fenomen în 1942, în legătură cu presa engleză din timpul celui de-al doilea război mondial: S-ar putea ajunge până acolo încât presa să nu mai reflecte opinia poporului; o dovadă în acest sens este atitudinea presei vieneze din perioada primarului generai Lueger. Deşi această presă vieneză era total jidovită şi avea o atitudine liberală, primarul general Lueger a obţinut de fiecare dată o majoritate creştin-socială zdrobitoare la alegerile municipale; deci atitudinea poporului nu coincidea câtuşi de puţin cu atitudinea presei.[27]

Date despre Lueger

Lueger este un „vienez autentic”, un „vienez inveterat”, născut în 1844 ca fiu al unui invalid de război care era om de serviciu la o şcoală. Mama lui rămâne de timpuriu văduvă şi îşi creşte băiatul şi cele două fete cu multă greutate, creindu-i băiatului foarte înzestrat condiţiile de a studia dreptul. Lueger îi rămâne pentru tot restul vieţii recunoscător mamei sale, manifestându-şi şi în public dragostea filială (vezi pag. 630 şi urm.).

Lueger îşi încheie studiile juridice la vârsta de 22 ani, în anul 1866 – anul bătăliei de la Koniggrätz. El se angajează la un birou avocaţial şi îşi face în scurtă vreme un nume ca „avocat al oamenilor sărmani”, cărora le acordă, cu mult curaj şi dezinteresat, asistenţă juridică în procesele contra „celor sus-puşi”. Imboldul de a intra în politică precum şi amprenta politică decisivă îi vin de la medicul şi politicianul districtual evreu, Dr. Ignaz Mandl, un idol al „oamenilor sărmani” din districtul în care locuieşte Lueger şi anume Landstrasse. Urmând exemplul lui Mandl, Lueger cutreieră şi el restaurantele şi berăriile, mergând de la o întrunire populară la alta, pentru a-şi ţine discursurile politice. El ascultă plângerile oamenilor şi se profilează – întocmai ca Schonerer în ţinutul Waldviertel – ca avocat al celor mărunţi şi obidiţi. [28]

Ne aflăm în perioada dificilă din punct de vedere economic de după crahul de la bursă din 1873, când mânia populaţiei se îndreaptă împotriva liberalismului, a „capitaliştilor” și a „evreilor”. Lueger exploatează cu multă abilitate aceste stări de spirit concentrându-se pe două obiective în atacurile sale: pe de o parte marea industrie, fabricile, magazinele care ameninţă existenţa micilor meşteşugari, pe de altă parte „proletariatul”, social-democraţia aflată în ascensiune, considerată drept revoluţionară şi care – după cum susţine propaganda – contestă micile proprietăţi ale burghezilor aşezaţi. La aceste două obiective se mai adaugă al treilea, şi anume „străinii”, imigranţii. [29]

Lueger este plin de zel, ba chiar posedat de politică; el nu se dă înapoi nici de la încăierări cu adversarii politici. Guvernatorul Austriei Inferioare, contele Erich Kielmann-segg, spune următoarele despre Lueger, antipodul său politic: „O voinţă puternică şi un instinct înnăscut de a ghici de-a dreptul care este la un moment dat atmosfera în rândurile maselor şi de a găsi cuvintele potrivite îl făceau să-şi atingă totdeauna cu brio scopul.”[30]

Această pătură de mijloc numeroasă, până acum aproape total ignorată de politicieni, îi alege, în 1875, pe Lueger şi pe Mandl în consiliul municipal, la început ca liberali. Aici prietenii trec de la „liberali” la „democraţi” şi determină, cu opoziţia lor agresivă, căderea primarului liberal. Lueger sprijină mişcarea reformistă naţionalist-germană a lui Schonerer şi principiile „Programului de la Linz” din 1882, iar în 1884 luptă, împreună cu Schonerer, împotriva familiei Rothschild şi pentru etatizarea Căii Ferate Nordice. El este un arivist – trece de la un partid la altul, unicul şi marele său ţel fiind să ajungă primar al Vienei. În vederea atingerii acestui ţel el se asigură de sprijinul unor organizaţii districtuale şi profesionale importante, cum ar fi, de exemplu, Uniunea Meşteşugarilor şi Meseriaşilor – mai ales a măcelarilor, brutarilor și căruţaşilor – dar şi Asociaţia Proprietarilor Imobiliari din Viena, care este puternică pe plan politic. Comentariul lui Hitler în această problemă: Orientându-se spre câştigarea păturii mijlocii, a celei de jos şi a meşteşugarilor partidul lui Lueger îşi formă o suită de

sprijinitori pe cât de devotată pe atât de constantă şi dispusă să se sacrifice.

Extinderea dreptului la vot în 1885 consfinţeşte mult aşteptata ascensiune a lui Lueger. Căci acum obţin dreptul la vot şi „oamenii de cinci guldeni", adică aceia care au domiciliul stabil la Viena şi plătesc un impozit anual de cel puţin cinci guldeni[a]. Această lege îi aduce la urna de vot pe adepţii lui Lueger, iar pe el în consiliul municipal. „Poporul din Viena" îl iubeşte şi îi dă votul lui ca persoană, indiferent în numele cărui partid ar fi candidat. El dobândeşte rapid faimă în consiliul municipal şi anume ca militant plin de temperament împotriva „liberalilor evrei", a corupţiei, a societăţilor cu capital străin şi – în concurenţă încă paşnică cu Schonerer – împotriva „presei evreieşti". [31]

În 1887 Lueger se alătură micii grupări reformiste catolice antiliberale „Uniunea social-creştină" care dezvoltă un program social modern. În afară de aceasta, Uniunea urmăreşte o „recatolicizare" în lupta ei contra „evreimii" şi afişează un antisemitism radical.

Aderarea la această Uniune reprezintă o cezură în politica lui Lueger: De acum înainte el se afirmă în viaţa publică ca antisemit. Aceasta aduce după sine despărţirea de prietenul şi susţinătorul său Ignaz Mandl.

[a] 1 gulden = 2 coroane (n.m.) Din 1892 Imperiul Austro-Ungar a trecut de la standardul argint la standardul aur . 1 coroana = 100 halleri in Austria . In Ungaria 1 Forint = 100 filleri

Lueger preia în curând conducerea Uniunii şi o transformă în câţiva ani într-un partid de masă modern în care îşi integrează toţi foştii săi adepţi, de la proprietarii de imobile Până la măcelari, de la democraţi până la naţionaliştii-ger-ffiani. Trăsătura de unire a acestor grupări opuse şi diferite o formează antisemitismul lor comun. Preluând o noţiune modernă, născută cu puţin timp înainte, gruparea se numeşte cu mândrie „Antisemiţii". De-abia în 1893 ea îşi ia denumirea oficială de „Partidul Creştin-Social", menţinând însă pentru uz intern şi pe cea de „Antisemiţii".

Lueger îşi datorează ascensiunea de cometă şi retragerii de pe scena politică a lui Schonerer în 1888. El reuşeşte cu multă abilitate să-l omagieze pe „martirul" Schonerer în public, atrăgându-i în acelaşi timp pe adepţii acestuia de partea sa. El îşi însuşeşte cele mai frumoase devize ale lui Schonerer, spre indignarea discipolilor acestuia. Lueger se foloseşte „de antisemitismul rasial trezit de Schonerer ca mijloc de propagandă în interesul său propriu", pentru ca să ajungă mai repede primar şi se adresează adepţilor lui Schonerer ca să „pescuiască votanţi", îi reproşează mai târziu, nu fără îndreptăţire, Franz Stein.[32]

Lueger se concentrează şi în consiliul municipal exclusiv pe problemele Vienei şi pe inamicii săi, evreii, lansând deviza incendiară. „Marea Vienă nu trebuie să devină Marele Ierusalim." În 1890 el ţine o cuvântare celebră – citată timp de decenii întregi – împotriva evreilor:

„Da, în Viena există încă atâţia evrei cât nisip pe malul mării; pe unde mergi dai tot de evrei; mergi la teatru, dai de evrei; mergi pe Ring, dai de evrei; mergi în parc, dai de evrei; mergi la concert, dai de evrei; mergi la bal, dai de evrei; mergi la universitate, dai iarăşi de evrei.” Şi: „Domnilor, nu sunt eu de vină că aproape toţi jurnaliştii sunt evrei şi că redacţiile păstrează doar ici şi colo câte un creştin, pe care să-l poată împinge în faţă atunci când vine cineva care, altfel, s-ar înspăimânta.” Din cauza acestei prese aflate în mâna evreilor, „mişcarea contra jurnalismului a luat în mod necesar forma antisemitismului.”[33] În afară de aceasta, presa evreiască reprezintă interesele marelui capital.

În orice caz, Lueger are mult mai mult succes cu antisemitismul său decât Schonerer. Un lider pangermanist observă resemnat că Lueger s-a priceput în asemenea măsură „să-şi prezinte marilor mase propria sa persoană ca întruchipare a antisemitismului, încât în minţile oamenilor, care gândesc mai puţin independent, adversitatea faţă de Dr. Lueger era considerată o renunţare la antisemitism.”[34]

Simţindu-se ameninţaţi de succesele creştin-socialilor, inamicii lui Lueger, adică liberalii, dar şi conservatorii de la Curte şi înalţii prelaţi se coalizează într-o acţiune spectaculoasă: Contele cardinal Schonborn înaintează Papei din Roma, în numele episcopilor austrieci, o acuzaţie formală împotriva creştin-socialilor. Partidul acesta „nu este catolic, ci subversiv şi socialist”,

necontrolat în limbaj, aţâţă „pasiunile poporului”, trezeşte „dorinţe primitive” şi se identifică cu antisemitismul, însă Papa Leon al XIII-lea se lasă convins de apologia creştin-socială, mai ales de programul de reformă socială prezentat de partid şi îl binecuvântează pe Lueger.[35]

Prin aceasta victoria lui Lueger este pecetluită . La următoarele alegeri comunale din 1895 creştin-socialii obţin majoritatea mandatelor. Se pare că Lueger şi-a atins scopul: el devine primar al Vienei.

Liberalii dezlănţuie un val de proteste împotriva acestei alegeri. Ziarul Neue Freie Presse atrage atenţia asupra faptului că o Vienă condusă de primarul Lueger ar fi „unica metropolă din întreaga lume care ar purta stigmatul unei administraţii antisemite.” Acest lucru ar însemna o „înjosire a vechiului oraş imperial”. Lueger favorizează „ridicarea drojdiei politice la suprafaţă.”[36]

Spre surprinderea generală, împăratul Franz Josef refuză să valideze această alegere. El fusese sfătuit să procedeze aşa atât de premierul Badeni cât şi de înalţi aristocraţi şi de prietena sa Katharina Schratt; în plus, el nu este convins că Lueger va garanta respectarea principiului fundamental de drept al imperiului său, şi anume egalitatea tuturor cetăţenilor în faţa legii.

Se reiau alegerile. Împăratul refuză iar să le valideze, şi asta se repetă de patru ori în decurs de doi ani. După fiecare refuz al împăratului, la fiecare nou scrutin, numărul voturilor pentru Lueger creşte… El devine martir şi erou popular, bucurându-se de un triumf nemaiauzit. Şi se

întâmplă ceea ce nimeni nu ar fi crezut că este posibil: autoritatea imperială suferă o ştirbire periculoasă.

Acest lucru este evident pentru toată lumea în 1896, cu ocazia procesiunii de Joia Verde. Ca de obicei, împăratul merge, ca un creştin umil, imediat după „baldachinul" care adăposteşte sfintele daruri. Înaintea baldachinului păşesc diferiţi demnitari, printre ei şi Lueger. Martorul ocular Felix Salten relatează: „Bat clopotele, praporii fâlfâie în adierea vântului, iar ovaţiile furtunoase ale mulţimii îl întâmpină pe omul iubit care mulţumeşte, salută, zâmbeşte, în toate direcţiile. El se bucură. Căci împăratul care se află în urma baldachinului trebuie să asculte ovaţiile venite din mii de guri. Strigătele de bucurie răsună pe întregul parcurs înainte de apariţia împăratului – aceste aclamaţii furtunoase care i se adresează altuia… Împăratul înaintează o dată cu procesiunea, de parcă el ar face parte din suita acestui om. În faţa sa răsună ovaţiile, în jurul său domneşte liniştea. Acesta a fost marşul triumfal al lui Lueger."[37]

De-abia alegerile din 1897, umbrite de tulburările din timpul guvernului Badeni şi de teama de revoluţie determină o cotitură. În comparaţie cu „revoluţionarii" social-democraţi, creştin-socialii catolici par a fi răul mai mic. Prietenii lui Lueger reuşesc să-şi impună punctul de vedere la Curte, mai ales fiica împăratului, arhiducesa Marie Valerie, care este puternic influenţată de duhovnicul şi „îndrumătorul ei sufletesc" pater Heinrich Abel.

În felul acesta Lueger devine în 1897 în sfârşit primar al Vienei după doi ani agitaţi, fiind sărbătorit cu mult entuziasm.

În momentul triumfului el îşi dovedeşte iscusinţa politică. El nu manifestă nici o opoziţie faţă de casa imperială – cum făcuse Schonerer – ci îl asigură pe împărat de loialitatea sa. În ochii adepţilor săi, „martirul" îl iartă cu generozitate pe împăratul său sporindu-şi în felul acesta popularitatea. Cei mai populari oameni din Viena – adică împăratul Franz Josef şi „împăratul poporului" Lueger – se împăcaseră. Salten observă cu ironie; „Ajuns la linia de sosire, el ia sub protecţia oraşului convingerile negru-galbene, ia în administraţie municipală fidelitatea faţă de împărat, ia în regia oraşului imnul naţional."[38]

Lueger, tribunul poporului

Pe măsură ce pături tot mai largi ale populaţiei se bucură de dreptul la vot, creşte şi importanţa politică a acestor pături sociale care până acum nu fuseseră luate în seamă de politicieni: şi anume este vorba despre „oamenii mărunţi". Deoarece, prin numărul lor, ei determină în tot mai mare măsură rezultatele alegerilor, trebuie găsite mijloace noi de a se apropia de aceşti alegători care nu cădeau sub incidenţa metodelor de propagandă obişnuite până atunci.

Un nou tip de politician îşi face apariţia la toate nivelurile vieţii politice, şi anume „tribunul poporului". Acesta se

deosebeşte esenţial de tipul, răspândit încă, al politicianului liberal care pune preţ pe cultură şi un comportament manierat, vorbeşte doct şi de sus, se simte bine în postura de educator al poporului şi este cu totul inabordabil. Noii politicieni, care înţeleseseră repede cerinţele momentului – ca Schonerer şi Lueger – caută să intre în contact direct cu poporul: în restaurante, la berării, în pieţele de alimente, în fabrici. Ei tatonează pulsul „poporului" şi îşi oferă ajutorul.

Tribunul poporului Lueger îşi ţine de multe ori discursurile în dialect, se adaptează nivelului intelectual al ascultătorilor, simplifică tot ce este complicat, îşi asezonează cuvântările cu glume. Şi el mai face şi ceea ce îi aduce cele mai multe voturi: şi anume îi atacă pe inamicii alegătorilor săi, alimentând antipatiile lor nu numai faţă de politicieni ci şi faţă de minorităţile naţionale şi religioase: „bogătaşii de sus", „vulgul de jos", „necredincioşii" şi „străinii care ne iau femeile, locuinţele, locurile de muncă ş.a.m.d." El face intenţionat apel la sentimente şi instincte, nu la raţiune şi la discernământ. Hugo von Hofmannsthal ajunge în această perioadă la constatarea: „Politica este o magie. Masele se supun celui ce reuşeşte să facă uz de ea."[39]

Cuvântările lui Lueger au acelaşi efect asupra ascultătorilor ca sugestionarea de masă. Lueger reuşeşte „în mod aproape supranatural să-şi transfere voinţa asupra altora", relatează Marianne Beskibe, iubita lui Lueger: „Cu ochii scânteietori şi braţele ridicate – tot omul

fiind o gesticulaţie – el vorbeşte cu o voce tunătoare care pare uşor voalată dar este extraordinar de puternică şi clară. El descrie cu cuvinte drastice relele provocate de regimul liberal anterior, îşi expune planurile pe baza cărora vrea să realizeze binele tuturor şi le declară război „la cuţite„ adversarilor săi. Aplauze furtunoase însoţesc fiecare propoziţie rostită de el, de multe ori nu-şi mai poate continua cuvântarea din cauza ovaţiilor care nu mai contenesc. La sfârşit el revine la masa sa scăldat în sudoare."[40]

Lueger trezeşte în „poporul din Viena" conştiinţa propriei valori. Salten spune: „El îi face pe vienezi să-şi depăşească timiditatea. Până acum ei au fost mereu ocărâţi. El, în schimb, îi laudă. S-a cerut de la ei să manifeste respect. El îi scuteşte de orice respect. Li s-a spus că numai oamenii cultivaţi au dreptul să guverneze. El le arată că oamenii cultivaţi nu se pricep la guvernare. El, un om cultivat, un doctor, un avocat, îi critică pe medici, îi anihilează pe avocaţi, îi ocărăşte pe profesori, batjocoreşte ştiinţa; el renunţă la tot ce ar putea intimida şi timora mulţimea, el aruncă totul la pământ, calcă totul în picioare, iar cizmarii, croitorii, birjarii, zarzavagiii, prăvăliaşii jubilează, se bucură, convinşi că a început era făgăduită prin cuvintele: fericiţi cei săraci cu duhul. El acceptă păturile de jos ale populaţiei vieneze, cu toate însuşirile lor caracteristice, cu lipsa lor de pretenţii în domeniul spiritual, cu neîncrederea lor faţă de cultură, cu plăcerea lor de a bea un pahar cu vin, cu pasiunea lor

pentru şlagăre, cu orientarea lor spre tot ce este demodat, cu vanitatea lor îndrăzneaţă; iar ei înnebunesc, înnebunesc de plăcere când îl aud vorbindu-le. [41]

Bineînţeles că acest tip de discurs popular nu mai are acelaşi efect magic atunci când este ţinut în faţa unui public intelectual sau la întruniri internaţionale. Aici Lueger pare plat, iar glumele sale atât de gustate par stupide. Un martor ocular relatează: „Dar cu câtă plăcere se cantonează în depresiunile locurilor comune populare şi a bancurilor nesărate! De parcă li s-ar fi adresat tot timpul alegătorilor săi din suburbii! El felicită conducerea unui congres al arhitecţilor pentru alegerea locului unde se desfăşoară acesta fiindcă – vienezele sunt 'bine construite'. Vorbind în faţa savanţilor care participă la un congres de istoria muzicii el nu găseşte o caracterizare mai potrivită a muzicii ca limbaj universal decât spunând că valsul vienez îi furnică pe toţi în tălpi şi că polca cehească se dansează şi la Viena." Dacă Lueger are succes chiar şi cu sintagme de genul acesta, continuă criticul, explicaţia o găsim în „fascinaţia exercitată de autohtonism şi autenticitate ca reacţie faţă de atmosfera încorsetată de la întâlnirile internaţionale. [42]

Salten spune, nu fără admiraţie, despre discursurile lui Lueger: „Dacă un om înzestrat cu gândire proprie le citeşte, trebuie să zâmbească… Dacă, însă, acelaşi om îl ascultă pe Lueger vorbind, faptul că are o gândire proprie nu-i mai este de nici un folos, căci gândurile proprii se volatilizează, te simţi copleşit de o forţă elementară care

te antrenează în mod irezistibil. [43]

Fascinaţia exercitată de Lueger asupra lui Hitler se explică, în mod evident, prin efectul pe care acesta îl are asupra publicului de masă. Hitler invocă, mai târziu, mereu exemplul lui Lueger atunci când se ocupă de problema fanatizării sau sugestionării maselor sau când analizează rolul propagandei politice. Pornind de la exemplul lui Lueger, el vorbeşte în „Mein Kampf" despre valoarea politică a forţei cuvântului şi scrie despre puterea magică a cuvântului vorbit precum şi – destul de străveziu – despre torţa aprinsă pe care o reprezintă cuvântul aruncat în mase.[44]

Spre deosebire de Schonerer, Lueger este un extraordinar cunoscător al oamenilor, care se fereşte să-i vadă pe oameni mai buni decât sunt.[45] Orice propagandă trebuie să se orienteze după nivelul de înţelegere al celui mai limitat dintre oamenii cărora vrea să li se adreseze… Cu cât balastul ei ştiinţific este mai mic și cu cât ea ţine mai mult cont de afectele masei, cu atât succesul este mai răsunător. Importantă nu este satisfacerea câtorva savanţi sau a câtorva tinerei estetizanţi. [46]

Dacă masele dispun de un grad de discernământ mic[47], un bun orator trebuie să simplifice. Criteriul de apreciere al cuvântării adresate de un om de stat poporului său nu este impresia pe care aceasta o face asupra unui profesor universitar, ci efectul pe care îl are asupra poporului.

Între redactarea cărţii „Mein Kampf" şi perioada în care îl ascultase la Viena pe oratorul popular Lueger se află 15

ani decisivi pentru Hitler pe plan politic, ani în care toate aceste idei trec printr-un proces de clarificare şi concretizare. În aceşti ani se adaugă şi alte experienţe precum şi lectura unor cărţi, cum ar fi „Psihologia maselor" a lui Gustave Le Bon, tradusă în germană în anul 1908.[47] Să nu uităm nici faptul că tocmai în anii petrecuţi de Hitler la Viena, când „masele" devin de la o zi la alta o forţă politică, mulţi politicieni şi filosofi studiază metodele cu care aceste mase pot fi cucerite. Găsim mereu ideea că în această situaţie nu trebuie să se facă apel la raţiune ci în primul rând la afecte, la „fanatizare", după cum spune Hitler în „Mein Kampf". Elementul iraţional dobândeşte importanţă în politică, raţiunea este lipsită de eficacitate când avem de-a face cu alegători simpli, lipsiţi de cultură, numiţi acum „masele". [48]

Şi Max Nordau se ocupă, în cartea sa „Degenerat" (Entartet), de această excludere a raţiunii în favoarea unei euforii afective, ca cea provocată de muzica lui Wagner; el numeşte acest misticism, la modă pe atunci: „Expresia incapacităţii de a-şi încorda atenţia, de a avea o gândire clară şi de a-şi controla emoţiile." Explicaţia o găsim în „slăbirea centrilor nervoşi superiori." [49]

Mulţi tribuni ai poporului din aceşti ani practică metoda de a captiva afectiv masele, de exemplu, liderul muncitoresc social-democrat Franz Schuhmeier, dar şi Ignaz Mandl şi Georg Schonerer în prima perioadă a activităţii sale. Şi Theodor Herzl are de-a face cu mase pe care le entuziasmează pentru himera sa – pe atunci total

nerealistă – despre un stat evreiesc, adresându-se afectelor şi nu raţiunii. Herzl îl spune filantropului evreu, baronul Moritz Hirsch: „Credeţi-mă, nu putem face politica unui popor întreg – mai ales când acesta este împrăştiat în toată lumea – decât dacă recurgem la imponderabile care plutesc pe undeva, prin aer. Ştiţi din ce s-a născut imperiul german? Din reverii, cântece, fantezii şi panglici negru-roşu-aurii. Bismarck nu a făcut altceva decât să scuture pomul plantat de fantaşti. „[50]

Dorinţa lui Hitler de a studia tipul de tribun al poporului şi metodele optime din punct de vedere strategic de a fanatiza masele şi a crea euforii afective este, fără îndoială, determinată de experienţele sale personale cu discursurile lui Lueger.

Antisemitismul lui Lueger

Lueger s-a priceput să concentreze tot ce trezeşte adversitatea alegătorilor lui într-o unică mişcare cuprinzătoare: antisemitismul. El reduce tot ce este negativ la o formulă simplă: Evreii sunt de vină: „Noi ne opunem oprimării creştinilor, nu vrem ca locul vechiului imperiu austriac creştin să fie luat de o nouă Palestina.”[51] Discursul său intensifică vechiul antiiudaism catolic, înrădăcinat de secole, animozitatea împotriva „poporului care l-a ucis pe Dumnezeu”, precum şi antiliberalismul şi anticapitalismul, ura la adresa „evreilor cu bani, care speculează la Bursă „evreilor din presă”, a intelectualilor

ca „scribi evrei”, a social-democraţiei ca „trupă colonială evreiască”, a evreilor veniţi din răsărit ca „evrei cerşetori”, a artei moderne cică „evreieşti” şi a emancipării femeilor.[51] Chiar şi numai injuriile la adresa ungurilor – „iudeomaghiari„ – îi aduc, după părerea lui Kielmansegg, „pe vremea aceea mii de simpatizanţi”.[52]

Creştin-socialii consideră că principala lor misiune politică este să restrângă „puterea evreilor” care crescuse rapid, să depună toate eforturile pentru a anula emanciparea lor din 1867 şi să realizeze o înţelegere între toate naţiunile arian-creştine pentru a câştiga majoritatea în Parlament şi a impune în felul acesta legi care să abroge egalitatea în drepturi a evreilor, să asigure confiscarea averilor evreieşti precum şi alungarea evreilor.”[53]

Lueger devine purtătorul de cuvânt al alegătorilor săi: „Sărmanul meseriaş din Viena trebuie să meargă sâmbătă după amiaza să cerşească pentru a-şi valorifica munca mâinilor sale; el trebuie să cerşească la negustorul evreu de mobile. La noi, evreii sunt cei care exercită influenţă asupra maselor; cea mai mare parte a presei este în mâinile lor, cea mai mare parte a capitalului şi mai ales a marelui capital este în mâinile lor; evreii exercită aici un adevărat terorism, cum nici nu poate fi imaginat mai rău. Pe noi, cei din Austria, ne interesează, de aceea, în primul rând eliberarea populaţiei creştine de sub jugul evreilor (Strigăte de: Bravo! Vorbitorul continuă cu vocea ridicată). Vrem să fim liberi pe pământul strămoşilor noştri, poporul

creştin să fie stăpân acolo unde şi-au vărsat sângele strămoşii noştri (Aplauze furtunoase).” Şi: „Trebuie să cucerim şi să apărăm libertatea poporului nostru creştin… Şi chiar dacă toţi vor depune armele, doctorul Lueger şi partidul său merg, cu curaj, înainte. (Aplauze furtunoase, Trăiască Lueger!). [54]

Primarul nu suferă de exces de sensibilitate: Când un deputat liberal evreu protestează în Parlament contra acestei instigări antisemite a populaţiei, Lueger răspunde că antisemitismul „va dispărea, dar doar atunci când va dispărea şi ultimul evreu.” Când oponentul său îi aminteşte de o declaraţie făcută cu ocazia unei întruniri populare, şi anume că lui [lui Lueger] îi este indiferent dacă evreii vor fi spânzuraţi sau împuşcaţi”, Lueger intervine, impasibil, cu corectura; „Decapitaţi! Am spus eu.”[55] (vezi şi pag. 580).

Salten explică nemaipomenitul succes al lui Lueger prin orizontul îngust al „micii burghezii”, încă nesigură în acţiunile sale politice, din care cauză nu reuşeşte să-şi găsească locul potrivit nici printre liberalii din marea burghezie, nici printre social-democraţii „proletari”: „Masele largi ale micii burghezii rătăcesc, lipsite de un conducător, behăind prin localurile de întruniri, ca o turmă rămasă fără stăpân. Ei se simt, cu toţii, apăsaţi până la intimidare de autocritica austriacă, de scepticism, de autoironia austriacă. Şi iată că apare omul acesta care – după ce a eşuat când a recurs la alte artificii – înjunghie acum, în faţa mulţimii extaziate, un evreu. Îl înjunghie cu

vorba, sus, la tribuna oratorului, îl ucide cu ajutorul cuvintelor, îl sfâşie, îl azvârle poporului, ca jertfă. Este prima sa acţiune monarho-clericală: el dirijează nemulţumirea generală spre uliţa evreiască pentru ca ea să-şi verse acolo năduful."[56]

Se încurajează agresiuni în folosul politicii partidului, iar acest lucru îl fac în mai mare măsură tovarăşii de partid ai lui Lueger decât el însuşi. De exemplu, deputatul Josef Gregorig susţine, în cadrul unei dezbateri parlamentare despre scumpirea continuă a cerealelor, că atât preţul ridicat al pâinii cât şi cel al îngrăşămintelor chimice se datorează „escrocheriilor evreilor", adăugând apoi: „Mi-ar plăcea să văd că toţi evreii sunt măcinaţi şi transformaţi în îngrăşăminte… (râsete în grupul tovarăşilor de partid)… M-aş bucura foarte mult să văd aşa ceva." El propune, în glumă, şi altă metodă de a coborî preţurile: „Dacă spânzuraţi 3000 de evrei care speculează la bursă, mâine cerealele vor fi mai ieftine. Faceţi acest lucru, este singura soluţie pentru rezolvarea problemei pâinii. (Aplauze din partea tovarăşilor de partid – râsete). "[57]

Iar Ernest Schneider vine cu mult-citata propunere, să „i se dea un vapor pe care să fie înghesuiţi toţi evreii, el îl va duce în largul mării, îl va scufunda, iar când se va convinge că s-a înnecat şi ultimul evreu, se va da şi el la fund, pentru a-i face în acest fel lumii cel mai mare serviciu posibil."[58] În jurul anului 1900 sunt resuscitate şi acuzele de omoruri rituale, actuale în evul mediu, pentru a aduce o justificare în plus antisemitismului. Ori de câte ori

se semnalează dispariţia unui copil – mai ales în mediul rural maghiar sau galiţian – apar şi zvonurile despre un omor ritual săvârşit de evrei, fapt care oferă un pretext binevenit pentru a teroriza familiile evreieşti.[59] Mai ales prelaţii catolici sunt cei care răspândesc asemenea poveşti de groază; ei pun la dispoziţie şi o literatură în acest sens; de exemplu Pater August Rohling publică broşura foarte răspândită „Evreul talmudist" (Der Talmudjude), iar preotul Joseph Deckert broşura „Un omor ritual dovedit cu acte" (Ein Ritualmord. Aktenmässig nachgewiesen) apărută în 1893.

Contribuţia lui Lueger la această temă mult dezbătută în Parlament este un exemplu ilustrativ pentru modul în care el se strecoară printre fronturi: „S-a mai întâmplat ca evreii să fi recurs la sânge în ciuda interdicţiilor religiei lor, adică să se fi pătat cu sânge. Oare ceea ce s-a întâmplat mai demult nu s-ar putea întâmpla şi acum?" Este memorabilă „ura fanatică, incredibilă, dorinţa inepuizabilă de răzbunare cu care evreii îşi urmăresc duşmanii reali sau imaginari." După care Lueger aduce citate ample din profeţii Isaia şi Eremia ca acuze împotriva evreilor, de exemplu: „Căci mâinile voastre sunt pătate cu sânge iar degetele voastre cu nedreptate, buzele voastre rostesc minciuni iar limba voastră nelegiuiri!" Şi: „Ei clocesc ouă de bazilisc, ei urzesc pânze de păianjen. Cel ce mănâncă din ouăle lor moare. Iar dacă spargi unul dintre ele iese la iveală un şarpe." Lueger; „Ei bine, aş susţine că nu evreii sunt martirii germanilor, ci germanii sunt martirii evreilor."

„Lupii, leii, panterele, leoparzii, tigrii sunt simpli oameni în comparaţie cu aceste fiare sălbatice cu înfăţişare de om.”[60]

Lueger îşi exprimă convingerea că, în cazul unei noi revoluţii, „nu ar mai fi împuşcaţi bieţi călugări, ci că altor persoane le-ar fi neplăcut dacă ar izbucni o asemenea revoluţie.„ Biserica catolică trebuie să ofere „protecţie şi apărare împotriva evreilor asupritori, poporul creştin trebuie eliberat „de cătuşele infamante ale sclaviei evreieşti.” [61]

Prin cuvintele utilizate şi prin numeroasele comparaţii cu animalele, chiar şi preoţi proeminenţi, ca prelatul Josef Scheicher – deputat creştin-social în Parlament – îi plasează pe evrei „în afara societăţii umane”. El îi numeşte „un roi de lăcuste migratoare”, şi recurge la clişeul despre evreii care „imobilizează şi sug poporul arian întocmai ca păianjenul care a prins o muscă în plasă [62]; sau: „Elementul evreiesc este duşmanul de moarte al elementului arian dar pătrunde mereu în el, întocmai ca şi carii în trunchiul unui copac, până când se dezvoltă viermele, ajunge mare şi gras, se închide în gogoaşă iar apoi ocupă, ca proaspăt baron, o funcţie superioară în societate! Îngrijindu-se mereu ca accesul noilor şi tinerilor cari la lemnul creştin să nu fie oprit. [63]

Deoarece şi preoţii predică de pe amvon antisemitismul, prezentând „lupta” împotriva „evreilor” ca ceva corect şi inevitabil, adepţii lui Lueger sunt în tot mai mică măsură de părere că ar fi nedrept să-i şicaneze pe aceşti „oameni

fără Dumnezeu”. Scriitorul Felix Braun, născut evreu, cu patru ani mai în vârstă decât Hitler, îşi aminteşte de o copilărie nefericită, când „mişcarea politică din Viena ajunsese la o exacerbare care ducea la excese brutale cu ocazia întrunirilor publice şi chiar şi pe stradă. Până şi copiii îşi însuşiseră lozincile noului partid, iar apartenenţa la religia mea îmi era reproşată în mod batjocoritor nu numai în spaţiile de joacă din parcuri ci şi la şcoală. În perioada alegerilor, mulţi copii evrei nici nu îndrăzneau să iasă din casă.” Şi băiatul grădinarului din casa sa îl ocărâse şi îl bătuse fiindcă era evreu.[64]

Creştin-socialii îşi transplantează antisemitismul şi în regiunile „bogate în evrei” – paralel cu o campanie de convertire la catolicism – în primul rând în Galiţia şi Bucovina; în acest scop ei finanţează o serie de noi „ziare populare”. De exemplu, în iulie 1908 ziarul Bukowinaer Vvolksblatt propune o serie de strategii pentru lupta împotriva evreilor. Creştinul trebuie să-şi studieze mai întâi cu mare atenţie inamicul: „Dacă duşmanul care te ameninţă este un lup, pui mâna pe armă, inviţi câţiva prieteni şi împuşti, în cadrul unei vânători voioase, atâtea animale dăunătoare câte poţi.” De la urs, vulpe şi şarpe, ziarul ajunge la dăunătorii mai mărunţi: „Ploşniţele le stârpeşti cel mai bine cu apă fiartă, praf insecticid şi diferite tincturi; cel mai bun remediu contra păduchilor sunt băile frecvente, iar, în cazuri foarte grave alifia mercurială.” Dar: „Creştinul este ameninţat de un duşman mai redutabil decât toţi dăunătorii enumeraţi mai sus;

acesta este evreul – periculos tocmai fiindcă nu dispunem încă de armele necesare şi fiindcă lupta contra lui este dusă, de obicei, cu mijloace inadecvate; tincturile contra ploşniţelor şi puştile contra animalelor sălbatice se întrebuinţează de mult, în timp ce împotriva evreilor trebuie să inventăm de-abia de acum înainte o injecţie eficientă cu Zacherlin". Zacherlin este pe vremea aceea cel mai cunoscut mijloc de exterminare a insectelor.

Şi aici evreii sunt comparaţi cu lăcustele şi cu un incendiu: „Că nici această comparaţie nu este suficient de tare pentru aceste lipitori se vede din faptul că atât lăcustele cât şi incendiile distrug doar roadele muncii tale, în timp ce evreii îţi escamotează şi bucăţica de pământ care ţi-a mai rămas, deci ei nu-ţi lasă nici cea mai vagă speranţă că vei avea un viitor mai bun. Iată care sunt intenţiile acestor lipitori, iată încotro se îndreaptă năzuinţele lăcustelor cu părul cârlionţat, îţi vei da, prin urmare, seama, popor creştin, că lăcusta, incendiul, ciuma nu reprezintă pentru tine ameninţări mai mari, deoarece ele îţi lasă speranţa într-un viitor mai bun, sau cel puţin speranţa într-o viaţă de dincolo mai bună, în timp ce evreul îţi consumă bunurile picurând în ele o otravă cu efect lent, ba îţi mai roade şi trupul şi sufletul."

Cu ocazia unei interpelări adresată primului ministru, Benno Straucher, deputatul sionist din Bucovina, prezintă în iulie 1908 acest ziar în Parlament, protestând împotriva „instigării iresponsabile" şi subliniind că „asemenea brutalităţi propovăduiesc pe faţă un război de exterminare

împotriva evreilor şi că tolerarea tăcută a unei asemenea aţâţări violente trezeşte impresia că evreii din această ţară sunt scoşi în afara legii.”[65] În Viena circulă şi în ziua de astăzi scuza că Lueger se manifesta, ce-i drept, ca antisemit, dar că el nu lua în serios această atitudine. Că el avea chiar prieteni evrei şi că, în fond , nici un evreu „nu păţise nimic” grav.

Într-adevăr, Lueger are contacte cu evreii în ciuda antisemitismului său manifestat în public, şi el se străduieşte să aibă o colaborare bună şi cu Comunitatea Iudaică. Sub acoperirea mult citatei sale devize: „Eu hotărăsc cine este evreu!” el îşi ia libertatea să facă excepţii. Cei ce îl susţin politic sunt toleraţi. Deoarece, spre deosebire de Schonerer, pentru el elementul definitoriu al evreului nu este rasa ci religia, el îi acceptă – spre nemulţumirea tovarăşilor săi de partid – de multe ori în cercul său pe evreii botezaţi, de exemplu pe Dr. Albert Gessmann sau pe înaltul funcţionar Rudolf Steghart. În plus, în ultimii săi ani de viaţă el se manifestă mult mai tolerant decât în anii de ascensiune.

În discuţiile sale particulare cu cei de altă opinie Lueger obişnuieşte să-şi atenueze antisemitismul, argumentând că recurge la el doar ca la o metodă eficientă de luptă politică. Guvernatorului liberal al Austriei Inferioare – contele Kielmansegg – îi spune în 1897 că antisemitismul reprezintă „pentru el doar o momeală cu care atrage masele şi că el personal respectă şi apreciază pe mulţi evrei şi nu i-ar face nici unuia cu bună ştiinţă ceva rău.”[66]

Iar negustorului evreu Sigmund Mayer, care joacă un rol de frunte în Comunitatea Iudaică, reprezentând prin urmare un factor de importanţă politică pentru Lueger, acesta îi spune cu multă amabilitate: „Pe evreii maghiari îi agreez şi mai puţin decât pe maghiari, dar nu îi duşmănesc pe evreii noştri din Viena; ei nu sunt chiar aşa de răi, iar noi nu ne putem lipsi de ei. Vienezii mei au tot timpul chef de odihnă, evreii sunt singurii care au totdeauna chef să fie activi.” [67]

Cu toate acestea, asemenea vorbe nu-i pot convinge pe membrii Comunităţii, atât de des insultaţi. Iar Mayer dezaprobă în mod special faptul că Lueger face, contra convingerilor sale, din antisemitism o armă politică: „Individul acesta este lipsit tocmai de acea componentă primordială care îl face pe om să aibă caracter, şi anume de onestitatea. Atitudinea sa antisemită este totdeauna ipocrită.” Lui Lueger Mayer îi spune: „Nu vă reproşez că sunteţi antisemit, ci că nu sunteţi. [68]

Fireşte – dacă Lueger s-a folosit, contra convingerilor sale, de antisemitism doar ca de un mijloc cu care să-şi atingă scopul, adică doar ca de un mijloc de propagandă şi de ademenire politică, el a fost mult mai mincinos decât adepţii lui. Căci aceştia sunt convinşi că ceea ce spun şi fac ei este corect. Aşa încât Arthur Schnitzler nu se arată deloc dispus să accepte toate scuzele lui Lueger, dimpotrivă: „Tocmai aceasta este pentru mine cea mai clară dovadă a moralităţii sale îndoielnice. [69]

Din punct de vedere politic este cu totul indiferent dacă

şi câţi prieteni evrei va fi avut Lueger în particular. Importanţă are doar efectul cuvântărilor lui aţâţătoare – iar acesta este devastator. Antisemitismul propovăduit, timp de decenii întregi, de Lueger, care se adresează ca un orator-hipnotizor unor mase ce îl venerează, devierile ordinare ale tovarăşilor lui de partid şi ale prietenilor de aceeaşi opinie cu el – devieri pe care el nu le contracarează – înveninează atmosfera. Chiar dacă nu a fost omorât nici un evreu, oamenii se abrutizează, văzându-şi prejudecăţile consfinţite de idolul lor.

Tocmai această oportunitate politică a antisemitismului este accentuată şi de Hitler într-unui dintre monologurile sale; el spune, plin de admiraţie faţă de succesele răsunătoare ale lui Lueger, că acesta a devenit creştin-social fiindcă a găsit în antisemitism calea de salvare a statului şi fiindcă, la Viena, antisemitismul nu putea pleca decât de la o bază religioasă. În felul acesta, lui Lueger îi reuşise să aibă printre cei 148 consilieri municipali ai săi, 136 de antisemiţi.

Pe de altă parte, politicianul Hitler critică antisemitismul catolic al lui Lueger considerându-l ca prea inconsecvent: în cazuri extreme, un pahar cu apă de botez salva atât prăvălia cât şi evreimea. Antisemitismul lui Lueger devenea o nouă încercare de convertire a evreilor. Şi: Lipsea convingerea că este în joc o problemă vitală pentru întreaga omenirede a cărei soluţionare depinde destinul tuturor popoarelor neevreieşti. Această ezitare şi acest antisemitism de faţadă este condamnat de Hitler care

rămâne un discipol al lui Schonerer, căci în felul acesta conştiinţa era legănată într-o senzaţie de securitate, oamenii credeau că îşi controlează inamicul, dar în realitate erau duşi de nas de el.[70]

Ajutorul dat de biserică în campania electorală

Lueger îmbină în deviza sa „catolic, austriac şi german" interesele sale politice cu cele ale bisericii. Acest fapt îi asigură sprijinul mai întâi al clerului inferior iar mai târziu al întregii biserici. Preoţii fac, de la amvon, propagandă partidul lui Lueger şi împotriva „liberalilor evrei", militând pentru socialismul creştin. În schimb Lueger îi îndeamnă pe oameni să frecventeze cu asiduitate biserica, iar când apare în public el se înconjoară de clerici şi călugăriţe.[71]

Lueger trezeşte entuziasm încă în 1889, cu ocazia Anului Nou, când, la 100 de ani după revoluţia franceză, el exclamă: „Anul 1889 va fi o piatră de încercare pentru partidul nostru… Nu trebuie să renunţăm nici o clipă la lupta pentru revigorarea orânduirii creştine. În anul 1789 a avut loc revoluţia, în anul 1889 trebuie să aibă loc revizuirea revoluţiei, preotul catolic trebuie să ajungă iar în frunte, el trebuie să demonstreze că este conducătorul poporului, că întregul popor sprijină mişcarea catolică. [72]

Ca răspuns binevenit la serviciile aduse de el bisericii, Lueger poate să se bazeze fără rezerve pe organizaţiile bisericeşti, pe cercurile clericale, pe asociaţiile de mame, pe corurile bisericeşti, pe mănăstiri şi şcoli. Prietenii săi

din cler fac o propagandă politică plină de eficacitate. Şi Hitler subliniază în „Mein Kampf" importanţa acestei tactici, accentuând că Lueger reuşeşte cu multă abilitate să se servească de toate instrumentele deja existente ale puterii, să câştige bunăvoinţa organizaţiilor influente mai vechi, ca să tragă din asemenea surse eficiente profituri cât mai mari pentru propria sa mişcare.[73] Partidul creştin-social evita să lupte împotriva vreunei organizaţii religioase, asigurându-şi în felul acesta sprijinul unei instituţii atât de puternice cum era biserica. Ca urmare, el nu avea decât un singur adversar cu adevărat redutabil. El înţelegea care este valoarea unei propagande duse cu generozitate şi se pricepea de minune să manipuleze pornirile sufleteşti ale maselor largi de adepţi.[74] Un rol politic deosebit de important pentru Lueger îi revine „Uniunii Femeilor Creştine din Viena", numită şi „Corpul de amazoane al lui Lueger" sau „Haremul meu". Slujindu-şi idolul cu entuziasm, femeile prestează o activitate politică eficientă, contribuind în măsură considerabilă la succesele lui Lueger. Contele Kielmansegg spune despre aceste Uniuni ale femeilor: „Obiectivul lor era cât se poate de politic, şi anume promovarea şi sprijinirea partiduluiiui Lueger prin campania dusă în familii şi în viaţa publică."[75]

Cu toate acestea, Lueger nici nu se gândeşte să militeze pentru drepturile politice ale femeilor „sale", de exemplu pentru acordarea dreptului la vot. Influenta preşedintă a Uniunii Femeilor, Emilie Platter, tună şi fulgeră ea însăşi împotriva „obsesiei moderne a

emancipării femeilor", slujindu-şi în felul acesta stăpânul, (vezi pag. 618).

Lueger se pricepe ca nimeni altul să le aduleze pe femei şi să-şi pună în joc şarmul personal considerabil pentru a întreţine buna lor dispoziţie şi dorinţa lor de a fi active. Tânărul Hitler poate studia pe exemplul „frumosului Karl" cum trebuie să procedeze un politician charismatic pentru ca să anihileze tendinţa spre critică a femeilor şi să facă din ele nişte forţe de muncă supuse, entuziaste şi gata de sacrificii. Căci, datorită activităţii lor îndelungate în cadrul parohiilor, aceste femei sunt obişnuite să slujească şi să se subordoneze autorităţii.

Lueger primeşte cel mai mare ajutor de la părintele iezuit Heinrich Abel care duce o luptă înverşunată împotriva evreilor, a liberalismului, a social-democraţiei şi, în primul rând, a influenţei nocive a francmasoneriei – „o bandă instigată de satana" – pe care o consideră răspunzătoare de toate tendinţele democratice şi naţionale, precum şi de numeroase pretinse crime politice. Recurgând la sintagme cum ar fi „conjuraţie mondială a francmasoneriei", „seducători ai poporului", „forţe oculte" şi un prezumtiv „guvern mondial ocult", el etichetează, de la amvon, toate relele drept „iudeo-francmasonice" îndemnându-şi credincioşii la o luptă implacabilă împotriva acestor „duşmani fără Dumnezeu" – la o luptă pentru biserică şi pentru partidul creştin-social.[76]

Abel nu se sfieşte să-şi afişeze antisemitismul şi în viaţa sa privată. De exemplu, el se laudă că este în posesia

unui baston cu care tatăl său îl bătuse odată pe un evreu – şi îi dăruieşte acest baston unui tovarăş de idei, ca semn al preţuirii sale.[77]

Abel organizează în fiecare an pelerinaje de bărbaţi la Mariazell şi Klosterneuburg, la care participă de cele mai multe ori şi primarul Lueger. Cu ocazia predicilor sale solemne Abel înfierează „groaznica teroare exercitată de social-democraţie asupra oamenilor mărunţi", precum şi „absolutismul birocraţiei liberale", în primul rând al „presei evreieşti". Şi colegul său, părintele iezuit Viktor Kolb, se implică în 1906, la Mariazell, în campania electorală: „Alegerile parlamentare nu sunt doar un act politic – ele sunt în primul rând un act religios; ele sunt o profesiune de credinţă pentru sau împotriva lui Dumnezeu, pentru sau împotriva religiei.[78]

Acest catolicism politic militant, care în Austria are o tradiţie de secole graţie Habsburgiior, adânceşte şi mai mult prăpastia dintre „clericali" şi „liberalii evrei". În jurul anului 1900 biserica este – cel puţin la Viena – un factor al puterii politice scăpat de sub control, iar braţul său prelungit este partidul creştin-social.

Un loc central în lupta împotriva liberalilor îl ocupă legile liberale din anul 1867, care consfinţesc nu numai emanciparea evreilor ci şi o politică liberală în învăţământ. Referindu-se la „poporul catolic din Austria", biserica şi partidul creştin-social fac apel la o „recatolicizare" şi la mai mult „spirit creştinesc". Aceasta înseamnă excluderea evreilor şi a „lacheilor evreilor" din toate domeniile vieţii

publice, în primul rând din rândurile învăţătorilor şi profesorilor. „Asociaţia Catolică pentru Şcoli” este gata să se implice în această campanie, cu atât mai mult cu cât are un preşedinte proeminent în persoana moştenitorului tronului, Franz Ferdinand. La biserică se face propagandă împotriva celorlalte Asociaţii pentru Şcoli. De exemplu, părintele Abel tună şi fulgeră împotriva „Asociaţiei pentru Şcolile Germane” pe care o etichetează drept „asociaţie evreiască” şi „filială a francmasoneriei”, deoarece ea refuzase să-i excludă pe evrei.[79]

Pentru a atrage noi suflete de partea bisericii şi a „germanităţii”, orfelinatele din Viena sunt organizate pe baze strict catolice şi germane. Fiii dotaţi ai creştin-socialilor sunt înscrişi la pensioane de băieţi renumite din Viena, pe care primarul le subvenţionează cu bani grei în aproape toate districtele Vienei. Aceste instituţii de elită îi educă pe copii într-un spirit strict militar, catolic şi german, intenţionând să formeze aici viitoarea pătură conducătoare catolică.[80] Defilările anuale ale orfanilor îmbrăcaţi în uniforme albe reprezintă o curiozitate a Vienei – formând şi punctul final, foarte ovaţionat, al procesiunii jubiliare din 1908. La 25 mai 1908 are loc pe hipodromul din Prater, în prezenţa publicului, un fel de repetiţie generală, „parada pentru jubileul imperial”: 2611 băieţi grupaţi în 16 batalioane defilează în pas de paradă în faţa împăratului. Probabil că tânărul Hitler a asistat la asemenea demonstraţii. În orice caz, el manifestă – conform spuselor lui Reinhold Hanisch – un interes

deosebit pentru această educaţie militară timpurie a băieţilor, subordonată intereselor de partid.

În cadrul universităţilor mişcarea creştin-socială ia o formă radical antiştiinţifică. Rectorul Universităţii din Viena, profesorul Eduard Suess, un renumit geolog, care este pe jumătate evreu şi, în plus, un politician liberal de frunte, trebuie să renunţe la funcţia sa încă din 1888 din cauza campaniilor antisemite duse de asociaţia „Creştinii uniţi”. Ziarul creştin Vaterland aţâţă spiritele: „Până acum lumea s-a plâns că universităţile noastre sunt jidovite; de acum înainte va trebui să ne împăcăm cu gândul că această fundaţie catolică s-a subordonat lui Anticrist.” [81]

În anii 1908/1909, când Hitler este la Viena, au loc tulburări la toate universităţile din Cisleithania din cauza profesorului de teologie Adolf Wahrmund, devenit indezirabil. La Innsbruck clericii aduc la Universitate chiar şi ţărani înarmaţi cu furci ca să-i ajute în acţiunea lor contra ştiinţei blestemate.

Lupta dusă, în jurul anului 1900, la Viena împotriva evreilor şi a prietenilor acestora obstrucţionează numeroase activităţi. De exemplu, „Asociaţia pentru Culturalizarea Poporului”, foarte angajată politic, în cadrul căreia oameni de ştiinţă renumiţi ţin gratuit conferinţe, este şicanată în fel şi chip deoarece refuză să interzică accesul conferenţiarilor „evrei sau de origine evreiască, precum şi a lacheilor evreilor”, aşa cum pretinsese primarul. Astfel, nu i se dă permisiunea să închirieze localuri pentru conferinţe, fondurile îi sunt blocate, membrii onorifici sunt

ţintuiţi la stâlpul infamiei ca seducători „iudeo-francmasoni” ai poporului. Nici faptul că proeminentul istoric – „arian” de religie catolică – Alfred von Arneth, preşedintele Academiei Imperiale de Ştiinţe, este şi preşedinte al acestei asociaţii nu impresionează pe nimeni. În vremea lui Lueger cuvântul „profesor” devine, oricum, un cuvânt de ocară.

Părintele Abel, preoţii Deckert şi Stauracz îşi comercializează, în cadrul asociaţiilor catolice şi în parohii, scrierile şi predicile antisemite. Printre acestea se găseşte şi cărticica lui Scheicher, colegul de partid al lui Lueger: „Din anul 1920” (Aus dem Jahre 1920). Prelatul îşi prezintă aici „visul” său şi anume cum vor arăta în 1920 ţările monarhiei dunărene dezmembrate: După o strămutare consecventă a populaţiilor minoritare, „statele estice” vor fi grupate după criterii naţionale şi vor fi devenit independente. Ţinuturile austriece vechi, cu Viena, se vor numi „Marca Estică”, Carinthia şi Craina „Marca Sudică”, iar regiunea Sudeţilor „Marca Nordică”; va exista o Boemie cehă. O Polonie poloneză, o Rutenie ruteană şi aşa mai departe. [82]

Între timp, spune prelatul Scheicher în visul său despre viitor, Lueger va fi ajuns la pensie ca „Guvernator al Mărcii Estice”. În cinstea lui, cartierul Leopoldstadt a primit numele de Luegerstadt. Viena este acum „curăţită de evrei”, fiindcă creştinii i-au împins pe „cei cu picioare plate”, pe „cei cu nasuri coroiate” şi pe „gheşeftari” spre Budapesta, instituind un boicot economic total contra lor.[83]

Evreii bântuiseră „în fostele ţinuturi ale Austriei mai rău decât ciuma," scrie Scheicher. Ei „i-au îndemnat pe tineri şi bătrâni la desfrânare ordinară, au subminat sistematic conştiinţa purităţii şi moralei, rezultatul fiind sifilisul şi scrofuloza" – şi aşa mai departe.[84] „Universitatea, şcolile, spitalele, pieţele şi străzile, toate, toate au fost edificate cu banii creştinilor! Cu toate acestea, imigranţilor veniţi din est, semiţilor semicivilizaţi din Galiţia şi Ungaria li se permite să se folosească în voie de instituţiile fondate de creştini! Deci, evreii au plecat acum cu toţii, iar Viena este curăţată. „A fost necesară o renaştere morală! Mai rămâne de rezolvat problema „criptoevreilor", adică a evreilor botezaţi, a evreilor „travestiţi", cu care ocazie prelatul face o referire la practicile inchiziţiei.[85]

O dată cu plecarea evreilor s-a terminat şi cu „sabatul vrăjitorilor" din Parlament. Acesta este dominat acum de iubire creştinească. Puţinii care ar mai protesta împotriva desfiinţării democraţiei vor fi luaţi de paznicii de la ospiciu şi închişi la ordinul lui Lueger.[86] În Parlament funcţionează un sistem cameral rânduit după stări sociale. Referendumurile pentru anumite probleme se desfăşoară în mod simplu, prin predarea de bile albe sau negre pentru Da sau Nu: „A fost o adevărată mântuire să scăpăm de domnia insuportabilă a demagogiei şi inculturii" – prin care se înţelege Parlamentul.[87]

Toate marile întreprinderi sunt etatizate. Nu mai există milionari. Toţi oamenii harnici trăiesc în pace. Demonstraţii ca acelea organizate odinioară la Viena de „socialiştii

evrei” sunt interzise. Nu mai există nici „răufăcători” în Marca Estică: „Am făcut curăţenie. Cel ce încalcă legile statului este spânzurat fără milă… Am spânzurat odată la Viena trei sute de evrei şi douăzeci de arieni într-o singură zi.” Şi: „în Polonia şi Rutenia a trebuit să spânzurăm mii de oameni, până ce toţi păcătoşii şi-au dat seama că nu-i de glumit.” Şi proxeneţii au fost spânzuraţi.[88]

Probabil că prelatul Scheicher nu este unicul care doreşte o soluţionare violentă a problemelor monarhiei multinaţionale. Dar el este, în orice caz, singurul care şi-a aşternut în scris fanteziile. Nostalgiile despre o „dominaţie a clerului” într-un stat totalitar cică integru, lipsit de evrei, fac parte din spiritul timpului în Viena dinaintea anului 1914.

Unul dintre liberalii care se pronunţă cu hotărâre împotriva legăturii dintre politică şi biserică este Tomáš G. Masaryk. La 4 iunie 1908, acesta declară în Parlament: „Partidul creştin-social este un partid politic; partea cea mai proastă este că el vorbeşte mereu în numele lui Dumnezeu şi al religiei. Acest procedeu compromite însă biserica şi religia. Acest partid vrea pur şi simplu să transforme Austria în bastion al unei teocraţii aristocratico-ierarhice, deşi toate celelalte ţări au ajuns deja mai departe în dezvoltarea lor.”[89]

Carnetul de partid adecvat

Unul dintre factorii care îi asigură lui Lueger succesul este grija deosebită cu care îi înconjoară pe alegători, făcându-i dependenţi de el şi de partidul său, prin numeroase binefaceri. El recunoaşte fără nici un echivoc că nu se simte obligat să aibă grijă de toţi vienezii, ci doar de electoratul său. Şi subliniază mereu cu mândrie, de exemplu în 1906 în Parlament: „Nu mă simt răspunzător decât faţă de alegătorii mei, nu mă simt răspunzător decât faţă de acei consilieri comunali care mi-au dat votul lor. [90] În orice caz, în Viena din jurul anului 1900 există tot felul de posibilităţi de câştig, căci oraşul este timp de decenii un uriaş şantier care înghite multă forţă de muncă şi multe servicii oferite de meşteşugari şi de cele mai diverse firme. Municipalitatea Viena plăteşte mai bine decât statul. Dar pentru a putea obţine un asemenea loc de muncă foarte râvnit – sau o locuinţă din partea municipalităţii, sau o bursă, sau orice altceva – trebuie să faci parte din partidul creştin-social, deci să fii în posesia „carnetului de partid" adecvat – o practică ce va juca şi în viitor un rol, nu lăudabil, în Austria, în afară de aceasta, orice slujbaş al municipalităţii, în primul rând orice profesor, trebuie să jure, la luarea în primire a postului său, că nu este şi nici nu va fi vreodată social-democrat sau membru al partidului lui Schonerer. În schimb, adepţii – preferaţi peste tot – ai lui Lueger se pot simţi nişte aleşi,

venerându-l ca pe un idol pe stăpânul care se îngrijeşte în mod impresionant de ai săi.

Administraţia oraşului se remarcă prin multă corupţie şi afacerism murdar, ceea ce nu s-ar fi putut întâmpla fără ştirea lui Lueger. Dar chiar şi cei mai înrăiţi adversari trebuie să admită că primarul personal nu este corupt şi nu s-a îmbogăţit. Ziarul Wiener Sonn und Montags Zeitung care nu are nici un pic de simpatie pentru creştin-sociali, confirmă totuşi: „în jurul lui totul se scaldă în aur şi decoraţii, în titluri şi ofrande grase, el însă nu vrea altceva decât să rămână omul popular care ţine toate frâiele în mână şi îi înalţă pe regi pe tron, amintindu-le însă mereu majestăţilor instalate prin graţia sa, că ele sunt creaturile sale."[91] Şi Hitler subliniază în „Mein Kampf" referindu-se la Schonerer şi Lueger: în mlaştina unei corupţii politice generalizate, ei au rămas întreaga lor viaţă nepătaţi şi invulnerabili. [92]

Lueger este în continuare neînduplecat în ura sa fată de opoziţia politică, în primul rând faţă de „liberalii evrei", iar, după ce aceştia pierd puterea, faţă de „socialiştii evrei" pe care, cu ajutorul vechiului vot censitar, îi împiedică să participe la viaţa politică – şi pe care îi mai şi batjocoreşte fără întrerupere.

Social-democratul se eschivează de la muncă, spune Lueger: „lui îi este indiferent dacă stă sau nu câteva zile la arest. În timpul şi în afara detenţiei el nu lucrează nimic, cel mult intonează imnul muncii: Trăiască munca! Dar cu adaosul: Dacă o face altul! (Râsete puternice)".[93] Lueger

respinge cu ironie chiar şi cererile de a se acorda un ajutor şomerilor şi oamenilor fără adăpost. Aceştia sunt „oameni care se pricep să exploateze în prea mare măsură spiritul caritabil al populaţiei, fiind în stare să trăiască mult şi bine fără a munci deloc.”[94]

După ce consiliu! Municipal îl împuterniceşte, în 1909, să ia el singur toate deciziile în domeniul financiar, Lueger spune, cu ironie, că, la dezbaterea pe marginea bugetului, consilierul municipal social-democrat Jakob Reumann are, conform ordinii de zi, cuvântul: „Da, Reumann este acum mândru, el poate vorbi fără întrerupere până la 31 decembrie 1909. Pentru toată perioada aceasta, eu am primit de la consiliul municipal împuternicirea să derulez toate afacerile şi fără buget; dar atunci capul său va cădea. El va fi decapitat. Toată lumea râde de comedia asta. Doar nu o să permit să mi se ia conducerea. Rămân în continuare stăpân şi cu cât ei sunt mai îndărătnici cu atât puterea mea va fi mai mare.” [95]

Din cauza adversităţii dintre creştin-sociali şi social-democraţi, în Viena se înfruntă două pături sociale foarte asemănătoare, care urmăresc obiective politice asemănătoare – de exemplu antisemitismul – : meşteşugarii, ţăranii şj micii meseriaşi formează un front comun împotriva muncitorilor industriali – şi invers. Se ajunge mereu la confruntări între aceste două grupări, mai ales atunci când meşteşugarii protejaţi de Lueger cer preţuri prea mari iar muncitorii protestează.

De exemplu, măcelarii din Viena fuseseră dintotdeauna

sprijiniţi de Lueger care este foarte mândru de diploma de „măcelar de onoare” primită de la aceştia. Privilegiile, condiţionate politic, ale acestora explică preţurile exagerate ale cărnii, de care vienezii au parte ani de zile. Un lucru asemănător le reuşeşte şi cărăuşilor şi camionagiilor. [96]

Guvernatorul Austriei Inferioare, contele Kielmansegg, încearcă să împiedice anumite abuzuri, mai ales în interesul turismului, dar fără nici un rezultat. Barierele politice paralizează orice reformă, „din care cauză Viena ajunge în câţiva ani să aibă faima de a fi unul dintre cele mai scumpe oraşe din Europa, iar străinii încep să o evite. Un efect deosebit de nefast îl au legăturile politice dintre Lueger şi asociaţiile proprietarilor de imobile.

Pentru a contracara preţul ridicat al pâinii şi a lupta împotriva preţurilor dictate de brutarii din Viena, social-democraţii încearcă să găsească o soluţie întemeind fabrica de pâine „Ciocanul”, care, conform reclamelor, este „o fabrică a muncitorilor din Viena” şi „cea mai modernă fabrică de pâine din monarhie.”[97] Fabrica îşi vinde produsele cu ajutorul organizaţiilor de partid social-democrate şi a grupurilor de autoajutorare, care le transportă în camioane bătătoare la ochi, de culoare roşie, lăsând să se înţeleagă că nu se vor da înapoi în cazul unor confruntări. [98]

Ca să apere interesele brutarilor, creştin-socialii pornesc la atac împotriva fabricilor de pâine „roşii”. Tema este pusă pe tapet aproape la toate întrunirile electorale,

de exemplu cu ocazia unei întâlniri cu alegătorii creştin-sociali, ţinută în 1911 într-o Brigittenauer Bezirksnach-richten tună şi fulgeră că „întreprinderea iudeo-capitalistă" a fabricii de pâine „Hammer" urmăreşte distrugerea meseriei de brutar şi „dominaţia marilor speculanţi evrei şi a liderilor socialişti evrei." [99]

De la Hanisch aflăm că tema controversată a fabricii de pâine „Hammer" reprezintă şi la căminul de nefamilişti un subiect de discuţii aprige. În orice caz, tânărul Hitler declară că pâinea produsă de fabricile „Anker" şi „Hammer" este foarte gustoasă – fapt consemnat ca ceva ieşit din comun având în vedere criticile necontenite aduse de Hitler social-democraţiei.

Germanizarea Vienei

Toate problemele naţionale ale monarhiei dunărene se concentrează la Viena pe care popoarele habsburgice o consideră, pe drept cuvânt, capitala „lor" şi oraşul rezidenţial. Prin urmare, Viena ar fi trebuit să fie un oraş multinaţional – şi de fapt chiar şi este dacă ţinem cont de numărul imigranţilor. Căci mai mult de jumătate dintre locuitori nu s-a născut la Viena. Este ilustrativ raportul numeric dintre băştinaşi şi imigranţi mai ales în cartierul Brigittenau, unde locuieşte Hitler: Din 71.500 locuitori câţi sunt înregistraţi în 1908, doar 17.200 s-au născut la Viena.[100] Hitler spune în 1941: Problema Vienei o reprezintă varietatea de sânge din interiorul zidurilor ei.

Trăiesc acolo urmaşii tuturor raselor din vechea Austrie, aşa încât fiecare are altă lungime de undă şi fiecare are alt emiţători .[101]

Ca urmare a acestei uriaşe migraţiuni, raporturile de forţă dintre etnii se modifică în scurtă vreme: în regiunile germanofone bogate procentul populaţiei germane scade mereu – în primul rând la Viena. Stafia deznaţionalizării bântuie peste tot. Băştinaşii se simt ameninţaţi de masele de imigranţi sărmani, care vorbesc altă limbă; ei se tem că vor fi deposedaţi de putere în „propria" lor ţară, având sentimentul că nu sunt în suficientă măsură protejaţi de stat – mai ales când şomajul şi valul de scumpiri încep să ia proporţii. In felul acesta ei devin foarte receptivi pentru sloganurile naţionaliste radicale.

Toate aceste mutaţii duc şi la o modificare a „spiritului timpului" de la o generaţie la alta. Dacă taţii fuseseră încă liberali şi cosmopoliţi, fiind mândri de diversitatea monarhiei, fiii sunt deja naţionalişti. Oskar Kokoschka, contemporanul lui Hitler (dar cu trei ani mai în vârstă decât el) subliniază în amintirile sale această cezură: „Familii provenite din aproape patruzeci de etnii se cunoscuseră, se încuscriseră, făcuseră negoţ împreună. Îţi venea să crezi că această monarhie habsburgică învăţase, în decurs de aproape un mileniu, arta de a-i face pe reprezentanţii atâtor etnii să trăiască în pace unii cu alţii" ca un „model de viaţă civilizată în societate". Dar: „Acest imperiu părea să fi devenit dintr-o dată atât de mic încât oamenii se călcau unii pe alţii pe picioare." Şi: „Elita

spirituală a diferitelor etnii începuse să spargă geamurile; muncitori cu concepţii internaţionaliste ridicau baricade cu ajutorul pietrelor din pavaj. Politicienii naţionalişti aveau pretenţia să exploateze ei singuri bogăţiile subterane ale ţărilor lor, în detrimentul întregului popor. Parabola acelui om de stat din Roma care arătase că membrele desprinse de trup nu pot exista independente unele de altele era dată uitării. ” [102]

Primarul Lueger atacă de la bun început cu multă energie problema arzătoare a capitalei, şi anume imigraţia care nu poate fi stăvilită. El combate străduinţele naţionalităţilor negermane din monarhie de a menţine la Viena cel puţin ficţiunea unei capitale supranaţionale şi impune cu fermitate caracterul german al Vienei, în conformitate cu motto-ul său mereu reluat: „Viena este germană şi trebuie să rămână germană!” În această privinţă el urmează exemplul celeilalte capitale din imperiu, Budapesta, care este pur maghiară, ducând o politică riguroasă de maghiarizare a celorlalte naţionalităţi. El urmează însă şi exemplul capitalelor altor ţări din Cisleithania, care se orientează şi ele spre rădăcinile lor naţionale, ducând o politică rezolută de naţionalizare: Praga devine în aceste decenii un oraş ceh, Lembergul un oraş polonez, Triestul unul italian, Liubliana unul sloven şi aşa mai departe. Şi peste tot au loc conflicte naţionale între majoritate şi minoritate.

Lueger porneşte procesul de germanizare de la elementul care defineşte o naţionalitate în statul

multietnic, şi anume de la limba vorbită, pretinzând, fără drept de apel, de la fiecare imigrant să se folosească de limba germană.

Apoi se ocupă de formularea legii pentru acordarea cetăţeniei vieneze – lege existentă din 1890. Această lege stipulează că poate deveni cetăţean al Vienei o persoană validă şi integră moral, care dovedeşte că îşi are de zece ani domiciliul stabil la Viena şi plăteşte de zece ani impozite, se bucură de independenţă economică şi depune în faţa primarului jurământul „că îşi va îndeplini cu conştiinciozitate toate îndatoririle cetăţeneşti prescrise de statutul municipalităţii şi va acţiona pentru binele municipalităţii." Lueger adaugă la această formulă şi jurământul „de a face tot ce îi stă în puteri pentru menţinerea caracterului german al oraşului. [103] El mai completează ceremonia depunerii jurământului de cetăţean şi cu o confirmare solemnă a tezei sale că Viena este un oraş german.

Jurământul acesta înseamnă pentru imigrant obligaţia stringentă de a se lăsa asimilat şi germanizat şi reprezintă, în plus, un instrument politic care permite orice demersuri contra asociaţiilor şi şcolilor negermane. Căci noii cetăţeni, care juraseră să devină germani, riscă să fie acuzaţi de sperjur dacă sunt surprinşi că vorbesc în cehă sau poloneză şi că activează într-o asociaţie naţională negermană. Aşa ceva este, ce-i drept, legal din punctul de vedere al legislaţiei statului, dar încalcă jurământul de cetăţean. În felul acesta se deschid larg porţile delaţiunii.

Primarul vorbeşte foarte pe şleau, mai ales când se referă la cehi; de exemplu, în 1909, cu ocazia unei întruniri cetăţeneşti, ei exclamă: „A cui pâine o mănânci, cântecul aceluia îl cânţi şi limba aceluia o vorbeşti. Ştiu că există cehi care nu vor cu nici un preţ să se supună; cei ce nu se supun, trebuie îngenuncheaţi… Aici, la Viena, şi în Austria Inferioară domină şi este valabilă limba germană."[104] în orice caz însă – şi găsim aici dovada înţelepciunii politice a lui Lueger – dacă imigranţii se lasă asimilaţi, devenind cetăţeni „germani" oneşti, primarul le oferă protecţie şi ajutor în baza celebrei devize: „Daţi-le pace boemianilor mei." El le asigură cehilor deveniţi vienezi funcţii înalte, creându-şi astfel o gardă personală devotată care îl urmează orbeşte. Mulţi meşteşugari şi mici meseriaşi, cehi la origine, devin admiratori înfocaţi ai lui Lueger – spre furia cehilor naţionalişti din Praga care sunt de părere că este „de trist augur că tocmai pătura de mijloc a cehilor din Viena reprezintă slugile de nădejde ale clericalismului lui Lueger. [105]

Această germanizare consecventă a Vienei pe timpul lui Lueger contribuie în mare măsură la faima sa trezind şi în tânărul Hitler o admiraţie neţărmurită pentru cel mai influent primar german al tuturor timpurilor. [106]

În 1908, când se pune pe tapet posibilitatea de a se înfiinţa la Viena o facultate de ştiinţe juridice în limba italiană – şi poate şi o universitate slovenă – se ridică şi întrebarea (fundamentală dacă Viena este sau nu un oraş multietnic. Răspunsul resemnat îl dă ministrul de finanţe,

originar din; Galiţia, Leon von Bilinsky, care îi spune ambasadorului german că „ar fi o prostie să vrei să transplantezi aici, în mod artificial, o universitate italiană şi poate chiar şi una slovenă” , căci: „Viena nu mai este capitala Austriei în sens naţional; ea este un oraş german, situaţia nu mai poate fi schimbată.[107]

Moartea lui Lueger

Agonia îndelungată a primarului agită spiritele în primăvara anului 1910. Viena are o singură temă de discuţie: calităţile şi defectele „Dumnezeului din Viena”. Şi în sala de lectură a căminului de nefamilişti din Meldemannstrasse se duc în aceste zile dispute înverşunate, după cum ne spune Hanisch. Social-democraţii care nutresc speranţa că acum, când creştin-socialii rămân fără lider, vor repurta ei victorii în Viena, nu se zgârcesc cu criticile. Acestea îi revoltă pe adepţii lui Lueger, printre ei, după Hanisch, şi Hitler care are atunci 21 de ani. El le relatează colegilor în mod amănunţit despre evoluţia lui Lueger pe care era clar că o urmărise cu multă atenţie. Material de studiu există din belşug. Căci ziarele abundă în istorioare despre Lueger, iar din 1907 există şi o primă biografie a lui Lueger scrisă de Franz Stauracz; aceasta fusese tipărită într-o ediţie mare putând fi găsită în toate bibliotecile şi şcolile din Viena, deci cu siguranţă că şi în biblioteca de la căminul de nefamilişti.[108]

Lueger moare la 10 martie 1910. Înmormântarea sa

intră în istoria numeroaselor înmormântări spectaculoase din Viena, fiind considerată „cea mai frumoasă”. Ambasadorul german raportează la Berlin: „Nici un suveran nu poate fi înmormântat cu mai multe onoruri.”[109]

Convoiul funerar porneşte de la Primărie, străbătând Ring-upână la catedrala St. Stephan unde are loc slujba de înmormântare în prezenţa împăratului, a multor arhiduci, miniştri şi alţi înalţi demnitari. Apoi convoiul porneşte mai departe pe strada Rotenturmstrasse, şi de-a lungul cheiului.

În piaţa Aspernplatz aşteaptă peste 1000 de trăsuri care îi duc pe participanţi pe drumul, lung până la Cimitirul Central. Publicul nu are acces la cimitir, toate tramvaiele de pe acest traseu fuseseră suspendate. Lueger este coborât deocamdată în mormântul părinţilor săi deoarece cripta din biserica „Dr. Karl Lueger Gedächtniskirche” (biserica comemorativă Dr. Karl Lueger) nu este încă terminată.

Majoritatea prăvăliilor este închisă, casele arboraseră drapele în bernă. Ca de obicei cu ocazia unor evenimente mari, se improvizaseră gherete cu cârnăciori. Convoiul este flancat de o parte şi de alta de un şir de 40.000 de participanţi în uniformă: garnizoana din Viena, veterani, asociaţii orăşăneşti care purtau uniformă, asociaţii defensive, filialele locale ale Uniunii Femeilor Creştine cu drapelele lor colorate. Pe scurt: Viena are parte de o mare festivitate. Când uriaşul convoi funerar îl transporta pe primar de la Primărie spre Ring, m-am aflat şi eu printre

sutete de mii de oameni care priveau cortegiul.[110]

Putem presupune că tânărul Hitler a citit şi multe dintre numeroasele necroloage din ziare şi poate că cel mai mult l-a interesat articolul publicat de cel mai acerb adversar politic al lui Lueger şi anume de Friedrich Austerlitz în ziarul Arbeiter Zeitung. Austerlitz face o analiză strălucită a evoluţiei politice plină de succes a lui Lueger, analiză ce ar putea fi considerată un adevărat manual pentru formarea unui politician ambiţios.

Esenţiale pentru viaţa lui Lueger au fost „forţa plină de tenacitate şi voinţa neînduplecată", „forţa care atinge obiectivul fixat de voinţă". „El nu a aderat la nici un partid ci şi-a creat propriul său partid; el nu a avansat în ierarhie în funcţie de vechimea sa în partid, ci liderul a existat înainte de a fi luat naştere partidul. Fără a dispune de alte mijloace decât de vorba sa îndrăzneaţă, el a cucerit oraşe şi sate, fasonându-i pe reprezentanţii lor după propriul său chip. Cum de a fost posibil aşa ceva? Lueger este primul politician burghez care s-a bazat pe mase, a pus în mişcare masele, şi-a înfipt rădăcinile puterii adânc în pământ." Lueger şi-a dat seama „că, în epoca noastră, doar o forţă redutabilă generează efecte politice redutabile şi că nucleul activităţii politice este organizarea." [111]

Dar, continuă Austerlitz, Lueger nu numai că a trezit forţe „ci a şi distrus idei"… „substituind ideilor fertile ale democraţiei o demagogie lipsită de scrupule… Tonul brutal care nu se dădea înapoi de la cele mai otrăvite calomnii la adresa adversarului; un terorism plin de ură

care transforma adversitatea politică într-un război de exterminare totală", toate acestea au fost „perfecţionate de el până la virtuozitate". De aici provine şi „abuzul neruşinat de putere publică în folosul intereselor de partid." Apoi: „Şi arta de a face promisiuni fără acoperire, arta de a împăca în aparenţă contrastele, de a avea astăzi o atitudine agrară şi mâine una industrială, de a se implica în favoarea întreprinzătorilor şi a-i adula pe muncitori, de a fi devotat guvernului dând impresia că se află în opoziţie – şi această artă este o invenţie de-a lui Lueger." [112]

Moartea lui Lueger este urmată de un declin al mişcării creştin-sociale. Partidul rămas fără lider, subminat de conflicte interne, de rivalităţi şi cazuri de corupţie uriaşă, devenite publice, obţine în 1911 doar 76 de mandate parlamentare faţă de 95 câte avusese înainte. Cu atât mai mult înfloreşte însă cultul creat în jurul lui Lueger. [113]

Se pare că şi la căminul de nefamilişti se discută despre apusul epocii de glorie a partidului o dată cu moartea lui Lueger. Conform relatărilor lui Hanisch, Hitler declară la moartea lui Lueger că se simte nevoia unui nou partid: acesta ar trebui să aibă un nume de rezonanţă şi să preia cele mai eficiente devize ale celorlalte partide pentru a atrage cât mai mulţi adepţi. După Hanisch, pe Hitler nu-l satisface pe deplin niciunul dintre partidele existente pe vremea aceea.

Hitler rămâne un izolat, un observator pus pe „studiu": „Deoarece nu-mi vedeam concretizate convingerile în nici un alt partid, nu mă puteam hotărî să ader la una din

organizaţiile existente şi nici să militez alături de vreuna. Consideram încă de pe atunci toate mişcările politice drept greşite şi incapabile să iniţieze o renaştere naţională a poporului german care să vizeze esenţa şi nu doar aspectul numeric.

Totuşi, cei doi politicieni din Viena, Schonerer şi Lueger, cu defectele şi calităţile lor, reprezintă pentru Hitler modele politice cărora el le dedică multe pagini din cartea sa: Este extraordinar de instructiv pentru epoca noastră să analizăm cauzele eşecului celor două partide. Este util mai ales pentru prietenii mei, deoarece situaţia de astăzi este în multe privinţe asemănătoare cu cea de atunci; în felul acesta s-ar putea evita greşelile. Iar mai departe: Acest proces de ascensiune şi declin al mişcării pangermaniste pe de o parte şi de ascensiune nemaiîntâlnită a partidului social-creştin pe de altă parte devenise pentru mine un obiect de studiu de cea mai mare importanţă. [114] Şi: Schonerer era mai consecvent, el era decis să distrugă statul. Lueger credea că poate menţine statul austriac cu caracter german. Amândoi erau germani până în fundul sufletului)[115]

Faptul că, la Viena, Hitler se reorientează de la pangermanişti la creştin-sociali – după cum spune în „Mein Kampf" – nu înseamnă însă, în ciuda duşmăniei de moarte dintre aceste două partide, că el şi-ar fi schimbat convingerile politice. Căci pangermaniştii sunt în aceeaşi măsură naţionalişti germani, antiliberali, antisemiţi şi anti-social-democraţi ca şi creştin-socialii. Limbajul agresiv din

ziarele lor este identic.

În ciuda admiraţiei faţă de Lueger, Hitler nu devine un „discipol” de-al său: el selectează doar acele componente ale politicii lui Lueger care corespund „concepţiei sale de viaţă”. De exemplu, simpatia lui Hitler încetează cu siguranţă când vine vorba despre catolicism. El nu fusese religios nici în timpul şcolii; şi nici un martor ocular nu îşi aminteşte ca el să fi frecventat biserica. August Kubizek spune: „Cât timp l-am cunoscut pe Hitler nu-mi amintesc ca el să fi fost vreodată la o slujbă religioasă.”[116] În ciuda respectului pentru Lueger, Hitler nu se înscrie în Partidul Creştin-Social fiindcă îl deranjează „relaţiile strânse cu clerul care se amestecă mereu în politică.”[117]

Nici injuriile continue ale lui Hitler la adresa „iezuiţilor” nu sunt compatibile cu spiritul partidului creştin-sociai. Iar observaţia din cartea a 2-a nu este deloc amicală: Pe la sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX toate congresele partidului clerical şi creştin-sociai din Viena se încheiau cu îndemnul de a restitui Sfântului Părinte oraşul Roma.[118]

Hanisch consideră însă demn de menţionat faptul că tânărul Hitler s-a situat odată de partea „clericalilor”: şi anume când aceştia i-au atacat pe social-democraţi. Ziarul Arbeiterzeitung luase în derâdere procesiunea din Joia Verde, iar tânărul Hitler a „luat apărarea religiei.”

Hitler îl critică pe Lueger în primul rând fiindcă acesta nu a exploatat mai bine principiul rasial atât împotriva evreilor cât şi a slavilor, spunând că Schonerer fusese mai

consecvent în această privinţă. Admiraţia sa îl vizează însă pe Lueger ca tribun al poporului; el subliniază abilitatea tactică cu care acesta evită să zăpăcească poporul cu prea multe obiective de luptă – cum făcea Schonerer – concentrându-se, în schimb, asupra unuia singur şi anume evreii: Arta liderilor cu adevărat mari din toate timpurile constă, în primul rând, în a nu fărâmiţa atenţia unui popor, ci a o concentra pe un singur duşman.[119]

Cultul lui Lueger înfloreşte iar după alipirea Austriei la Germania. Partidul Naţional-Socialist organizează o înmormântare solemnă (într-un mormânt de onoare), pentru sora lui Lueger, Hildegard. Filmul „Viena 1910" în care joacă o serie de artişti cunoscuţi fiind prezentat în premieră în 1943, este un omagiu adus lui Lueger. Faptul că Schonerer apare aici ca figură de contrast faţă de Lueger, în maniera alb-negru, îi înfurie pe „ultimii adepţi ai lui Schonerer". Ca răspuns la protestele lui Stein, Goebbels consemnează în jurnalul său: „Există în Viena o clică politică radicală care vrea să determine eşecul acestui film. Nu voi admite aşa ceva." În schimb admite şi el că: „Fără îndoială, Lueger a fost puţin eroizat aici." Dar toate aceste evenimente le sunt oricum „complet necunoscute" tuturor, cu excepţia „unui mic cerc de oameni interesaţi."[120]

9. CEHII DIN VIENA

Valul de imigraţie din jurul anului 1900

Relaţiile politice din monarhia dualistă de după anul 1867 reduc treptat importanta germanilor în stat, mai întâi prin împărţirea imperiului în Cis şi Trans, iar apoi, chiar şi în jumătatea vestică a imperiului, prin constituţia liberală din 1867 care garantează drepturile naţionale ale tuturor cetăţenilor. Introducerea votului universal şi egal în 1906 restrânge importanţa germanilor la cota parte care corespunde procentului lor de reprezentare în imperiu. În Cisleithania acesta este de doar 35,6% – iar în întregul imperiu austro-ungar chiar şi mai mic. În acest nou sistem democratic germanii sunt obligaţi să renunţe la supremaţia lor, să-şi împartă suveranitatea cu celelalte naţionalităţi şi, în ultimă instanţă, să se subordoneze majorităţii negermane. Acest proces este dureros şi determină puternice conflicte interetnice.

Limba germană, dominantă până în 1867, este înlocuită treptat, în şcoli şi universităţi, cu limbile naţionale ale fiecărei ţări. În timp ce în majoritatea gimnaziilor limba de predare era, înainte de 1867, germana, în 1905 ea nu mai este decât în jumătate dintre ele, iar în 1912/13 doar în 43% – cu tendinţă de scădere. [1]

În Galiţia procentul celor ce se declară vorbitori de limbă poloneză creşte cu 17, în timp ce procentul vorbitorilor de

limbă germană scade cu 57. În Bucovina procentul vorbitorilor de poloneză creşte cu aproape 40, al celor de limbă română cu aproape 20, în timp ce limba germană de-abia dacă mai este folosită. Motivul acestor mutaţii nu este doar emigrarea multor germani, ci şi faptul că multe persoane, oricum bilingve, din familii mixte, îşi declară acum poloneza ca limbă maternă în loc de germana, ca mai demult. [2]

Regresul limbii germane este foarte evident în ţinuturile Boemiei, cărora le revine o importanţă deosebită şi pe plan economic, ele reprezentând cea mai dezvoltată regiune industrială din imperiu. În Cisleithania cehii se situează pe locul doi, imediat după germani, fiind cea mai mare etnie şi având un înalt nivel de cultură şi mare productivitate economică. Ei le fac o concurenţă serioasă germanilor din Boemia, mai ales fiindcă oferă braţe de muncă mai ieftine. Din cauza puternicei presiuni naţionale mulţi muncitori germani din Boemia emigrează în Saxonia sau Austria Inferioară. În locul lor se stabilesc cehi, aşa încât numeroase localităţi până acum germanofone tind să devină bilingve, şi aceasta cu atât mai mult cu cât rata naşterilor este mult mai mare la cehi decât la germani. Numărul vorbitorilor de limbă cehă din ţinuturile Boemiei creşte între 1900 şi 1910 cu mai mult de 40%.

Un exemplu: Oraşul Budweis din sudul Boemiei este în jurul anului 1850 aproape în întregime german; în 1880 germanii şi cehii ajung la egalitate, în 1910 germanii reprezintă doar 38,2%, cu tendinţă descrescătoare.[3] În

Praga – inclusiv suburbiile – trăiesc în 1880 228.019 cehi şi 41.975 germani, deci cam 82% la 18%. În 1900 raportul este deja de 92,3% la 7,5%.[4] În 1910 nu mai există nici un german în consiliul municipal.

Ambasada germană raportează în 1909, cu îngrijorare, la Berlin: „Germanii din regiunea Sudeţilor se găsesc de mult în defensivă faţă de cehi. Idealul urmărit în mod sistematic de cehi este să înfiinţeze un stat în stat care să cuprindă Boemia, Moravia şi Silezia Inferioară, cu o dietă generală a 'Stărilor coroanei boeme' la Praga. Cehii ar vrea să transforme apoi acest stat în stat într-un fel de Ungarie sub hegemonie cehă, cu ceha ca 'limbă oficială.' Germanii din Boemia ar avea, formal, drepturi egale, dar în practică ar fi supuşi unui proces de slavizare sau marginalizare… Tactica cehilor este ca nici un ţinut din Boemia să nu rămână pur german."[5]

Este adevărat că în Moravia se ajunge în 1905 la un compromis naţional satisfăcător („Acordul din Moravia"), în schimb tratativele cu Boemia sunt tergiversate ani de zile, cauzează căderea câtorva guverne şi nu sunt finalizate niciodată. Problema capitalei Praga se dovedeşte a fi insolubilă. Cehii susţin că Praga este un oraş sută la sută ceh. Minoritatea germană pledează pentru o Pragă bilingvă.

Plângerile legate de „procesul de slavizare" nu vin doar din partea adepţilor partidelor ultranaţionaliste. Toate partidele germane au – fireşte, în proporţie diferită – conştiinţa germanităţii lor, chiar şi sociai-democraţii,

partidele liberale şi creştin-socialli. Sentimentul elitist care caracterizează partea germană este contracarat de o conştiinţă naţională şi economică tot mai puternică a cehilor.

Procentul de populaţie cehă din Viena creşte între 1850 şi 1910 cam de zece ori. [6] În 1910 tot al cincilea locuitor al Vienei este de origine cehă – iar imigraţia continuă. În felul acesta, evoluţia spre o Austrie Inferioară bilingvă şi spre o capitală Viena bilingvă nu mai reprezintă o imposibilitate - dar numai dacă imigranţii rămân cehi şi nu se asimilează. Şi Hitler vorbeşte în „Mein Kampf" despre acest subiect fierbinte permanent din anii de tinereţe petrecuţi la Viena: Localităţi curat germane sunt, astfel, împinse, pe o cale ocolită, adică prin funcţionărimea de stat, încet dar sigur spre zona de pericol a bilingvismului. Acest proces face progrese rapide chiar şi în Austria Inferioară, Viena fiind deja considerată de mulţi cehi drept oraşul lor cel mai mare.[7]

Germanii se străduiesc să demonstreze, cu ajutorul statisticilor referitoare la impozite, că doar ei singuri fac posibilă „poziţia de mare putere" a monarhiei habsburgice, finanţând „necesarul Curţii, armatei şi administraţiei şi ducând în spate şi menţinând în viaţă balastul etniilor negermane." Pentru guvern însă ei nu reprezintă decât „un burete nesecat, din care el să-şi poată stoarce după dorinţă aurul şi sângele necesar. [8]

Statisticianul naţionalist-german Anton Schubert încearcă să demonstreze că ţara este invadată de străini,

făcând în fiecare sat şi în fiecare minister un fel de „triere a componenţei naţionale”.[9] El nu porneşte de la limba vorbită ci de la origine, pe care o deduce din nume – un procedeu destul de îndoielnic atunci când este vorba despre o populaţie amestecată deja de secole întregi. După acest criteriu tot al patrulea vienez ar trebui să fie socotit în ziua de astăzi, „slav” fiindcă numele său este de rezonanţă slavă. [10]

Dar deoarece consideră că acest aspect nu demonstrează destul de elocvent invazia elementului străin, Schubert exclude din capul locului câteva grupuri sociale ca „negermane”, de exemplu pe aristocraţi, chiar dacă sunt vorbitori de limbă germană, precum şi „burghezia germană indiferentă din punct de vedere naţional”, în primul rând pe liberali. Rezultatul unor asemenea calcule este că numai 0,8% din funcţiile centrale de stat sunt în mâinile germanilor: „În funcţiile centrale domină astăzi cehii, polonezii, slavii din sud şi feudalii; germanul autentic este deja mort şi desfiinţat acolo. Aceste studii statistice apar în anii 1905-1907 în trei volume, fiind mereu citate ca muniţie binevenită, în slujba politicii naţionaliste. [11]

Practica de a crea o imagine înspăimântătoare despre „slavizare” recurgând la metode cât se poate de discutabile este foarte răspândită. Un exemplu luat din revista Unverfälschte Deutsche Worte din 1908, despre „tentativele de slavizare” întreprinse de muncitorii feroviari cehi: în oraşul Amstetten din Austria Inferioară lucrează

într-un atelier „deja 50 de fii ai lui Wenzel”, adică o şesime din totalul echipei. Când cei vizaţi cer corectarea cifrelor, revista răspunde că nu poate fi de acord cu faptul că „cel care cere corectura socoteşte că are doar şase cehi în atelier, considerându-i germani pe acei sloveni şi cehi care sunt stabiliţi de mai multă vreme aici. [12]

Hitler nu se arată surprins de asemenea cifre, spunându-i în 1942 lui Reinhard Heydrich cu ocazia unui dineu: Cehii sunt maeştri ai infiltrării în altă etnie, exemplul Vienei este o dovadă concludentă. Înaintea primului război mondial, dintre cei 1800 funcţionari cezaro-crăieşti de la Curte doar vreo 120 mai erau germani, tot restul, până sus la cele mai înalte funcţii, erau cehi”2 Conform cifrelor oficiale, la 1 ianuarie 1914 din 6293 funcţionari ministeriali 4772 (75,8%) erau germani şi numai 653 (10,8%) erau cehi, dar calculul fusese făcut, ca de obicei, luând limba vorbită drept criteriu.[13]

Fără îndoială, însă, că în Viena, care are o situaţie grea din cauza şomajului, a crizei de locuinţe, a scumpirilor şi a instabilităţii politice, băştinaşii se tem cu adevărat de sosirea unor noi imigranţi, mai ales din Cehia. Starea de lucruri este sintetizată şi de un proverb vienez din această perioadă: „Există un singur oraş imperial, există o singură Vienă. Vienezii sunt în afara ei, boemienii sunt în ea!”

Nu se ştie cu precizie câţi cehi trăiesc în jurul anului 1910 la Viena. Sigur este însă că cifra indicată de recensământul din 1910, şi aume 100.000, este mult prea mică. Dacă cehii din Viena nu vor să se expună unor

discriminări serioase, ei trebuie să treacă în formularele – care nu sunt secrete – germana ca limbă uzuală; în felul acesta ei sunt socotiţi germani. Oricum, acei care obţin cetăţenia vieneză, trec drept germani.

Dacă pornim de la originea cetăţenilor Vienei tabloul este însă foarte diferit. Astfel, în 1910 cam 500.000 din cei 2.000.000 locuitori ai Vienei provin din ţinuturile Boemiei. Iar dacă ţinem cont şi de generaţia părinţilor, numărul se dublează. Deci, în funcţie de unghiul din care privim problema, un sfert sau, respectiv, jumătate din vienezi este originară din ţinuturile Boemiei. Iar aici procentul de cehi este, în mod evident, mult mai mare ca cel de germani. Totuşi, numărul imigranţilor cehi nu ne permite să conchidem cât de mare este procentul populaţiei cehe. Căci, pe de o parte fluctuaţiile din rândul cehilor sunt foarte mari, pe de altă parte – şi înainte de orice – procesul de asimilare este de multe ori atât de rapid, încât imigranţii sunt „germanizaţi" deja după câţiva ani. [14]

Cehii vin la Viena ca muncitori industriali, ca subrete, bucătărese, bone la copii, cizmari, croitori, muzicieni. Deoarece mulţi locuiesc la patroni, de exemplu ucenicii sau subretele, ei sunt dispersaţi în toate districtele oraşului şi nu trăiesc în masă compactă, ca evreii din Viena concentraţi mai ales în cartierul Leopoldstadt. Acest fapt uşurează asimilarea lor.

Intermediarii de profesie aduc şi băieţi foarte tineri, uneori de doar zece ani, care sunt preluaţi de către meşteşugarii vienezi încă de la gara Franz Joseph, ca de

la un târg de sclavi.[15] Ei îi plătesc intermediarului un comision şi îi restituie costurile călătoriei, apoi îi iau la ei pe copiii care de cele mai multe ori nu înţeleg o boabă de germană. În jurul anului 1900 există la Viena de două ori mai mulţi ucenici cehi decât germani; aceştia lucrează în atelierele cizmarilor, croitorilor şi tâmplarilor vienezi, care sunt adeseori ei înşişi de origine cehă.

În afara cehilor stabiliţi deja la Viena, mai există numeroşi muncitori sezonieri care lucrează în construcţii sau în cărămidarii doar de primăvara până toamna, iar în timpul iernii se întorc la familiile lor din Boemia: aceştia sunt aşa numiţii „boemieni cărămidari" sau „femeile de la mortar" (care amestecă ingredientele mortarului). Mulţi tineri vin la Viena doar pentru câţiva ani, câştigă aici ceva bani şi investesc banii într-o prăvălie sau într-o casă, contribuind astfel la avântul economic al Boemiei. Aşa încât la Viena găsim mulţi cehi, dar aceştia sunt mereu alţii, ceea ce o determină pe istoriciana Monika Glettler să compare Viena cu un „hotel tot timpul ocupat, dar tot de alţi clienţi care alternează."[16]

Furia stârnită în rândurile naţionaliştilor germani de procesul de „slavizare", exacerbată şi de acţiunile teroriste ale cehilor contra germanilor din Praga, precum şi de paralizarea activităţii parlamentare din cauza naţional-socialiştilor cehi se revarsă, la Viena, asupra verigii celei mai slabe, adică asupra cehilor din Viena. Cei mai mulţi dintre aceştia sunt apolitici şi nu vor decât să trăiască şi să muncească în linişte. Dar ei sunt atraşi, fără voia lor, în

vâltoarea luptelor naţionale din Boemia şi manipulaţi de radicalii cehi care îi utilizează ca mijloc de agitaţie la Viena, mai ales după evenimentele din anul jubiliar, când la Praga a fost decretată starea excepţională. Radicalii germani, în schimb, îi consideră pe cehii din Viena ca pe un fel de ostatici cu care pot să-i şantajeze pe cehii atotputernici din Boemia.

Deci atât la Praga cât şi la Viena victimele sunt cei mici şi slabi, care nu mai pot duce o viaţă liniştită. Dacă minoritatea germană este terorizată la Praga, în ziua următoare este terorizată minoritatea cehă din Viena şi viceversa. Dacă prăvăliile germane din Praga sunt boicotate în baza lozincii „Nu cumpăraţi de la germani", la Viena sunt boicotate prăvăliile cehe în baza lozincii: „Nu cumpăraţi de la cehi" – şi viceversa.

Orice întrunire cehă din Viena este ameninţată să se termine cu încăierări. Naţionaliştii germani radicali alimentează teama de „dominaţia slavă", fiind de părere că „marile oraşe din Austria – un produs al perseverenţei germane şi al sârguinţei germane – sunt acum ameninţate de popoarele slave. Praga a căzut deja, Brünn luptă din greu contra inamicului, iar Viena este numită astăzi, spre ruşinea germanilor, cel mai mare oraş slav de pe continent."[17]

Mai ales consolidarea, la cehi, a conştiinţei că reprezintă o forţă economică este urmărită cu multă suspiciune. În 1912 există deja la Viena patru bănci cehe mari. Ziarul Brigittenauer Bezirksnachrichten deplânge

succesul lor evident şi zelul cu care îşi desfăşoară afacerile: Băncile cehe sunt deschise de la ora opt dimineaţa până la şapte seara, în schimb cele germane doar de la nouă până la patru. În plus, cehii atrag clienţii oferindu-le dobânzi mai mari. Numeroasele case de economii şi de împrumut, mai mici, ale cehilor încearcă, spune ziarul creştin-social, „să facă primul pas spre bilingvism, punând afişe în limba cehă pe străzile Vienei.”[18]

Pangermaniştii cer suspendarea ziarelor cehe şi ameninţă să dea publicităţii numele acelor oameni de afaceri care vând asemenea ziare. Dar cele 31 de ziare cehe din Viena, pe care ziarul Hammer le face cunoscute în 1909 ca dovezi prezumtive ale puterii presei cehe[19], sunt în cea mai mare parte ziare mici editate de uniuni sau asociaţii profesionale. Cele două cotidiene cehe mai importante au, la un loc, doar 20.000 de abonaţi; acestea sunt ziarul burghez fără partid Vidensky Dennik şi ziarul social-democrat Delnicke Listy. Tipografia unde se editează acesta din urmă este atacată de trei ori într-un singur an.[20] Ambele ziare se mută în octombrie 1909 – cu redacţia, administraţia şi tipografia – în strada Stumpergasse 5, deci în imediata vecinătate a tipografiei ziarului Alldeutsches Tagblatt. Începând cu anul 1910 se tipăreşte la Viena şi un minuscul ziar slav în limba germană şi anume Slavisches Tagblatt, cu subtitlul: „Organ fără de partid pentru menţinerea şi promovarea intereselor slave”.

Firmele germane care angajează muncitori negermani sunt boicotate economic şi social. Un orator itinerant al ziarului Sudmark declară, conform relatării din ziar: „Să dai afară 200 de boemiani este un act naţional mai lăudabil decât 300 de adunări de protest şi 1000 de strigăte de: Trăiască. [21]

Nu este omis nici un pretext care poate duce la un conflict. De exemplu, când casierul ceh al unei asociaţii muzicale cezaro-crăieşti de binefacere dispare delapidând 8000 de coroane, citim în ziarul Alldeutches Tagblatt că acesta este „ca muzician un cârpaci care nu se pricepe nici să întoarcă foile partiturii; cu urechile sale clăpăuge, tenul său pământiu, fruntea îngustă, ţeasta rotundă şi teşită şi privirea perfidă, el seamănă mult prea mult cu 'indivizii' şi 'hoţii' pe care îi poţi vedea, pentru suma de 20 de parale, în Prater, în panopticul lui Prăuscher."[22] Se sugerează în felul acesta că cehii sunt „suboameni", ceea ce face, zi de zi, şi ziarul vienez satiric Kikeriki. Pangermaniştii susţin că „cehizarea oraşului" reprezintă un regres pe plan cultural; în plus, turismul va înregistra pierderi „dacă străzile Vienei vor deveni nesigure din cauza haimanalelor cehe. [22]

Berea din Budweis, foarte căutată de obicei, începe să fie boicotată. Geamurile de la ferestrele „Halei de Bere Budweis" sunt mereu sparte. Asupra hangiilor care pun la dispoziţia asociaţiilor cehe localurile lor se exercită presiuni ca să-şi rezilieze contractele. Dacă refuză, ei sunt terorizaţi. De exemplu, într-un restaurant sunt rupte toate

ziarele cehe, iar un bust plasat acolo de cehi este acoperit cu etichete defăimătoare.[23]

Chiar şi copiii abandonaţi şi orfanii sunt antrenaţi în lupta naţională: Deoarece în aceste vremuri de criză economică toate căminele de copii abandonaţi sunt supraaglomerate, o serie de copii sunt de ani de zile încredinţaţi unor părinţi adoptivi sărmani sau ţăranilor din împrejurimi, care intră în felul acesta în posesia sumei de bani alocate pentru întreţinerea copilului şi, în plus, îşi educă o forţă de muncă pentru mai târziu. Dar şi multe familii cehe sărmane adoptă copii – fapt care trezeşte protestele naţionaliştilor germani: căci copiii vor fi, în felul acesta, „cehizaţi", „pierzându-şi naţionalitatea germană".[24]

Primarul Lueger potoleşte nemulţumirile construind, din fondurile oraşului, un cămin mare pentru copiii abandonaţi. Copiii încredinţaţi familiilor cehe sunt aduşi în noul cămin fiind educaţi în spirit creştin-social: adică în spirit german şi catolic. Şi Hermann Bielohlawek, creştin-socialul de origine cehă, subliniază cu mândrie semnificaţia naţională a acestei reglementări: Graţie reformării sistemului de asistenţă a copiilor abandonaţi „sute de copii germani, care în perioada liberală erau slavizaţi de părinţii adoptivi, rămân, anual, în sânul poporului lor. [25]

Partidele germane resping cu hotărâre plângerile înaintate de cehi în Parlament. Pangermanistul Vinzenz Malik spune batjocoritor, întrerupt de multe exclamaţii: „Nu avem nimic împotrivă ca cehii şi celelalte etnii să trăiască

aici, la Viena, dar să nu-şi ia nasul la purtare. Sunteţi oaspeţii noştri şi nu vom tolera nici o obrăznicie din partea voastră. Vă vom ataca şi vom înfrunta întreaga lume."[26]

Tot mai mulţi cehi din Viena încep să se teamă să meargă la întruniri. Asociaţiile sportive cehe, casele de economii, cercurile de lectură, ansamblurile corale, cluburile de drumeţie şi ciclism devin tot mai mici.

Apelul adresat cehilor din Viena, să-şi facă toate cumpărăturile în magazine cehe, eşuează lamentabil. Dintre miile de negustori cehi din Viena doar câţiva acceptă să fie trecuţi pe listă – de teamă că vor fi terorizaţi şi îşi vor pierde clienţii germani. Epuizaţi de atâta luptă şi sfătuiţi de poliţie, ei se apără cum pot, demontându-şi firmele cehe şi înlocuindu-le cu firme germane. [27]

Mulţi vienezi se despart în aceşti ani de trecutul lor boemian şi de familia lor şi îşi germanizează numele ca să scape odată pentru totdeauna de toate şicanele. Alţii încearcă să-şi contracareze originea cehă, resimţită ca o meteahnă, printr-o profesiune de credinţă cu atât mai gălăgioasă pentru germanitate, ca, de exemplu, creştin-socialul Bielohlawek care exclamă în parlamentul regional din Austria Inferioară: „Sunt atacat de germani brevetaţi că nu aş fi suficient de german şi că numele meu nu este destul de german. Pronunţia mea le dovedeşte însă că nu sunt ceh. Dar printre aceia care mă atacă la fiecare ocazie se află unul care se numise iniţial Vrputofatel. Iar acum poartă numele de Weidenhoffer."[28] Este vorba despre un deputat din partea naţionaliştilor germani.

Lupta pentru ţinutul Nibelungilor în vara anului 1909

Teroarea naţionalist-germană atinge un punct culminant pornind de la un pretext inofensiv: O societate de turism a cehilor din Viena organizează într-o duminică o excursie cu un vaporaş, pe Dunăre, în ţinutul Wachau, fără să ţină cont de faptul că Nibelungii trecuseră cu multe secole în urmă tocmai prin acest ţinut idilic, din care cauză pentru naţionaliştii germani el era „străvechi germanic". Pentru ei locul este feuda lor. Cu ocazia solstiţiului din 1888, adepţii lui Schonerer organizaseră aici aniversarea a 2000 de ani de la bătălia de la Noreja, introducând noua lor cronologie germanică. Templierii germani din jurul lui Jorg Lanz von Liebenfels îşi aveau nu departe de aici cetatea ordinului lor, şi anume Werfenstein.

În orice caz, pangermaniştii nu vor să admită ca un „Wachau german" să fie „profanat" de către „slavi". Ei apelează la toate asociaţiile naţionalist-germane să se deplaseze la Melk şi să-i „întâmpine" acolo pe cehi, deoarece – scrie ziarul Alldeutches Tagblatt–: „Cehii vor să ajungă la Melk ca cehi şi nu ca excursionişti. Motiv suficient pentru noi, germanii, să vedem în excursie o provocare şi să o împiedicăm aşa cum se cuvine." Germanii vor să le arate cehilor – şi „social-democraţilor lipsiţi de sentimentul onoarei şi al apartenenţei naţionale" – „că nu au ce căuta la Melk, în străvechiul oraş dunărean german, în venerabila reşedinţă a familiei Babenberg." „O

demonstraţie de masă, cum nu s-a mai pomenit niciodată în Austria Inferioară, să le taie pentru totdeauna acestor intruşi slavi – dar şi domnilor social-democraţi – cheful de a mai întreprinde asemenea excursii turistice 'inofensive'". Iar un purtător de cuvânt al Uniunii Germanilor din Austria Inferioară adaugă: „Melk va arăta în duminica următoare ca o tabără militară; şi-au anunţat deja participarea patru până la cinci mii de persoane!".29

Mulţi membri ai societăţii cehe de turism sunt muncitori, făcând parte din partidul social-democrat, care îşi oferă ajutorul în această situaţie critică. Dar societatea refuză oferta, nedorind să politizeze în mod inutil conflictul.

Ziarul Arbeiterzeitung ia însă atitudine bătându-şi joc, într-un editorial, de „armata de la Wachau": „Şase sute de excursionişti cu soţii şi copii reprezintă o ameninţare pentru localitatea germană Melk! Şi sunt citate umbrele Nibelungilor! Nici cel mai aprig duşman nu ar fi putut născoci o situaţie mai ridicolă pentru poporul german din Austria." Excursionştii sunt muncitori „care au pus multă vreme ban lângă ban ca să-şi permită, lor şi familiilor lor, plăcerea nevinovată şi modestă a unei excursii pe Dunăre. Dacă nu ar fi vorba despre nimic altceva, este revoltătoare chiar şi numai brutalitatea cu care – de dragul unui tărăboi stupid – se tulbură şi se strică plăcerea cu greu dobândită de nişte oameni care nu au prea des parte de bucurie şi destindere." Este o „politică gălăgioasă descreierată" „Dorinţa smintită de scandal, care ia acum proporţii şi se extinde, va trezi în mod cert sentimentele

naţionale ale celor atacaţi, împingându-i spre şovinism, în acelaşi timp se creează situaţii intolerabile pentru o metropolă. [30]

Preşedintele societăţii de turism are o întrevedere cu prefectul poliţiei din Viena şi acceptă propunerea acestuia de a nu acosta la Melk pentru ca să nu le expună „pe femei şi pe copii" unor neplăceri. Oricum, forţată de naţionaliştii germani, mănăstirea din Melk îşi „închisese porţile", iar hangiii din Melk „refuzau să le vândă excursioniştilor mâncare şi băutură." Societatea de turism îşi va „menţine, în orice caz, caracterul de societate apolitică pentru turism şi distracţii" şi va renunţa la drapele şi embleme naţionale. [31]

După aceste compromisuri autorităţile dau undă verde, iar excursia are loc. Asta implică protecţia constantă a poliţiei, pe toată durata călătoriei. Şi armata este în stare de alertă. Poliţia călare supraveghează sâmbătă seara îmbarcarea, poliţiştii blochează şi podurile peste Dunăre pentru a împiedica aruncarea, pe vapor, a unor bombe sufocante şi a unor materiale inflamabile. În orice caz, autorităţile statului fac tot ce le stă în putinţă pentru a apăra drepturile cetăţenilor.

Naţionaliştii germani protestează împotriva acestor măsuri poliţieneşti: „Având în vedere că guvernul nu-i protejează pe germani, aceştia sunt obligaţi să se apere singuri."

Pentru a întări aceste declaraţii, grupuri de scandalagii cutreieră oraşul izbucnind în strigăte de „Pfui!" în faţa

locuinţei deputatului social-democrat Franz Schuhmeier şi făcând gălăgie în faţa restaurantelor în care obişnuiesc să se întâlnească cehii.[32]

În seara dinaintea excursiei sosesc la Melk primii demonstranţi şi trag la hanul „La boul de aur” care este împodobit cu drapele negru-roşu-aurii. Se lansează iar diatribe împotriva pretinsei intenţii a autorităţilor de a transforma Austria într-un „stat slav”.

Mult discutata excursie la Wachau se desfăşoară relativ paşnic: Vaporul „Franz Joseph” trece pe la ora şase dimineaţa la distanţă considerabilă de debarcaderul de la Melk. Deoarece trenul de dimineaţă nu sosise încă de la Viena, numărul demonstranţilor nu este foarte mare. Aceştia aleargă la taluz agitând drapele negru-roşu-aurii. „Ei ridică în mod ameninţător bastoanele, se dezlănţuie o gălăgie asurzitoare; fluierături stridente, strigăte furioase de 'Pfui!' zguduie văzduhul” – aşa descrie scena ziarul Alldeutsches Tagblatt.

În decursul dimineţii sosesc mai multe trenuri cu demonstranţi. Atmosfera se încinge din cauza arşiţei şi a consumului de alcool. Întrunirea în aer liber ajunge la paroxism în momentul în care pangermanistul Malik ţine un discurs şi exclamă în mod provocator: „Nu există altă salvare pentru germanii din Austria decât alipirea la imperiul german, indiferent dacă aceasta le convine sau nu patrioţilor brevetaţi.”[33]

Spre prânz, când vaporul se întoarce, scenele de dimineaţă se repetă. Conform relatărilor din ziarul

Alldeutsches Tagblatt, cam 9000 de demonstranţi îi întâmpină pe cehi la debarcaderul rareori utilizat: „Germanii sunt înşiruiţi pe o distanţă mare. Drapelele negru-roşu-aurii flutură, iar strigătele de revoltă răsună peste fluviu, înspre vaporul orbitor de alb, cu încărcătura sa cehă care nu poate fi descărcată. Magistrala contrademonstraţie de la Melk se încheie cu cântecul 'Straja la Rin'." Apoi demonstranţii se retrag prin restaurante unde se ţin iarăşi discursuri, de exemplu: „Această contrademonstraţie şi-a atins scopul – şi anume asociaţia cehă nu a reuşit să pună piciorul pe pământul german de la Wachau sub oblăduirea devizei sale cehe… Să ne bucurăm, dragi germani, de succesul contrademonstraţiei noastre. [34]

Al treilea Reich reia cu bună ştiinţă această tradiţie ultranaţionalistă de la Wachau. De exemplu, la o aniversare importantă, cum este ziua plebiscitului pentru „Reichul German" din 10 aprilie 1938, ziarul Volkischer Beobachter publică pe două pagini un articol jubiliar intitulat „Wachau ca bastion german." Germanii se stabiliseră aici încă din epoca de piatră: „Germani mândri care prosperau pe acest pământ minunat." „Eroismul german" şi-a învins aici toţi duşmanii, chiar şi pe romani: „Pe leii asmuţiţi contra lor i-au ucis cu bâte de stejar rupte din pădurea germană." Dunărea a devenit „şoseaua strategică a Nibelungilor" împotriva hunilor. Despre perioada Habsburgilor şi a primului război mondial se spune: „Oameni degeneraţi, străini de naţiunea germană,

au străbătut Marca Estică având pe buze false cuvinte despre Dumnezeu şi patrie. Eroismul german şi spiritul german au fost mutilate şi desfigurate, ridiculizate… Specificul german trecea drept străin în propria ţară."

Articolul culminează în propoziţiile finale: „Într-o bună zi se aude însă un strigăt de bucurie, înălţându-se spre cer din toate gurile germane: 'Adolf Hitler a eliberat Marca Estică!'… Ţinutul Nibelungilor şi Wachau şi-au redobândit de-abia acum adevărata menire de a fi bastionul marelui Reich german." [35]

Lupta pentru şcolile „Komensky"

În eforturile lor de a face din Viena un oraş bilingv naţionaliştii cehi se referă la paragraful 19 al Constituţiei din 1867/ Alineatul al doilea care postulează: „Statul recunoaşte drepturi egale pentru toate limbile în şcoală, instituţii şi în viaţa publică." Iar alineatul 3: „În provinciile în care trăiesc mai multe etnii, instituţiile publice de învăţământ vor fi astfel organizate încât fiecare etnie să dispună de mijloacele necesare pentru a se instrui în limba sa, fără a se exercita presiuni în vederea învăţării unei a doua limbi naţionale." [36]

Conform legii, fiecare minoritate care depăşeşte 25% din totalul populaţiei obţine, în plus, dreptul ca limba ei să fie recunoscută ca „limbă naţională"; de aici decurge o serie de alte drepturi cum ar fi: dreptul de a forma un partid politic, de a avea consilieri comunali proprii şi şcoli

proprii.[36] Ca urmare a campaniei de germanizare dusă de Lueger, cu ocazia recensământului din 1910 cehii din Viena reprezintă, conform datelor oficiale, doar 6,5% din populaţie.

Subiectul foarte delicat al şcolilor declanşează mereu conflicte serioase. Asociaţia pentru şcolile cehe „Komensky" întreţine din 1883 o şcoală particulară cehă în cartierul Favoriterr. Aceasta este un ghimpe în ochii naţionaliştilor germani, fiind expusă în permanenţă teroarei. În 1908, când ministerul învăţământului simplifică regulamentul de examinare a celor 925 de elevi „Komensky" – până atunci aceştia trebuiau să se deplaseze la Lundenburg, la cea mai apropiată şcoală primară cehă; acum profesorii din Lundenburg pot veni la Viena pentru examene – consiliul municipal din Viena protestează, iar şcoala trebuie să se angajeze că va desfăşura examenele „în cerc restrâns şi fără mare publicitate. [37]

Profesorii de la şcoala „Komensky" sunt expuşi unor şicane continue din partea autorităţilor vieneze, fiind mereu controlaţi şi spionaţi. Astfel, unui profesor pensionar i se retrage cetăţenia vieneză fiindcă predă la şcoala „Komensky". Acest fapt nu reprezintă doar „o trădare infamantă la adresa oraşului al cărui cetăţean este şi care i-a dat pâine, un post şi toate onorurile, ci şi o încălcare a jurământului de cetăţean" se specifică în documentul respectiv. Ziarul Deutsches Volksblatt relatează sub titlul: „Doar profesori germani pentru copiii

din Viena” că un profesor (nominalizat) dintr-un district oarecare a indicat la ultimul recensământ „ceha” ca limba sa uzuală. În consecinţă acesta trebuie concediat: „Populaţia nu mai vrea ca municipalitatea Vienei să angajeze un slav care va fi totdeauna un inamic al poporului german… Trebuie să se dea odată un exemplu. Toleranţa şi slăbiciunea germană au şi ele o limită. [38] În timpul scandalurilor din jurul excursiei pe Dunăre se ajunge, în august 1909, în cartierul muncitoresc Simmering, la excese împotriva unei chermeze organizate de asociaţia „Komensky”. În cadrul unei „contrachermeze” din grădina berăriei, pangermanistul Malik se lansează în diatribe împotriva social-democraţilor „care nu au sentimente germane”; el cheamă la luptă contra cehilor: „După o îndelungată perioadă de decădere vienezii sunt zgâlţâiţi ca să se trezească şi să-şi dea seama de pericolul naţional care îi ameninţă.” După care urmează încăierările. Se aruncă cu pahare de bere. Se iau cu asalt vagoanele unui tramvai, pasagerii care vorbesc în limba cehă sunt înjuraţi. Circulaţia este blocată.

Poliţia călare se străduieşte din răsputeri să-i despartă pe cei cam 2000 de „contrademonstranţi” de cehii care se retrag, plini de teamă, văzând superioritatea numerică zdrobitoare a celorlalţi. Rămaşi fără victimele vizate, demonstranţii se reped cu bastoanele la reprezentanţii poliţiei şi aruncă cu pietre şi căni de bere în cai. În cele din urmă se retrag şi ei „cântând cântece naţionale”, mărşăluind în rânduri de câte opt prin oraş şi intonând

apoi, cu capul descoperit, „Straja la Rin” şi imnul lui Bismarck, în piaţa Schwarzenberg, exact în faţa ambasadei franceze. Discursul final culminează în apelul ca „Vienezii cu sentimente germane să iniţieze o contrademonstraţie rezolută ca protest faţă de festivităţile ofensive ale cehilor. Capitala imperială Viena trebuie să fie germană şi să rămână germană.”[39]

Intervenţia energică a poliţiei trezeşte nemulţumirea întregii prese germane din Viena, inclusiv a ziarului intelectual Neue Freie Presse.[40] Atitudinea duşmănoasă faţă de cehi nu se limitează doar la partidele germane radicale.

Încordarea creşte în urma colectelor întreprinse cu tot mai mult zel în beneficiul uniunilor pentru şcolile diferitelor naţiuni. În anul de criză 1909 cheta organizată de Uniunea pentru Şcolile Cehe aduce 1,4 milioane coroane, deci mai mult decât cea poloneză şi cea germană luate la un loc şi care se desfăşuraseră în aceeaşi perioadă. Uniunea pentru Şcolile Cehe subvenţionează din aceşti bani – în ţinuturi cu majoritate germanofonă – 50 de şcoli în Boemia, 11 în Moravia şi 7 în Silezia, în plus încă 36 de grădiniţe de copii în Boemia, 17 în Moravia şi 4 în Silezia. Există suficienţi bani şi pentru şcolile cehe din Austria Inferioară şi din Viena.[40] Atât cehii cât şi germanii operează cu cifra oficială de 22.513 copii cehi de vârstă şcolară la Viena – dar unii atrag atenţia asupra numărului prea mic de locuri pentru copiii cehi, în timp ce ceilalţi invocă spectrul „slavizării Vienei.”[41]

Toate asigurările că şi minoritatea germană dispune de suficiente şcoli la Praga sunt respinse ca neconcludente. Ca o „contramăsură" împotriva înfiinţării unor noi şcoli cehe partidele naţionalist-germane şi creştin-sociale depun tot mai multe eforturi în parlamentul regional din Austria Inferioară pentru a impune „lex Kolisko" – o propunere de a introduce prin lege germana ca limbă de predare în toate şcolile din Austria Inferioară, indiferent de procentul minorităţilor naţionale. Acest lucru contravine, însă, paragrafului 19.[42]

Social-democraţii nu se alătură la această campanie. Karl Seitz – viitorul primar al Vienei din perioada interbelică – obiectează că un asemenea procedeu ar fi periculos pentru toate minorităţile din celelalte ţări ale coroanei şi declară în parlamentul regional din Austria Inferioară: „Domnilor, dezlănţuiţi iarăşi conflictul naţional în toate ţările, căci dumneavoastră veţi fi un exemplu pentru Stiria care ar lua imediat o decizie asemănătoare faţă de sloveni, şi pentru germanii din Tirol care ar proceda, şi ei, tot aşa faţă de italieni. Pe scurt, nu aţi consolida armonia interetnică ci aţi arunca scânteia incendiară în toate ţările şi parlamentele regionale şi aţi aţâţa partidele făcându-le să lupte pentru fiecare şcoală.[43] Într-adevăr, şi situaţia minorităţilor germane din ţările slave se înrăutăţeşte în mod vizibil. De exemplu, în Galiţia, unde minoritatea germană are aceleaşi revendicări ca cehii din Viena, politica şcolară dusă de Viena are drept rezultat respingerea acestor revendicări. Ziarul polonez Nowa

Reforma scrie în 1909: „Numărul germanilor din Galiţia este mai mic decât numărul cehilor din Viena. Dacă cehii din Viena nu sunt recunoscuţi ca etnie, dacă limba lor nu este considerată 'limbă uzuală', acest lucru poate fi cu atât mai valabil pentru germanii din Galiţia… În orice caz, dacă germanii pledează pentru 'lex Kolisko' nu mai au nici un drept să revendice ceva în Galiţia. [44] În felul acesta, ura dintre popoare se înteţeşte în continuare.

Ziarul Arbeiterzeitung face apel la raţiune: „Cehii pot fi atraşi treptat de partea germanilor doar dacă se instaurează relaţii paşnice cu colegii germani de la locul de muncă şi cu vecinii germani. Dacă se ridică o barieră între germani şi cehi înseamnă că atragerea chiar şi a unui singur ceh de partea culturii şi limbii germane va deveni o imposibilitate. Acei ce îi persecută sau îi nedreptăţesc pe cehi din cauza naţionalităţii lor, trezesc în ei o reacţie de împotrivire, ascut sentimentul lor naţional, îi educă în spiritul urii faţă de naţiunea germană. Asmuţirea puerilă contra festivităţilor estivale ale cehilor şi a excursiilor cehe a îngreunat cu siguranţă asimilarea minorităţii şi a exacerbat conştiinţa ei naţională în mai mare măsură decât ar fi reuşit să o facă agitatorii naţionalişti cehi.„ „Acţiunile naţionaliste„ sunt „criminale chiar şi din punct de vedere pur naţional.[45] Articole de ziar ca acesta oferă asociaţiilor muncitoreşti germane o muniţie binevenită cu care pot atrage alegători social-democraţi argumentând că un asemenea articol denotă simpatie pentru cehi şi este prea puţin german.

În 1909 împăratul încearcă să calmeze spiritele recurgând la un compromis. El sancţionează „lex Kolisko” dar numai parţial, şi anume el admite germana ca limbă de predare obligatorie doar în şcolile normale şi în gimnaziile reale din Austria Inferioară, nu însă şi în şcolile elementare şi comunale, pentru care se ducea, de fapt, lupta. În felul acesta el adânceşte nemulţumirea ambelor părţi.

În schimb Lueger se bucură de ovaţii naţionale cu ocazia solemnităţii depunerii jurământului de cetăţean din octombrie 1909, când el subliniază din nou: „Acest jurământ are acum o importanţă şi mai mare din cauza încercărilor de a conferi oraşului nostru un caracter bilingv. Dacă Viena ar deveni bilingvă, ea şi-ar pierde importanţa pe care a avut-o până acum. Căci Viena nu poate fi capitală şi oraş rezidenţial decât dacă este monolingvă. Dacă am vrea să tragem concluzii din bilingvism, Viena nu ar trebui să fie bilingvă ci monolingvă sau plurilingvă – o situaţie care ar fi intolerabilă.” După care el adaugă făcând aluzie la şcolile „Komensky”: „Voi depune toate străduinţele pentru ca aici, în oraşul meu Viena, să nu existe decât şcoli germane şi nimic altceva.[46]

Politica strictă de germanizare a lui Lueger este iarăşi incompatibilă cu politica statului care are obligaţia să apere legile fundamentale, chiar şi pe cele ale minorităţilor. „Populaţia Vienei” este în mod incontestabil de partea lui Lueger, opunându-se guvernului şi împăratului.

În 1911 scandalurile vizează a doua şcoală cehă, care se află în construcţie în districtul al treilea al Vienei. Situaţia este încurcată din cauză că autorităţile se situează pe poziţii diferite: Ministerul învăţământului permite funcţionarea şcolii până la noi ordine, în schimb inspectoratul şcolar dă dispoziţii ca şcoala să fie închisă. Situaţia devine critică atunci când naţional-socialiştii cehi se amestecă masiv în toată afacerea determinându-i chiar şi pe vienezii moderaţi să reacţioneze împotriva cehilor.

Lupta de zi cu zi pentru supremaţie este purtată pe spatele elevilor. Noua clădire a şcolii nu primeşte de la municipalitate autorizaţia de funcţionare din cauza unor prefinse nereguli sanitare – aceste nereguli constau în cuierele pentru haine care fuseseră fixate prea jos. Autorităţile statului dau dispoziţii ca şcoala să fie deschisă. După care urmează noi şicane şi o nouă interdicţie de funcţionare. Cică uliţa este prea îngustă pentru noul edificiu; în plus, lătratul câinilor din Facultatea de Medicină Veterinară, situată în apropiere, ar tulbura procesul de predare în şcoală şi aşa mai departe.[47]

Certurile din jurul şcolilor „Komensky” nu mai iau sfârşit; radicalii cehi devin tot mai puternici.

Iată că şi Centrala sociai-democrată din Viena se distanţează acum de cehi – hotărâre fundamentată în scris de Viktor Adler şi comunicată observatorului critic August Bebel: Tovarăşii cehi „au înnebunit complet… Instinctul naţionalist se manifestă la ei cu o forţă de-a dreptul brutală, în timp ce instinctele de clasă pălesc.” Prin

„egalitate în drepturi” ei înţeleg „construirea unui număr mare de şcoli, mai ales la Viena. Trebuie să cunoşti foarte bine situaţia din Austria pentru a putea înţelege că, în actualele împrejurări, adică în lipsa unui acord general care să aplaneze conflictele naţionale, nu putem să-i sprijinim. N-am face decât să aprindem un foc de care ar profita toţi naţionaliştii din ambele tabere, în schimb pe noi ne-ar mistui. [48]

La sfârşitul lui septembrie 1911 poliţia baricadează porţile şcolii cehe, interzicând accesul elevilor. Lumea este foarte indignată, cu atât mai mult cu cât aceste agitaţii coincid cu tulburările cauzate de valul de scumpiri. Naţional-socialiştii cehi profită de această şansă şi se implică în cauza compatrioţilor lor din Viena: La 5 octombrie 1911 ei îi aduc pe elevii şcolilor „Komensky”, împreună cu părinţii lor, în Parlamentul care se întruneşte în acea zi pentru prima dată după alegeri. Ambasadorul german relatează la Berlin, cu o nemulţumire vădită, despre această „demonstraţie foarte teatrală”: „Un om de ordine german a vrut să interzică accesul acestei ciudate 'delegaţii' care reuşise deja să pătrundă până în anticameră; s-a ajuns din cauza aceasta la acele scene scandaloase care probabil că vor influenţa atmosfera din Boemia.”[49] Aceste „scene scandaloase” constau din încăierări între deputaţi germani şi cehi, în sala cu coloane a Parlamentului.

La 13 mai 1912, cu ocazia zilelor festive ale Asociaţiei pentru Şcolile Germane, un grup de elevi din clasa a patra

a unei şcoli elementare din Viena sparge geamurile de la ferestrele şcolii „Komensky” care este încă închisă – şi rămâne nepedepsit. La 3 noiembrie 1912, 4000 de vienezi demonstrează sub deviza: „Jos cu şcoala cehă!” Problema rămâne nerezolvată până în 1918.

Încercări de mediere

Cei mai înfocaţi adepţi ai armoniei interetnice sunt social-democraţii al căror partid are o compoziţie multinaţională. Dintre cei 87 de deputaţi care îi reprezintă în Parlamentul din 1908, 50 sunt germani, 24 cehi, 6 polonezi, 5 italieni şi 2 ruteni.[50] Partidul intervine în mod consecvent în interesul fiecărei minorităţi, de exemplu pentru înfiinţarea unei universităţi rutene la Lemberg şi a unei universităţi cehe la Brünn.

Din cauza implicării lor, social-democraţii sunt etichetaţi drept „socialişti evrei”, „prieteni ai slavilor şi ai cehilor”, care sprijină „tendinţele expansioniste slave”. În ziarul creştin-social Brigittenauer Bezirksnachrichten citim următoarele în timpul campaniei electorale: „Fiecare mandat deţinut de social-democraţi este echivalent cu unul deţinut de cehi”, prin urmare fiecare vot dat social-democraţilor înseamnă un vot dat cehilor. Şi: „dinspre social-democraţie vine cea mai mare ameninţare la adresa caracterului german al oraşului Viena.” Şi: „Ce le pasă doctorului Viktor Adler şi tovarăşilor săi, ei sunt evrei, deci insensibili la sentimentele noastre naţionale; prin

urmare , lor le este indiferent dacă , la Viena , au în subordinea lor cehi sau germani. [51]

Adler se străduieşte din răsputeri să atenueze conflictele dintre tovarăşii cehi şi germani, lansând apeluri la împăcare; dar în cele din urmă nu se alege cu nimic: în timp ce tovarăşii cehi din Centrala de Partid din Viena refuză să-i mai dea ascultare, simţindu-se tutelaţi şi supuşi „germanizării", tovarăşii germani îi reproşează că este prea apropiat de slavi. Acest naţionalism existent chiar şi în interiorul partidului social-democrat, spune istoricul Hans Mommsen, „este un fenomen psihologic de masă", „o hipnoză colectivă căreia nu i se pot sustrage nici măcar cei mai rezonabili dintre liderii de partid cehi." [52]

Mai întâi încep să se agite sindicatele. Sindicaliştii germani le reproşează celor cehi că strică salariile şi sunt spărgători de grevă; cehii refuză să mai trimită cotizaţiile la Viena. Conflictele nu se potolesc nici după ce cehii obţin o restructurare federativă a sindicatelor, deci o mare independenţă.

Adler i se plânge încă din 1901 lui Karl Kautsky într-o scrisoare: „La Viena şi în întreaga Austrie ei înţeleg 'autonomia naţională' în sensul organizării unor nuclee cehe locale ale tuturor sindicatelor, fireşte şi a unor formaţii politice proprii; de asemenea, ei recurg la o împărţire după criteriul naţional în cadrul fiecărei întreprinderi. Deoarece ei sunt cei mai slabi nu-i poţi ataca, ei îşi transformă inferioritatea numerică într-o adevărată forţă. Fiind mai înţelepţi, noi cedăm de fiecare

dată! Se mai adaugă şi aspectul financiar: Noi suntem cei care finanţăm toată povestea internaţională, dar nimeni nu ne mulţumeşte pentru asta, dimpotrivă, suntem defăimaţi ca parveniţi. Uneori îţi vine să-ţi iei lumea în cap. Ca să salvăm aparenţele trebuie să depunem multe eforturi şi să înghiţim mult rahat."[53]

Anul jubiliar 1908 cu starea excepţională, cu tulburările din jurul şcolilor „Komensky" din Viena şi cu conflictele naţionale zilnice adâncesc nemulţumirile şi indisponibilitatea tovarăşilor cehi de a colabora cu Viena.

Când Kautsky întreabă, cu naivitate, din ce cauză Centrala din Viena nu luptă cu mai multă fermitate contra disidenţilor, fiul lui Adler, Friedrich, răspunde neputincios: „Tovarăşii noştri germani ar fi oricând dispuşi să lupte, aşa că trebuie să stăvilim pornirile lor; căci această luptă, care ar începe ca o luptă pentru internaţionalism, ar degenera în cel mai scurt timp într-o luptă contra cehilor. La Viena acest pericol este iminent şi este posibil ca în scurt timp să se ajungă, mai ales la metalurgişti, la conflicte foarte grave; în final s-ar putea ca muncitorii cehi să fie luaţi la bătaie şi daţi afară din ateliere. Pentru noi este îngrozitor să ştim că nu avem cum să combatem această situaţie. [54] În 1910 cea mai mare parte a social-democraţilor cehi părăseşte partidul şi înfiinţează Partidul Muncitoresc Ceh (numit şi „Autonomiştii"). Doar o mică minoritate rămâne fidelă Centralei din Viena şi înfiinţează „Partidul Muncitoresc social-democrat ceh" („Centraliştii"). În campania electorală din 1911, când aceste două partide

social-democrate militează pentru prima dată unul împotriva celuilalt în Boemia, „Separatiştii” obţin 357.000 voturi pentru 26 mandate, iar „Centraliştii” doar 19.000 voturi şi un mandat.[55]

Idealul solidarităţii popoarelor sub stindard socialist se dovedeşte a fi irealizabil în monarhia dunăreană – şi asta spre bucuria răutăcioasă a celorlalte partide. Ziarul Hammer al lui Franz Stein constată cu ironie că „satisfacerea” cehilor a „rămas o iluzie deşartă”: Cehii „intră, încărcaţi cu pradă, în casa construită pentru ei de către germanii binevoitori, care se cramponează de false idealuri; ei îi scuipă în faţă pe dascălii şi binefăcătorii lor, îi iau la bătaie pe copiii acestora şi îi privează, dacă este posibil, şi de mijloacele de subzistenţă. Germanul din Marca Estică şi-a vândut dreptul de primogenitură pentru blidul de linte al votului universal şi egal; acum n-are decât să asiste cum cehul se instalează ca stăpân, în mod planificat, de jos în sus!”.[55]

Nici pacifiştii nu au mai mult succes în tentativele lor de a-i împăca pe adversari. În 1909 mai mulţi intelectuali liberali se grupează în jurul scriitorului Hermann Bahr şi al laureatei premiului Nobel pentru pace, Bertha von Suttner, şi înfiinţează un comitet cultural germano-ceh „care urmează să combată în mod public excesele ambelor etnii, repetând la fiecare ocazie în mod public că trebuie să fim uniţi, să nu ne certăm, ci să colaborăm şi să considerăm orice oprimare a celeilalte naţiuni drept o oprimare a propriei naţiuni. [56] Dar nici această tentativă nu

are rezultat.

Cât despre tabăra cehă, apelurile la toleranţă şi colaborare continuă să vină tot mereu de la Tomáš G. Masaryk. El încearcă să-i ajute pe cehii din Viena cu argumente obiective şi îi roagă pe vienezi să aibă înţelegere pentru situaţia lor.[57] În cadrul Parlamentului el face deseori referire la idealurile umaniste ale clasicismului german: „Îl venerăm şi preamărim pe Herder al dumneavoastră ca pe un – îmi vine să spun – ceh, ca pe un slav, care i-a învăţat pe ai noştri Palacky, Jungmann, ba şi pe polonezi, ruşi şi slavi în genere că umanitatea înseamnă umanizare dar şi naţionalizare… Eu sunt ceh, dumneavoastră sunteţi germani, el este rutean; trebuie să concretizăm o politică a umanităţii, să o transformăm în activitate politică practică.” Este foarte rău „că aici, la Viena, nu are nimeni habar de problemele vitale ale popoarelor despre care este vorba.”[58]

El are convingerea că „evoluţia naţionalismului nu este încheiată. Vom deveni şi mai naţionali.” Iată de ce statul multinaţional trebuie reorganizat cât mai repede şi cât mai temeinic. Principiul dualist al imperiului trebuie înlocuit cu o mai largă împărţire a puterii în beneficiul negermanilor, în primul rând al cehilor din Boemia, pornind de la „ideea simplă a egalităţii în drepturi”, de la ideea „că popoarele au aceeaşi valoare, indiferent dacă unul este mai mare şi altul mai mic, dacă unul este mai cultivat şi altul mai puţin; vedeţi bine că această idee se impune şi trebuie să se impună. [59]

Fireşte că apelurile lui Masaryk la respectarea egalităţii în drepturi nu sunt prea apreciate nici în Parlament şi nici în afara lui. Ca prototip al liberalului, al „lacheului evreilor" şi al intelectualului, Masaryk este atacat de toate partidele, atât de cele cehe cât şi de cele germane.

Şi aristocraţia din Boemia face parte din forţele integratoare; ea urmează o linie consecvent supranaţională, „boemiană", educându-şi, fireşte, copiii în tradiţia bilingvă. Din această cauză naţionaliştii germani o acuză că formează, împreună cu slugile ei cehe, cu funcţionarii şi clericii, „o colonie cehă" în Boemia germană.[60]

Ţinta principală a atacurilor este cel măi puternic aristocrat din Boemia, prinţul Schwarzenberg. În 1910 el refuză să angajeze „numai funcţionari germani în ţinuturile germane", răspunzând scurt criticilor săi: „în ceea ce priveşte ocuparea posturilor de funcţionari din subordinea mea nu pot ţine cont de naţionalitatea lor." Impasibil, şi în ciuda protestelor germane, el vinde un teren pe care să se construiască o şcoală cehă: „Nu văd din ce cauză copiii boemieni să nu poată frecventa o şcoală boemiană!"[61] Pe de altă parte, însă, radicalii cehi îl critică fiindcă dă de lucru la prea mulţi germani pe moşiile sale.[62]

Hitler va critica mai târziu înalta aristocraţie din monarhia cezaro-crăiască din cauză că, întocmai ca social-democraţii, pactizase şi ea, din principiu, cu cehii. Deoarece familia Schwarzenberg afişează şi după 1939 o atitudine fermă şi opoziţionistă, Hitler spune că familia

Schwarzenberg avusese dintotdeauna o atitudine antigermană. În 1941 Hitler confiscă averea familiei Schwarzenberg. Şi alte familii aristocrate din Boemia au aceeaşi soartă.[63] Un inamic tradiţional al naţionaliştilor germani este – chiar şi în perioada când Hitler a urmat şcoala la Linz – biserica catolică.[64] În „Mein Kampf" Hitler dă exemplul bisericii care trimite în mod intenţionat preoţi cehi în parohiile germane pentru a realiza o slavizare generală a Austriei. Procesul se petrece cam după cum urmează: în comunităţile germane pure sunt angajaţi preoţi cehi care încep, încet dar sigur, să pună interesele poporului ceh deasupra intereselor bisericii, devenind astfel nuclee ale procesului de deznaţionalizare a germanilor. În schimb clerul german – spune Hitler în continuare plin de reproş – s-a dovedit a fi total inadecvat tn lupta naţională. În felul acesta, datorită abuzului confesional, pe de o parte, şi reacţiilor insuficient de dârze, pe de altă parte, germanitatea este marginalizată încet dar constant. Şi: în felul acesta, însă, biserica nu pare să fie la unison cu poporul german, ci trece, cu totul nejust, de partea duşmanului acestuia.[65]

Într-adevăr, în comunităţile germane din Cisleithania există în jurul anului 1900 mai mulţi preoţi de origine cehă decât invers. Dar – contrar propagandei naţionaliştilor germani – motivul este de natură mai degrabă practică şi anume generaţia tânără de preoţi slavi este mult mai numeroasă decât cea de preoţi germani.[66] Atitudinea generală a bisericii este conciliantă şi supranaţională faţă

de catolicii de orice naţionalitate.

Din cauza eforturilor lor de a întreţine contacte supra-naţionale, şi universităţile sunt expuse unor adversităţi publice pronunţate. În 1909, când Universitatea din Viena angajează, de bună credinţă, pe un istoric de artă numit Max Dvorák ca profesor pentru istoria artei, pangermaniştii protestează. Un „ceh" nu are voie să predea istoria artei „germane" la o universitate „germană". Ei îi atacă personal şi pe acei profesori germani care propuseseră numirea lui Dvorák, acuzându-i de „trădarea neamului" şi „batjocură la adresa germanităţii", de exemplu, pe profesorul de ştiinţe juridice Dr. Josef Redlich din Moravia care este şi deputat german liberal în Parlament – şi, în plus, se trage dintr-o familie de evrei. [67]

Hitler despre cehi

August Kubizek povesteşte despre tânărul Hitler: „Când treceam prin cartiere ca Rudolfsheim, Funfhaus sau Ottakring şi întâlneam muncitori care se îndreptau spre casă, se întâmpla uneori ca Adolf să mă strângă deodată de braţ: Ai auzit, Gustl – vorbesc ceha! Cu altă ocazie mergeam spre monumentul Spinnerin am Kreuz fiindcă Adolf voia să vadă această veche emblemă a Vienei. Am întâlnit pe drum muncitori cărămidari care vorbeau italieneşte cu voce tare şi gesticulând, latã Viena germană, exclamă el revoltat.[68] (în piaţa din jurul coloanei gotice Lichtsäule, situată mai demult la marginea oraşului,

în „cartierul ceh” Favoriten, aveau loc execuţiile până în secolul al XIX-lea. Guido von List consideră monumentul Spinnerin am Kreuz un semn germanic vechi care marca hotarul având o semnificaţie esoterică.[69]) În afară de aceste puţine observaţii nu dispunem de dovezi despre manifestări anticehe ale lui Hitler în perioada petrecută la Viena. Nici un martor ocular nu vorbeşte de eventuale experienţe negative ale lui Hitler cu cehii, dar nici de amiciţii – spre deosebire de numeroasele sale relaţii cu evreii. Există o singură relaţie personală atestată a tânărului Hitler cu o cehoaică, şi anume cu Maria Zakreys, prima sa gazdă din Viena, o imigrantă din Moravia care vorbea cu un pronunţat accent ceh şi nu dădea dovadă de cunoştinţe solide de germană când scria. Tânărul Hitler se înţelegea foarte bine cu ea. În 1908 cehoaică Zakreys este, după Kubizek, „singura persoană cu care aveam relaţii în acest oraş cu milioane de locuitori.” [70]

Probabil că Hitler nu a fost, mai târziu, conştient de o mică reminiscenţă cehă. Şi anume, el o alinta pe Eva Braun cu porecla „Tschapperl”, ceea ce înseamnă (de la cuvântul ceh „capek”, adică „neîndemânatic”) cam: „copil neîndemânatic”, aducând a „prostuţo”.

Declaraţiile ulterioare ale lui Hitler despre „cehi” nu se bazează pe experienţe personale ci reprezintă, fără nici un dubiu, reluări ale unor vechi clişee vieneze, de exemplu în 1942 când spune: Cehul este un naţionalist înnăscut care îşi subordonează toate îndatoririle propriilor sale interese. Să ne facem iluzii, cu cât îşi pleacă mai tare

capul, cu atât Ieste mai periculos… Cehul este cel mai periculos dintre slavi fiindcă este harnic. El este disciplinat, ordonat, mai mult mongoloid decât slav. El îşi ascunde intenţiile după paravanul unei anumite loialităţi… Nu-i dispreţuiesc, este o luptă fatală. În sângele poporului nostru a pătruns o componentă rasială străină – unul trebuie să cedeze, el sau noi… Habsburgii s-au prăbuşit tot din cauza aceasta. Au crezut că pot soluţiona problema pe cale amiabilă. [71]

Un alt clişeu deseori utilizat la Viena: cehul este un „biciclist" care sus îşi îndoaie spinarea, iar jos calcă totul în picioare.

Atât polonezii cât şi cehii ştiu, dintr-o experienţă de jumătate de mileniu, cum o faci pe supusul fără a trezi bănuieli. Mulţi cehi trăiau în tinereţe la Viena, unde îşi însuşeau rapid dialectul vienez, strecurându-se apoi cu multă abilitate în funcţii de stat importante, în viaţa economică şi aşa mai departe?"[72]

Vechea aroganţă vieneză faţă de cehii, ce-i drept, „harnici", dar născuţi totuşi ca să fie „supuşi" răzbate şi din cuvintele spuse de Hitier în 1942 musafirului său, comandantul SS Himmler: Cehii erau mai buni decât maghiarii, românii şi polonezii. Se formase la ei o mică burghezie foarte muncitoare, conştientă de limitele sale. Ei şi-ar ridica şi în ziua de astăzi ochii spre noi spunându-ne atât cu mânie cât şi cu neţărmurită admiraţie: Noi, boemienii, nu suntem născuţi să guvernăm. [73]

Hitler este de părere că sistemul lui Lueger de a-i

„germaniza” pe cehi prin limbă nu era suficient de consecvent. După el, specificul popular, rasa, nu rezidă în limbă ci în sânge. Germanizarea a dus în tinereţea mea la idei incredibil de eronate. Chiar şi în cercurile pangermaniste circula pe atunci opinia că germanii din Austria ar putea impune foarte bine, cu ajutorul guvernului, o germanizare a slavilor austrieci; dar ei nu-şi dădeau seama că numai glia poate fi germanizată, nu şi omul. Căci ceea ce se înţelegea, în genere, prin acest concept se referea doar la însuşirea forţată a unui element exterior, adică a limbii germane. Este însă o uriaşă greşeală să crezi că, de exemplu, un negru sau un chinez vor deveni germani doar fiindcă învaţă limba germană şi se arată dispuşi să vorbească în viitor numai nemţeşte şi să voteze pentru un partid politic german. Asta nu ar însemna decât o dezgermanizare şi începutul unei bastardizări, distrugerea elementului german. Amestecul de sânge practicat timp de secole în monarhia multinaţională înseamnă degradarea nivelului rasei superioare. [74]

În orice caz, Hitler plănuieşte ca, în perioada de după război, „să selecteze toate elementele lipsite de valoare din Boemia şi să le transplanteze în est. Cehul este harnic dacă îl iei ca individ izolat; dacă îi colonizezi pe cehi în ţinuturile estice populate deja, ei vor fi, poate, buni supraveghetori. Führer-ul sublinia mereu că el îi cunoaşte foarte bine pe cehi.”[75]

Pe de altă parte, Hitler are impresia că transplantarea

cehilor şi „germanizarea” Boemiei şi a Moraviei cu colonişti germani durează prea mult, aşa încât el consideră că germanizarea individuală ar fi posibilă, dar numai asociată cu o atitudine intransigentă faţă de rebeli.[76]

Dar faptul că în 1939 trupele sale ocupă nu numai regiunea Sudeţilor ci şi „restul”, negerman, al Cehiei nu se mai încadrează în deviza sa: „Un popor, un Reich, un Führer.” El recurge la explicaţii cusute cu aţă albă, referindu-se şi la tradiţia habsburgică, de exemplu, în 1942: În cazul Cehoslovaciei nu era vorba despre o formaţie care să se fi închegat într-un stat independent; ea rămăsese mai degrabă, în esenţa ei, un vechi stat naţional austriac din cauza apropierii de modelele culturale germane.

Chiar şi preşedintele Cehoslovaciei, Dr. Emil Hacha, i-ar fi mărturisit lui, adică fui Hitler, că cehii nu sunt un „popor superior”. Iar Tomáš G. Masaryk, primul preşedinte al Cehoslovaciei, pe care Hitler îl ştia bine din perioada petrecută la Viena, acest „părinte al patriei”, decedat în 1937, scrie pe undeva că, în tinereţea sa, nu fuseseră bine văzuţi în familia sa cei ce vorbeau limba cehă. Cu o conducere fermă, spune Hitler, ar trebui să fie posibil, ca, în decurs de 20 de ani, limba cehă să fie iarăşi coborâtă la rangul unui dialect. [77]

Şi, în ultimul rând, cehii şi evreii înseamnă pentru cancelarul Hitler conştiinţa de sine vieneză care se împotriveşte să se subordoneze statului unitar german. În

1941 Hitler spune că bombăneiiie locuitorilor săi [ai Vienei] sunt consecinţa amestecului cu evrei şi cehi? Iar cu ocazia sărbătoririi „Vienei fără evrei”, Hitler monologheazǎ, la 25 iunie 1943, într-un cerc restrâns: Pe evrei i-am alungat din Viena, aş vrea să mai scap şi de cehi. [78]

10. EVREII DIN VIENA

Istoric

Evreii încep să fie aduşi la Viena încă din 1150, de către ducii de Babenberg care îşi stabilesc aici reşedinţa. Ei se aşază în regiunea actualei pieţe Judenplatz, lucrând ca negustori şi dând bani cu împrumut. În schimbul unor impozite considerabile evreii se bucură de protecţia specială a suveranului. În jurul anului 1200 se construieşte prima sinagogă din Viena.

Faze ca: alungarea evreilor, „arderea evreilor" şi revenirea lor alternează în decursul secolelor. Situaţia devine deosebit de periculoasă în perioada războaielor cu turcii, din secolul al 17-lea, când fanatismul religios nu se îndreaptă numai contra turcilor ci şi contra evreilor băştinaşi. În 1623 cele 130 de familii de evrei sunt alungate din oraşul interior şi obligate să se stabilească într-un nou ghetto situat între cele două braţe ale Dunării. La insistenţele soţiei sale spaniole, Margarita Teresa, împăratul Leopold I îi alungă în 1670 pe toţi evreii. Ei îşi pierd averea şi toate bunurile de valoare, neavând voie să ia cu ei decât atât cât pot duce în două mâini şi fiind bucuroşi să scape cu viaţa. În fanatismul lor religios, vienezii incendiază sinagoga, înălţând în locul ei o biserică cu hramul Sf. Leopold, după numele împăratului. Ghettoul devine o nouă suburbie catolică numită Leopoldstadt.

După câţiva ani, împăratul care are nevoie de bani şi rămăsese între timp văduv, îi aduce pe evrei înapoi la Viena. Aceştia se stabilesc din nou în cartierul numit acum Leopoldstadt, care primeşte în curând porecla batjocoritoare de „insula mâncătorilor de pască”. În jurul anului 1900 cam o treime din evreii din Viena locuiesc încă aici.

Creştin-socialii fac o comparaţie între lupta pentru supravieţuire dusă de occidentul creştin împotriva turcilor păgâni şi „lupta defensivă” contra evreilor. Astfel, în timpul campaniei electorale din 1895, pentru ocuparea postului de primar, Lueger vituperează: „Astăzi este ziua memorabilă a eliberării Vienei de sub turci; să sperăm că vom scăpa în curând de o belea mai mare decât turcii, şi anume de evrei.” Conform relatării din ziar cuvântarea se bucura de „Aplauze furtunoase şi aclamaţii care nu mai contenesc.” [1]

Antisemitismul modern îi loveşte pe evreii din Austro-Ungaria în poate cea mai fericită perioadă a existenţei lor. Constituţia liberală din 1867 le dăduse, după secole de oprimare, egalitate în drepturi totală şi neîngrădită. Evreii se pot bucura de-abia acum de toate libertăţile mai mari sau mai mici de care fuseseră lipsiţi timp de secole. Ei au voie să posede terenuri în capitală, să-şi aleagă locuinţa, să fie funcţionari de stat, să frecventeze fără restricţii universităţile şi multe altele.

Consecinţa imediată a emancipării lor este un val de imigrări ale evreilor în capitală. Mai întâi vin negustorii şi

meşteşugarii din ţinuturile învecinate, din Moravia şi Boemia. După care, avantajaţi de mijloacele de comunicaţie moderne, încep să sosească evreii din ţările estice ale coroanei, mai ales din Ungaria, Galiţia şi Bucovina. În 1860, înainte de emancipare, trăiesc la Viena 6.200 de evrei, deci 2,2% din populaţie; în 1870 ei sunt deja în număr de 40.200, deci 6,6%; în 1880 au ajuns la 72.600, deci 10,1%.

În 1890 trăiesc la Viena 118.500 evrei, care reprezintă însă un procent de doar 8,7 după înglobarea în Viena a suburbiilor cu o populaţie predominant creştină. Acest procent rămâne constant în populaţia oraşului, care creşte cu repeziciune, în 1900 Viena are 147.000 evrei, iar în 1910, 175.300 – dar trebuie subliniat că ne referim doar la evreii habotnici. Dacă pornim de la alt criteriu – agreat de antisemitismul rasial – şi îi punem la socoteală şi pe evreii asimilaţi şi botezaţi, numărul lor este mult mai mare.

Dintre aceşti 175.300 evrei habotnici, cei mai mulţi, şi anume 122.930, fac parte din grupul etnic german care îi include şi pe evreii orientali, deoarece limba lor, idiş, este considerată a fi germană. Ceilalţi fac parte, în funcţie de limba vorbită, din grupul polonez, ceh, român etc. Cei 51.509 evrei înregistraţi la Viena ca „străini” sunt veniţi în cea mai mare parte din Ungaria.

Aceste statistici nu ne arată care este procentul evreilor veniţi din Rusia, căci, neavând domiciliu stabil, aceşti imigranţi nu sunt cuprinşi în nici o statistică. [2]

Viena nu este oraşul care are cea mai numeroasă

populaţie evreiască din toată monarhia dunăreană. La Cracovia aceasta se ridică la 50%, la Lemberg şi Budapesta la 25%, la Praga, la 10%. Dar în comparaţie cu alte metropole europene procentul este foarte mare. Oraşele din Germania cu cei mai mulţi evrei sunt Berlin cu 4-5% şi Hamburg cu 2-3%.[3]

Entuziasmul determinat de libertatea în sfârşit dobândită îi impulsionează pe mulţi imigranţi să realizeze lucruri măreţe. Toate porţile păreau să se fi deschis în faţa oamenilor capabili. Emanciparea stimulează dorinţa lor de a deveni membri respectaţi ai societăţii pe baza prestaţiilor personale şi a ridicării nivelului de cultură.

În mediul catolico-conservator din Viena, marcat încă de spiritul unei „cumsecădenii" tihnite şi mai puţin accesibil inovaţiilor epocii moderne, evreii conştienţi de valoarea culturii şi doritori de a parveni în societate nu se izbesc de o concurenţă serioasă – după cum observă, mirat, şi scriitorul Jakob Wassermann venit din Berlin. Aristocraţia, care dădea mai demult tonul la Viena, este acum „total indiferentă". „Nu numai că ea se ţine la distanţă de viaţa spirituală şi artistică, dar chiar se teme de ea şi o dispreţuieşte. Puţinele familii burgheze patriciene îi imită pe aristocraţi; nu mai există o burghezie autohtonă, lacuna este completată de funcţionari, ofiţeri, profesori; după care urmează blocul compact al micii burghezii." Pe scurt: „Curtea, mica burghezie şi evreii îşi pun amprenta pe oraş. Nu este de mirare că evreii formează grupul cel mai dinamic ţinându-i într-o încordare continuă pe toţi ceilalţi."[4]

Că forţele motrice şi criteriile valorice sunt diferite se vede mai ales din zelul depus pentru culturalizare. Numărul elevilor creştini de la gimnazii creşte de la 21.213 în 1851 la 99.690 în 1903/1904, iar numărul gimnaziştilor evrei creşte în aceeaşi perioadă de la 1251 la 15.880.[5] În 1912 tot al treilea elev de gimnaziu din Viena este evreu habotnic; deci numărul lor este de trei ori mai mare decât ar fi corespuns procentului de populaţie pe care îl reprezintă.[6] Dacă ne raportăm la toate tipurile de şcoli superioare existente luate la un loc, procentul elevilor evrei se ridică în 1912 la 47,4, deci la aproape jumătate. În timp ce – făcând abstracţie de teologie – între 1898 şi 1902 doar 5,3% din 10.000 de creştini frecventează o universitate, numărul evreilor se ridică la 24,5%. Studenţii evrei reprezintă, atât la Viena cât şi la Praga – Iar aici în special la Universitatea germană, nu la cea cehă – aproape o treime din numărul totali [7]

Cele mai căutate specialităţi sunt, în cazul studenţilor evrei, medicina – în 1913 evreii reprezintă peste 40% din medicinştii din Viena – şi ştiinţele juridice: în 1913 peste o pătrime dintre studenţii la drept sunt evrei. Aceştia preferă profesiunile liberale de avocat şi medic. Din totalul de 681 avocaţi din Viena, mai mult de jumătate – 394 – este reprezentată în 1889 de evrei. Cu douăzeci de ani înainte fuseseră doar 33.[8] Cei mai mulţi evrei din Cisleithania se alătură acelei naţionalităţi care domină încă – cel puţin în viaţa culturală şi economică – şi anume celei germane. Evreii din Praga şi Viena cunosc la perfecţie şi iubesc

limba şi cultura germană; ei se entuziasmează pentru Richard Wagner, al cărui interpret modern este Gustav Mahler, şi pentru Friedrich Schiller. Scriitorii evrei înseamnă pentru literatura austriacă o nouă perioadă de înflorire: să ne gândim doar la Franz Kafka, Franz Werfel, Arthur Schnitzler, Ştefan Zweig. Şcoala de medicină din Viena dobândeşte faimă universală şi graţie medicilor evrei. Sigmund Freud este întemeietorul psihanalizei. Între 1867 şi 1914 Viena devine o metropolă a artei şi ştiinţei moderne tocmai datorită simbiozei fericite dintre elementul vienez şi cel iudaic.

În comerţ şi economie se înregistrează succese spectaculoase, cum ar fi cel al magnatului lanţuiui de magazine, Alfred Gerngross, despre care se vorbeşte peste tot în 1908, după moartea sa. El se stabilise la Viena de-abia în 1881, venind din Frankfurt pe Main, împreună cu fratele său; aici el deschisese un magazin de stofe, achiziţionase apoi o casă după alta pe cea mai importantă arteră comercială din Viena, şi anume pe strada Mariahilf, şi construise un magazin uriaş. El le lasă moştenire celor opt copii ai săi o avere de peste patru milioane coroane.[9]

Chiar şi acei meşteşugari pe care Hitler îi cunoaşte personal la Viena fiindcă ei cumpără de la el o serie de desene: şi anume fabricantul de rame Jakob Altenberg din Galiţia şi sticlarul Samuel Morgenstem din Ungaria, au succes în afaceri.

Intelectualitatea evreiască devine o unitate de măsură

în Viena din jurul anului 1900. Scriitorul Hermann Bahr îşi bate joc de faptul că „orice om care are un pic de minte în cap sau puţin talent este imediat categorisit drept evreu; altă explicaţie nu există.”[10]

Alfred Roller constată şi la prietenul său, Gustav Mahler, un fel de imbold „evreiesc” de a se ridica pe culmi cât mai înalte în ciuda faptului că el era de mult botezat: „Mahler nu şi-a ascuns niciodată originea evreiască. Dar aceasta nu l-a bucurat. Ea l-a îmboldit să atingă performanţe cât mai înalte: 'Ca un om care se naşte cu un braţ mai scurt; braţul celălalt trebuie, în acest caz, să se obişnuiască să facă tot mai multe şi realizează, în cele din urmă, lucruri pe care poate că nu ar fi reuşit să le realizeze cu două braţe sănătoase luate la un loc' în felul acesta mi-a explicat el, la un moment dat, efectul pe care originea sa îl are asupra creaţiei sale.”[11]

Rezolvarea problemei evreieşti, veche de milenii, pare să se întrevadă, în sfârşit, sub forma unei asimilări totale realizate şi cu ajutorul convertirilor şi a căsătoriilor mixte. Dar la acest punct există şi impedimente. Căsătoriile între parteneri de religie iudaică şi creştină nu sunt admise. Pentru a se putea căsători trebuie fie ca unul dintre parteneri să se convertească la religia celuilalt, fie să se declare fără confesiune, în ambele cazuri, partea evreiască este cea care cedează de obicei. Între 1911 şi 1914 acest tip de căsătorii este de zece ori mai frecvent decât cel dintre catolici şi protestanţi.[12]

Reputaţia crescândă de care se bucură în societate

întreprinzătorii şi bancherii evrei îmbogăţiţi se concretizează în palatele înălţate pe Ring, care fac concurenţă palatelor vechii aristocraţii, apoi în decoraţiile şi înnobilările acordate de împărat în semn de preţuire a meritelor şi donaţiilor lor consistente, precum şi în căsătoriile spectaculoase încheiate de evreice bogate cu aristocraţi scăpătaţi.

Din punct de vedere politic, evreii fac de cele mai multe ori parte din tabăra liberală sau social-democrată, după cum subliniază deputatul Benno Straucher, în 1908, în Parlament: „Noi, evreii, am fost, suntem şi vom rămâne cu adevărat liberali, noi nu putem prospera decât într-o atmosferă liberală, atmosfera reacţionară ne sufocă; noi omagiem concepţia despre o viaţă liberă şi democratică, din care cauză nu putem face decât o politică în spiritul liberalismului.

Dar asta nu înseamnă că toţi evreii au aceleaşi vederi politice. Ziarul sionist Neue National-Zeitung deplânge în 1908 faptul că: „Cei patrusprezece evrei din Parlament fac parte din cinci partide diferite. „14 Evrei declaraţi sunt doar cei patru sionişti şi un „democrat evreu", ceilalţi sunt social-de-mocraţi sau de formaţie liberală. De exemplu, dintre cei şase deputaţi evrei din Galiţia trei sunt sionişti, se manifestă deci ca evrei naţionalişti, iar ceilalţi trei sunt social-democraţi. [13]

Antisemitismul

Succesele repurtate de imigranţii evrei trezesc ura şi invidia acelor băştinaşi care sunt depăşiţi de concurenţa neaşteptată şi nu reuşesc să ţină pasul cu inovaţiile epocii moderne: şi anume a meşteşugarilor care îşi pierd sursa de subzistenţă din cauza fabricilor, şi a negustorilor pe care marile magazine îi împing pe planul al doilea. La numai şase ani de la emanciparea evreilor, cu ocazia crahului de la Bursă din 1873, se dezlănţuie un nou val de antisemitism împotriva „capitaliştilor", a „liberalilor" şi a „evreilor de la Bursă."[14] În 1876 începe asaltul asupra universităţilor. Punctul de plecare îl formează critica renumitului profesor de medicină, Theodor Billroth, care obiectează că procentul de studenţi medicinişti evrei veniţi din Ungaria şi Galiţia este prea mare. Billroth se îndoieşte că aceştia vor fi asimilaţi, declarând că evreii reprezintă o naţiune foarte bine conturată, şi că evreul nu va deveni niciodată german, aşa cum nu vor deveni nici persanul, francezul, neozeelandezul sau africanul; ceea ce noi numim germani evrei nu sunt decât evrei care întâmplător vorbesc germana, care întâmplător sunt educaţi în Germania – chiar dacă ei gândesc şi scriu mai frumos şi mai bine în limba germană decât mulţi germani autentici." Din această cauză „nu putem aştepta, şi nici nu trebuie să dorim ca evreii să devină vreodată atât de naţionalişti

încât, cu ocazia unor lupte naţionale, să aibă aceleaşi sentimente ca germanii înşişi."

Evreii imigraţi din ţările estice sunt cică lipsiţi de „sentimentele noastre germane" bazate pe „romantismul medieval". Billroth recunoaşte că, în ciuda reflexiei şi a unor simpatii individuale, el personal „resimte prăpastia, care separă încă şi în ziua de astăzi sângele pur german de cel pur iudaic, cu aceeaşi intensitate cu care un teuton simte prăpastia dintre sine şi un fenician."[15]

Corporaţiile studenţeşti germane se văd acum îndreptăţite să-i excludă pe colegii lor evrei, etichetaţi de Billroth drept „negermani". Corporaţia Teutonia introduce încă din 1877 „paragraful arian" în statutul ei, celelalte îi urmează exemplul. Studenţii se referă la filosoful din Berlin Eugen Duhring şi la declaraţia sa mult citată: „Pentru studentul german trebuie să fie o problemă de onoare ca ştiinţele să nu-i fie predate de către o rasă străină, mult inferioară, incapabilă de înţelegerea adevăratei ştiinţe, adică, mai bine zis, ca ele să nu fie cârpăcite, mânjite şi – vândute la mezat."[16]

Migraţia în masă a evreilor din răsărit

În 1881 ţarul Alexandru al II-lea al Rusiei este victima unui atentat cu bombă. Răspunzători pentru asasinat sunt consideraţi „revoluţionarii evrei", aşa că se organizează o serie de pogromuri în care evreii sunt de-a dreptul masacraţi. Îngroziţi, aceştia fug peste graniţă, în primul

rând în Galiţia, care oricum este deja suprapopulată, are procentul maxim de populaţie evreiască şi este bântuită şi de şomaj şi de foamete. Cam 200.000 de cerşetori evrei cutreieră ţara fiind numiţi „oamenii aerului” fiindcă nimeni nu ştia prea bine din ce trăiau şi de cine aparţineau. La această armată de evrei cerşetori se adaugă acum refugiaţii ruşi. Mulţi se îndreaptă spre marile porturi europene pentru a emigra peste ocean – sau spre marile oraşe: Viena, Berlin, Praga, Budapesta. Până în 1914 o iau din loc cam două milioane de evrei răsăriteni. În timpul peregrinărilor lor ei sunt confruntaţi cu izbucniri de xenofobie şi antisemitism în proporţie necunoscută până atunci. [17]

„Primul Congres Internaţional Antievreiesc” se întruneşte deja în 1882 la Dresda. Participanţii lansează un manifest care cheamă la luptă împotriva evreilor străini, cerând – în zadar – ca guvernele europene să stopeze imigraţia evreilor ruşi şi să asigure paza militară a frontierelor. Antisemiţii de cele mai diferite orientări şi aproape toate statele vest-europene solicită, la unison, abrogarea legilor de emancipare a evreilor. Evreii – toţi, chiar şi cei stabiliţi de multă vreme în ţările respective – să fie supuşi legislaţiei valabile pentru străini, deoarece ei nu pot fi asimilaţi şi reprezintă o ameninţare pentru creştini.

Dar evreii austrieci ştiu că sunt protejaţi de scutul legilor garantate de autorităţile statului. Cei ameninţaţi obţin protecţie din partea poliţiei. Pamfletele antisemite sunt confiscate. Aceste legi sunt însă mai uşor de aplicat în

oraşe decât la ţară, de exemplu în Ungaria sau Galiţia unde izbucnesc mereu tulburări antisemite. Din acest motiv numărul evreilor răsăriteni care migrează spre capitală creşte, deşi Viena este condusă, din 1897, de antisemiţii lui Lueger. Dar la Viena se găseşte şi împăratul şi tocmai evreii cei mai năpăstuiţi şi săraci îşi manifestă cu mai multă ardoare devotamentul faţă de el. Rabinul şef din Viena, Dr. Moritz Gudemann, spune în 1908: „Împăratul nostru a declarat de repetate ori că toţi supuşii din marele său imperiu, fără deosebire de naţionalitate şi confesiune, sunt la fel de apropiaţi de inima sa de suveran. Tocmai această egalitate în drepturi fără nici o discriminare, sancţionată de împărat şi considerată de el drept sacră, îi obligă pe evrei să manifeste faţă de el cea mai profundă recunoştinţă."[18]

Că şi împăratul este uneori descumpănit văzând valul de antisemitism aflăm dintr-o declaraţie făcută de el în cercul familiei şi consemnată de fiica sa, Jviarie Valerie, în jurnalul ei: „Se vorbea despre ura contra evreilor când tata spuse: Da, da, facem tot ce ne stă în puteri ca să-i ocrotim pe evrei, dar, în fond, cine nu este antisemit în sinea sa?"[19]

Politicienii antisemiţi din Viena fac fulgerător carieră în jurul anului 1900: în anii optzeci Georg Schonerer, liderul pangermaniştilor, culege voturile ţăranilor şi studenţilor. În anii nouăzeci Lueger îşi serbează triumful culegând şi mai multe voturi de la meşteşugari şi meseriaşi.

Ziarul creştin-şocial Brigittenauer Bezirks-Nachrichten

compară „lupta” împotriva evreilor răsăriteni cu deşteptarea naţională din timpul războaielor anti-napoleoniene. De data aceasta însă: „din răsărit nu se adună o masă de cavalerişti, ci un nor întunecat şi ameninţător, îmbâcsit de murdărie, de oameni îmbrăcaţi în caftane care ameninţă să oprime şi să înnăbuşe total libertatea noastră. Cine mai vrea, cine mai poate să conteste că noi suntem deja apăsaţi de jugul evreilor şi că se întâmplă lucruri care ar trebui să-l facă pe orice german să roşească de ruşine.”[20] În şcoli, teatre şi fabrici, la Parlament se alcătuiesc statistici care să demonstreze pretinsa „iudaizare” a Vienei. Nu arareori cifrele sunt umflate, la numărul evreilor habotnici adăugându-se şi evreii botezaţi, cei „înrudiţi” sau căsătoriţi cu evrei, oameni cu nume de rezonanţă iudaică şi chiar şi liberali, social-democraţi şi alţi „lachei ai evreilor”, indiferent de originea lor etnică şi de confesiune – doar pentru a putea zugrăvi în culori cât mai oripilante scenariul înfricoşător al „iudaizării”. Un observator din Berlin relatează, uimit, despre anvergura mişcării antisemite din Viena: „Antisemitismul din Viena se deosebeşte în mod esenţial de cel din imperiul german, căci, în timp ce în Germania el este doar naţional, în Austro-Ungaria el este concomitent clerical, naţionalist-german şi ceho-ultramontan! Deci el este un monstru alcătuit din interesele speciale ale diferitelor partide, fiecare dintre ele imaginându-şi că antisemitismul propriu reprezintă alfa şi omega fericirii poporului. ”[21]

Ipostazele negative stereotipe în care antisemiţii îi înfăţişează, în jurul anului 1900, pe evreii răsăriteni sunt cea a negustorului ambulant şi cea a proxenetului. „Telalul" reuşeşte să se menţină la suprafaţă pe drumul lui spre vest vânzând tot felul de mărunţişuri şi concurându-i în felul acesta pe negustorii stabiliţi de multă vreme în diferite localităţi; aceştia nu mai pot fixa acum ei preţurile. Primele manifestări de protest împotriva negustorilor ambulanţi se înregistrează în anii şaptezeci. După ani de luptă, ministrul creştin-social al comerţului reuşeşte să impună interdicţia comerţului ambulant în Viena „pentru protecţia meşteşugarilor cu domiciliul stabil la Viena şi care depun o activitate onestă." Ziarul creştin-social Osterreichische Volks-Presse persiflează „vaietele" „presei evreieşti" care protestează contra acestei dispoziţii: „Să asistăm cumva pasiv la distrugerea meşteşugului, să le oferim cumva negustorilor ambulanţi evrei monopolul şi să îi ajutăm pe evrei să desfiinţeze pătura meşteşugarilor?"[22] Hitler preia în „Mein Kampf" şi acest clişeu făcând o legătură între orientarea sa proprie antisemită şi întâlnirea cu un asemenea „telal" care cutreiera Viena.[23]

Deviza „Nu cumpăraţi de la evrei!" se referă atât la negustorii ambulanţi cât şi la marile magazine evreieşti şi este însuşită de antisemiţii de cele mai diferite orientări politice. În anuarul Jahrbuch Für Deutsche Frauen Und Mädchen citim în 1904 următoarele sub titlul „Femei germane! Evitaţi prăvăliile evreieşti când vă faceţi

cumpărăturile!”: „Ce ruşinos pentru o familie germană dacă sub pomul de Crăciun strălucitor, autentic germanic, vom găsi daruri pentru cei dragi, cumpărate de la evrei! Un german care cumpără cadourile de Crăciun de la evrei se dezonorează şi îşi profanează propria apartenenţă etnică. Câţi meşteşugari şi negustori germani cinstiţi nu se luptă din greu să-şi asigure existenţa, gemând sub povara concurenţei murdare a evreilor! Fratele german trece de multe ori, indiferent, pe lângă ei şi intră în prăvălia evreului unde este tras pe sfoară cu grimase fariseice şi vorbărie evreiască.”[24]

Pentru a putea urmări mai bine respectarea acestui boicot, la parlamentul regional din Austria Inferioară se înaintează propunerea ca, la târguri, standurile negustorilor evrei şi cele ale negustorilor creştini să aibă amplasare diferită în spaţiul de vânzare – dar, după protestele comunităţii evreieşti, Camera de Comerţ reuşeşte să împiedice această măsură.[25]

A doua imagine negativă a evreilor din est, vehiculată în jurul anului 1900 zi de zi în ziare, este cea a proxenetului. Pe de o parte este reluat vechiul clişeu despre seducătorul evreu, pe de altă parte există însă o serie de cazuri penale în care sunt implicaţi şi evrei din ţinuturile estice. Dar, contrar schemei antisemite, în aceste cazuri nu este vorba despre seducerea unor fete creştine „blonde”, ci despre comerţul cu evreice nevoiaşe din orăşele est-europene şi din Galiţia.

Negustorii de fete recurg de fiecare dată la aceleaşi

metode: Un proxenet bine îmbrăcat, aparent înstărit, se înfiinţează la o familie sărmană, cu mulţi copii, dintr-un târguşor, în calitate de peţitor şi se căsătoreşte după rit ebraic cu o fată încă foarte tânără. Spre bucuria părinţilor, el renunţă la zestre şi îşi ia „soţia" pe care o aşteaptă o viaţă cică mai bună. Această metodă poate fi repetată la infinit, deoarece căsătoria rituală nu are nici o valoare juridică. [26]

O altă metodă este exploatarea situaţiei jalnice a unor femei tinere ai căror soţi fuseseră cerşetori vagabonzi şi sunt daţi dispăruţi. Aceste femei sunt total lipsite de mijloace de subzistenţă dar nu au voie să se recăsătorească fiindcă nu sunt încă divorţate. Dacă ele se lasă seduse şi sunt făcute „de ruşine", proxenetul are mână liberă şi poate să le ia cu el. În familii foarte sărace şi cu mulţi copii se ajunge chiar şi la vânzarea copiilor.[27]

Fetele şi femeile sunt de cele mai multe ori analfabete şi vorbesc doar poloneza sau idiş fiind o pradă uşoară în mâinile proxeneţilor, cu atât mai mult cu cât prin căsătorie ele se simt legate şi afectiv.Înainte de a-şi da bine seama ce se întâmplă, ele aterizează – de cele mai multe ori via Serbia – într-un bordel din Hamburg, numit „Magazin pentru Export de Fete", sau se trezesc pe un vapor transatlantic. La Odessa se plătesc 500 până la 2000 de ruble pentru o fată, la Hamburg în jur de 1500 mărci. La Buenos Aires fetele sunt vândute deja la debarcader – cu 3000 până la 6000 franci sau 150 lire – unor proprietari de bordeluri. Aici, fetele din Galiţia reprezintă, numeric, a

treia grupă de prostituate, după cele băştinaşe şi cele rusoaice, fiind numite „Austriacas.”[28]

Conform statisticilor, sunt vândute în fiecare an cam 1500 de fete din Galiţia, Ungaria şi Boemia. Afacerea este de multe ori încheiată încă la Viena unde proxeneţii lucrează ca „exportatori pentru Orient”. Dr. Josef Schrank, preşedintele Ligii pentru Combaterea Proxenetismului, spune: „Comerţul cu fete se desfăşoară la Viena fără nici o jenă, se organizează adevărate târguri, comercianţii de fete maghiari, români, ruşi şi turci, trag la hoteluri, trec în revistă 'marfa' şi resping fără multă vorbă ceea ce nu le convine.”[29] Negustorii, printre care şi femei, îşi schimbă mereu numele, fiind aprovizionaţi cu documente de identitate false, adeseori cu paşapoarte englezeşti sau turceşti. Cu ocazia acestor tranzacţii funcţionarii sunt mituiţi cu sume mari.

Asociaţiile de tineret din Cisleithania sprijină cât pot lupta contra criminalităţii, şi anume din mai multe motive: ca să le vină în ajutor fetelor, să-i împiedice pe proxeneţi în acţiunile lor – dar şi ca să submineze antisemitismul. Ele nu trec sub tăcere problemele, ci încearcă să le lămurească, să facă lumină. Astfel, ziarul sionist din Viena Neue National Zeitung face cunoscut în 1913 că dintre cei 39 de proxeneţi galiţieni 38 sunt evrei.[30] Cu altă ocazie el spune că 90% din cele 3000 de prostituate din Argentina sunt evreice.[31] Ziarul îşi însoţeşte de fiecare dată informaţiile de apeluri insistente de a se întreprinde tot ce se poate împotriva acestui gen de criminalitate. Şi rabinii

participă la conferinţele internaţionale pentru combaterea comerţului cu fete.[32] O asemenea conferinţă de trei zile se ţine în octombrie 1909 la Viena, deci tocmai în perioada petrecută de Hitler la Viena; ecoul ei în presă este puternic, dar contradictoriu.

Profesori itineranţi şi asistente sociale pleacă în Galiţia ca să dea lămuriri, să avertizeze şi să-i ajute atât pe părinţi cât şi pe fete. Una dintre aceste activiste evreice este o femeie care joacă un rol important în istoria psihanalizei: şi anume Bertha Pappenheim, acel „caz Anna O." de la care pornesc „Studiile despre isterie" (Studien uber Hysterie) ale lui Freud şi dezvoltarea psihanalizei. Fiind înstărită şi necăsătorită, ea se dedică asistenţei femeilor, construieşte cămine pentru fetele periclitate, întreprinde călătorii prin Rusia, România şi Galiţia[33] ca să studieze situaţia socială şi sprijină crearea unor mici manufacturi pentru mâna de lucru femeiască din Galiţia, cum ar fi ateliere pentru fabricarea dantelei şi a unor confecţii de mici dimensiuni, ca să le dea femeilor posibilitatea de a avea „un câştig îndestulător" după absolvirea unor cursuri de calificare.[34]

Şi fundaţia particulară a baronului Moritz Hirsch oferă subvenţii în vederea construirii de şcoli în Galiţia, atât pentru copiii evrei cât şi pentru cei creştini, atât pentru băieţi cât şi pentru fete. Înapoierea culturală a evreicelor din est se explică şi prin faptul că ele nu aveau acces la şcolile religioase „Chedorim".

Dar toate acestea merg încet, în timp ce migraţia

evreilor din răsărit înspre oraşele europene din apus continuă, iar antisemitismul se adânceşte. În orice caz, tocmai „negustorii evrei de fete” reprezintă un clişeu antisemit foarte agreat, care apare şi la Hitler în „Mein Kampf”: Atitudinea evreilor faţă de prostituţie şi, în măsură şi mai mare, faţă de proxenetism putea fi studiată la Viena mai bine decât în orice oraş din vestul Europei, eventual cu excepţia porturilor din Franţa.[35]

Dezbateri parlamentare

Puţinii parlamentari evrei luptă pentru ca „dreptul natural, inalienabil, al fiecărui popor la egalitate deplină şi reală în drepturi, la egalitate în faţa legii” să fie respectat şi în cazul evreilor. Dar şansele lor sunt reduse, dacă ţinem cont de declaraţia plină de satisfacţie a deputatului radical-german Eduard von Stransky, din iunie 1908: „Har Domnului, Parlamentul este în majoritate antisemit.”[36]

Deputatul sionist Dr. Benno Straucher din Bucovina, avocat şi preşedinte al Asociaţiei Tineretului din Cernăuţi, se plânge: „Nu găsim în tot Parlamentul acesta nici un sprijin pentru evrei, din partea nici unuia dintre partidele atât de preocupate de libertate, liberalism, progres, egalitate în drepturi şi dreptate – dar numai pentru sine; atunci când este vorba despre evrei, toţi martorii amuţesc; atât antisemiţii declaraţi cât şi cei ascunşi şi-au îndeplinit misiunea, şi-au gândit bine tactica. Nu se găseşte nimeni care să ne ia apărarea dintr-un sentiment de liberalism şi

dreptate, nu vrea nimeni să fie defăimat ca lacheu al evreilor, ca om plătit de evrei." Obosit de întreruperile continue ale social-democraţilor, el spune: „La dumneavoastră nu este nevoie să demonstrezi nimic, să ştii nimic, să fi învăţat nimic; este suficient să spui pur şi simplu 'jidan' şi cu asta ai demonstrat orice."[37] În 1908, în perioada când Hitler asistă adeseori la dezbaterile parlamentare, creştin-socialii depun un proiect de lege prin care se stipulează reducerea numărului de studenţi şi gimnazişti evrei, deci un numerus clausus. Numărul de evrei studioşi trebuie să corespundă procentului pe care îl reprezintă evreii în populaţie.

În decursul dezbaterilor furtunoase Straucher atrage atenţia asupra faptului că o asemenea acţiune s-ar putea repercuta, în cele din urmă, negativ asupra germanilor din Austria. Procentele ridicate de studenţi germani se datorează numai faptului că „o mare parte dintre studioşii evrei se declaraseră până acum germani." Fără evrei, „germanii nu ar reprezenta la universităţile tehnice din Austria 47,10% ci doar 31,05%; în liceele reale doar 37,07% în loc de 48,61% – deci germanii ar fi şi mai slăbiţi în comparaţie cu slavii." Straucher: „Dacă în urma antisemitismului tot mai insuportabil şi a şicanării continue a studenţilor evrei un procent atât de considerabil al tineretului studios va întoarce spatele germanilor, urmările politice nefaste pentru germani nu vor întârzia să se arate."

Stransky strigă din sală: „Dacă este să ne prăpădim din

cauza lipsei evreilor, mai bine să ne prăpădim fără ei decât să trăim cu ei!”.

Straucher; „Alţi germani susţin că aria de vorbire a limbii germane ar trebui să fie mai mare, dumneavoastră vreţi să o restrângeţi.” El mai aminteşte şi faptul că impozitele plătite de evrei fuseseră totdeauna adiţionate la cele germane pentru a deriva de aici prerogative faţă de slavi. Conform statisticianului naţionalist-german Anton Schubert fiecare german din Cisleithania plăteşte, în medie, impozite şi taxe în valoare de 123 coroane, în timp ce cehul plăteşte doar 39 coroane, polonezul 35, ruteanul 20, slovenul 25, croatul 17. Toţi slavii luaţi la un loc nu plătesc nici măcar jumătate din impozitele încasate pe întreaga Austrie.[38] Straucher: „Germanii din Praga şi Boemia nu deţin jumătate din impozite decât dacă se pun la socoteală şi impozitele plătite de evrei.” „Dar au primit undeva evreii un mandat de la germani, din cauza aceasta?”[39]

Şi: „Aş vrea să le mai amintesc fracţiunilor antisemite din partidele germane că noi, evreii, ne-am manifestat de-a lungul deceniilor loialitatea absolută faţă de poporul german; din această cauză ne-am atras inamiciţia şi ura celorlalte naţiuni… Duşmănia germanilor şi străduinţele lor necontenite de a ne lipsi de drepturi ne-au produs cea mai dureroasă şi amară deziluzie. Cu siguranţă că nu am meritat aşa ceva din partea germanilor.”

Creştin-socialul Julius Prochazka: „Creştinii nu sunt primiţi în şcoli fiindcă locurile sunt ocupate de evrei!” Şi:

„Nu vrem favoruri pentru evrei!” (Compară cu declaraţia lui Hitler din 1929: Mii, ba zeci de mii de fii ai poporului nostru, sunt plini de talent dar nu mai pot studia… Universităţile noastre educă o etnie străină pe cheltuiala multor concetăţeni creştini.)

Straucher; „Prin ce sunt favorizaţi evreii? Împiedicăm noi pe cineva să frecventeze şcoala? Lămuriţi-vă tineretul şi îndemnaţi-l să meargă la şcoală!”.

Prochazka: „Înfiinţaţi-vă şcoli proprii!”.

Straucher: „Aşa? Dar noi pentru ce plătim impozite, pentru ce suportăm toate celelalte poveri la fel ca toţi cetăţenii ţării?”.

Şi iarăşi se aude cuvântul „Jidan!” Straucher: „Dumneavoastră care aţi spus 'Jidan' – eu sunt mândru că sunt jidan, aşa cum dumneavoastră sunteţi mândru că sunteţi creştin. Căci evreii şi creştinii sunt în posesia aceloraşi adevăruri religioase.”

Parohul polonez Leo Pastor strigă: „Ba nu, nu, asta nu!” Alt strigăt: „Noi plătim impozitele, iar evreii le consumă. Faceţi-vă şcoli evreieşti!”.

Dar proiectul de lege înaintat de creştin-sociali cade la vot; în orice caz, 162 deputaţi votează pentru el, adică creştin-socialii, naţionaliştii germani, radicalii germani, panger-maniştii şi câteva grupări izolate.

Săptămânalul sionist Neue National Zeitung reacţionează la această dezbatere publicând un articol de fond tăios: „Să ne desprindem de germanitate!” scris de editorul Saul Raphael Landau, originar din Cracovia: „Aceasta este

recunoştinţa pentru faptul că, în ţările slave, evreii se lasă bătuţi de dragul germanilor, că purtătorii de cuvânt ai evreilor, cum ar fi domnul dr. Ofner [din Partidul Popular German] nu vor să renunţe la apartenenţa lor germană. Aceasta este recunoştinţa pentru faptul că ne cramponăm de cultura germană şi ne afişăm cu ea. Această cultură germană reprezintă conţinutul spiritual al vieţii acelor bărbaţi care vor să le taie evreilor orice acces la cultură, deci orice acces la cuceririle spirituale ale epocii noastre. Tristă cultură!" Concluzia; „Este momentul suprem ca o bună parte a poporului nostru să se desprindă de germanitate şi de cultura sa."[40]

Evreii occidentali şi evreii orientali

Având în vedere antisemitismul care ia asemenea proporţii distructive, devenind în mod tot mai evident un antisemitism rasial, evreii asimilaţi şi stabiliţi de multă vreme în Viena încep să nu se mai simtă în siguranţă. Ei făcuseră tot posibilul ca să nu atragă atenţia asupra lor ca evrei, ca să se adapteze şi să se integreze total. Mulţi se botezaseră de mult crezând că ascendenţa lor evreiască va fi dată uitării. Dar acum, când, sub semnul antisemitismului rasial, ei sunt deodată puşi pe plan de egalitate cu coreligionarii zdrenţăroşi veniţi din răsărit, ei îşi văd ameninţată existenţa cu greu consolidată.

Mulţi evrei orientali atrag atenţia pe stradă, mai ales dacă poartă perciuni şi îmbrăcăminte tradiţională – caftan,

cilindru şi cizme – ca semn al credinţei lor ortodoxe, şi mai vorbesc şi idiş. Aspectul exotic îi face să pară un grup conspirativ.[41]

Comunitatea evreiască se străduieşte din răsputeri să-i integreze cât mai repede pe imigranţi. „Evreii cu caftan" obţin îmbrăcăminte normală. Copiii lor învaţă limba germană în şcolile lor proprii. Comunitatea preia, în limita posibilităţilor, întreţinerea imigranţilor ca să nu-i lase în seama asistenţei publice. Evreii bogaţi fac donaţii mai generoase ca oricând pentru „localurile de încălzire", pentru mese gratuite şi spitale. Evreii vienezi se îngrijesc mai ales de negustorii ambulanţi veniţi din est, căci aceştia provoacă multă supărare în oraşul păstorit de Lueger. Se ţin conferinţe despre „răul" cauzat de „cerşetorii vagabonzi" şi „telali", se pun la punct strategii care să accelereze asimilarea lor.[42] Dar cu cât evreii vienezi sunt mai generoşi, cu atât apar mai mulţi oameni săraci.

Şi cu cât sosesc mai mulţi evrei din răsărit, cu atât teama că antisemitismul se va exacerba devine mai mare.

În afară de aceasta, mai iese la iveală că nu toţi evreii orientali sărmani apreciază binefacerile fraţilor lor mai bogaţi din vest. Ei se cramponează de vechile obiceiuri şi datini, de îmbrăcămintea tradiţională şi de limba lor. Ei sunt mândri şi aroganţi, ba afişează chiar o atitudine de superioritate faţă de evreii occidentali. Căci ei trăiesc în conştiinţa „iudaismului lor autentic". Ei rămăseseră fideli vechii lor credinţe, vechiului lor rit, respectând toate

datinile strămoşilor – şi în felul acesta devin o întruchipare a reproşului la adresa evreilor occidentali care o lăsaseră mai moale cu credinţa, se acomodaseră sau chiar acceptaseră să fie botezaţi.

În ciuda tuturor eforturilor de a se ajunge la o înţelegere între evreii orientali şi cei occidentali, distanţa persistă. Scriitorul Jakob Wassermann scrie: „Când întâlneam un evreu polonez sau galiţian, când stăteam de vorbă cu el, când mă străduiam să pătrund în sufletul său, să elucidez modul său de a gândi şi de a trăi, el putea să mă emoţioneze, sau să mă uimească, să-mi trezească mâhnirea sau compasiunea, dar nu simţeam nici urmă de sentimente frăţeşti, nici măcar de înrudire. El rămânea un străin pentru mine, străin în manifestări, străin în toate privinţele, iar în caz că nu se înfiripa o simbioză umano-individuală, el trezea în mine chiar şi repulsie."

Wassermann – iar el este doar un exemplu; la Elias Canetti găsim păreri asemănătoare – simte că există o prăpastie între „evreii iudaici" şi „evreii germani": „Oare nu este vorba despre două specii, aproape despre două rase, sau cel puţin despre două discipline de viaţă?" El, adică evreul german, vrea „să se situeze pe un avanpost, să mă exprime pe mine şi lumea mea, să facă din ea un pod." „Nu sunt, în fond, mai folositor aşa decât cel ce a jurat să nu se abată de la direcţia sa de marş? [43] Pornind de la propria sa experienţă, el deplânge „situaţia îngrijorătoare" a evreilor asimilaţi: „Evreu german; luaţi aceste două cuvinte cu toată greutatea lor. Consideraţi-le faza ultimă a

unui proces evolutiv îndelungat. Cu iubirea sa divizată şi lupta dusă pe două fronturi, evreul german este împins spre disperare. [44]

Evreul oriental :

Joseph Roth analizează – fireşte, cu mai mult spirit critic – conştiinţa celor ce vor să fie asimilaţi: „S-a trecut de multe ori cu vederea faptul că şi evreii pot avea instincte antisemite. Mulţi nu vor ca un străin venit din Lodz să le amintească de bunicul lor originar din Posen sau Kattowitz. Este atitudinea infamantă, dar uşor de înţeles, a micului burghez care se simte periclitat tocmai când este pe punctul de a urca o scară foarte abruptă ce duce spre terasa marii burghezii, cu aer curat şi vedere panoramică. Întâlnind un văr din Lodz îţi poţi foarte uşor pierde echilibrul şi cădea jos." Evreul occidental a devenit înfumurat. El l-a pierdut pe Dumnezeul strămoşilor săi, punând în locul lui un idol, şi anume, patriotismul civilizator."[45]

Dar antisemitismul rasial îi leagă indisolubil unul de altul pe evreul occidental şi pe cel oriental, pe cel habotnic şi pe cel botezat – oricât de diferiţi ar fi ei în alte privinţe. Max Nordau spune: „orice am face, în ochii duşmanilor noştri evreii din toată lumea sunt puşi pe acelaşi calapod… Inamicii au făurit în jurul nostru, al tuturor, o chingă de fier a solidarităţii pe care nu o putem sfărâma." Şi: „criteriul îl va reprezenta totdeauna evreul situat pe o treaptă inferioară. Ei nu-l pot da jos de pe pulpanele fracului lor elegant pe evreul în caftan!" Şi: „Antisemitul

itinerant care poate scuipa, fără nici un risc şi fără a fi pedepsit, pe zdrenţele nefericitului nostru frate proscris din răsărit, îl are în vedere pe baronul, pe consilierul aulic şi pe profesorul evreu din patria sa atunci când procedează atât de josnic."[46]

Nici convertirea, nici botezul, nici conştiinţa fervent㠠a germanităţii nu-i scutesc pe cei ce vor să fie asimilaţi de riscul de a fi ocărâţi ca „evrei". Toate eforturile de a se asimila sunt anihilate cu o lovitură, iar evadarea din fatalitatea destinului evreiesc comun este exclusă. Acest fapt declanşează la mulţi evrei adevărate crize existenţiale şi o ură disperată, sinucigaşă, faţă de sine însuşi. Cu câtă precizie înregistrează antisemiţii acest fenomen se vede şi la Hitler care analizează cu delectare exemple proeminente, cum ar fi Otto Weininger şi Arthur Trebitsch.

Jakob Wassermann a fost confruntat la Viena cu lipsa de perspectivă a multor evrei asimilaţi care aveau sentimente germane şi erau în conflict cu originea lor, nefiind însă pe deplin acceptaţi nici de etnia germană, în ciuda dragostei lor pentru cultura şi limba germană; el scrie cu multă compasiune: „Cunosc şi am cunoscut mulţi evrei care se topeau văzând cu ochii de nostalgie după oamenii blonzi cu ochii albaştri. Ei se prosternau la picioarele acestora îi tămâiau, îi credeau pe cuvânt, vedeau un act de eroism în fiecare mişcare a pleoapelor lor; iar când blonzii vorbeau despre glia lor, când se băteau cu pumnii în piept fiindcă erau arieni, ei izbucneau în urlete isterice de triumf. Ei nu vor să fie ei înşişi; ei vor

să fie ceilalţi; li se pare că dacă ei i-au ales, fac şi ei parte dintre cei aleşi; sau, cel puţin, că pata care îi întinează este dată uitării, că inferioritatea lor este camuflată."[47] În schimb, alţi evrei, de mult asimilaţi, îşi redescoperă iudaismul. De exemplu Arthur Schnitzler combate în această perioadă extrem de încordată antisemitismul scriind romanul „Drumul spre libertate" (Der Weg ins Freie) şi drama „Professor Bernhardi", a cărei punere în scenă la Viena este interzisă de cenzură până în 1918. Schnitzler prezintă în roman o imagine foarte diferenţiată a evreilor din Viena în jurul anului 1900 – de la sionistul convins până la cavalerul austriac pătruns de apartenenţa sa germană şi până la femeia tânără care se angajează politic de partea social-democraţiei.

Theodor Herzl, foiletonist la ziarul Neue Freie Presse, fost membru al unei corporaţii studenţeşti şi un om care se asimilase din convingere, se întoarce la rădăcinile sale iudaice datorită compasiunii faţă de situaţia mizeră a evreilor veniţi din răsărit. În romanul său „Statul evreilor" (Der Judenstaat) apărut în 1896, el sugerează o ieşire din impas: Palestina, ţara făgăduinţei. Aceasta le-ar putea oferi sărmanilor evrei răsăriteni un azil în situaţia grea actuală, ar stopa valul de migraţie spre Europa occidentală şi în felul acesta – eventual – şi antisemitismul. Achiziţionarea terenurilor şi cheltuielile de transport în vederea colonizării Palestinei aflate încă sub dominaţia turcilor urmau să fie suportate de evreii bogaţi din vest.

Sionismul, mişcarea naţională evreiască, ia naştere ca o reacţie de apărare. Roth scrie următoarele despre sionişti: „Ei înlocuiesc lipsa unei 'glii' proprii în Europa cu nostalgia de a ajunge în patria palestiniană. Ei fuseseră dintotdeauna oameni aflaţi în exil. Acum devin o naţiune în exil.” Roth mai spune şi: „Sionismul modern s-a născut în Austria, la Viena. Întemeietorul lui este un jurnalist austriac. Nu l-ar fi putut întemeia nimeni altcineva. [48]

Nordau, prietenul şi tovarăşul de luptă al lui Herzl, odinioară şi el perfect asimilat, explică în modul următor angajamentul lui pentru evreii răsăriteni: „Fraţii noştri sunt în suferinţă şi strigă: Ajutor! Sărim în ajutorul lor. Ei reprezintă o masă haotică. Noi îi organizăm. Ei îşi bâiguie doleanţele într-un limbaj păsăresc, neînţeles de oamenii civilizaţi. Noi îi învăţăm să vorbească limbaje civilizate. Ei se înghesuie, intempestivi şi dezorientaţi. Noi le arătăm pe ce drum să o apuce. Ei au nostalgii difuze. Noi le dăm o formă concretă. [49]

Nordau este mai agresiv decât Herzl: „Nu avem ambiţia să-i dezarmăm pe antisemiţi prin umilinţă şi slugărnicie.” Şi: „Evreii nu se pot aştepta ca antisemitismul să dispară şi ca în albia sa secătuită să înflorească din plin iubirea aproapelui şi dreptatea. Sionismul este unica salvare pentru evrei; fără el, aceştia s-ar prăpădi.”[50] Încurajaţi de noua lor conştiinţă naţională sioniştii depun eforturi în vederea unei recunoaşteri de drept. Dar le lipseşte criteriul care defineşte o naţiune, şi anume limba comună. Căci evreii vorbesc limbi diferite, aparţinând prin urmare unor

naţiuni diferite. În 1909 avocatul Max Diamant din Cernăuţi înaintează la Curtea de Casaţie o plângere prin care solicită ca evreii din Bucovina să fie recunoscuţi ca etnie de sine stătătoare având limba proprie idiş. Preşedintele Curţii de Casaţie, evreul botezat Josef Unger, pe atunci în vârstă de 81 de ani, de factură liberală, respinge cererea cu justificarea tradiţională că evreii reprezintă o comunitate religioasă şi nu o etnie de sine stătătoare. Despre o limbă proprie nu ar putea fi vorba decât dacă toţi membrii etniei ar poseda aceeaşi limbă. Idiş nu este decât „un fel de dialect" german şi nu o limbă.[51] În 1910 o serie de studenţi sionişti indică, la înscrierea la facultate, ca limbă maternă „iudaica" – o limbă care nu figurează în catalogul limbilor vorbite în monarhia dunăreană. Fireşte, pe plan internaţional sioniştii discută în această perioadă dacă nu ar fi mai bine să considere ca limbă naţională ebraica în loc de idiş.

Controversele legate de limbă reprezintă încă un motiv de neînţelegere între evreii orientali şi cei occidentali. Evreii care vor să fie asimilaţi argumentează, supăraţi, că sioniştii vin în întâmpinarea dorinţelor antisemiţilor: Din moment ce nu se mai consideră germani, cehi sau maghiari de religie iudaică, ci membri ai unei naţiuni evreieşti de sine stătătoare, Ce doreşte să emigreze, ei se autoexclud, având acelaşi scop ca antisemiţii: o Europă „lipsită de evrei".

Atitudinea evreilor occidentali denotă un „egoism naiv-insolent", replică Nordau cu un ton drastic. Rezultatul este

„că o cincime minoritară formată din evreii sătui şi înstăriţi îi spune majorităţii formate din patru cincimi de evrei disperaţi şi hotărâţi să se apere singuri recurgând la acţiuni extreme: Cum de îndrăzniţi să ne tulburaţi digestia clamând cu îndârjire Sionul? De ce nu vă înghiţiţi suferinţele? De ce nu muriţi de foame în tăcere? [52]

Dar evreii asimilaţi din monarhia dunăreană nu au sentimentul că aparţin unei naţiuni străine. Să se apuce acuma să înveţe limba naţională idiş, acea limbă care în „înalta societate" trece drept un amestec primitiv de germană arhaică şi poloneză, nefiind acceptată şi barând orice ascensiune în societatea vieneză? Să renunţe ei la identitatea şi existenţa germană cu greu cucerită şi să se mute în Palestina ca ţărani evrei? Să le conteste patria nu numai antisemiţii ci şi sioniştii? Să nu poată hotărî ei singuri dacă vor să fie mozaici, protestanţi, sau fără nici o confesiune – sau evrei, germani, polonezi, maghiari – sau dacă nu vor să fie austrieci având în vedere că atitudinea lor supranaţională le oferă tocmai pentru această ipostază cele mai bune premise? [53]

Karl Kraus care părăsise de curând iudaismul, devine purtătorul de cuvânt al adversarilor lui Herzl, dând, mânios, asigurări că el nu va cheltui „nici o coroană pentru Sion". Prăpastia dintre evreii orientali şi cei occidentali ameninţă să dezbine comunitatea evreiască din Viena.

Până şi Nordau manifestă înţelegere , ba chiar şi compasiune pentru evreii occidentali declarând: „Pentru evreul german Germania rămâne o mamă adorată. Deşi

ştie că este doar o cenuşăreasă printre copii, este totuşi, şi el, copilul ei; face şi el parte din familie… Ei îşi vor simţi inima sfâşiată şi se vor prăpădi din cauza rănii ascunse." Chiar dacă s-ar putea decide să plece în Palestina „ei se vor gândi, până la a şaptea spiţă, tot la Germania, ca la o iubită de mult pierdută."[54]

Cu toate acestea, politicianul Hitler nu este dispus să admită nici o diferenţiere şi respinge controversele, înregistrate şi de el, considerându-le doar simulacre de bătălie. Această luptă aparentă dintre evreii sionişti şi cei liberali îmi provoacă după scurt timp repulsie.[55] Indiferent dacă este vorba despre un evreu „german" sau despre unul oriental, ceea ce contează în ochii lui Hitler este „rasa".

Spectrul dominaţiei mondiale evreieşti

În timpul pogromurilor din Chişinăul rusesc, din anul 1903, se ajunge la atrocităţi şi masacre de nedescris la adresa evreilor. Sute de mii de oameni se refugiază iarăşi, îngroziţi, peste graniţă.[56] În Europa occidentală se organizează colecte pentru a putea oferi măcar o asistenţă precară celor înfometaţi şi lipsiţi de adăpost şi a veni şi în ajutorul Galiţiei suprasolicitate. Antisemiţii îi etichetează pe donatori drept „lachei ai evreilor" şi „naivi". Banii adunaţi, spun ei, vor fi, oricum, „pasaţi revoluţionarilor ruşi." Din această cauză sponsorii nu sunt decât „promotori ai asasinilor şi revoluţionarilor evrei."[57]

Teama de alte valuri de imigranţi din Rusia este alimentată sistematic în întreaga Europă occidentală. În orice caz, în imperiul ţarist trăiesc peste cinci milioane de evrei, deci mai mulţi decât în toate celelalte ţări luate la un loc.

Ca termen de comparaţie: Austro-Ungaria are peste două milioane de evrei – cam 850.000 în Ungaria, tot cam 850.000 în Galiţia, peste 100.000 în Bucovina, cam 200.000 la Viena. În imperiul german găsim, în total, mai puţin de 600.000, dintre care 400.000 în Prusia. În întreaga Franţă sunt înregistraţi doar 100.000 evrei, în Italia cam 35.000, în Spania 2.500.[58]

Antisemiţii prezintă revoluţia rusă din anul 1905 drept un spectru al groazei. Ei îi învinuiesc pe evrei că ar fi pus la cale această revoluţie pentru a provoca pe urmă o răsturnare a puterii şi în Europa occidentală şi a instaura „o dominaţie mondială evreiască”, cu sprijinul social-democraţilor.

În monarhia dunăreană aceste teorii sunt alimentate de o coincidenţă cu totul întâmplătoare: Vestea despre manifestul ţarului, din octombrie 1905, ajunge la Viena exact în timpul congresului partidului social-democrat. Dr. Wilhelm Ellenbogen se află la pupitrul vorbitorului când tovarăşii izbucnesc în urale strigând: „Trăiască revoluţia rusă! Trăiască votul universal!” Ellenbogen îşi întrerupe discursul şi dă, cu o voce solemnă, citire manifestului ţarului, în care acesta decretează libertatea presei şi a întrunirilor şi convoacă Duma; el stabileşte o legătură între

aceste evenimente şi revendicările prezentate guvernului austriac: „Tremurând de teamă, ţarul din Rusia a ajuns să introducă votul universal, iar dinastia noastră, care nu se află într-o situaţie prea bună, să rămână în urma Rusiei?… Nu mai vrem să rămânem o ţară de papistaşi, o ţară tutelată, o ţară retrogradă, dominată de camarilă. Dreptul la vot este o problemă vitală pentru noi." Ellenbogen aminteşte arma proletariatului „de a paraliza întreaga producţie, de a declara grevă generală" şi adaugă: „dacă este nevoie, proletariatul austriac atât de liniştit şi cumpătat va ajunge să vorbească şi ruseşte."[59] Conform procesului verbal, aceste cuvinte declanşează „aplauze furtunoase".

La finele lui noiembrie 1905, când social-democraţii organizează la Viena o demonstraţie de masă pentru introducerea votului universal şi egal, creştin-socialii conduşi de Lueger se întrunesc în holul mare al Primăriei într-o contrademonstraţie, sub deviza: „Jos cu teroarea evreilor!" Ziarul Deutsches Volksblatt scrie; „Cine conduce social-de-mocraţia? Evreii Adler şi Ellenbogen! Cine îi susţine pe aceştia în public? Întreaga presă evreiască! Şi cine dă banii? Marea finanţa evreiască. Întocmai după cum în Rusia evreii sunt aţâţătorii şi instigatorii, tot aşa sunt şi la noi. [60]

Cu ocazia unei întruniri electorale Lueger face aluzie la pogromurile din Rusia, care se soldaseră cu mii de morţi, şi exclamă: „Atrag atenţia în mod special evreilor din Viena să nu meargă atât de departe ca şi coreligionarii lor

din Rusia şi să nu pactizeze cu revoluţionarii sociai-democraţi. Îi avertizez cât se poate de serios; căci s-ar putea să se întâmple şi aici ceea ce s-a întâmplat în Rusia. Noi, vienezii, suntem antisemiţi; cu siguranţă, însă, că nu ne stă în fire să ucidem. Dar dacă evreii ar ameninţa patria noastră, nu vom cunoaşte nici o îndurare. Am atras atenţia asupra posibilităţii unor asemenea consecinţe." Lueger este întrerupt de „aplauze demonstrative, care nu contenesc minute în şir. [61]

Cuvântarea aceasta face valuri în tabăra liberalilor ducând la o interpelare în Parlament împotriva „discursului aţâţător şi incendiar" al lui Lueger, care conţine „incitări directe, făţişe şi brutale, la excese, violenţe, jafuri, tâlhării şi crime împotriva unor cetăţeni cărora constituţia le garantează drepturi egale." Acest lucru este cu atât mai periculos cu cât incitările pornesc de la „autoritatea supremă dintr-un oraş cu milioane de locuitori", care ar trebui să asigure pacea şi armonia între locuitori şi nu să-i instige pe cetăţeni unul contra celuilalt.[62]

Lueger îşi susţine părerea şi în timpul dezbaterii: „Dacă mă uit la liderii partidului social-democrat… Orice om care se pricepe să facă distincţie între rase trebuie să admită că liderii sociai-democraţi sunt exclusiv evrei. (Aplauze aprobatoare). S-ar putea ca unul sau altul dintre ei să fie botezat, dar cu siguranţă că printre ei se află şi mulţi evrei autentici; şi chiar şi cel care este cică botezat, dr. Adler, poate fi recunoscut ca atare." După care Lueger mimează atitudinea omului paşnic. El îi ocrotise „foarte des pe evrei

împotriva voinţei partidului meu”: „Pot doar să spun că există puţine partide în care liderul să se situeze pe poziţiile cele mai moderate.[63] În martie 1906 creştin-socialii prezintă o nouă moţiune solicitând măsuri care să stopeze imigrarea evreilor din Rusia pentru a „proteja populaţia stabilă autohtonă, creştină, de o asemenea invazie.”[64]

În 1907, când tânărul Hitler vine la Viena, tema evreilor din Rusia este încă de mare actualitate, mai ales după apariţia unei cărţi profund atisemite, agreate şi mult citate de către creştin-sociali: Rudolf Vrba, „Revoluţia din Rusia„ (Die Revolution in Russland). Citim în carte că pogromurile şi masacrarea evreilor ruşi nu sunt altceva decât expresia luptei de apărare a creştinilor împotriva ameninţării iudaice: „Ruşii care au un puternic sentiment naţional se zbat cu încrâncenare ca să nu fie înlănţuiţi de braţele cefalopodului evreiesc.”[65] „Mandelstamm-ii şi Silberfarb-ii„ au aruncat scânteia răzmeriţei în uriaşul imperiu al Ţarului: sângele vărsat în revoluţie se întoarce asupra capetelor evreilor.”[66]

Cu numeroasele sale citate şi statistici, cartea creează impresia că se bazează pe o documentare precisă; ea pune pe plan de egalitate pe evrei şi pe social-democraţi şi invocă pericolele unei conspiraţii evreieşti universale. Dacă evreii din Rusia ar mai primi şi toate drepturile cetăţeneşti – „ca în anumite state constituţionale pe care nu mai trebuie să le inumim” – „popoarele, păturile superioare şi inferioare ale populaţiei” ar fi „exploatate,

stoarse, iar guvernele constituţionale ar ajunge să depindă moral şi financiar exclusiv de ei. [67] „Evreii astfel eliberaţi i-ar transforma, în câteva decenii, pe agricultorii şi ţăranii de până acum în cerşetori, apoi în zilieri şi apoi direct în sclavi.”[68] „Căci evreii nu vor egalitate ci supremaţie absolută.”[69]

Nu există persecuţii ale evreilor, scrie Vrba, ci doar persecuţii ale creştinilor, iar creştinii ar trebui să li se împotrivească: „Să nu ni se bage sub nas că antisemitismul vag, care se mai manifestă pe ici pe colo prin lume, ar contracara această afirmaţie. Nu există nimic mai inofensiv decât antisemitismul contemporan. Acesta înseamnă platonismul platonismelor. Dacă la Chişinău a avut, poate, loc o mică excepţie, acolo căzând victime şi evreii, nu numai creştinii, vina a fost deja ispăşită şi expiată prin decenii de închisoare. 70

Asemănătoare este şi argumentaţia de mai târziu a lui Hitler, care contestă persecuţiile evreilor, spunând în 1923: Evreul tindea spre suveranitate absolută în ţara restricţiilor, nu a persecuţiilor contra evreilor; căci, în ultimii 200 de ani nu au mai existat persecuţii ale evreilor, ci doar o permanentă persecutare a creştinilor.[71]

Teama de evreii ruşi este întreţinută în primul rând de ziarul Deutsches Volksblatt pe care îl citeşte şi Hitler. De exemplu, în 1908 ziarul publică avertismentul unui profesor universitar român din Iaşi[a]: „Invazia distrugătoare, atât pentru popor cât şi pentru stat”, a evreilor care

[a] E vorba de A. C. Cuza

imigrează din Rusia a ajuns aici atât de departe „încât toate resursele avuţiei naţionale sunt deja în mâinile evreilor”. În 1849, în oraşul Iaşi trăiau încă 72% români, 8% alte naţionalităţi şi 20% evrei; acuma mai există 45,5% români, 4,5% alte naţionalităţi şi 50% evrei. În continuare, profesorul spune: „Dacă permitem ca evreii să distrugă pătura de mijloc, dacă lăsăm oraşele noastre pe mâna acestor intruşi străini, suntem pierduţi. De aceea, rezolvarea benignă a problemei evreieşti devine o problemă vitală pentru naţiune. Este vorba despre a fi sau a nu fi, despre salvarea existenţei noastre, despre bunurile supreme ale securităţii naţionale şi ale viitorului naţional. Vai de naţiunea care nu are puterea să contracareze invazia străină şi care priveşte apatic cum evreul rafinat pătrunde masiv în toate domeniile vieţii, îi smulge omului bucăţica de pâine de la gură şi îl subjugă economic.”[72]

Toate partidele antisemite solicită luarea unor măsuri stricte de apărare, cu justificarea că România, iar apoi şi Austro-Ungaria, sunt ameninţate de dominaţia evreilor şi revoluţionarilor din Rusia.

Pe de altă parte, social-democraţii continuă să se solidarizeze cu obiectivele revoluţiei ruseşti, protestând contra abrogării drepturilor democratice din 1905, a dizolvării Dumei, a torturilor politice şi a masacrării evreilor. Cu ocazia Congresului Partidului Social-Democrat din 1911 ţine o cuvântare Lev Troţki, revoluţionarul rus fugit din Siberia. Între 1907 şi 1914

Troțki trăieşte, împreună cu soţia şi copilul, la Viena, lucrând ca corespondent de presă, editând pentru muncitori ziarul rus Pravda şi întreţinând relaţii amicale cu social-democraţii din Viena. În cuvântarea sa el elogiază solidarizarea social-democraţiei austriece cu revoluţia rusă şi spune: „Muncitorii ruşi au luat cunoştinţă cu entuziasm mai ales despre două cuvântări, şi anume despre acuzele vehemente exprimate de tovarăşul Adler, în primul Parlament austriac de după introducerea votului universal, la adresa condamnării celei de-a doua fracţiuni a Dumei noastre, precum şi despre cuvântarea înflăcărată a tovarăşului Ellenbogen, din delegaţie, în care denunţă torturarea deţinuţilor politici. Amintesc cu multă recunoştinţă aceste două cuvântări. [73]

Având în vedere că Adler, Elienbogen şi Troțki sunt toţi evrei, antisemiţii găsesc aici un nou „argument" pentru teza lor despre „dominaţia universală" spre care tind evreii cu ajutorul social-democraţiei internaţionale şi a „presei evreieşti".

A treia mână de ajutor pentru a ajunge la revoluţia mondială o oferă, în concepţia antisemiţilor, „evreii cu bani".

Ziarul Brigittenauer Bezirks-Nachrichten vorbeşte despre întrunirea internaţională a 300 de economişti:[74] „Aceşti 300 de oameni se trag din seminţia lui Iuda şi îşi transmit din generaţie în generaţie drepturile la suveranitate. Ei sunt cei 300 de regi ai epocii noastre care deţin, în realitate, puterea, coborându-i pe vechii monarhi

la rangul de suverani de mucava." Aceştia nici nu îşi dau seama că „ei sunt înconjuraţi de reprezentanţii celor 300, fiind total dezinformaţi în legătură cu o serie de probleme foarte importante. Naţiunea germană este distrusă şi „deznaţionalizată", pentru ca „strălucirea industrialismului comercial şi toată bogăţia exorbitantă să poată înflori pe mormântul naţiunii."

Marea finanţă se mai gândeşte „în momentul de faţă şi la înfiinţarea unei alianţe internaţionale de bănci cu sediul la Washington" şi va impune, în curând, în mod oficial, întregii lumi propriile ei legi: „Marea finanţă are menirea să preia moştenirea imperiilor şi regatelor, şi anume cu mult mai multă autoritate, deoarece autoritatea aceasta nu se va extinde doar asupra unei ţări, ci asupra întregului glob." Concluzia ziarului bine cunoscut lui Hitler este: „Noi, toţi, depunem eforturi şi ne aferăm, ba chiar ne şi certăm plini de zel în timp ce luda întoarce, râzând batjocoritor, roata istoriei."[75]

S-ar mai putea da multe exemple asemănătoare şi din publicaţii cehe, poloneze, rutene şi, fireşte, din cele panger-maniste şi radical-germane, ca de exemplu Ostdeutsche Rundschau editată de Wolf: „Social-democraţia este noua otravă pe care o instilează evreii în noi."[76] Sau un ziar sindical naţionalist german: „Evreul" a monopolizat deja pătura burgheză înstărită şi tagma savanţilor, făcându-le dependente de el; acum ei pune mâna şi pe „conducerea clasei muncitoare." [77]

Pentru politicianul Hitler basmul despre revoluţia iudaică

devine un pilon de bază al propagandei sale; el se referă de cele mai multe ori la revoluţia rusă din 1917, după cum reiese dintr-o cuvântare ţinută în 1942: Cunoaştem principiul teoretic dar şi adevărul crud al obiectivelor acestei ciume mondiale. Se spune că este vorba despre suveranitatea proletariatului; în fond avem de-a face cu dictatura evreilor! Exterminarea conducerii naţionale şi a intelectualilor unui popor şi dominaţia exercitată asupra unui proletariat rămas fără conducere – şi neputincios din proprie vină – de către criminalii internaţionali evrei. Ceea ce s-a desăvârşit în Rusia în proporţie atât de înfricoşătoare, şi anume distrugerea multor milioane de personalităţi conducătoare, urma să fie continuat în Germania.[78] În orice caz, tânărul politician Hitler intuieşte corect care este pulsul epocii de după 1918/19, din moment ce recurge la vechile lozinci din Viena şi cheamă la luptă pentru „a fi sau a nu fi", împotriva pretinsei cauze a tuturor relelor şi anume a „evreilor": Dacă evreii învinq popoarele acestei lumi cu ajutorul profesiunii de credinţă marxiste, dominaţia lor va însemna dansul morţii pentru omenire, iar această planetă va rătăci prin eter fără oameni pe ea, ca odinioară, cu milioane de ani în urmă. Natura înţeleaptă se răzbună necruţător dacă legile ei sunt încălcate. Aşa încât eu cred că acţionez astăzi în spiritul atotputernicului creator. Luptând contra evreilor, lupt pentru creaţia Domnului. Germanii trebuie să înveţe să combată un gaz toxic cu alt gaz toxic. Naturilor mai slabe trebuie să lise explice că este vorba despre a fi sau

a nu fi.[79]

Tânărul Hitler a fost antisemit ?

Este incontestabil că în anii petrecuți la Viena tânărul Hitler era preocupat și de problema antisernitismului propagat de politicieni ca Schonerer, Lueger, Wolf şi Stein

Multe ziare citite de Hitler la Viena şi multe broşuri pe care se bazează studiul său individual sunt antisemite. Modul de a se exprima al lui Hitler păstrează, chiar şi după ce devenise Cancelar, o coloratură vieneză atunci când vorbeşte despre „evrei" – o dovadă că stăpâneşte la perfecţie vocabularul antisemit din perioada vieneză, cu toate clişeele sale uzuale. Unii observatori de mai târziu, cum ar fi Albert Speer, vede, de aceea, iniţial, în antisemitismul lui ,,un accesoriu cam vulgar, o relicvă din perioada de la Viena și Dumnezeu ştie din ce cauză nu reuşea să o depăşească."[80] Astfel, evoluţia rectilinie a antisemitismului lui Hitler pare foarte clară, cu atât mai mult cu cât el explică în „Mein Kampf" cum a ajuns, la Viena, la antisemitism: Sosise pentru mine perioada celor mai mari transformări interioare prin care trecusem vreodată. Dintr-un cosmopolit slăbănog am devenit un antisemit fanatic.[81]Viena îşi aduce o contribuţie esenţială la această reorientare antisemită: în această perioadă de luptă încrâncenată între educaţia sufletească şi raţiunea rece exemplele intuitive oferite de imaginea străzii din Viena mi-au adus servicii incalculabile.[82] Evenimentul

hotărâtor pentru cotitura spre antisemitism este întâlnirea cu un evreu oriental, cel puţin aşa declară – nota bene, în 1924 – Hitler în „Mein Kampf”. Dar nu fiindcă acesta l-ar fi tras pe sfoară, nu, nu se întâmplă absolut nimic. Apariţia îmbrăcată în caftan lung şi cu perciuni negri îl face pe tânărul Hitler doar să cadă pe gânduri: Oare şi acesta să fie tot un evreu? A fost prima întrebare pe care mi-am pus-o. Fireşte, cei din Linz nu arătau aşa. Şi: Oare şi acesta să fie tot un german?[83] Aceste întrebări l-au dus – iarăşi – la lectură: Mi-am cumpărat atunci, cu câteva parale, primele broşuri antisemite din viaţa mea. După care se declanşează la el ceea ce se poate numi obsesia obişnuită a antisemiţilor radicali: Din momentul în care a început să mă preocupe problema şi mi-am îndreptat atenţia asupra evreilor, Viena mi-a apărut într-o lumină nouă. Oriunde mergeam vedeam numai evrei; şi cu cât vedeam mai mulţi, ei mi se păreau mai diferiţi de ceilalţi oameni.[84] Punctul final al acestei evoluţii dramatice este concluzia că social-democraţia are un caracter evreiesc: Făcând o legătură între evrei şi liderii social-de-mocraţi, au început să mi se deschidă ochii. O îndelungată luptă sufletească lua în acest fel sfârşit.[85]

Se ştie că nu trebuie să vedem în „Mein Kampf” o autobiografie în sensul unei confruntări cu propriul trecut sau a unei spovedanii şi apoi prelucrări ale propriilor experienţe, deci în sensul unor „confessiones”. Lucrarea reprezintă fără doar şi poate o carte de propagandă politică, în care un politician însetat de putere şi aflat în

ascensiune îşi îmbracă sloganurile politice în veşmântul unor „concepţi despre viaţă”, fundamentându-le prin date biografice corespunzătoare.

Hitler îşi croieşte în „Mein Kampf” o carieră antisemită cu o evoluţie cică organică, plasând imaginile negative, eficiente pentru el pe plan politic, în momentele-cheie ale vieţii sale. Aşa încât „Mein Kampf” trebuie citită şi ca istoria unui lider germanic care are întotdeauna dreptate şi a apucat-o încă din tinereţe pe drumul cel bun. Pentru a-şi apăra acest mit, politicianul Hitler trebuie să şteargă urmele lăsate de el la Viena, mai ales pe cele din căminul de nefamilişti. Căci realitatea, aşa cum rezultă ea din relatările martorilor oculari din Viena, are prea puţin de-a face cu poveştile legendare din „Mein Kampf”. În afară de cazul special al martorului Kubizek (vezi pag. 101 şi urm.) nu este atestată nici o declaraţie antisemită a tânărului Hitler.[86]

Reinhold Hanisch, un antisemit convins, este total derutat aflând, în anii treizeci, despre un Hitler care devenise un politician antisemit extremist. Căci în 1910, Hanisch şi Hitler se certaseră la căminul de nefamilişti tocmai din cauză că Hitler se apropiase atât de mult de prietenii săi evrei Josef Neumann şi Siegfried Loffner. Mânios, Hanisch dă în vileag în anii treizeci amănunte din tinereţea lui Hitler, care numai antisemită nu putea fi numită, pentru a demonstra, în felul acesta, lipsa de credibilitate a actualului politician Hiter. (vezi pag. 287 şi urm.).

Hanisch nu este câtuşi de puţin unicul martor care face asemenea declaraţii. Şi Anonymus din Brünn scrie despre anul 1912: „Hitler s-a împăcat foarte bine cu evreii; el spunea că aceştia sunt un popor înţelept, mult mai solidar decât germanii." Şi colegul de cămin Rudolf Häusler rămâne perplex când fiica sa îi cere informaţii despre antisemitismul prietenului său Adolf, pe atunci în vârstă de 23-24 ani: el nu a observat aşa ceva la Viena, declară Häusler. Dar el ştie că, la München, Hitler s-a simţit odată tras pe sforă de un negustor de lucruri vechi; poate că acesta a fost punctul de plecare al antisemitismului de mai târziu al lui Hitler – o supoziţie cu totul neconcludentă.[87]

Demn de remarcat este că, în ciuda lipsurilor îndurate la Viena, Hitler nu pomeneşte de nici o experienţă nefastă cu vreun evreu. Să reamintim, pe scurt, contactele lui Hitler cu evreii, la Linz şi la Viena.

Faţă de medicul de familie din Linz. Dr. Eduard Bloch, care o îngrijise pe mama sa până la moarte, Hitler îşi manifestă recunoştinţa chiar şi după ce ajunge cancelar. Dr. Bloch subliniază clar, în timpul exilului din America, că tânărul Hitler nu fusese câtuşi de puţin antisemit în perioada petrecută la Linz: „he had not yet begun to hate the Jews.[a] Teoria că un profesor evreu ar fi cauza antisemitismului lui Hitler, fiindcă acesta îl trântise la examenul de admitere la Academie, este tot atât de puţin întemeiată ca povestea că Hitler ar fi luat un sifilis de la o târfă evreică din cartierul Leopoldstadt în 1908.[88] Când la

[a] El nu începuse încă să-i urască pe evrei (engl.).

Opera din Viena încep campaniile antisemite împotriva fostului director Gustav Mahler, Hitler continuă să-l venereze pe Mahler ca interpret al muzicii lui Wagner. Însoţit de Kubizek, Hitler savurează, la 19 ani, cu ocazia seratelor muzicale din casa Jahoda, viaţa de familie şi civilitatea unei familii evreieşti din înalta burghezie cultivată; el este impresionat şi nu manifestă nici cea mai vagă pornire antisemită. În plus, el are toate motivele să le fie recunoscător filantropilor evrei. În 1909, când rămâne fără adăpost – şi probabil că şi înainte şi după aceasta – el profită din plin de pe urma unor aşezăminte sociale evreieşti, începând cu „localurile de încălzire" până la mesele gratuite şi la donaţiile făcute de burghezii evrei bogaţi azilului din Meidling şi căminului de nefamilişti din Brigittenau.

Prietenii lui Hitler de la căminul de nefamilişti sunt de predilecţie evrei şi tocmai asta îl înfurie pe Hanisch. Cel mai bun prieten al său, evreul habotnic Neumann, un sablator calificat, îi dăruieşte o haină la un moment când el nu are ce îmbrăca, şi îi împrumută bani. Hitler dispare, împreună cu el, pentru o săptămână, din cămin. Hanisch spune: „Neumann era un om bun la suflet, care ţinea foarte mult la Hitler şi pe care Hitler îl aprecia foarte mult." Hitler duce discuţii îndelungate cu Neumann şi despre antisemitism şi sionism, dar nu cu ură şi pornire, aşa cum făceau colegii social-democraţi din cămin, ci cu un ton glumeţ şi amical. El îi ia apărarea şi poetului Heine, atacat de antisemiţi, citează parabola inelului de Lessing şi laudă

performanţele unor compozitori evrei ca Mendelssohn şi Offenbach.

Colegul de cămin Siegfried Loffner, un evreu din Moravia, îl denunţă la poliţie pe Hanisch, duşmanul de moarte al lui Hitler, fiindcă acesta l-a tras pe sfoară pe Hitler. Lăcătuşul evreu chior din Galiţia, Simon Robinson, care deţine o mică pensie de invaliditate, îl ajută pe Hitler cu bani. Karl Honisch aminteşte, pentru anul 1913, încă o cunoştinţă din cămin, pe evreul Rudolf Redlich din Moravia. Totuşi nu este adevărat că la căminul de nefamilişti ar fi locuit foarte mulţi evrei. Statisticile ne arată că evreii reprezentau doar 8-10%, ceea ce corespunde procentului reprezentat de ei la Viena. Dintr-o observaţie făcută de Hitler mai târziu înţelegem că Hanisch nu este singurul antisemit de la cămin: el spune că „mulţi muncitori cu care locuia împreună erau antisemiţi convinşi."[89]

Hitler îşi vinde lucrările aproape exclusiv unor negustori evrei: Morgenstern, Landsberger şi Altenberg. Hanisch: „Comercianţii creştini nu plăteau mai bine decât cei evrei, în plus, ei nu cumpărau ceva nou decât după ce vânduseră deja lucrările aduse anterior, în timp ce evreii cumpărau în continuare, indiferent dacă vânduseră deja ceva sau nu." În 1938, când membri ai Arhivei Partidului Naţional-Socialist pornesc în căutarea lucrărilor făcute de Hitler în tinereţe, ei găsesc atât în prăvălia lui Morgenstern cât şi în cea a lui Altenberg, după mai mult de 25 de ani, piese nevândute. Hanisch spune: „Hitler declara de multe ori că nu poţi face afaceri decât cu evreii, deoarece numai

ei sunt dispuşi să-şi asume un risc.” Fabricantul de rame Jakob Altenberg, originar din Galiţia, nu-şi poate aminti mai târziu de nici o ieşire antisemită de-a tânărului Hitler.[90]

Cu Samuel Morgenstern, Hitler are şi strânse legături personale; acesta îl recomandă pe tânărul Hitler unor clienţi particulari, de exemplu avocatului evreu Dr. Josef Feingold, care îl sprijină pe Hitler în continuare.

Faptul că tânărul Hitler are relaţii atât de bune cu evreii poate însemna şi că el îi resimte pe evrei ca „ceva mai bun”. Asistând, de la galerie, la spectacolele de la Operă, el are ocazia să constate interesul deosebit pentru cultură al evreilor – și dezinteresul „vienezilor” autentici, după cum relatează Kubizek. Hitler cunoaşte foarte bine atât raportul numeric dintre studenţii creştini şi cei evrei de la universităţi, cât şi glumele foarte răspândite despre evreii „inteligenţi”, „intelectuali” care le-o iau cu uşurinţă înainte creştinilor „cumsecade”.

La cămin, el are cuvinte de apreciere pentru tradiţiile evreilor care au reuşit să menţină, milenii întregi, puritatea „rasei evreieşti”. În opiniile lui List şi Lanz von Liebenfels nu rasa străină este elementul nociv, ci amestecul de rase, care diminuează valoarea „poporului nobil” arian, deci trebuie evitat. Până şi în jurul anului 1930 Hitler mai discută cu Otto Wagener despre talentul evreilor de a-şi asigura puritatea rasei cu ajutorul religiei şi al unor reguli stricte de viaţă, printre care interdicţia căsătoriilor cu necreştini. Formularea lui Hitler se aseamănă întru totul cu cea a lui List atunci când îi spune lui Wagener: Moise a

trasat seminţiei evreieşti norme de viaţă care au fost ridicate apoi la rangul de religie; ele sunt croite exact pe măsura rasei şi conţin, într-o formă simplă şi clară, fără dogme şi reguli religioase, în mod obiectiv şi realist, tocmai ceea ce este în folosul dezvoltării viitoare şi a autoafirmării fiilor lui Israel. Totul se subordonează binelui propriului popor, nimic nu ţine cont de ceilalţi. După alte consideraţii Hitler ajunge la concluzia că noi trebuie, fără îndoială, să recunoaştem cu admiraţie această forţă uriaşă a evreilor de a-şi menţine puritatea rasială.[91]

La Hitler „puritatea rasei" iudaice devine un adevărat model pentru concepţia sa despre necesitatea purităţii rasei ariene.[92]

De-abia politicianul Hitler îi „ajustează" pe evrei prezentându-i ca „paraziţi" care îi deposedează pe arieni de forţa lor recurgând la influenţarea pe cale intelectuală, la democraţie, social-democraţie, presă, capital, parlamentarism, artă modernă, pornografie, pacifism, şi multe altele.[93] În 1930 Hitler îi spune lui Wagener: Acesta este instinctul parazitar pe care plantele neparazite nu îl au. Un talent deosebit! Un al şase lea simţ! Un simţ afacerist, ce-i drept de origine sadică, dar o superioritate a paraziţilor Dacă „popoarele-gazdă" nu dispun de un potenţial defensiv suficient de mare, spune Hitler, evreii vor supravieţui, ei fiind cei mai puternici: Iar ultimii care din păcate, se vor mai înmulţi şi atunci când va veni sfârşita lumii, vor fi, totuşi, evreii. Şi: Oare acest neam va primi tot pământul drept recompensă? Toate teoriile citite – şi acceptate

drept adevăruri – despre lupta dusă de rase pentru „a fi sau a nu fi” devin la politicianul Hitler, care se crede salvatorul poporului german, un sindrom antisemit.[94]

Speer ajunge de-abia în jurnalul scris în închisoarea de la Spandau la concluzia că „ura contra evreilor era forţa motrice şi centrul preocupărilor” lui Hitler, „ba uneori am, astăzi, chiar impresia că tot restul nu a fost decât o metaforă pentru acest propulsor propriu-zis.”[95] Un argument care pledează în favoarea acestei teze este faptul că, spre sfârşitul războiului, Hitler „era dispus să-şi pericliteze toate planurile de a cuceri lumea numai de dragul acelei manii de a-i extermina pe evrei.” În ce măsură gândirea lui Hitler se învârtea exclusiv în jurul „evreilor” reiese din „Testamentul politic” dictat de el la 29 aprilie 1945, la ora patru dimineaţa, cu scurt timp înainte de sinucidere. Acest testament se încheie cu un ordin ca legile rasiale să fie respectate întocmai, iar lupta contra celor ce otrăvesc toate popoarele, adică evreimea internaţională, să fie necruţătoare.

Întrebarea hotărâtoare, şi anume când a devenit antisemitismul o problemă esenţială pentru Hitler, nu poate primi un răspuns dacă pornim de la perioada petrecută de el la Linz şi la Viena. Această evoluţie are loc mai târziu. În 1919, Când Hitler ajunge cunoscut ca politician la München, el operează deja cu lozinci antisemite agresive. Această cotitură mare trebuie să se fi produs în anii primului război mondial, mai ales în timpul transformărilor radicale din 1918/19; ea coincide deci cu

perioada în care Hitler a luat decizia de a se afirma ca politician.

Tezele pe care Hitler le cunoaşte atât de bine de la Viena găsesc tocmai în aceşti ani un teren foarte fertil. Începe din nou să circule clişeul despre „revoluţia mondială iudaică", considerată premisa unei viitoare „supremaţii mondiale iudaice", care îşi are originile în Rusia. Spre deosebire de anul 1905, revoluţia din Rusia reuşeşte însă: bolşevicii îl răstoarnă în 1917 pe ţar şi preiau puterea. Un an mai târziu revoluţia începe şi în Germania şi în Austro-Ungaria. Hohenzollernii şi Habsburgii îşi pierd tronul. Social-democraţii ajung la putere – „criminalii din noiembrie". Urmează „pacea ruşinoasă de la Versailles", impusă de „forţe internaţionale", deci, în conformitate cu propaganda antisemită, tot de „evrei", pentru a-i umili pe germani. Foametea şi disperarea, deruta şi dezrădăcinarea sunt generale. Se adaugă, în plus, masele de imigranţi şi refugiaţi, printre ei şi mulţi evrei veniţi din răsărit.

Ca în toate perioadele de criză, antisemitismul este şi acum o parolă eficientă a oratorilor populari, căci el cade pe un teren receptiv. Politicienii radicali, veniţi „de jos", „din popor", consideră că momentul este propice pentru ei. Hitler, acum în vârstă de 30 de ani, exploatează şi el această şansă oferită de vremurile tulburi; el nu are nimic de pierdut, deoarece nu posedă nimic, nici măcar o profesiune. Dar poate pune acum în aplicare tot ce învăţase la Viena sub motto-ul „Evreii sunt sursa tuturor

relelor.”

Hitler este sprijinit şi promovat mai ales de „prietenul său părintesc”, scriitorul Dietrich Eckart, căruia el îi ridică un monument la finele cărţii „Mein Kampf.[96] Eckart reprezintă o verigă de legătură cu anii petrecuţi de Hitler la Viena, în măsura în care el este membru al societăţii Thule, care, la rândul ei, stă în legătură cu organizaţia secretă HAO a lui List şi cu societatea din jurul acestuia. S-ar putea să găsim tocmai la Eckart prima tentativă de a-l prezenta pe Hitler ca viitorul conducător al germanilor, ca un Mesia modern care descinde în viaţa publică la vârsta de 30 de ani. Hitler descrie în „Mein Kampf” cu mult dramatism cum a luat această hotărâre: Cică zăcea în spitalul din Pasewalk/Pomerania, aproape orb din cauza intoxicaţiei cu gaze, când a sosit vestea despre revoluţia din noiembrie şi abdicarea împăratului Wilhelm al II-lea. Consecinţa: învinovăţirea imediată a „evreilor”: Nu există nici o posibilitate de a pactiza cu evreii, ci doar un „ori-ori” foarte dur. Eu însă m-am decis să devin politician .[96]

Având în vedere că Hitler îşi „ajustează” mai târziu mereu imaginea, trecând în mod consecvent sub tăcere biografia anilor săi de tinereţe (în care şi acest eveniment s-a desfăşurat mult mai şovăielnic şi cu mai puţin eroism) trebuie să atragem atenţia asupra marii asemănări dintre acest moment şi „revelaţia” de care a avut parte Guido von List. Şi List are o „viziune” în timpul unei orbiri temporare şi „receptează” în starea aceasta revelaţia despre tainele runelor. Hotărârea fulgerătoare de a deveni

politician şi anume într-un moment de orbire, face prin urmare din Hitler – după cum le sugerează el „iniţiaţilor” – un „ales”, un „om providenţial”, „cel puternic venit de sus.”[97]

Excurs: Două exemple

Familia Jahoda

Tânărul Hitler nu întâlneşte la Viena doar evrei din păturile sociale inferioare, el cunoaşte sporadic şi viaţa burgheziei evreieşti înstărite şi cultivate. Căci August Kubizek, care câştigă bani cântând ocazional ca violist în cadrul unor concerte de casă, îl ia în 1908 uneori şi pe Hitler cu el la asemenea serate, şi anume, după cum relatează Kubizek, la „familia fabricantului înstărit din strada Heiligenstadt, Dr. Jahoda.”[1] Acest Jahoda poate fi identificat fără nici un dubiu în registrul cu adrese din Viena, alcătuit de Lehmann în 1910, Jahoda nu figurează în strada Heiligenstadt, ci în strada Grinzing 86. După vechea numerotare a străzii această adresă reprezintă colţul cu strada Heiligenstadt. Confirmarea că este vorba despre această casă şi despre acest Dr. Rudolf Jahoda ne vine de la nepoata lui, profesoara de sociologie Dr. Marie Jahoda, născută în 1907 şi stabilită în Anglia. Şi ea indică „strada Heiligenstadt ca adresă a unchiului ei la care fusese deseori împreună cu părinţii şi fraţii ei. De la ea provine următoarea descriere:

Casa, o vilă veche, frumoasă, care nu mai există astăzi, era situată pe un teren mare, ca un parc, la extremitatea de jos a parcului Rothschild din Heiligenstadt, pe o mică înălţime. Aici locuia chimistul Dr. Rudolf Jahoda cu familia sa şi fratele său, înapoiat mintal, Edmund.

Jahoda, director al unei fabrici de chimicale, născut la Viena – conform formularului depus la Biroul de Evidenţă a Populaţiei – de religie mozaică, avea vârstă de 46 ani în 1908, când Hitler a fost musafir în casa sa. Conform spuselor Mariei Jahoda, unchiul ei era un om slăbuţ, de înălţime mijlocie, sensibil, liniştit, cu trăsături melancolice şi o bărbiţă ascuţită, căruntă. Soţia sa, Pina, era italiancă de religie catolică, micuţă şi uşor diformă, cu ochi frumoşi şi o expresie caldă. Ei aveau două fetiţe, botezate în ritul romano-catolic: Klara, născută în 1901 şi Adele, născută în 1903.[2]

Familia Jahoda poate trece drept paradigmatică pentru cercurile înstărite, entuziasmate de artă, ale evreimii perfect asimilate din Viena începutului de secol. Tatăl lui Rudolf Jahoda venise la Viena ca evreu imigrat din Boemia, lucrase ca tipograf şi, deşi nu se îmbogăţise, agonisise totuşi atât cât să le permită la doi dintre cei cinci fii ai săi – şi anume Rudolf şi Emil, cel mai în vârstă – să studieze. Dr. Emil Jahoda, medic primar la secţia de chirurgie a spitalului Franz Joseph era, după spusele nepoatei Marie, starul familiei: elegant, cultivat, adorat de pacientele sale.[3]

Cei doi fraţi mai mici, Georg şi Karl – tatăl Mariei – au

lucrat ca tipografi, făcând avere şi fiind foarte respectaţi. Georg Jahoda tipărea ziarul Fackel şi avea legături strânse cu Karl Kraus, fiind prietenul personal al acestuia. Familia Jahoda se număra, de altfel, printre admiratorii declaraţi ai lui Kraus.

Toţi cei cinci fraţi se îndepărtaseră de religia mozaică fiind agnostici, după Marie Jahoda. Rudolf Jahoda se lepădase de iudaism înainte de căsătoria sa cu o fată catolică, iar în formularul de la Evidenţa Populaţiei el se declarase: fără confesiune.

Rudolf Jahoda îşi datora bunăstarea unuia dintre numeroasele sale brevete: el inventase o vopsea fluorescentă care se bucura de mare căutare. Compoziţia radioactivă a acesteia, precum şi alte experienţe chimice îi provocaseră însă inventatorului arsuri puternice la mâna dreaptă. Cu toate acestea, Rudolf Jahoda era un pianist strălucit. El era mândru că fusese elev al lui Johannes Brahms, fiind un mare admirator şi al lui Chopin, Schubert, Beethoven şi Mozart. Soţia sa, Pina, era violonistă şi avea preferinţe pentru muzica italiană a secolului al XVIII-lea.

În casa Jahoda are loc săptămânal o seară de muzică de cameră, la care participă nu numai toţi fraţii Jahoda împreună cu soţiile şi copiii mai mari, ci şi veri, verişoare şi alte rude. În salonul cel mare, lambrisat, care serveşte şi drept bibliotecă şi în care se găseşte şi pianul, Rudolf şi Pina interpretează mai întâi una sau două sonate pentru vioară şi pian. Apoi se ia cina în sufrageria alăturată, cu care ocazie amfitrioana îşi etalează arta culinară servind

specialităţi italieneşti. După cină şi după discuţii animate serata se încheie cu o ultimă piesă muzicală.[4]

Uneori sunt angajaţi câţiva studenţi de la Academia de Muzică pentru a lărgi repertoriul şi a putea interpreta şi un trio sau un cvartet. În felul acesta ajunge Kubizek în casa Jahoda. Kubizek îi povesteşte cu încântare lui Hitler despre aceste seri: „Era vorba despre un grup de oameni înzestraţi cu multă înţelegere pentru artă, cu un gust rafinat – o societate cu adevărat elevată, aşa cum nu putea fi găsită decât la Viena."[5] Kubizek cere permisiunea să-l aducă odată şi pe prietenul său. Aşa ajunge Hitler în casa Jahoda. Kubizek: „Şi lui i-a plăcut foarte mult. I-a impus mai ales biblioteca pe care şi-o aranjase Dr. Jahoda şi care pentru Adolf reprezenta un criteriu esenţial de apreciere a oamenilor întruniţi aici. În schimb, a fost mai puţin încântat de faptul că trebuise să rămână întreaga seară doar un spectator mut, deşi el însuşi îşi atribuise acest rol. În drum spre casă el mi-a declarat că s-a simţit foarte bine la aceşti oameni, dar că nu putuse participa la discuţii din cauză că nu era muzician." În plus, el avusese complexe din cauza îmbrăcămintei necorespunzătoare.[6] În această societate cultivată tânărul Hitler este timid, inhibat şi nu se simte în stare să scoată nici un cuvânt. Indiferent cât de multe ar fi ştiut despre Richard Wagner, în acest cerc de cunoscători într-ale muzicii el nu are curajul să spună ceva, aşa că se dovedeşte a fi un personaj cu totul neinteresant – ceea ce nici nu este surprinzător pentru un băiat de 19 ani. În orice

caz, însă, el cunoaşte aici pentru prima dată o familie de evrei din înalta burghezie – şi nu are nimic de obiectat.

Un epilog al destinelor ulterioare ale familiei: Pina Jahoda moare tânără, Rudolf Jahoda îşi pierde în primul război mondial averea din cauza inflaţiei şi se vede obligat să-şi vândă şi casa. El moare în 1924, ca om sărac, în urma unui cancer contractat probabil din cauza vopselei fluorescente.[7] Fiica cea mai mare, Klara, este în anii treizeci medic la un cămin de copii din Berlin, apoi emigrează în Austria şi de acolo în Anglia, unde găseşte adăpost şi sprijin la verişoara ei, Marie Jahoda; în calitate de social-democrată militantă, aceasta părăsise Viena încă din perioada statului corporativ. Deoarece doctoratul luat de Klara la Viena nu îi este recunoscut, ea lucrează multă vreme ca menajeră până reuşeşte să-şi încheie studiile începute în Anglia şi să obţină un post de medic la o şcoală din Bristol.

Adele Jahoda, care studiase la Şcoala de Arte şi Meserii condusă de Alfred Roller, se căsătoreşte cu compozitorul şi dirijorul Karl Rankl, un discipol al lui Schonberg, pe care îl cunoscuse la seratele muzicale organizate de părinţii ei, unde el era invitat, întocmai ca şi Kubizek, pentru completarea unui loc de violonist. Ea emigrează împreună cu el tot în Anglia, unde reuşeşte cu greu să-şi asigure, ei şi soţului ei şomer, pâinea cea de toate zilele executând diferite lucrări de artă aplicată. Mai târziu, Rankl devine director muzical al Operei Covent Garden din Londra. Cele două fiice ale lui Rudolf Jahoda

mor în Anglia fără urmaşi.

Trei dintre fraţii lui Rudolf Jahoda au numeroşi urmaşi care fac cariere uimitoare, dar nu în Austria, ci în exil. Printre ei se găsesc câţiva muzicieni şi mulţi oameni de ştiinţă, mai ales femei care ajung profesori universitari.

Soţii Morgenstern

Maistrul sticlar evreu Samuel Morgenstern este cel mai sigur cumpărător al desenelor lui Hitler. Hitler nu recurge în cazul acestuia la intermediari ci îşi predă personal marfa. Că această legătură este foarte bună şi că Morgenstern nu îl trage pe sfoară pe sărmanul pictor reiese şi din declaraţiile negustorului de obiecte de artă Peter Jahn care îl vizitează pe Morgenstern între 1937 şi 1939 având misiune de la Partidul Naţional-Socialist să caute acolo lucrări de-ale lui Hitler. Jahn spune: „Morgenstern a fost primul om care a oferit un preţ bun pentru aceste lucrări şi în felul acesta a început relaţia de afaceri. [8]

Samuel Morgenstern s-a născut la 1875; el vine din Budapesta şi îşi deschide în 1903 sticlăria, cu un atelier aferent, pe strada Liechtenstein 4, aproape de centrul oraşului şi în imediata apropiere a cabinetului şi locuinţei lui Sigmund Freud. El se căsătoreşte în 1904 cu Emma Pragan, evreică din Viena. În 1911 se naşte unicul lor copil, un băiat. În acelaşi an Morgenstern cumpără cu suma de 5.000 coroane un teren lângă Viena, la

Strebersdorf, iar în mai 1904 încă unul, de zece ori mai scump, la Gross Jedlersdorf.[9] În câţiva ani el, care pornise de la zero, devine un om înstărit.

În 1937 Morgenstern declară că Hitler apăruse în 1911 sau 1912 pentru prima dată în prăvălia sa oferindu-i spre vânzare trei tablouri, trei peisaje în stilul lui Rudolf von Alt: Piaţa Michaelerplatz cu casa Dreilauferhaus, poarta Fischertor care fusese dărâmată o dată cu vechiul zid al oraşului şi palatul Hofburg cu pasajul care fusese, şi el, de mult dărâmat.[10] El, Morgenstern, vindea în prăvălia sa de rame şi sticlărie şi tablouri, „deoarece constatase că ramele se vând mai bine dacă ele conţin şi tablouri.

Deoarece Morgenstern are un registru în care îşi trece cu multă conştiinciozitate clienţii, mulţi posesori de tablouri pictate de Hitler au putut fi depistaţi mai târziu.[11] Reiese că majoritatea sunt evrei, deci clienţi obişnuiţi de-ai lui Morgenstern, care locuiesc în casele noi şi elegante din jurul străzii Liechtenstein. Unul dintre clienţii principali ai lui Morgenstern este avocatul Dr. Josef Feingold – conform celui care ia interviul în mai 1938 „se pare nu în întregime arian, dar totuşi un om foarte serios, participant la război.[12] Biroul lui avocaţial se găseşte în centrul oraşului, aproape de piaţa Stephansplatz; el sprijină o serie de pictori tineri trimişi de Morgenstern. El cumpără de la Hitler, pentru biroul său, câteva peisaje din vechea Vienă, pe care Morgenstern le înrămează în stil Biedermeier.[13] În martie 1938, când fostul producător de ilustrate ocupă Austria în calitate de Führer al „Germaniei

Mari”, destinul soţilor Morgenstern se schimbă radical. În toamna anului 1938 prăvălia împreună cu atelierul şi magazia plină sunt „arianizate„ şi preluate de către un naţional-socialist. „Preţul de cumpărare”, fixat la 620 mărci, nu a fost achitat niciodată.[14] Deoarece lui Morgenstern i se retrage şi autorizaţia de a-şi practica meseria, el nu mai poate lucra. Aşa că soţii – în vârstă de 63, respectiv 59 ani – rămân fără mijloace de existenţă şi, în primul rând, fără posibilitatea de a părăsi ţara, deoarece nu dispun nici de banii pentru călătorie şi pentru „impozitul pe părăsirea Reich-ului” şi nici de vizele necesare.

În această situaţie disperată Samuel Morgenstern recurge la ceea ce lui i se părea a fi unica soluţie: el îi cere ajutor „Führer”-ului în persoană, aşa cum făcuse în aceeaşi perioadă şi doctorul Bloch din Linz. Dacă ne gândim la reacţia imediată a lui Hitler în cazul doctorului Bloch, trebuie să admitem că speranţele lui Morgenstern într-o intervenţie salvatoare a „Führer”-ului nu sunt chiar absurde, cu condiţia ca scrisoarea sa să ajungă în mâinile lui Hitler.

Morgenstern îşi scrie misiva la maşina de scris şi o adresează „Excelenţei Sale Domnului Cancelar al Reichului şi Führer al Reichului German Adolf Hitler”, la Berchtesgaden: „Viena, la 10 august 1939

Excelenţă!

Rog, respectuos, să mă iertaţi că îmi permit să vă scriu Dumneavoastră, Domnule Cancelar, şi să vă prezint o Rugăminte.

Timp de 35 de ani am avut propria mea întreprindere ca sticlar şi fabricant de rame la Viena, 9, strada Liechtenstein 4, iar dumneavoastră, domnule Cancelar, aţi avut ocazia să mă cunoaşteţi ca om corect şi cinstit.

Sunt un om integru şi am activat ca subofiţer timp de 8 ani în armata austriacă şi am fost pe frontul românesc, iar întreprinderea mea a fost apreciată ca exemplară de către Sindicat primind de 2 ori o diplomă.

La 10 noiembrie prăvălia mea a fost închisă în cadrul măsurilor legale [acest cuvânt este subliniat dublu; observaţie scrisă de o mână străină pe margine: „Evreu!”] şi în acelaşi timp mi s-a retras autorizaţia de meşteşugar, din care cauză am rămas lipsit de orice mijloace, deoarece pentru prăvălia mea care era evaluată la suma de 7000 mărci şi a fost arianizată încă din 24 noiembrie 1938 nu am primit încă nici o contravaloare din partea Biroului de Circulaţie a Averilor.

Sunt în vârstă de 64 ani, soţia mea de 60, suntem deja de multe luni de zile dependenţi de mila publică şi intenţionăm să emigrăm şi să ne căutăm un loc de muncă în străinătate.

Respectuoasa mea rugăminte la Excelenţa Voastră este să binevoiţi să dispuneţi ca Biroul pentru Circulaţia Averilor să-mi dea o despăgubire în valută pentru terenul meu negrevat de nici o datorie, situat în districtul 21 şi care conform evaluării oficiale valorează 4000 mărci, în schimbul cedării acestuia în proprietatea statului, pentru ca să pot depune suma prevăzută pentru emigrare şi să

pot să-mi asigur mie şi soţiei mele un trai modest până la obţinerea unui loc de muncă.

Rog foarte mult să dispuneţi examinarea cererii mele şi rezolvarea ei favorabilă.

Cu deosebită stimă b

Samuel Morgenstern;

Wien, 9, Liechtensteinstrasse [15]

Dar este foarte greu ca o scrisoare să ajungă până la Hitler, mai ales în august 1939, cu puţin timp înainte de izbucnirea războiului. Hitler personal îi aminteşte aceste dificultăţi lui Kubizek căci scrisoarea acestuia ajunsese la el de-abia după luni de zile: „nu ar fi indicat să i se scrie direct, deoarece poşta adresată lui nu ajunge de multe ori în mâinile lui, ea fiind în prealabil prelucrată pentru a-l degreva pe el.”[16]

După cum arată ştampilele poştale – şi fără ca expeditorul să aibă habar de asta – scrisoarea lui Morgensţern parcurge următorul drum: Expediată în 11 august din Viena, ea ajunge la 12 august la secretariatul lui Hitler din Obersalzberg în Berchtesgaden, fiind trimisă de acolo, la 15 august, mai departe, la Berlin, către „Cancelaria Führer-ului” unde este deschisă la 15 august. Probabil că de aici provine nota marginală „Evreu!”. În orice caz, secretariatul nu-i prezintă lui Hitler scrisoarea, ci o trimite, la 19 august, înapoi la Viena, dar nu expeditorului, deci nu lui Samuel Morgensţern, ci Ministerului de Finanţe. Acesta trimite, la 21 august,

scrisoarea la Biroul de Circulaţie a Averilor, unde ea este ataşată, la 22 august, la dosarul de arianizare a lui Morgensţern şi rămâne acolo, fiind descoperită cu 56 de ani mai târziu şi citată aici pentru prima dată.

La 1 septembrie 1939 începe al doilea război mondial o dată cu atacul asupra Poloniei. Soţii Morgenstern speraseră în zadar să se salveze. La scurt timp după aceasta li se ia şi locuinţa. Ei trebuie să se mute într-un lagăr pentru evrei, un fel de ghetto din cartierul Leopoldstadt. De acolo sunt transportaţi, împreună cu alţi evrei din Viena, în ghetto-ul din Litzmannstadt în ţinutul Wartheland.[17] Dosarul de la Biroul de Circulaţie a Averilor este clasat ca de atâtea ori, aplicându-i-se o ştampilă roşie: „în Polonia! ”[18]

Litzmannstadt, oraş numit după un general german din primul război mondial, este, de fapt, fostul Lodz din Polonia rusească, un oraş în care existase odinioară una dintre cele mai mari comunităţi evreieşti din lume, cuprinzând 233.000 oameni. După primele strămutări, cei 160.000 de evrei care mai rămăseseră aici sunt închişi într-un ghetto bine păzit, din cartierul săracilor. Ei trăiesc acolo în condiţii igienice dezastruoase având o alocaţie zilnică de 30 pfenigi – mai târziu doar de 19 – şi producând pentru armată şi magazine germane tot felul de lucruri: textile, încălţăminte, mobilă şi altele.[19]

Soţii Morgenstern se găsesc în 1941 printre cei 20.000 evrei din Berlin, Viena, Praga, Frankfurt, Koln, Hamburg, Dus-seldorf şi Luxemburg precum şi cei 5000 ţigani din

Burgenland care fuseseră deportaţi la Lodz. Ţiganii sunt duşi, în curând, la Auschwitz. Evreii occidentali, care nu vorbesc nici idiş nici poloneza, rămân în ghetto, înghesuiţi cu evreii orientali autohtoni într-un spaţiu foarte restrâns. Ei se descurcă foarte greu, iar între cele două grupuri au loc conflicte violente.[20]

Oare soţii Morgenstern citiseră cartea pictorului sărman de odinioară? Acolo putem citi, cu mult timp înaintea transpunerii în realitate a acestor planuri, despre „evrei" şi despre modul cum pot aceştia să fie umiliţi: Dacă îi închizi la un loc cu cei de-o seamă cu ei, deci dacă arta lor de a minţi îşi pierde eficienţa, atunci „ vrednicia" lor nu mai are nici un efect, iar evreii se prăpădesc în murdărie şi mizerie. În timp ce popoarelor ariene le merge cu atât mai bine cu cât le laşi să trăiască mai netulburate împreună cu cei de acelaşi neam cu ele, evreii se prăpădesc în aceste condiţii şi se degradează, coborând la nivelul de animalitate.

Samuel Morgenstern moare de inaniţie în august 1943, la vârsta de 68 ani, în ghetto-ul din Litzmannstadt, fiind îngropat în cimitirul ghetto-ului.[21] Soţia sa rămâne lângă el până în ultima clipă, ca un martor ocular, după cum relatează mai târziu cumnatul Emmei, Wilhelm Abeles, un fost maistru sticlar din Viena.[22]

În 1944 ghetto-ul este evacuat înainte de sosirea armatelor ruseşti aflate în înaintare. Cei 65.000 de supravieţuitori epuizaţi de subnutriţie şi măcinaţi de boli sunt strămutaţi în lagărul de exterminare din Auschwitz,

printre ei şi Abeles, care, însă, scapă cu viaţă. El o vede pentru ultima dată pe Emma Morgenstern în Litzmannstadt, înainte de deportare. Nu au mai existat alţi martori supravieţuitori.

Probabil că Emma Morgenstern a fost deportată la Auschwitz încă din august 1944, căci la 30 august nu mai rămăseseră în ghetto decât un „comando de curăţenie" format din 600 persoane şi câţiva oameni care reuşiseră să se ascundă.[23] Majoritatea celor sosiţi la Auschwitz, în primul rând femeile inapte de muncă, este dusă imediat în camera de gazare.

După cum a constatat mai târziu tribunalul din Viena, este sigur că Emma Morgenstern nu a mai apucat sfârşitul războiului în 1945. În decembrie 1946 ea a fost declarată decedată, la cererea fratelui ei, maiorul în rezervă Max Pragan.[24]

11. TÂNĂRUL HITLER ŞI FEMEILE

Inhibiţii şi eschivări

Puţinele relatări ale martorilor oculari din perioada petrecută de Hitler la Linz şi la Viena consună într-un punct: Relaţiile sale cu femeile constau în primul rând din reverii, refulări şi anxietate. În realitate, ele nu există. Ciudat este că în anii petrecuţi la Viena, deci în perioada când Hitler are între 18 şi 24 ani, nu se cunosc detalii în această privinţă – nici o experienţă în acest domeniu, nici măcar un amor platonic. Tocmai asta ne arată că viaţa acestui excentric din căminul de nefamilişti nu se desfăşoară pe baza unui dialog, a unei confruntări cu diferite experienţe de viaţă, a unor contacte interumane, ci este determinată de fraze însuşite prin lectură, care îl ajută pe tânăr să escamoteze realitatea încercând să o domine în felul acesta.

La sfârşitul perioadei petrecute la Viena el se află, din acest punct de vedere, exact acolo unde se aflase la Linz, atunci când îi explicase prietenului său August Kubizek cum îşi imaginează viitorul său, ca artist încununat de succes care trăieşte într-o vilă construită de el: „O doamnă cultivată conduce gospodăria şi are grijă de toate. Trebuie să fie o doamnă mai în vârstă, ca să nu se înfiripeze niscaiva speranţe sau intenţii ascunse care ar putea devia vocaţia noastră artistică.”[1]

Kubizek, prietenul cel mai apropiat al lui Hitler, care a împărţit cu el, câteva luni, camera la Viena, este de părere că prietenul său „fusese cu adevărat un caz special în acest oraş al pierzaniei care era Viena, unde chiar şi prostituţia era transfigurată artistic şi elogiată!”[2] „În asceza sa autoimpusă”, el le privise pe femei „cu un interes viu şi un ochi critic, dar excluzând strict orice participare personală; deci tot ceea ce pentru alţi bărbaţi de vârsta sa devenea o experienţă proprie” pentru el era o problemă „despre care vorbea, în discuţiile noastre nocturne, cu atâta răceală şi distanţare de parcă el însuşi s-ar situa total în afara ei.[3]

Dacă Hitler povesteşte în 1942: Şi în tinereţea petrecută la Viena am întâlnit multe femei frumoase[4], această declaraţie nu trebuie interpretată ca o aluzie plină de mândrie la nebuniile erotice din anii petrecuţi la Viena ci, mai degrabă, aşa cum ne explică Kubizek: Bineînţeles că băiatul de 18/19 ani manifesta interes pentru femeile frumoase, „dar doar aşa cum contempli o poză frumoasă, adică fără nici o pornire sexuală.”[5] Să nu uităm însă că Kubizek face aceste declaraţii după 1945 şi fără nici o intenţie moralizatoare.

Hitler nu se lasă sedus; Kubizek ilustrează această rezistenţă cu următorul episod: In 1908, când căutau o cameră de închiriat, ei ajunseră la un moment dat într-o locuinţă foarte luxoasă, unde „o subretă frumos îmbrăcată” îi introduse într-o „încăpere foarte eleganţă”, în care „se afla un pat dublu somptuos”… „Ne-am dat

imediat seama că este ceva prea pretenţios pentru noi. Dar în uşă apăruse deja „stimata doamnă”, o cucoană desăvârşită, nu foarte tânără dar extrem de elegantă. Ea era îmbrăcată într-un halat de mătase, iar papucii foarte delicaţi erau tiviţi cu blăniţă. Ea ne salută zâmbind, se uită la Adolf, apoi la mine şi ne rugă să luăm loc.”

Doamna în mătase propuse ca nu Kubizek, ci Hitler să se mute la ea. Kubizek: „în timp ce ea îi făcea lui Adolf această propunere, vorbind aferată, cordonul cu care era legat halatul se desfăcu în urma unei mişcări mai intempestive. „Ah, pardon, domnilor! Exclamă doamna, imediat strângându-şi halatul. Dar acea clipă ne arătase că sub halatul de mătase doamna nu purta decât nişte chiloţei. Adolf se înroşi ca racul, se ridică, mă luă de braţ şi spuse: 'Hai să mergem, Gustl' Nu-mi mai amintesc decât de un singur cuvânt pe care Adolf îl rosti, mânios, când am ajuns iar jos, în stradă: 'Aşa o Putifar!' [6]

Inhibiţiile, ba chiar teama de orice contact cu femeile, de care suferă Hitler, se manifestă şi în străduinţele sale de a evita, la Operă – în ciuda preţului mult mai coborât – aşa numitul „Olimp” atât de agreat de studenţi, adică locurile în picioare de la galeria a patra. Căci aici au acces şi femeile, spre deosebire de locurile în picioare de la parter.[7] Conform relatărilor lui Kubizek, în perioada petrecută împreună cu el tânărul Hitler nu a primit nici vizite, nici scrisori. El pretinde ca nici prietenul său să nu aibă relaţii cu fete, şi nu „ar fi tolerat niciodată un asemenea flirt.” „Cel mai mic pas în această direcţie ar fi

însemnat sfârşitul prieteniei noastre."[8] Nici măcar elevele cărora Kubizek le dădea lecţii de pian nu au voie să intre în camera din Stumpergasse. Odată, când o elevă vine, înaintea unui examen, la Kubizek ca să-i ceară un sfat, Hitler se repede, mânios, la el: „Această cămăruţă a noastră, oricum incomodă din cauza monstrului de pian, va deveni acum şi loc de întâlnire cu muierile astea muzicale?" mă întrebă el supărat. Cu greu am reuşit să-l conving că biata fată nu avea probleme amoroase ci doar de examen. Rezultatul a fost un discurs amănunţit despre absurditatea studiilor făcute de femei… Şedeam, fără să spun un cuvânt, pe taburetul din faţa pianului, în timp ce el făcea, furios, trei paşi înainte, apoi trei înapoi, descărcându-şi revolta în cuvinte cât mai tăioase, ba iângă uşă, ba lângă pian."[9]

Kubizek nu-şi aminteşte „de nici o singură situaţie în care el [Hitler] să se fi pronunţat deschis în ceea ce priveşte relaţia cu celălalt sex. În acelaşi timp pot confirma cu toată certitudinea că el era întru totul normal dezvoltat, atât fizic cât şi sexual."[10]

Este foarte sigur că Hitler nu avea înclinaţii homosexuale. Drept exemplu, Kubizek aminteşte de tentativa de apropiere a unui homosexual mai bătrân şi bogat, pe care Hitler – pe atunci în vârstă de 19 ani – îl respinge indignat spunând că homosexualitatea trebuie „combătută cu toate mijloacele, ea fiind o manifestare contra naturii." El se „distanţase cu o scrupulozitate de-a. dreptul panicată de asemenea oameni", respingând „cu

scârbă şi repulsie toate celelalte aberaţii sexuale întâlnite într-o metropolă", şi nepracticând „nici onania atât de răspândită printre tineri."[11] Nici pentru perioada petrecută la căminul de nefamilişti nu există indicii că Hitler ar fi avut înclinaţii homosexuale; dacă ele ar fi existat, cu siguranţă că Reinhold Hanisch nu ar fi omis să le pomenească.

Rudolf Häusler, care este cu patru ani mai tânăr ca Hitler şi locuieşte în 1913/14 luni de zile în aceeaşi cameră cu acesta, nu face, nici el, aluzie la o relaţie care să fi fost mai mult decât amicală. Fiica lui Häusler „nu şi-ar fi putut imagina o relaţie mai intimă", având în vedere că tatăl ei nu dispreţuia deloc sexul feminin. Pe de aită parte, ea recunoaşte însă că el nu i-ar fi mărturisit aşa ceva.[12]

Hanisch relatează că locatarii căminului de nefamilişti se lăudau odată cu experienţele lor cu femeile. Şi tânărul Hitler participă la discuţie povestind – chiar şi în 1910 – despre Stefanie din Linz. Ca să se justifice că nu încercase să aibă o relaţie mai apropiată cu ea, Hitler spune că fata era fiica unui înalt funcţionar guvernamental în timp ce el era doar fiul unui funcţionar mărunt.[13] Faptul că, la vârsta de 21 ani, Hitler consideră că această veche iubire imaginară din perioada pubertăţii sale merită încă povestită, denotă că în anii care trecuseră de atunci el nu evoluase deloc în acest domeniu.

Ca un punct culminant al experienţelor lui cu femeile, Hitler aduce un exemplu de fermitate; Hanisch relatează: Hitler întâlnise vara, la ţară, deci în ţinutul Waldviertel, o fată care îi plăcuse şi care îl plăcuse şi ea pe el. Odată,

când ea mulgea vaca, iar el era singur cu ea, ea se comportase „foarte nesăbuit”. El, însă, Hitler, se gândise la posibilele consecinţe, aşa încât o luase la fugă – „ca losif cel cast” observă Hanisch – şi răsturnase o oală mare cu lapte proaspăt.

Iată părerea vagabondului Hanisch, un om uns cu toate alifiile: „Hitler nu prea aprecia sexualitatea femeilor. Dar el avea opinii foarte măreţe despre relaţiile dintre bărbat şi femeie. El spunea de multe ori că, dacă bărbaţii ar vrea, ei ar putea duce o viaţă strict morală,” adică: în abstinenţă. În afară de aceasta, sărăcia sa şi îmbrăcămintea de calitate proastă îl împiedicaseră să aibă contacte cu femeile, „fără să mai punem la socoteală faptul că idealismul său ciudat în această privinţă l-a ţinut la distanţă de orice aventură frivolă.”

O cu totul altă declaraţie – cunoscută de-abia de scurt timp – despre perioada petrecută de Hitler la cămin, îi aparţine lui Adele Altenberg, fiica negustorului de rame cu care Hitler avea legături. Ea era pe atunci în vârstă de 14 ani, dădea uneori o mână de ajutor în prăvălie şi făcuse în felul acesta cunoştinţă cu tânărul Hitler care venea să-şi predea lucrările. Tânărul era atât de timid, încât nici nu se uita la ea, „stând cu capul aplecat şi fixând duşumelele.”[14] (vezi pag. 300).

Şi, în fine, mai dispunem şi de depoziţiile colegului de cămin Häusler, pe care Hitler îl cunoaşte de-abia în 1913. Hitler îi povesteşte şi lui despre „prietena” din Linz. Lui Häusler i se pare însă ciudat că, în 1913, deci când se

afla deja la München, Hitler inserează de Crăciun, într-un ziar din Linz, o felicitare anonimă pentru această „prietenă”.[15] Dar ceea ce Hitler se pare că nu ştie – Stefanie este la ora aceasta deja soţia unui ofiţer.

Datorită lui Häusler poate fi identificată cu mare certitudine acea misterioasă Emilie, considerată a fi fost prima iubită din Viena a lui Hitler – şi anume în următorul context: în amintirile legate de tema „Femeile din jurul lui Hitler”, Christa Schroeder crede că şeful ei renunţă la femei în momentul în care se „hotărăşte să devină politician”, prin urmare în 1918. De acum înainte „satisfacţia are loc doar pe plan mental.” „Totul este platonic!” declară Christa Schroeder. Fireşte însă: înainte de perioada în care devine politician Hitler a avut iubite. Ca dovadă doamna Schroeder povesteşte cum ea declarase odată că Emilie ar fi un nume urât. Hitler o contrazisese imediat, observând: „Să nu spuneţi aşa ceva? I Emilie este un nume frumos, aşa s-a numit prima mea iubită!

Această Emilie neidentificată până acum pare să fi fost sora mai mică a prietenului său Häusler. Emilie Häusler, numită „Milli”, născută la 4 mai 1895[17], are vârsta de 17 ani în februarie 1913 când fratele ei îl cunoaşte la cămin pe Hitler, pe atunci de 23 de ani, şi îl aduce de multe ori la ei acasă. Conform declaraţiilor nepoatei sale, Marianne Koppler, Milli este o fată deosebit de timidă, sensibilă şi cam bolnăvicioasă, care suferă din cauza tiraniei tatălui, fiind crescută foarte sever. Ea nu este prea frumoasă,

cântă puţin la pian, ca multe fete din familiile burgheze, face lucru de mână, o ajută pe mama ei în gospodărie şi este un mic ,,Nimeni" printre cei cinci copii Häusler – insignifiantă şi liniştită, părând timorată şi dornică să fie ocrotită.[18]

Fata îl admiră pe prietenul fratelui ei. În orice caz, ea îl roagă să-i scrie ceva în albumul de suveniruri. Hitler nu îi ndeplineşte imediat dorinţa, ci îi promite lui Milli că îi va aduce la următoarea vizită un desen, ceea ce el chiar şi face. O poză de mărimea unei ilustrate, desenată cu creioane colorate, reprezintă – conform fiicei lui Häusler care văzuse poza în copilărie – un luptător germanic cu coif, scut şi suliţă, postat în faţa unui stejar. În trunchiul copacului şi situat în mijlocul pozei, se găseşte un fel de scut pe care găsim semnătura A. H.. Milli pune, foarte mândră, această poză în albumul ei. După căsătoria lui Milli, poza rămâne la mama ei, într-o casetă, împreună cu cele două scrisori ale lui Hitler către Ida Häusler şi cu alte documente de familie. În 1930, când mama moare, hârtiile ajung în mâna fiului celui mai Svarstnic, un profesor de liceu din Viena. De acolo cele două [scrisori şi poza ajung în anii treizeci „la Berlin". Nu cunoaştem mai multe amănunte. Probabil că originalele au intrat iar în posesia lui Hitler. Poate că au trecut şi prin mâinile secretarei sale particulare şi că Hitler a vorbit cu ea despre Emilie. Dacă el a numit-o cu adevărat pe Emilie „iubita" sa, sau dacă doamna Schroeder a tras concluzii greşite, rămâne un fapt neelucidat.

Un lucru este însă sigur dacă ţinem cont de relaţiile din familia lui Milli: ea ar fi putut cu greu să fie „iubita” lui Hitler. Conform declaraţiilor nepoatei ei, ea nu ar fi putut niciodată să iasă necontrolată din casă. În afară de aceasta, între mama lui Milli şi tânărul Hitler (vezi pag. 665), exista o relaţie de încredere reciprocă. Este greu de presupus că el ar fi putut avea interesul să o supere pe unica persoană din Viena care îl ajuta. Aşa încât şi „iubita” din Viena, adică Emilie, trebuie trecută la rubrica relaţiilor „platonice” ale lui Hitler.

Morala dublă

Înainte de primul război mondial Viena este un oraş vesel şi de-a dreptul vicios – în comparaţie cu Linz – caracterizat printr-un mare libertinaj erotic. Acest libertinaj este dependent de starea socială: aristocraţii şi artiştii îl practică, dar şi păturile inferioare, din care face parte Hitler ca locatar al căminului de nefamilişti. Indiferent dacă este vorba de argaţii şi servitoarele de la ţară sau de muncitorii holtei şi subretele din oraş – moravurile sunt destul de slobode.

O singură clasă socială este exceptată de la libertinajul erotic din Viena, mai exact femeile acestei clase sociale: şi anume burghezia şi toţi cei ce se străduiesc să facă parte din burghezie. Codul moral burghez, strâns legat de cel catolic, pretinde de la fete şi femei abstinenţă totală în afara căsătoriei. Presiunea exercitată de societate este

atât de puternică în această privinţă încât numai fetele virgine au posibilitatea să facă o căsătorie bună, în timp ce „fetele decăzute” sau mamele cu copii din flori nu au absolut nici o şansă în viaţă. Din această cauză, fetele burgheze trebuie ţinute, cu orice preţ, la distanţă de viaţa sexuală.

Tinerii, în schimb, au voie, ba chiar trebuie să treacă printr-o serie de experienţe pentru ca să „se înveţe minte”, după cum se spunea, pentru ca să se debaraseze de onania cică nocivă sistemului nervos şi pentru ca să se pregătească de căsnicie. Deoarece nu au, însă, posibilitatea să aibă relaţii amoroase, însoţite de contact sexual, cu fete de aceeaşi clasă socială, li se permite, în ciuda pudibonderiei afişate în public, să frecventeze în taină prostituatele, oarecum ca o necesitate sanitară şi „igienică”. O revistă ştiinţifică din Viena face în 1912 o anchetă printre tinerii medici, întrebându-i cine a fost prima lor parteneră de coit: doar 4% indică o fată care intră în discuţie şi ca eventuală viitoare soţie; 17% numesc o servitoare sau o chelneriţă, iar 75% o prostituată.[19] Prostituţia este deci foarte răspândită.

Trotuarele Vienei sunt, înainte de 1914, „atât de împestriţate cu femei care îşi vând trupul” – relatează Ştefan Zweig, un contemporan al lui Hitler – „încât este mai greu să le ocoleşti decât să le găseşti… Marfa feminină ţi se oferă la toate preţurile şi ia orice oră, iar un bărbat îşi poate procura o femeie pentru un sfert de oră, o oră sau o noapte cu aceeaşi uşurinţă cu care îşi procură

un pachet de ţigarete sau un ziar."[20]

Zweig descrie foarte plastic morala burgheză dublă care este dominantă: „întocmai cum, în oraşe, dedesubtul străzilor frumos măturate, cu magazine de lux şi promenade elegante, se întinde sistemul subteran de canalizare prin care se scurge murdăria din cloace, tot aşa viaţa sexuală a tineretului trebuie să se deruleze în mod invizibil, sub suprafaţa de moralitate a societăţii." Prostituţia are menirea să canalizeze „sexualitatea extraconjugală inoportună", spune Zweig: „Ea reprezintă oarecum pivniţa întunecată, deasupra căreia se înalţă edificiul somptuos al societăţii burgheze, cu faţada sa strălucitoare şi imaculată."[21]

Sifilisul este răspândit pe o arie extinsă, iar teama de contagiune omniprezentă. Nici o pătură socială nu este la adăpost de riscul îmbolnăvirii – nici soldaţii, nici artiştii, nici aristocraţii. Atât „prinţul picturii," Hans Makart, mult admirat de Hitler, cât şi tatăl ultimului împărat, arhiducele Otto, mor din cauza sifilisului. Statisticile arată că boala loveşte pe unul sau doi din zece bărbaţi. Zweig spune: „La teama de contagiune se mai adăuga şi oroarea inspirată de sistemul scârbos şi umilitor al tratamentelor din acea vreme. Timp de săptămâni întregi trupul pacientului infectat cu sifilis era frecat cu bismut, consecinţele fiind căderea dinţilor şi vătămarea sănătăţii; victima nefericită a unei aventuri nefaste se simţea întinată nu numai psihic, ci şi fizic." [22]

Faptul că în jurul anului 1900 cei mai mulţi bărbaţi din

clasa burgheză îşi au primele experienţe sexuale cu o prostituată, fiind marcaţi de teama de contagiune, se repercutează şi asupra concepţiei lor despre femei contribuind la extinderea unei atitudini dispreţuitoare faţă de femei.

Ne lipsesc date mai exacte despre prostituţia din Viena în jurul anului 1900. Se ştie doar că numărul femeilor „controlate" de poliţia de moravuri (femei care au cel puţin 18 ani şi sunt examinate de două ori săptămânal) este extrem de mic: în 1908 există 1516 la Viena – o cifră care rămâne destul de constantă fiind aproape de două ori mai mare ca astăzi. Conform statisticii, în anul 1912 sunt găsite, cu ocazia acestor controale, 29 de femei gravide şi 249 bolnave de sifilis.[23] Deci, în fiecare an, cam tot a şasea femeie se îmbolnăveşte nemaiavând voie să-şi exercite meseria. Asta înseamnă de obicei că ea dispare în armata uriaşă a prostituatelor „din ilegalitate".

Numărul acestor „ilegaliste" îl depăşeşte cu mult pe cel al controlatelor. Nici târfele „nobile", costisitoare şi cunoscute în tot oraşul, care se afişează în compania cavalerilor lor pe hipodroame şi în sălile de teatru, nu sunt supuse controlului poliţiei şi nici târfele ocazionale din hoteluri ieftine. Fete sub 18 ani şi numeroase fete deja infectate şi bolnave sunt uneori reţinute cu ocazia unei razii dar după eliberare ele îşi fac meseria în continuare.

Cast pentru poporul german

Hitler se arată bine informat în legătură cu tema prostituţiei şi a sifilisului. Într-o seară de mai din anul 1908 – după vizionarea piesei de teatru a lui Frank Wedekind „Deşteptarea primăverii”, care a provocat atâta scandal – Hitler merge cu Kubizek în vechiul cartier rău famat al Vienei din Spittelberg: „Hai, Gustl, odată trebuie să vedem şi noi cum arată 'cloaca viciilor'.”

Kubizek descrie casele joase, fetele care se expun în ferestrele luminate: „în semn că târgul s-a perfectat, lumina este stinsă.” Kubizek: „Îmi amintesc că tocmai când treceam prin faţa unei ferestre, una dintre fete găsi pretextul să-şi scoată cămaşa, adică să o schimbe; o altă fată îşi potrivi ciorapii, dezvelindu-şi picioarele goale. Am fost sincer bucuros când această corvoadă a trecut şi am ajuns în fine la strada Westbahrr, dar n-am scos nici un cuvânt în timp ce Adolf vorbea, mânios, despre tehnica seducţiei la care recurgeau târfele.”

Acasă, Hitler îi ţine un discurs „atât de obiectiv şi rece de parcă ar fi fost vorba despre atitudinea sa faţă de combaterea tuberculozei sau despre problema incinerării.” Aceste „obiceiuri practicate în târgul amorului vesel” îşi au originea în faptul „că bărbatul simte nevoia satisfacţiei erotice, în timp ce fata respectivă se gândeşte doar la câştig… Practic, 'flacăra vieţii' este de mult stinsă în aceste biete făpturi.”[24]

El perorează şi asupra problemei bordelurilor, cerând interdicţia prostituţiei şi preconizând, ca mijloc de a stârpi această „ruşine pentru fiecare naţiune”, sprijinul dat de stat căsătoriilor timpurii, paralel cu acordarea unui trusou gratuit fetelor sărace, cu împrumuturi pentru căsnicie şi cu un salariu iniţial mai mare: „acest salariu va creşte după naşterea fiecărui copil şi va scădea iar atunci când copiii ajung să se întreţină singuri.”[25] Asemenea proiecte au şi pangermaniştii care vor, în felul acesta, să-i menţină pe tinerii germani sănătoşi şi să asigure puritatea „rasei”.

Kubizek declară explicit că aceste concepţii morale ale prietenului său nu „se bazau pe experienţe personale, ci pe considerente raţionale;[26] în completare trebuie să precizăm că aceste „considerente” îi sunt inspirate tânărului Hitler în primul rând de teoriile morale ale pangermaniştilor. Căci, trăind în abstinenţă, tânărul Hitler respectă întocmai normele de viaţă propovăduite de pangermanişti, de exemplu, în „Cuvinte germane nefalsificate”: „Nimic nu este mai sănătos pentru tineret ca o castitate îndelungată. Fiecare muşchi se încordează, ochiul străluceşte, spiritul este agil, memoria activă, fantezia vie, voinţa alertă şi fermă, iar sentimentul forţei te face să vezi întreaga lume ca printr-o prismă multicoloră.” „Uşoarele tulburări nervoase” provocate de abstinenţă trebuie luate în calcul. În orice caz, nu este dăunător pentru sănătate să rămâi cast până la 25 de ani, dimpotrivă: „Câte raţionamente sănătoase, câtă puritate a concepţiilor, câte sentimente autentice nu se pierd în

această cloacă a lascivităţii, în această senzualitate animalică! Câtă maleabilitate juvenilă, cât idealism ingenuu nu este anihilat şi transformat în platitudine!”.

„Dorinţa fizică” trebuie înnăbuşită „prin forţa voinţei, prin evitarea alimentelor excitante şi a băuturilor (alcool) precum şi printr-o alimentaţie adecvată şi o viaţă naturală.” În acest caz, puterea de încordare a organismului creşte, ceea ce ascute, după cum s-a constatat, aptitudinile spirituale, mai ales voinţa. Prin urmare, aşa cum s-a dovedit în mii de cazuri, abstinenţa sexuală reprezintă baza necondiţionată a performanţelor fizice şi spirituale maximale.”

Se recomandă să nu se consume alimente „care au o acţiune excitantă asupra zonelor genitale.” „În primul rând carnea… ideea că doar carnea îţi dă putere este o prejudecată, o eroare fatală, cu repercusiuni economice şi igienice profunde asupra vieţii popoarelor.” O alimentaţie vegetariană reprezintă „un obstacol serios în calea degenerării.” [27]

Şi misoginul Jorg Lanz von Liebenfels îi pune în gardă pe tineri să se ferească de relaţiile nocive cu femeile, în primul rând cu prostituatele, dar nu din motive morale ci exclusiv „rasiale”. Tinerii au obligaţia să menţină puritatea şi vigoarea rasei germanice, deci ei nu pot risca o contaminare. Prostituatele sunt de cele mai multe ori „femei de rasă inferioară”, iar „bărbatul german” trebuie să le lase în seama clienţilor „de rasă inferioară”, ca să se prăpădească şi unii şi alţii: „Rasa superioară nu are altă

şansă de a se descotorosi de miliardele de corcituri inferioare şi degenerate, decât să le lase să fie măturate de pe suprafaţa pământului prin prostituţie şi sifilis! În focul gheenei plină de urlete şi scrâşnete trebuie azvârliţi toţi cei ce nu îmbracă haina nupţială a rasei superioare." Sifilisul este „viermele care nu moare, care îşi croieşte drum prin măduvă şi oase până în a treia şi a patra generaţie şi care sapă până când creanga uscată se desprinde de pomul vieţii. Acesta este condeiul implacabil care va şterge din cartea vieţii seminţiile şi popoarele nedemne şi necurate."[28]

Motivul principal al abstinenţei lui Hitler este, după Kubizek: „teama că s-ar putea infecta, după cum mi-a spus de multe ori. [29] De această frică nu scapă, evident, nici mai târziu. Cele 13 pagini din „Mein Kampf" în care vorbeşte despre sifilis sunt o dovadă în acest sens.

Boli ca sifilisul sunt atât de dăunătoare, în opinia pan-germaniştilor din Viena, în primul rând fiindcă subminează sănătatea „poporului german" pe generaţii întregi. Conform teoriei lor, „bărbatul german" are obligaţia să garanteze supremaţia germanilor asupra celorlalte popoare şi dincolo de propria lui generaţie: pe de o parte prin „puritatea sângelui şi a rasei" – deci el nu are voie să aibă contact cu evreii, slavii sau „corciturile" – pe de altă parte prin vigoare fizică, sănătate şi aptitudinea de a perpetua specia („Rasa" şi „masa"). Prostituţia şi riscul mare de contagiune nu-l periclitează, prin urmare, doar pe bărbat ca individ, ci şi „rasa" şi „poporul" periclitând în felul

acesta „binele poporului german” propovăduit mereu ca ideal suprem. Politicianul Hitler duce această teză pangermanistă la paroxism: Dacă aş crede într-o poruncă divină, aceasta nu ar putea fi decât: să menţii puritatea rasei!

Pornind de la această concepţie, cancelarul Hitler procedează mai târziu foarte consecvent, înfiinţând, cu multă generozitate, bordeluri pentru „cei de rasă inferioară”, în speranţa că aceştia se vor prăpădi mai repede. [29]

Mişcarea feministă

Mişcarea feministă întâmpină în Austria catolică dificultăţi mari în străduinţele ei de a revizui rolul tradiţional al femeii. În orice caz, ea nu se bucură de succes în societate, dimpotrivă, se vede confruntată cu un zid gros format din apărătorii orânduirii date cică de natură.

Biserica, sprijinită din plin de partidul social-creştin predominant la Viena, este cea care conturează imaginea ideală a femeii ca soţie şi mamă ce munceşte tăcută şi este devotată bisericii, statului şi în primul rând soţului, sacrificându-se pe sine însăşi. Toate funcţiile importante în biserică, viaţa politică şi societate îi revin bărbatului. Aşa încât proeminentul iezuit – şi prieten al lui Lueger – pater Heinrich Abel îşi ţine predicile exclusiv pentru bărbaţi, idealul său fiind „un creştinism masculin viguros”. Odată, când un grup de femei catolice protestează

ocupând o biserică de pelerinaj înaintea sosirii „unei cete de pelerini-bărbaţi”, Pater Abel face una din glumele sale foarte populare: El cere cheile, le încuie pe femei în biserică şi îşi ţine predica afară, în aer liber, în faţa bisericii, doar pentru bărbaţii săi, fiind întâmpinat de miile de pelerini masculini „cu o explozie de voioşie”. Femeile trebuie să aştepte, încuiate în biserică, până ce bărbaţii îşi termină slujba.[30]

Cele mai multe femei catolice se aliază cu preotul şi cu partidul social-creştin combătând „feminismul” cică imoral. Influenta preşedintă a Uniunii Femeilor Creştine, Emilie Platter, tună şi fulgeră: „Nu este clar că trebuie să împiedicăm răspândirea feminismului ateu, searbăd, de coloratură liberală? Noi, femeile creştine, vom duce la bun sfârşit această acţiune, noi vom reprezenta acel obstacol în calea valului modern de depravare. Femei creştine, la luptă! Această chemare să răsune din mii de guri peste tot. Ştim ce vrem: Vrem să fim un sprijin al soţilor noştri, al fraţilor şi fiilor noştri în viaţa lor agitată – în lupta neînduplecată pentru Dumnezeu, împărat şi patrie! [31]

Şi tovarăşii pangermanişti ai tânărului Hitler duc o polemică îndârjită împotriva „furiei emanicipatorii a femeilor degenerate. Spiritul emanat de asemenea focare de infecţie poate intoxica şi tineretul.” „Dispariţia sentimentului matern al femeilor” ameninţă să ducă la dispariţia naţiunii.[32] şi: „Mişcarea feministă este un simptom al decadenţei incipiente. Declinul statelor, al popoarelor, a început totdeauna cu domnia unor femei

masculinizate şi a unor bărbaţi efeminaţi.” Femeia emancipată este „un hermafrodit – antigerman şi pătruns de spirit evreiesc.”[33] În ziarul Hammer al lui Franz Stein citim că emanciparea femeilor reprezintă „începutul haosului rasial…, al amestecului de rase care duce la degenerare, ameninţând să distrugă întreaga omenire sănătoasă. [34] Egalitate în drepturi pentru femei înseamnă o „nemaipomenită înjosire a femeii.„ Femeile ar trebui să se dedice în întregime poporului lor german: „Voi sunteţi adevăratele preotese ale iubirii de patrie, îndepliniţi-vă înalta misiune!… De voi depinde în mare măsură măreţia şj coeziunea internă a patriei, ba chiar şi forţa ei în exterior. [35]

Un autor pangermanist trasează în 1906, în manifestul Ostara, „Directive naţionaliste pentru viitorul nostru”, atacând violent emanciparea femeilor. Pentru a le reaminti obligaţiile ce le revin, ar trebui înfiinţată un fel de „stagiatură pentru fetele tinere”, „în care ele să înveţe să se adapteze altora, să tacă şi să se supună.” „Bărbatul, în schimb, ar trebui să înceteze să mai vadă în femeie doar un animal de alt sex şi să renunţe la morala dublă… Trebuie să ne dezobişnuim să dăm o importanţă exagerată vieţii sexuale.”[36]

Ideea de bază este să se respecte neapărat distribuirea tradiţională a rolurilor: bărbatul este elementul puternic şi înzestrat cu raţiune, iar femeia cel slab, devotat şi sentimental, în 1935 Hitler vorbeşte în faţa organizaţiei de femei a Partidului Naţionai-Socialist şi spune: A existat o

vreme când liberalismul a luptat pentru „egalitatea în drepturi” a femeilor, dar faţa femeii germane, a fetei germane exprima dezolare, posomoreală şi mâhnire. Astăzi însă? Astăzi vedem nenumărate feţe radioase şi surâzătoare. Naţional-Socialismul i-a dat femeii un bărbat adevărat, un bărbat viteaz, îndrăzneţ şi hotărât… Nici o altă generaţie nu va fi, până la urmă, atât de fericită ca a noastră.[37] Într-un punct, însă, pangermaniştii sunt de acord cu feministele – şi în dezacord cu „clericalii” şi conservatorii: Ei propovăduiesc un mod de viaţă natural, sănătos, pentru femei; astfel, ei sunt de acord ca femeile să practice sportul – considerat încă în mare măsură ca indecent de către biserică, în primul rând gimnastica – şi combat moda femeiască, foarte incomodă, din acea perioadă, apreciind-o ca nesănătoasă, mai ales corsetele.[38] În revista Jahrbuch Fur Deutsche Frauen Und Mädchen, scoasă de pangermanişti, citim: „La o parte cu corsetul, cu ciorapul împletit, cu ghergheful; ieşiţi la aer, să vă căliţi trupul prin mişcare… O mică plimbare făcută cu trupul încorsetat şi cu picioarele deformate din cauza încălţămintei absurde, poate menţine în stare de sănătate doar o păpuşă.”[38] Iar Lanz von Liebenfels îi recomandă „blondinei” „o frizură lejeră, cu părul pe frunte şi un coc la ceafă”, pentru a „scoate mai bine în evidenţă frumuseţea părului auriu, lung şi buclat, capul lunguieţ şi faţa ovală… [Femeia] să nu se sfiiască, tocmai când este într-o societate mai neobişnuită, să adapteze croiul rochiilor şi culoarea lor la statura ei înaltă, la pieptul plin, la şoldurile

şi pulpele rotunde."[39]

Exact în acelaşi sens, şi anume că „german" înseamnă şi „frumos, şi „sănătos", atacă şi Hitler în „Mein Kampf" moda noastră searbădă; dar el nu aşteaptă doar de la fete, ci şi de la băieţi frumuseţe fizică… În interesul naţiunii; să se găsească cele mai frumoase trupuri, iar acestea să ajute poporul să dobândească o nouă frumuseţe.

Dreptul la studiu şi dreptul la vot al femeilor

„Poşircă culţuralizantă", „boarfele de cunoştinţe", „pseudocultura inutilă" – iată câteva etichetări foarte frecvente ale tendinţei de culturalizare a femeilor. Conform revistei Unverfälschte Deutsche Worte „delirului modern de culturalizare" i se sacrifică absolut totul, chiar şi „fericirea seminţiei şi binele poporului". Femeia trebuie să se ocupe de menirea ei, de bucătărie: „Noi le-am încredinţat gospodinelor şi raţiunii lor sănătatea poporului nostru care depinde în mai mare măsură de cratiţă decât se crede de obicei. "[40]

Se trece însă intenţionat cu vederea că, în jurul anului 1900, cam 90% din femei nu dispun de independenţă profesională, că ele sunt muncitoare necalificate, la domiciliu sau la fabrică. Ele nu-şi pot permite să fie în primul rând mame. Şi în cercurile burgheze există, din cauza situaţiei materiale precare, munca la domiciliu, foarte prost plătită, mai ales tricotatul, brodatul, cusutul.

Dar din cauza lipsei unei calificări adecvate şi a numeroaselor obstacole morale şi sociale, femeile nu au posibilitatea să-şi aleagă o profesiune corespunzătoare talentului lor.

Chiar şi în ceea ce priveşte admiterea la universităţi, monarhia dunăreană este rămasă în urmă. Căci în timp ce la Universitatea din Zurich dreptul femeilor de a studia fusese introdus încă din 1863, fireşte, mai întâi pentru străine, în cazul celor opt universităţi din Cisleithania – Viena, Graz, Innsbruck, universitatea cehă şi cea germană din Praga, Cracovia, Lemberg şi Cernăuţi – liberalizarea începe de-abia în 1897, şi chiar şi atunci se referă doar la Facultatea de Filosofie. În 1900 urmează medicina şi farmacia, de-abia în 1919 dreptul, iar despre teologie nici nu poate fi vorba. Dar deoarece primul gimnaziu pentru fete este inaugurat în 1903, accesul femeilor la studii superioare se materializează foarte încet. Căci feţele trebuie să frecventeze mai întâi un gimnaziu de fete şi apoi să se pregătească în particular pentru bacalaureat, ca să poată obţine un loc de studiu. Or, pentru aşa ceva este nevoie de institute particulare foarte costisitoare.[41]

În Cisleithania se constată însă de la bun început un fenomen neaşteptat: Pe toate treptele de învăţământ numărul evreicelor este, proporţional, mult mai mare. Dintre cele 2510 eleve de liceu care există în anul şcolar 1909/10 în Austria Inferioară şi în Viena, 44,4% sunt catolice – de-abia cu puţin mai mult de jumătate din

populaţia catolică care se ridică la 80%. 11,6% sunt protestante, deci aproape de două ori mai multe decât ar fi revenit celor 6% din populaţie, în schimb 40,7% din fetele studioase sunt „israelite” [42], deci de patru până la cinci ori mai multe decât procentul de populaţie evreiască. Această ciudăţenie este şi mai pregnanţă în gimnazii şi universităţi, deoarece un procent tot mai mic de fete catolice îşi continuă studiile la un nivel superior.

Datele referitoare la Cisleithania sunt şi mai edificatoare: în 1912/13 există în total 32 de gimnazii de feţe, trei dintre acestea în Austria Inferioară inclusiv Viena. Patru în Boemia, dar 21 în Galiţia cea săracă, fireşte însă, cu eleve mai puţine.[43] Cele mai multe eleve nu sunt poloneze, ci evreice cu limba maternă idiş, germana sau poloneza. Mânate de setea de cunoaştere, multe dintre ele merg mai târziu să studieze la Viena. Aici ele întăresc procentul – oricum mult mai mare decât este normal – al studentelor evreice de la toate facultăţile la care au acces şi femeile. În anul şcolar 1906/1907, 51,2% din studentele mediciniste din Viena sunt evreice habotnice, iar în anul 1908/1909 procentul lor creşte la 68,3.[44]

Un rol important îl joacă animozitatea tradiţională a bisericii catolice faţă de cultură, dar şi o serie de obiecţii morale, în special faţă de studiul medicinei. Acesta cică ar periclita moralitatea fetelor, le-ar deturna de la credinţă şi ar încuraja renunţarea la castitate. Căci o studentă medicinistă poate vedea bărbaţi străini goi, ceea ce ar trebui să-l sperie pe eventualul soţ. O faţă provenită dintr-

o familie catolică are, în aceste condiţii, mari dificultăţi, căci trebuie, de cele mai multe ori, să ducă o luptă şi contra propriei familii.

În schimb, în familiile evreieşti cultura şi erudiţia se bucură dintotdeauna de o înalţă preţuire. Copiii nu sunt împiedicaţi ci încurajaţi şi îndemnaţi să studieze, chiar dacă sunt foarte săraci. În familiile evreieşti se generalizează, în aceşti ani, obiceiul de a da băieţilor şi fetelor aceeaşi educaţie. Aceste femei cu studii serioase se implică pe urmă şi mai mult în mişcarea de emancipare a femeilor, care este considerată de către antisemiţi în tot mai mare măsură drept o mişcare „evreiască". Iar dacă aceste femei intră în politică, Ele activează de cele mai multe ori în cadrul partidului social-democrat, care militează pentru drepturile femeilor şi, în plus, nu este nici antisemit, nici anticultural. Prin urmare, lupta pentru drepturile femeilor are faima de a fi evreiască, social-democrată, imorală şi degenerată.

Revista Jahrbuch Fur Deutsche Frauen Und Mädchen îndeamnă mereu femeile să respecte vechile virtuţi femeieşti. „Femeia nefeminină" îi „îngrozeşte pe cei nedegeneraţi": „Chiar dacă impertinenţa evreilor şi a celor de o seamă cu ei îndrăzneşte să se atingă de sanctuarul căsniciei – cât timp poporul dispune de bun simţ, el va rezista tuturor atacurilor. Bastionul principal care se opune elementului străin distructiv şi dezagregant este familia germană, iar apărătoarea de care depinde soarta acesteia este femeia germană." Şi: „Familia germană este încă un

bastion solid al femeii germane. Dar multe forţe ostile vor să o distrugă; este drept că accesul evreului impertinent este interzis, dar nu şi accesul impertinenţei evreieşti; cuvintele devin cunoscute prin presă, iar otrava pătrunde, picătură cu picătură, în inimi – şi anume otrava unei concepţii de viaţă negermane."[45]

Lanz von Liebenfels lansează zvonul alarmist că feministele îi urăsc pe copii şi intenţionează „să lase în seama bărbaţilor creşterea copiilor. Să încercăm să ne imaginăm această situaţie grotescă!" „Nebunia supraşcolarizării" şi „tâmpenia supraculturalizării" le face pe femei nu numai să se îmbolnăvească de nervi ci şi să-şi piardă „capacitatea de a naşte şi de a alăpta."[46] El îi sfătuieşte pe tinerii germani să evite următoarele categorii de femei: pe femeile „cu studii" sau pe cele ce ocupă funcţii publice, fetele cărora le place să se afişeze în societate şi pe stradă, pe cele care nu au habar de gospodărie şi de bucătărie, amatoarele de teatru, de sport şi fetele provenite din oraşe cu garnizoană militară. În schimb, să dea preferinţă: fetelor casnice, curăţele şi pedante, modeste, nepretenţioase, devotate bărbatului şi fidele, care lasă să se întrevadă chiar şi prin aspectul lor exterior că sunt viitoare mame destinate reproducerii, descendente ale rasei de femei eroice. [47]

Revista Hammer care combate social-democraţia consideră mişcarea feministă ca o componentă a „modernismului iudaic": „Social-democraţia se foloseşte de mişcarea feministă ca să ducă o luptă mai eficientă

împotriva statului naţional şi a culturii burgheze.” ,,Ea vrea să ne arunce înapoi, într-o stare de inferioritate, în care nu există nici înţelegere nici atracţie pentru probleme atât de măreţe cum ar fi iubirea de patrie şi credinţa.” [48]

Ca termen de comparaţie să vedem ce spune Hitler în 1934, cu ocazia conferinţei Uniunii Femeilor Naţional-Socialiste din Nürnberg: Teoria despre emanciparea femeilor nu este decât o născocire a intelectului evreiesc, iar conţinutul ei poartă amprenta aceluiaşi spirit. În perioadele cu adevărat bune ale vieţii germane femeia germană nu are nevoie de emancipare. Avem nevoie de militante ce nu îşi îndreaptă atenţia spre drepturile cu care le amăgeşte intelectualismul iudaic, ci spre obligaţiile pe care ni le impune, nouă tuturor, natura!” [49]

În iunie 1911 are loc la Stockholm al şaselea Congres Internaţional pentru acordarea dreptului de vot şi femeilor; participă cam o mie de delegate.[50] Ziarele din Viena aduc relatări foarte precare, iar puţinele care apar au un ton ironic sau persiflant. Ziarul Unwerfälschte Deutsche Worte a lui Schonerer atacă solidarizarea internaţională a femeilor şi faptul că „o femeie germană are surori în Anglia sau Rusia sau la Hotentoţi; noi, bărbaţii, nu avem fraţi în afara poporului nostru german; deci considerăm că este o perversitate ca femeia să se simtă mai apropiată de aceste pretinse surori decât de fraţii ei germani.” Această perversitate ne duce cu gândul la situaţia „în care un german ar vrea să zămislească copii legitimi cu o Hotentotă.[51]

Un ziar creştin-social spune batjocoritor: „Poate că o dată cu introducerea dreptului de vot pentru femei se va instaura epoca de aur, când femeile emancipate vor domina Parlamentul, în timp ce bărbaţii vor rămâne acasă şi vor legăna copiii mici. [52]

Când social-democraţii organizează în 1912 o „conferinţă a femeilor" la Viena, în cadrul căreia se solicită iar dreptul de vot pentru femei, ziarul creştin-social Brigittenauer Bezirks-Nachrichten comentează cu un ton persiflant că mai mult de jumătate dintre „proletarele" reprezentate la acea conferinţă sunt „evreice mai bătrâne sau mai tinere, cu aspect cu totul neproletar." Aluzia la „amorul liber" şi la „imoralitate" nu era departe. După care ziarul ilustrează absurditatea drepturilor femeilor referindu-se tocmai la „femeile muncite, pe care le poţi întâlni la fiecare pas în cartierele muncitoreşti. În 80 din 100 de cazuri ele sunt victimele 'relaţiei superioare dintre sexe', preconizată de Marx, care îi atribuie femeii rolul sclavei animalului de muncă." Fraza finală: „Şi iată că supertovarăşii aşteaptă de la femeile şi fetele noastre să-şi investească banii buni într-o afacere atât de proastă."[53]

Ziarul Hammer al lui Stein face, în 1912, propagandă pentru aderarea la „Uniunea Germană pentru Combaterea Emancipării Femeilor"; el solicită „respectarea orânduirii şi obiceiului de până acum: şi anume dreptul activ şi pasiv la vot în vederea alegerii dietei naţionale, a conducerii comunale şi corporative să fie rezervat doar bărbatului. Suntem de părere că, prin natura ei, femeia nu este în

stare să facă faţă luptelor care formează în ziua de astăzi un corolar inevitabil al dreptului de vot.” [54]

Oricum, dreptul de vot pentru femei nu ar aduce decât „şi mai multe partide, şi mai mulţi candidaţi, şi mai multe abuzuri . În timpul votării; şi, în afară de aceasta, femeile ar vota aşa cum le-ar spune soţii lor, chiar dacă ar fi vorba despre clerici. Social-democraţii ar fi „uimiţi să vadă cât de multe femei din propriile rânduri ar contribui la victoria clericalismului.”

Ziarul pangermanist înfăţişează un scenariu oripilant: „să ne imaginăm doar că, la alegeri, 'tovarăşele' cu bluză roşie şi garoafă roşie s-ar ciocni cu 'amazoanele lui Lueger', cu drapelul în mână şi sub conducerea câtorva clerici tineri. Ce expresii parlamentare s-ar auzi şi cât de repede s-ar transforma adversitatea politică în una personală, din cauza unei pălării mari sau a unei rochii moderne! Oare unei femei cumsecade şi cultivate i-ar conveni să se coboare la acest nivel?” Şi urmează iarăşi constatarea că feministele aparţin, în mare parte, poporului ales, care „nu vrea egalitate în drepturi, ci supremaţie.” Concluzia; „Femeia germană este prea bună pentru aşa ceva.”[55]

Un articol din Unverfälschte Deutsche Worte îşi bate joc de dreptul de vot pentru femei şi de cei ce îl susţin, şi anume de social-democraţi: „Partidele politice care tind să se bazeze pe masa votanţilor proveniţi din grupul celor lipsiţi de maturitate spirituală… Îşi dau foarte bine seama că o masă de femei, agitate şi induse în eroare prin

lozinci, poate reprezenta un instrument folositor în vederea atingerii scopurilor lor. [56]

Lueger, Wolf, Stein, Schonerer ştiu că glumele la adresa feministelor creează bună dispoziţie cu ocazia întrunirilor politice; dar şi politicianul Hitler ştie asta, aşa că şi el intercalează asemenea aluzii persiflante, spre bucuria ascultătorilor care izbucnesc în urale.

În convorbirile sale particulare Hitler recunoaşte că el recurge intenţionat la această tactică atunci când are de-a face cu interlocutoare din partida adversă social-democrată, foarte sigură de sine: „El îşi anihilase totdeauna adversarele din tabăra marxistă făcând aluzii la găurile din ciorapii lor sau la copiii plini de păduchi şi ridiculizându-le în felul acesta.

Deoarece femeile nu pot fi convinse cu argumente raţionale, dar, pe de altă parte, nici nu pot fi îndepărtate din sală cu ajutorul gardienilor – căci sala ar reacţiona cu inamiciţie – aceasta fusese totdeauna cea mai eficientă metodă de a le trata."[57]

Cultul mamei germane

Obiectivul educaţiei femeii trebuie să fie, fără doar şi poate, maternitatea. Acest citat din „Mein Kampf" se încadrează perfect în mentalitatea răspândită în Viena – dar şi în alte părţi – în jurul anului 1900. O importanţă deosebită i se acordă acestui rol de mamă al femeii îndeosebi în regiunile cu populaţie mixtă. Femeii îi revine

în aceste regiuni misiunea măreaţă de a fi „păstrătoarea purităţii naţionale”, ea fiind încurajată să-i dea cât mai mulţi copii poporului ei.

Tendinţa de a ridica pe cât posibil rata de naşteri „naţionale” face parte din politica tuturor etniilor din monarhia multinaţională. Slavii pretind mai multe drepturi, referindu-se la rata de naşteri ridicată de la ei; în schimb germanii pornesc de la rata lor mai coborâtă de naşteri şi fac apel la „femeia germană” să se sacrifice pentru poporul ei şi să nască mai mulţi copii germani.[58]

De exemplu, deputatul creştin-social Hermann Bielohlawek se plânge în Parlament: „Femeia germană nu mai naşte copii. Naţiunea culturalizată se rezumă la sistemul familiei cu un copil sau cu doi copii. Iar domnii slavi – scuzaţi cuvântul – scot copii în serie, ca la fabrică. (Ilaritate). Fireşte că în aceste împrejurări există mai mulţi cehi decât germani. Dar nu putem aştepta de la guvern lucruri pe care nu le poate face.”[59] în Unverfälschte Deutsche Worte citim: „în cercurile naţionaliste se atrage, pe drept cuvânt, atenţia asupra importanţei femeii ca educatoare a copiilor noştri în spirit naţional.” Şi: „Pentru a ne atinge scopul suprem, şi anume creşterea şi consolidarea fizică şi spirituală a poporului nostru, avem nevoie de ajutorul femeii.” Şi: „Ne apropiem cel mai uşor de tineret prin intermediul mamelor. Ar fi tot felul de lucruri de făcut aici, în uniuni, pentru tineretul masculin şi feminin, începând cu grădiniţa de copii şi până la terenul de gimnastică şi la atelierul unde lucrează ucenicii. Femeile

ne vor pune la dispoziţie un număr mare de forţe de muncă naţionale."[60]

Importantă este şi educarea viitorului soldat. În anuarul pangermanist Jahrbuch Fur Deutsche Frauen Und Mädchen este lăudată, sub titlul „O femeie şi o mamă germană autentică", o mamă eroină care, înainte de bătălie, îşi încurajase în felul următor fiii, deveniţi soldaţi: „Răsplata pentru iubirea mea va fi să vă văd primii la asalt şi ultimii la retragere!" Anuarul comentează: „Ar fi bine dacă toate femeile şi-ar educa fiii – chiar şi în timp de pace – în spirit naţionalist şi pangermanist, pentru ca, la momente de ananghie naţională, ţara şi poporul german să fie apărate de o oaste de oameni entuziaşti. "[61]

Părerile lui Hitler pe marginea acestei teme, aşa cum sunt expuse în „Mein Kampf": Ceea ce pentru bărbat înseamnă eroismul de pe câmpul de bătălie, pentru femeie înseamnă dăruirea etern răbdătoare, suferinţa şi toleranţa etern răbdătoare. Fiecare copil căruia femeia îi dă viaţă reprezintă o bătălie pe care ea o câştigă în folosul existenţei şi destinului poporului ei. Şi: Căsnicia nu poate fi un scop în sine, ea trebuie pusă în slujba unui obiectiv superior şi anume: înmulţirea populaţiei şi menţinerea specificului naţional şi a rasei. Doar aici găsim sensul şi misiunea ei în semn de răsplată pentru acest serviciu adus poporului german.[62] „Führer"-ul le conferă celor mai prolifice „mame germane" ordinul „Crucea mamei": de la patru copii în sus crucea de bronz, de la şase copii în sus crucea de argint, iar de la opt copii în sus crucea de aur.

Efectul politic uriaş al paradei cu iubirea maternă poate fi urmărit de Hitler, în perioada petrecută la Viena, la idolul său, primarul Lueger. „Frumosul Karl” este idolatrizat de femei, şi deşi rămâne necăsătorit afişează în public un adevărat cult al mamei. Toţi vienezii ştiu că, rămasă văduvă, mama lui Lueger îşi întreţinuse familia din veniturile precare realizate de pe urma unei tutungerii şi îl adorase pe unicul ei copil care avea studii superioare.

În biografia lui Lueger, alcătuită în 1907 de către preotul Franz Stauracz – şi cunoscută cu siguranţă şi de tânărul Hitler – mama lui Lueger este elogiată în termeni ditirambici: „Ea îl iubea cu o tandreţe maternă; ea a fost toată viaţa ataşată de el, unicul ei fiu, manifestând o mândrie încrezătoare; iar el era la fel de ataşat de ea şi o pomeneşte până în ziua de astăzi cu o pietate emoţionantă.” Lueger insistă chiar ca imaginea mamei sale să fie trecută şi pe portretul oficial al primarului, care este expus la primărie: „În felul acesta ea va rămâne în amintirea poporului, alături de el, iar cine rosteşte numele său să nu uite nici o clipă contribuţia adusă de mama sa pentru ca dr. Lueger să devină ceea ce este, şi anume: Un om mare în vremuri grele, un om providenţial”

Primarul face de două ori pe an un pelerinaj la mormintele părinţilor săi, însoţit de fiecare dată de un alai mare şi de mulţi ziarişti. El lasă impresia că nu se simte periclitat de nici o femeie şi se afişează în public doar în compania celor două surori ale sale, Rosa şi Hildegard, care îi conduc gospodăria. După ce se îmbolnăveşte,

îngrijirea sa este preluată şi de surori ale unui ordin religios.

Asta nu înseamnă câtuşi de puţin că în viaţa lui Lueger nu au existat şi femei. Iubitele sale trebuie însă să rămână pe planul al doilea şi nu apar niciodată în public, alături de Lueger. El refuză categoric căsătoria şi îşi justifică atitudinea – mai ales faţă de cea mai insistentă iubită a sa, adică pictoriţa Marianne Beskiba – în modul următor: „Vreau să mai realizez multe lucruri şi am nevoie de femei pentru planurile mele; or, ştii şi tu ce îngrozitoare este gelozia."[63] „Femeile" sunt în primul rând membrele Uniunii Femeilor Creştine, „corpul său de amazoane". Marianne Beskiba spune: „El le flata pe femei, subliniind influenta uriaşă pe care acestea o au asupra soţilor lor – o femeie deşteaptă poate orice, ea îşi impune voinţa peste tot; exercitaţi-vă influenta asupra bărbaţilor voştri şi totul va merge bine." în felul acesta entuziasmul femeilor, cărora 'frumosul Karl' le atrage atenţia asupra forţei şi demnităţii lor, este exacerbat până ce atinge un diapazon cu adevărat delirant. Se organizează nenumărate întruniri iar ca piece de resistance apărea 'El', fiind întâmpinat cu aplauze frenetice. [64]

Dacă vine vorba, în public, despre statutul lui de celibatar, Lueger răspunde de fiecare dată cu fraza renumită, întâmpinată totdeauna cu aplauze de către femei, că el nu are timp pentru o viaţă privată, cu atât mai puţin pentru o viaţă de familie. Căci el aparţine „vienezilor mei".[65]

Opinia publică află cu uimire, deja la un an după moartea lui Lueger, că celibatul său fusese tactică politică bine calculată. Căci, deprimată şi supărată că trebuie să trăiască în mare sărăcie, Marianne Beskiba îşi publică în editură proprie memoriile. În aceste memorii ea dă publicităţii, în facsimil, şi o serie de scrisori foarte erotice de-ale lui Lueger, aşa că nu mai există nici un fel de dubii în legătură cu natura relaţiilor dintre ei doi. Scandalul provocat este uriaş şi trebuie să presupunem că tânărul Hitler a aflat despre el.[66]

În orice caz, el şi-a putut da seama, la Viena, ce înseamnă spiritul de abnegaţie euforic, de-a dreptul isteric, al femeilor când au de-a face cu un politician charismatic. Acest rol al femeii , Hitler îl va exploata şi el, mai târziu, în mod magistral, pentru a-şi atinge obiectivele politice. Ca să câştige femeile „sale" de partea sa, el le flatează – dar le acceptă doar ca slujitoare, nu ca partenere.

Nu putem trece cu vederea asemănările dintre stilul politic al lui Lueger şi cel al viitorului cancelar Hitler. Întocmai după cum Lueger aparţinea doar vienezilor săi, Hitler declară mai târziu: Iubita mea este Germania.[67] Şi aduce şi el ca argument un fel de corp de amazoane atunci când spune în glumă că nici nu-şi poate imagina ce ar face femeile şi fetele din mişcarea naţional-socialistă dacă el s-ar căsători. El ar pierde imediat din popularitate… Şi el subliniază foarte serios că nici nu se poate gândi la căsătorie fiindcă el îi aparţine întregului

popor şi activităţii de reconstrucţie dedicate acestui popor. Şi, fără îndoială, el nu este născut să savureze viaţa ci să o configureze. Iar interlocutoarea sa, bătrâna soră a lui Nietzsche, Dr. Elisabeth Forster-Nietzsche, îi întăreşte spusele: „Şi fratele meu a afirmat mereu că un erou trebuie să fie liber!” [68] Despre faptul că în viaţa sa a existat şi Eva Braun, germanii au ştiut în timpul vieţii lui Hitler tot atât de puţin ca vienezii despre Marianne Beskiba şi altele.

Întocmai ca pentru Lueger, şi pentru Hitler o singură femeie merită respect: mama sa. Ea ocupă în viaţa sa un loc important, ba chiar dominant – şi, întocmai ca în cazul lui Lueger, nu pentru ochii lumii. În anii primului război mondial, Hitler poartă în buzunarul de la piept o fotografie mică şi şifonată a mamei sale. Mai târziu el comandă tablouri în ulei după modelul acestei fotografii. Conform martorilor oculari, fotografia mamei este singura fotografie personală care ocupă, până la sfârşit, un loc de cinste în dormitorul său, oriunde s-ar fi aflat acesta.[69]

Deoarece Klara Hitler murise cu puţin timp înainte de Crăciun, această sărbătoare devine pentru Hitler zi de comemorare anuală. Conform relatărilor din anii 1934-1936, ale valetului Karl-Wilhelm Krause, Hitler nu dorea să aibă un pom de Crăciun în locuinţă; el se retrăgea în camera sa din seara de Ajun şi până în a doua zi de Crăciun, rugând să i se lase în faţa uşii mâncarea şi ziarele – cu justificarea, probabil înfrumuseţată romantic

de Krause şi nici chiar corectă: „Mama mea a murit într-o seară de Ajun, sub pomul cu lumânările aprinse.”[70]

Trebuie să mai adăugăm că el petrecea în singurătate aceste zile de doliu pentru mama sa în aceeaşi cameră în care murise nepoata sa Geli Raubal, care se sinucisese prin împuşcare în 1931, după o altercaţie cu el, la vârsta de doar 23 de ani, în locuinţa lui Hitler din München. Geli (Angelika) era copilul purtat în pântece de sora vitregă a lui Hitler, Angela, la moartea mamei; ea se născuse la puţine zile după înmormântarea Klarei Hitler, adică la 4 ianuarie 1908, la Linz, cu scurt timp înainte ca Hitler să părăsească, la vârsta de 18 ani, oraşul Linz. Politicianul Hitler o luase la el pe fata de 19 ani, întocmai după cum tatăl său, Alois, o adusese odinioară din regiunea Waldviertel pe nepoata de 16 ani, Klara Polzl. Aşa încât şi în cazul acestei relaţii, cu siguranţă sentimentale, mama jucase un rol însemnat în viaţa lui Hitler, fireşte, un rol greu de circumscris pe plan raţional.

În public, politicianul Hitler subliniază de multe ori că adevărata importanţă a mamei sale rezidă în el însuşi, în fiul ei: în comparaţie cu femeile intelectuale, cultivate, fireşte că mama mea era o femeie insignifiantă… Dar ea i-a dăruit poporului german un fiu mare.[71] Prin urmare, dacă el decretează ziua de 12 august – ziua de naştere a Klarei Hitler drept „Ziua mamei germane”, acest cult oficial al mamei nu este decât o parte componentă a cultului Führer-ului.

12. ÎNAINTEA IZBUCNIRII MARELUI RĂZBOI

Ultimul an petrecut la căminul de nefamilişti

Despre anul 1912/13, ultimul petrecut de Hitler la Viena, dispunem de trei relatări, independente una de alta, făcute de trei colegi de la cămin: şi anume de Anonymus, din Brünn, Karl Honisch şi Rudolf Häusler. Anonymus care îl cunoaşte pe Hitler în primăvara anului 1912 vorbeşte despre aspectul exterior al tânărului de 23 de ani: „Partea de sus a trupului era înfăşurată, aproape până la genunchi, într-un fel de mantie de culoare nedefinită, poate verde sau galbenă. Pe cap avea o pălărie veche, cenuşie, cu boruri moi, lipsită de panglică." ,,Părul îi ajungea până la umeri, barba era neîngrijită." „Întrebându-l din ce cauză nu-şi scoate niciodată mantia, deşi se află într-o încăpere bine încălzită, el mi-a răspuns, ruşinat, că din păcate nu are cămaşă. Şi coatele mantiei şi turul pantalonilor erau găurite." Tălpile pantofilor erau ciuruite şi căptuşite cu carton, aşa încât era imposibil ca el să iasă din casă în timpul iernii. Cu mâncarea era atât de zgârcit, încât el (Anonymus) îi dăruise de câteva ori puţină pâine, unt sau câteva grame de grăsime de la şuncă, deci deşeuri ieftine de la măcelărie.[1]

Hitler şedea pe atunci toată ziua în sala de lectură a

căminului şi picta: „El făcea copii după o cărticică veche de tipul celor care li se dădeau odinioară, ca suvenir, elevilor şcolilor comunale din Viena.” Fără îndoială, este vorba despre cărticica cu multe poze „Viena din ultimii 60 de ani” (Wien seit 60 Jahren) pe care municipalitatea Viena a dăruit-o tuturor elevilor din Viena, precum şi căminelor municipale, cu ocazia jubileului din 1908. Pozele înfăţişează cele mai renumite edificii şi vederi din Viena. Asemănarea acestor poze cu cele ale lui Hitler este într-adevăr frapantă. [2]

Hitler încasează pentru pozele sale doar 2 până la maximum 3,60 coroane de bucată, deci considerabil mai puţin decât pe vremea lui Reinhold Hanisch. Un pensionar plasează două până la trei poze pe săptămână. Înseamnă că veniturile lunare ale lui Hitler sunt de 20 până la 40 coroane, o sumă cu care el nu poate ieşi la socoteală, cu atât mai mult cu cât nu mai primeşte nici pensia de urmaş.

Hitler are în această perioadă neplăceri şi din cauză că un coleg de cămin îl denunţă la poliţie pentru port ilegal al titlului de „Pictor academic” (vezi pag. 298 şi urm.). El îi mărturiseşte lui Anonymus că „a absolvit doar câteva semestre la Academia de Artă, după care a fugit.” „Pe de o parte fiindcă avea o activitate politică prea intensă în cadrul asociaţiilor studenţeşti, pe de altă parte fiindcă nu mai dispunea de banii necesari pentru continuarea studiilor.” Aceste declaraţii corespund întru totul versiunii lui Hitler despre studentul persecutat din cauza activităţii sale politice. El îi explică lui Anonymus în mod

asemănător şi din ce cauză şi-a întrerupt studiile: El nu trebuise să renunţe la ele din cauza unor performanţe slabe ci din motive politice, deoarece aderase la mişcarea lui Schonerer „Desprindere de Roma”.[3]

Înseamnă că Hitler se străduieşte încă din anii petrecuţi la cămin să-şi cosmetizeze istoria propriei vieţi autoprezentându-se drept luptător din rezistenţa politică şi subliniind sacrificiile uriaşe aduse de el de dragul convingerilor sale politice – întocmai ca în cazul poveştilor despre activitatea sa pe şantierul de construcţii.

În orice caz, Hitler nu are parte în această perioadă de o ambianţă plăcută la cămin. Şi iată că reapare şi inamicul său personal Hanisch. Acesta are aici prieteni vechi, iar din 28 noiembrie 1912 până în 29 martie 1913 se aciueşte iar la cămin sub numele fals de Friedrich Walter.[4] El câştigă cu regularitate bani lucrând pentru fabrica de rame Altenberg. Şi Hitler lucrează pentru aceeaşi firmă, deci există suficiente motive de conflict. De asemenea, nu pot fi evitate întâlnirile frecvente ale celor doi „artişti” în sala de lectură a căminului, unde lucrează amândoi. Se pare că lui Hanisch îi merge în aceste luni mult mai bine decât lui Hitler.

Situaţia socială se deteriorează din nou la Viena. Din cauza scumpirilor, nici măcar căminele de nefamilişti nu mai sunt ocupate în întregime – în loc de 100% doar 95,41% – înregistrându-se o „fluctuaţie a locatarilor cum nu se mai pomenise niciodată până atunci.” Cifra celor ce necesită asistenţă medicală la cămin aproape că se

dublează faţă de 1912. Acest fapt dovedeşte că mulţi îşi permit să locuiască la cămin doar atunci când se îmbolnăvesc şi nu găsesc loc la spital. Pentru a face faţă scumpirilor, cele două cămine-model din Viena ridică în 1914 preţul la trei coroane pentru o săptămână de cazare.

Martorul ocular Karl Hanisch, care face cunoştinţă cu Hitler la începutul anului 1913, declară că, spre deosebire de cei mai mulţi locatari ai căminului, Hitler duce o viaţă „ordonată, foarte sobră", fiind extrem de strâns la pungă. El lucrează sârguincios, finisând în fiecare zi o acuarelă de cam 35/45 centimetri. Motivele mai căutate ie reproduce de multe ori în „douăsprezece exemplare", obţinând trei până la cinci coroane pentru o poză – ceea ce confirmă declaraţiile lui Anonymus.[5]

Hanisch, care îşi scrie amintirile de-abia în anii treizeci, la cererea Arhivei Partidului Naţional-Socialist, trebuind deci să-l prezinte pe Hitler într-o lumină cât mai pozitivă, descrie sala de lectură ca un loc de întâlnire al „intelectualităţii" din cămin: „Un cerc relativ restrâns de cam 15-20 persoane care rămâneau oarecum între ele – şi anume persoane cu studii superioare care naufragiaseră într-un fel sau altul, apoi funcţionari din branşa comercială, ofiţeri pensionaţi, pensionari din mica burghezie ş.a.m.d. Deoarece eu eram contabil de meserie, mă simţeam, fireşte, atras de acest grup, cu care m-am împrietenit în curând. Găseai printre ei oameni cu solide cunoştinţe de specialitate, dar şi o serie de figuri originale." În linii generale, Hitler era „un om prietenos şi

plăcut'. El participa „cu plăcere şi cu mult zel„ la dezbaterile politice „care durau de multe ori ore întregi”, dând cu aceste ocazii dovadă de un „temperament incredibil”. La început el se concentra liniştit asupra activităţii sale, ascultându-i pe ceilalţi. „Dar dacă părerile exprimate erau prea diferite de convingerile sale, se trezea în el spiritul de contradicţie. Se întâmpla de multe ori ca el să sară în sus, să arunce cât colo pensula sau creionul şi să-şi expună propriile teorii într-un mod plin de temperament, neocolind nici expresiile radicale; cu ochii strălucitori, dându-şi mereu, cu o mişcare bruscă, capul pe spate, ca să înlăture o şuviţă de păr care îi cădea în frunte.” Hitler se înfierbânta îndeosebi când discuţia gravita în jurul a două teme: „cei roşii şi iezuiţii.”

Hanisch: „Se întâmpla de multe ori ca el să-şi întrerupă brusc peroraţia şi să se aşeze iar, continuând să deseneze și făcând o mişcare resemnată cu mâna, de parcă ar fi vrut să spună: Păcat de fiecare cuvânt pe care îl pierd stând de vorbă cu voi. Oricum, nu înţelegeţi nimic.

Karl May la Viena

Conform declaraţiilor lui Anonymus, Hitler aproape că nu iese deloc în oraş în primăvara anului 1912. De aceea, Anonymus este foarte uimit când Hitler îl roagă, într-o zi, să-i „împrumute pentru câteva ore a doua sa pereche de pantofi. Când l-am întrebat ce intenţii are, mi-a povestit plin de bucurie că scriitorul Karl May ţine o conferinţă la

Viena şi el vrea neapărat să-l audă.” Afişele anunţau în tot oraşul subiectul conferinţei lui May: „Să ne înălţăm în împărăţia oamenilor nobili.”

La 22 martie 1912 Hitler parcurge, în pantofii împrumutaţi, drumul lung din cartierul Brigittenau până la localul Sofiensäle din districtul al 3-lea. Sala care cuprinde 3000 de locuri este ocupată până la ultimul loc. Apariţia lui Karl May, pe atunci în vârstă de 70 ani, produce atâta vâlvă fiindcă scriitorul este învăluit într-o aură de scandal. Jurnaliştii descoperiseră cu câtva timp înainte că May avusese în tinereţe mai multe condamnări pentru înşelăciune şi furt, pe care le ispăşise la închisoare – şi că el nu vizitase niciuna din toate acele ţări îndepărtate pe care le descrie atât de sugestiv în operele sale. Adepţii lui May şi criticii lui May se combat şi la căminul de nefamilişti. Tânărul Hitler ia apărarea idolului său, după cum relatează şi Hanisch referindu-se la anul 1910. Hitler susţine că este o josnicie să exploatezi trecutul pentru a denigra un scriitor atât de mare. Cei ce fac aşa ceva, sunt nişte hiene şi nişte ticăloşi.[6]

Conferinţa lui May este un elogiu adus mişcării pacifiste, căreia îi dedicase lucrarea sa „Şi pace pe pământ” (Und Frieden auf Erden) şi o expresie a admiraţiei sale pentru pacifista Bertha von Suttner. Aceasta are atunci 68 de ani, șade în primul rând ca oaspete de onoare şi îl numeşte pe May „tovarăş de idei în probleme de pace” luându-i apărarea contra tuturor atacurilor şi solidarizându-se cu el: „noi , muncitorii spirituali , sprijinim scara pe care va urca

omenirea, omenirea nobilă'

Titlul conferinţei este fără îndoială de factură suttneriană. Bertha von Suttner, o darwinistă inveterată, este convinsă că o legitate naturală determină progresul omenirii, care se va înălţa spre ceea ce este nobil şi bun, spre pace şi evitarea tuturor războaielor. „Oamenii nobili" care şi-au găsii în mişcarea pacifistă adevărata menire, trebuie să meargă în fruntea celorlalţi, să-i convingă şi să accelereze în felul acesta înaintarea spre împărăţia dreptăţii şi a păcii.

May invocă această viitoare împărăţie a păcii în basmul său despre steaua Sitara: „Nu pot exista 3 sau chiar 5 rase umane şi 5 continente, ci doar 2 continente şi o singură rasă, care însă se subîmparte în cei buni şi cei răi, în cei cu gânduri elevate şi cei cu gânduri meschine, în cei ce tind să urce şi cei ce tind să coboare. Caracteristicile corporale, culoarea pielii ş.a.m.d. sunt neesenţiale, ele nu modifică cu nimic valoarea sau nonvaloarea oamenilor. În Ardistan trăiesc oamenii inferiori, nenobili, în Dschinnistan cei superiori, nobili. Legătura dintre ei este asigurată de fâşia îngustă Märdistan, care urcă spre pădurea din Kulub unde se găsesc 'lacul durerilor' şi 'fierăria duhurilor'."

Oamenii trebuie să încerce să părăsească Ardistanul întunecat, să lupte ca să ajungă în Dschinnistan şi să devină „oameni nobili". May se dă ca exemplu pe sine însuşi: Şi el se „născuse jos, în Ardistan," din părinţi săraci. „În ciuda mizeriilor pământeşti eu sunt un om foarte fericit. M-am înălţat cu greu de jos de tot, sute şi mii

de oameni mă împing iar în jos, izbindu-mă cu picioarele, dar eu îi iubesc cu toate acestea pe toţi, pe toţi.'[7] La sfârşit Karl May o omagiază pe „maestra" sa Bertha von Suttner, citeşte un fragment din ultimul ei roman „Gânduri sublime ale omenirii" (Der Menschheit Hochgedanken) şi se solidarizează cu ea în lupta comună pentru pacea mondială.

Publicul care se aşteptase să audă mai degrabă poveşti despre Winnetou este, în ciuda temei mai neobişnuite, atât de entuziasmat încât îl omagiază pe Karl May şi afară, în stradă. După spusele Berthei von Suttner, asistăm la „o manifestare a admiraţiei personale, la un protest contra campaniei de denigrare şi defăimare dusă împotriva lui."[8] În schimb, presa vieneză vorbeşte mai degrabă cu dispreţ despre conferenţiar şi publicul său, de exemplu ziarul intelectual Neue Freie Presse: „Interesant a fost în seara aceasta îndeosebi publicul care a audiat conferinţa. Femei şi bărbaţi din mica burghezie a suburbiilor, mici funcţionari, adolescenţi şi adolescente, chiar şi băieţaşi. Cu siguranţă că fiecare dintre ei este abonat la o bibliotecă de împrumut sau la o bibliotecă populară şi a citit deja toate cele 60 de volume din operele complete ale lui Karl May, reportajele de călătorie şi romanele fantastice a căror veridicitate a fost de atâtea ori contestată, formând chiar obiectul unor procese îndelungate şi înverşunate… Un poet mare, adevărat, nu ar fi putut avea parte de o primire mai entuziastă, mai impetuoasă. May este un domn bătrân, de 70 de ani, o

apariţie uscăţivă, demodată, cu un cap semi-birocratic, semi-pedagogic, încadrat de bucle albe, scurte. El duce la ochii albaştri şi voioşi când un pince-nez de os, când o pereche de ochelari." „Pentru auditorii care nu sunt cititori pasionaţi ai lui May" conferinţa a fost „o probă de răbdare greu de suportat": „May îşi expune pe sărite şi într-o formă destui de confuză concepţia de viaţă. El a tins mereu să ajungă mai sus, într-o împărăţie spirituală mai liberă a oamenilor nobili. El se autodefineşte alternativ ca suflet, picătură de apă şi – cu predilecţie – ca aviator spiritual şi sufletesc, scoţând de mai multe ori de sub masă unul dintre numeroasele volume ale operelor sale complete pentru a ne citi din el reflexii mai mult sau mai puţin filosofice, basme, parabole şi poezii. Cel mai ciudat aspect este gravitatea expunerii sale, entuziasmul patetic autentic, care aduce cu fervoarea religioasă."[9]

Iar ziarul Fremdenblatt scrie plin de ironie: „Poza de mântuitor al omenirii la omul care a scris – după cum s-a dovedit – nu numai reportaje de călătorie ci şi romane evident de mâna a şaptea, această citare continuă a propriilor opere şi anume nu a scenelor amuzante, de călătorie, ci a celor foarte banale, această lectură din propriile versuri al căror nivel corespunde idealurilor unor bucătărese sentimentale, această aluzie ascunsă dar repetată că el, conferenţiarul, se află pe unicul drum corect care duce spre ipostaza de om nobil. Toate acestea fac nu numai o impresie penibilă, dar sunt şi extrem de plictisitoare."[10] În schimb, tânărul Hitler este –

conform spuselor lui Anonymus – „extrem de entuziasmat nu numai de conferinţă ci şi de persoana lui Karl May.” Cu ocazia discuţiilor purtate la cămin el îi ia apărarea lui May când acesta este atacat, numindu-l un „om admirabil, desăvârşit, deoarece a reuşit să zugrăvească în mod atât de unic şi de veridic ţări şi oameni din cele mai îndepărtate continente. Lui îi plăcea şi faptul că scrierile lui May erau atât de apropiate de modul de a simţi al oamenilor tineri.” La obiecţiile unui coleg că May nu a văzut niciodată locurile unde se petrece acţiunea romanelor sale, Hitler răspunde „că tocmai acest fapt este o dovadă a genialităţii lui May, fiindcă descrierile sale sunt, totuşi, veridice şi mult mai realiste decât cele făcute de toţi ceilalţi exploratori şi călători.”

Controversa în jurul „părintelui” lui Winnetou se adânceşte când May moare, pe neaşteptate, la zece zile după conferinţa ţinută la Viena. „Să ne înălţăm în împărăţia oamenilor nobili” devine în felul acesta testamentul său. Tânărul Hitler este „foarte afectat” de moartea lui May, „regretându-l în mod sincer”, relatează Anonymus. Admiraţia lui Hitler pentru May rezistă neştirbită trecerii timpului. Se zice că el a avut răbdarea să recitească toate (!) volumele lu May chiar şi după ce ajunsese cancelar.[11] În 1943 el dă ordin ca, în ciuda lipsei de hârtie, să fie tipărite 300.000 exemplare din „Winnetou” ca lectură pentru soldaţii de pe front[12] – şi asta cu toate că eroii lui May sunt „de rasă străină” adică „pieile roşii”.

Cărţile lui May – scrie Albert Speer – „îl remontau [pe

Hitler] sufleteşte, întocmai ca textele filosofice sau Biblia pe alţ oameni." După Speer, May înseamnă pentru Hitler „dovada grăitoare că multe lucruri sunt posibile", şi anume: „Că nu este necesar să cunoşti deşertul pentru a dirija acţiunile trupelor în deşertul african; că, dacă dispui de fantezie şi sensibilitate, ur popor poate să-ţi fie total necunoscut – aşa cum îi erau lui Kar May beduinii sau pieile roşii – dar tu să ştii mai multe despre el, despre sufletul său, despre obiceiurile şi condiţiile sale de viaţă decât ştie un specialist în etnopsihologie sau un geograf care studiază totul la faţa locului. Karl May demonstrează ci nu este nevoie să faci călătorii pentru a cunoaşte lumea."

Speer îi sfătuieşte pe istorici să ţină cont, în prezentare; comandantului suprem Hitler, de influenţa lui Karl May şi îi primul rând de cea a lui Winnetou: Pentru Hitler acesta est< „comandantul de companie exemplar", un „model al omuli nobil." Tineretul ar putea învăţa care sunt „adevăratele con spte despre nobleţea sufletească" tocmai dacă porneşte de această „figură de erou".[13]

Pacifism şi cursa înarmărilor

Dar nici măcar May nu-l poate entuziasma pe tânărul tler pentru ideea pacifismului – după cum nu-i poate ituziasma înainte de 1914 nici pe cei mai mulţi dintre vienezi. În această perioadă de înarmare febrilă şi de neîntrerupte crize balcanice, pacifiştii sunt consideraţi

nişte nerozi, nişte trădători de patrie şi „lachei ai evreilor”. Mai ales lidera pacifismului cezaro-crăiesc, adică Bertha von Suttner, autoarea romanului de succes „Jos armele!” (Die affen nieder!), laureată a premiului Nobel pentru pace pe ui 1905 şi militantă neobosită pentru înţelegere, devine aproape o figură ridicolă, fiind cel mult un subiect agreat de caricaturişti. Când Alfred Hermann Fried, tovarăşul de luptă Berthei von Suttner, obţine în 1911, şi el, premiul Nobel ntru pace, presa vieneză aproape că trece sub tăcere est eveniment. Fried este amintit cel mult fiindcă este evreu, confirmând cică teoria că „evreii” sunt pacifişti, nu cunosc sentimentul de dragoste pentru patrie şi stau în slujba „iudaismului internaţional.”[14]

Ce-i drept, baronesei von Suttner – născută contesa Kinsky, întemeietoarea Societăţii pentru Pace din Austria, Germania şi Ungaria – nu i se poate imputa nicf o apartenţă „iudaică”. Dar ea este considerată „slugă a evreilor” din cauză că se implică de ani de zile şi în activitatea Uniunii pentru Lupta contra Antisemitismului.

Ziarul Brigittenauer Bezirks-Nachrichten lansează teoria că pacifiştii sunt subvenţionaţi de marea finanță internaţională, de „Mammonarhie”, care vrea să dobândească, prin mijloace rafinate, „puteri discreţionare în problema războiului şi a păcii”: „Ea ameninţă că nu va credita nici un război, obligând astfel popoarele la pace eternă. O promisiune care sună foarte conciliant, dar această pace ar putea uşor degenera într-o pace de cimitir, după care popoarele moleşite s-ar vedea

condamnate la sclavie eternă, trebuind să muncească în folosul noilor lor stăpâni tiranici. Onoarea şi libertatea popoarelor vor fi definitiv pierdute." [15]

Scriitorul german Adolf Harpf, binecunoscut lui Hitler, publică în Ostara o expunere amănunţită despre „Epoca păcii eterne, o apologie a războiului ca fenomen care revigorează cultura şi rasa" şi polemizează contra „visătorilor noştri, moderni şi internaţionalişti, cu reveriile lor despre pace", contra „vorbelor dulcege, respingătoare, despre pace rostite de acei indivizi moderni şi internaţionalişti care vor să amestece toate popoarele", precum şi contra „idealurilor anemice despre dispariţia generală a popoarelor în internaţionalism." Pacea eternă spre care năzuiesc pacifiştii este „o epocă de aur deosebit de tristă, a unei decăderi generale cauzate de trândăvie… Perioada unui dezgust de viaţă generalizat, a unui deces general, benevol, din cauza saturaţiei de cultură şi a splinului." „Forţa motrice etică a omului cult din rasa noastră" va fi astfel înlocuită prin „idealul unei unităţi cosmopolite." Şi aici este citat Moltke: „Războiul este o componentă a orânduirii instituite de Dumnezeu. În timpul lui se dezvoltă cele mai nobile virtuţi ale omului: curajul şi renunţarea, îndeplinirea cu abnegaţie a datoriei şi spiritul de sacrificiu. Soldatul îşi dă viaţa. Fără războaie lumea s-ar degrada şi s-ar pierde în materialism. '[16]

Patriotismul şi spiritul combativ al populaţiei sunt promovate în întreaga Europă ce se pregăteşte de un „război al viitorului" care pare iminent. Se brodează

drapele de luptă, se iniţiază colecte pentru liga maritimă, armata ca instituţie este glorificată şi sunt înjuraţi inamicii – şi pacifiştii al căror număr descreşte văzând cu ochii. Puţini mai îndrăznesc să-şi declare simpatia pentru „furiile pacifiste”. Serile în care adepţii păcii organizează conferinţe rămân aproape fără public, Suttner şi Fried întâmpină dificultăţi dacă vor să-şi publice articolele în ziare. Când Societatea Austriacă pentru Pace încearcă să facă rost de subvenţii pentru a tipări nişte manifeste, ea reuşeşte să adune doar 60 de coroane. Acest rezultat slab declanşează un val de ironii.

În „Mein Kampf” Hitler se referă fără echivoc la „Bertha păcii” când îşi delimitează concepţia sa despre pace de cea a pacifiştilor: O pace care să nu fie apărată de ramura de măslin a unor bocitoare pacifiste lacrimogene, ci care să fie impusă de sabia învingătoare a unui popor superior ce subordonează întreaga lume unei culturi superioare.[17] Într-o cuvântare ţinută la München în 1929 Hitler spune că războaiele au adus în toate timpurile o detensionare a situaţiei. În schimb, ideea dezarmării mondiale nu promovează pacea, ci pregătirea unui nou război. Mai demult războaiele erau precedate de o cursă a înarmărilor, astăzi de o campanie pentru a-l convinge pe unul dintre adversari să dezarmeze.[18] În ceea ce priveşte mişcarea paneuropeană iniţiată de Contele Richard Coudenhove-Kalergi, un simpatizant al mişcării pacifiste, Hitler spune: Ea exprimă dezrădăcinarea vechii metropole Viena, a acelei corcituri de Orient şi Occident. [19]

În Viena dinaintea anului 1914 se duce însă o polemică mult mai înverşunată împotriva luptei pentru pace a social-democraţilor decât împotriva acestui pacifism burghez lipsit de vlagă. Partidul social-democrat este singurul care încearcă să contracareze euforia războinică crescândă. La propunerea lui Viktor Adler, Biroul Socialist Internaţional din Bruxelles publică în octombrie 1912, cu puţin înainte de izbucnirea primului război balcanic, un manifest împotriva războiului făcând apel la muncitorii din toate ţările să „se împotrivească cu toată forţa" proiectelor războinice.[20] La 10 noiembrie 1912 social-democraţii organizează la Viena o manifestaţie contra extinderii conflictului din Balcani. Wilhelm Ellenbogen spune foarte clar: „Nouă ne este indiferent cine va domni în Sanjak, cine în Kosovo, cine în Albania, cine în Macedonia. Interesele Austriei în Balcani nu necesită o intervenţie armată în tulburările balcanice, ci doar încheierea unor tratate comerciale avantajoase cu statele balcanice."[21]

Ziarul creştin-social Brigittenauer Bezirks-Nachrichten îi acuză acum pe social-democraţi că, după demonstraţiile contra creşterii preţurilor, ei recurg la „speculaţiile pe marginea şlagărului ieftin despre pace, crezând că cel puţin nouă zecimi din omenire sunt încă pentru pace şi împotriva războiului… Ceea ce urmăresc ei, sunt doar interesele de partid, revoluţionarea maselor contra Austro-Ungariei detestate… Cu sprijinul calomniilor social-democrate, se încearcă mobilizarea întregii opinii publice împotriva unei Austro-Ungarii care cică ar tulbura pacea

dar care, în realitate, nu a făcut încă nimănui nici cel mai mic rău; aşa ceva poate însă declanşa, în cele din urmă, un adevărat război de agresiune împotriva monarhiei noastre.” [22]

Adler participă, alături de luptătorul francez pentru pace Jean Jaures, şi la Congresul Extraordinar al socialiştilor ţinut la Basel; el declară acolo că popoarele cezaro-crăieşti au nevoie de „cultură, instruire, spitale, şcoli. Toate acestea le avem deocamdată în prea mică măsură. Avem nevoie de cultură, de puţină libertate şi de puţină minte pentru conducătorii ţării noastre. Vitejia pe câmpul de luptă, ambiţia în politică nu ne sunt de nici un folos.” Chiar şi un război victorios ar aduce mizerie generală şi ar însemna „începutul sfârşitului pentru structura statală a Austriei”: „Austria nu mai are ce să cucerească, nu mai are ce să câştige fără să rişte să fie dezagregată – un pericol care o paşte şi acum.”[23]

Dar şi social-democraţii sunt acuzaţi, întocmai ca pacifiştii, că s-ar afla în slujba evreilor, că, respingând războiul, ei ar contribui la ruinarea statelor sprijinind în felul acesta „conspiraţia iudaică mondială”. Aşa încât cursa înarmărilor este continuată în ritm accelerat, concomitent cu creşterea preţurilor şi pauperizarea maselor. Între 1899 şi 1909 cheltuielile bugetului de stat cezaro-crăiesc cresc de la 1500 la 2300 milioane coroane pe an. Anexarea Bosniei înghite 167 milioane, despăgubirile acordate Turciei 54 milioane. În 1909 achiziţionarea navelor de război mari, a aşa numitelor

Dreadnought, costă cam 235 milioane coroane, la care se adaugă o sumă mare pentru crucişătoare şi o flotilă de torpiloare. La 4 în aprilie 1910 trebuie luat un împrumut de stat de 220 milioane coroane.[24]

Avionul ca armă nouă

După 1900 fascinaţia noilor „maşini de zbor" cuprinde întreaga Europă, fireşte şi Viena. Ziarele introduc rubrici speciale care informează despre noile evoluţii şi evenimente. Ilustrata cu dirijabilul Zeppelin, pe care i-o trimite în vara anului 1908 lui Kubizek, ne arată că şi pe tânărul Hitler îl interesează problemele legate de zbor.[25] Pionierul zborului, contele Ferdinand von Zeppelin, decolează la 1 iulie 1908, începând renumitul său zbor de douăsprezece ore deasupra Elveţiei. Ziarele europene îl omagiază ca pe un erou. Doar câteva săptămâni mai târziu, la 4 august, o explozie distruge la sol dirijabilul Zeppelin Nr. 4.

La Viena se discută mult despre cauzele accidentului spectaculos, despre avantajele şi dezavantajele construcţiei; discuţiile sunt purtate chiar şi pe paginile cotidienelor, întocmai ca în 1937, după incendiul spectaculos al unui asemenea dirijabil la Lakehurst.[26] Probabil că găsim o reminiscenţă a acestor discuţii în comentariile lui Hitler pe marginea insuccesului lui Zeppelin: „Şi pentru zboruri este valabil următorul principiu: este corect numai ceea ce corespunde

fenomenelor naturii. Zeppelinul este prin urmare o construcţie întru totul trăsnită. Principiul pe care se bazează construcţia sa, şi anume 'mai uşor decât aerul' nu poate fi corect; cea mai bună dovadă: natura nu a înzestrat nici o singură pasăre cu o băşică de aer, aşa cum le au peştii." De aceea el, Hitler, refuză să zboare cu Zeppelinul, în timp ce de avioane nu îi este frică nici când vremea este proastă.[27] Într-adevăr, Hitler este unul dintre primii politicieni care utilizează masiv avionul, mai ales în timpul campaniilor electorale. Ca să lase impresia că este omniprezent, el apare în decursul unei singure zile în mai multe localităţi îndepărtate una de alta.

Interesul deosebit pe care Hitler îl are pentru tehnica zborului este confirmat din multe părţi – şi se manifestă din perioada petrecută la Viena, când aeronautica începuse să agite spiritele. În martie 1909 vienezii vizitează în număr mare o „Expoziţie de Aeroplane" de pe Ring. În octombrie 1909, cam 300.000 de spectatori, printre ei şi împăratul, asistă la demonstraţia de zbor a pionierului francez al aviaţiei, Louis Bleriot, pe câmpia Simmering de la marginea Vienei. În martie 1910 avionul „Etrich-Taube" întreprinde primul zbor experimental de la Viena la Wiener Neustadt. Cea mai mare senzaţie aviatică are însă loc în iunie 1912, cu ocazia competiţiei dintre unsprezece piloţi germani şi austrieci pe ruta Berlin-Breslau-Viena. Câţiva participanţi se rătăcesc, alţii trebuie să aterizeze forţat, nimeresc în zone de furtună sau se prăbuşesc. Învingătorul este un pilot german, cu o durată

de zbor de 5 ore şi 39 minute.

Tehnica zborului primeşte impulsuri considerabile de la armată, în cadrul căreia apare, pe lângă forţele terestre şi cele navale, o a treia dimensiune a tacticii războaielor şi anume aviaţia militară. Pe aeroportul militar de la Viena se experimentează lansarea de bombe cu ajutorul unor saci plini cu nisip. Apelurile insistente ale pacifiştilor, de a pune noua armă sub controlul Curţii Internaţionale de Justiţie de la Haga, rămân fără nici un ecou. Prima Conferinţă pentru Pace din Haga, din 1899, reuşeşte încă să interzică bombardamentele lansate din baloane. Dar această interdicţie este abrogată, în mod tacit, cu cinci ani mai târziu, când ar fi trebuit prelungită. Cu ocazia celei de-a doua Conferinţe pentru Pace de la Haga, din 1907, tema arzătoare nici nu mai este trecută pe ordinea de zi.

Toate statele europene desfăşoară o activitate mai mult sau mai puţin secretă în vederea dezvoltării aeronauticii şi a aviaţiei militare. În războiul din Tripolitania, din 1911, se lansează pentru prima dată bombe din aer. Susţinând că duşmanul este deja în posesia unei puternice flotile de aviaţie cu care intenţionează să atace, militarii pretind şi obţin de la buget sume tot mai mari pentru „armata aeriană”.

Semnificaţia noii tehnici a zborului, mai ales pentru tactica războiului, este prezentată de scriitori în viziuni apocaliptice, în 1908 apare în magazinul Pall Mall Magazine un articol cu „Fantezii de război” despre un atac aerian german asupra flotei americane lipsite de apărare;

iată un fragment din traducerea făcută pentru cititorii ziarului Deutsches Volksblatt: „Dintr-un dirijabil se desprinde un număr de 'balauri zburători', adică mici aeroplane rapide cu aripi late, netede şi botul dreptunghiular; fiecare este pilotat de un singur om. Ele coboară ca un stol de păsări şi presară pe vapoarele de sub ele bombe de o putere explozivă extraordinară." Urmează apoi atacul „aeronavelor" până când „vasele se scufundă într-o mare de foc, fum, gaze toxice şi aşchii metalice împrăştiate peste tot. Flota americană este distrusă, iar avioanele se îndreaptă acum direct spre New York."[28] În 1912 ziarul Neues Wiener Journal publică, în traducere, un articol similar apărut într-un ziar mare parizian, care descrie un atac aerian german asupra Parisului: „În momentul declarării războiului, toţi aceşti aviatori se ridică, la un semnal, în aer şi, împinşi de un vânt favorabil iscat la momentul oportun, se îndreaptă spre Paris cu o viteză de zbor de 160 kilometri pe oră. În felul acesta ei ajung în puţine ore la turnul Eiffel. Şi în decurs de cel mult o jumătate de oră ei lansează asupra capitalei noastre 10.000 kilograme de explozibil. Fiecare aparat transportă patruzeci kilograme de asemenea explozibil."[29] Astfel de articole se încheie de obicei cu apeluri insistente ca statul să pună la punct o „armată a aerului" naţională care să facă faţă acestor ameninţări.

Şi pacifiştii din Viena prezintă scenarii ale viitoarelor războaie aeriene – dar, bineînţeles, ca avertisment: Niciunul dintre războaiele trecutului nu poate fi comparat

cu grozăvia acestor „războaie ale viitorului”; politicienii, militarii, presa şi opinia publică ar trebui să depună toate eforturile pentru a împiedica asemenea catastrofe ucigătoare. Războiul aerian anihilează toate regulile valabile până acum, deoarece în timpul unui atac aerian nu se face nici o deosebire între militari şi civili; el nu cunoaşte învingători ci doar învinşi.

În broşura „Barbarizarea aerului” (Die Barbarisierung der Luft), apărută în 1912, Bertha von Suttner recurge la o comparaţie cu nişte jucători de şah care ar declara: „Menţinem toate regulile de joc vechi: pionul face doar un pas, calul sare ca până acum… Dar adăugăm o nouă regulă: fiecare dintre noi are voie să arunce ceva, de sus, pe tabla de şah şi să răstoarne toate figurile.”[30] Consecinţa previzibilă a războiului aerian nu va fi doar dispariţia bunăstării, ci şi o catastrofă socială generală, cu şomaj, foamete şi molime: „Din marile naţiuni şi imperii nu a mai rămas decât numele. Peste tot ruine, morţi neîngropaţi, supravieţuitori prăpădiţi, palizi, de o apatie mortală… Orânduirea frumoasă a lumii, bunăstarea ei s-au redus la proporţiile unui balon găurit.”[31]

Tulburările din Balcani

în ciuda tuturor avertismentelor, jocul cu focul merge mai departe. După ce Austro-Ungaria anexează Bosnia şi Herţegovina, iată că, în septembrie 1911, şi Italia rupe o bucăţică din imperiul otoman aflat în decădere şi atacă

provincia turcească Libia fără a se consulta în prealabil cu partenerii din Tripla Alianţă. Acest act provoacă o agitaţie nemaipomenită la Viena, oferind o bună ocazie de a suspecta iarăşi Italia – neagreată – de trădare şi duplicitate şi de a pune sub semnul îndoielii loialitatea sa la caz de nevoie.

Războiul din Tripolitania durează mai mult de un an şi trezeşte lăcomia principilor balcanici. Muntenegru, Serbia, Bulgaria şi Grecia încheie „Pactul Balcanic" sub deviza „Balcanul să aparţină popoarelor balcanice!" şi declară război Turciei la 8 octombrie 1912 cu scopul de a împărţi între ei Turcia europeană. Aşa începe primul război balcanic.

Puterile cointeresate în Balcani, adică Austro-Ungaria şi Rusia, intră în alertă. Deja la trei zile după izbucnirea războiului, armata cezaro-crăiască solicită un supliment de 82 milioane de coroane pentru cheltuieli de înarmare, iar suma îi este aprobată în ciuda împotrivirii social-democraţilor.

Turcia este repede înfrântă, dar învingătorii încep să se certe între ei din cauza împărţirii prăzii, mai ales din cauza teritoriilor care urmează să formeze statul albanez nou creat. Prinţul Nichita din Muntenegru pretinde ţinutul Scutari care fusese atribuit Albaniei, îl ocupă cu forţa armată şi nu se retrage nici când o flotă internaţională sub conducerea Angliei apare după câtva timp în dreptul coastei muntenegrene. Un ziar vienez publică un articol intitulat: „Incredibilul s-a întâmplat! Muntenegru are

îndrăzneala de a arunca întregii Europe mănuşa."[32] sau: „Criminalul în persoana principelui muntenegrean." [33]

Dar exact acest principe balcanic îşi asigurase cu multă ingeniozitate spatele, din punct de vedere politic, căsătorindu-şi o fată cu un reprezentant al Curţii ruseşti, iar pe cealaltă cu unul al Curţii italiene. Helene devine chiar regină a Italiei. Hitler îşi amuză încă în 1943 interlocutorii cu anecdote vieneze despre Nichita „hoţul de berbeci": Da, în mediul burghez ar fi, desigur, foarte greu să-ţi căsătoreşti fiica atunci când tăticul este hoţ de berbeci şi a fost închis de n ori; dar în mediul de la Curte aşa ceva nu este infamant, ci o mare onoare: principii se întrec care mai de care să pună mâna pe asemenea prinţese. Iar bunul nostru Nichita nu era, de fapt, nimic altceva decât o haimana plecată din Austria, care a recurs la un şantaj după altul şi a instigat mereu Austria şi Italia una contra celeilalte.

Prinţişorul balcanic care sfidează forţele internaţionale demonstrează cât de neputincioase sunt marile puteri când este vorba despre tulburările din Balcani. La Viena se aude tot mai des îndemnul de „a se face ordine" şi a determina Austro-Ungaria să intervină în forţă în Balcani. Atitudinea tolerantă a durat prea mult, mai ales faţă de Serbia, şi nu ne mai putem lăsa duşi de nas.

Moştenitorul tronului, Franz Ferdinand, un adversar neînduplecat al Serbiei, Ungariei şi Italiei, elaborează proiecte de a „face ordine" pe cale politică în Balcani, în beneficiul monarhiei dunărene. El urmărşte o restructurare

a dualismului cezaro-crăiesc care să devină un „trialism”, cu un imperiu slav de sud destul de independent, sub suveranitatea habsburgică. Acest imperiu urmează să exercite o forţă de atracţie asupra tuturor slavilor de sud din Balcani, contracarând în felul acesta intenţiile regatului Serbiei de a-i uni pe toţi slavii de sud sub conducerea sa. Obiectul controversei dintre Austro-Ungaria şi Serbia îl formează Bosnia şi Herţegovina cu o populaţie foarte amestecată.[34]

Acest proiect se izbeşte în interior nu numai de împotrivirea Ungariei, care nu este dispusă să accepte o asemenea ciuntire a puterii ei, ci şi de cea a multor altor naţiuni din monarhia multinaţională. Pentru pangermanişti Franz Ferdinand este un duşman al germanilor şi un „prieten al slavilor” care vrea să promoveze slavizarea Austriei în detrimentul germanilor. Cehii, care sunt de secole întregi a treia forţă în monarhia dunăreană, alături de germani şi de maghiari, pierduseră încă în 1867 o parte din drepturile lor şi au deci toate motivele să pretindă o soluţie proprie şi pentru ei – şi nu să fie surclasaţi acum chiar şi de slavii din sud. Tomáš G. Masaryk se referă fără nici un echivoc, în Parlament, la „trialismul istoric”, şi anume la cel cu Boemia. Nu merge să li se dea tocmai slavilor din sud un imperiu propriu. Ar trebui mai degrabă găsită o nouă formulă pentru monarhia multietnică. „Conglomeratul moştenit prin tradiţie istorică” ar trebui transformat, în fine, în ceva cu totul nou, „în interesul naţiunilor şi al întregului stat. [35]

Nici polonezii nu s-ar fi declarat de acord cu o favorizare a slavilor din sud. Şi ei pretind un statut asemănător pentru propria etnie. Italienilor le-ar fi plăcut să profite de ocazie pentru a se uni cu Italia. Şi aşa mai departe. Devine iarăşi evident că cea mai mică modificare adusă structurii monarhiei dunărene ameninţă întreg edificiul complicat. Consecinţa trialismului ar fi fost, în mod inevitabil, o dezmembrare a imperiului în state naţionale, deci începutul desfiinţării sale.

Pe de altă parte, discuţia publică despre trialism – care se îndreaptă în mod clar împotriva Serbiei – alimentează ura sârbilor contra monarhiei habsburgice şi mai ales contra moştenitorului tronului.

Hitler dă deci expresie opiniei generale când spune în „Mein Kampf": Austria era pe atunci ca un mozaic vechi, în care liantul ce ţine laolaltă pietricelele a devenit deja sfărâmicios; dacă opera de artă nu este atinsă, ea poate să dăinuiască în continuare; dar de îndată ce primeşte o lovitură, ea se sparge în mii de cioburi [36]

Planuri pentru un război preventiv

După criza cauzată de anexiunea din 1908 încep să circule prin Viena zvonuri despre un război preventiv, cică necesar, al Austro-Ungariei, mai ales împotriva Serbiei. Şeful marelui stat major cezaro-crăiesc, Franz Conrad von Hotzendorf, se ocupă intens de elaborarea unor asemenea proiecte câştigând tot mai mulţi adepţi chiar şi

în afara armatei. El aduce ca argument înarmarea rapidă a Rusiei. Cu cât războiul va fi declanşat mai repede şi pe neaşteptate, cu atât pericolul unui război „mare” va fi mai mic, iar şansele unui război limitat mai mari. Mulţi dintre civilii care susţin ideea unei lovituri preventive speră că o asemenea acţiune ar putea determina, cel puţin temporar, o calmare a situaţiei politice interne, mai ales a conflictelor interetnice.[37]

Oricum, armata este în majoritate de partea lui Conrad, mai ales armata germanofonă. Înarmarea continuă sub presiunea timpului şi necesită cheltuieli uriaşe. „Serbia trebuie să moară” devine o lozincă generalizată la Viena. Presa vieneză se implică cu impetuozitate în campania de instigare contra Serbiei.

Un ziar militar proeminent din Viena îşi intitulează, în 1909, articolul de fond „Înainte de război”. Citim în el: „A sosit momentul. Războiul este inevitabil. Nu a existat niciodată un război mai drept. Iar convingerea noastră că vom fi victorioşi nu a fost niciodată mai întemeiată ca acum. Suntem constrânşi să pornim acest război: Rusia ne constrânge, Italia ne constrânge, Serbia şi Muntenegru ne constrâng, Turcia ne constrânge.” Şi: „Armata aşteaptă cu entuziasm misiunile de luptă care i se vor încredinţa… Pornim la luptă conştienţi de faptul că viitorul imperiului depinde de noi… Sângele nostru clocoteşte, de-abia ne putem stăpâni. Cheamă-ne, împărate!”[38] Totuşi, bătrânul împărat şovăie. În 1908 îi reuşeşte încă să menţină pacea.

Conrad, după părerea căruia Austro-Ungaria este încercuită de duşmani, preconizează în 1907, apoi în 1909 şi mai ales în timpul războiului din Tripolitania şi un război preventiv, cică necesar, împotriva aliatului neagreat care este Italia. De fapt, ura dintre italienii şi germanii din monarhie se adânceşte mereu: în anul jubiliar 1908, în timpul scandalurilor de la Universitatea din Viena, din cauza tensiunilor permanente din Triest, etc.

Opinia publică din Viena nu are încredere nici în „macaronari" şi nici în loialitatea italienilor ca aliaţi. Se spune că Roma abia aşteaptă dezmembrarea monarhiei pentru a anexa regiunile Triest, Trentino şi Tirolul de sud. Tripla Alianţă le pare multora o alianţă mai degrabă stânjenitoare, care nu inspiră nici o încredere, după cum spune şi Hitler în „Mein Kampf": Că cineva putea crede, chiar şi numai pentru un minut, în posibilitatea unui asemenea miracol – şi anume ca Italia să lupte alături de Austria – era greu de înţeles pentru un om care nu suferea de orbire diplomatică.[39] Dar lucrurile nu stăteau nici în Austria altfel.

Iar dacă nu te poţi baza pe loialitatea unui aliat, trebuie să aştepţi momentul oportun ca să te descotoroseşti de acest duşman periculos – asta este părerea şefului marelui stat major Conrad von Hotzendorf.

Bătrânul împărat se împotriveşte cu fermitate tuturor planurilor unui război preventiv. De fapt, un atac perfid contra unui aliat căruia, oficial, îi jură mereu loialitate, este ceva ce se situează în afara noţiunilor de drept ale

împăratului Franz Joseph. În 1911, după o discuţie violentă, el îl demite pe Conrad. Dar acesta revine în funcţie în 1912, la dorinţa prinţului moştenitor Franz Ferdinand, fără a-şi fi schimbat convingerile despre Serbia, Italia şi un război preventiv.

Hitler care, ca politician, are interesul să aibă relaţii bune cu Italia, se ocupă mai târziu în mod detaliat de raporturile încordate dintre Austro-Ungaria şi Italia, manifestând multă înţelegere pentru lipsa de simpatie a Italiei faţă de statul habsburgic: Italia s-ar fi transformat mai degrabă într-un vulcan decât să ştie că un guvern al său îndrăzneşte să pună la dispoziţia statului habsburgic atât de detestat chiar şi un singur soldat italian care să fie trimis pe câmpul de luptă…decât doar ca inamic.[40] Păcatele casei de Habsburg faţă de libertatea şi independenţa Italiei, acumulate în decursul secolelor, erau prea mari ca să poată fi date uitării, chiar dacă ar fi existat o dorinţă în acest sens. Dar ea nu exista; nici la popor, nici la guvernul italian. Italia nu are atunci decât două alternative: alianţă sau război. Alegând prima, ea se putea pregăti în linişte pentru a doua. Şi Hitler este deci de părere că Italia aştepta doar momentul oportun pentru a rupe Alianţa şi a declanşa un război împotriva Austro-Ungariei – întocmai cum presupune şi Conrad.[41]

Multe scrisori particulare şi jurnale din aceşti ani demonstrează disponibilitatea pentru război a tuturor păturilor sociale. Chiar şi fiica împăratului, arhiducesa Marie Valerie, pe atunci în vârstă de 40 de ani, scrie în

jurnalul ei intim: „Zvonurile că va fi război persistă… Ar fi oare o greşeală să credem că un şoc puternic, aşa cum l-ar produce un război, ar putea avea şi un efect benefic: cel de a forma iar caractere, de care epoca noastră duce în mare măsură lipsă."[42]

Şi pangermaniştii speră că războiul va începe în curând, chiar dacă motivele lor sunt altele. Ei mizează, în caz de război, pe dezmembrarea rapidă a monarhiei multinaţionale şi pe alipirea Austriei germane la imperiul german. Alianţa dintre Germania şi Austro-Ungaria este o greşeală în ochii pangermaniştilor. Fără să cunoască adevărata situaţie din monarhia habsburgică, Berlinul se lasă târât în abis de către aceasta. Ziarul Alldeutches Tagblatt îndeamnă mereu Berlinul să abandoneze Imperiul Habsburgic care se îndreaptă spre o catastrofă inevitabilă şi să nu asiste impasibil la „distrugerea naţională a 10 milioane de germani chiar la graniţele sale, şi la formarea unui stat puternic, inamic Germaniei. "[43]

Şi Hitler apără în tot decursul vieţii sale acest punct de vedere, recurgând la aceleaşi argumente. Guvernul german nu avea habar de cele ce se petreceau în interiorul statului aliat – el ar fi trebuit să denunţe alianţa cu Austro-Ungaria: Declar solemn că dacă Germania ar fi fost atunci un stat naţional-socialist, eu, ca om de stat, aş fi renunţat la alianţa cu Austria. Nu aş fi trimis milioane de oameni pe câmpul de luptă pentru a salva cadavrul unui stat. Războiul ar fi trebuit să aibă loc cu mult înainte: Dar blestemul atât al diplomaţiei germane cât şi al celei

austriece a fost că ea a încercat mereu să amâne răfuiala inevitabilă până când s-a văzut, în cele din urmă, constrânsă să pornească războiul la momentul cel mai inoportun.[44]

În ciuda criticilor aduse monarhiei habsburgice şi armatei cezaro-crăieşti, Hitler îl exceptează de fiecare dată pe unul dintre generali, manifestând respect faţă de el; acesta este Franz Conrad von Hotzendorf, şi anume tocmai din cauza planurilor sale de a porni un război preventiv şi de a nesocoti obligaţiile care îi reveneau în cadrul Triplei Alianţe – în beneficiul unei politici de forţă riguroase, dictate de o presupusă necesitate militară. Monologând pe marginea tacticii utilizate în primul război mondial, Hitler spune în 1941: Cel mai inspirat conducător de oşti din războiul mondial a fost poate Conrad von Hotzendorf. El şi-a dat foarte bine seama de ceea ce era necesar pe plan politic şi militar, i-a lipsit doar instrumentul adecvat. Prin acest „instrument" Hitler înţelege armata cezaro-crăiască.[45]

De ziua eroilor din 12 martie 1939, Führer-ul imperiului german depune trei coroane ca semn al veneraţiei sale: una la mormântul lui Hindenburg (din Tannenberg), una la mormântul lui Ludendorff (din Tutzing) – şi una la mormântul lui Conrad von Hotzendorf din cimitirul Hietzing din Viena.[46]

Având în vedere cunoştinţele sale solide din domeniul istoriei militare am putea da crezare celor scrise de Hitler într-o scrisoare din 1921: De la vârsta de 22 ani am

studiat cu mult zel scrierile de politică militară şi nu am omis în toţi anii aceştia să mă ocup în amănunt de istoria universală.

Cunoştinţele sale poartă amprenta clară a scrierilor pangermaniste şi se referă mai ales la istoria Germaniei şi Austriei, aşa cum o preda încă profesorul Poetsch din Linz la Liceul Real, şi cum era tratată şi în cadrul cercurilor de studii organizate de pangermanişti la Viena: tot felul de bătălii şi strategii începând cu heruescii, trecând apoi la războaiele anti-napoleoniene, la anul 1848, la Koniggrätz şi terminând cu punctul culminant al istoriei războaielor naţionalist-germane, adică victoria trupelor germane asupra Franţei în 1870/71 ca premisă a întemeierii imperiului german.

Conform declaraţiilor lui Anonymus, Hitler nu mai posedă în 1912 decât o singură carte: „Istoria ilustrată a războiului franco-german din 1870/71" (Illustrierte Geschichte des deutsch-franzosischen Krieges von 1870/71) în două volume, o „comoară bine păzită", poate şi fiindcă fusese cartea preferată a tatălui său, ea reprezentând o amintire şi un semn al admiraţiei comune a tatălui şi a fiului pentru imperiul naţional german de factură bismarckiană.[47]

Anonymus: „Lui Hitler îi plăcea să vorbească despre personaje şi teme legate de acest război dând dovadă de cunoştinţe serioase. O admiraţie asemănătoare şi cunoştinţe asemănătoare vizează războiul din 1866. Hitler îi ştie pe toţi comandanţii de oşti din acest război. Cea mai

mare admiraţie şi veneraţie o are pentru Moltke şi, în primul rând, pentru Bismarck. Acesta este marele său idol.” După spusele lui Anonymus, există un singur Hohenzollern pe care Hitler nu-l venerează – şi în acest caz în deplin consens cu adepţii lui Schonerer: şi anume, Wilhelm al II-lea: Acest sugar în materie de politică şi-a permis să-l demită pe Bismarck – în fond, forţa dobândită de el era opera lui Bismarck. Conform relatărilor lui Hanisch, Hitler îl numeşte, cu mult dispreţ, pe Wilhelm un flecar înfumurat care se pune în poză pentru monumente.

Hitler recurge, mai târziu, cu multă plăcere la bagajul său de cunoştinţe factice pentru a-şi ilustra teoriile prin date adecvate împrumutate din istorie. După catastrofa de la Stalingrad el îi vorbeşte guvernatorului maghiar Miklos Horthy despre lupta de la Koniggrätz: În timpul războiului fiecare ştie foarte precis cât de rău îi merge lui însuşi, dar nu şi cât de grea este situaţia inamicului… Dacă perdantul ar fi ştiut cât de gravă este situaţia în tabăra cealaltă, el ar fi rezistat şi ar fi ieşit victorios. Situaţia prusacilor la Koniggrätz fusese foarte precară după amiază, pe la ora patru. Dar austriecii nu au aflat nimic, aşa că în cele din urmă nervii mai tari ai prusacilor fuseseră victorioşi. La ora 6 după amiază Moltke putuse să-şi aprindă renumita ţigară, deoarece momentul de criză fusese depăşit. Aceste considerente sunt valabile şi pentru situaţia actuală.[48]

Dar se pare că pe Hitler l-a preocupat nu numai desfăşurarea unor bătălii ci şi problemele de strategie. El

este, de exemplu, bine informat despre o serie de amănunte legate de tratatul Dublei şi Triplei Alianţe, după cum reiese din pasaje lungi ale cărţii a doua din „Mein Kampf”. Un război preventiv, chiar şi împotriva unui aliat, nu a reprezentat niciodată pentru el o problemă morală, ci doar una strategică şi de politică de forţă.

Încercarea de a se sustrage serviciului militar

Pentru a întări forţa defensivă a armatei cezaro-crăieşti şi ţinând cont de pericolul permanent al unui război, guvernul se străduieşte în 1912 să impună o nouă lege de organizare a armatei. Această lege aduce uşurări, deoarece reduce obligativitatea serviciului militar la doi ani şi a stagiului de rezervist la zece ani. În schimb, creşte mult numărul recruţilor. Până acum acesta fusese de 103.000 oameni anual; în anul 1912 numărul lor creşte la 136.000, în 1913 la 154.000, iar în 1914 la 159.500, din care 91.842 provin din jumătatea vestică a imperiului.[49] Legea este precedată de luni întregi de discuţii, purtate chiar şi la căminul de nefamilişti, după cum relatează Anonymus.

După lupte îndelungate guvernul obţine votul a aproape tuturor partidelor germane pentru acest proiect de lege. Fireşte că pangermaniştii votează împotrivă, cu toate că ofiţerii din Germania îi imploraseră să voteze pentru o întărire a armatei, în interesul Dublei Alianţe. Ziarul All-Deutsches Tagblatt duce o campanie asiduă împotriva

legii: „Oare statul acesta, pe care conducătorii noştri îl guvernează împotriva noastră, este încă statul nostru? Armata este armata noastră? Est ea menită să slujească interesele naţionale ale noastre?”[50]

În realitate, conform vechii tradiţii, germanii ocupă încă o poziţie privilegiată, puternică, în armata cezaro-crăiască. Dintre cei 17.552 ofiţeri activi, 14.581 trăiesc, în anul 1900, în Cisleithania, deci 83,1%.[51] În schimb în trupă găsim doar 35,7% germani. Chiar şi în anul 1915, ofiţerii germani reprezintă 761 din 1000, rezerviştii 568 din 1000, în schimb soldaţii din trupă doar 248 din 1000.[52]

Pangermaniştii numesc acest privilegiu un „tribut de sânge” prea mare pentru statul multinaţional care, după părerea lor, nu apără interesele germanilor. Ziarele pangermaniste relatează mereu despre abuzurile din cadrul armatei cezaro-crăieşti şi despre suferinţele îndurate de recruţii germani în „molohul militar” multinaţional. Orice părinte este cuprins de „teamă şi groază atunci când fiul sau ajunge în situaţia nefericită de a-şi da tributul de sânge. [53] Ne paşte un război „care nu va fi dus numai pe cheltuiala germanilor din Austria ci şi cu sângele lor, deoarece regimentele cehe nu inspiră suficientă încredere, iar cele poloneze rămân acasă, ele sunt cruţate.”[54]

Pangermaniştii îşi îndeamnă simpatizanţii să refuze să-i plătească statului „negerman” acest „tribut de sânge”, „acest impozit amar şi extrem de apăsător care constă în sacrificarea necontenită a celor mai frumoşi şi mai

productivi ani ai tinereţii; toţi aparţinătorii acestui popor aduc acest sacrificiu în folosul armatei – un sacrificiu care înseamnă o prestaţie obligatorie în avantajul unui amestec de popoare şi de fragmente de popoare foarte deosebite unele de altele, a căror coeziune este realizată prin legături exterioare impuse, ea negăsindu-şi nicidecum justificarea şi consacrarea în văpaia nobilă a entuziasmului credinţei într-o 'patrie' cu adevărat iubită ce răspunde cu aceeaşi iubire."[55]

Probabil că această propagandă pangermanistă contra armatei multinaţionale găseşte la tânărul Hitler un teren fertil. El vorbeşte şi în „Mein Kampf" despre rolul soldatului german în armata cezaro-crăiască: Chiar şi serviciul militar obligatoriu îl strămuta în afara graniţelor înguste ale patriei sale. Poate că recrutul german din Austria ajungea la un regiment german, dar acest regiment putea să fie cantonat tot atât de bine în Herţegovina ca în Viena sau Galiţia. Şi este clar că tânărul Hitler nu este dispus să presteze serviciul militar în Galiţia sau în Bosnia sau în altă ţară negermană a imperiului.

În orice caz, el se străduieşte din răsputeri să se sustragă serviciului militar. În toamna anului 1909, contingentul său, 1889, este convocat, prin presă şi afişe, să se înscrie în registre pentru primăvara anului 1910. Listele se completează în localitatea de baştină, deci pentru Hitler la Linz. Acolo găsim, însă, până în 1913, de trei ori nota: „Absent nejustificat, domiciliul său actual fiind necunoscut."[56]

Hitler explică mai târziu că el îşi îndeplinise obligaţia, dar nu în toamna lui 1909, ci în februarie 1910, când se prezentase la Centrul de Recrutare de la Primăria din Viena. Dar funcţionarul de acolo îl trimisese în cartierul în care domicilia, adică în Brigittenau. Am cerut acolo aprobarea să pot efectua serviciul militar la Viena, a trebuit să semnez un protocol sau o cerere, să plătesc o coroană şi nu am mai auzit după aceea nimic despre toată afacerea. Această declaraţie a lui Hitler nu poate fi verificată deoarece un asemenea document nu a fost găsit niciodată – iar Hitler nu a fost niciodată convocat la Viena. În orice caz, el se fereşte să repete tentativa şi nu se mai prezintă cu ocazia recrutărilor suplimentare din 1911 şi 1912. Trebuie, însă, să reţinem că în toată această perioadă – deci mai mult de trei ani – el a fost înregistrat la Biroul pentru Evidenţa Populaţiei, cu domiciliul la căminul de nefamilişti. Autorităţile l-ar fi putut găsi dacă ar fi vrut.[57]

Că el nici nu se gândeşte să-şi îndeplinească serviciul militar în Austro-Ungaria o dovedesc planurile sale de a părăsi ţara. Singurul lucru care îl împiedică încă să emigreze este cota de moştenire din partea tatălui, de care are neapărat nevoie ca să poată pleca, dar la care are dreptul de-abia după ce împlineşte 24 ani, adică după 20 aprilie 1913.[58]

Hitler se pregăteşte de plecare cu mult înainte. El studiază amănunţit arhitectura Münchenului, vorbeşte de ani de zile cu entuziasm despre Germania şi mai ales

despre oraşul München – de exemplu în 1910 cu Hanisch şi Neumann, în 1912 cu Anonymus – pe care îl numeşte mai târziu cel mai german dintre oraşele germane. El vrea să emigreze la München.[59]

Anonymus: „El avea numai cuvinte de laudă la adresa acestui oraş. Şi nu uita să amintească marile galerii, berăriile, ridichile etc." Hitler vorbeşte foarte dispreţuitor despre Austria: „Aici talentele au fost totdeauna minimalizate din cauza fricii de concurenţă şi a birocraţiei. De câte ori apărea un nou talent, birocraţia austriacă îi dădea imediat în cap. Oamenilor dotaţi li se făceau greutăţi în Austria, pentru ca ei să ajungă la ananghie. Toţi oamenii talentaţi, toţi inventatorii se bucuraseră de recunoaştere de-abia în străinătate, acolo deveniseră cunoscuţi având parte de respect. În Austria – Hitler spunea mereu Claustria – doar protecţia şi ascendenţa nobiliară erau apreciate." „Claustria" este un termen anti-clerical utilizat foarte des de adepţii lui Schonerer. O în schimb, spune Anonymus, Hitler lăuda competiţia liberă din America şi minuţiozitatea riguroasă a germanilor din nord. El se plângea mereu: De-aş reuşi să-mi procur cât mai curând haine mai bune. Abia aştept să las în urma mea colbul acestei ţări, mai ales fiindcă trebuie să mă prezint probabil nu peste mult timp la recrutare. Dar nu vreau în nici un caz să slujesc în oastea austriacă.[60]

Rudolf Häusler

În această perioadă de aşteptare se mută la cămin – la 4 februarie 1913, conform Evidenţei Populaţiei – Rudolf Häusler, practicant la o drogherie, în vârstă de 19 ani. El se trage dintr-o familie burgheză din Viena. Tatăl său este comisar şef la poliţia economică de la vama Sievering, iar fratele mai în vârstă student. Rudolf este oaia neagră a familiei. Din cauza unei pozne golăneşti el este exmatriculat de la şcoală iar când împlineşte 18 ani este alungat şi de acasă de tatăl său care era un tiran. De atunci el locuieşte la diferite cămine din Viena.[61] în sala de lectură a căminului de nefamilişti din Meldemannstrasse el face cunoştinţă cu Hitler care este cu patru ani mai în vârstă decât el şi pe care el îl descrie ca pe un om liniştit, harnic, îmbrăcat în haine foarte demodate. Hitler îşi vede, ca de obicei, de pictura sa şi, deoarece şi lui Häusler îi place să deseneze, ei intră în vorbă. Cu timpul, băiatul mai în vârstă începe să se ocupe de cel mai tânăr, care are greutăţi din cauza vederii slabe şi a unui pince-nez prea gros. Hitler, căruia protejatul său îi spune în curând „Adi", este impresionat de povestea lui „Rudi" care se aseamănă mult cu a sa. Şi Häusler suferă din cauza tatălui autoritar şi sever, care are, în plus, aceeaşi meserie ca Alois Hitler.

Şi Häusler se simte foarte ataşat de mama sa. Deoarece tatăl i-a interzis să mai intre în casă, el o

vizitează în taină pe mama sa, atunci când tatăl nu este acasă. În semn că el poate veni, Ida Häusler pune într-o fereastră anumită a locuinţei o lumânare. Mama se îngrijeşte ca el să aibă tot ce îi trebuie, în primul rând mâncare şi lenjerie.

În curând Häusler începe să-l ducă şi pe prietenul său Adi în vizită la mamă şi la cei trei fraţi mai mici din strada Doblinger Sommergasse. Ida Häusler, o femeie de 50 de ani sigură de sine, cultivată, din familie bună, este bucuroasă că fiul ei nedisciplinat şi recalcitrant şi-a găsit un prieten mai în vârstă, bine educat; ea prinde încredere în Hitler şi încurajează această prietenie. În afară de aceasta, ea îl hrăneşte cu multă largheţe şi pe Hitler care trăieşte în condiţii de mizerie şi are grijă ca nici el să nu ducă lipsă de nimic. Milli, sora de 17 ani a lui Häusler, începe în curând să-l simpatizeze pe Adi. Acestuia îi place atmosfera liniştită, curată, burgheză din casa Häusler căci ea îi aminteşte de cea din Linz, strada Blutengasse. Tatăl Häusler rămâne invizibil.

Mai târziu, Häusler îi povesteşte de repetate ori familiei sale – şi anume înainte de a fi aflat că prietenul său a făcut carieră politică în Germania – că el a învăţat multe de la Adi. Acesta îi vorbea despre cărţile pe care le citea, şi, în primul rând, îi făcuse accesibilă opera lui Richard Wagner. În unica declaraţie scrisă despre relaţiile dintre el şi Hitler, Häusler spune în 1939 că acesta s-a ocupat de el, „m-a iniţiat în politică şi a pus astfel în mine piatra de temelie a culturii mele politice şi generale.[62] Băiatul de 19

ani vede probabil în prietenul de 23 un fel de substitut pentru tatăl său. Hitler găseşte, în felul acesta, iarăşi un auditor pentru exerciţiile sale de oratorie.

Häusler relatează mai târziu cu deosebită plăcere despre seara când participă pentru prima dată în viaţa sa la un spectacol de operă: prietenul Adi îl duce la „Tristan şi Isolda" de Wagner. Înscenarea este încă cea a lui Mahler/Roller, doar puţin modificată şi scurtată între timp, şj chiar şi distribuţia este încă aproape aceeaşi ca în 8 mai 1906, când Hitler asistase pentru prima dată la reprezentaţia lui „Tristan" la opera din Viena; Erik Schmedes în rolul lui Tristan şi Anna Bahr-Mildenburg în rolul Isoldei.[63]

Cei doi băieţi se aşezaseră deja la orele 14 la rând, la casă, spune Häusler, petrecând apoi seara lungă la galeria cu locuri în picioare. Hitler fusese foarte agitat în acea seară şi îi explicase mereu în timpul spectacolului care erau diferitele motive muzicale. Häusler, însă, pe care familia îl descrie ca pe un om foarte nervos, suportă cu greu această seară, nu numai din cauza extenuării dar şi fiindcă este torturat de o foame cumplită. Conform programului, reprezentaţia durează de la orele 19 până la 23,30, aşa că cei doi ajung la cămin mult după miezul nopţii. În orice caz, tentativele de culturalizare ale lui Hitler au rezultat, şi anume Häusler rămâne pentru tot restul vieţii un iubitor al muzicii lui Wagner; fiicei lui, care va studia muzica, îi va dărui de preferinţă adaptări pentru pian din operele lui Wagner.

Tânărul Hitler se entuziasmează pentru Germania şi în discuţiile sale cu Häusler. Data plecării se apropie, iar Hitler îşi determină prietenul să plece cu el la München, întocmai cum în 1907 îl determinase pe prietenul său din Linz, adică pe Kubizek, să-l însoţească la Viena. Întocmai după cum atunci îi convinsese pe părinţii refractari ai lui Kubizek, tot aşa o convinge acum pe Ida Häusler. Rudi şi-a încheiat perioada de practică la drogherie şi vrea şi el să părăsească Viena şi să plece în Germania zugrăvită de prietenul său în culori atât de strălucitoare.

La 16 mai 1913 judecătoria din Linz dispune achitarea sumei, care reprezintă cota de moştenire din partea tatălui, către „pictorul" Adolf Hitler din Viena, Meldemannstrasse, cu specificarea: „Suma este expediată prin poştă."[64] Moştenirea, care în 1903 fusese de 652 coroane, crescuse prin adăugarea dobânzilor la 819 coroane şi 98 parale, era deci o sumă respectabilă.

Hitler îl însoţeşte pe Rudi la mama sa, ca să facă o vizită de adio; aceasta îşi înzestrează fiul cu lenjerie şi haine din belşug. Hitler îi promite să aibă grijă de Rudolf la München. Ida Häusler are încredere deplină în prietenul fiului ei.

Sâmbătă, 24 mai 1913, Hitler şi Häusler îşi anunţă, în mod reglementar, la poliţie, plecarea, dar nu precizează unde pleacă. În formularul lui Hitler, la rubrica „viitorul domiciliu" figurează „necunoscut". La 25 mai 1913 Hanisch şi alţi colegi de cămin îi conduc pe cei doi emigranţi „o bucăţică de drum" până la Gara de Vest. Am

intrat odinioară ca adolescent în acest oraş şi l-am părăsit ca om aşezat şi serios, scrie Hitler în „Mein Kampf”.[65] La plecarea din Viena el are, în mod evident, mai puţine bagaje decât la sosire. Kubizek vorbea atunci despre patru geamantane grele, cu multe cărţi; acum are, după cum spune Honisch, doar un „geamantănaş mic”. Probabil că în el se găsesc şi câteva acuarele cu peisaje din Viena – acele poze pictate cu multă grijă pe care Hitler nu le vânduse păstrându-le toată viaţa pentru sine.[66] Înainte de plecare Hitler îşi cumpără îmbrăcăminte nouă din cap până în picioare. În timp ce Hanisch vorbeşte încă despre hainele „uzate” pe care Hitler le purta la cămin, gazdele din München stau de vorbă, la scurt timp după aceea, cu un tânăr bine îmbrăcat şi curăţel, pe care îl acceptă de îndată ca subchiriaş: croitorul Popp şi soţia declară că Hitler nu avea pe atunci nici un singur obiect de îmbrăcăminte uzat – fracul, costumele de haine, mantaua, lenjeria fiind, toate, în stare perfectă.[67]

Prin urmare, Hitler părăseşte Viena aşa cum sosise cu şapte ani în urmă: ca un băiat dintr-o familie burgheză, bine educat şi care a moştenit o sumă de bani de la tatăl său, vrând acum să devină arhitect la München, oraşul visurilor sale.68 Am plecat cu multă bucurie la München; voiam să mai studiez timp de trei ani; la vârsta de 28 de ani speram să fiu angajat ca desenator la Heilmann & Littmann; voi participa la primul concurs, iar oamenii, îmi spuneam eu, vor vedea atunci că băiatul ştie ceva. Participasem, în particular, la toate concursurile de atunci;

iar când s-au dat publicităţii proiectele pentru edificiul Operei din Berlin, mi-a bătut inima şi a trebuit să-mi spun: mult mai slabe decât proiectele tale! Mă specializasem în domeniul construcţiei de teatre. Hitler despre München în „Mein Kampf": Un oraş german! Ce deosebire faţă de Viena! Mi se făcea rău când mă gândeam la acea babilonie de rase. [69]

Hitler şi Häusler închiriază împreună o cameră în locuinţa croitorului Popp din strada Schleissheimer Strasse 34. Când se anunţă la poliţie, Häusler prezintă certificatul său de cetăţenie din Viena.[70] În schimb Hitler se declară, în mod fals, apatrid. În felul acesta, el vrea, cu siguranţă, să împiedice orice legătură cu Viena şi să scape de o procedură pentru dezertare de la îndeplinirea serviciului militar. Ca profesiune el declară: pictor, dar mai târziu trece: „Scriitor conform paşaportului."[71]

Prima perioadă petrecută la München a fost foarte grea, povesteşte Häusler mai târziu. Banii lui Hitler se termină repede. Niciunul dintre ei nu găseşte de lucru. Hitler începe iar să picteze ilustrate. Isteţ şi activ, Häusler încearcă să vândă pozele, dar veniturile realizate sunt foarte precare. Ei suferă de multe ori de foame şi acceptă orice ofertă de muncă, Oricât de insignifiantă. De exemplu, ei confecţionează mici afişe pentru o lăptărie din apropiere: „Lapte acru", „Închis", „Vin imediat" şi altele asemănătoare. Häusler se pricepe la lemnărie, el încearcă să facă rame pentru tablouri.

Contactele cu Viena şi colegii de la cămin se întrerup în

curând. Honisch: „De vreo două, trei ori a sosit o scrisoare sau o ilustrată din München. După care nu am mai auzit multă vreme nimic despre el.”

Ida Häusler, care aşteaptă în zadar să primească un semn de viaţă de la fiul ei din München, îi scrie în cele din urmă lui Hitler, rugându-l să-i spună ce face fiul ei. El îi scrie o scrisoare de două pagini în care o linişteşte. Pe fragmentul care s-a păstrat, în fotocopie, din această scrisoare – este vorba despre partea inferioară a primei pagini – citim:… În ciuda tuturor străduinţelor de a-şi găsi un post cât de cât acceptabil, aceasta sigur că nu îi va veni greu; mai degrabă uşor. Condiţiile de viaţă în imperiul german, care are aproape cincizeci de oraşe cu peste o sută de mii de locuitori, şi un puternic comerţ internaţional, sunt considerabil mai bune decât în Austria. Aş putea chiar afirma că el nu are motive să regrete că este aici, chiar dacă deocamdată nu se descurcă, deoarece, în acest caz, în Austria i-ar merge şi mai rău. Dar eu nu cred aşa ceva. Într-un stat.?”[72]

Acest fragment de scrisoare ne arată că grafia lui Hitler a evoluat mult în anii petrecuţi la Viena. Ortografia este acum corectă, probabil ca rezultat al lecturilor sale intense.

Cei doi bărbaţi descoperă, împreună, Münchenul. Häusler povesteşte, mai târziu, râzând, că odată, când erau amândoi la o berărie, îi auziseră pe oamenii de la masa învecinată înjurând Austria. Hitler sărise mânios de pe scaun şi se amestecase în discuţie luând apărarea

Austriei. Häusler, care cunoştea mult prea bine tiradele pline de ură ale lui Hitler la adresa Austriei, îl întrebase uimit pe Hitler din ce cauză îşi schimbase dintr-o dată părerile. Acesta răspunsese însă, scurt, că el, ca austriac, putea să-şi critice ţara, nu însă un străin care habar nu are de viaţa de acolo.

Hitler reacţionează şi mai târziu în mod asemănător, dacă interlocutorii săi dovedesc că nu înţeleg relaţiile complicate din statul multinaţional. De exemplu în 1942 el spune: Oamenii din vechiul regat nu au idee despre naţionalităţi; ei au crescut învăluiţi într-o aură de prostie. Ei nu au habar de problema Austriei. Ei nu au înţeles că în cazul acesta nu este vorba despre un stat în sensul nostru, ci despre un conglomerat! Austria nu era divizată, Austria avea cehi, croaţi, sârbi... Doamne Dumnezeule, aici totul este zadarnic.[73]

Häusler este mult mai sigur de sine şi mai energic decât fusese odinioară Kubizek; el este tot mai puţin dispus să suporte tutela prietenului mai în vârstă şi în special irascibilitatea şi încăpăţânarea sa. De asemenea, el nu mai are chef să asculte nopţi întregi monologurile agitate ale lui Hitler. Häusler povesteşte mai târziu familiei că era extrem de greu să zăgăzuieşti potopul de cuvinte al lui Hitler. El, Häusler, încercase la un moment dat să-l oprească spunându-i: „Hai, Adi, termină odată cu scuipatul! Altfel trebuie să-mi deschid umbrela!”

Vecinii din München îi relatează, în 1952, ziaristului Thomas Orr – primul care îl pomeneşte în revista Neue

Revue pe prietenul lui Hitler, Häusler, rămas până atunci în anonimat – că cei doi se certau de multe ori. Häusler voia să doarmă noaptea, „în timp ce Hitler ardea adeseori până spre ora trei, patru dimineaţa lampa cu petrol, cufundat în lectura unor cărţi groase.” În afară de aceasta ei se ciorovăiau pe teme politice, deoarece Häusler era socialist. Când Häusler ajunge, la vârsta de 60 de ani, la Viena în posesia revistei, el se înfurie – declară fiica sa – şi jură să păstreze şi în viitor tăcerea asupra relaţiilor sale cu Hitler, mai ales faţă de ziarişti.

Căci Häusler nu este câtuşi de puţin socialist, ci naţionalist german, întocmai ca Adi, profesorul său într-ale politicii.

În ianuarie 1914 Hitler ajunge într-o situaţie foarte delicată. Autorităţile cezaro-crăieşti dau de urma dezertorului. La 12 ianuarie 1914 el primeşte o adresă oficială din Linz, prin care este somat să se prezinte neîntârziat la Centrul de Recrutare, în caz contrar, îl aşteaptă o temniţă grea pentru patru săptămâni până la un an şi o amendă până la 2000 de coroane.[74]

Hitler răspunde cu o scrisoare justificativă lungă, susţinându-şi nevinovăţia; el evocă anii de suferinţă petrecuţi la Viena, arătând ce cetăţean corect fusese: în ciuda mizeriei şi într-un mediu de multe ori mai mult decât îndoielnic, mi-am păstrat numele neîntinat, nu am încălcat niciodată legea şi am conştiinţa curată, în afară de acea omisiune de a mă prezenta la militărie, despre care atunci nici măcar nu am ştiut. Din cauza cheltuielilor mari de

deplasare el roagă să nu trebuiască să se prezinte la Linz pentru recrutare ci la Salzburg, oraşul acesta fiind mai aproape.[75]

Cererea îi este aprobată aşa încât Hitler pleacă în februarie 1914 la Salzburg. Aici este examinat medical la 15 februarie şi declarat inapt de serviciul militar din cauza debilităţii fizice.[76] În felul acesta el scapă atât de serviciul militar în armata cezaro-crăiască cât şi de o acţiune penală din cauza „sustragerii de la executarea serviciului militar." În ziua în care Hitler se află la Salzburg, în faţa comisiei de recrutare, Häusler profită de absenţa lui Adi pentru a se muta din camera comună, după aproape nouă luni de convieţuire. El îşi închiriază o cameră proprie în care somnul nocturn să nu-i mai fie tulburat de discursuri politice.[77] Lui Hitler nu-i rămâne decât să accepte, la întoarcerea sa, această decizie. În orice caz, însă, Häusler continuă să fie în apropierea sa, locuind temporar chiar în aceeaşi casă, la acelaşi etaj.[78] El vinde pe mai departe pozele lui Hitler şj trăieşte din munci ocazionale.

Atentatul asupra moştenitorului tronului habsburgic, la finele lui iunie 1914 la Saraievo, nu animă patriotismul austriac al lui Hitler; dimpotrivă, el are un sentiment de satisfacţie. Este mâna zeiţei dreptăţii imanente şi a răzbunării implacabile care a făcut ca arhiducele Franz Ferdinand, duşmanul germanilor din Austria, să fie omorât de acele gloanţe la a căror fabricare a contribuit şi el însuşi. [79]Căci el a fost patronul slavizării Austriei, de sus în jos. Conform relatărilor lui Hanisch, Hitler îl urăşte,

întocmai ca adepţii lui Schonerer, pe acest Habsburg care, după ce se va urca pe tron, va determina anihilarea germanilor din Austria.[80]

Hitler speră într-un război mare care să aducă prăbuşirea Austro-Ungariei ca început al mântuirii naţiuniigermane. Şi în continuare: După părerea mea, nu Austria luptă ca să primească satisfacţie din partea sârbilor, ci Germania luptă pentru existenţa sa, naţiunea germană luptă pentru a fi sau a nu fi, pentru libertate şi viitor.[81]

La 3 august 1914, Hitler se înrolează ca voluntar în armata germană justificând în „Mein Kampf" în modul următor această decizie: Părăsisem Austria în primul rând din motive politice; ce era mai firesc decât să ţin cont de convingerile mele acum, când începea lupta! Nu voiam să mă bat pentru statul habsburgic, în schimb eram dispus să-mi dau viaţa pentru poporul meu şi pentru imperiul care îl reprezenta. Häusler însă pleacă la 3 august înapoi, la Viena, ca să se înroleze în armata cezaro-crăiască. Cu aceasta, legătura dintre cei doi este întreruptă.[82]

Având în vedere că Hitler luptă în cadrul armatei aliatului german, el nu trebuie să dea curs ordinului de chemare primit în curând din partea armatei austriece. Cazul este analizat în mod amănunţit, în 1932, de către Arhiva de Război Austriacă şi de alte autorităţi ale statului. Cercetările dovedesc că Hitler nu putea fi declarat dezertor, deoarece nu avea o condamnare anterioară în acest sens.[83] În 1924, când se ridică problema cetăţeniei

sale, Hitler dă publicităţii o declaraţie oficială, datată: Landsberg, 16 octombrie 1924: Nu regret pierderea cetăţeniei austriece deoarece nu m-am simţit niciodată cetăţean austriac, ci totdeauna german… În acest sens am tras odinioară consecinţele prestând serviciul militar în armata germană.[84]

La 7 aprilie 1925, la vârsta de 36 ani, Hitler depune cererea de renunţare la cetăţenia austriacă; aceasta este aprobată la 30 aprilie 1925 contra unei taxe de 7,50 şilingi.84 Astfel el devine apatrid. Hitler primeşte cetăţenia germană de-abia în 1932, cu un an înainte de a „prelua puterea". El îşi păstrează cu grijă atât certificatul de indigenat eliberat la 21 februarie 1906 de autorităţile de la Linz cât şi vechiul paşaport austriac.[85]

O carieră politică considerată imposibilă

Häusler şi Hanisch, Dr. Bloch, Kubizek şi Samuel Morgenstern, foştii colegi de la cămin ca şi foştii colegi de şcoală de la Linz – cu toţii rămân uimiţi de cariera politică a lui Hitler, începută în anul 1919 în Germania. Niciunul dintre ei nu ar fi crezut că aşa ceva este posibil. Iar faptul că acelaşi om care se înţelesese atât de bine cu evreii devine acum dintr-o dată un antisemit german de frunte, nu le intră deloc în cap colegilor de odinioară.

Adolf Hitler, aşa cum îl cunoscuseră ei, nu se evidenţiase prin nimic în armata cenuşie a şomerilor şi muncitorilor ocazionali din Viena – nici prin talente

deosebite, nici prin scrupulozitate, nici prin înclinaţii criminale sau chiar demonice. Tânărul Hitler fusese un excentric de constituţie şubredă, care se eschiva de la orice activitate regulată, adâncindu-se în teorii ciudate despre geneza lumii şi idolatrizând „poporul german”; un om arţăgos şi irascibil care pretindea că numai el are dreptate reducându-şi la tăcere interlocutorii cu potopul său nesfârşit de cuvinte. Ceea ce atrăgea atenţia la el era mai degrabă o anumită rigiditate a gândirii, lipsa de flexibilitate, încrâncenarea, teama de femei, incapacitatea de a fi vesel şi sociabil. Kubizek care îl admiră spune: „Un abandon nepăsător, un mod de a trăi de la mână până la gură, bazat pe ideea fericită: 'ce-o fi, o fi!' sau chiar o escapadă, o veselie zgomotoasă? Nu, el nu era în stare de aşa ceva!” Şi: „El detesta din tot sufletul tipul de vienez. Nu suporta nici pronunţia mai înmuiată, în sine foarte melodioasă, a lor. Dar ceea ce ura cel mai mult era indulgenţa, nepăsarea obtuză a vienezilor, această mocăială continuă, acest mod de a trăi de azi pe mâine. Caracterul său era diametral opus acestei trăsături esenţiale a vienezilor.”[86] în anii petrecuţi la Viena nu fusese nici o singură dată vorba despre posibilitatea ca Hitler să devină politician, chiar dacă el manifesta un interes vădit pentru politică. Visul vieţii sale era să fie arhitect.

Un om ca Hitler era neinteresant chiar raportat la criteriile vieţii culturale şi intelectuale ale Vienei de la finele secolului. El nu avea nimic genial în el, era un filistin

asimilat gustului obişnuit al „oamenilor mărunţi”, mândru de faptul că tatăl său fusese funcţionar. El nu avea idei originale, nu era nici creativ şi nici spiritual, iar când vorbea recurgea la fraze memorate din lecturile sale şi învăţate pe dinafară din ziare, broşuri sectare şi cărţi. Observaţia mult citată a lui Kraus, că atunci când spune „Hitler” nu-i trece nimic prin minte, ilustrează perplexitatea totală stârnită de cariera făcută în Germania tocmai de acest austriac. Care manifestări ale acestui om simplu, cu idei bizare, le-ar fi putut lua în derâdere un Kraus? Între epoca „fin-de-siecle” din Viena şi „artistul” Adolf Hitler era o distanţă de eoni.

Nimeni nu observase pe vremea aceea nici „forţa hipnotică” a ochilor săi albaştri, devenită mai târziu legendară, şi nici altă putere de sugestionare. Nu ar fi exclus ca Hitler, care lua lecţii de oratorie de la un actor şi îşi studia gesturile în faţa oglinzii, fotografiindu-le pentru a le putea corecta, să fi făcut antrenament şi pentru a perfecţiona această forţă sugestivă, cică irezistibilă, a privirilor sale. El voia ca interlocutorul său să resimtă o privire directă de a sa ca transmitere a unei forţe, făcând din această tactică o adevărată armă. Este greu de spus dacă Hitler vorbeşte ironic sau serios la 27 ianuarie 1945, cu ocazia unei consfătuiri asupra situaţiei generale; dar înainte de întâlnirea cu şeful guvernului norvegian el declară: „Astăzi mă mai aşteaptă o afacere neplăcută. Trebuie să-l 'hipnotizez' pe Quisling.”[87]

La aceste dexterităţi însuşite prin antrenament trebuie să se fi adăugat şi o doză considerabilă de autosugestie, o încredere fanatică în sine însuşi – şi, în plus, o autoînscenare perfectă, intens exersată, pe fondul unor culise amenajate ca pe scena unui teatru, însoţită de toată recuzita teatrală, de efecte de lumină şi muzică, de drapele şi torţe, exacerbate şi stilizate ca să creeze o atmosferă solemnă. Toate acestea la un loc au creat probabil impresia că el este un om înzestrat cu forţă de sugestionare, că este „invincibilul", salvatorul poporului german.

În orice caz, originile carierei lui Hitler nu pot fi găsite în condiţiile de viaţă din Viena şi pot fi cu atât mai puţin înţelese dacă pornim de la ele. Acest austriac a făcut carieră de-abia în Germania Republicii de la Weimar. În Austria a revenit în martie 1938, în calitate de Cancelar – deocamdată încununat de succes – al Germaniei.

Führer-ul subliniază cu vădită plăcere şi cu patos cât de greu îi fusese să o apuce, ca un drumeţ însingurat, pe drumul care duce de la nimic până la conducerea supremă a naţiunii germane, după cum declară la 12 septembrie 1936 cu ocazia unei festivităţi a Tineretului Hitlerist. Iar în ziua următoare el spune în faţa unei formaţii de luptă a Partidului Naţional-Socialist: Ăsta este miracolul epocii noastre: că m-aţi găsit, că m-aţi descoperit printre atâtea milioane! Iar că eu v-am găsit pe voi – aceasta este marea şansă a Germaniei

Hitler a prezentat ulterior într-o formă stilizată ce a

însemnat pentru el Viena: Viena a fost şi a rămas pentru mine cea mai grea dar cea mai temeinică şcoală a vieţii… Acolo s-au pus bazele concepţiei mele despre viaţă în linii generale şis-a cristalizat gândirea mea politică în amănunte; mai târziu doar le-am completat, dar nu le-am abandonat niciodată.

În legătură cu suferinţele îndurate ia Viena Hitler scrie această frază mult citată: Numai cel ce simte pe piele proprie ce înseamnă să fii german fără să poţi trăi în patria iubită, reuşeşte să înţeleagă nostalgia profundă care mocneşte permanent în inimile celor ce sunt separaţi de patria-mamă

Pe lângă dragostea exacerbată, nemăsurată, pentru „germanitate” şi dispreţul faţă de popoarele „negermane” el îşi mai însuşeşte la Viena ura contra parlamentarismului, a democraţiei, a egalităţii în faţa legii şi a organizaţiilor internaţionale, căci toate acestea sunt incompatibile cu ideea supremaţiei Germaniei. El asimilează toate teoriile dobândite prin lectură, pe care nimeni nu le-a interpretat atât de serios şi realist ca el: de exemplu, teoria despre nocivitatea amestecului de rase, despre recuperarea purităţii sângelui ca premisă a hegemoniei germanice mondiale – un ideal la care nu se poate ajunge decât prin luptă împotriva evreilor căci aceştia urmăresc acelaşi ţel.

Experienţele politice decisive le are la Viena: De la Dr. Karl Lueger îşi însuşeşte tactica tribunului popular care dezlănţuie în mase furtuni afective şi care se sacrifică

pentru adepţii săi, „oamenii mărunţi”, redându-le încrederea în sine, prin faptul că separă din mijlocul lor o minoritate şi o ridiculizează. Tribunul popular este nepretenţios, modest, nu are familie. Întocmai ca un preot, el se dedică exclusiv „poporului” său.

De la Georg Schonerer Hitler preia ideea unei „Pangermanii” ca obiectiv naţional final; aceasta îi va cuprinde în cele din urmă şi pe germanii din Austria – se preconizează deci „alipirea” la Germania a părţilor germane ale Austriei, inclusiv a ţinutului Sudeţilor.

La Franz Stein Hitler poate studia agresivitatea opoziţiei extraparlamentare precum şi metodele de a-i scoate pe muncitorii germani de sub influenţa social-democraţilor „internaţionalişti” şi de a-i readuce la „comunitatea poporului german.”

De la Karl Hermann Wolf Hitler învaţă să se implice neobosit în lupta pentru germanitate. Tot exemplul acestuia trebuie să-i fi arătat cât de neputincios poate fi aparatul uriaş al puterii de stat în faţa unei minorităţi fanatizate şi teroriste. Exemplul negativ al luptei dintre partidele naţionalist-germane din monarhia habsburgică îl convinge pe Hitler de necesitatea de a se ridica deasupra diferenţierilor sociale şi politice din cadrul „poporului nobil” – aceasta fiind unica şansă a succesului.

Hitler asimilează o serie de cunoştinţe parţiale, de detalii şi cifre, indiferent dacă este vorba despre: lungimea şi lăţimea Dunării, datele biografice ale arhitecţilor care au construit Ring-ul, planurile de construcţie amănunţite ale

edificiilor istorice cu dimensiunile lor exacte, operele lui Wagner, tot felul de subtilităţi legate de tehnica scenică, tactica bătăliei de la Koniggrätz sau legendele eroice germanice – dar el preia şi salutul „Heil!" al grupului lui Schonerer, svasti-ca discipolilor lui List, cultul germanităţii, ideea reproducerii selective, precum şi propunerea deputatului Karl Iro de a-i ţine sub control pe ţigani tatuându-le un număr pe antebraţ, precum şi multe alte amănunte.

Dar toate acestea sunt doar fragmente de lectură cu care Hitler părăseşte Viena în 1913 – un talmeş-balmeş înregistrat de o memorie excepţională. De-abia în Germania fragmentele se grupează, ca pe un câmp magnetic, într-o „concepţie de viaţă" axată pe antisemitismul rasial.

Politicianul Hitler nu s-a afirmat în viaţa publică cu un program de partid, ci ca Führer al unei „mişcări", ca propovăduitor al propriei sale concepţii de viaţă. El a vrut să trezească în inimile adepţilor săi convingerea sacră că mişcarea sa nu impune activităţii politice o nouă perioadă de campanie electorală, ci că această activitate este devansată de o nouă concepţie despre viaţă de semnificaţie principială. În felul acesta el a transformat naţional-socialismul într-o comunitate religioasă militantă, scopul ei fiind „dominaţia mondială germanică" cu ajutorul unei viitoare „rase ariene", „purificate" de „elementele negermane", care va lua naştere printr-o „reproducere selectivă". Cu 30 de ani mai târziu, ideile confuze – atât de

ironizate în atmosfera de „fin-de-siecle” a Vienei - propovăduite de sectarii ultranaţionalişti germani, găsesc în Germania zguduită de crize un teren fertil, iar în momentul când se asociază cu forţa politică, ele se transformă într-o muniţie periculoasă care a aruncat lumea în dezastru.

SFÂRŞIT

ANEXE

NOTE EXPLICATIVE

I. DIN PROVINCIE SPRE CAPITALĂ

1. Hermann Giesler, Ein anderer Hitler, Leoni 1977, ed. a 2-a, pag. 480, 96 și urm.
2. Adolf Hitler, Monologe im FiJhrerhauptquartier 1941 — 1944, edit. de Werner Jochmann, Hamburg 1980, pag. 405,25.06.1943.
3. Giesler, op. cit, pag. 216.
4. Monologe, op. cit., pag. 74, 01.10.1941; Albert Speer, Spandauer Tagebiicher, Berlin 1975, pag. 258.
5. Linz, OOLA, documente politice, cutia 49. însemnări din memorie ale gauleiterului Eigruber despre discursurile lui Hitler 1941-1943; aici se găsesc și celelalte amănunte despre proiectele de reconstrucție ale orașului Linz.
6. Ibidem, 27.04.1942.
7. Mai multe amănunte la: Evan Burr Bukey, Patenstadt des Fuhrers. Eine Politik-und Sozialgeschichte von Linz 1908-1945, Frankfurt/M. 1993.
8. Goebbels, Tagebiicher, partea I, voi. 4, pag. 652, 17.05.1941.
9. Adolf Hitlers drei Testamente, edit. de Gert Sudholt, Leoni (fără indicarea anului).
10. Klaus Backes, Hitler und die bildenden Kiinste, Koln 1988, pag. 103.
11. Goebbels, Tagebucher, op. cit., partea I, voi. 4, pag. 652, 17.05.1941.
12. Eigruber, însemnări, op. cit., pag. 5.
13. Henry Picker, Hitlers Tischgesprăche im Fuhrerhaupt-quartier, Frankfurt/M., 1951, pag. 244 și urm., 26.04.1942.
14. Giesler, op.cit., pag. 99.
15. AlbertSpeer, Erinnerungen, Frankfurt/M., 1969, pag. 113.
16. Citat după procesul-verbal al consilierilor comunali din Linz, din 20.11.1943, la: Ingo Sarley, Hitlers Linz. Die Stadtplanung von Linz an der Donau 1938-1945, disertație dactilografiată. Univ. Tehnică din Graz 1985, pag. 38.
17. Picker, op. cit., pag. 339, 29.05.1942.
18. Speer, Tagebucher, op. cit., pag. 142.

19. Goebbels, Tagebucher, partea I, voi. 4, pag. 537, 13.03.1941.
20. Calendarul NWB pe anul 1909, pag. 38.
21. M.K., pag. 1.
22. Franz Jetzinger, Hitlers Jugend, Viena 1956, pag. 81, citează o martoră oculară; Johanna fusese o «cocoșată puțin sărită».
23. Washington NA. Hitler Source Book. Interviu cu William Patrick Hitler luat la data de 10.09.1943 la New York.
24. MK, pag. 135.
25. Monologe, op. cit., pag. 324, 03.08.1942.
26. Hitler aus nächster Nähe. Aufzeichnungen eines Vertrauten 1929-1932, edit. de H.A. Turner, Berlin 1978,
citat de: Wagener, pag. 425. Școala destul de dărăpănată a fost cumpărată de Hitler în 1939, apoi renovată și transformată în cămin al Tineretului Hitlerist.
27. M.K. pag. 4.
28. Albert, Zoller, Hitler privat, Dusseldorf 1949, pag. 190.
29. Hitler la 20.05.1938 către adjutanul său Engel, în: Heeresadjutant bei Hitler 1938-1943. Aufzeichnungen des Majors Engel, edit. de Hildegard von Kotze, Stuttgart 1974, pag. 22.
30. Jetzinger, op. cit., pag. 60.
31. Goebbels, Tagebucher, op. cit., partea I, voi. 3, pag. 488, 22.07.1938.
32. Eberhard Jăckel/Axel Kuhn, Hitler. Sămtliche Aufzeichnungen 1905-1924, Stuttgart 1980, pag. 1038, în scrisoarea către Fritz Seidl 16.10.1923.
33. M.K., pag. 173.
34. Jetzinger, op. cit., pag. 92.
35. Christa Schroeder, Er war mein Chef, Munchen 1985, pag. 64.
36. Erwin A. Schmidl, Osterreicher im Burenkrieg, disertație dactilografiată, Viena 1980, pag. 117 și urm.
37. M.K., pag. 172 și urm.
38. Jăckel/Kuhn, op. cit., pag. 885, cuvântarea ținută la Munchen, la 13.04.1923.
39. Eleonore Kandl, Hitlers Osterreichbild, disertație dactilografiată, Viena 1963, XXXIX, declarație Commenda.
40. WSMZ, 18.09.1933.
41. M.K., pag. 4.
42. Jetzinger, op. cit., pag. 72.
43. Alfred Zerlik, Adolf Hitler im den Schulprotokollen der Realschule. Jahresbericht des Bundesrealgymnasiums Linz 1974/75, pag. 36 și urm.

44. Jetzinger, op. cit., pag. 105.
45. Monologe, op. cit., pag. 281.
46. Speer, Tagebiicher, op. cit. pag. 259.
47. Kandl, XXXIX, deci. Commenda.
48. Picker, op. cit., pag. 277, 10.05.1942.
49. Munchen, If Z, ED 100, pag. 42.
50. M.K., pag. 6.
51. Goebbels, Tagebucher, op. cit., partea I, voi. 2, pag. 681, 09.08.1932.
52. Hans Frank, Im Angesicht des Galgens, Munchen 1953, pag. 332.
53. Declarația lui Josef Mayrhofer iun. în filmul lui Georg Ștefan Troller și Axei Corti: Ein junger Mann aus dem Innviertel.
54. WSMZ, 18.09.1933.
55. M.K., pag. 54.
56. M.K., pag. 10.
57. Kandl, op. cit., XXVIII, declarație Anton Estermann.
58. M.K., pag. 13.
59. Kandl, op. cit., XXIII și urm., declarație Ing. Jpsef Keplinger.
60. Ibidem, pag. 25 și urm.
61. Ernst Koref, Die Gezeiten meines Lebens, Viena, 1980, pag. 226.
62. Kandl, pag. 33, îl citează pe Poetsch, ciclul de conferințe despre «Cântecul Nibelungilor».
63. Max Domarus, Hitler. Reden und Proklamationen 1932-1945, Munchen 1965, pag. 836, Cuvântarea din 25.03.1938 ținută la Konigsberg; în mod asemănător la Munchen la 24.04.1938; folosită și în legătură cu primul război mondial, de ex.: Hitler, Reden, partea a lll-a, pag. 1,213.
64. Monologe, op. cit, pag. 185, 8/9.01.1942. Despre alte pozne de la școală la: Schroeder, op. cit., pag. 61 și urm.
65. Kandl, op. cit., pag. 17.
66. M.K., pag. 10 și urm.
67. Ibidem, pag. 13.
68. Jetzinger, op. cit., pag. 108. întrebat de noi, bibliotecarul mănăstirii Wilhering nici nu a confirmat, dar nici nu a infirmat această întâmplare.
69. Ibidem.
70. Brian McGuiness, Wittgensteins fruhe Jahre, Frankfurt/M., 1988, pag. 97 și urm.
71. Kandl, op. cit., XXXI, declarația Estermann.
72. Linz St. A., Dare de seamă a consiliului municipal pe anul 1903.

73. M.K., pag. 55.
74. Michael John, Die judische Bevolkerung in Linz, în HJ St. L 1991, Linz 1992, pag. 115.
75. Harry Slapnicka, Oberosterreich unter Kaiser Franz Joseph, Linz 1992, pag. 115.
76. Linz St. A., în manuscris: Tagebuch des Archivars Ferdinand Krackowizer.
77. Linz St.A, Dare de seamă a consiliului municipal pe 1905. în 1905, cu ocazia jubileului de 25 ani de existență a asociației, municipalitatea a alocat nu mai puțin de 1000 coroane. în plus, asociația defensivă „Sudmark" a obținut 100 coroane, iar asociația „Freie Schule" 400 coroane.
78. Linzer Fliegende, 24.11.1907.
79. Kandl, XXIX și urm., declarația Estermann.
80. Ibidem XXIV, declarația Keplinger.
81. Speer, op. cit., pag. 112.
82. Hitler, Reden, partea a lll-a, pag. 2, 248. Depoziție în fața Tribunalului din Munchen, la 07.05.1929.
83. Linz St. A, Dare de seamă a consiliului municipal pentru anul 1903.
84. Harry Slapnicka, Linz, Oberosterreich und die „Tschechische Frage" in HJSt.L. 1977, pag. 209 și urm.
85. Wien AVA Md I Prăsidium 2026, cutia 22 P. Nr. 13814/1909 decembrie 1908.
86. Kandl, op. cit., pag. 57. Declarația Keplinger. Vezi și interviul din filmul lui Troller/Corti (comp. nota 53).
87. Koblenz BA NS 26/65/84, Copie din registrul de decese din Leonding.
88. Jetzinger, op. cit., pag. 73.
89. Jetzinger, op. cit., pag. 70.
90. Schroeder, op. cit., pag. 63.
91. Goebbels, Tagebucher, op. cit., partea I, voi. 3, pag. 447, 03.06.1938
92. Monologe, op. cit., pag. 64, 21.09.1941. Figurează în variantă asemănătoare și în însemnările comandantului SA Fr. Werner Koeppen care fusese, și el, de față. IfZ Munchen FA 514, pag. 23 și MK., pag. 173.
93. Jetzinger, op. cit., pag. 116.
94. Monologe, op. cit., pag. 288, 20/21.02.1942.
95. Ibidem, pag. 377, 29.08.1942.
96. M.K., pag. 16.
97. Bradley F. Smith, Adolf Hitler, His Family, Childhood and Youth,

Stanford 1967, pag. 97 și urm.
98. Compară și: Eduard Bloch, My Patient Hitler, Collier's, 15.03.1941.
99. Koref (comp. nota 61), pag. 225.
100. Bloch (comp.nota 98).
101. Jetzinger, op. cit, pag. 125 și urm.
102. M.K., pag. 16 și 20.
103. Monologe, op. cit., pag. 190, 8/9.01.1942.
104. Helga Embacher, Von liberal zu național. Das Linzer Vereinswesen 1848-1938, in: HJStL 1991, Linz 1992, pag. 83 și urm.
105. Linzer Fliegende, 22 Julmond 1907.
106. Krackowizer, op. cit., 16.10.1907.
107. Koblenz BA, NS 26/17a, «Notizen fur die Kartei» 08.12.1938.
108. Krackowizer, op. cit., 04.04.1905.
109. Ibidem.
110. Totul după Krackowizer.
111. Hitler, Reden, III, pag. 2, 249. Declarație dată în fața Tribunalului din Munchen, la 07.05.1929.
112. Gerhart Marckhgott, „... Von der Hohlheit deș gemâch-lichen Lebens." Neues Material uber die Familie Hitler in Linz. în: Jahrbuch des Oberosterreichischen Museal-vereins, voi. 138/1, Linz 1993, pag. 273 și urm.
113. Krackowizer, op. cit., 03.01.1905.
114. Jetzinger, op. cit., pag. 131 și urm.
115. Koblenz BA. NS 26/17a, Relatarea lui Renato Bleibtren din 01.11.1938.
116. Conform declarației pe care doamna Margarete Kubizek, nora lui Kubizek, a avut amabilitatea să neo dea în septembrie 1994.
117. Kubizek, op. cit., pag. 133-142. fo .-u
118. Friedrich Engels, Cola di Rienzi, Wuppertal 1974.
119. Marian Gregor-Dellin, Richard Wagner, Sein Leben -Sein Werk-sein Jahrhundert, Munchen 1991, pag.
120. Conform declarației date de Paula, văduva lui Kubizek, în filmul lui Troller/Corti (vezi nota 53).
121. Kubizek, op. cit., pag. 36.
122. Linz OOLA, Materiale Jetzinger, scrisoarea lui Kubizek din 28.06.1949.
123. Kubizek, op. cit., pag. 23.
124. Ibidem, pag. 35.

125. Linz OOLA, Materiale Jetzinger, Scrisoarea lui Kubizek din 28.06.1949.
126. Jetzinger, op. cit., pag. 143 și urm. consideră că povestea iubirii unilaterale începe în noiembrie 1906, intenționând în felul acesta să submineze credibilitatea lui Kubizek; anul școlar se încheia, pe atunci, la Paște.
127. Linz OOLA, Materiale Jetzinger, scrisorile lui Kubizek din 28 și 19.06.1947; vezi Kubizek, op. cit, pag. 7689.
128. SJSW pe 1907, Viena 1909.
129. SJSW pe 1908, Viena 1910, pag. 206. .
130. Krackowizer, op. cit., 29.03.1905.
131. Koblenz BA. NS 26/17a. Indicarea profesiunii cf. actului de botez al lui Gustav Hitler din 1885 și Viena StLA arhiva de la Evidența Populației.
132. Kubizek, op. cit., pag. 175.
133. M.K., pag. 18.
134. Kubizek, op. cit., pag. 146-149, cu reproduceri, ortografie originală la Jetzinger, pag. 152.
135. Viena, ThM, programe ale teatrelor imperiale cezaro-crăiești.
136. Kubizek, op. cit., pag. 146 și urm. S
137. Datorită amabilității prof. dr. Franz Willnauer, autorul cărții: Gustav Mahler und die Wiener Oper, Viena 1979.
138. M.K., pag. 18.
139. Kubizek, op. cit., pag. 145.
140. Totul la Krackowizer, din mai până în octombrie 1906.
141. Relatare făcută autoarei personal de doamna Marlene Exner, bucătăreasa care îi prepara lui Hitler mâncăruri dietetice în 1943/44, la Wolfsschanze.
142. Koblenz BA. NS 26/65, declarația lui Josef Wendt/Pewratsky la 17.11.1938. Școala dura din 02.10.1906 până la 31.01.1907.
143. Koblenz BA. NS 26/65/38.
144. Linz OOLA, în registrul pentru familia Hitler, din anul 1908, figurează: «Achitat lui Hanitante dobânda pentru mai și august 175 coroane și 60 bani», dedesubt «49,21» Și «48,71»; compară și: Marckhgott (vezi nota 112), op. cit, pag. 272.
145. Linz StA, «Registrul cu adrese din orașele Linz și Urfahr pe 1909».
146. Koblenz BA, NS 26/65. Registrul de casă a fost valorificat pentru prima dată de Rudolf Binion în lucrarea das ihr mich gefunden habt." Hitler und die Deutschen, Stuttgart 1978, pag. 14 și urm.

147. MK, pag. 20 și urm.
148. Jetzinger, op. cit., pag. 144. Interviu cu doamna Stefanie Rabatsch în filmul lui Troller/Corti (vezi nota 53). Portretul schițat cât se poate de primitiv, cu o scrisoare către o domnișoară Agnes din Linz (Billy Price, Adolf Hitler als Maler und Zeichner, Zug 1983, pag. 63; Jäckel/Kuhn, op. cit., pag. 1255) din 04.03.1908 îi aparține lui Kujau.
149. Jetzinger, op. cit., pag. 143.
150. Wien StLA, Oficiul pentru Evidența Populației. Măria Zakreys locuia în Stumpergasse din 1893. Ea a murit în 1928, la căminul municipalității Viena, din Lainz.
151. Adresa Stumpergasse 29 se datorează unei erori a lui Kubizek.
152. Kubizek, op. cit, pag. 310 și 187.
153. Ibidem, pag. 187.
154. SJSW pe 1908, Viena 1910, pag. 34. Chiriile din casele închiriate de municipalitate. în comparație cu alte case de închiriat, acestea erau, în genere, mai ieftine.
155. Ibidem, pag. 502.
156. Oskar Kokoschka, Mein Leben, München 1971, pag. 49.
157. SJSW pe 1908, Viena 1910, pag. 380.
158. M.K., pag. 18. Probabil că lucrările de examen amintite de Price, Nr. 40-43, nu sunt autentice (Gunther Picker, Der Fall Kujau, Frankfurt/M., 1992, pag. 18), întocmai ca și comentarul care figurează la Price, pag. 105, și Jäckel/Kuhn,, pag. 1254.
159. în conformitate cu registrul de adrese din Viena pe anul 1910, sediul școlii era în Gurkgasse 11. Listele cu clasificarea candidaților la Institutul de Arte Plastice, precum și numărul profesorilor și elevilor în conformitate cu SJSW pe anul 1908, Viena 1910.
160. Textul integral al temelor la: Werner Maser, Adolf Hitler, Munchen, 1971, pag. 76.
161. Wien AHBK; cu mulțumiri arhivarului, domnul Ferdinand Gutschi.
162. Ludwig Walter Regele, Akademieaspirant Hitler und Alois Delug, în: Katalog Alois Delug, edit. de Museumsverein Bozen 1990, pag. 41.
163. J. Sidney Jones, Hitlers Weg begann in Wien, Wiesbaden 1980, pag. 317, susține, în mod eronat, că patru dintre cei șapte profesori de la Academie fuseseră evrei.
164. Heinz Schony, Wiener Kunstlerahnen, voi. 2, Viena 1975, pag. 147 și urm.
165. M.K., pag. 19.

166. Personajul Andersen, recent decedat, amintit de Goebbels în Jurnalul său nu este identic cu R. Chr. Andersen, care a murit de-abia în 1969. Interimsregister alcătuit de Elke Frohlich, Munchen 1987, necesită o corectură la acest punct. De asemenea relatarea -bazată fără doar și poate pe aceste date - pe care o găsim la Charles de Jaeger, Das Fuhrermuseum. Sonderauftrag Linz, Munchen 1988, pag. 20, este cât se poate de neverosimilă și se aseamănă mult prea mult cu afirmațiile lui Kubizek, op. cit., pag. 195.
167. Picker, op. cit., pag. 276, 10.05.1942.
168. Ibidem, pag. 149, 27.03.1942. Vezi și Kubizek, op. cit., pag. 199.
169. Munchen IfZED 100, pag. 43.
170. Koblenz BA. NS 26/65, copie după registrul de încasări al doctorului Bloch.
171. Kubizek, op. cit., pag. 166 și urm.
172. Koblenz BA. NS 26/65, registrul de încasări al dr.Bloch.
173. Bloch, Collier's, 15 și 22.03.1941. Aceste amintiri ale lui Bloch, apărute în anii de exil, sunt identice cu cele scrise de Bloch la 07.11.1938 pentru arhivele de Partid NSDAP (Koblenz BA, NS 26/65). în cele ce urmează vom cita doar din varianta apărută la Ed. Collier's.
174. Kubizek, op. cit., pag. 152.
175. Arhiva din Castelul Senftenegg. Din moștenirea lui Karl Friedrich von Frank.
176. Conform cotidienelor din Linz, notelor lui Krackowizer și Kubizek, pag. 170. Afirmația făcută de Marlis Steinert în lucrarea Hitier, Munchen 1994, pag. 37, că în acea zi fusese un viscol puternic și că din această cauză Hitier «manifestase mai târziu o aversiune față de zăpadă», este un exemplu care ne arată cum din date greșite se trag concluzii greșite.
177. Kubizkek, op. cit., pag. 169 și urm.
178. Desenele «Monumentul funerar al tatălui» și «Biserica din Leonding», reproduse de Price la pag. 50-52, îi aparțin lui Kujau, întocmai ca scrisoarea din 04.08.1907, către mamă și soră, publicată de Jâckel/Kuhn la pag. 1253.
179. M.K., pag. 223.
180. Koblenz BA. NS 26/65/39.
181. Ibidem.
182. Acesta ipoteză îi aparține lui Rudolph Binion.
183. în scrisoarea adresată revistei „Spiegel" (Nr. 7/1978) doamna Kren respinge cu hotărâre reproșurile lui Rudolph Binion la adresa doctorului

Bloch, că acesta o chinuise pe mama lui Hitler aplicându-i un tratament greșit și prea costisitor. Doamna Kren subliniază că, după 1938, Hitler îi acordase tatălui ei „toate facilitățile posibile". îi sunt recunoscătoarea domnului prof. dr. Gunter Kahle pentru faptul că mi-a atras atenția asupra acestei scrisori.

184. Koblenz BA.NS 26/17 a, „Notizen fur die Kartei", 08.12.1938.

185. Bloch, op. cit. Cele două autografe ale lui Hitler, aflate în 1938 încă în posesia lui Bloch, îi sunt luate în 1938 fără a i se acorda o despăgubire (Koblenz BA.NS 26/17 a).

186. Koblenz BA.NS 26/65, 07.11.1938; compară și scrisoarea către Renato Bleibtreu din 16.11.1938 și Collier's, unde găsim cam același conținut.

187. Ibidem. Scrisoarea i se adresează lui Renato Bleibtreu, un împuternicit al filialei din Viena a Arhivelor de Partid NSDAP. Bloch regretă (Collier's) că acest om pe care îl aprecia foarte mult, ajunge mai târziu într-un lagăr de concentrare.

188. Jetzinger, op. cit., pag. 182 și urm.

189. Krackowizer.

190. Jăckel/Kuhn, op. cit., pag. 525. Scrisoare din Viena, 29.11.1921.

191. Maser, op. cit., pag. 81.

192. Koblenz BA.NS 26/174, copie a articolului „Adolf Hitler la Urfahr" din Comunicările Asociației gimnaștilor popo-ran-germani din Urfahr, Seria 67, martie, anul 12.

193. Copia scrisorilor în IfZ Munchen (F 19/19) ca punct de plecare a expertizei făcute de Dr. Wolfgang Benz în 1968. Corespondența a fost găsită în 1941 în hârtiile lăsate moștenire de Johanna Motloch, fiind confiscate de Gestapo (scrisoarea conducerii Poliției de Stat din Viena adresată Centralei Ministerului Siguranței Statului din Berlin, 30.12.1941). După ce îi prezintă lui Hitler o copie a scrisorilor, Bormann îi scrie lui Himmler la 14.10.1942: „Fiihrerul a fost foarte mișcat, amintindu-și de evenimentele bine cunoscute lui" (Koblenz BA.NS 19/1261).

194. Greșeala cu anul 1909 se datorează probabil emoției tânărului. Ștampila poștală ne arată că scrisoarea a plecat la 11.02.1908 și a fost predată, la Viena, la 12.02.1908.

195. Jetzinger, op. cit., pag. 187.

196. Ibidem, pag. 190.

197. Linz OOLA, materialele Jetzinger, scrisoarea lui Kubizek din 24.06.1949.

198. Kubizek, op. cit., pag. 182 și urm.
199. Linz StA, registrul pentru familia Hitler*, din 12.02.1908. Conform registrului cu adrese ale orașelor Linz și Urfahr pe 1909, Johanna Polzl figura în 1909 încă la Linz. Cel mai târziu în vara anului 1910 ea revine, bolnavă, în ținutul Waldviertel, iar Paula se mută la Angela Raubal al cărei soț murise între timp.
200. Munchen IFZ ED 100, 44. Interogatoriul luat Paulei Hitler de către americani, la Berchtesgaden, la 26.05.1945.

EXCURS: STRĂMOȘII LUI HITLER DIN ȚINUTUL WALDVIERTEL

1. De exemplu: Oskar Robert Achenbach, Aus Adolf Hitlers Heimat, Munchen 1933, pag. 6 și urm. - Lucrarea standard „Die alte Heimat, Beschreibung des Waldviertels um Dollersheim" edit. de Deutsche Ansiedlungsgesellschaft, Berlin 1942.
2. La: Frank, Ahnentafeln; Werner Maser, Fruhgeschichte der NSDAP, ediție nemodificată Diisseldorf 1994, pag. 51.
3. Jetzinger, op. cit., pag. 20.
4. Ibidem, pag. 45 și urm.
5. Originalul se găsește în arhivele notariatului Judecătoriei de Ocol din Krems, iar copiile și prima limpezire a afacerii foarte complicate la: Karl Merinski, Das Ende des Zweiten Weltkrieges und die Besatzungszeit im Raum von Zwettl in Niederosterreich, disert. dactilogr., Viena 1966.
6. Ibidem, Anexe Nr. 21.
7. Informația cerută episcopatului din St. Polten in 1876 și corespondența dintre episcopat și oficiul parohial: ibidem, Anexe Nr. 22 A-D. Tot acolo (Anexe Nr. 23) găsim o expertiză juridică făcută de prof. dr. Winfried Kralik de la Universitatea din Viena.
8. Kubizek, op. cit., pag. 59.
9. Smith, op. cit., pag. 31.
10. Mtinchen IfZ ED 100, pag. 42; interogatoriul luat Paulei Hitler la Berchtesgaden, la 26.05.1945.
11. Arhiva castelului Senftenegg, Austria Inferioară.
12. WSMB, 08.04.1932.
13. Revista lunară a Societății de Heraldică și Genealogie „ADLER", voi. XI, Nr. 16/17 mai 1932, pag. 146-148.

14. Arhiva castelului Senftenegg, Austria Inferioară.
15. Ibidem.
16. Ibidem, tiposcript al lui Frank.
17. Munchen BHStA; extrase din ziare în colecţia Rehse.
18. Karl Friedrich von Frank, Adolf Hitler, în: Ahnentafeln beruhmter Deutscher. Neue Folge, Leipzig 1933.
19. Konrad Heiden, Hitler. Das Leben eines Diktators, Zurich 1936, pag. 14; de asemenea, ediţiile următoare, până la cea apărută la Boston în 1944: de acelaşi autor, Der Fuehrer. Hitler's Rise to Power, pag. 40 şi urm.
20. Rudolf Koppensteiner, Die Ahnentafel des Fuhrers, in: Ahnentafeln beruhmter Deutscher, Leipzig 1937.
21. Parohia Rastenfeld, lucrare dactilografiată: Preotul Johannes Mullner, Die entweihte Heimat. Die Sakral- bauten auf dem Gebiet des Truppeniibungsplatzes Dollersheim einst und jetzt, 1982, pag. 12; cu multe mulţumiri contelui Phiiipp Thurn-Valsassina, Rastenberg.
22. Beatrice şi Helmut Heiber, Die Ruckseite des Hakenkreuzes, München 1993, pag. 63.
23. lbidem, pag. 61, BA R43 II 266.
24. Mullner (vezi nota 21), pag. 7.
25. Vechile registre de botezuri din Dollersheim, inclusiv cele din 1837, se găsesc în arhivele diocezei din St. Polten.
26. Monologe, op. cit., pag. 357, 21.08.1942.
27. Hans Frank, Im Angesicht des Galgens, München 1953, pag. 330 şi urm. Nu vom insista aici asupra confuziilor evidente comise de Frank, pentru a nu încurca mai rău lucrurile.
28. Nikolaus von Preradovich, Adolf Hitler - Mischling zwei-ten Grades? în: Deutsche Monatshefte, aprilie 1989, pag. 6 şi urm.
29. Paris-Soir, 05.08.1939, pag. 4 şi urm.: Patrick Hitler, Mon oncle Adolf; chiar şi la Maser, op. cit., pag. 19.
30. Washington NA, Hitler Source Book, interviu luat lui William Patrick Hitler la 10.09.1943, la New York.
31. Look Magazine, ianuarie 1939.
32. New York Herald Tribune, 25.06.1941, „Irish Wife of Der Fuhrer's Half-Brother Glad to Do Her Bit to Defeat Nazis."
33. Vezi nota 30.
34. The Memoirs of Bridget Hitler, ed. de Michael Unger, Londra 1979.
35. Jetzinger, op. cit., pag. 32.
36. Cu bunăvoinţa şi ajutorul celor de la Bibliotheque Naţionale din Paris.

37. Preradovich (vezi nota 28); nesatisfăcător este: Anton Adalbert Klein, Hitlers dunkler Punkt in Graz, în: HJSt.G, Graz 1970, pag. 7-30.
38. Maser, op. cit., pag. 24 și urm., 44 și urm.

EXCURS: KUBIZEK ȘI JETZINGR CA SURSE DE INFORMAȚIE

1. Kubizek, op. cit., pag. 319 și urm.
2. Ibidem, pag. 322.
3. Ibidem, pag. 325.
4. Ibidem, pag. 328 și urm. Cei trei fii ai lui Kubizek au fost profesori și muzicieni. Augustin Kubizek este un cunoscut dirijor de coruri și compozitor.
5. Kubizek, op. cit., pag. 338.
6. Ibidem, pag. 343.
7. Ibidem, pag. 345 și urm.
8. Koblenz BA, Neue Reichskanzlei R 43 II, scrisoarea lui Eigruber către guvernatorul ținutului Dunărea de Sus, Linz, 03.05.1943. Aprobarea ministrului de finanțe din Berlin, 28.06.1943: «încadrare într-o categorie de salarizare superioară a postului de funcționar comunal.»
9. Protocoale ale lui Eigruber (vezi nota 5 de la cap. 1), pag. 577,03.05.1943.
10. Linz OOLA, Materialele Jetzinger, Scrisoarea lui Kubizek din 19.06.1949.
11. Linz OOLA, Materialele Jetzinger, Kubizek, Erinnerun-gen, voi. 2 - Viena, pag. 22.
12. ibidem, pag. 43.
13. ibidem, pag. 47.
14. Afirmația lui Jetzinger (op. cit., pag. 134) că această primă versiune era formată doar din două caietele subțiri «care ar fi totalizat cel mult cincisprezece pagini tipărite» nu este corectă. în documentația lui Jetzinger, din OOLA din Linz, doar partea vieneză a primei versiuni a lui Kubizek cuprinde 50 pagini bătute la mașină la distanță de un rând. Presupunând că partea de la Linz este la fel de voluminoasă ca cea de la Viena, înseamnă că textul integral s-ar întinde pe cel puțin 150 pagini tipărite.
15. A. Joachimsthaler, Korrektur einer Biographie. Adolf Hitler 1908-1920, München 1989, pag. 260.
16. Linz OOLA, Materialele Jetzinger, Scrisoarea lui Kubizek din 19.06.1949.

17. Ibidem, Scrisoarea lui Kubizek din 24.06.1949.
18. Ibidem.
19. Kubizek, op. cit., pag. 298 și urm.
20. Ibidem, pag. 349.
21. Ibidem, pag. 301.
22. Jetzinger, op. cit., pag. 137 și urm.
23. Ibidem, pag. 136.
24. Kubizek, op. cit., pag. 75.
25. Jetzinger, op. cit., pag. 141.
26. Ibidem, pag. 176 și 179.
27. Smith, op. cit., pag. 112.
28. Erich Fromm, Anatomie der menschlichen Destruktiviât, Stuttgart, 1974. ;
29. Joachim C. Fest, Hitler, Frankfurt/M., 1973, pag. 50
30. Jetzinger, op. cit., pag. 129.
31. Jetzinger, op. cit., pag. 126. Facsimil al documentului: „Predarea averii aflate în vistieria comunală pentru orfani" 1913, fără nici un comentariu, la: Werner Maser, Fruhgeschichte der NSDAP, Dusseldorf 1994, pag. 80 și urm.
32. Jetzinger, op. cit., pag. 231 și urm.
33. Maser, op. cit., pag. 81.
34. Cartea lui Hugo Rabitsch, Jugend-Erinnerungen eines zeitgenossischen Linzer Realschulers, München 1938, este lipsită de orice valoare documentară, deoarece autorul nici nu-l cunoscuse pe tânărul Hitler și nici nu aduce ceva completări la biografia sa.

2.VIENA DIN TIMPUL CURENTULUI MODERNIST

1. Alfred E. Frauenfeld, Der Weg zur Buhne, Berlin 1940, pag. 273 și urm.
2. Monologe, pag. 200, 15/16.01.1942.
3. Picker, op. cit., pag. 276, 10.05.1942.
4. Berlin BA. Relatarea lui Alfred Roller despre călătoria sa la Bayreuth și Berlin în februarie 1934.
5. Relatarea lui Frauenfeld i-a fost confirmată autoarei și de către fiul cel mai mare al lui Roller, prof. dr. Dietrich Roller, în martie 1994. Desenele reproduse de Price Nr. 115— 121, pe care Hitler le-ar fi prezentat chipurile lui Roller și Panholzer pentru a fi evaluate, sunt falsuri ale lui Kujau.

6. Kubizek, op. cit., pag. 187 și 191.
7. Ibidem, pag. 188.
8. Admirația lui Hitler pentru Leo Slezak se transmite mai târziu și asupra fiicei acestuia, Gretel, în ciuda originii nu întru totul „ariene". Portretele lui Gretel din 1932, reproduse de Price Nr. 11, cu subtext, sunt însă falsuri ale lui Kujau.
9. Wien ThM, repertorii ale teatrelor imperiale. Portretul foarte primitiv al lui Wagner, desenat cică în 1908 pentru Kubizek și reproducerea imnului lui Hans Sachs la Price Nr. 56, precum și la Jăckel/Kuhn, pag. 1254, sunt falsuri ale lui Kujau.
10. Kubizek, op. cit., pag. 234. Și martori de mai târziu au confirmat cunoștințele remarcabile ale lui Hitler despre Wagner, de exemplu: Ernst Hanfstaengl, Zwischen Weilîem und Braunem Haus. Memoiren eines politischen AuBenseiters, München 1970, pag. 55.
11. Goebbels, Tagebiicher, op. cit., partea I, voi. 2, pag. 731, 19.11.1935.
12. Kubizek, op. cit., pag. 233.
13. Ibidem, pag. 233.
14. Ibidem, pag. 101.
15. Monologe, pag. 294, 22/23.02.1942.
16. Kubizek, op. cit., pag. 230 și urm.
17. Kubizek relatează că „puteai observa în fiecare seară, pe străzile Vienei, trecători care fugeau pentru a apuca încă deschisă poarta de la casă, înainte de ora 10, adică de ora închiderii"; Linz OOLA, Materialele Jetzinger, Kubizek, prima variantă, pag. 19.
18. Kubizek, op. cit., pag. 232.
19. MunchenlfZ, F 19/19.
20. IWEB, 26.02.1908.
21. 21.Picker, op. cit., pag. 251, Berghof 30.04.1942 și declarația dată de prof. Otto Strasser autoarei în 1974.
22. AdT, 12.02.1908.
23. AdT, 20.06.1908.
24. Kubizek, varianta întâi, pag. 31.
25. Kubizek, op. cit., pag. 229.
26. Kubizek, varrianta întâi, pag. 24
27. Munchen IfZ, ZS 2242; prof. Marcel Pray îi confirmă autoarei acest episod, bazându-se pe convorbirile cu nora lui Wagner.
28. 18. AdT, 05.12.1909.
29. Der Kampf, 01.07.1908, pag. 466-470.

30. . Kubizek, op. cit., pag. 239.
31. Kubizek, varianta întâi, pag. 43 și urm.
32. Kubizek, op. cit., pag. 246.
33. Conform lui Schirach în dialog cu Speer. Speer, Tagebucher, op. cit., pag. 154 și urm. Reproduceri ale schițelor pentru „Turandot", „Julius Cäesar" și „Lohengrin" la: Albert Zoller, Hitler privat, Dusseldorf 1949, Nr. 5-7.
34. Kubizek, varianta întâi, pag. 32 și urm.
35. Monologe, op. cit., pag. 198, 13/14.01.1942.
36. Kubizek, varianta întâi, pag. 32.
37. Ibidem, pag. 38.
38. Giesler, op. cit., pag. 242.
39. Hitler Reden III, partea a 2-a, pag. 146, 03.04.1929.
40. Speer, op. cit., pag. 54; de asemenea: Monologe, op. cit.,pag. 198 și urm. H. MK, pag. 83. \2. Speer, op. cit., pag. 54; de asemenea și la Hanisch.
41. Linz OOLA, Materialele Jetzinger, Amintiri ale lui Wilhelm Hagmüller.
42. Goebbels, Tagebucher, op. cit., 31.08.1940. . Kubizek, varianta întâi, pag. 5
43. Kubizek, op. cit., pag. 206 și urm.
44. Ibidem, pag. 221.
45. Kubizek, op. cit., pag. 195 și urm.
46. Kubizek, varianta întâi, pag. 4.
47. Koblenz BA, NS 26/36; copia unei discuții din 12.03.1944 la Obersalzberg.
48. Speer, op. cit., pag. 89.
49. Giesler, op. cit., pag. 242; compară și Speer, op. cit., pag. 89.
50. Giesler, op. cit., pag. 242.
51. Picker, op. cit., pag. 283, 13.05.1942.
52. Kubizek, op. cit., pag. 222.
53. Ibidem, pag. 228.
54. Kubizek, varianta întâi, pag. 12.
55. Heinrich Hoffmann, Hitler wie ich ihn sah, Munchen 1974, pag. 29.
56. Oskar Kokoschka, Mein Leben, Munchen 1971, pag. 60.
57. Monologe, op. cit., pag. 386 și urm.
58. Kokoschka, op. cit., pag. 55.
59. Catalog al expoziției: „Alfred Roller și epoca sa", la Muzeul Teatrului

Austriac, din Viena, 1991, pag. 14.
60. Wiener Allgemeine Zeitung, 07.07.1908.
61. Kokoschka, op. cit., pag. 65 și urm.
62. Peter Altenberg, Ashantee, Viena 1897. Fotografia feței, comentată de Altenberg, la: Hans Bisanz, Peter Altenberg. Mein ăuGerstes Ideal, Viena 1987, pag. 70 și urm.
63. Picker, op. cit., pag. 146, 27.03.1942.
64. Citat din cuvântarea ținută la Congresul Partidului din 1935, în lucrarea: Klaus Backes, Hitler und die bildenden Kunste, Koln 1988, pag. 52.
65. Kubizek, op. cit., pag. 227.
66. AdT, 07.11.1909.
67. Kubizek, op. cit., pag. 227.
68. ONB ThM, repertoriul Teatrului Imperial.
69. Kubizek, op. cit., pag. 227 și urm.
70. Willi Reich, Alban Berg. Leben und Werk, Munchen 1985, pag. 21.
71. Catalogul expoziției Richard StrauB, Osterreichische Nationalbibliothek, Viena 1964, pag. 149.
72. Nike Wagner, Geist und Geschlecht. Karl Kraus und die Erotik der Wiener Moderne, Frankfurt/M.1982, pag. 165.
73. UDW Ostermond 1908, pag. 27.
74. P. Heinrich Abel SJ, Zuriick zum praktischen Christentum! Broșură a Poștei Imperiale, Viena 1895, pag. 97.
75. Rudolf Vrba, Die Revolution in RuBlând, voi. I, Praga 1906, pag. 329.
76. Richard von Krafft-Ebing, Psychopatia sexualis, reedit. Munchen 1984.
77. AdT, 24.06.1908, „Das Tschechentum in Wien."
78. Kubizek, op. cit., pag. 115.
79. Ibidem, pag. 293.
80. Wagner, Gesammelte Werke, voi. 8, pag. 111.
81. Hans Tietze, Die Juden Wiens, Viena 1933, pag. 206.
82. AdT, 18.04.1908.
83. Ibidem.
84. AdT, 28.02.1890.
85. StP HdA, 13.02.1890.
86. Kubizek, varianta întâi, pag. 23 și 34 și urm.
87. Ibidem, pag. 24.
88. Ibidem, pag. 37 și urm.

89. Picker, op. cit., pag. 146 și urm., 27.03.1942.
90. Hitler, Reden voi. III, partea a 2-a, Munchen 1994, pag. 177 și urm. Cuvântarea din 09.04.1929, ținută la adunarea NSDAP din Munchen.
91. Articol de-al lui Hitler, din „lllustrierter Beobachter", 13.04.1929, în: Hitler, Reden, voi. III, partea a 2-a, pag. 200.
92. Hitler, Reden, voi. III, partea a 2-a, pag. 152 și 155, Munchen 03.04.1929.
93. Heeresadjutant bei Hitler 1938-1943. Aufzeichnungen des Majors Engel, edit. de Hildegard von Kotze, Stuttgart 1974, pag. 46, iunie 1939.
94. Domarus, op. cit., pag. 442, cuvântare ținută la Hamburg 17.08.1934.
95. Otto Dietrich, 12 Jahre mit Hitler, Munchen 1955, pag. 157.
96. Die Fackel, Nr. 372/373, 01.04.1913, pag. 11. 4
97. Ibidem, Nr. 305/306, 20.07.1910, pag. 52 și urm. A
98. Ibidem, Nr. 311/312, 23.11.1910, pag. 36.
99. Wien ThM, N.Roller, 23.01.1930; directorul Eduard Leisching către Roller în legătură cu controversa din ianuarie sau februarie 1914.
100. MK, pag. 279.

EXCURS: CONCEPTUL „DEGENERAT"

1. Meyers Konversations-Lexikon, Leipzig 1888.
2. Max Nordau, Entartung, voi. II, Berlin 1893, pag. 498.
3. Ibidem, pag. 469, 471, 493.
4. Ibidem, pag. 502.
5. Ibidem, pag. 500.
6. Ibidem, pag. 504.
7. Ibidem, pag. 505.
8. Ibidem, voi. I, pag. 267, 281 și 282.
9. Ibidem, voi. II, pag. 501.
10. Guido List, Der Unbesiegbare, Viena 1898, pag. 29.
11. Deutsches Wiener Tagblatt, 07.09.1907, Anthropo-logische Politik.
12. Fr. Siebert, Alldeutsches zur Frauenbewegung, UDW Ostermond 1911, Titlul.
13. Deutsche Hochschul-Stimmen aus der Ostmark, 18.12.1909, „Zur Rassenästhetik", de asemenea: ODR, 18.04.1909, „Kleidung und Rasse." Ambele se referă la lucrări corespunzătoare ale lui Adolf Harpf.
14. Der deutsche Eisenbahner, 10 și 20.11.1908, „Zur Judenfrage".
15. UDW, Ostermond 1908, pag. 25, Theodor Fritsch, Frauen-Frage II.

16. Monologe, op. cit., pag. 128 și urm., 05.11.1941.
17. Domarus, op. cit., pag. 709: Rede zur Einweihung des «Hauses Deutscher Kunst», Munchen, 13.07.1937.
18. Citat de: Klaus Backes, Hitler und die bildenden Kunste, Koln 1988, pag. 53, despre Congresul Partidului din 1937.

3.CAPITALA IMPERIALĂ

1. Picker, op. cit., pag. 339 și urm., 29.05.1942.
2. Monologe, op. cit., pag. 74 și urm., 01.10.1941.
3. Ibidem, pag. 264 și urm. 04.02.1942.
2. Picker, op. cit., pag. 339, 29.05.1942.
3. Monologe, op. cit., pag. 404 și urm., 25.06.1943.
4. Goebbels, Tagebiicher, partea II, vol. 7, pag. 608, 21.03.1943.
5. Ibidem, voi. 8, pag. 540, 25.06.1943.
6. Ibidem, voi. 15, pag. 692.
7. Monologe, op. cit., pag. 74 și urm. 01.10,1941.
10. Citat de: Hans Mommsen, Die Sozialdemokratie und die Nationalitătenfrage im habsburgischen Vielvdlkerstaat, Viena 1963, pag. 123.
11. Greșeala de lecturare „schlecht" [= rău] a fost corectată. Caracterizarea obișnuită a împăratului recurgea la cuvântul „schlicht [= simplu], căci el se simțea «vir simplex et justus». Goebbels, Tagebucher, partea I, voi. 3, pag. 612, 17.10.1939.
12. Joseph M. Baernreither, Fragmente eines politischen Tagebuches, Berlin 1928, pag. 210.
13. Felix Somary, Erinnerungen aus meinem Leben, Zurich, fără an, pag. 28 și urm. și 25.
14. Ștefan Zweig, Die Welt von gestern, Hamburg 1965, pag. 33.
15. M.K., pag. 174 și urm.
16. Monologe, op. cit, 27.02.1942, pag. 304.
17. Kubizek, op. cit., pag. 201.
18. Kubizek, varianta întâi, pag. 14.
19. Albert Freiherr von Margutti, Kaiser Franz Joseph, Viena 1924, pag. 190 și urm.
20. Ibidem, pag. 174.
21. Monologe, op. cit., pag. 390 și urm., 05.09.1942.
22. Heinrich Hoffmann, Hitler, wie ich ihn sah, Munchen 1974, pag. 162.

23. Monologe, op. cit., pag. 380, 01.09.1942.
24. Protocolul lui Koeppen, 05.10.1941, pag. 39 și urm.
25. Bonn PA, Osterreich 86, Nr. 1.
26. Margutti (vezi nota 19), pag. 228 și urm.
27. Bonn PA, Osterreich 86, Nr. 1, secret; raport al ambasadorului german din St. Petersburg către cancelarul Reichului, von Bullow.
28. Ibidem.
29. Fritz Brandl, Kaiser, Politiker und Menschen, Eirinnerungen eines Wiener Polizeiprăsidenten, Viena 1936, pag. 170.
30. Elisabeth Grossegger, Der Kaiserhuldigungsfestzug, Viena 1992, pag.
31. scrisoare anonimă adresată primarului Lueger, în: Grossegger, op. cit., pag. 25.
32. NWB, 07.06.1908.
33. Die Fackel, Nr. 248, 24.03.1908, pag. 17, Der Festzug.
34. Bonn PA, R 8722, Ambasada Germană din Viena către Ministerul de Externe din Berlin, 07.06.1907.
35. Budapesti Hirlap, 31.05.1908, articol de fond: «Opposition und Patriotismus» (în limba maghiară).
36. DVB, o7.04.1908, pag. 10.
37. St P HdA, 10.04.1908; Grossegger, op. cit., pag. 163.
38. DVB, 08.04.1908, pag. 9.
39. Grosseger (vezi nota 34), pag. 164.
40. Cartea a doua, pag. 96 și M.K., pag. 142.
41. în ziarele din 11.06.1908, de exemplu ODR.
42. AdT, 06.06.1908.
43. NWB, 14.06.1908. 44. NIK, 13.10.1909, depoziția contelui Wilczek cu ocazia procesului.
44. ODR, 14.06.1908.
45. Grossegger (vezi nota 34), pag. 160.
46. NFP, 13.06.1908; Grossegger, ibidem, pag. 176 și urm.
47. NWB, 14.06.1908.
48. ODR, 14.06.1908.
49. Die Fackel, 19.06.1908.
50. Grossegger (vezi nota 34), pag. 167.
52. Peter Urbanitsch, Die Deutschen in Osterreich, în: Die Habsburgermonarchie 1848-1918, voi. III, Viena 1980, pag. 77.
53. DieFackel, 19.06.1908.
54. Paul Ștefan, Das Grab in Wien. Eine Chronik 1903-1911, Berlin 1913,

pag. 105.
55. Adolf Loos, sămtliche schriften, voi. 1: ornament und ver-brechen, Viena 1963.
56. Simplicissimus, 15.06.1908, desenatorul Eduard Thony.
57. StP HdA, 20.06.1908.
58. Brigitte Hamann, Bertha von Suttner. Ein Leben fur den Frieden. München 1986, pag. 466.
59. VB, 28.05.1938, pag. 13.
60. IWE, 12.06.1908. Generalități despre temă la: Wolfgang Hartmann, Der historische Festzug, Munchen 1976.
61. Bonn PA, Osterreich 101, Tschirschky către Bulow, 09.12.1908. Confidențial.
62. NIK, 11.12.1908.
63. AdT, 18.01.1909, «Der Deutsche Standpunkt in der bosnischen Frage».
64. AdT, 06.01.1909, ca un exemplu printre multe altele.
65. StP HdA, 17.12.1908, pag. 8129 și urm.
66. Juiius Sylvester, Vom toten Parlament und seinen letzten Tragem, Viena 1928, pag. 31.
67. Bonn PA, Osterreich 101, Ratibor către Bulow, 10.12.1908.
68. Bonn PA, Osterreich 101, anexă la raportul Nr. 128, Badische Presse, Karlskruhe, 11.12.1908.
69. NWT, 02.12.1908.
70. StP HdA, 17.12.1908, pag. 8162.
71. Die GroBe Politik der Europăischen Kabinette 1871— 1914, voi. 26 partea a 2-a, Berlin 1925, pag. 722.
72. Washington NA, American Embassy Nr. 853, Viena, 15.05.1909.
73. Jăckel/Kuhn, op. cit., pag. 330, 06.03.1921.
74. MK, pag. 155.
75. Ibidem, pag. 14.
76. Ibidem, pag. 140.
77. Picker, op. cit., pag. 392, 29.06.1942.
78. Ibidem, pag. 319, 20.05.1942.
79. Goebbels, Tagebucher, partea I, voi. 7, pag. 515, 09.03.1943.
80. Frank, op. cit., pag. 422.
81. Monologe, op. cit., pag. 335, 09.08.1942.
82. Ibidem, pag. 374, 29.08.1942.
83. Domarus, op. cit., pag. 524 și urm. Cuvântare ținută la Nurnberg la

10.09.1935.
84. Pichl, op. cit., VI, pag. 532.
85. Harald Arjuna Grăvell von Jostenoode, Die Reichskleinodien zuruck nach dem Reich!, in Ostara, iulie 1906, pag. 3-6.
86. M.K., pag. 11.
87. Domarus, op. cit., pag. 732, cuvântare ținută la Nurnberg la 13.09.1937.

EXCURS: ZILELE DIN MARTIE ȘI PIAȚA „HELDENPLATZ"

1. AdT, 20.03.1908.
2. De exemplu: AZ, 09.03.1910: «Die Mărztage der Arbeiter».
3. Hanisch.
4. Domarus, op. cit., pag. 841, cuvântare ținută la Frankfurt, la 30.03.1938; și VB, 01,04.1938.
5. Vezi și M.K., pag. 77 și urm.
6. AdT, 10.01.1909.
7. Zeitgenossischer Zeitweiser fur 1909.
8. Moriz Schlesinger, Das verlorene Paradies. Ein impro-visiertes Leben in Wien um 1900, Viena 1993, pag. 79 și urm.
9. NWT, 25.02.1908.
10. Kronprinz Rudolf. Majestăt ich warne Sie... Scrieri secrete și private editate de Brigitte Hamann, Viena 1979, discuții despre împăratul Joseph II, pag. 235-255, mai ales 245. în legătură cu rolul postum jucat de Josef vezi și: Brigitte Hamnn, Rudolf. Kronprinz und Rebeli, Viena 1978, pag. 60 și urm.
11. Picker, op. cit., pag. 203, 07.04.1942.
12. Monologe, op. cit, pag. 123, 02.11.1941.
13. M.K., pag. 79. . .
14. Goebbels, Tagebucher, partea I, voi. 4, pag; 42, 06.02.1940.
15. Kubizek, op. cit., pag. 307 și urm.
16. Ibidem, pag. 207.
17. VB, 16.03.1938.

4.ÎN PARLAMENT

1. Fritz Freund, Das osterreichische Abgeordnetenhaus, Viena 1907.
2. Walter Kleindel, Osterreich. Daten zur Geschichte und Kultur, Viena

1979, pag. 295.
3. AdT, 19.02.1909.
4. StP HdA, 16.12.1907, pag. 3511 și urm.
5. Date obținute datorită amabilității Dr. Gunther Schefbeck, șeful Arhivelor Parlamentului din Viena.
6. (Anonim), Wien und die Wiener. Schilderungen eines fahrenden Gesellen, Berlin 1893, pag. 137.
7. M.K., pag. 81.
8. Kubizek, op. cit., pag. 289.
9. M.K., pag. 81 și urm.
10. Ibidem, pag. 83 și urm.
11. Kubizek, op. cit., pag. 223.
12. Ibidem, pag. 291.
13. Ibidem, pag. 290.
14. IKZ, 05.12.1908.
15. Deputatul pangermanist Malik, la 26.11.1908, StP HdA, p. 7656.
16. Albert Freiherr von Margutti, Kaiser Franz Joseph, Viena 1924, pag. 218.
17. Richard Charmatz, Osterreichs ăuBere und innere Politik von 1895 bis 1914, Leipzig 1918, pag. 81 și urm.
18. Prager Tagblatt, 03.02.1909.
19. Ibidem, ediția de seară, 03.02.1909.
20. Prager Tagblatt, 05.02.1909.
21. IKZ, 06.02.1909.
22. Prager Tagblatt, 05.02.1909.
23. W. Ellenbogen, Volksparlament und Geschăftsordnung, în: Der Kampf, 01.02.1909, pag. 196-202.
25. StP HdA, pag. 113, 03.12.1908, pag. 7690 și urm.
26. Freund (vezi nota 1).
27. Joseph Scheicher, Erlebnisse und Erinnerungen, Viena, fără an, VI, pag. 55.
28. Ibidem, pag. 93.
29. Ibidem, IV, pag. 19.
30. Bonn PA, Osterreich 91, Tschirschky către Bulow, 18.03.1909.
31. Bonn PA, Osterreich 70, Brockdorff-Rantzau către Bethmann-Hollweg, 17.08.1909.
32. IKZ, 15.11.1909.
33. Reichspost, 16.12.1909.

34. Washington NA, Viena, 17.12.1909.
35. Bonn PA, Osterreich 70, Viena, 20.12.1909.
36. Reichpost, 19.12.1909.
37. Bonn PA, Osterreich 70, 20.12.1909.
38. Der Hammer, 15. Heuerts 1907, «Unsere naționale Zukunft».
39. De exemplu: Der Hammer, 15.02.1909.
40. AdT, 11.02.1908.
41. StP HdA, 26.11.1909, 486.
42. M.K., pag. 80.
43. M.K., pag. 101.
44. M.K., pag. 160.
45. Monologe, op. cit., pag. 374, 29.08.1942.
46. Cuvântarea deputatului Karl Iro la 02.06.1908 în Parlament, tipărită pe pagina de titlu a AdT din 04.06.1908.
47. M.K., pag. 114.
48. Ibjdem, pag. 111 și urm.
49. Ibidem, pag. 39.
50. Koeppen, op. cit., pag. 34, cina luată cu Heydrich la 02.10.1941.
51. StP HdA, 05.06.1908, pag. 9833 și urm.
52. M.K., pag. 84 și 100.
53. Ibidem, pag. 84 și urm.
54. Ibidem, pag. 92.
55. Ibidem, pag. 95.
56. Ibidem, pag. 86.
57. Ibidem, pag. 99 și 97.
58. Hitler, Reden Schriften, voi. III, partea 1, München 1994, cuvântarea 197 ținută la întrunirea NSDAP din Munchen la 29.10.1928.

5.PROBLEMA SOCIALĂ

1. Jetzinger, op. cit., pag. 203. Ce-i drept, Kubizek vorbește pentru prima dată despre toate aceste scrisori, dar nu le copiază corect. Datarea nu a fost preluată nici de Kubizek și nici de Jetzinger, deoarece, în lipsa originalelor, nu poate fi precizată.
2. Jetzinger, op. cit., pag. 204 și urm.
3. Ibidem, pag. 205.
4. Ibidem, pag. 202.

5. Linz OOLA, Materialele despre Hitler, registru de înscriere; compară și: Gerhart Marckhgott, «... Von der Hohlheit des gemächlichen Lebens.» Date noi despre familia Hitler la Linz, în: Jahrbuch des Oberosterreichischen Musealvereins, voi. 138/1, Linz 1993, pag. 112.
6. Jetzinger, op. cit., pag. 206.
7. Ibidem, pag. 275.
8. Monologe, op. cit., pag. 115, 29.10.1941.
9. Kubizek, op. cit., pag. 314 și urm.
10. Jetzinger, op. cit., pag. 165.
11. OOLA Linz, Archiv des Musealvereins, încasare trecută în registrul de casă. Indiciu primit prin amabilitatea Dr. Georg Heilingsetzer, consilier șef la Arhive.
12. M.K., pag. 20.
13. Monologe, op. cit, pag. 72, 27/28.09.1941.
14. Wien, AHBK, Observații trecute în listele de clasificare pe anii 1907 și 1908.
15. Registrul de adrese din Viena, Lehmann 1908.
16. IKZ, 14.07.1910, pag. 10.
17. Ibidem, 31.10.1910.
18. Ibidem, 16.11.1909.
19. Jetzinger (op. cit, pag. 210) îl acuză pe nedrept pe Kubizek de minciună, afirmând că în acea perioadă nu a existat o asemenea demonstrație la Viena. între februarie și iulie 1908 au avut loc o serie întreagă de demonstrații foarte diferite la Viena; cea din 26.02.1908, a șomerilor, corespunde până în cele mai mici amănunte cu descrierea lui Kubizek.
20. Neues Wiener Abendblatt, 27.02.1908. "
21. Kubizek, op. cit., pag. 294 și urm. '
22. Ibidem, pag. 295 și urm.
23. AdT, 20.09.1910.
24. NWT, 29.12.1910.
25. Kikeriki 1910, Nr. 51.
26. AZ, 03.06.1910, pag. 5.
27. Michael John, Wohnverhăltnisse sozialer Unterșchichten im Wien Kaiser Franz Josephs, Viena 1984, pag.15.
28. Kubizek, op. cit., pag. 210.
29. Ibidem, pag. 205.
30. Ibidem, pag. 210.

31. Ibidem, pag. 216.
32. 15.Jahresbericht der Kaiser Franz Joseph Jubilăumsstifung fur... 1910, Viena 1911, pag. 149.
33. Julius Deutsch, Ein weiter Weg, Viena 1960, pag. 37 și urm.
34. Monologe, op. cit., pag. 379, 01.09.1942. «J
35. Picker, op. cit., pag. 343, 30.05.1942.
36. G.M. Gilbert, Niirnberger Tagebuch, Frankfurt/M., 1962, pag. 279.
37. Koblenz BA, NS 26/17 a.
38. De exemplu: NWB, 20.03.1938.
39. Wie die Ostmark ihre Befreiung erlebte, editată de Heinrich Hoffmann fără locul și anul apariției (1940), pag. 15.
40. Informațiile primite de la Muzeul districtual din Alsergrund specifică faptul că în perioada hitleristă se susținea că Hitler locuise odinioară în această casă «fără să fie cunoscut.»
41. M.K., pag. 40.
42. Ibidem, pag. 25.
43. Jăckel/Kuhn, op. cit., pag. 525 și urm., 29.11.1921.
44. Domarus, op. cit., pag. 267, 10.05.1933.
45. Max Winter, Hohlenbewohner in Wien. Brigittenauer Wohn-und Sittenbilder aus der Luegerzeit, Viena 1927, pag. 16 și urm. (ed. a doua a cărții apărute în 1904: «Im dunkelsten Wien»).
46. Smith, op. cit., pag. 93.
47. M.K., pag. 392. .
48. Ibidem, pag. 42.
49. Ibidem, pag. 42. :
50. BBN, 11.04.1912, pag. 7.
51. BBN, 04.04.1912, pag. 1, «Die Siinden der Sozialdemokratie».
52. în toate ziarele din Viena; aici: NWT, pag. 19 și 20.05.1913.
53. Informație obținută în septembrie 1995, prin amabilitatea consilierului aulic Dr. Kugler, directorul colecției de picturi din Muzeul de Artă.
54. Otto Thomae, Die Propaganda-Maschinerie, Berlin 1978, pag.161.
55. Jetzinger, op. cit., pag. 263.
56. IKZ, 17.02.1906.
57. BBN, 11.04.1912, pag. 6, «Sozialdemokratie und GroBkapital»; vezi și BBN, 21.07.1912, pag. 4, «Die Sozialdemokratie als Judenschutztruppe» care enumera zeci de nume.
58. Jetzinger, op. cit., pag. 220.
59. Wiener Bilder, 21.11.1906.

60. SJSW pe 1908, Viena 1910, pag. 840.
61. Emil Klăger, Durch die Quartiere der Not und des Verbrechens, Viena 1908, pag. 98 și urm.
62. IWB, 25.12.1910, Im Asyl fur Obdachlose.
63. Klăger, op. cit., pag. 101 și urm.
64. M.K., pag. 23 și urm.
65. ibidem, pag. 30.
66. Ibidem, pag. 24.
67. Winter (vezi nota 45), pag. 47, 49 și 70.
68. Klăger (vezi nota 61), pag. 140 și urm.
69. Kubizek, op. cit., pag. 203.
70. Ibidem, pag. 210.
71. Ibidem, pag. 310.
72. M.K., pag. 33.
73. IWE, 18.01.1908.
74. SJSW pe 1908, Viena 1910, pag. 855.
75. M.K., pag. 22 și urm.
76. Monologe, op. cit., pag. 126, cartierul general al Fiihrerului, 05.11.1941.
77. Max Winter, Im unterirdischen Wien. GroBstadt-Dokumente, voi. 13, Berlin, fără an, pag. 58.
78. Otruba, op. cit., pag. 236.
79. AZ, o9.04.1910, pag. 4.
80. NNZ, 26.02.1909.
81. Ostara Nr. 18, decembrie 1907, pag. 6 și urm., 9 și 15.
82. Blâtter fur das Armenwesen der Stadt Wien, Viena 1912, pag. 5 și urm.
83. IKZ, 14.07.1910.
84. StP HdA, 15.12.1908, pag. 8012.
85. AZ, 07.04.1910, «Revolution vor dem Asyl».
86. Wien StLA, Oficiul pentru Evidența Populației.
87. Smith, op. cit., pag. 163.
88. Dacă nu există alte indicații, Hanisch este citat de fiecare dată după: The New Republic din 5, 12 și 19.04.1939.
89. AZ, 05.04.1910, pag. 5.
90. IWE, 21.09.1910.
91.

6.CA PICTOR LA CĂMINUL PENTRU NEFAMILIȘTI

1. SJSW pe 1911, Viena 1913, pag. 45.
2. lO.Jahresbericht der Kaiser Franz Joseph I. Jubilăumsstif-tung... iiber das Jahr 1905, Viena 1906, pag. 8.
3. SJSW pe 1908, Viena 1910, pag. 206.
4. lO.Jahresbericht (vezi nota 2), pag. 13.
5. Interesându-ne la actuala conducere a căminului, am aflat că nu mai există nici exemplare din această primă bibliotecă și nici date despre cărțile pe care le conținea odinioară. În ultimii nouăzeci de ani căminul a fost reconstruit de mai multe ori. Noua bibliotecă se afla de-abia în faza de construcție.
6. 9. Jahresbericht... Ober das Jahr 1904, Viena 1905, pag. 1-10.
7. 15. Jahresbericht... uber das Jahr 1910, Viena 1911, pag.1-16.
8. 16. Jahresbericht... uber das Jahr 1911, Viena 1912, pag.
10. Deoarece statistica se referă doar la căminul din Wiirlitzergasse, nu și la cel din MeldemannstraBe, dar cele două cămine seamănă mult unul cu altul, am citat aici statistica referitoare la Wurlitzergasse. 3
9. AZ, 16.08.1909. .
10. Wien StLA, Arhiva Evidenței Populației.
11. 15.Jahresbericht (vezi nota 7), pag. 16. .
12. 16. Jahresbericht (vezi nota 8), pag. 6.
13. Wagener, op. cit., pag. 462.
14. Hanisch, în: The New Republic.
15. Billy Price, Adolf Hitler als Maler und Zeichner, Zug 1983, Nr. 128 și 129. Deoarece originalele și falsurile sunt amestecate aici, se impune prudență. Toate lucrările de proveniență «USA 2» sunt falsuri recunoscute ale lui Konrad Kujau. Nu dispunem încă de o triere științifică a vechilor falsuri, în special a celor care îi aparțin lui Reinhold Hanisch. Acestea apar în număr mare la Price.
16. Despre Adele Heller-Binder, nasc. Altenberg, care a emigrat la Londra, vezi: Maurice Samuelson, Post von Hitler, în: Die Presse, Viena, 14.05.1994, Spectrum IV.
17. Koblenz BA, NS 26/36. Copie a unei discuții consemnate la 12.03.1944, la Obersalzberg.
18. Koblenz BA, NS 26/24.
19. Wien StLA, Evidența Populației. Găsim aceste date încă la Joachimsthaler, op. cit., pag. 67 și urm.

20. în conformitate cu informațiile primite de la Arhivele Cinematografiei Austriece, filmările au început în 1914, la Berlin, au fost întrerupte la izbucnirea războiului și încheiate în 1915 pe baza unei noi concepții. Și romanul best-seller cu același titlu, scris de Bernhard Kellermann și de la care pornește scenariul filmului, a apărut de-abia în 1913. Dacă Albert Speer spune că Hitler „vorbea de multe ori cu entuziasm despre Tunelul lui Kellermann, ca despre povestea unui demagog - o carte care a produs asupra sa o impresie puternică în tinerețe", aceste declarații ar trebui plasate în perioada petrecută de Hitler la München. Speer, Tagebiicher, op. cit., pag. 460.
21. Jäckel/Kuhn, op. cit., pag. 889; VB, 15/16.04.1923.
22. Detalii la: Brigitte Hamann, Elisabeth, Kaiserin wider Willen, Viena 1981, pag. 492 și urm.
23. Monologe, op. cit., pag. 317, 11/12.03.1942.
24. Otto Dietrich, 12 Jahre mit Hitler, Munchen 1955, pag. 164: «Hitler citea foarte mult, de obicei până noaptea târziu, după ce se retrăsese și nu reușea să adoarmă.»
25. M.K., pag. 35.
26. Felix Salten.Wurstlprater, Viena 1973, pag. 72, 76 și 81.
27. Kubizek, op. cit., pag. 203 și urm.
28. Price Nr. 92, pag. 111 și 123. O clarificare definitivă a problemei autenticității este, firește, posibilă doar în prezența originalelor.
29. Samuelson (vezi nota 16).
30. Este vorba despre tabloul care figurează la Price la Nr. 248, cu specificarea: «în proprietatea lui Franz Feiler, Innsbruck» și ajunge în 1946 în posesia ministrului Rodolfo Siviero, la Florența, fiind expus în 1984, ca numărul 4, la expoziția florentină „Die Aquarelle Hitlers". Vezi și: Hermann WeiB, Die Hitler zugeschriebene Aquarelle im NachlaB Siviero/Florenz, Florența 1984, pag. 73 și urm.
31. Joachimsthaler, op. cit., pag. 72.
32. Jetzinger, op. cit., pag. 224.
33. Koblenz BA, NS 26/64, declarația din mai 1933.
34. Anonymus din Brunn, în: Moravsky ilustrovany zpravo-daj, 1935, Nr. 40, pag. 10 și urm. (în limba cehă).
35. Senta Altenberg, nora lui Altenberg, i-a povestit autoarei în ianuarie 1944 că, după cum știe de la soțul ei, Hitler își aducea totdeauna personal tablourile.
36. Conform declarației doamnei Senta Alteberg, în depozitul prăvăliei se

mai găseau, după „alipirea" Austriei, două tablouri nevândute de-ale lui Hitler, care au trebuit cedate Arhivelor Centrale ale NSDAP pe un preț de nimic. Datorită faptului că soția sa era ariană, Jakob Altenberg a scăpat de deportare. Prăvăliile sale - în afară de una singură - au fost „arianizate", iar averea sa confiscată, lui dându-i-se doar o pensie minimală. El a murit la Viena, în 1944. Fiul său Jakob (Jacques) a condus mai departe firma la proporții reduse.

37. Samuelson (vezi nota 16).
38. Prin bunăvoința lui pater Bertrand Baumann de la mănăstirea Zwetti.
39. Jetzinger, op. cit., pag. 226 și urm.
40. München IfZ, Paula Hitler ED 100.
41. Bonn BA, PA, Osterreich pag. 91, 22.06.1911.
42. Washington NA, raport diplomatic din Viena, 22.07.1911.
43. De exemplu articolul său entuziast «Richard Wagner» publicat în Osterreichischer Kalender, 1908, pag. 5358.
44. Robert Ehrhart, Im Dienste des alten Osterreich, Viena, 1958, pag. 227.
45. DieZeit, 14.06.1911, pag. 3.
46. Ibidem, pag. 3 și 7; de asemenea: AZ, 14.06.1911, pag. 6.
47. Washington NA, raport diplomatic din Viena, 22.07.1911.
48. Wien AAK, dosarul Anton David; AZ, 23.04.1914.
49. M.K., pag. 42 și urm.
50. NIK, 19,09.1911.
51. DVB, 18.09,1911.
52. Wiener Bilder, 20.09.1911.
53. M.K., pag. 43.
54. Ibidem, pag. 65 și wurm.
55. BBN, 10.11.1912, pag. 3.
56. BBN, 04.04.1912, pag. 2, «Die Siinden der Sozial-demokratie».
57. BBN, 11.04.1912, pag. 6, «Sozialdemokratie und GroBkapital».
58. BBN, 14.03.1912, pag. 4, «Der Kampf um die Macht!».
59. BBN, pag. 4 și urm.
60. Jăckel/Kuhn, op. cit., pag. 404 și urm., Munchen, 22.05.1920, articol.
61. Otto Strasser, Aufbau des Deutschen Sozialismus, Praga 1936, pag. 122.
62. M.K., pag. 30.
63. Ibidem, pag. 66.
64. Ibidem, pag. 73.

65. Kubizek, op. cit., pag. 296.
66. Ibidem, pag. 203.
67. Ibidem, pag. 296 și urm. •;
68. Wagener, op. cit., pag. 348.
69. Jăckei/Kuhn, op. cit., pag. 165, München, 27.07.1920.

EXCURS: SURSELE DE INFORMAȚIE REFERITOARE LA PERIOADA PETRECUTĂ LA CĂMINUL DE NEFAMILIȘTI

1:The New Republic, numerele din 5, 12 și 19.04.1939. Cu concursul binevoitor al Library of Congress in Washington. Moștenirea lăsată de Heiden, care a murit în 1966 la New York, este păstrată la München IfZ, ED 209, voi. 1-56. Din păcate nu găsim acolo nici un document referitor la perioada dinainte de 1945 și nici scrisori sau date despre Hanisch. O parte mai mică din moștenirea lăsată de Heiden, mai ales informațiile despre tinerețea sa, se găsește la Biblioteca Centrală din Zurich.
2. Konrad Heiden, Adolf Hitler, două volume, Zurich, 1936/37.
3. Koblenz BA, NS 26./64. Valoarea documentară a relatării de două pagini a lui Hanisch «Meine Begegnung mit Hitler!» datată «Mai 1933», este, în esență, aceeași ca cea a relatării mult mai detaliate din «The New Republic». Trebuie să subliniem că acest text nu reprezintă câtuși de puțin - cum s-a afirmat adeseori - o lucrare comandată de Arhivele Partidului.
4. Feiler, născut în 1914 și decedat în 1992 la Aidrans (Tirol) conf. informațiilor primite de la Oficiul de Stare Civilă Sistran. întrebată telefonic, văduva mult mai tânără a lui Feiler, a declarat în 1944 că nu știe nimic despre această afacere.
5. Koblenz BA, NS 26/64.
6. Toate pozele cu flori reproduse de Price au fost, probabil, confecționate de Hanisch.
7. Koblenz BA, NS 26/64, Hanisch către Feiler.
8. Maurice Samuelson, op. cit.
9. Broșura este amintită de Smith, op. cit., pag. 163.
10. Koblenz BA NS 26/64.
11. Depoziția lui Feiler la proces, conf.Reichspost din 06.07.1933.
12. De exemplu: Reichspost, 06.07.1933.
13. Rudolf Olden, Hitler, New York 1936.
14. Koblenz BA, NS 26/64, scrisoarea lui Hanisch către Feiler.

15. Koblenz BA, NS 26.
16. Smith, op. cit., pag. 163 și urm.
17. Wien StLA, Evidența Populației.
18. Wien StLA. înregistrarea decesului lui Hanisch. Pe fișă figurează 02.02.1937 ca dată a decesului. într-un document din 22.04.1944 Martin Bormann susține, în necunoștință de cauză, că Hanisch s-a spânzurat «după alipirea Austriei». Koblenz BA, NS, 19/51/11.
19. Maser, op. cit., pag. 89 consideră, în mod eronat, această dată ca data decesului lui Hanisch și trage de aici concluzii greșite, care devin o eroare itinerantă.
20. Koblenz, BA, NS 26/64.
21. Koblenz BA, NS 19 nou, Nr. 2411; vezi și Berlin BA, biblioraft 4874-4941.
22. Nr. 40, pag. 10 și urm.
23. Koblenz BA, NS 26/17 a, protocolul Honisch, 12.05.1939.
24. Wien StLA, Evidența Populației. Am cerut informații de la Evidența Populației din Brunn, dar nu am primit răspuns.
25. Wien StLA, Evidența Populației.
26. Facsimile ale celor două fișe depuse la Evidența Populației din Munchen pot fi găsite pentru prima dată la: Joachimsthaler, op. cit., pag. 17 și urm.; datele sunt completate de declarațiile doamnei Marianne Koppler, fiica lui Hâusler.
27. Primele indicii la: Joachimsthaler, op. cit., pag. 258, 80 și urm.
28. Berlin BA, fișe personale, și Marianne Koppler.
29. Wien AdR, acte regionale Nr. 345. Conform acestora, cererea de a deveni membru al NSDAP i-a fost refuzată de mai multe ori, ultima dată în 1944, din cauza unei întâmplări din 1937: Ca arendaș al hanului Bischofs-koppe din Cehoslovacia, el i-ar fi determinat, chipurile, pe doi ospătari să ademenească un cetățean german în ospătăria sa; acesta a fost arestat de polițiști cehi și apoi condamnat la o amendă mare.
30. Josef Greiner, Das Ende des Hitler-Mythos, Viena 1947, pag. 135.
31. Ibidem, pag. 72 și urm.
32. Ibidem, pag. 75.
33. Ibidem, pag. 76 și urm.
34. Ibidem, pag. 54-67.
35. Ibidem, pag. 66 și 130; și Simon Wiesenthal consideră că motivul antisemitismului lui Hitler ar fi o asemenea contagiune: Alan Levy, Die Akte Wiesenthal, Viena 1995, pag. 15 și urm.

36. Maser, op. cit., pag. 377.
37. Greiner (vezi nota 30), pag. 342.
38. Ibidem, pag. 283-298. :
39. Wien AdR, BMdl, Nr. 52.043-2/56; găsim acolo documente de partid asemănătoare cu cele din BA din Berlin.
40. München IfZ, ms. 82, Franz Jetzinger, Das Hitler-Buch Greiners.
41. Scrierea se găsește în Arhivele Editurii Amalthea din Viena. îi mulțumesc domnului dr. Herbert Fleissner și doamnei Helga Ermacora pentru permisiunea de a le cerceta.
42. Josef Greiner, Sein Kampf und Sieg, Viena 1938, pag. 29.
43. München IfZ, ms. 82, Jetzinger, pag. 30 și 68.
44. Berlin BA. Cerere de a fi primit în NSDAP, o1.03.1940; răspunsul din 26.05.1940 figurează deja la Joachimsthaler, op. cit., pag. 76.
45. Joseph Wulf, Literatur und Dichtung im Dritten Reich, Giitersloh 1963, pag. 354 passim.
46. Heinrich Hoffmann, Hitler wie ich ihn sah, München 1974, pag. 29 și urm.
47. Henriette von Schirach, Der Preis der Herrlichkeit, Wiesbaden 1956, pag. 220.
48. Marco Pozzetto, Max Fabiani. Ein Architekt der Moderne, Viena 1983, pag. 16.
49. La Nazione, Florența, 02.06.1966, citat de: Pozzetto, op. cit., pag. 30.
50. The Memoirs of Bridget Hitler, edit. de Michael Unger, Londra 1979, pag. 22 și urm.
51. Roșa Albach-Retty, So kurz sind hundert Jahre, München 1979, pag. 171 și urm.

7.TEORETICIENI RASIALI ȘI FILOZOFI

Studii particulare

1. M.K., pag. 20 și urm.
2. Kubizek, op. cit., pag. 226.
3. M.K., pag. 93.
4. Wagener, op. cit., pag. 149.
5. M.K., pag. 36.
6. Kubizek, op. cit., pag. 225.
7. Albert Zoller, Hitler privat, Diisseldorf 1949, pag. 10.

8. Ibidem, pag. 40 și urm.
9. Houston Stewart Chamberlain, Die Grundlagen des 19. Jahrhunderts, München 1899, voi. I, pag. 278 și urm.
10. Wiener Deutsches Tagblatt, 10.09.1907.
11. UDW, Ostermond 1908, pag. 25, «Frauen-Frage».
12. Eduard Pichl, Georg Schonerer, voi. VI, Oldenburg, fără an (1938), pag. 533.
13. Florian Albrecht, Der Kampf gegen das Deutsclitum in der Ostmark. Flugschrift des AdT, Viena 1908, pag. 4 și urm., 7, 12 și urm., 15 și 16.
14. Wien AVA, N. Pichl, cutia 74, manifestul «Der Verein Sudmark und seine Gegner».
15. Aurelius Polzer, în: Jahrbuch fur Deutsche Frauen und Mădchen, edit. de Karl Iro, Viena 1904, pag. 72.
16. AdT, Ostermond (Aprilie) 1908, «Bismarck und Schonerer».
17. Harald Grăvell van Jostenoode, Das Ariertum und seine Feinde, în: Ostara, Viena 1908.
18. Harald Arjuna Grăvell von Jostenoode, Germanisches Zwolftafelgesetz, în: Ostara, Viena 1906, pag. 7. Guido von List
19. Pichl, op. cit., VI, pag. 534.
20. Guido List, Die Namen der Volkerstămme Germaniens und deren Deutung, Viena 1909, pag. 17.
21. Johannes Balzli, Guido v. List. Der Wiederentdecker Uralter Arischer Weisheit, Leipzit 1917, pag. 53 și urm.
22. Linzer Fliegende, 14.Heuert (Iulie) 1907.
23. în: List (vezi nota 2), pag. 112 și urm.
24. UDW, Hornung 1909/2022 n.N., H. Chr. Heinrich Meyer, Die Rita der Ariogermanen von Guido List, pag. 201-208.
25. Guido List, Die Armanenschaft der Ario-Germanen, voi. II, Viena 1911, pag. 86.
26. AA, II, pag. 71.
27. Guido List, Die Rita der Ariogermanen, Viena 1908, pag. 175 și urm.
28. Vezi nota 6.
29. List, Armaneschaft (vezi nota 7), pag. 107.
30. Guido List, Ubergang vom Wuotanstum zum Christentum, pag. 106.
31. Guido von List und die Bodenrechtsfrage, în: UDW, Lenzmond 1911, pag. 234-237.
32. Guido List, Die Bilderschrift der Ario-Germanen, Viena 1910, pag. 7 și urm.

33. Ibidem, pag. 361.
34. Linz OOLA, materialele Jetzinger, scrisoarea lui Kubizek din 06.05.1949.
35. Jăckel/Kuhn, op. cit., pag. 186.
36. M.K., pag. 557.
37. Reginald H. Phelps, Die Hitler-Bibliothek, în: Deutsche Rundschau 80, 1954, pag. 925. Cărțile se găsesc la Library of Congress, din Washington.
38. Nicholas Goodrick-Clarke, The Occult Roots of Nazism, Londra 1992, pag. 199.
39. Elsa Schmidt-Falk către prof. dr.Wilfried Daim; informație datorată amabilității prof. Daim.
40. Indicii referitoare la Wannieck în scrierile Societății List.Viena, arhiva particulară Daim. O martoră rămasă necunoscută către Dr. Hans Brunschlick, conf. scrisorii către prof. Daim, din 12.02.1995.
41. Jäckel/Kuhn, op. cit., pag. 187 și 186, berăria Hofbräuhaus din Munchen, la 13.08.1920. O declarație asemănătoare este făcută în fața lui Otto Strasser: «că în cazul chinezilor, egiptenilor etc. nici nu este vorba despre popoare unitare, ci că pe corpul unui popor de rasă inferioară se situase un cap nordic, care crease acele capodopere admirate de noi astăzi ca produse ale artei chinezești și egiptene. Când acest strat nordic subțire de la suprafață a dispărut, de ex. manciurianii, s-a terminat și cu arta de acolo». Otto Strasser, Aufbau des Deutschen Sozialismus, Praga 1936, pag. 118.
42. List (vezi nota 2), pag. 5.
43. M.K., pag. 421.
44. Domarus, op. cit., pag. 533, Cuvântarea ținută la Nurnberg la 14.09.1935.
45. Hitler, Reden, partea a lll-a 2, pag. 487 și 480. Cuvântarea ținută la întrunirea NSDAP din Munchen, la 29.11.1929.
46. Jăckel/Kuhn, op. cit., pag. 908 și urm., Munchen, 20.04.1923.
47. Gerhard Bredel, Der Fuhrer uber die Juden, Munchen 1943, pag. 64.
48. Guido List, Der Wiederaufbau von Carnuntum, Viena 1900.
49. Toate aceste declarații ale Elsei Schmidt-Falk sunt consemnate din memorie de prof. dr. Wilfried Daim în legătură cu o discuție din 22.02.1959, la Rosenheim; Arhiva particulară Daim, Viena.
50. Wilfried Daim, Der Mann, der Hitler die Ideen gab, Viena 1994, pag. 288.

51. Munchen, Judecătorie, documentele Camerei Arbitrale, acuzarea Elsa Schmidt-Falk, 25.03.1947. Aceste cercetări au fost făcute de dl. dr. Hans Brunschlik din Ottobrunn (Bavaria) pentru prof. Daim. îi aduc mulțumirile mele domnului prof. Daim pentru informație și pentru permisiunea plină de generozitate pe care mi-a acordat-o ca să cercetez aceste documente alcătuite pentru domnia sa.
52. Berlin BA, documente personale ale Camerei cu Bibliografii.
53. Guido List, Der Unbesiegbare, Viena, 1898, pag. 25.
54. Ibidem, pag. 12.
55. Ibidem, pag. 7.
56. Ibidem, pag. 9 și urm.
57. Ibidem, pag. 19 și urm.
58. Fritz Wiedemann, Der Mann, der Feldherr werden wollte, Velbert 1964, pag. 205.
59. M.K., pag. 73.
60. Domarus, op. cit., pag. 606, cuvântarea ținută la München la 14.03.1936.
61. Ibidem, pag. 700, cuvântarea ținută la Regensburg la 06.06.1937.
62. Ibidem, pag. 704, cuvântarea ținută la Wurzburg, la 27.06.1937.
63. List (vezi nota 7), pag. 179.
64. Gustave le Bon, Psychologie der Massen, Leipzig 1908, pag. 84.
65. Otto Dietrich, 12 Jahre mit Hitier, Munchen 1955, pag. 58.
66. Domarus, op. cit., pag. 568 și urm., cuvântarea ținută la Berlin la 25.01.1936.

Lanz von Liebenfels

1. Ekkehard Hieronimus, Lanz von Liebenfels. Eine Bibliographie, Toppenstedt 1991, pag. 12.
2. Guido List, Die Bilderschrift der Ario-Germanen, Viena 1910, pag. 285 și poza 376.
3. Familia Hoffenreich era catolică, conform fișei de la Evidența Populației; dar, conform declarației unei rude, domnul George Fischer, ea nu era „ariană" după legile rasiale ale Celui de al treilea Reich.
4. Wien, StLA, fișele de la Evidența Populației.
5. AdT, 01.04.1908, «Bismarck und Schonerer».
6. De exemplu: Katholizismus wider Jesuitismus, Frankfurt/M.1903, pag. 84.

7. AdT, 17.01.1909.
8. Ibidem, 30.01.1909.
9. Ibidem, 17.01.1909.
10. Guido von List, Die Namen der Volkerstâmme Germaniens und deren Deutung, Viena 1909.
11. Hieronimus (vezi nota 1), pag. 14.
12. J. Lanz-Liebenfels, Charakterbeurteilung nach der Schădelform, în: Ostara, 1910, pag. 7.
13. Hieronimus (vezi nota 1), pag. 36 și urm.
14. Lanz von Liebenfels, Die geheime Prostitution der «Anstândigen»... în: Deutsche Hochschul-Stimmen aus derOstmark, 23.04.1910, pag. 4 și urm.
15. J. Lanz-Liebenfls, Ober dar Wesen der Rasse, în: Deutsche Hochschul-Simmen aus der Ostmark, 15.01.1910, pag. 3 și urm.
16. J. Lanz-Liebenfels, Der Gefangene von Potsdam, în: AdT, 17.08.1911, pag. 1 și urm.
17. J. Lanz-Liebenfels, Die deutsche Studentenschaft und das deutsche Weib, în: Deutsche Hochschul-Stimmen aus der Ostmark, 11.12.1909, pag. 3.
18. J. Lanz-Liebenfels, Die rassenwirtschaftiiche Losung des sexuellen Problems, în: Ostara, 1909, pag. 1.
19. J. Lanz-Liebenfels, Die Komik der Frauenrechtlerei, eine heitere Chronik der Weiberwirtschaft, în: Ostara, Nr. 44, Rodaun 1911, pag. 2.
20. J. Lanz-Liebenfels, Rasse und Weib und seine Vorliebe fiir den Mann der minderen Artung, în: Ostara Nr.
21. martie 1908, pag. 15.
22. Deutsche Hochschul-Stimmen aus der Ostmark, 05.02.1910, pag. 3 și urm.
23. UDW, Hartung 1912, pag. 187 și urm.
24. J. Lanz-Liebenfels, Die Blonden als Schopfer der Sprachen, în: Ostara, 1911.
25. Die Fackel, sept 1913, pag. 44-46.
26. Daim, op. cit., pag. 151.
27. Die Fackel, 29.10.1913, pag. 6 și urm.
28. Washington, Library of Congress, Hitler Library, conform inventarului filmat, din München IfZ.
29. Peter Emil Becker, Zur Geschichte der Rassenhygiene. Wege ins Dritte Reich, Stuttgart 1988, pag. 384.

30. F. Dietrich, Jorg Lanz v. Liebenfels - 60 Jahre, Viena 1932, pag. 143.
31. Wien, Arhiva particulară Fischer; scrisoarea lui Luigi Hoffenreich din 03.08.1966 despre tatăl său, Ludwig Hoffenreich, și Georg Lanz.
32. Daim, op. cit., pag. 27 și urm.
33. Ibidem, pag. 279.
34. Scrisoarea doctorului Brunschlik din 12.01.1996, din Viena, Arhiva particulară Daim.
35. Acesta este titlul cărții lui Daim.
36. M.K., pag. 357.
37. Jăckel/Kuhn, op. cit., pag. 531, 16.12.1921.
38. M.K., op. cit., pag. 396 și urm.
39. Munchen IfZ, MA 744, număr-specimen al ziarului «Leib und Leben».
40. Reinhard Spitzy, So haben wir das Reich verspielt, Munchen 1986, pag. 131.

Hans Goldzier

1. Wagener, op. cit., pag. 466.
2. Th. Newest (Hans Goldzier), Einige Weltprobleme, partea a 7-a: Abgrunde der Wissenschaft, Viena 1911, pag. 9.
3. Th. Newest, Einige Weltprobleme, partea a 4-a: Vom Kometentrug zur Wirklichkeit der letzen Dinge, Viena 1906, pag. 12.
4. Th. Newest, Weltprobleme, partea a 6-a, Vom Zweck zum Ursprung des organischen Lebens, Viena 1908, pag. 136 și urm.
5. Ibidem, pag. 138.
6. Munchen IfZ, ED 60/2, Otto Wagener, Caiet 9, pag. 528.
7. Newest (vezi nota 4), pag. 141 și urm. și 192.
8. Wien StLA, Evidența Populației. La Evidența Populației din Baden nu s-au găsit date despre Goldzier.
9. Wagener, op. cit., pag. 468.

Hanns Horbiger și teoria genezei glaciare a cosmosului

1. Horbigers Glazial-Kosmogonie. Eine neue Entwicklungs-geschichte des Weltalls und des Sonnensystems, edit. de Philipp Fauth, Kaiserslautern 1913, VII și XI.
2. Rudolf John Gorsleben, Welteislehre und Edda. Der Schliissel zu Weltgeschehen, în: Zeitschrift fur Freunde der Welteislehre, 1926, pag.

209 și urm.
3. Monologe, op. cit., pag. 233, 25/26.01.1942.
4. Egon Friedell, Kulturgeschichte der Neuzeit, prima ediție începând cu 1927, reeditare la München 1974, pag. 1500 și urm.
5. Monologe, op. cit., 233, 25/26.01.1942.
6. Ibidem, 285 și urm, 20/21.02.1942.
7. Linz OOLA, acte politice, cutia 49, protocoale ale gauleiterului Eigruber despre discursuri ale iui Hitler 1941-43, 27.04.1942 la Munchen.
8. Brigitte Nagel, Die Welteislehre. Ihre Geschichte und ihre Bedeutung im Dritten Reich, în: Medizin, Naturwissen-schaft, Technik und Nationalsozialismus, edit. de Christoph Meinel și Peter Voswinckel, Stuttgart 1994, pag. 166-172.
9. Otto Strasser, Der Aufbau des Deutschen Sozialismus, Praga 1936 (ed. a doua), pag. 132.
10. Conform informațiilor pe care a avut amabilitatea să mi le dea dna Elisabeth Orth, nepoata lui Horbiger.

Otto Weininger

1.Otto Weininger, Geschlecht und Charakter, Viena 1905 (ediția a treia), pag. 418.
1. Ibidem, pag. 451 și urm.
2. Ibidem, pag. 454.
3. Ibidem, pag. 428 și urm.
4. Jacques Le Rider, Otto Weininger als Anti-Freud, în: Katalog Traum und Wirklichkeit, Viena 1985, pag. 248 și urm.
5. Weininger (vezi nota 1), pag. 320.
6. Ibidem, pag. 403 și urm.
7. Ibidem, pag. 112.
8. Ibidem, pag. 411.
9. Ibidem, pag. 460 și urm.
10. Arthur Trebitsch, Geist und Judentum, Viena 1919, pag. 209.
11. DieFackel, 17.10.1903.
12. Monologe, op. cit., pag. 148, 01/02.12.1941.
13. Frank, op. cit., pag. 313.
14. Jăckel/Kuhn, op. cit., pag. 199, 13.08.1920.

Arthur Trebitsch

1.Richard Wagner, Das Kunstwerk der Zukunft, în: Gesammelte Werke, pag. 157.
2. Walther Warlimont, Im Hauptquartier der deutschen Wehrmacht 1939 bis 1945, Frankfurt/M.1946, pag. 401.
3. NNZ, 1909, Nr. 4, 9.
4. Arthur Trebitsch, Geist und Judentum, Viena 1919, pag. 174.
5. Die Fackel, 08.05.1913, pag. 44 și urm.
6. Roderich Muller-Guttenbrunn, Der brennende Mensch. Das geistige Vermăchtnis von Arthur Trebitsch, Leipzig 1930, pag. 132.
7. Ibidem, pag. 189.
8. Trebitsch (vezi nota 4), pag. 238 și urm.
9. Theodor Lessing, Der jiidische SelbsthaB, Berlin 1930, pag. 119 și urm.: noi contribuții la această temă la: Sander L. Gilman, Jiidischer SelbsthaB. Antisemitismus und die verborgene Sprache der Juden, Frankfurt/M., 1993.
10. Muller-Guttenbrunn (vezi nota 6), pag. 322 și urm.
11. München IfZ, ED 209/34, N. Heiden, manuscris pag. 17.
12. Dietrich Eckart, Der Bolschewismus von Moses bis Lenin, Munchen 1925, pag. 31 și 54.
13. Friedrich Heer, Der Glaube des Adolf Hitler, Munchen 1968, pag. 167 și urm., după o scrisoare a baronului Falk von Gagern către Heer, din 10.01.1968. în decembrie 1955 baronul (născut în 1912) i-a confirmat autoarei că tatăl său, Friedrich, a fost un prieten apropiat al lui Trebitsch. Acesta fusese în 1926 la Munchen și exprimase apoi aprecieri foarte critice la adresa ambianței lui Hitler - mai ales la adresa lui Gregor Strasser - categorisind-o drept periculoasă deoarece era Jidovită".

Contribuții vieneze la formarea concepției despre viață a lui Hitler

1. Chamberlain, op. cit., voi. I, VIII și urm.
2. Speer, Tagebiicher, op. cit., pag. 95. , [
3. M.K., pag. 371.
4. Ibidem, pag. 201.
5. Jăckel/Kuhn, op. cit., pag. 887, cuvântarea ținută la Munchen la 15.04.1923.
6. Goebbels, Tagebucher, partea a ll-a, voi. 7, Munchen 1993, pag. 295 și urm., 08.02.1943.

8.MODELELE CĂLĂUZITOARE ÎN POLITICĂ

Georg Schonerer—Fiihrerul

1. M.K., pag. 106.
2. AdT, 17.07.1909.
3. AdT, 21.07.1909.
4. Wien AK. număr special la aniversarea a 100 de ani de la naştere, 1942.
5. Pichl, op. cit., I; (Herwig), Georg Schonerer, Viena 1912, pag. 70, cuvântarea ţinută la 18.12.1878.
6. Wien N6LA, N. Mescerny von Tsoor/Schonerer carton 20, Zwettl, 07.01.1879.
7. Ibidem, Ottenschlag, 06.01.1879.
8. Ibidem.Viena, 08.01.1879.
9. Ibidem, Viena, 14.01.1879.
10. (Anonim), Wien und die Wiener. Schilderungen eines fahrenden Gesellen, Berlin 1893, pag. 135.
11. Pichl, op. cit., I, pag. 162.
12. Pichl, op. cit., II, pag. 240 şi urm.
13. Pichl, op. cit., IV, pag. 586 şi urm.
14. St P HdA, 12.02.1884.
15. N. Stein, Flugbiatt mit antisemitischen Zitaten beruhmter Mănner.
16. Pichl, op. cit., II, pag. 2, 28.04.1887.
17. Eduard Frauenfeld despre Schonerer, în: Wiener Neueste Nachrichten, 26.09.1942, pag. 2.
18. Arthur Schnitzler, Jugend in Wien, Munchen 1971, pag. 138.
19. AdT, 11.04.1908, pag. 1, «Ein bedeutsames Gedenk-fest.»
20. 1898 la Bodenbach; Pichl, op. cit., VI, pag. 198.
21. Pichl, op. cit., VI, pag. 196.
22. Georg Schonerer, Die deutsche Selbstentmannung. Cuvântare ţinută la Parlament la 05.11.1906, extras.
23. Citat la: A. Ciller, Deutscher Sozialismus in den Sudetenlăndern und der Ostmark, Hamburg 1943 (ed. a doua), pag. 33.
24. Pichl, op. cit., V, pag. 153.
25. Deutsche Hochschul-Stimmen aus der Ostmark, 01.01.1910, pag. 8.
26. Viktor Lischka in AdT cu ocazia excluderii lui Karl Iro 1913; Pichl, op. cit., V, pag. 332.

27. UDW, 16.01.1893, cutia poștală.
28. Pichl, op. cit., II, pag. 429.
29. Citat reprodus deseori pe manifeste antisemite și în calendare pangermaniste.
30. Pichl, op. cit., II, pag. 31.
31. Wien AAK, la rubrica Schonerer: articol copiat de Eduard Pichl, Schonerer und Wien, 1942.
32. Georg Ritter von Schonerer, cuvântarea despre presă, 24.02.1888. Extras, Viena 1888.
33. NWT, 19.11.1884; Brigitte Hamann, Rudolf Kronprinz und Rebeli, Viena 1978, pag. 405.
34. Ibidem, pag. 191.
35. Ibidem.
36. M.K., pag. 56 și urm.
37. Pichl, op. cit. I, pag. 145, cuvântare ținută în Parlament la 18.03.1887.
38. Scheicher, op. cit., voi. IV, pag. 371.
39. Hamann (vezi nota 33), pag. 408 și urm.
40. NWT, 24.11.1897.
41. Schonerer, Apelul din noiembrie 1898; UDW, 16. Nebelungs 1898, citat foarte des; vezi și: AdT, 17.Hartungs 1909.
42. Pichl, op. cit., IV, pag. 93.
43. Walter Ferber, Die Vorgeschichte der NSDAP in Oster-reich, Konstanz 1954, pag. 22.
44. AdT, 17.Hartungs 1909.
45. Pichl, op. cit., V, pag. 385.
46. Ferber (vezi nota 43), pag. 22 și urm.
47. Pichl, op. cit., VI, pag. 195.
48. M.K., pag. 127 și urm.
49. Ibidem, pag. 133. ::
50. Kubizek, varianta întâi, pag. 42 și urm.
51. Hitler către Fritz Schâffer, 07.12.1929; în: Hitler R@<ien, voi. III, partea a 2-a, pag. 510.
52. AdT, 08.01.1909, pag. 2.
53. M.K., pag. 116 și urm.
54. Ibidem, pag. 103 și urm.
55. Ibidem, pag. 106 și urm.
56. Ibidem, pag. 99.
57. Jăckell/Kuhn, op. cit., pag. 999, cuvântarea ținută la 05.09.1923 la

Munchen.
58. M.K., pag. 128.
59. Helmut Heiber, Walter Frank und sein Reichsinstitut fur Geschichte des neuen Deutschlands, Stuttgart 1966, pag. 356. Primele patru volume au apărut până în 1923 sub pseudonimul «Herwig».
60. Harald Tichy, Franz Stein, ein groBdeutscher Kämpfer, Krems 1942, pag. 13 și urm.
61. N.Stein, proprietate particulară.
62. N. Stein, manifest pentru expoziție.

Franz Stein și mișcarea muncitorească pangermanistă

1. AdT, o1.04.1888.
2. Situația surselor de informație pentru activitatea lui Stein este dezolantă. Aproape că nu există literatură despre el. Moștenirea sa a fost împrăștiată în anii optzeci. Autoarei i-a reușit doar să depisteze la un negustor de lucruri vechi, din Viena, o mică parte din ea, constând din acte personale, câteva scrisori și fotografii. El este citat aici ca N. Stein.
3. Hammer-Jahrbuch fur 1911, edit. de Franz Stein, pag. 178.
4. Pichl, op. cit., VI, pag. 230.
5. N. Stein, tiposcript al amintirilor, nedatat, pag. 11 și urm.
6. München Ifz, FA 88/fasc. 166, însemnările lui Eugen Haug.
7. M.K., pag. 9.
8. Citat mereu în «Hammer» și în «Hammer-Jahrbuch».
9. Citat de: Alois Ciller, Deutscher Sozialismus in den Sudetenländern und der Ostmark, Hamburg 1943, pag.62.
10. Cuvântare ținută la 07.12.1905, tipărită în: AdT, 10.12.1905, și în extrase.
11. Ibidem.
12. Pichl, op. cit., V, pag. 192, cuvântare ținută la 27.04.1906.
13. Wien AVA, N. Pichl, carton 75; Franz Stein, Die Unterschiede zwischen den Anschauungen der deutschvolkischen und sozialdemokratischen Arbeiterschaft. Cuvântarea a fost tipărită și la Gablonz, din regiunea germană a sudeților, în 1899.
14. AZ, 18.03.1908.
15. Hammer-Jahrbuch 1913, pag. 113.
16. St.P HdA, 07.12.1905, tipărit în: AdT, 10.12.1905, și în numeroase extrase de mai târziu.

17. Picker, op. cit., pag. 206, 08.04.1942.
18. Ciller (vezi nota 9), pag. 30.
19. Programul Partidului Muncitoresc German din 1904, la Ciller, op. cit., pag. 135.
20. Ciller (vezi nota 9), pag. 78.
21. Andrew C. Whiteside, Nationaler Sozialismus in Osterreich vor 1918, în: VjZg 1961, pag. 340 și urm.
22. Reginald H. Phelps, Die Hitler-Bibliothek, în: Deutsche Rundschau, Baden-Baden 1954, pag. 928.
23. Wien AdR, corespondența lui Burckel 99/183.
24. Koblenz BA, NS 10, 14.04.1937.
25. Berlin BA, acte personale Stein; și la: N. Stein.
26. NWT, 24.07.1943.

Karl Hermann Wolf — radicalul german

1.NWT, 18.06.1941, la: Ciemens Weber, Karl Hermann Wolf, disert. dactilografiată, Viena 1975, pag. 357.
2. Koblenz BA, NS 26/64, «Meine Begegnung mit Hitler».
3. VB, 18.06.1941.
4. Domarus, op. cit., pag. 1724.
5. Deutsche Wacht, 08.08.1886, la: Weber (vezi nota 1), pag. 23.
6. Max von Millenkovich-Morold, Vom Abend zum Morgen. Aus dem alten Osterreich ins neue Deutschiand, Leipzig 1940, pag. 145.
7. Robert Ehrhart, Im Dienste des alten Osterreich, Viena 1958, pag. 85.
8. Weber (vezi nota 1), pag. 133.
9. ODR, 13.07.1897; Weber (vezi nota 1), pag. 132. '
10. Ehrhart (vezi nota 7), pag. 85.
11. 2 H.Friedrich Austerlitz, Vom Schwarzrotgold bis Schwarzgelb, Viena 1911, pag. 10.
18. Engelbert Pernerstorfer, Von Schonerer bis Wolf, în: Der Kampf, o1.06.1911.
19. DVB fur Galizien, 24.09.1909, pag. 1 și urm.
20. NWT, 13.05.1913.
21. Weber (vezi nota 1), pag. 233 și urm.
22. AZ, 16.10.1908, pag. 3.
23. Citat de Pulzer, pag. 174.
24. Deutsche Volks-Zeitung (Reichenberg), 29.10.1886; Weber (vezi nota

1), pag. 34.
25. Prelatul Scheicher în N6L, la 28.04.1893; StP N6L, pag. 444.
26. DVB fur Galizien, 24.09.1909, pag. 1 și urm.
27. StP HdA, a 363-a ședință, 11.12.1905, pag. 32869-32873.
28. Ședința HdA din 04.11.1897; Weber (vezi nota 1), pag. 105.
29. ODR, 28.01.1894, «Grundet deutschnationale Tischge-sellschaften!».
30. ODR, 31.05.1908.
31. Aufruf des Vereins «Deutsche Volksgenossen»; proprietate particulară.
32. NWJ, 02.12.1908.
33. StP HdA, 22.01.1909, pag. 8446 și urm. I
34. AdT, 23.02.1908. ;
35. NIK, 24.11.1908. '
36. StP HdA, 03.12.1908, pag.76-88. ..;
37. Somary, op. cit., pag. 24.
38. Ștefan Zweig, Die Welt von gestern, Hamburg 1965, pag. 68 și urm.

Dr. Karl Lueger — tribunul poporului

1. M.K., pag. 58.
2. Franz Stauracz, Dr. Karl Lueger. 10 Jahre Burgermeister, Viena, 1907, pag. 189.
3. M.K., pag. 58.
4. Ibidem.
5. Monologe, op. cit., pag. 153, 17.12.1941.
6. DVB, 04.07.1908, pag. 1, Wien und die Tschechen.: .•
7. AZ, 11.03.1910, Austerlitz, Nachruf Lueger.
8. Monologe, op. cit., pag. 153, 17.12.1941. /
9. M.K., pag. 74.
10. Ibidem, pag. 133.
11. Monologe, op. cit., pag. 153, 17.12.1941.
12. Picker, op. cit., pag. 300.
13. Erich Graf Kielmansegg, Kaiserhaus, Staatsmănner und Politiker, Viena 1966, pag. 390.
14. Hitler Reden, III, partea a 2-a, pag. 146, cuvântare ținută la 03.04.1929.
15. Kielmansegg, op. cit., pag. 391.
16. Scheicher, op. cit., IV, pag. 410.

17. Ibidem, IV, pag. 414.
18. Ibidem, IV, pag. 417.
19. Austerlitz, în: AZ, 11.03.1910.
20. M.K., pag. 109.
21. Lista în IWE.o4.01.1908.
22. Stauracz (vezi nota 2), pag. 77.
23. Monologe, op. cit., pag. 153, 17.12.1941.
24. WSMZ, o6.04.1908.
25. NIK, 12.09.1908.
26. NIK, 27.11.1908.
27. NWT, 27.10.1908.
28. Viena nu a avut și nu are un «primar general», ci un «primar» - o greșeală care, desigur, nu poate fi imputată lui Hitler, ci celor care au consemnat protocolul.
29. Picker, op. cit., pag. 300, 15.04.1942.
30. Kielmansegg, op. cit., pag. 365.
31. M.K., pag. 130.
32. Koblenz Ba R 18/5018, Franz Stein, Schonerer und Lueger.
33. StP Hda, 13.02.1890, pag. 13385 și 13388.
34. Paul von Pacher la 15.10.1896, citat de: Clemens Weber, Karl Hermann Wolf, disert. dactilogr., Viena 1975, pag. 103.
35. Friedrich Funder, Vom Gestern ins Heute, Viena 1952, pag. 145.
36. NFP, 02.04.1895.
37. Felix Salten, Das osterreichische Antlitz, Berlin fără an (1909) pag. 135 și urm.
38. Ibidem, pag. 137.
39. Hugo von Hofmannsthal, Buch der Freunde, Leipzig 1922, pag. 74.
40. Marianne Beskiba, Aus meinen Erinnerungen an Dr. Karl Lueger, Viena, fără an, pag. 6 și urm.
41. Salten, op. cit., pag. 132 și urm.
42. Max von Millenkovich-Morold, Vom Abend zum Morgen, Leipzig 1940, pag. 227 și urm.
43. Felix Salten, în NFP, 19.09.1926, Denkmalenthullung in Wien.
44. M.K., pag. 116.
45. Ibidem, pag. 107.
46. Ibidem, pag. 197 și urm.
47. Ibidem, pag. 52.
48. ibidem, pag. 534.

49. Alfred Stein, Adolf Hitler und Gustave le Bon în: Geschichte îri Wissenschaft und Unterricht, Stuttgart 1955, pag. 362-368.
50. Theodor Herzl, Zionistisches Tagebuch, Berlin 1983, pag. 65. Vedere de ansamblu asupra «trioului
austriac» Schonerer, Lueger și Herzl la: Cari E. Schorske, Wien. Geist und Gessellschaft im Fin de siecle, Frankfurt/M. 1982, mai ales pag. 155.:f
51. StP HdA, 13.02.1890, pag. 13391.
52. Kielmansegg, op. cit., pag. 401.
53. StP N6L, 28.04.1893, pag. 447, deputatul Ernst Schneider.
54. Dr. KarI Lueger, cuvântări ținute la Viena la 20.07.1899, St. Polten 1899, pag. 25 și urm.
55. StP HdA, 26.05.1894, pag. 14622 și urm. 5;
56. Salten, op. cit., pag. 132. *
57. StP HdA, o6.05.1898. /,
58. Rudolf Kuppe, KarI Lueger und seine Zeit, Viena 1$33, pag. 216 și urm.
59. Un exemplu la Kolin, în: WSMZ, 21.04.1913, pag. A.ț
60. StP HdA, 13.02.1890, pag. 13386-13393.
61. Ibidem.
62. Scheicher, op. cit., voi. V, pag. 141 și urm.
63. Ibidem, voi. IV, pag. 153.
64. Felix Braun, Das Licht der Welt, Viena 1949, pag. 135.
65. Bukowinaer Volksblatt, 12.07.1908, citat de: Dr. Straucher, StP HdA, 15.07.1908, pag. 11788 și urm.
66. Kielmansegg, op. cit., pag. 382.
67. Sigmund Mayer, Die Wiener Juden, Viena 1917, pag. 475.
68. Sigmund Mayer, Ein judischer Kaufmann, Leipzig 1911, pag. 296 și 298 și urm.
69. Arthur Schnitzier, Jugend in Wien, München 1971, pag. 129. Este ciudat că până în ziua de astăzi nu există o biografie științifico-critică a lui Lueger în limba germană. Lucrarea bazată pe surse: Richard S. Geehr, Mayorof fin de siecle Vienna, Detroit 1990, nu este încă tradusă.
70. Monologe, op. cit., pag. 152 și um., 17.12.1941.
71. M.K., pag. 131 și urm.
72. Gemeindezeitung, 08.01.1889, citată la: Brigitte Hamann, Rudolf Kronprinz und Rebeli, Viena 1978, pag. 413.
73. M.K., pag. 108 și urm.
74. Ibidem, pag. 130.

75. Kielmansegg, op. cit., pag. 386.
76. P. Heinrich Abel, SJ, «Wetterleuchten. Meteorologische Schwankungen in der religios-politischen Amosphăre Osterreichs», Viena 1909.
77. Peter G.J. Pulzer, Die Enstehung des politischen Antisemitismus in Deutschland und Osterreich 18671914, Giitersloh 1966, pag. 58.
78. P. Abel, SJ, Wiener Männerwallfahrten nach Mariazell, Viena 1907, pag. 219, predică festivă ținută în iulie 1906.
79. P. Heinrich Abel, SJ, Zuriick zum praktischen Christentuml, broșură a poștei imperiale, Viena 1895, pag. 87.
80. Geehr (vezi nota 69), pag. 291 și urm.
81. Brigitte Hamann, Eduard SueB als liberaler Politiker, în: Sitzungsberichte der Osterreichischen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, voi. 422, Viena 1983, pag. 79-100, aici 94.
82. Ein Leben fur Kunst und Volksbildung. Erinnerungen Eduard Leischings, edit. de Robert Kann și Peter Leisching, Viena 1978, pag. 66 și urm. și 138.
83. Joseph Scheicher, Aus dem Jahre 1920. Ein Traum, St. Polten 1900, pag. 63.
84. Ibidem,pag. 76. ,
85. Ibidem,pag. 88. |
86. Ibidem. 4
87. Ibidem,pag. 41. ,
88. Ibidem,pag. 61 și urm. ,
89. AZ, 05.06.1908, pag. 3. ,[
90. DVB, 08.12.1905, pag. 8.
91. WSMZ, 06.04.1908.
92. M.K., pag. 107.
93. Reden, St. Polten 1899, pag. 32.
94. DVB, 19.01.1908, pag. 5.
95. IKZ, 31.01.1909.
96. Kielmansegg, op. cit., pag. 380 și 403.
97. De exemplu: AZ, 18.06.1911, pag. 21.
98. DVB, 01.06.1911, pag. 4.
99. BBN, 21.07.1912, pag. 5.
100. SJSW pe 1908, Viena 1910, pag. 832. :
101. Monologe, op. cit., pag. 73 și urm.., 01.10.1941.

102. Kokoschka, op. cit., pag. 59.
103. Monika Glettler, Die Wiener Tschechen um 1900, Viena 1972, pag. 293 și urm.
104. Reichspost, 19.10.1909, pag. 2.
105. Citat la: Glettler, op. cit, pag. 311.
106. M.K., pag. 59.
107. Bonn PA, Osterreich 70, Tschirschky către Biilow, 11.02.1909.
108. Franz Stauracz, Dr. Karl Lueger. Zehn Jahre Biirgermeister, Viena, 1907.
109. Bonn PA, Osterreich 86, Nr. 2, 15.03.1910. j
110. M.K., pag. 132 și urm.
111. AZ, 11.03.1910. • <f
112. M.K., pag. 133 și urm.
113. Ibidem, pag. 110.
114. Ibidem, pag. 106.
115. Monologe, op. cit., pag. 153, 17.12.1941.
116. Kubizek, op. cit., pag. 114.
117. Ibidem, pag. 297.
118. Hitler, Zweites Buch, pag. 95 și urm.
119. M.K., pag. 129.
120. Goebbels, Tagebucher, partea a ll-a, voi. 3, Munchen 1994, pag. 473, 15.03.1942.

9. CEHII DIN VIENA

1. Urbanitsch, op. cit., pag. 90.
2. NWB-Kalender, 1913, pag. 64.
3. Urbanitsch, op. cit., pag. 54.
4. Friedrich Prinz, Geschichte Bohmens 1848-1948, Frankfurt/M 1991, pag. 221.
5. Bonn AA PA, Osterreich 70, Strict secret, Brockdorff-Rantzau, 16.08.1909.
6. Urbanitsch, Tabela 1.
7. M.K., pag. 101.
8. Anton Schubert, Das Deutschtum im Wirtschaftshaushalte Osterreichs, partea a ll-a, Reichenberg 1906, pag. 200.
9. Ibidem, pag. 235.
10. UDW, 19.03. și o1.04.1908.

11. Koeppen, op. cit., pag. 34. Trebuie să fie „k.k.", deoarece Hitler se referă, fără nici un dubiu, la Cisleithania, fără Ungaria.
12. Conform lui Picker, op. cit., pag. 198, 05.04.1942, «din 1880 funcționari ai Curții cezaro-crăiești... 1630 erau cehi și doar 170 erau germani.»
13. Citat de: Michael John, Albert Lichtblau, Schmelztiegel Wien einst und jetzt, Viena 1990, pag. 19.
14. Otruba, op. cit., pag. 237.
15. Eduard Suel3, Erinnerungen, Leipzig 1916, pag. 38.
16. Monika Glettler, Die Wiener Tschechen um 1900, Viena 1972, pag. 41 și urm.
17. AdT, 17.08.1909.
18. BBN, 28.07.1912, pag. 2, «Der deutsche Charakter Wiens bedroht».
19. Der Hammer, 15.10.1909.
20. Glettler, op. cit., pag. 341.
21. IKZ, 22.08.1909.
22. AdT, 17.06.1908.
23. Ibidem, 16.01.1909, «Der deutsche Charakter Wiens».
24. Wien AVA, Mdl Prăs. N. Ost. 1909-1910, cutia 22, Nr. 2824/7, 13.08.1909.
25. StP NOL, 09.10.1909.
26. StP HdA, 26.11.1909, pag. 493.
27. Prager Tagbiatt, 25.09.1909. :
28. Reichspost, 09.10.1909.
29. IKZ, 12.08.1909.
30. AZ, 13.08.1909.
31. IKZ, 14.08.1909.
32. Ibidem, 13.08.1909. :
33. AdT, 17.08.1909.
34. Ibidem.
35. VB, 10.04.1938, Anexa, pag. 10 și urm.
36. Glettler, op. cit., pag. 298.
37. Ibidem, pag. 306.
38. DVB, 19.01.1911, pag. 1.
39. NFP, 09.08.1909, AdT, 10.08.1909.
40. NFP, 09.08.1909.
41. DVB pentru Galiția, o1.07.1910, pag. 4. r
42. Glettler, op. cit., pag. 302.

43. StP NOL, 16.09.1909, pag. 308; Karl Seitz a fost primar al Vienei între 1923 și 1934.
44. Nowa Reforma, o9.10.1909, citat de: DVB pentru Galiția, 05.11.1909, pag. 1.
45. AZ, 15.08.1909.
46. IKZ, O8.10.1909.
47. Afacerea foarte încâlcită este documentată de: Glettler, op. cit., pag. 338 și urm.
48. Viktor Adler, corespondența cu August Bebel și Karl Kautsky, Viena 1954, pag. 508.
49. Bonn AA PA, Osterreich 91, A 17109, Viena, 10.10.1911.
50. Ludwig Brugel, Geschichte der osterreichischen Sozialdemokratie, voi. 5, Viena 1925, pag. 41.
51. BBN, o7.03.1912, pag. 1-3.
52. Hans Mommsen, Die Sozialdemokratie und die Nationalitătenfrage im habsburgischen Vielvolkerstaat, Viena 1963, pag. 413.
53. Adler (vezi nota 48), op. cit., pag. 352, Viena 01.06.1901.
54. Din moștenirea lui Kautsky; citat de: Mommsen, op. cit., pag. 110, 15.08.1911. "
55. Geschichte des Soziaiismus, edit. de Jacques Droz, voi. IV, Frankfurt/M. 1975, pag. 124.
56. Der Hammer, 16.02.1909.
57. Scrisoarea lui Hermann Bahr, la: Brigitte Hamann, Bertha von Suttner. Ein Leben fur den Frieden, Munchen 1986, pag. 473 și urm.
58. StP HdA, 04.02.1909, pag. 8583 și urm.
59. StP HdA, 17.12.1908, pag. 8183 și urm.
60. Deutsche Hochschul-Stimmen aus der Ostmarkj 27.11.1904, pag. 4.
61. AdT, 10.08.1910, pag. 3.
62. Prin amabilitatea prințului Karl Schwarzenberg.
63. Monologe, op. cit., pag. 216, 22.01.1942.
64. Heiber, op. cit., pag. 228 și urm., Bormann către Lammers, 8.01.1941.
65. M.K., pag. 119. '.
66. Urbanitsch, op. cit., pag. 67.
67. Deutsche Hochschul-Stimmen aus der Ostmark, 20.11.1909.
68. Kubizek, op. cit., pag. 297 și urm.
69. Guido List, Die Bilderschrift der Ario-Germanen, Viena 1910, pag. 49.
70. Kubizek, op. cit., pag. 188.

71. Monologe, op. cit., pag. 227 și urm., 25.01.1942.
72. Koeppen, op. cit., pag. 43, 06.10.1941.
73. Monologe, op. cit., pag. 216, Wolfsschanze, 22.01.1942.
74. M.K., pag. 428.
75. Koeppen, op. cit, 06.10.1941.
76. Heiber, op. cit., pag. 219; conform raportului trimis Ministerului de Externe, 05.10.1940.
77. Picker, op. cit., pag. 321 și urm., 20.05.1942.
78. Koeppen, op. cit., pag. 31, 01.10.1941.
79. Monologe, op. cit., pag. 405, 25.06.1943.

10. EVREII DIN VIENA

1. DVB, 17.09.1895, pag. 7.
2. Urbanitsch, op. cit., pag. 57.
3. Rudolf Vrba, Die Revolution in RuBland, Praga 1906, voi. I, pag. 316.
4. Jakob Wassermann, Mein Weg als Deutscher und Jude, Berlin 1921, pag. 102 și urm.
5. Leo Goldhammer, Die Juden Wiens. Eine statistische Studie, Viena 1927, pag. 37 și urm.
6. Jakob Thon, Die Juden in Osterreich, edit. de Bureau fur Statistik der Juden, Berlin 1908, pag. 102.
7. Goldhammer (vezi nota 5), pag. 40.
8. Hans Tietze, Die Juden Wiens, Viena 1933, pag. 212.
9. R. Granichstaedten-Cerva/J. Mentschl/G. Otruba, Altosterreichische Unternehmer, Viena 1969, pag. 40 și urm.
10. Hermann Bahr, Austriaca, Viena 1911, pag. 123.
11. Alfred Roller, Die Bildnisse Gustav Mahlers, Leipzig 1922, pag. 25.
12. Goldhammer (vezi nota 5), pag. 17 și urm.
13. StP HdA, 20.06.1908.
14. NNZ, 15.01.1909.
15. Theodor Billroth, Ober das Leben und Lernen der medi-zinischen Wissenschaften an den Universitäten der deutschen Nation, Viena 1876.
16. N. Stein, Zitatsammiung zur Vorbereitung der Schonerer -Ausstellung 1942.
17. Klaus Hodl, Als Bettler in die Leopoldstadt, Viena 1994, pag. 39.
18. NWJ, 02.12.1908, pag. 3.
19. însemnare în jurnalul intim al arhiducesei, la data de 28.07.1887, citată

de: Brigitte Hamman, Rudolf, Kronprinz and Rebeli, Viena 1978, pag. 404 și urm.
20. BBN, 22.12.1912, pag. 1.
21. (Anonim), Wien und die Wiener. Schilderungen eines fahrenden Gesellen, Berlin 1893, pag. 128.
22. OVP, o7.08.1910, pag. 1, «Das Hausierverbot und die Judenpresse».
23. M.K., pag. 59.
24. Jahrbuch fur deutsche Frauen und Mădchen, edit. de Karl Iro, Viena 1904, pag. 78.
25. Sigmund Mayer, Ein judischer Kaufmann, Leipzig 1911, pag. 343.
26. Hodl (vezi nota 17), pag. 68.
27. Anna Staudacher, Die Aktion «Girando». Zur Geschichte des internationalen Mădchenhandels in Osterreich-Ungarn um 1885, în: Das Weib existiert nicht fur sich, edit. de Heide Dienst, și Edith Sauer, Viena 1990, pag. 97 și urm.
28. Josef Schrank, Der Mădchenhandel und seine Bekămpfung, Viena 1904, pag. 71.
29. Ibidem, pag. 37 și urm.
30. Citat de: Hodl (vezi nota 17), pag. 68.
31. NNZ, 01.01.1909.
32. Hodl, (vezi nota 17), pag. 91.
33. Bertha Pappenheim/Sara Rabinowitsch, Zur Lage der judischen Bevolkerung in Galizien. Reise-Eindriicke und Vorschiăge zur Besserung der Verhăltnisse, Frankfrt/M., 1904.
34. Mayer (vezi nota 25), pag. 326 și urm.
35. M.K., pag. 63.
36. StP HdA, 20.06.1908, pag. 6119.
37. SP HdA, 20.06.1908, citat de: Brigitte Hamann, Der Verein zur Abwehr des Antisemitismus, în: Die Macht der Bilder, Catalog, edit. de Muzeul Evreiesc al orașului Viena, Viena 1995, pag. 253 și urm.
38. Anton Schubert, Das Deutschtum im Wirtschafts-haushalte Osterreichs, partea a ll-a: Die Abgaben-leistungen der Deutschen in Osterreich an den Staat, Reichenberg 1906, pag. 208.
39. StP HdA, pag. 91, 20.06.1908, pag. 6127.
40. Hitler, Reden III, partea a 2-a, pag. 520. Scrisoarea către Fritz Schăffer, VB, 07.12.1929 și nota explicativă.
41. NNZ, 03.07.1908.
42. Hodl (vezi nota 17), pag. 121.

43. Wassermann, op. cit., pag. 107 și urm.
44. Ibidem, pag. 119.
45. Joseph Roth, Juden auf Wanderschaft. Prefața noii ediții din 1937, Koln 1976, pag. 75 și urm.
46. Max Nordau, Der Zionismus und seine Gegner, în: Die Welt, Viena, 20.05.1898, pag. 1.
47. Wassermann, op. cit., pag. 110.
48. Roth (vezi nota 45), pag. 17.
49. Max Nordau, Zionismus und Antisemitismus, în: Die Welt, iulie 1899, Nr. 30, pag. 4.
50. Nordau (vezi nota 46), pag. 1 și urm.
51. Gerald Stourzh, Die Gleichberechtigung der Volksstâmme als Verfassungsprinzip 1848-1918, în: Urbanitsch, op. cit., pag. 1037.
52. Nordau (vezi nota 50).
53. Karl Kraus, Eine Krone fur Zion, Viena 1898.
54. Nordau (vezi nota 50).
55. M.K., pag. 60 și urm.
56. Vrba, op. cit., pag. 338.
57. Ibidem, pag. 344.
58. Ibidem, pag. 314 și urm.
59. Helga Riesinger, Leben und Werk des osterreichischen Politikers Wilhelm Ellenbogen, disert. dactilogr., Viena 1969, pag. 32 și urm.
60. DVB, 06.12.1905, pag. 1.
61. Ibidem, pag. 6.
62. Ibidem, 08.12.1905, pag. 2.
63. Ibidem, pag. 3.
64. StP HdA, 27.03.1906, pag. 35688 și urm.
65. Vrba, op. cit., pag. 216.
66. Ibidem, pag. 238.
67. Ibidem, pag. 210.
68. Ibidem, pag. 211.
69. Ibidem, pag. 222.
70. Ibidem, pag. 330.
71. Conform VB, 15/16.04.1923, Jăckel 888.
72. DVB, 09.01.1908, pag. 1.
73. Ludwig Brugel, Geschichte der oosterreichischer Sozialdemokratie, vol. 5, Viena 1925, pag. 97.
74. Walther Rathenau in der NFP, 25.12.1909.

75. BBN, 10.05.1914, pag. 4 și urm.
76. ODR, 04.07.1908.
77. Zur Judenfrage, în: Der deutsche Eisenbahner, 10.11.1908, pag. 4 și urm.
78. Domarus, op. cit., 1868, 26.04.1942, în ultima ședință a Parlamentului Germaniei Mari.
79. M.K., pag. 70.
80. Ibidem, pag. 46.
81. Speer, Tagebucher, pag. 530.
82. M.K., pag. 69.
83. Ibidem, pag. 59.
84. Ibidem, pag. 59 și urm.
85. Ibidem, pag. 60.
86. Ibidem, pag. 64.
87. Declarație dată de Marianne Koppier.
88. Dr. Eduard Bloch, as told to J.D. Ratcliff, My Patient, Hitler. II, Colliers, 22.03.1941, pag. 69.
89. Speer, op. cit., pag. 112.
90. Smith, op. cit., pag. 150.
91. Wagener, op. cit., pag. 343.
92. Ibidem, pag. 144.
93. M.K., pag. 69.
94. Speer, Tagebucher, op. cit., pag. 531.
95. Adolf Hitlers drei Testamente, edit. de Gert Sudholt, Leoni fără an, pag. 10.
96. M.K., pag. 781.
97. Ibidem, pag. 225.

Excurs: Două exemple

1. Kubizek, op. cit., pag. 285 și urm. Familiile Graf și Grieser, amintite de asemenea de Kubizek, nu au putut fi identificate din cauza frecvenței acestor nume și a lipsei unor date suplimentare.
2. Wien StLA, Plane von Heiligenstadt und Grundkataster.
3. Declarațiile doamnei prof. dr. Marie Jahoda care a stat de vorbă cu autoarea în 1994, la Sussex; multe mulțumiri pentru ospitalitate.
4. Wien StLA, Evidența Populației.
5. Kubizek, op. cit., pag. 285.

6. Ibidem, pag. 286.
7. Wien StLA; conform documentelor de la succesiune, eJ a murit fără avere.
8. Munchen BH StA, Personen 12.659.
9. Wien AdR MfF, Vermogensverkehrstelle [Biroul pentru Circulația Averilor], arianizare Morgenstern.
10. Munchen BHStA, Personen 12.659, un protocol consemnat din memorie la 24.03.1937, la avocatul Dr. Arthur Kulka.
11. Și soția tapițerului Pichier știa că Hitler își vinde lucrările mai ales unor negustori evrei. Când Arhivele Centrale ale NSDAP i-au cerut în 1938 ajutorul pentru a depista și alte lucrări de-ale lui Hitler, ea arătă că are greutăți: «Este foarte neplăcut, că actualii posesori sunt evrei». (Koblenz BA, NS 26/20).
12. Dr. Feingold s-a născut- conf. Evidenței Populației - la Viena, era de religie mozaică, căsătorit. Conform listei cu adrese pe anul 1910, el locuia pe atunci încă în cartierul Leopoldstadt (strada Kleine Schiffgasse 5), biroul său se găsea în strada Rauhensteingasse 5. înainte de a emigra în Franța el locuia în arondismentul al treilea, pe strada Beatrixgasse 6/1/9.
13. în anii treizeci, când a început căutarea lucrărilor lui Hitler, Feingold nu mai deținea nici una. El nu le mai putuse păstra din cauză că biroul său era acum mai mic și le făcuse cadou: patru bucăți fiicei frizerului său, care îi simpatiza pe național-socialiști. Conform declarației date de frizerul Mock Arhivelor NSDAP în 1936, era vorba despre peisaje cu vechea poartă Schonbrunn, cartierul Ratzenstadl, palatul Auersperg și vechiul teatru Burgtheater, semnate toate «A. Hitler» (Koblenz BA, NS 26/28). Interviatorului său curios Feingold nu îi povesti nimic despre tânărul Hitler. Conform Evidenței Populației, el părăsi Viena la 04.08.1938 îndreptându-se spre Franța.
14. Wien AdR FMin, Vermogensverkehrstelle, Gew. 2.755, carton 216, Documentele de arianizare ale lui Samuel Morgenstern.
15. Ibidem.
16. Kubizek, op. cit., pag. 329.
17. Wien AStW, Evidența Populației.
18. Wien AdR FMin, Vermogensverkehrsstelle.
19. Oskar Rosenfeld, Wozu noch Welt. Aufzeichnungen aus dem Getto Lodz, Frankfurt/M. 1994, pag. 19 și urm.
20. M.K., pag. 59 și urm.
21. Wien StLA, protocol al declarației oficiale de deces al lui Samuel

Morgenstern.
22. Wien StLA, protocol al declarației oficiale de deces a Emmei Morgenstern.
23. Lucjan Dobroszycki, Die Juden von Wien im Getto von Lodz 1941-1944, în: Judisches Echo, Viena 1984, pag. 133 și urm.
24. Wien StLA, declarația de deces a Emmei Morgenstern.

11.TÂNĂRUL HITLER ȘI FEMEILE

1. Kubizek, op. cit., pag. 130.
2. Ibidem, pag. 278.
3. Ibidem, pag. 275.
4. Monologe, op. cit., pag. 231, 25/26.01.1942.
5. Kubizek citat de Jetzinger, op. cit., pag. 239.
6. Kubizek, op. cit., pag. 189 și urm. în prima variantă a lui Kubizek acest episod este prezentat mult mai scurt și mai rezervat.
7. Kubizek, op. cit., pag. 230.
8. Ibidem, pag. 285. >
9. Ibidem, pag. 194 și urm.
10. Ibidem, pag. 276.
11. Ibidem, pag. 284.
12. Declarația doamnei Marianne Koppier.
13. Reinhold Hanisch, I was Hitler's Buddy, în: The New Republic, 19.04.1939, pag. 297.
14. Maurice Samuelson, Post von Hitler, în: Die Presse, 14.05.1994.
15. Declarația doamnei Marianne Koppier.
16. Schroeder, op. cit., pag. 152-156.
17. Wien StLA, Evidența Populației.
18. Declarații ale doamnei Marianne Koppier.
19. Maser, op. cit., pag. 310.
20. Zweig, op. cit., pag. 84 și urm.
21. Ibidem, pag. 84.
22. Ibidem, pag. 89.
23. H. Montane, Die Prostitution in Wien, Viena 1925, pag. 170 și urm.
24. Kubizek, op. cit., pag. 282 și urm.
25. Linz OOLA, Materiale Jetzinger; scrisoarea lui Kubizek din 06.05.1949.
26. Kubizek, op. cit., pag. 278.

27. E. Peters, Ist die Prostitution eine gesundhertliche Notwendigkeit?, în: UDW, Brachmond 1911, caiet 3, pag.
47, și urm.
28. Lanz-Liebenfels, Die geheime Prostitution der «Anstăndigen», partea a 2-a, în: Deutsche Hochschul-Stimmen aus der Ostmark, Ostermond (Aprilie)30, 1910, pag. 3 și urm.
29. Kubizek, op. cit., pag. 286.
30. Friedrich Funder, Vom Gestern ins Heute, Viena 1952, pag. 111.
31. Harriet Anderson, «Mir wird immer unmoglicher, die Mănner als Feinde der Frauensache zu betrachten», în: Das Weib existiert nicht fur sich, edit. de Heide Dienst și Edith Sauer, Viena 1990 (Osterreichische Texte zur Gesellschaftskritik, voi. 48), pag. 197.
32. UDW, Ostermond 1908, Nr. 25 și 24, Theodor Fritsch, Frauen-Frage partea a ll-a și I.
33. UDW, Ostermond 1909, caiet 1, pag. 15.
34. Der Hammer, 01. Herbstmond 1908, «Frauenarbeit! -Mănnerarbeit!».
35. Die Frauen und die Politik, în: Der Hammer, 01. Heuerts (iulie)1912, pag. 97 și urm.
36. Harald Arjuna Grăvell van Jostenoode, Volkische Richtlinien fur unsere Zukunft, în: Ostara, iulie 1906, pag. 11.
37. Domarus, op. cit., pag. 531 și urm., Cuvântare ținută la Nurnberg la 13.09.1935.
38. Jahrbuch fur deutsche Frauen und Mădchen, edit. de Karl Iro, Viena 1904, pag. 76: Ober Mădchen-Turnen; de asemenea la pag.-94: Fort mit dem Korsett!
39. Jorg Lanz von Liebenfels, RassenbewuBtlose und rassenbewuRte Lebens-und Liebeskunst, ein Brevier fur die reife blonde Jugend, în: Ostara, Rodaun 1912.
40. M.K., pag. 458.
41. Ein Wortlein zur deutschen Mădchenerziehung, în: UDW, Hartung 1911, caiet 10, pag. 190 și urm.
42. DieZeit, 15.06.1911, pag. 3.
43. Waltraud HeindI, Zur Entwickiung des Frauenstudiums in Osterreich, în: Durch Erkenntnis zu Freiheit und Gluck, edit. de Waltraud HeindI și Marina Tichy, Viena 1990 (Schriftenreihe des Universităts-archivs Universităt Wien, voi. 5), pag. 17-26.
44. Waltraud HeindI, Die konfessionellen Verhăltnisse. Judi-sche und katholische Studentinnen, în: Ibidem, pag. 140.

45. Uto von Meizer, Deutsches Frauenleben, în: Jahrbuch (vezi nota 38), pag. 74 și urm.
46. Jorg Lanz von Liebenfels, Die Komik der Frauenrechtlerei, în Ostara 44, Rodaun 1911, pag. 2.
47. Lanz von Liebenfels, Die deutsche Studentenschaft und das deutsche Weib, în: Deutsche Hochschul- Stimmen aus der Ostmark, 11.12.1909, pag. 3.
48. Die Frauen und die Politik, în: Der Hammer, OLHeuerts (iulie) 1912, pag. 99 și urm.
49. Domarus, op. cit., pag. 450, Cuvântarea ținută la 05.09.1934.
50. Ibidem, pag. 451, 08.09.1934.
51. Fr. Siebert, Alldeutsches zur Frauenbewegung, în: UDW, Ostermond 1911, pag. 2.
52. OVP, 12.03.1911, pag. 2. l
53. BBN, 01.06.1912, pag. 3. :
54. Der Hammer, 15.Brachmond (iunie) 1912, pag. 93.
55. A. Lichtensteiner, Ein Beitrag zur Frauenwahlrechtsfragtf în: Der Hammer, 15.06.1912, titlul 1 și urm.
56. UDW, Ostermond 1908, pag. 24.
57. Picker, op. cit., pag. 205 și urm., 08.04.1942. >
58. M.K., pag. 460.
59. AZ, 04.06.1908, pag. 4.
60. Siebert (vezi nota 51), pag. 1 și urm.
61. Jahrbuch fur deutsche Frauen und Mădchen, edit. de Karl Iro, Viena 1904, pag. 82.
62. Domarus, op. cit., pag. 451, Cuvântarea ținută în fața Organizației de Femei a NS la 08.09.1934.
63. M.K., pa. 275.
64. Franz Stauracz, Dr. Karl Lueger, Viena 1907, pag. 5 și urm.
65. Marianne Beskiba, Aus meinen Erinnerungen an Dr. Karl Lueger.Selbstverlag, Viena fără an (1911), pag.77.
66. Ibidem, pag. 24 și urm.
67. Schroeder, op. cit., pag. 152.
68. Hans Severus Ziegler, Adolf Hitler aus dem Erleben dargestellt, Gottingen 1965, pag. 10.
69. De exemplu valetul lui Hitler: Karl-Wilhelm Krause, Zehn Jahre Tag und Nacht, Hamburg fără an (1949), pag. 35; Friedelind Wagner, Nacht uber Bayreuth, Koln 1946, pag. 195; și altele.

70. Krause, ibidem, pag. 52 și urm.
71. Monologe, op. cit., pag. 316, 10/11.03.1942.

12. ÎNAINTEA IZBUCNIRII MARELUI RĂZBOI

1. (Anonymus), Mein Freund Hitler, în: Moravsky ilustrovany zpravodaj, 1935, Nr. 40 (în limba cehă).
2. Wien StLA, Evidența Populației.
3. Al 18-lea raport anual... pe 1913, Viena 1914, pag. 3 și 6.
4. Karl Honisch, protocol: Koblenz BA NS 26/17 a.
5. Hansotto Hatzig, Bertha von Suttner und Karl May, în: Jahrbuch der Karl-May-Gesellschaft 1971, pag. 252.
6. Brigitte Hamann, Bertha von Suttner. Ein Leben fur den Frieden, Munchen 1986, pag. 485 și urm.
7. Ekkehard Bartsch, Karl Mays Wiener Rede, în: Jahrbuch der Karl-May-Gesellschaft 1970, pag. 50 și urm.
8. Bertha von Suttner, Einige Worte Ober Karl May, în: Die Zeit, 05.04.1912.
9. NFP, 23.03.1912.
10. Fremdenblatt, 23.03.1912.
11. Otto Dietrich, Zwolf Jahre mit Hitler, Munchen 1955, pag. 164.
12. Hans Severus Ziegler, Adolf Hitler aus dem Erleben dargestellt, Gottingen 1965, pag. 77.
13. Speer, op. cit., pag. 523 și urm.
14. Brigitte Hamann, Bertha von Suttner und Aifred Hermann Fried, în: The Nobel Peace Prize and the Laureats. The Meaning and Acceptance of the Nobel Peace Prize in the Prize Winner's Countries, edit. de Karl Holl și Anne C. Kjelling, Frankfurt 1944, pag. 83-93.
15. BBN, 10.05.1912.
16. Adolf Harpf, Die Zeit des ewigen Friedens... în: Ostara, Viena 1908, pag. 4 și urm., 7 și 11.
17. M.K., pag. 438.
18. Hitler, Reden. Schriften, Anordnungen Februar 1925 bis Januar 1933, vol. III, partea a 2-a, pag. 195, 29.10.1929.
19. Zweites Buch, pag. 132.
20. Ludwig Brugel, Geschichte der osterreichischen Sozialdemokratie, voi. 5, Viena 1925, pag. 119.
21. Helga Riesinger, Leben und Werk des osterreichischen Politikers

Wilhelm Ellenbogen, disertație dactilogr., Viena, 1969, pag. 74.
22. BBN, 10.11.1912, pag. 2 și urm.
23. Brügel (vezi nota 20), pag. 121.
24. DVB pentru Galiția, 08.10.1909, pag. 4.
25. Charmatz, op. cit., pag. 107 și urm.
26. Kubizek, op. cit., pag. 307, susține data de 19.07.1909, iar Jetzinger, op. cit., pag. 205, data de 19.08.1908.
27. Picker, op. cit., pag. 347, 02.06.1942.
28. DVB, 02.07..1908, «Kriegsphantasien».
29. NWJ, 03.03.1912, «Der Luftkoller» din ziarul «Excel-sior», tradus și comentat de Bertha von Suttner.
30. Bertha von Suttner, Die Barbarisierung der Luft, Berlin 1912, pag. 7.
31. Ibidem, pag. 12.
32. WSMZ, 07.04.1913.
33. AZ, 20.01.1910; amănunte în plus și la: Kandl, op. cit, pag. 119.
34. Lagebesprechungen im Fuhrerhauptquartier, edit. de Helmut Heiber Munchen 1963, pag. 235 și urm., 20.05.1943.
35. StP HdA, 17.12.1908, pag. 8193 și urm.
36. M.K., pag. 135.
37. Danzer's Armee Zeitung, 07.01.1909.
38. M.K., pag. 141.
39. Ibidem, pag. 142.
40. Munchen BHStA, manuscrise N. Sexau, copia 21.03.1909.
41. AdT, 03.05.1912.
42. Zweites Buch, pag. 91.
43. Hitler, Reden, voi. III, partea a 2-a, pag. 254, în fața tribunalului din Munchen la 07.05.1929.
44. M.K., pag. 175.
45. Monologe, op. cit., pag. 77, 10/11.10.1941.
46. Domarus, op. cit., pag. 1090.
47. Jâckel/Kuhn, op. cit., pag. 526, scrisoarea din 29.11.1921.
48. Staatsmănner und Diplomaten bei Hitler, edit. de Andreas Hillgruber, partea a 2-a, Frankfurt/M., 1970, pag. 260. Discuție cu Horthy la 17.04.1943, la castelul KleBheim de lângă Saizburg.
49. Hammer-Jahrbuch 1913, pag. 134 și urm.
50. Paul Molisch, Geschichte der deutschnationalen Bewegung in Osterreich, Jena 1926, pag. 230.
51. Pichi, op. cit. V, pag. 357, îl citează pe Viktor Lischka în AdT.

52. Urbanitsch, op. cit., pag. 109 și urm.
53. AdT, Hornungs 1909, «Leiden eines k.u.k. Soldaten».
54. AdT, 28.03.1909.
55. (Anton Schubert), Das Deutschtum im Wirtschafts-haushalte Osterreichs, partea a 2-a: Die Abgaben- leistungen der Deutschen in Osterreich an den Staat, Reichenberg 1906, pag. 209.
56. M.K., pag. 75.
57. întregul episod a fost prezentat pentru prima dată pe bază de documente la: Jetzinger, op. cit., pag. 254 și urm.
58. Jăckel/Kuhn, op. cit., pag. 54, Scrisoare din Munchen, 21.01.1914, către autoritățile din Linz. Episodul a fost confirmat în urma cercetărilor întreprinse de Direcția Poliției din Viena, la rugămintea Cancelariatului Federal, la 13.03.1932; Koblenz BA, NS 26/18.
59. Hitler, Reden, voi. III, partea a 2-a, pag. 150, Munchen, 03.04.1929.
60. De exemplu: AdT, pag. 227, martie 1908, «Aus dem Schuldbuche des Zolibats».
61. Wien StLA, fișa de evidență Hăusler. Declarațiile lui Hăusler, citate aici, au fost comunicate autoarei de către fiica lui, Marianne Koppler, la 21.01.1996. îi exprim domnului prof. dr. Peter Csendes mulțumirile mele pentru ajutorul prompt dat în momentul când căutările mele, foarte complicate, pentru a o găsi pe fiica lui Hăusler au ajuns în impas.
62. Din chestionarul completat de Hăusler la 09.10.1939, citat de: Joachimsthaler, op. cit., pag. 81.
63. Wien THM Hofoper, repertoriul pe luna mai 1913. Probabil că este vorba despre spectacolul de luni, 05.05.1913.
64. Facsimil la: Werner Maser, Sturm auf die Republik, Diisseldorf 1994, pag. 81 și urm. Documentul a fost găsit în moștenirea - scoasă la licitație în 1971 - a menajerei lui Hitler, Anny Winter, care în 1945 și-a însușit conținutul biroului lui Hitler din Munchen. (Maser 546, nota 12).
65. M.K., pag. 137.
66. Aceste tablouri se găseau în 1945 printre acele obiecte personale de valoare care fuseseră depozitate la Berghof, iar apoi transportate, cu șase camioane, la Bozen, însoțite de doamna Bormann și cei doisprezece copii ai ei. în 1946, când doamna Bormann moare, s-a pierdut urma tablourilor (Munchen IfZ, ZS 2238). 18 tablouri au reapărut în 1984 la o expoziție din Florența, din moștenirea ministrului italian Siviero.
67. Maser, op. cit., pag. 92.
68. Monologe, op. cit., pag. 115, 29.10.1941.

69. M.K., pag. 138.
70. Joachimsthaler, op. cit., pag. 18. :
71. Koblenz BA, NS 26/17 a.
72. Arhiva particulară a Mariannei Koppier.
73. Monologe, op. cit., 25.01.1942, pag. 227.
74. Joachimsthaler, op. cit., pag. 80. Josef Popp i-a vorbit de-abia în 1966 lui Maser (op. cit, pag. 118) despre acest al doilea chiriaș al său, dar fără a-l nominaliza pe Häusier. Cică cei doi purtau în fiecare seară discuții politice, iar acest al doilea chiriaș se mutase în altă parte fiindcă nu le mai putea suporta.
75. Jetzinger, op. cit., pag. 258, cu reproducerea cererii din 19.01.1914.
76. Joachimsthaler, op. cit., pag. 81.
77. M.K., op. cit., pag. 13.
78. Hanisch. I,
79. M.K., pag. 135 și urm.
80. Ibidem, pag. 178.
81. Ibidem, pag. 179.
82. Wien AdR BMfl ZI.204.787-33/68. Copie a documentului din Arhiva de Război a Austriei, MS Allg. pag. 483. Motivul cercetării I-a constituit un proces de calomnie intentat de Hitler împotriva a doi ziariști care îl numiseră dezertor.
83. Munchen BHStA, colecția Rehse Nr. 1124.
84. Reproducerea cererii la: Jetzinger, op. cit., pag. 273. *
85. Munchen BHStA, N. Hitler.
86. Kubizek, op. cit., pag. 43 și 203.
87. Lagebesprechungen (vezi nota 34), pag. 862.
88. Domarus, op. cit., pag. 641 și 643.
89. M.K., pag. 136 și urm.
90. Ibidem, pag. 409.

LISTA PRESCURTĂRILOR

AdT - (ziarul) Alldeutsches Tagblatt (pangermanist)
AHBK - Arhiv der Hochschule fur Bildende Kunst (Arhiva Institutului de Arte'Plastice).
AVA - Allgemeines Verwaltungsarchiv, Wien (Arhivele Generale Administrative, Viena).
AZ - (ziarul) Arbeiterzeitung (social-democrat).
BA - Bundesarchiv (Arhivele Federale)
BBN - (ziarul) Brigittenauer Bezirks-Nachrichten (creștin-social).
DVB - (ziarul) Deutsches Voiksblatt (creștin-social și național-german)
HdA - Haus der Abgeordneten (Camera Deputaților)
HJStG - Historisches Jahrbuch der Stadt Graz (Anuar Statistic al orașului Graz)
HJStL - Historisches Jahrbuch der Stadt Linz handscriftiich (Anuarul istoric al orașului Linz în manuscris) hss - în manuscris
IKZ - (ziarul) lllustrierte Kronen-Zeitung
IWE - (ziarul) lllustriertes Wiener Extrablatt (supra-partinic)
MK - Adolf Hitler, Mein Kampf, citat după ediția populară, într-un singur volum.
N - NachiaB (moștenire)
NA - National Archives (Arhivele Naționale)
NFP - (ziarul) Neue Freie Presse (liberal)
NIK - Neue lllustrierte Kronenzeitung (bulevardier independent)
NNZ - (ziarul) Neue National-Zeitung (sionist)
NOL - Niederosterreichischer Landtag (Dieta Austriei Inferioare)
NWB - (periodicul) Neuigkeitsweltblatt
NWJ - (ziarul) Neues Wiener Journal (liberal)
NWT - (ziarul) Neues Wiener Tagblatt (liberal)
ODR -(periodicul) Ostdeutsche Rundschau (din 1902 radical german) OOLA - Oberosterreichisches Landesarchiv (Arhivele Statului din Austria Superioară) OVP - (ziarul) Osterreichische Volkspresse SJSW - Statistiches Jahrbuch der Stadt Wien (Anuar Statistic al orașului Viena) StA - Stadtarchiv (Arhivele Orășănești) StLA - Stadt- und Landesarchiv (Arhivele orășenești și ale Statului)
StP - Stenographische Protokolle (protocoale stenografiate) UDW -

(periodicul) Unverfălschte Deutsche Worte
(pangermanist)
VB - (ziarul) Volkischer Beobachter VjZg - (periodicul) Vierteijahreshefte fur Zeitgeschichte WSMZ - (ziarul) Wiener Sonn-und Montagszeitung (liberal)

LISTA ARHIVELOR

Berlin BA - Bundesarchiv (Arhivele Federale), odinioară Berlin Document Center, diferite acte personale Bonn BA PA - Bundesarchiv, Archiv des Auswărtigen Amtes, Politisches Archiv, Berichte der Deutschen Botschaft in Wien u.a. (Arhivele Federale, Arhivele Ministerului de Externe, Arhivele Politice, Rapoarte ale Ambasadei Germane de la Viena, ș.a.)
Koblenz BA - Bundesarchiv, Akten des Parteiarchivs der NSDAP (NS 26) u.a. (Arhivele Federale, Documente ale Arhivelor de Partid ale Partidului Național-Socialist Muncitoresc German, ș.a.)
Linz OOLA - Oberosterreichisches Landesarchiv, Mate-rialien Jetzinger, Eigruber-Protokolle u.a. (Arhivele Statului din Austria Superioară, materialele Jetzinger, protocoalele Eigruber ș.a.)
Linz StA - Stadtarchiv, Tagebuch des Archivars
Ferdinand Krackowizer, Gemeinderats-Berichte u.a. (Arhivele Orășănești, Jurnalul arhivarului Ferdinand
Krackowizer, rapoarte ale consiliului comunal ș.a.)
Mtinchen BHStA - Bayerisches Hauststaatsarchiv,
NachlaB Hitler, Reste der Sammlung Rehse u.a. (Arhivele Centrale de Stat din Bavaria, moștenirea lui Hitler, resturi ale colecției - Rehse ș.a.)
Munchen IfZ -Archiv des Instituts fur Zeitgeschichte, verschiedene Augenzeugenberichte, Koeppen-Protokoll u.a. (Arhivele Institutului pentru Istorie Contemporană, diferite depoziții ale martorilor oculari, protocolul Koeppen ș.a.)
Senftenegg -SchloBarchiv Senftenegg, Niederosterreich, Nachlass Karl Friedrich von Frank
(Arhivele castelului Senftenegg din Austria Inferioară, moștenirea lui Karl Friedrich von Frank).
Washington NA - National Archives, Berichte der
amerikanischen Gesandtschaft in Wien, Hitler Source Book, u.a. (Arhivele Statului, Rapoarte ale Ambasadei Americane de la Viena, surse de informație pentru Hitler ș.a.)

Wien AAK - Archiv der Arbeiterkammer Wien, diverse Personalia (Arhiva Camerei Muncitorilor din Viena, diferite acte personale)
Wien AdR -Archiv der Republik, Finanzministerium, Arisierungsakte, Burckel-Korrespondenz. (Arhivele Republicane, Ministerul de Finanțe, documente referitoare la ari-anizare, Corespondența lui Biirckel) Wien AHBK - Archiv der Hochschule fur Bildende Kunste
(Arhivele Institutului de Arte Plastice) Wien AVA -Allgemeines Verwaltungsarchiv, Mdl Ministerium des Inneren, Prăsidialakten N. Pichl (Schonerer) u.a. (Arhivele Generale Administrative, Ml Ministerul de Interne, acte prezidențiale N. Pichl (Schonerer) ș.a. Wien StLA - Stadt-und Landesarchiv Wien, Melde-archiv, Todfallaufnahmen u.a. (Arhivele orășănești și de Stat din Viena, Arhiva Evidenței Populației, înregistrarea declarațiilor de deces ș.a.)
Wien ThM - Theatermuseum, Spielplăne, NachlaB Roller u.a. (Muzeul Teatrului, repertorii, moștenirea lui Roller ș.a.)

LISTA CELOR MAI FRECVENT UTILIZATE SURSE ȘI MATERIALE BIBLIOGRAFICE

Anonymus - Mein Freund Hitler. în: Moravsky ilus-trovany zpravodaj (Observatorul ilustrat din Moravia), 1935, Nr. 40, pag. 10 și urm. (în limba cehă)
Binion - Rudolf Binion, «... daB ihr mich gefunden habt». Hitler und die Deutschen, Stuttgart 1978.
Bloch - Dr. Eduard Bloch, as told to J.D. Ratcliff, My Patient Hitler, în: Collier's, 15 și 22.03.1941
Daim -Wilfried Daim, Der Mann, der Hitler die Ideen gab. Jorg Lanz von Liebenfels, reeditare restructurată, Viena 1994
Domarus - Max Domarus, Hitler, Reden und Prokla-mationen 1932-1945, Munchen 1962
Frank - Hans Frank, Im Angesicht des Galgens, Munchen 1953
Giesler - Hermann Giesler, Ein anderer Hitler, Leoni 1977 (ediția a doua)
Glettler - Monika Glettler, Die Wiener Tschechen um 1900. Strukturanalyse einer nationalen Minderheit in der GroBstadt, Viena 1972
Goebbels Tagebiicher - Die Tagebucher von Joseph

Goebbels. Din însărcinarea Institutului pentru Istorie Contemporană și în colaborare cu Arhivele Federale, edit. de Elke Frohlich. Partea întâi: Sämtliche Fragmente, 4 volume, München 1987 și urm.
Goebbels Tagebiicher - Die Tagebiicher von Joseph
Goebbels. Din însărcinarea Institutului pentru Istorie Contemporană și cu sprijinul Arhivelor de Stat din Rusia, edit. de Elke Frohlich. Partea a doua: Diktate 1941-1945, München 1993 și urm.
Häusler - Declarații făcute autoarei de către fiica lui
Häusler, Marianne Koppler
Hamann, Rudolf
Hamann, Suttner
Hanisch
Heiber
Heiden
Hitler, Reden
Honisch
Jäckel/Kuhn
Brigitte Hamann, Rudolf.Kronprinz und Rebeli, Viena 1978
Brigitte Hamann, Bertha von Suttner. Ein Leben fur den Frieden, München 1986
Reinhold Hanisch, I was Hitler's Buddy, în: The New Republic, 5., 12. și 19.04.1939
Beatrice und Helmut Heiber, Die Ruckseite des Hakenkreuzes, Munchen 1993
-Konrad Heiden, Adolf Hitler, 2 volume, Zurich 1936/37
Adolf Hitler, Reden Schriften, Anordnun-gen, edit. de: Institut fur Zeitgeschichte, Munchen 1993 și urm.
Karl Honisch, protocol din 12.05.1939,
KoblenzBA, NS 26/17 a
Hitler, Sämtliche Aufzeichnungen 1905-1924, edit. de Eberhard Jäckel și Axel Kuhn, Stuttgart 1980 (Quellen und Darstellungen zur Zeitgeschichte, voi. 21). Jetzinger - Franz Jetzinger, Hitlers Jugend, Viena
1956 Joachimsthaler- A. Joachimsthaler, Korrektur einer Bio-graphie. Adolf Hitler 1908-1920, Munchen
1989 Kandl - Eleonore Kandl, Hitlers Osterreichbild, disertație dactilogr., Viena 1963 Kielmansegg - Erich Graf Kielmansegg, Kaiserhaus, Staatsmânner und Politiker, Viena 1966 Koeppen - Aufzeichnungen des SA-Standartenfuhrers

Fr. Werner Koeppen, Munchen IfZ, Fa 514 Kokoschka - Oskar Kokoschka, Mein Leben, Munchen 1971 Krackowizer - Ferdinand Krackowizer, hss. Tagebuch,
Linz, StA Kubizek -August Kubizek, Adolf Hitler, Mein Jugendfreund, Graz 1953 (ed. a doua) Kubizek, varianta întâi - Linz OOLA, Materialien Jetzinger, prima variantă dactilografiată a amintirilor lui Kubizek
Maser - Werner Maser, Adolf Hitler, Munchen 1971
Mommsen - Hans Mommsen, Die Sozialdemokratie und die Nationalitătenfrage im habsburgischen Vielvolkerstaat 1867-1907, Viena 1963. (Publicații ale colectivului de lucru pentru Istoria Mișcării Muncitorești în Austria I) Monologe -Adolf Hitler. Monologe im Fuhrer-hauptquartier 1941-1944. Die Aufzeichnungen Heinrich Heims, editate de Werner Jochmann, Hamburg 1980 «Gustav Otruba/Ludwig Rutschka/Sigfrid Ludwig, Die Herkunft der Wiener Bevolkerung, în: Jahrbuch des Vereins der Geschichte der Stadt Wien, voi.
13, Viena 1957
Eduard Pichl, Georg Schonerer, 6 volume; voi. 1-4 au apărut sub pseudonimul «Herwig» în 1912, 1913, 1914 și 1923 la Viena. Voi. 5 și 6 sub numele corect al autorului, Eduard Pichl, la Oldenburg, fără an (1938)
Henry Picker, Hitlers Tischgesprăche im Fuhrerhaupt quartier, Frankfurt/Berlin 1951, reeditare 1993.
Billy Price, Adolf Hitler als Maler und Zeichner, Zug 1983
Peter G. J. Pulzer, Die Entstehung des poli-tischen Antisemitismus in Deutschiand und Osterreich 1867-1914, Gutersloh 1966.
Felix Salten, Das osterreichische Antlitz, Berlin fără an (1909).
Josef Scheicher, Erlebnisse und Erinnerungen, 6 volume, Viena fără an.
Christa Schroeder, Er war mein Chef, München 1985.
Bradley Smith, Adolf Hitler. His Family, Childhood and Youth, Stanford 1967.
Felix Somary, Erinnerungen aus meinem Leben, Ziirich fără an (1955)
Speer -Albert Speer, Erinnerungen, Frankfurt/M.
1969 Speer, Tagebiicher - Albert Speer, Spandauer Tagebiicher, Berlin 1975 Urbanitsch - Peter Urbanitsch, Die Deutschen in Oster- reich, în: Die Habsburgermonarchie 1848
1918, edit. de Adam Wandruszka și Peter
Urbanitsch. Voi. III: Die Volker des
Reiches, Viena 1980, pag. 33-153. Vrba - Rudolf Vrba, Die Revolution in

Ru Bländ, Prag 1906. Wagener - Hitler aus năchster Nähe, Aufzeichnungen eines Vertrauten 1929-1932, edit. de H.A. Turner, Berlin 1978. Wassermann -Jakob Wassermann, Mein Weg als Deutscher und Jude, Berlin 1921. Weininger - Otto Weininger, Geschiecht und Charakter,
Zweig -Ștefan Zweig, Die Welt von gestern,
Hamburg 1965 Zweites Buch - Hitlers Zweites, Buch. Ein Dokument aus dem Jahr 1928, Stuttgart 1961 (Quellen und Darstellungen zur Zeitgeschichte, vol.)

Adresa Editurii: Str. Polonă nr. 92, Bl. 17 A+B, Se. 1,
Parter, Ap. 1, Sector 1 București - tel. + fax: 210.88.97
Culegere și tehnoredactare computerizată SC BUCURA COMPART
DUMITRESCU SRL TEL.: 687.44. 96
Valoarea timbrului literar se virează în contul UNIUNII
SCRIITORILOR
nr. 2511.1-171.1/R02 BCR - filiala Piața Unirii, Sector 1, București
IMPRIMERIA ARTA GRAFICA
Calea Serbon Vodă 133, S. 4, Cod 70517, BUCUREȘTI
Tel.: 336 29 11 Fax: 337 07 35